QVINNAN
BLAND SKILDA FOLK.

AF
AMAND v. SCHWEIGER-LERCHENFELD.

ILLUSTRATIONERNA AF A. WANJURA.

FRI ÖFVERSÄTTNING
AF
EGERIUS.

STOCKHOLM
C. E. GERNANDTS BOKTRYCKERt
1881.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i april 2012. Sidbilderna har gjorts ljusare än vanligt för att illustrationerna ska komma till sin fördel.

På tjällens trösklar overksamma, De män, dem berget ammat opp, Sig slagit ned och höras glamma Om mången blodig bragds förlopp, Om eldig ridt på branta banor Och Asiens vilda älskcgsvanor.

Puschkin,

1. Georgien. — Mingrelien. — Gurien.

Inledning. — Georgiens sista drottning. — Tiflis, Transkaukasiens paradis. — Georgiskorna. — De transkankasiska folkstammarna. — Georgiskt landtlif. —• Kärlek till dans och sång. — "Lesghinka". — Kaketiens vin. — Georgiska slafvinnor. — Mingreliens och Guriens qvinnor.

illt sedan den tid, då lifvet vid Kaukasus vann sin poetiska förklaring genom Bodenstedts intagande dikter*, har hans läsares inbillningskraft ej tröttnat att fördjupa sig i denna så underbart tilltalande verld; i sagda dikter framträdde nämnligen, mera åskådligt än genom de vidlyftigaste skildringar, alla anknytningspunkterna mellan den färgrika orienten med dess varmblodiga glädje öfver tillvarons behag och vår vesterländska, genom bildning och sed klarade, verlds-åskådning. Visserligen följde härvid mången illusion på köpet, ty äfven i Transkaukasiens herrliga nejder får ej på långt när allt, som glimmar, tagas för guld. Man känner hvad Tiflis, detta Georgiens mångbeprisade paradis, före ryssarnas uppträdande på andra sidan Kaukasus-kedjorna, var: en sammangyttring af trånga och orenliga gator mellan ler- och kors verks-koj or invid den högt belägna stranden af

den smutsgula Kur. De gamla grusiska** fursteboningarna hade länge sedan fallit i ruiner, ty bagratidernas uråldriga, kristna konungaslägt hade sedan århundraden nödgats värja sig mot islamitiska folk, som från alla sidor anfallit den;

Fr. Bodenstedt (född 1819): Lieder des Mirza-Schaffy (1851); dikter i persisk tonart. Grusien är det ryska namnet för Georgien. Öfvers, anm.

1*4

och hvad hade ej den glans, som förvärfvats af de i Ispahan herrskande persiska konungarna af safidernas ätt kostat Georgiens hufvudstad? Hade ej schah Abbas, af historieskrifvare kallad "den store", med brand och plundring inbrutit på Kaketiens, Georgiens och Mingreliens af naturen rikligt välsignade jord, för att böja dess lefnadsglada invånare, uppvuxna blott vid sitt vin och sina visor, under de moslimitiska krok-sablarnas välde?

Slutet, vid ryssarnas uppträdande, på ali den georgiska herrligheten saknar ej sitt tragiska tycke. Det var år 1801, som den svage konung Georg XIII i fullständig form, såsom arf, åt tsaren öfverlät sitt sedan lång tid tillbaka genom olyckliga delningar försvagade och sönderslitna rike. De invändningar, som häremot framställdes af den kungliga slägtens öfriga medlemmar, förblefvo utan verkan; icke dess mindre trädde slutligen deti aflidne konungens enka i spetsen för de missnöjda. Denna kraftfulla qvinnas personlighet bar omisskänneligt pregeln af samma hjeltemod, som tillförene i häfderna fräjdat så mången drottning öfver landen på andra sidan Kaukasus. Hon afslog kort och godt det snärjande anbud, som gjordes henne af den ryske sjelfherrskaren, att få komma till S:t Petersburg och der, under åtnjutande af alla kungliga hedersbetygelser, tillbringa återstoden af sitt lif. Men denna vägran skulle stå henne dyrt. En vacker dag inställde sig hos den hårdnackade qvinnan, såsom sändebud från tsaren, en grusisk furste, hvilken å sitt nya öfverhufvuds vägnar förnyade inbjudningen, denna gång dock med tillfogande af hotelser. Åter förgäfves. Men der utanför väntade de ryska generalerna, otåliga öfver den långa underhandlingen; de ansatte hårdt den utskickade, och denne lät förleda sig att fatta drottningens hand och med lindrigt våld söka draga henne med sig. Då blixtrade den långa dolk (kmschal), som suttit gömd i hennes vida drägt, och med ropet "Förrädare!" genomborrade den olyckliga furstinnan sin forne vasall, hvarpå hon med lugn lät fängsla sig och sina båda söner, för att derefter för alltid försvinna i det tysta. Hennes slutliga öde har man aldrig fått veta; blott så mycket har förljudits, att hon lång tid hållits förvarad i en rysk stad, men år och dag för hennes död äro fortfarande obekanta . . .

Allmänt kändt är, att Tiflis ännu under närmast följande årtionden ej förmådde rycka sig ur sitt usla läge. Då ändtligen en dräglig fred inträdde i dessa så djupt skakade trakter, utvecklade sig äfven sam» fundslifvet derstädes snabbare, än man från rysk sida väntat. Naturen och menniskorna voro ju liksom skapade till sorglös njutning, och de förhållanden, hvilkas tryck som en mara hvilat öfver det hela, vekoVID KAUKASUS.

-åter för den inneboende makten hos urgamla sedvänjor, hvilka väl kunnat söfvas, men ej förqväfvas. Det är på denna väg och under de senaste tretio åren, det Tiflis utvecklat sig, hvars lif vesterländska författare förstått på så lockande sätt skildra. Mot en bakgrund, mättad af ljus och doft och genomflätad af vinrankor, hafva de låtit framträda dessa lifskraftiga gestalter, för hvilka den lättlynte, sköne georgiern och den ännu mera lättlynta, lysande georgiskan utgöra liksom den förkroppsligade typen. Hvem skulle ej hänföras, om han helt oförtänkt befunne sig öga mot öga med denna uppenbarelse från österlandets qvinnoverld, hvilkens minsta drag förråder höghet såväl som behag — det blåsvarta håret och det klarblåa ögat, med sin förunderliga blandning af sinlighet och barnslig oskuld i blicken, den bländande hvita hyn, den höga pannan, på hvilken kostbara smycken glänsa, och den smärta midjan, som af ett slags hvit slöja — ischadran — afundsamt döljes för åskådarens blickar? — Vid den tid, då vårdagens sista fläktar glida bort på Kurs böljor och fjällens skuggteckningar öfverdragas af aftonens blåa färgton, lemna de sköna i Tiflis sina välllukts qvalmiga tillhåll. Terrasser och svalar befolkas med hviskande eller skrattande grupper; det är då man är i tillfälle att njuta af den fängslande syn, Bodenstedt så

plastiskt tecknat:

Båd' luftiga balkonger Och gallerier rada sig Kring alla husens väggar; Och. dit församla, glada, sig, Så snart sitt skimmer månen strör På alla kanter, fagra mör.

Och halft öfver räcket sträckta, De vänligt nedåt blicka; Och brokiga drägter fläkta Och fram små fötter sticka; At mörka ögons låga Ger slöjan endast råga.

Hvad som ovedersägligt röjer georgiskans österländska härkomst, är hennes sorglösa väsen och bristande sinne för det husliga lifvet. De stunder, en Tiflis-skönhet ej fördrifver vid en bägare eldigt kake-tiskt vin eller i kretsen af musicerande tärnor, är hon med ali säkerhet att träffa vid baden, som äro belägna i den tatariska delen af staden. I förening med detta står ett annat, från det europeiska väsentligen afvikande, bruk eller att damerna här högst sällan, kanske, rättast sagdt, aldrig, i sina hem mottaga besök af någon, tillhörande deras eget kön. Man inbjuder hvarandra att tillbringa den eller den dagen i badet, och att detta innebär något mer, än blott och bart en uppfriskande tvagningsprocess, ligger väl temligen nära till hands att antaga. I sjelfva verket förklenar man vid sådana tillfällen sin nästa med fullt ut så mycken smak och konstfärdighet, som någonsin i en vesterländsk budoar, '.ch begår tokerier, som passa väl i stycke med den grundliga6

förplägningen, samt gör, från den ena timmen till den andra, ny toalett. Till denna hör nu det breda, med guld och perlor stickade, pannbandet, som inflätas i håret, sedan detta genom färgning erhållit sin behöriga glans; närmast i ordningen komma öfriga smycken, den bjerta kläd-ningen och slutligen den hvita tschadran, som lik en snödrifva omhöljer den smidiga gestalten. Naturligtvis saknas vid dylika förlustelser ingalunda musik och sång. I en till badrummet eller den gemensamma toaletten stötande sal infinna sig de grusiska trubadurerna, på hvilka det aldrig är brist i landen på hinsidan Kaukasus, och föredraga, beledsagade af tonerna från guitarr (schiamori) och violin (fart), sina sånger, dem man ej kan frånkänna ett visst ursprunglighetens behag.

Men dermed har man också uttömt programmet för detta slags festligheter. I ett dylikt umgängeslif skulle ej hvarje europeisk qvinna finna sig till rätta. Oafsedt det enformiga och innehållsfattiga i dessa så eftersökta nöjen, lemna nämnligen såväl de beqvämligheter, badanstalterna erbjuda, som sjelfva den på dessa ställen rådande renligheten, mycket öfrigt att önska. I Österlandet har man emellertid i den vägen ej allt för stora anspråk, hvadan de transkaukasiska sköna fortfarande hålla till godo med de af gammalt häfdvunna förlustelserna i badhusens svafvelhaltiga luft. A andra sidan saknas naturligtvis ej ens i Tiflis, tack vare der bosatta högre ryska ämbetsmäns och militärers familjer, att icke tala om den storfurstliga hofhållningen, tillfällen till ett mera "fashionabelt" sällskapslif.

Egen för Tiflis är följande sed, som för sin originalitet förtjenar omnämnas. Inom stadens område höjer sig det "heliga berget" (Mtaz-minda), med en på dess spets belägen kyrka, som är invigd åt den helige David, fruntimrens sannskyldige patron, på hvilken de georgiska ej litet hålla. Har en ungmö förälskat sig, så vallfärdar hon uppför den branta sluttningen, tager så en sten och kastar upp den på tempeltinnarna; blir den liggande der uppe, så kan hon vara viss om sin älskling, men faller stenen deremot ned, så måste hon underkasta sig att — vänta ännu en hel vecka, ty detta naiva rådfrågande af oraklet får äga rum blott på torsdagar. På samma sätt, som flickorna, bete sig de hustrur, hvilka ej äro lyckliga i sitt äktenskap eller af helgonet vilja utbedja sig en saknad modersglädje; och den helige David gör rätt i att vårda sig om de vackra pilgrimernas många hjertebehof, ty det var hans mest hängifna tillbedjerskor, som reste honom den lilla helgedommen på Mtazmindas hjessa. Vid den tidpunkt, då församlingen hade detta byggnadsarbete för händer, förhöll det sig nämnligen så, att den visserligen förfogade öfver det dertill nödiga materialet, men sak-

nåde medel för dettas uppskafiände i höjden; alla oraklets kunder voro då genast till hands, och en hvar af dem färdig med tillämpningen af det i Georgien mer än någonstädes gällande språket: "Tron försätter berg". Allt hvad släpas kunde, släpade de med sina små händer uppför sluttningen, och då kyrkan redan var färdig, fanns der uppe öfrig sten i massa, den man ännu i dag ser ligga der och som användes till den sällsamma lottkastning, om

hvilken vi ofvanför berättat.

Talrikast äro dock de vallfärdande på den dag, som särskildt egnats åt helgonets minne, eller åttonde torsdagen efter påsk. Då är det, som om allt, hvad sommaren äger behagfullt, i ett samladt tåg rörde sig uppåt berget; säkert är, att det ingalunda är de minst vackra, som då draga åskådarnas ögon förbi. Med sällskapet har stundom måhända äfven förenat sig någon friare, som frambrutit från sitt gömställe, sedan han på detta slags pilgrimståg ertappat sin utkorade.

"Slå tillbaka din tschadra, för länge tåld!

Sågs nå'nsin en blomma i dok fördold?

Och fick du ej skönhet af samme Gud,

Som, jorden till prydnad, gaf blomman dess skrud?

Blef så herrlig en prakt dig af Honom sänd

Blott att vissna i löndom, af ingen känd?

"Slå tillbaka din tschadra; låt verlden se, O, du barn, att din like hon aldrig kan te! Låt de tändande blickarna flyga vidt, Låt de rosiga löjena stråla fritt; Vare aldrig din fägring af slöja förqväfd, Om ej den, som af skymmande natten är väfd!

"Slå tillbaka din tschadra; — o, flicka, ja,

I sitt harem ej sådant såg padischah!

Ej brämar en liknande silkesfrans

Två ljusets källor af dylik glans —

Så slå tschadran tillbaka, att synen blir röjd,

För dig sjelf till triumf och för andra till fröjd!"

Med denna bild skiljas vi för ögonblicket från Tiflis, för att se oss om litet hvarstädes i det land, der vi för närvarande befinna oss och hos hvars olika stammar vi äfven hafva att aflägga ett flygtigt besök.

Det gifves ingenting, som det ryska väldet mera liknar, än ett ofantligt museum, der de olika numren utgöras af folkslag, tillhörande hvarje ras, stam och trosbekännelse. På samma sätt inbegriper det äfven områden, hvilkas verldshistoriska roll angifves redan af det förhållande, att hela stora afdelningar af menskligheten — vi behöfva blott erinra8

om "de ural-altaiska folkens familj" och den så kallade "kaukasiska rasen" — efter dem erhållit sin benämning. Beskaffenheten af den ingenting mindre än naturliga gränsen mellan det stora rikets europeiska och asiatiska del (de relativt låga Uralbergen) har väsentligt underlättat blandningen af så mångfaldiga etniska beståndsdelar och arbetat den ryska politiken i händerna på dess stora asiatiska verksamhetsfält, der dess, en något hög breddgrad tillhörande, civilisation lättare lyckats afsätta sitt jämnförelsevis obetydliga kulturmaterial, än i land med mera framskriden odling och hos folk af större utveckling skulle varit fallet. Under sådana omständigheter kunde äfven införandet af en ny tingens ordning i norra Asien försiggå utan alla våldsammare skakningar. De

Georgiskor.

ofantliga stepplanden och deras primitiva inbyggare ombytte helt enkelt herrar; i öfrigt förblef allt vid det gamla, om man undantager de i politiskt afseende oundgängligaste åtgärderna samt dylika till förbindelsernas lättande, såsom anläggandet af vägar, telegraflinier., post- och militärstationer — de sistnämnda, utskjutna, som de äro, i de vidsträckta aral-kaspiska ödemarkerna, sannskyldiga förvisningsorter.

Annorlunda gestaltade sig förhållandet vid den europeisk-asiatiska gränsen i söder, der det väldiga Kaukasus

som en oöfverstiglig skiljemur ställde sig i vägen för hvarje inträngande norr ifrån; ett naturhinder, hvars vigt ökades deraf, att det ej allenast var ett fysiskt sådant, utan äfven i dal och på höjd ägde att framvisa en verklig profkarta öfver folkstammar, hvilkas krigiska egenskaper, kärlek tillVID KA UK A S US.

9

hembygden och hela skaplynne i öfrigt ingalunda egnade sig för några inkräktarnas möjliga afsigter att rätt och slätt behandla landet som en tabula rasa. Men knöt eig sålunda till Kaukasus föreställningen om allt hvad vildhet och urtillstånd heter, så var detta deremot på intet sätt förhållandet med det söder derom belägna landet — det egentliga Transkaukasien —, der en gång sjelfständiga och mäktiga riken med jämnförelsevis framskriden odling blomstrat under gamla, kristna herrskareätters spira.

Detta landbälte söder om Kaukasus, med dess herrliga klimat, dess, i vestra delen, om urskogens erinrande växtlighet och, inom Georgien,

Muhammedanskor från Tiflis. I hemmet och på gatan.

leende naturskönhet och till hvilket den norr om Kaukasus liggande stora steppen med dess råa nomadbefolkning bildar en skärande motsats — detta sydliga landbälte borde, vill det nästan tyckas, ej synnerligt hafva vunnit på att öfvergå i ryssarnas våld. leke desto mindre var bytet i sjelfva verket en vinst; ty de sista herrskarna öfver Mingrelien, Imeretien och, i ali synnerhet, Georgien, der de gamla bagratidernas glans länge sedan utslocknat, hade, såsom vi redan nämnt, ansatts af och delvis gått under i den islamitiska rörelsens störtvåg, och i det sköna Tiflis ägde den iranske storkonungens satraper att befalla. Hvad åter perserna på längd skulle lyckats åstadkomma i Transkaukasien, är ej svårt att10

VID KAUKASUS. 2 9

förutsäga för någon, som känner det djupa förfall, i hvilket under förra århundradet de en gång så lysande handelsplatserna Ispahan, Hamadan och Schiras hunnit nedsjunka.

Det låg i sakens natur, att de ofta nämnda folken i Transkaukasien mindre tungt än bergsfolken skulle drabbas af Rysslands svärd. De. sistnämnda uppbjödo öfverallt ett häftigt, på sina ställen till och med förtvifladt, motstånd, och först efter en genom årtionden fortsatt kamp hade det lyckats eröfrarna att kufva stam efter stam och, snart sagdt, vrida vapnen ur hvarje enskilds händer. Kaukasus hade från äldsta tider utgjort ett slags fördämning, mot hvilken hvarje folkvandrings vågor antingen krossats eller deri de lyckats insila blott en eller annan smal arm, för att, i bästa fall, en tid bortåt stagnera och sist, efter en ansträngd kamp för sin tillvaro, uppgå i de inhemska elementen. Deraf denna brokiga blandning af stammar och folkslag, såsom lesghier, ab-kaser, adigher, kabardiner, osseter, suaner, schevsurer, tschetschenser och hvad de allt heta, dessa bergfolk med ofta alldeles rotskilda stamträd och hvilkas trosbekännelse är än muhammedanism, än en blandning af muhammedanism och kristendom, der den ej i öfvervägande mån utgöres af qvarlefvor från fornhedniska religionsformer. Den religiösa öfvertygelsen var för öfrigt aldrig bergsfolkens sak, trots talrika kringvandrande apostlar (de fanatiska imanerna) och den, utifrån närda, ifriga islamitiska propagandan; hvad som för dessa folk städse utgjort en lifssak, är friheten, kärleken till oberoende, liksom ju en hvar har sig bekant, huruledes många stammar föredragit utvandring och bitterheten af ett lif i landsflykt framför ett under ryskt herravälde — en eljest i folkens historia oerhörd företeelse, helst då man tager i betraktande det omfång, denna utvandring under senaste år antagit.

Det mest intresseväckande af dessa trakters folkslag är onekligen georgierna. Såväl till yttre som själsegenskaper närma de sig vida mer till berginvånarna, än till sina sydliga grannar, armenierna. De tala ett eget språk (kartli), ett svårlärdt och svårbegripligt idiom, som dessutom sönderfaller i flera munarter. Georgiernas etnografiska område omfattar för öfrigt ej ensamt det egentliga Georgien (eller Grusien) med Tiflis, utan äfven i öster Kaketien — hemmet för det vidt berömda, till qvaliteten bourgogne liknande vinet — samt Imeretien, Mingrelien och Gurien i vester. De två sistnämnda områdena utgöra Transkaukasiens kustland vid Svarta hafvet.

Sins emellan skiljaktiga, som dessa områden äro till naturbeskaffenhet, äro de det äfven med afseende på typen för invånarna. Mingrelien!, skön till anlete och gestalt, bekymrar sig föga om ett arbete, detVID KAUKASUS.

landets milda klimat nästan allestädes gör obehöfliga Han vandrar i skuggan af väldiga nöt- och kastanieträd, och den pontiska jättedrufvan, som ofta med tjockleken af ett manslår klänger sig upp till de högsta trädtoppar, lemnar honom frukt i öfverflöd. . Alla mingrelier äro fattiga och samfundsandan har hos dem hunnit till ytterst ringa utveckling, i det en hvar litar på en mild försyn och under den sydländskt brännande solens inverkan helt och hållet försjunker i ett dolce far niente.

Från denna ytterlighet gifvas tvänne öfvergångar: den ena till den för det mesta fattiga och till få behof inskränkta befolkningen i Gurien, med hufvudorten Batum, äfven medelpunkt för de pontiska lasernas handel, och den andra till Imeretiens bergsbygder. I de sistnämnda bo invånarna i allmänhet mera spridt; de gruppera sig emellertid kring åtskilliga smärre medelpunkter för odlingen, medan man i Mingreliens lågland anträffar endast enstaka jordbrukare och så godt som inga byar. Äfven husgerådet och allt i vidsträcktaste mening dithörande är af synnerligt primitiv beskaffenhet; så — för att blott taga ett exempel — vagnarna, hvilka äro groft tillyxade, hvila på tunga blockhjul och dragas af bufflar, mingreliernas, liksom guriernas, enda husdjur. Till denna redskapens otymplighet vill invånarnas egen företeelse ej rätt passa; de äro nämnligen till större delen resliga och välväxta, med ädelt mejslade drag, fri hållning och smidiga rörelser — med ett ord, födda sprättar; för öfrigt i det ena distriktet blonda och blåögda, i det andra svarthåriga och med brinnande ögon, men alltid i besittning af de fysiska företräden, dem man tänker sig oskiljaktiga från den "kaukasiska" rasen.

Kan man från denna, den gamla kolkiska, kusten ända till det inre af Georgien eller de i nordost derom uppstigande berglanden spåra en gradvis följande stegring i arbetslust, lefnadsbehof och intelligens, motsvarad af en på hvarje verksamhetsområde ökad rörlighet, så ställa sig sakerna deremot helt annorlunda, så snart man beträdt den östliga hälften af det näs, hvaraf Transkaukasien utgöres. Det är här andra folk, hvilka träda oss till mötes på ett sätt, lika litet tilldragande, som naturen i det land de bebo. Söder ut sänker sig nämnligen Kaukasus i afsatser ned åt Kur och öfvergår sist i stepper, bebodda af kringströfvande tatarer, hvilka ej veta af något varaktigt hem, ej äga några föreningspunkter och tillbringa åtta månader af året på Kara-baghs fjällbeten. Här finnes ej, såsom på näsets vestra sicla (i Georgien), någon rikedom på produkter, någon vegetationens yppighet eller något, som erinrar om den stora "pontiska fruktträdgården". De, som inne-hafva denna landsträcka, äro utom dess till större delen muhammedaner,12

ända ned till det petroleumångande Baku, der guebrernas tempel resa sig öfver den "heliga elden". Jämte de sunnitiska tatarerna och elds-dyrkarna finnes här emellertid äfven ett stort antal schiiter, något som är lätt förklarligt, då man besinnar, att deras ännu varande hufvudort Schuscha vid den tid, då persernas välde sträckte sig ända till södra sluttningen af Kaukasus, var en fräjdad stad. Den, som färdas tvärt öfver näset, från dess pontiska sida till Kaspiska hafvets kust, kan således göra sig räkning på att möta, icke blott landskap af hvarje upptänklig karaktär: sandiga dyner och träskartad urskog, välskött jord och fruktträdgårdar, vinberg och skogskullar, torra stepper, kala berg och slutligen åter sumpig mark, till hvilken norr ut sluter sig liksom en gördel af odlade fält, utan äfven den brokigaste samling representanter af såväl ur-invånare som invandrade stammar: blonda mingrelier och mörk-lagda georgier, febersjuka gurier och af helsa strålande kaketier, tatariska nomader, armeniska grott-invånare, fanatiska schiiter, spensliga parser, gula i anletet som den eviga eld, mot hvilken de vända det, och dagho-staner med vildhet i blicken; vidare kosacker och till och med tyskar, tillhörande de ganska betydliga kolonierna i grannskapet af Tiflis (från Württemberg) och hvilka, vid den stränga afsöndring, hvari de lefva, fullständigt bibehållit sin ursprungliga typ.

Det lif georgiskorna, sedda som representanter för de kartlitalande qvinnorna, i allmänhet föra, har sina såväl ljus- som skuggsidor. Lifvet i Tiflis hafva vi flygtigt lärt känna; det utmärker sig ej genom någon större omvexling eller synnerligt behag. Emellertid går och gäller denna stad såsom ett slags transkaukasiskt Paris; och de, som stjernorna otaliga, små och små-små grusiska "furstinnorna", svärma städse för det förföriska "Tbilisi" och dess fröjder. De familjer, som bo i småstäderna, sakna så godt som alla beqvämligheter. Husen bestå

gemenligen af en enda våning och hafva en med sniderier prydd veranda af trä, medan utrymmet i det inre oftast är ganska knappt. Rent af erbarmliga äro de så kallade saklys eller halft underjordiska bostäder af sten eller lera, i hvilka landtbefolkningen dväljes. Under den fuktiga årstiden äro dessa jordkulor utsatta för oupphörliga ras, utan att invånarna finna det löna mödan att en gång för alla afhjelpa denna olägenhet. Vid den vackra årstidens inträde vaknar emellertid, under Grusiens leende himmel, lifvet till rörelse äfven i den uslaste koja, och den lefnads-glädje, som i «detta land ligger i blodet, tager öfverallt ut sin rätt. Män och qvinnor hafva med hvarandra gemensam smaken för prydnader, för granna kläder, dans, sång och sällskapsnöjen af alla slag. Äfven på spel och ej mindre på glaset äro båda könen begifna. AttVID KAUKASUS.

2 9

sedligheten härpå skulle göra någon synnerlig vinst, är knappast att vänta; någon sanning torde väl alltså ligga till grund för det mindre fördelaktiga rykte, de georgiska fruntimren i allmänhet fått om sig.

Den dans, åt hvilken qvinnorna kring Kaukasus samtligen med största förkärlek hängifva sig, är den så kallade lesghinka. Den är i intet afseende särskildt anmärkningsvärd och går endast ut på att framställa danserskans kropp, som i öfrigt ej röres från stället, i alla möjliga böjningar, sträckningar och vridningar, med hvilka gymnastiska öfningar understundom äfven är förenad någon pantomim. Finnes ingen meddansare tillstädes, så föreställer man sig en sådan, som då antages vara en älskare, och den större eller mindre gunst, hvari denne står, tolkas genom danserskans mera eller mindre lidelsefulla arm- och kroppsrörelser. Deltager deremot en dansör (dschigit) i dansen, så vinner naturligtvis uppträdet i dramatisk plastik, men särdeles mycket af konst står i alla händelser deri ej att upptäcka. Pauserna fyllas gerna med en klunk kaketiskt eller med någon sång, som andas en yrande glädje* Vid den rika vegetation, som öfverallt råder, och då hortikulturen utom dess befinner sig i ett temligen utbildadt skick, är det lätt att för dylika förlustelser finna en passande bakgrund, oftast i någon trädgård, som från äldre tider mångenstädes är omgifven af höga, palissad-lika inhägnader, helst på de ställen, der man fordom hade att befara öfverrumplingar af bergsbygdens vilda stammar.

Anländer någon gäst, så ledsagas han vanligen — betecknande nog — till den byggnad, dit man förlagt vinpressen: en särskild hedersplats, liksom ämnad att förebilda de nöjen, man nu inom familjen väntar sig. I nämnda byggnad ej allenast pressas och beredes vinet, utan der förvaras äfven för beständigt de kärl eller urnor (kiiptschi-nor), hvilka innehålla den färdiga drycken och, särdeles i Gurien, hafva rent af otroligt omfång. Då man inrättat så beqvämt åt sigr är lätt begripligt, att lagets glädje ofta har svårt att hålla sig inom de rätta gränserna och att qvinnor, såväl som män, kunna låta förleda sig till betänkliga öfverdrifter.

Hvad beträffar bordets nöjen, så stå de afgjordt efter för de öfriga. Förnäma, på landet boende, familjer samla sig sommartiden under skuggan af väldiga träd kring ett stort bord, vid hvilket man tager plats med under sig korslagda ben. Ett täcke med lysande färg ersätter bordduken, och matsedeln låter (i Georgien) sammanfatta sig på ungefär följande sätt: god, men mycket porös ost, färska gurkor, ragu på höns, kokt hammel och fisk samt hvarjehanda slags stek. Mellanrätter äro pr as (vild purjo), kagvi (allium fistulosum), neaknli (selleri),14

kondari (satureia hortensis), reovanti (vattenmynta) och bidna (grön mynta). Brödet (schodz) är mest tunnbakadt, i stycken, som ofta hålla sina två fot i längd och en half i bredd.

I likhet med tscherkessiskorna, till hvilka vi längre fram återkomma, hafva äfven de georgiska flickorna af ålder spelat en framstående roll på de turkiska slafmarknaderna. Antalet af sådana olyckliga — såsom vi skulle kalla dem — besteg sig fordom ofta årligen till mer än ett tusen. Hela Transkaukasien och Armenien jämte Lasistan bidrogo till leveransen af denna lefvande vara; de driftigaste idkarna af "affären"

Kaukasisk fruntimmersvagn.

voro lesghierna, hvilka för sådant ändamål skaffat sig smygvägar, hos folket också kända under namnet "lesghiska vägar", genom hela Georgien. Från sin egen bygd bland bergen försågo de för öfrigt aldrig marknaden, utan nedstego på slätten, der de georgiska och armeniska byarna hemsöktes af deras röfverier; ännu

på 1840-talet var sjelfva Tiflis ej sällan skådeplatsen för dylika öfverfall. Redan förut hade väl ryssarna efter förmåga sökt hindra detta ofog; men det kännbaraste slaget rönte dock slafhandeln genom freden i Adrianopel (1829), då äfven en del af turkiska Georgien och dermed tillika denna handels förnämsta stapelort, Akalzik, tillföll Ryssland.VID KAUKASUS.

2 9

De unga georgiskor, hvilka såldes till slafvinnor, kände sig emellertid på intet sätt så olyckliga, som, enligt vår uppfattning af saken, bort vara fallet. Sannolikt förstodo de ej alltid att sakna sina jordkojor, på hvilkas dörr hunger och umbäranden så ofta klappat. I sjelfva verket var förändringen vanligen af både bländande och döfvande art. På intelligensens vägnar vida öfverlägsna Tscherkessiens qvinnor, herrsklystna och intriganta, visste georgiskorna ej allenast att

ia

Georgiskt landtlif.

hastigt finna sig i sitt nya läge, utan äfven att i de museimanska qvinno-gemaken tillvälla sig ett afgjordt välde. Så Abdul Medschids moder, en för detta slafvinna från Georgien; och på samma sätt har mången qvinna, af hvilken de senaste sultanerna i en för dem sjelfva ofta ödesdiger grad låtit beherrska sig, tillbragt en glädjelös barndom i någon af Kaketiens eller Kartlilandets saklys.

Vi gå nu att kasta en blick på kustlandskapen. Här är det vid Guriens, Mingreliens och Lasistans qvinnor, alla till typen hvarandra16

föga olika, vi hafva att fästa vår uppmärksamhet. G-uriskorna hafva, liksom mingreliskorna, ett fylligt och rundt ansigte, stora ögon samt — dess värre — oftast äfven stora näsor; qvinnorna i Lasistan, för det mesta smärta till växten, hafva deremot ovalt anlete med regelbundna och behagliga drag; ögonen äro starkt aflånga, men ej stora, och näsan har den rätta proportionen. Utomhus står ej det ringaste att upptäcka af vare sig ansigtet eller den öfriga gestalten, hvilket alltsamman är insvept i den af bomullstyg bestående tschadran, som räcker från hjessan till fotabjellet och med mycken skicklighet draperas så, att den ej blir hinderlig för gången. Vanligtvis är den hvit; bjerta och i synnerhet blåa äro dock äfven omtyckta.

Gurien är ett vinland som få. De ofvannämnda kuptschinorna eller jättekrukorna få här ofta en höjd af sex fot eller mera; de nedgräfvas i jorden, fyllas och täckas derpå med en skifferhäl). Äfven urhålkas de omedelbart i bergen, der dessas beskaffenhet så tillåter (der de till exempel bestå af sandsten); eljest formas kärlen af lera och brännas, i brist af ugnar med så ofantligt utrymme, som för det hela skulle fordras, i tre särskilda stycken. Guriens vin förtäres på tillverkningsorten i otrolig myckenhet; alla, gammal som ung, qvinna som man, äro begifna på denna dryck. Till och med nyfödda barn få en timme efter födelsen en tesked af den starka och något kärfva vätskan, och digifvande qvinnor försumma i intet fall att äfven då och då stöda under med små portioner deraf. Sumpigt, som landet till stor del är, kan för öfrigt detta dess öfverflöd på vin betraktas som en verklig välgerning, ty invånarnas tillstånd skulle, i saknad deraf, vara ännu vida mera eländigt, än det redan är.

Men, det är tid att vi begifva oss upp till Kaukasus' höjder.

Kaukasiska kärl.2. Hos bergsfolken.

Etnografisk öfversigt. — Tscherkessiska hustrur ocli flickor. — Drägter. — Hemmet. — Enlevering och brudridt. — Tscherkessiska slafvinnor. — Hos tschetschen-serna. — Plägseder vid förlofning och bröllop. — Skilsmessa. — Enkans klagan vid makens lik. — "Fången vid Kaukasus". — Bland tatarerna. — Nomadernas, qvinnovagnar. — I en tatarisk salong.

'åsom man torde erinra sig, hafva vi i det föregående vid ett tillfälle påpekat det slags mosaik af stammar och klaner, sins emellan skiljaktiga till härkomst, språk och seder, som Kaukasus företer. Ehuru några vidlyftigare

etnografiska undersökningar ej ingå i planen för detta arbete, har det emellertid velat synas oss, som skulle några närmare upplysningar, tjenliga att orientera läsaren bland hvimlet, på detta ställe ej sakna sin lämplighet.

Det öppna landet och fjälldalarna mellan de norra förgreningarna af Kaukasus, närmast Kuban-territoriet, ja, på sina ställen inskjutande i detta, beboddes före den ryska eröfringen af de egentliga tscherkessiska stammarna eller adigherna. Som berget, börjande redan vid dynerna kring Kubans utflöde, blott långsamt stiger tills det nått sin kärna, så skilja sig de på läget beroende förhållandena inom detta tscher-kessernas egentliga stamhåll i intet väsentligt från dem, som pläga utmärka hvarje annan, medelmåttigt högländ trakt. Äfven till vidden är detta bergssystemets nordvestligaste hörn af föga betydenhet. Redan få mil från Kubans mynning utgår emellertid från hufvudkedjan en annan, mera åt öster sig dragande gren, och sålunda uppkommer en mellanrymd af stigande bredd, uppfylld af vilda dalar och med många romantiska gömslen längs de svårtillgängliga stigar, hvilka leda öfver de centrala sträckningarnas sadelformiga höjder.

Vi uppehålla oss till en början vid de norra afsatserna, der tscher-kessernas område sträckte sig ända till den genom de nogaiska tatarernas steppland till Kaspiska hafvet rinnande Kumas källor. Vi sade

med afsigt sträckte sig, ty i närvarande stund är hela denna nejd blottad på invånare ... I den intill Elbrus stötande floddal, som från söder till norr omsluter Kubans öfre lopp, börjar kabardinernas land, deladt i stora och lilla Kabarda och, i anseende till sin jämnförelsevis större tillgänglighet, ett af de områden, der ryssarna först vunno fast fot. Till Kabarda sluter sig Tschetschna eller tschetschensernas land, med sina mot Terek sluttande, mörka skogshöjder. Ehuru närbeläget till ryssarnas operationsbas, utmärkte sig dock just detta land genom det mest energiska motstånd, och för dess furste, den genom sällspordt hjeltemod fräjdade Schamyl, lyckades till och med underverket att under en gemensam fana förena sins emellan fiendtliga stammar. Till Tschetschna gränsar Daghestan, ett vid Kaspiska hafvet beläget kustland, der talrika stammar under det gemensamma namnet daghestaner haft och ännu hafva sina hemvist; och med dessa slutar raden af de i norra delen af Kaukasus boende folkslagen.

Till stammarna i mellersta delen (centralzonen) hörde tillförene ytterst i vester de söder och sydost om adigherna boende, äfvenledes tscherkessiska abadserna, och till dessa slöto sig abaserna, boende, ända till Elbrus' gletschertoppar, i den ytterst vilda trakt, der Kuban uppspringer. På andra sidan Elbrus-gruppen och på den höga platå, som är Ingun s källa, träffa vi de ljushåriga suanerna (suaneterna), hvilka hafva med georgierna gemensam härkomst. Öster om dem och söder om Kabarda bo de ariska osseterna. De sistnämndas grannar äro schev-surerna, hvilkas landamären stöta intill de daghestanska avariernas, de yttersta utposterna bland till den "centrala zonen" hänförliga folkslag.

En mångfald, som ej är de nyssnämndas underlägsen, förete ändtligen de stammar, hvilka befolka — eller befolkade, ty utvandringen har här slitit de största refvorna — landet mellan de södra sluttningarna af Kaukasus. Närmast möta vi åter tscherkessiska folk, nämn-ligen natukaiserna i nordvestligaste hörnet af det kubanska Kaukasus, dernäst schapsukerna, redan grannar till Svarta hafvet, och vidare i ordning ubykerna, saskerna och abkaserna. Norr om Georgien bygga pschaverna och öster ut, ända ned mot Kurs slättland, sträcker sig de ofta nämnda lesghiernas område.

Af alla bergsstammar är det egentligen blott tscherkesserna och tsche-tschenserna, som i Europa ådragit sig en allmännare uppmärksamhet. Hvad angår de förstnämnda, så är denna uppmärksamhet lätt förklarlig, då den har sin grund icke blott i den, visserligen ej alltid berättigade, entusiasm, deras kamp mot Ryssland framkallat, utan ock i det rykte, deras qvinnor af ålder om sig ägt, att vara bland de skönaste på jorden.

I sjelfva verket skilja sig tscherkesserna från alla andra kaukasiska folk genom ett visst krigiskt tycke, genom det harmoniska i sin kroppsbyggnad och andra fysiska företräden. Märkligt är vidare, att hvar helst detta folk

befryndat sig med andra, vare sig tatarer, turkar eller kosacker, det kaukasiska blodet städse, genom ansigtsdragens och hela gestaltens förädling, gjort sig gällande hos afkomman.

De yttre företräden, som utmärka tscherkesserna, har för vårt ämne ett särskildt intresse, för så vidt de äfven kommit deras qvinnor till del. Tscherkessiskornas lof har under olika tider sysselsatt otaliga pennor; skola äfven vi instämma i den allmänna kören och tända nytt rökverk för detta skönhetsideal? — Tscherkessiskan är oftast liten till växten, men särdeles välbildad; hennes hår är ramsvart, hennes öga strålande och själfullt; hvarje hennes rörelse förråder liflighet i förening med det mest oefterhärmliga behag. Hyn är finare och ljusare, än hos Kaukasiens öfriga döttrar, och då seden att uppträda beslöjad här ej allmänt vunnit insteg, kunde fordom en resande i dessa trakter oftare, än han skulle vågat hoppas, finna tillfällen att mätta sitt öga med åskådandet af dessa skapelsens mästerverk. För att nu tala om drägten, så tycka tscherkessiskorna mycket om klädningar af blått siden, genom-väfdt af guld och silfver; midjan omgifva de med en på samma sätt prydd gördel, sammanhäktad med ett massivt guld- eller silfverspänne. En lätt sjal, oftast af ljus färg, viras antingen till turban eller får genom någon smakfull anordning nedfalla öfver nacke och axlar; skall slöjan vara med, så användes en sådan af temligen genomskinligt musslin.

Man inser lätt, af hvad utomordentlig verkan en så beskaffad företeelse måste vara, helst om den, hvilket stundom är fallet, uppenbarar sig midt i villande skog. Den tscherkessiske yngling, som en sådan uppenbarelse beskäres, vet också af färgen på den mötandes benkläder

— som för flickorna är hvit, för hustrurna röd och för enkorna blå — med hvem han har att göra. De tre kategoriernas drägt skiljer sig ej i något annat stycke än detta; men håret bäres af de ogifta bakåt-struket i tjocka, vid ändarna med silfvertråd ombundna flätor, medan det hos de gifta får fritt nedfalla öfver axlarna.

Lika skön som den tscherkessiska qvinnan är, lika eländigt är det lif, hon inom familjen tillbringar. Af detta skäl är det ock, hon finner sin vanliga bestämmelse — den att vandra till något turkiskt harem

— så föga beklagansvärd. Detta sistnämnda är emellertid ett förhållande, till hvilket vi i det följande skola återkomma, medan deremot några anmärkningar i först antydda afseende här må finna sin plats. För den tscherkessiske äkta mannen är hustrun ej mera och ej mindre

än hans tjenarinna, som vid hvarje tillfälle måste rätta sig efter hans vilja, förrätta hvarje förefallande arbete, äfven sådant af gröfsta och tyngsta art, och hålla hans utrustning i tillbörligt skick. Och detta slags tillvaro framlefver den gifta qvinnan, trots ali den yttre glans, som hos tscherkesserna visserligen ej kan frånkännas någotdera könet, i en usel hydda eller ett så kalladt "hus" af flätverk, öfverdraget ined lera.

Äfven i andra hänseenden äro männens beteende mot sinahu-strur ingenting mindre än ridderligt. Det romantiska i ett kärleksförhållande räcker här blott så länge den sköna ännu ståtar i sina hvita underkläder, men tager en ända med förskräckelse, så snart hon iförts de röda. Ett stycke verkligt ur-äkta, kaukasisk romantik är emellertid bradridten, som försiggår på följ ande vis: Vill en tscherkess gifta sig och har träffat sitt val, så underrättar han i hemlighet den utvalda sköna, att han den och den aftonen ämnar bortföra henne ur det dittills varande hemmet. Så fordrar bruket, hvilket vidare, efter hvad vi snart skola få se, för vederbörande medför sina alldeles särskilda olägenheter. Den aid (by), bruden tillhör, är nämnligen alltid beredd att omintetgöra älskarens plan, till hvilkens lyckliga utförande således fordras mycken både skicklighet och slughet. Har han nu, trots alla svårigheter, verkligen lyckats träffa sin flicka, så lyfter han henne till sig i sadeln och jagar

Kaukasisk flicka i mansdrägt.

i sporrstreck från stället, men är förpligtad att på visst afstånd derifrån förbruka hela sitt förråd af patroner, för att gifva invånarna det skedda tillkänna. Nu uppstår det vildaste tumult och alla vapenföra män sätta ögonblickligt

efter den flyende, som, derest han ertappas, vanligen får sina modiga slängar och på köpet beröfvas vapen, häst samt, naturligtvis, äfven brud, hvilken sistnämnda han då för alltid går förlustig. Kommer han deremot som segervinnare från denna kappridt,

Tscherkessisk brudridt.

så inspärrar han sin fångst i ett enkom för ändamålet inredt förvaringsrum och först veckor derefter, sedan han sammanskrapat och till sin utkorades fader erlagt kallym eller köpeskillingen för henne, firas det egentliga bröllopet med högtidligheter, hvilka för öfrigt sakna hvarje egendomlighetens intresse och inskränka sig till de vid hvarje muhammedansk förmälning öfliga.

Till slut må anföras, att tscherkesserna af fullblod aldrig ingå äktenskap med qvinnor från något främmande folk; en af de förnämsta22

anledningarna till att rasens ursprungliga kännetecken än i dag hos dem i sådan renhet bibehållit sig. Ej mindre strängt hålla de på den äktenskapliga sammanlefnadens tukt och ära, och felsteg i detta afseende från hustruns sida äro belagda med strängaste straff. Vanligtvis säljes en qvinna, som förfördelar sin makes heder, till slafvinna, men måste dessförinnan återvända till föräldrahemmet, något, som i sådana fall anses för en synnerlig smälek; äfven flickor, som förbrutit sig mot kyskhetens bud, blifva sålda. Är den otrogna makan förmäld med en höfding, så väntar henne deremot dödsstraff, ett öde, af hvilket i sådan händelse äfven hennes älskare drabbas.

Vi hafva ofvanför omnämnt, huru föga afskräckande utsigten att bortföras som slafvinnor förefaller de tscherkessiska qvinnorna. I likhet med georgiskorna, se de i ett sådant bortförande blott befrielsen från olidligt tryckande, husliga förhållanden, för att nu ej taga med i räkningen de ärelystna planer, mera högtflygande, än med verkställbarheten är rätt förenligt, som oaflåtligt sysselsätta inbillningskraften hos flertalet af dem. I hvarje moslimitiskt harem är tscherkessiskan en förnödenhetsartikel, på hvilken, hennes personliga behag oafsedt, man vet att sätta värde, då den muhammedanska lagen tillåter henne, i hennes egenskap af slafvinna, åtskilliga friheter inom hus, hvilka äro husets lagliga herrskarinna förmenade. Enär således ett muhammedanskt familjelif utan slafvinnor svårligen låter tänka sig, är slafveriets upphäfvande i de delar af orienten, der islam är den rådande religionen, en sak, som i närvarande stund ej har synnerligt många utsigter till framgång. Vi skola i ett följande kapitel taga detta ämne i närmare skärskådande.

Så läng'e ännu gemenskapen med öfriga delar af verlden var de invid Svarta hafvet boende kaukasierna obetagen, stod qvinnohandeln här i full blomma. Ryssarnas ankomst drog naturligtvis ett tvärstreck öfver hela denna afskyvärda industri, men, såsom redan är nämndt, fann det begärliga godset icke dess mindre framgent, som förr, fast i smyg, en strykande afsättning. Ej ens efter utvandringen hafva tscherkesserna afstått från detta sitt urgamla bruk, som på visst sätt införlifvats med deras samhällsskick; handeln har tvärt om sedan dess, alla påbud och firmaner till trots, tagit än lifligare fart, till följd af den obehindrade samfärdseln med de turkiska agenterna. Till och med Turkiets högsta funktionärer, som å sitt lands vägnar gjort alla af Europa äskade medgifvanden med afseende på slafhandelns afskaffande, hafva för sin egen del inlåtit sig i köp af tscherkessiskor, något, som från deras ståndpunkt visserligen ej alldeles saknat hvarje skymt af berättigande. På samma sätt hade Bahieh Khanum, makan till den ej så litet öfverskattade "störsteVID KA UK A S US.

bland nyare ottomanska statsmän", den. 1869 i Nizza aflidne Fuad pascha, helt enkelt till näringsfång att mångla med slafvinnor; hon var uppfinnerska till den beryktade "trollskjortan", som, enligt hennes öfvertygelse, förlänade hvarje med den beklädd flicka en rent af öfver-naturlig tjusningsförmåga, till en grad, som kom köparen att utan invändning för henne betala hvad pris som begärdes.

Förloppet vid handeln är vanligen följande: Så snart en sändning slafvinnor inträffat i Konstantinopel, sjelfva hjertpimkten för ali trafik i denna väg, vandrar den antingen ur första hand, det vill säga säljarens — vanligen också en tscherkess — egen, till beställarens eller köparens harem eller hör säljaren sig om efter mellanhänder

bland damerna af den turkiska "societeten", i hvilket fall en sådan mellanhands hela sträfvan går ut på att så mycket som möjligt se sig sjelf till godo på affären. En sådan dam består sin "skyddsling" såväl vård som undervisning — den senare förnämligast i pianospelning och främmande språk, särskildt franskan —; och då tiden anses inne, sättas alla driffjädrar i rörelse, för att på förmånligaste sätt placera offret, vare sig nu såsom laggift hustru eller blott såsom leksak hos någon rik amatör af samlingar i dylik väg! Tillfällen till varans torgförande saknas ej. Vanligtvis tager ägarinnanrsäljerskan henne med sig på de allmänna förlustelseställena eller åker med henne i öppen vagn genom hufvudstadens mest besökta gator, vid hvilka tillfällen den glesa slöjan ej döljer särdeles mycket af det, som är ämnadt att förrådas. — Det är på detta sätt flera sådana qvinliga spekulanter i menskligt kött och blod förvärfvat ansenlig förmögenhet, och efter en af dem, Atidje Khanum, har man en formlig priskurant, af hvilken framgår till exempel, att en viss Djema-lifa sålts till Hamil pascha för ett pris af ett tusen pund sterling*, en annan, Anifer, inköpts af en förnäm egyptier för sju hundra femtio p. st., Andelib afyttrats till Rifat pascha för sex hundra femtio och Afitab till]Mahmud pascha i Tunis för sex hundra p. st. Lägre pris betingade Frenkissu och Dilber med respektive ett hundra sjutio och ett hundra nitio p. st. Tilläggas må, att detta aktstycke förskrifver sig från de första åren af 1860-talet.

Det faller af sig sjelft, att ej alla de sålda tscherkessiskorna ernå den lysande lott, som hägrat för dem från deras tidigaste ungdom. Visserligen gifvas många, som lyckats blifva, ej blott införlifvade med storherrns harem, utan äfven befordrade till värdigheten af kadiner eller kejserliga gemåler; andra åter kunna blifva förmälda med Portens mera högtuppsatta dignitärer eller på andra vägar vinna makt och in-

* i p. st. — 18 kronor.24

flytande, liksom väl äfven sådana finnas, hvilka flera gånger ombytt ägare, tills de slutligen hunnit det välde, de eftersträfvat; men det gifves ock ännu andra, hvilkas öde sagan förtiger. — Att främlingarnas skönhet i harem skall göra dem till föremål för månget utbrott af svartsjuka, förutom andra obehag, från de rättmätiga invånarinnornas sida, inses lätt. Ej ens från misshandling af gröfre slag äro de alltid fredade, och mången kaukasisk ungmö, som tillförene invaggat sig i drömmen om att en gång i sina nät kunna fånga en sultan, har i förtid vissnat och aftynat af denna orsak, der hon ej dukat under för lungsot, en sjukdom, åt hvilken många bergsbygdens döttrar hemfalla, efter att hafva förflyttats till land med varmare klimat, såsom Egypten eller Tunis. — Hvad som likaledes måste förefalla en vesterländing afskyvärdt, men som har gamla anor och i synnerhet är i svang vid hofvet i Konstantinopel, är bruket att gifva den tscherkessiska, som fallit i onåd eller börjat blifva passerad, till äkta åt någon hofvet nära stående person. En på dylikt sätt förvärfvad gemål är utom dess vanligen i synnerlig grad högmodig, ränkfull och hänsynslös, ett verkligt huskors för den med nådebevisningen hugnade äkta mannen; — ännu en betecknande omständighet i taflan af haremsväsendets förgyllda elände, åt hvilken vi i en annan afdelning skola gifva dess tillbörliga belysning.

Det andra i ordningen af de båda inom Europa mest kända bergsfolken är, sade vi, tschetschenserna. Det tillhör ej vår uppgift att ingå i några utförligare meddelanden om denna vilda och krigiska stam. Historien om Schamvl är redan en legend och i närvarande stund är allt i kosack-stanitserna (byarna) vid Terek så lugnt, som hade de aldrig varit skådeplatser för några nattliga öfverrumplingar med åtföljande blodbad. Hvad vi här vilja framställa, är blott några drag ur qvinnans och familjens lif hos förevarande folk, drag, med hvilkas tillhjelp läsaren sjelf kan bilda sig en något så när uttömmande föreställning om de bruk och plägseder, hvilka, på några smärre afvikelser när, äro gemensamma för alla de muhammedanska bergsstammarna.

Den tschetschensiska qvinnan vet lika så litet af någon personlig frihet, någon egen vilja, som hennes systrar i öfriga trakter af Kaukasus. Har hennes fader utsett en make åt henne, så underrättas hon helt enkelt derom och vet då, hvad hon äger att rätta sig efter. Tydligtvis fäster den ömme fadern ej minsta afseendet vid beloppet af köpeskillingen, kallym, hvilket antingen på förhand bestämmes af honom sjelf eller uppgöres efter öfverenskommelse med den utkorade mågen. Ännu mera barbarisk är den sed, enligt hvilken det visserligen står den nyssnämnde fritt (vid vite af köpesumman) att draga sig tillbaka,VID KAUKASUS.

men ej så bruden. Den senare är således, trots skedd förlofning, allt utom säker på sitt parti, och då en ny sökande till hennes hand har att för sin del erlägga ny afgift, så förstår man, att fadershjertat vet trösta sig öfver dotterns missräkningar i älskogsväg, skulle än dessa aldrig så ofta återkomma.

Ett märkligt undantag från faderns uteslutande giftomannarätt förekommer emellertid, och detta till förmån för brudens broder, som äger bortgifta sin syster med hvilken af stammens medlemmar, han behagar. Dylika förfoganden träffas ofta vid dryckeslagen(I) och det behöfs blott, att brodern i närvaro af äktenskapskandidaten i fråga dricker sin systers skål, för att öfverenskommelse!! skall anses oupplösligt beseglad.

De upptåg, som härefter vidtaga, äro egnade att ytterligare visa, derest sådant behöfdes, huru föga tid unnas en tschetschensisk brud till något svärmiskt försjunkande i känslan af sin lycka. Är saken bragt på det klara, föres nämnligen bruden, fyra dagar före den till hvilken bröllopet utsatts, af ett sällskap, bestående af en äldre gift qvinna och ett dussin välberidna unga män, till ett hus, tillhörande någon af brudgummens slägtingar, men dit tillträdet faller sig något besvärligt, enär bostaden omgifves af en hop hojtande, skrålande och så mycket krut som möjligt förbrukande personer, dem brudens manliga följe slutligen lyckas drifva undan med den verkan, att man får se ställets värd, som emellertid ej insläpper gästerna med mindre bruden först egenhändigt lemnat honom en gåfva. En annan, ännu besynnerligare, scen uppföres nu mellan fyra väggar, i det bruden här af en skara, tillhörande hennes eget kön eller nästan hela den gifta, qvinliga delen af slägten, mottages med ett det förfärligaste oväsen, hvarunder synålar, knappnålar och saxar om hvart annat kastas på henne och alla i hennes följe få kläderna så godt som slitna från kroppen. Först sedan dessa tvätydiga glädjebetygelser hunnit sakta sig, följer undfägnaden, efter hvars slut bruden åter ledsagas till sitt hem; men kort derefter förnyas samma uppträde hos en annan anförvandt till brudgummen, och i dennes boning stannar sedan bruden intill bröllopsdagen, således tre dagar och lika många nätter.

Äro alla dessa svårigheter lyckligt och väl öfvervunna och äfven förmälningen försiggången, så hafva de unga tu likväl ej "fått hvarandra" för det. De måste nu i sex dygn afhålla sig från hvarje förtroligare närmande sins emellan, och vilja de stjäla sig till ett sådant, så har detta sina vådor, enär de, om de derunder ertappades af ett vittne, skulle anses för — vanärade. Vid det sjette och sista dygnets inbrott förser sig den nygifta med några tunna, af ägg bakade, kakor26

och en kruka, hvarpå hon, åtföljd af en mängd andra gifta qvinnor, långsamt begifver sig till närmaste bäck, kastar kakorna i denna, efter att först hafva genomstuckit hvar och en med en nål, fyller krukan med vatten och återvänder till hemmet lika högtidligt som hon lemnat det. Härmed äro alla formaliteter ändtligen öfverstökade.

Huru mycket omak, för att införas i ett lif, knappt en hårsmån bättre än träldom! — Ovan, som tschetschensiskan är från vaggan till grafven, vid hvarje yttring af frihet och sjelfverksamhet, hvarje spår till ett aktningsfullt bemötande, har hon emellertid ej synnerlig känsla af ett öde, som efter våra vesterländska begrepp förefaller rent af outhärdligt. Blott ett slags frihet beviljas i detta land den gifta qvinnan: hon får skiljas vid den make, hon ej kan älska. Men vid denna skilsmessa förlorar hon ock allt sitt timliga goda och får ej framkomma med ringaste anspråk på ersättning. Endast i händelse det är mannen, som skiljer sig vid henne, förblir hon i besittning af sin egendom.

Antaget att hustrun — hvilket begripligtvis hör till regeln -— fogar sig i äktenskapet med den henne gifna maken och att detta äktenskap aldrig så rikligt välsignas med frukter, så faller dock ingen stråle af glädje in i familjens hem. Gossarna, som få växa upp i vildt tillstånd, lyda ingen annan än fadern och ej ens honom längre, än tills de blifvit vapenföra, då de sjelfva hafva lof att uppträda som herrar och hjeltar. På flickorna åter lägger fadern beslag, för att fjettra dem vid de män, för hvilka han antingen från början bestämt sig, eller dem han godtyckligt gripit ur hopen af anmälda friare.

Sällsam är den klagan, med hvilken en bortgången familjefaders minne hos tschetschenserna hedras. Då det vore

krigare, sådana som de, ovärdigt att vid förlusten af en kamrat sjelfva betyga någon sorg eller saknad, så är det qvinnorna, denna pligt åligger. Den fullgöres emellertid ej på så högstämdt och gripande sätt, som hos flere andra naturfolk är öfligt; i stället upphäfva de sörjande vilda tjut, hvarunder de slita sitt hår och sönderrifva sina kläder. Efter denna inledning framträder den nyblifna enkan till den dödes bår och reciterar ungefär följande:

"Bort från mig du gått, min make; o, att sjelf jag bort fått gå i Kan hon ej med dig få lefva, hvad gör här din maka då? Märk, jag säger ej, att stigar, som till oss ha' gäster ledt, Måste derför gro tillsammans, att din fot dem öfvergett. Säger heller ej att hyddan, den du ärft i fädrens land, Faller nu till någon främling eller fräts af tidens tand. Heller ej, att det geväret, som så stolt du burit på, Måste rosta hädanefter, hängdt i någon dammig vrå.VID KAUKASUS.

2 9

Och det silfverskodda bältet, som din midja fordom prydt, Blir ju icke någon främlings, om din son det bär på nytt. Heller ej jag sagt, att svärdet, vändt med dig i strid att gå, Måste rosta fast vid slidan, undangömdt i någon vrå. O, min herre, o, min make, du som liflös hvilar nu: Vid sin härd som furste herrska — hvem var sä det värd, som du? Medan högt du bar ditt hufvud och dess skugga än ej svek, Skyddad jag, med barnen alla, stod mot hvarje ödets lek. Nu måste jag sörja och klaga, Hvem stöder dem nu, de svaga? Hvem skall dem framgent mätta Och vapnen i händer sätta?"

Sedan enkan hunnit slutet af detta sorgeqväde, taga åter de andra qvinnorna vid, men uppstämma denna gång lofsånger öfver den aflidnes förtjenster och ådagalagda hjeltemod, hvarmed högtidligheten afslutas. Liket flyttas på ett tvåhjuligt åkdon och bortföres för att jordas, under skuggande träd, på något fredadt ställe.

Som vi redan veta, råder numera tystnad och lugn såväl i Tsche-tschna som Tscherkessien; aulernas glesnade invånare fördrifva sin tid blott med att i minnet omlefva de strider, i hvilka dessa bygders frihetskärlek fordom sökte sig luft. Föräldralösa jungfrur sjunga klagosånger och bistra män förtälja om de dagar, då "med trots på parmän jämnt, den lyfta, en Zizianov dödar spred och Kotlarevski dal och klyfta, med gisseln väpnad, genomred —

Ja, du ett åskmoln lik, som remnat, En pest, från andra nejder förd, En blodig lieman, har lemnat Af tappra män en mejad skörd!"

De ord, vi lånat, tillhöra Puschkins poetiska berättelse "Fången vid Kaukasus", en dikt, lika rik på fängslande skildringar af naturens, som gripande stämningar ur själens lif. — En tscherkessisk skara har på ett af sina djerfva ströftåg bemäktigat sig en ryss och släpat honom till aulen — vid repet, lik ett fångadt villebråd. Han hör lika litet fiendernas jubel som deras smädelser; vanmäktig af ytterlig utmattning, har han nedsjunkit på den ogästvänliga marken. Först långt derefter, då solen åter står högt på himmelen, vaknar han åter, liksom ur en dödssömn, och då han finner sig bunden, skälfver ordet "slaf!" på hans blodlösa läppar. Han sjunker åter tillsammans på det ställe, der han nedlagts, i

"En kaktushäck, en yfvig en,

Med snår, som rundt kring byn sig fläta,

Hvars män i nya strider re'n

Sin gårdagsfångst som bäst förgäta."28

VID KAUKASUS. 2 9

Huru mycket ban än täres af längtan efter sitt långt bort belägna hem, börjar dock åsynen af det herrliga landskapet, det rörliga, klara vattnet, den hvitglänsande slöjan kring topparna af Elbrus och de öfriga i olika färgtoner skimrande bergen så småningom gifva lindring åt hans sinnes onda. Och likväl är detta sinne ett på många sätt nedtryckt, ty, såsom han sjelf säger, han är trött vid verlden, dess smilande

falskhet, dess skadefröjd och det gyckelspel, den kallar kärlek. Slutligen saktar sig upproret i hans själ, och då

månen uppstiger, försjunker han i ett tillstånd, liknande det i en behaglig dröm. "En dröm beskärt mig denna frid, En sinnets villa — annat ej!"

-—— — Han vaknar liär

Och ser en mö, som sakta nalkas Med helsning, tigande, men blid. Hon böjer knä; hans läppar svalkas I nästa stund, af vänlig hand, Med kumys — mjöd i detta land. Dock — drycken är hvad minst

han märkt; Det är ett annat, trolskt ett rus, Som mer hans sjunkna krafter stärkt :

Två mörka ögons milda ljus. Och ej förstår han ordens brus, Men kind, som ej vet af sin glöd, Så ljuft, som nå'nsin läppars sus, Tycks bjuda: "lef!"

Fången reser sig med nyvunnen styrka och får från denna dag den kärleksfullaste vård. I samma mån hans håg fängslas af tscherkessernas äfventyrsfyllda lif, preglar sig äfven allt djupare i hans hjerta bilden af bergsbygdens dotter, som å sin sida röner kärlekens hvarje både lust och smärta och, i sin älskades armar troende sig i besittning af ali jordisk lycka, slutligen utbrister:

Lesghiskor.

"O, mitt dyra lif, Slå upp med fröjd din blick!

Hur fjärran ock du må dig erna, Jag flyr med dig af hjertat gerna: Blott älska mig!"VID KAUKASUS.

2 9

Älskaren betraktar henne några ögonblick under nästan medlidsam tystnad. En hel här af minnen, alla stingande som ormar, drager genom hans själ, och öfverväldigad af smärtan afböjer han flickans lidelsefulla smekningar. Sedan han förlorat sin afgud, förefaller det honom, som hade Gud vändt sig från verlden; hans hjerta är dödt och hans barm tom. Hvilket qval, att insomna vid den ena qvinnans bröst för att drömma om den andra! — "Glöm mig!" ropar han, "ty

Salong i ett tatariskt hem.

Är du till hvarje offer färdig, Ej jag är den, som offren tage. Ack, barn, för någon mera värdig De flammor spar, som värmt den svage!

Min gråt, som dina lockar sköljer, En annan qvinna pressat den, Och hennes bild, som mig förföljer, Skall följa mig i döden än!"

Den olyckliga svarar med af förtviflan bruten stämma:

"O, främling främling, hvem var svag Som den, dig förr ej känna lärde, Än re'n din boja henne snärde ? — Det blef då länge ej, som jag

Mig sluta fick till älskad famn; För ej så många nätter sedan Jag drömde sällhet utan namn Och den är slut för alltid — redan!30

VID KAUKASUS. 2 9

Och dock ... du mig, så blind i allt,

Af nåd ju än bedraga kunnat;

Fast sjelf med bröst, för kärlek kallt, Du kunde mitt dess lycka unnat . . . Du ville ej!"

Hon tystnar och omfattar andlös hans knän. Men den obeveklige mannen fortfar med sin bekännelse: äfven han hade i sitt aflägsna hemland som yngling förgäfves tiggt om genkärlek. "Jag älskade och led ensam och ensam skall jag ock en gång dö!" — Åter förgå dagar, men nu ångestfyllda; tscherkesserna hafva åter dragit ut mot fienden, och i den halft öfvergifna byn sjunga tärnorna sina gamla visor om örlig och kärlek. Då är det

Med ens lian hör de kända fjäten — Ocli djerft af qvällens fläktar smekt Sig slöjan lyfter, pligtförgäten, Från

hennes anlet — o, så blekt! — Ej tungan viljans bud kan följa;

Om tårar sqvallrar ögats nejd; Kring barm och axlar utan hejd Det lösta hårets floder bölja. En fil hon liögt i handen bär: "Nu fly; ty vägen öppen är Och fiende du ej skall möta!"

Med tillhjelp af filen löser hon kedjorna från fången, som hänförd af tacksamhet sluter henne i sina armar. "Kom", säger han, "och fly med mig från detta grufliga land!" Men anbudet har gjorts förgäfves; hvarje hennes förhoppning är ute och hvarje spår af det korta kärleksruset försvunnet; en förtärande brand härjar i dess ställe hennes inre. Hon räcker honom handen, men till afsked.

Han bredde ut sin famn mot henne Och mun mot mun sig tryckte het: En kyss, som från hvarandra slet, Ej en, som enade de tvänne. Se'n ställa de till ödslig strand Sin vandring tysta, hand i hand. Han hunnit re'n i vattnet glida, Som, mörknadt nu, till skum han slår, Och re'n vid flodens andra sida Hans sträckta hand till klippan når — Då hörs ett ljud från lemnad strand:

Det vattnets spegel var, som brast; Han klättrar högre upp med hast, Ser dit, och — tomt är der på land! Han skummet ser, som sakta rörs, Men hur och hvart han än må blicka På strand, på höjd syns ingen flicka, Allt dödt och stilla! —Knappast hörs En hämmad suck i luften flyta, Som sökte vinden sjelf ett spår Vid det en ring på vattnets ytr. Till spegeljämnhet återgår. —

Med denna kaukasiska kärlekshistoria skiljas vi från bergsbygden, för att ännu en gång begifva oss in i landet på andra sidan derom. Det är detta lands östra del, der de båda floderna Kur och Årås (Araxes) omsluta såväl vidsträckta sand- och stenstepper, som vilda högland (distriktet Karabagh), vårt besök denna gång gäller. Här bo de schiitiska tatarerna, nomader, hvilka med sina hjordar tillbringa sommaren på höjderna och vid den strängare årstidens början åter nedstiga på steppen, för att uppsöka sina betesställen för vintern.

Ett sådant nedtåg är särdeles pittoreskt och gifver ett det yppersta tillfälle att blicka in i folkets seder och skaplynne. Hvar och en gör vid detta tillfälle den bästa toalett, han kan, och alla äro vid det bästa lynne. Främst föras vanligen stammens hästar och derefter följer "adeln", först familjefäderna och den manliga ungdommen, sedan hustrur och jungfrur; ryttarinnorna hafva tjocka slöjor och sitta grensle liksom männen, med korta stigbyglar. Vanligen äro alla sadlar inom denna grupp klädda med siden samt betsel och remtyg utsirade med guld eller silfver. Den stora hopen går till fots kring vagnar (arber), öfverdragna med brokiga täcken, bakom hvilka sitta nedhukade de yngre såväl gifta som ogifta qvinnorna. Dessas afsöndring tyckes bereda dem ett ogement nöje, ty de lyfta emellanåt på täckena, för att under koketterande leenden leka "titt ut". I andra vagnar åka de äldre qvinnor, för hvilka det skulle falla sig allt för besvärligt att färdas, vare sig gående eller till häst; något mindre till åren komna föredraga dock vanligen att rida och nyttja då esomoftast ej någon slöja. Stundom händer, att tataren ej vill göra sig omak med sina vapen, utan hellre öfverlåter dessa åt sin äkta hälft, hvilken i sådant fall, utom sitt yngsta barn, har att släpa på en hel arsenal.

Vi skola i det följande, vid behandlingen af steppfolket i sin fullkomlighet — turkmenerna —, få tillfälle att skildra det dagliga lifvet, sådant det i sin största allmänhet gestaltar sig hos hvart och ett af dessa kringströfvande folk, och inskränka oss här till en och annan anmärkning rörande de förnäma eller, om man hellre så vill kalla dem, bofasta tatarerna. Det faller sig svårt, att endast på utsidan skilja en tatarisk boning från en armenisk, men väl inkommen, märker man så mycket lättare skilnaden. Armenierna möblera sina hem något så när efter europeiskt mönster, hvarvid Tiflis för dem är tongifvande, medan tatarerna i detta afseende hemta sina förebilder från Persien. Den förnäme och bemedlade tatarens hus består vanligen af två våningar; i den undre inrymmas stallen, köken och tjenstfolkets bostäder, den öfre, som i de flesta fall bebos af familjen, har utantill en stor balkong, dit en trätrappa leder; till balkongen sluter sig ett förmak, hvari husets ägare möter gästen, så vida denne är en främling, hvaremot gamla bekanta utan krus stiga in genom rummets stora fönster, som räcker från golf till tak. Detta fönster utgör husets förnämsta prydnad och upptager gemenligen ensamt en hel vägg; rutorna bestå af delvis färgadt glas, och det snidade arbetet i ramarna har att uppvisa lika smakfulla mönster, som den öfriga

dekorationen i mottagningsrummet.VI Di KA UK A SUS.

Ty värr, har denna obestridliga aristokratiska elegans äfven sin frånsida. Den tatariska familjens enskilda rum äro nämnligen ingenting mindre än inbjudande, och smutsen i dem påminner mera än allt annat om — orienten. Äfven qvinnorna vinnlägga sig inom hus just ej om någon öfverdrifven renlighet och vårdslösa i ali synnerhet sina barn. Utomhus förhåller det sig annorlunda. Der måste den tatariska damens utstyrsel, liksom öfverallt i österlandet, vara oklanderlig: hennes långa öfverplagg af dyrbart, randigt eller rutigt siden och hennes slöja så lätt och luftig som möjligt. Och likväl —- hvem, om han aldrig så litet invigts i det verkliga sammanhanget med ali denna herrlighet, skulle låta besticka sig af dessa förtjusande ansigten, dessa eldiga ögon och genom slöjan lysande, röda läppar? Må läsaren sjelf besvara frågan efter det vi upplyst honom, att hvarken dessa skönheter eller deras män hafva någon aning om, hvad linne eller tvättning af detta vill säga. De bära sin drägt, huru dyrbar denna må vara, natt som dag, och blifva betänkta på ett ombyte först efter det plaggen blifvit fullständigt otjenst-bara. Och med denna fysiska vanskötsel går äfven den andliga hand i hand. Någon egentlig uppfostran kan här lika litet, som någon intellektuell utveckling, komma i fråga. Sålunda blir den tatariska qvinnan för hela lifvet den vidskepliga, sqvallerlystna och pratsjuka varelse, hon är, den bjertaste motsats, ej mindre till den lefnadsglada och begåfvade georgiskan, än den eldiga och ärelystna tscherkessiskan.

Kaukasiska smycken samt andra föremål.Öfver si g t.

et område, vi i förevarande afdelning komma att genomvandra, tillhör i öfvervägande grad islam. Stöta vi än i förbifarten på en eller annan kristen befolkning, såsom armenier, nestorianer och maroniter, så är det dock den brokiga mängden af nationaliteter, på hvilka Muhammeds lära gör sina anspråk gällande och hvilkas täta led uppträda i trenne verldsdelar — några af folken till och med på områden af största utsträckning —, som den obestridliga lejonlotten tillkommer.

Häraf är äfven en följd, att ett och annat hithörande, inom bestämda politiska gränser inneslutet, rike — såsom det osmaniska — förfogar öfver en mångfald af folkslag och stammar, sådan ingen annan del af jordklotet äger att uppvisa. För öfrigt frodas inom sjelfva islam, med dess häfdvunna stelhet, ett sektväsende af nästan otrolig yppighet: sjelfständiga rotskott från en länge sedan förgäten hedendom, hvilka i synnerhet uppskjuta och finna trefnad på just den mark, hvarifrån profetens lära utgått.

Vestra Asien eller sträckan från Ararat till Sinai och från Svarta till Indiska hafvet kan allt igenom framvisa kulturland, hvilka tillhöra de äldsta i historien.

Der i närvarande stund Osmans spira råder, låg det assyriska verldsriket, blomstrade fenicisk och hellensk kultur, fanns ett "gyllene Sardes", tronade Babylon, modern för städer, och det jättelika Ninive. I hjertat af Anatolien, nu genomströfvadt af ostadiga horder och hvars ändlösa hedar fylla betraktaren med vemod, höjde sig fordom

de frygiska konungaborgarna, och i kamrarna af den grafstad, som en gång varit Midas', söka nu turkmenska herdar en tillflyktsort för natten. "Kungsvägen" — Schah-Jol — är det namn, som än i dag bäres af ett öfver gränsen mellan Kurdistan och Armenien ledande pass — påtagligen ett i språket bevaradt minne af den forntidens stora stråkväg med samma namn, som utgjorde sjelfva pulsådern i en långt före detta förgäten odlings innandömmen.

På ingen annan trakt af jorden träffas en sådan mängd ruiner, så många lemningar af städer, som här, lemningar, hvilka tillhöra olika tidehvarf af kultur och ligga jämte eller öfver hvarandra, liksom de^ geologiska lagren.

Och hvilka äro de folk, vi nu för tiden finna på denna, af de äldsta traditioner helgade jord?

Först och främst, såsom herrskande ras och på samma gång som öfvervägande flertal —- utgörande åtminstone fem millioner menniskor —, de turkiska osmanerna. Stamfränder med dessa äro Mindre Asiens turkmener och juruker; vidare tatariska stammar (nogaier), hvilka invandrat från Ryssland och här funnit nya hem. Af semitisk

härkomst äro araberna samt de af Syriens och Palestinas invånare, hvilka antagit dessas lefnadssätt; vidare de egentliga syrierna samt maroniterna och kaldeerna, de återstående qvarlefvorna af den gamla arameiska stammen inom Syrien och delar af Kurdistan; och slutligen, förnämligast i Palestina, hebreer.

Antalet af araber och med dem införlifvade syrier torde uppgå till vid pass fyra millioner; af den närmast i ordningen följande gruppens folk till ej fullt en half million; af hebreerna till omkring tre hundra tusen själar.

Af "pelasgisk" stam äro på asiatiskt område ungefär en million menniskor eller de så kallade hellenerna (grekerna), hvilka samtliga träffas inom vestra och norra delarna af Mindre Asien.

Ännu flera äro stammarna af iransk härkomst, till hvilka äfven armenier, kurder och perser höra. De förstnämnda torde kunna uppskattas till två millioner, kurderna till en million. Perserna utgöra ingenstädes inom denna del af Asien befolkningens öfvervägande och beherrskande flertal, hvaremot de i större kolonier slagit sig ned i och vid städerna vid östra gränsen, synnerligast i det för dem så tilldragande Bagdad, der de bebo förstaden Ghadim (med iman Musas mausolé), samt de i schiiternas heliga historia framstående städerna Kerbela och Nedschef på Eufrats vestra strand, nära ruinerna af det gamla Babylon.35 VESTRA ASIEN.

Alla dessa stammar och folk tillhöra, enligt hvad vi redan antydt, ej uteslutande islam, hvars bekännare dock uppgå till icke mindre än tretton millioner. Men är antalet af öfriga trosbekännare (kristna, judar och medlemmar af sekter inom muhammedanismens eget sköte) jämn-förelsevis ej så synnerligen betydligt, så äro trosbekännelserna sjelfva så många fler; öfver hufvud taget, är blandningen af religioner lika brokig som den af folk.

Det finns sålunda grekisk-ortodoxa, armenisk-ortodoxa eller grego « rianska, unerade grekisk-katolska, unerade armenisk-katolska, maronitisk-katolska och unerade kaldeiska kristna, utom förgreningar af dessa, såsom nestorianer och jakobiter. Vidare hafva vi israeliter, de mos-limitiska sekterna druser, nasarier, ismaelier samt kisilbascher och je-zider (djefvulsdyrkare); schiitiska mutavilleher, rena schiiter, schemschyer (soldyrkare) och mandeer (Johanniskristna).

Bland dessa sekter äro druser, mutavilleher, nasarier, ismaelier och mandeer af arabisk, jezider, kisilbascher och nestorianer af kurdisk, samt schemschyer och kaldeer af dels kurdisk, dels arabisk stam. Härförutom finnas zigenare, äfvensom hemliga kristna bland laser, kurder och araber. De kringströfvande stammarna i Mesopotamien och några distrikt af Arabien bekänna sig till en tro, som utgör en blandning af islam och gammal hedendom.

I likhet med invånarna, har äfven deras land att uppvisa en i nästan alla upptänkliga motsatser skiftande mångfald. I norr höjer sig från den kust, der de gamles Kolkis och Pontus lågo, Armeniens högland, med vidsträckta stepp-platåer, och längs dessa löpande vilda bergskedjor; naturen är här nidsk på sina håfvor och folket består mångenstädes en hård kamp för sin tillvaro.

Från detta högland, ungefär der det i vester begränsas af Eufrat, utskjuter långt i vester Mindre Asiens halfö eller Anatolien, som på tre sidor, i norr, vester och söder, sköljes af hafvet. Det är detta sitt ypperliga läge, halfön har att tacka för den rika omvexling, dess klimat och jordmån erbjuda, i det norra delen bär präktig skog, den inre är steppland och den vestra — med Smyrna till medelpunkt — en oafbrutet grönskande trädgård.

Söder om Armenien antager åter fjällnaturen ett annat skick, och det här mötande berglandet med den långsträckta Taurus-kedjan, med gräsbevuxna höjder och bördiga dalar, är Kurdistan, med hvilket den vest-asiatiska bergsregionen upphör, för att ersättas af Mesopotamiens lågland.VESTRA ASIEiV.

Här hafva arabiska stammar sin uppehållsort, liksom araber befolka hvarje stepp och öken ännu in i Syriens kustland. Det sistnämnda, jämte den halfö, hvaraf Arabien utgöres, skiljer sig till beskaffenhet fullständigt från alla de trakter, vårt utkast hittills upptagit. Särskildt har, sedan årtusenden tillbaka, arabernas nomadiska lefnadssätt betingats af de för landet egna naturförhållanden, från hvilka undantagen utgöras endast af "Lyckliga" Arabiens välsignade nejd och den blomstrande sträcka i hjertat af halfön, Nedre Kasim, som förvärfvat sig namn af Central-arabiens paradis.

Tatarisk flicka fiån östra Armenien.1. Armeniskt familj eiif.

Ivågra ord om Armeniens folk. — Familjens organisation. — Qvinnokönets frihet* — Flickorna. — Hustruns ställning. — Drägt och prydnader. — Armenierna utom hemmet. — Greker och armenier. — En blick på det armeniska qvarteret i Smyrna.

Armeniskt hem.

ütj ledet af de vest-asiatiska folk, som bekänna sig till kristendommen, äro armenierna förtjenta af vårt odelade intresse. Såsom medlem af den iranska firnjei h ide detta folk äfven sin del i de hvälfningar af verlds-mstorisK vigt, för hvilka redan i äldsta tid eller allt ifrån uppkomsten af det första assyriska riket denna trakt af Asien utgjorde skådeplatsen, och folkets traditioner äro i öfverensstämmelse härmed urgamla. De38

förtälja, att Haik, en sonson af Jafet, varit armeniernas stamfader, den förste, som gått öfver Ararat och, tillika med sin slägt, grundlagt städer i landet kring Araxes. Efter honom komma en del fabelaktiga konungar, medan samtidigt den iranska sagokretsen ingriper i de första minnena af folkets odling. Verkligt historiska gestalter möta oss först i de tilldragelser, som fylla tiden för det andra assyriska rikets bestånd eller vid pass ett årtusende, och Vans kilskriftlemningar omtala såväl Sche-miram (Semiramis) som Xerxes.

Armenierna beherrskades länge af arsakiderna och äfvenså af sassa-niderna, deras hätskaste fiender; de georgiska bagratidernas välde spred öfver landet en ny glans. Olyckligtvis låg det dock i vägen för de stormar, hvilka under medeltiden, i form af seldschuckernas, mongolernas och tatarernas vilda horder, kastade sig öfver vestern, och denna omständighet gaf upphof till de våldsammaste omstörtningar. leke dess mindre har folket som sådant vetat tillvarataga sin individualitet, en följd å ena sidan af dess starka sammanslutning, sega fasthållande vid sina egenheter och varma kärlek till fosterlandet, samt å den andra af den sorg-fälliga vården om en ali uppmärksamhet värd litteratur, med hvilken senare vi genom de lärda mekitaristerna * kommit i tillfälle att göra bekantskap.

Hvad som hos armenierna särskildt måste synas oss af intresse, är deras patriarkaliska familjelif. Hos familjeöfverhufvudet förenas ali såväl vilja som makt. De öfriga manliga medlemmarna af familjen äga väl hvar för sig att idka sjelfständig verksamhet, men allt, hvad de på denna väg förvärfva, tillfaller dock det hela. Då barnen vant sig att betrakta föräldrarna med den djupaste vördnad, vore ett brott mot denna familjens stränga organisation rent af otänkbart; fall af grof uppstudsighet äro lika sällsynta, som svårare förbrytelser. Dör familjefadern, så intages hans ställe af äldste sonen, men också ej sällan af enkan, hvilket sistnämnda redan gifver en antydning om den stora frihet, den armeniska qvinnan, åtminstone utom äktenskapet, åtnjuter.

Denna frihet är i sjelfva verket sådan, att vi i hela den öfriga orienten ingenstädes träffa dess motstycke. Här förekommer intet spår af det fädrens schackrande med sina döttrar, som i de omgifvande landen är så vanligt, lika litet som de giftasvuxna flickorna inspärras bakom några förhängen eller galler. De få tvärt om fritt och utan slöja gå omkring huru de behaga, liksom inga hinder läggas i vägen för deras umgänge med de unga männen, förutsatt naturligtvis, att de

* Ett armeniskt, halft religiöst, halft vetenskapligt samfund, stiftadt, till motarbetande af islam, af Petro Mekitar (död 1749). Öfvers, aum.39 VESTRA ASIEN.

dervid hålla sig inom alla ärbarhetens gränser. Det bör alltså ej väcka vår förvåning, om vi höra, att just hos armenierna, detta till sin uppfattning så nyktra, så förvärfslystna och penningdyrkande folk, äktenskap af böjelse långt ifrån höra till sällsyntheterna.

Giftermålen ingås tidigt. Vanligen är bruden fjorton till femton, ofta blott tolf år, medan de unga männen för det mesta redan i sitt adertonde, allra senast tjugonde, äro betänkta på att skaffa sig följe-slagerskor genom lifvet. För öfrigt saknas ej inom sjelfva äktenskapet en temligen starkt österländsk bismak. Den nygifta utträder efter sin högtidsdag formligen ur kretsen af familjen; hon måste, äfven inom sitt nya hem, sorgfälligt omhölja både

ansigte och gestalt och får ej en gång umgås med sitt eget kön, icke ens med sina egna slägtingar; hon får blott samtala med sin man och har, derest husliga göromål eller andra omständigheter nödvändigt fordra ett meddelande med någon annan, att göra sig begriplig genom tecken. Denna tystnad måste hon underkasta sig ända till dess hon nedkommit med sin första arfvinge; först derefter får hon tala, först med sin svärmoder, sedan med sin moder, vidare med sina svägerskor och blott så småningom med den öfriga familjen. Ofta förgå ända till fem eller flera år, innan detta öfvergångs-tillstånd hinner aflösas af någon större frihet; naturligtvis anses det dock äfven i det följande otillständigt, att hon talar med en främmande man eller visar sig utom hus utan slöja. Kommer en manlig gäst till hemmet, så har hon ingen annan utväg, än att försvinna. Äfven i det dagliga lifvet intaga aldrig familjens manliga medlemmar sina måltider tillsammans med de qvinliga; husmodern ombesörjer anrättningen och drager sig sedan tillbaka inom ett galler, likt det i ett harem och från hvilket äfven husets öfriga fruntimmer roa sig med att åse, hvad deras herrar och de främmande taga sig före.

Klart är, då det gäller ett med kroppsliga företräden så rikt utrustadt folk, att denna afsöndring skall beröfva gästerna mången intagande syn. Armeniskan har stora, mörka, ofta djupt liggande ögon, som gifva ifrån sig ett mildt sken af obeskriflig verkan; hennes hy är ljus och frisk, ehuru huden med åren får en viss benägenhet att rodna och hårdna; präktigt är i ali synnerhet hennes djupt blåsvarta hår. Till detta utseende lämpar sig särdeles väl den i starka färger hållna drägten, som allt igenom är af österländsk snitt och ofta af stort värde, såväl hvad beträffar sjelfva tyget, som derå anbragta broderier. Den består af jacka, röda vidbyxor och en fotsid öfverklädning, som ofta slutar i ett långt släp. För att i någon mån skona detta senare, upplyftes klädningsfållen och lindas likt en sjal kring ägarinnans höfter, hvilket40

ger en högst egendomlig anblick. Hüfvudbonaden utgöres af ett slags mössa, stickad med guld och kring hvilken slöjan kastas. Ingen ar-menisk qvinna försmår bruket af smycken och som sådana använder hon — i likhet med sina systrar i hela den oss närmast liggande delen af orienten — genomborrade och på band uppträdda mynt. Banden antingen inflätas i håret eller fästas vid hufvudbetäckningen, och är förrådet af klingande valuta stort, så utstyras på samma sätt äfven armar och bröst. Tänker man sig denna pittoreska drägt med alla dess lysande färger, framför allt guld och skarlakan, på köpet öfvergjuten af solens fulla sken, så har man med detsamma en bild af österländsk skönhet och prakt, så fullständig, som rimligtvis kan önskas.

Med ali sin smak för grannlåt är armeniskan likväl en förträfflig husmoder. Verksamhetsbegäret är något, som, så att säga, ligger i blodet hos detta folk; männen införtjena och spara tillsammans och hustrurna å sin sida arbeta på hemmets underhåll, förkofran och försköning— ett arbete, till hvilket de ingalunda behöfva tillhållas; ja, de jordbrukande armenierna äro nog förbindliga äkta män, att. ej en gång-tillåta sina hustrur att taga del i utarbetet, af fruktan att deras hy skall skadas af solen. — Naturligtvis hafva vi, vid utdelandet af ofvanstående loford, uteslutande afsett dem af landets qvinnor, som ännu sta, så att säga, på inhemsk grund och för hvilka den vesterländska civilisationen, med dess håfvor af för österländingen i allmänhet så tvifvelaktigt värde, ännu är en ogjord bekantskap. Har armeniskan en gång smakat af denna otillåtna frukt, så förbytes hon -— något, hvarpå hennes lands-maninnor i Konstantinopel erbjuda afskräckande exempel — i det allt annat än medkänsla väckande mellanting, hos hvilket den halfhet, som utmärker den österländska bildningen, endast så mycket tydligare framträder i dess smaklösa härmning af europens yttre skick.

Af. de två och en half millioner armenier, som sammanlagdt lära finnas, bor på sin höjd femtedelen inom hemlandets gränser; de öfriga äro spridda öfver hela den gamla verlden och egna sig, i likhet med judarna, öfverallt åt handelsyrket, genom hvilket de på kort tid förvärfva betydlig rikedom. Till största antal torde de slagit sig ned i Mindre Asiens kuststäder, och bland dessa äro åter Trapezunt och Smyrna de, hvilka med förkärlek uppsökts.

Här har emellertid det armeniska elementet att bestå någon konkurrens med ett annat folk af likaledes kristen tro: grekerna, till hvilka vi återkomma vid slutet af vår skildring af vesterlandets qvinnor och beträffande hvilka vi här således kunna nöja oss med några få ord. Till armeniernas stora missbelåtenhet är det på Anatoliens kust ej

utan grekerna, som gälla för målsmän af en upplyst verksamhet i civilisationens tjenst. Detta oaktadt få vi akta oss för att vänta någon med vår egen öfverensstämmande uppfattning hos dessa, med en ytterst tunn fernissa af österländsk bildning öfverdragna, söner och döttrar af det en gång så lysande Jonien. Deras bildning besticker sig, hos det starkare könet, i fracken och cle lackerade stöflarna, hos det täcka i litet

Armeniskor från kusten af Pontus.

klink på piano, en smula dålig franska och smink från Paris. Den spekulationsande, som så djupt inrotats hos både armenier och greker, dödar hos dem hvarje sträfvan af ideelt slag. Liksom alla orientens invånare, anse äfven Mindre Asiens greker arbetet, denna den civiliserade verldens surdeg eller, kanske bättre, syre, såsom något dem ovärdigt, till följd hvaraf affärslifvet hos dem erhållit en alldeles sär-

skild och betecknande pregel. Blott i ett afseende eller hvad skoi-och i allmänhet undervisningsväsendet angår hafva Mindre Asiens både greker och armenier gjort betydande framsteg. Begäret efter kunskaper och bekantskap med vesterländsk odling drifver många söner af välmående köpmän till de förnämsta hufvudstäder i Europa; men, såsom det nu en gång för alla förhåller sig med det österländska skaplynnet, främlingarna uppfatta här allt från en så ytlig och ensidig synpunkt som möjligt och utan att besinna, det allt, som de se och hvaraf de bländas, utgör frukten af omätliga och oafbrutet verksamma krafters arbete. Den, som saknar en egen kultur, kan heller ej bedömma värdet af, ja, icke ën gång fatta, en främmande. De flesta asiater hafva inför de under, de mött på gatorna i London och Paris, förhållit sig — liksom de väl äfven framgent skola förhålla sig — lika otympligt, som naturbarnet, då det med häpnad stirrar på ett konstverk, för hvilket det väl inför sina likar, och i enlighet med allas deras gemensamma uppfattning, kan redogöra, men om hvars oeftergifliga förutsättningar och verkliga betydelse det ej äger den aflägsnaste föreställning.

Må det slutligen tillåtas oss att kasta en blick på det af representanter för båda folken bebodda qvarteret i Smyrna. Skilnaden mellan de nyssnämndas boningshus och turkarnas är i ögonen fallande; de förra äro visserligen allt utom imponerande, ja, kunna. Jivad sjelfva fasaderna beträffar sägas vara så oansenliga och nakna som möjligt; men den öfverallt rådande snyggheten, den bländande hvita kalkrappningen och de nätta, af smäckra järnpelare uppburna balkongerna göra det oaktadt ett på det hela fördelaktigt intryck. Egen för dessa hus är den djupa förstuga, som möter oss vid inträdet genom hufvudporten och som vållar att de flesta boningsrummen vetta, ej åt gatan, utan, på ömse sidor om förstugan, åt de till huset hörande trädgårdarna. Dessa förstugor äro emellertid hvarken öde eller ogästvänliga: de utgöra familjens tillflyktsort under den hetaste tiden på dagen och deras väggar äro, på det vistelsen här måtte falla sig så mycket angenämare, prydda med slingerväxter och blommor, hvarförutom de inrymma säten samt, oräknadt annat elegant bohag, till och med skrif- och arbetsbord.

Vill man åse det glada umgängeslif, som här föres af husets ungdom, så låter detta sig ganska väl göra från gatan, ty ett staket är det enda, som skiljer åskådaren från det som oftast talrika sällskapet. De unga damerna, hvilka tyckas tagit på sin omsorg att gifva sina bekanta af det andra könet ett så fängslande och fördelaktigt intryck som möjligt af de respektive hemmen, taga ej sällan plats vid fönstren åt gatan, mellan grönskande nerier och blommande mandelträd, och sysselsätta

sig der med att blanda korten till det kärlekens spel, som i hufvudsak torde skötas lika öfverallt på jordklotet. Besinnar man, att Smyrnas armeniskor och grekinnor i allmänhet äro af utmärkt skönhet och att de dessutom stå i rop för sitt utomordentligt behagfulla väsen, så behöfver man ej längre sväfva i villrådighet om skälet, hvarför så mången nykter turist, till och med ung lärd, hvilkens traktan från början stått till Efesus, Miletus, Halikarnassus, Magnesia och Sardes, råkat mer än blott flygtigt fördröja sig der.

Såsom fallet är med samma slags praktblommor i Pera, Syrien och Athen, liknar emellertid en skönhet i Smyrna

derutinnan liljorna på marken, att hon hvarken arbetar eller spinner för ali den herrlighet, med hvilken hon af sin skapare beklädts. Att göra sig något omak, är just ej hennes sak. Emellertid har hon dock i viss mån brutit med den eljest i österlandet vedertagna seden att "spatsera der man sitter", och damer, som veta med sig, att de ej behöfva skämmas för sitt utseende eller för att visa sina rika toaletter, försumma ej att vid den allmänna promenadtiden infinna sig på kajen, i likhet med de mera framstående europeiska kolonisternas fruntimmer. Och derför bär det så till, att man här, vid den strand, der hafvet afsatt "Joniens perla" i "Österns Napoli", mötes af ett hvimmel, lika brokigt och sorglöst, som någonsin utanför slottet eller på Hermesgatan i Athen eller på Grande rue de Pera i Konstantinopel.

Armeniska flickor från Anti-iaurus.2. Från det turkiska haremslifvet

Ett och annat om det muhammedanska äktenskapet. — Frieri och bröllop. — I qvinnogemaket. — Månggiftet och inskränkning deri inom de högre stånden. — Siafvinnorna. — Andra sociala missförhållanden. — Friheter i umgänget utom hus. — Sultanens gemåler eller kadinema. — Ryktbara osmaniska qvinnor. — En bild från Konstantinopel.

ii hemlighetsfull slöja har af ålder gömt det äktenskapliga lifvet %0]r hos islams bekännare undan den öfriga verldens blickar. På ^ cd tid, da allt österländskt ännu som mest slog an, kunde ingen läsarinna utan en känsla af hemskhet genomögna de skildringar ur lifvet inom ett harems murar, som af mindre välunderrättade,, än fantasirika, resande i denna del af verlden sattes i omlopp; ty ett harem, detta af guld och ädla stenar timrade fängelse, inneslöt, det visste man ju på förhand, ingenting mindre, än å ena sidan clet vildaste tyranni och å den andra clet hopplösaste slafveri, blott här och der genombrutet af en romantikens stråle, lik den, som skaffat de gamla sagorna i "Tusen och en natt" deras spridning öfver hela den civiliserade verlden. Nu för tiden, då det bevingade ordet "Ad oriente lux" (från östern ljuset) erhållit sitt fulla berättigande, bedömmer man saken något annorlunda. Visserligen äro de granna skrin, i hvilka den muselmanske äkta mannen förvarar sitt hjertas klenoder, fortfarande liksom hittills stängda för alla nyfikna blickar utifrån, och något sällskapslif i europeisk mening har ej heller kunnat utveckla sig ur de mångfaldiga reformförsök i denna riktning, med hvilka orienten, cler allt har sina rottrådar i det häfdvunnas urgamla rnark, hugnats af det nervösa och otåliga vesterlandet. Men man bör härvid ej förgäta, att det flitiga umgänget mellan europeiska damer — i synnerhet sådana, som genom de befattningar, deras män innehaft, på visst sätt kunnat räknas till "diplomatien"— och de turkiska stormännens fruntimmer redan gifvit oss de första (och väl äfven hittills fullständigaste) upplysningarna rörande allt, som tilldrager sig på andra sidan haremsgallren, samt att dertill (och närmast i ordningen) kommit45 VESTRA ASIEN.

cle af europeiska läkare gjorda iakttagelserna. Läkaren är nämnligen ännu i dag den ende utom familjekretsen i det moslimitiska hemmet stående manliga varelse, för hvilken detta hems portar öppna sig; och ingenting skulle öfverträffa tillförlitligheten af hans uppgifter i ämnet, derest ej hvarje hans besök måste inskränka sig till den för tillfället sjuka och således ej kan tillerkännas betydelsen af något egentligt umgänge med harems invanarinnor. Hafva således alla öfverdrifna föreställningar med afseende på sistnämnda ställe ännu ej hunnit nedsättas till sitt rätta mått och kunna särskildt åtskilliga ömtåliga sidor af lifvet derinom ej i sin helhet af oss öfverskådas, så äger i alla händelser — detta är i korthet det resultat, till hvilket vi kommit — det hemlighetsfulla i detta lif numera sin tillvaro blott inom en eller annan romanförfattares hjerna.

Vi vilja först något närmare betrakta det muhammedanska äktenskapet. Månggiftet, som, i enlighet med koranens föreskrift, af staten upphöjts till gällande lag och som innebär så mycket för vår sedlighetskänsla motbjudande, spelar emellertid ej den vigtiga roll, man skulle kunna förmoda. Med trygghet kan påstås, att i hela den till islam hörande delen af orienten högst fyra till fem procent af hela antalet äkta män lefva i månggifte. Vill man ytterligare frånräkna dem, som hafva blott två hustrur, så utgör återstoden eller de, som hafva tre och derutöfver, kanhända ej mer än en procent af det hela, ett förhållande, som finner sin naturliga förklaring deri, att äktenskapet i orienten, liksom öfverallt annanstädes, är en sak, som icke blott kostar penningar, utan äfven regleras genom lagar af såväl moraliskt som fysiskt slag, hvilka åter medföra skyldigheter och rättigheter, dem

båda könen utan åt-skilnad måste underkasta sig. Äktenskapet har inom islam ytterst betydelsen af ett kontrakt. Den iman, som förenar paret, uppträder dervid egentligen ej, liksom vigselförrättaren inom den kristna kyrkan, i egenskap af ordets, utan såsom en den verldsliga maktens tjenare, med andra ord, akten liknar civiläktenskapet hos oss. Redan för tillåtelsen till äktenskap uppställer lagen vissa vilkor, i främsta rummet det, att brudgummen skall hunnit mognad så till själ som kropp och vara personligen oberoende; i sjelfva orienten är således sörjdt för att mannen, "skapelsens herre", ej allt för oinskränkt måtte kunna följa alla ingifvelsens af sin, ej endast vilja, utan äfven nyck. Den unge man, som önskar ingå äktenskap, framställer sitt frieri, ej i egen person, utan genom en böneman (vehkil); äfven bruden företrädes af ett motsvarande ombud. Få äro de orientens plägseder, som äro mera egnade att väcka vår ovilja, än den omsorg, man der använder för att hålla de båda parterna på så långt afstånd från hvarandra som möjligt. Så46

till exempel händer oftast, att giftermålskandidaten blott till namnet känner sin tillämnade följeslagerska genom lifvet. Någon gång kan han möjligen hafva sett henne på gatan eller på något offentligt förlustelseställe, vid hvilket tillfälle hon naturligtvis, såsom lag och sedvänja fordra, uppträdt djupt beslöjad. Endast ytterst sällan förekomma afvikelser från denna sakernas vanliga gång: det är då det så kallade "qvinnotjenandet" (aschyklyli) kommer till heders, i hvilket fall de till äktenskap lediga af båda könen komma i, visserligen dock ej alltför frikostigt, åtnjutande af umgänget med hvarandra. På många trakter af den turkiska orienten känner'sig friaren äfven före genom så kallade "kunskaperskor", hvilka hafva i uppdrag att, vare sig i något harem eller i de offentliga baden, söka rätt på hans hjertas utvalda. Den utskickade fäster då flickans uppmärksamhet på älskaren och ger henne en eller annan vink om hans förmögenhetsförhållanden; han å sin sida lyckas genom budet vinna en del upplysningar angående hennes utseende och egenskaper. Det öfriga utvecklar sig af sig sjelft. I regeln skaffar sig muhammedanen hustru medelst penningeuppgörelse med de blifvande svärföräldrarna, hvadan hela underhandlingen föga skiljer sig från ett vanligt köp.

Sedan man hunnit träffa dessa förberedelser, är det bönemannens sak att ombesörja det öfriga, som helt naturligt finner sin afslutning inför imanen. Båda sidornas ombud fördjupa sig här i alla möjliga detaljer, rörande afsigterna å ömse sidor, beloppet af den hemgift, brudgummen skall lemna bruden, den utsträckning och form, man bör gifva bröllopsfesten, med mera. Äro de ense om allt detta, så följer undertecknandet af äktenskapskontraktet, dervid hvarje vehkil biträdes af tvänne vittnen; den presterliga välsignelsen, som tydligtvis ej vankas alldeles gratis, afslutar ceremonien.

Härefter vidtaga sjelfva bröllopshögtidligheterna, ej, som hos oss, inskränkta till några få timmar, utan vanligast räckande en eller annan vecka igenom och således temligen tålamodspröfvande för de båda hufvudpersonerna. Första dagen firas med på en gång trolofning och vigsel; en annan är afsedd för iordningställandet af den "korg", som innehåller brudens hela, af brudgummen — ty af sina föräldrar får hon ingenting dylikt — skänkta utstyrsel, hvilket ofta, då gifvarens tillgångar så medgifva, vill säga detsamma som en hel förmögenhet. Lika dyrbar är den ståt, brudgummen — förutsatt fortfarande, att hans samhällsställning så medgifver — utvecklar på den egentliga dagen för brölloppet, den åttonde eller fjortonde i ordningen af de sålunda högtidlig-hållna. Först denna dag visar sig bruden, efter det hennes fader om-,gjordat henne med den så kallade brudgördeln, iklädd den rikaste47

skrud och betäckt af en guklskimrande, men ej derför genomskinlig., slöja bland bröllopsgästerna. Den ridande trupp, af hvilken hon skall afhemtas till sitt blifvande hem, infinner sig, utstyrd, såväl hvad angår ryttarna sjelfva, som de rikt munderade hästarna, med en färgprakt, så mångskiftande som möjligt och omgifven af en jublande svärm. Särskildt blifva de gåfvor, bruden mottagit, föremål för en nyfiken uppmärksamhet af. de åskådarinnor, hvilka blandat sig med hopen. Som man ser, skiljer sig detta slags allmänhet i orienten ej mycket från den, vid hvilken vi i vesterlandet litet hvarstädes äro vana.

Anländ till porten af brudgummens hus, mottages bruden af denne, som här afvaktat beskickningens återkomst, och föres så af honom till det skimrande brudgemaket, der han åter lemnar henne, fortfarande beslöjad. I selamlik

(herrarnas rum) har emellertid samlats ett talrikt sällskap, som utan krus gripit sig an med den rundliga bröllopsmåltiden, och der mottager nu dagens hjelte, vid sorbetbägarnas klang och tonerna af en jämmerlig taffelmusik, lyckönskningar af sina vänner och öfriga inbjudna gäster. I harem har under tiden uppförts en ungefär liknande scen mellan bruden och hennes väninnor, och sedan man en stund sökt förströ henne med dans och sång, inträder det vigtiga ögonblick, då hon för första gången skall visa sig obeslöjad inför sin make. Afslöjandet eller, som det på landets språk heter, "anletets uppvisande", försiggår med tillhjelp af en brudens förtrogna, som kort före denna sluttablå förenar parets händer och frammumlar några välsignande ord.

Det lif, som i harem väntar den nyförmälda, erbjuder ringa omvexling. Tillhöra makarna den mindre bemedlade klassen, så taga detta lefvernets omsorger här, som på så många andra ställen, snart ut sin rätt och äktenskapet förflyter som de flesta andra sådana. Inom de högre stånden lider man, såsom lätt inses, i harem ingen brist på förströelser, så vidt nämnligen spel och sång, husligt sqvaller och litet politik •—rättast sagdt intriger — få som sådana anses. På senaste tid hafva de förnäma turkinnorna, åtminstone i Konstantinopel, börjat taga exempel af sina systrar i vesterlandet, i det de egna sig åt handarbeten och pianospelning samt öfva sig i franska eller engelska. Största delen af deras tid egnas emellertid, ännu som fordom, åt en ljuf sysslolöshet — det beryktade österländska kef —, derunder fliten emellertid är så mycket mera förvånande i hvad beträffar att röka tobak, länsa kaffekoppar och förbruka sötsaker. För öfrigt behöfver ej tilläggas, hurusom förhållandena inom harem helt och hållet äro lämpade efter husfaderns tillgångar; af delta skäl är det, som prakt och öfverflöd ej heller i våra dagar saknas i någon mera bemedlad mans harem eller

haremlik, en benämning, hvarunder förstås hela den för fruntimren afsedda delen af det gemensamma boningshuset, i motsats till det redan nämnda sèlamlik eller männens våning. Denna afsöndring könen emellan iakttages hvart helst familjen må begifva sig, och fruntimren inrymmas alltid, med egen uppassning, i särskilda rum, kallade o da (odalik, deraf odalisk = qvinna). Från den yttre verlden äro dessa qvinnoboningar afslängda, antingen helt och hållet genom höga murar, som sakna fönster, eller derigenom, att de fönster, som hafva utsigt åt gatan, försetts med gallerverk af fina maskor (mus char abl), stundom verkliga mästerstycken af ornamentik, med de mest fantastiska motiv och genomsläppande hvarje blick inifrån, men ingen i motsatt riktning. Bakom dessa galler tillbringa fångarna mången trögt skridande timme. Huruvida ett sådant tidsfördrif, trots dess erkända oskadlighet i ett afseende, just alltid utfaller till fångvaktarens belåtenhet i ett annat, är något, som torde få lemnas derhän.

I förestående skildring af det muhammedanska hemmet hafva vi alltigenom bortsett från månggiftet, som utgör ett helt annat kapitel, med afseende på hvilket vi likväl kunna fatta oss betydligt kortare. Anser sig en museiman hafva råd att taga sig hustrun numro två, så möter föreningen intet hinder. Koranen tillåter den rätt-trogne att gifta sig med ända till fyra hustrur. Huru emellertid denna dubbla eller mångdubbla äktenskapslycka är anskrifven i sjelfva hemorten, framgår temligen tydligt af det arabiska ordspråk, som säger: "Ju fler qvinnor, dess mer kostnad och förtret." Hemgiften, utstyrseln, bröllopsfesten, anskaffandet af särskild betjening åt clen nya makan, allt detta är omsorger, som väl näppeligen torde gifva någon jordisk försmak af ens det muhammedanska paradisets sällhet. Hvad beträffar husfriden, torde vara säkert, att den genom ett ytterligare gifte åtminstone ej betryggas, och ehuru i koranen på det strängaste förbjudes att föredraga någon af hustrurna framför de öfriga — en af surerna är till och med särskildt egnad åt denna förbrytelse, som deri belägges med evigt straff —, så har favoritväsendet dock inom det turkiska haremslifvet tagit fart på ett mera betänkligt sätt, än hos något annat af islams folk. Klart är, att månggiftet skall vara allt utom populärt bland de muhammedanska fruntimren sjelfva, och i de mera framstående familjerna inträffar ej sällan, att mannen genom formligt kontrakt måste tillförbinda sig att ej taga flera hustrur, än den han redan fått. Att en hvar, åt hvilken kejserlig nåd beskärt en gemål, som är befryndad med hofvet eller rent af kejserlig ottomansk prinsessa, med detsamma måste afstå från den mång-höfclade husliga lyckan, är en sak, som faller af sig sjelf. Åtskilliga

äkta män af denna kategori intaga, hvad värre är, en ställning, som på fullt allvar hotar deras rätt till

benämningen "herre i sitt hus". Äfven i detta afseende har vår på senare tider förvärfvade kännedom om haremsförhållandena obarmhertigt tillintetgjort mången gammal villfarelse.

Trots ett och annat sedligt drag inom det museimanska äktenskapet, står dock detta, i sin helhet taget, i oförsonlig strid med alla våra vester-ländska sedlighetsbegrepp. Så är till exempel slafveriet, enligt hvad vi i det föregående uppgifvit, något för haremsväsendet oumbärligt; som bekant, inom hela orienten afskaffadt på papperet, fortvarar det i verkligheten ännu och måste äfven framgent så göra, då det är af sjelfva haremsinstitutionen det betingas. Enligt koranen, äger en friboren qvinna att visa sig obeslöjad endast för sina allra närmaste manliga anförvandter, till hvilka höra hennes make, fader, svärfader, bröder (äfven dibröder), söner, styfsöner, bror- och systersöner, men ej far- och morbröder eller kusiner. Besinnar man nu, att, oberäknadt eunuckerna — med afseende på hvilka äfven föreskriften om "slöjans hemlighet" har fullt gällande kraft —, endast qvinliga tjensteandar stå ett muhammedanskt hushåll till buds, så kan man bilda sig en ungefärlig föreställning om det omak, som blefve en följd deraf, att alla dessa familjens uppasserskor, ammor, barnsköterskor, kokerskor, kammarjungfrur, tvätter-skor och hvad de nu allt heta, så ofta de sammanträffade med någon familjens manlige medlem, således kanhända sina hundrade gånger om dagen, nödgades nedfälla sina slöjor, något, hvarifrån de deremot i sin egenskap af slafvinnor äro frikallade, allra helst inför husets herre. Det är således det praktiska lifvets fordringar, för att ingenting säga om koranens oomkullstötliga bud, som med ett slags nödvändighet infört det rådande förhållandet. Skulle till dettas ursäkt möjligtvis något kunna andragas, så vore det endast det, att slafvinnorna i harem så till vida röna en bättre behandling, än de qvinliga tjenarna i Europa, som de, i händelse de uppfört sig väl och visat sig familjen uppriktigt tillgifna, anses och bemötas som medlemmar af denna. Den slafvinna, som skänkt sin herre fadersglädjen, erhåller genast friheten och barnet lika rättigheter med den laggifta makans. Att medlemmar af familjen gifta sig med dess slafvinnor, är något, som ej sällan förekommer.

Hvad helst man, detta oaktadt, måste tänka om slafveriet, så gifves det, inom det muhammedanska hemmets verld, ett ondt, som ligger djupare än till och med det nyssnämnda. Vi veta alla, att, sådan familjen är, sådant är äfven samhället, och sådant hvarje samhälle är för sig, sådan är staten i dess helhet. Det helas tyngdpunkt är följaktligen att söka inom den

sedliga grundval, på hvilken familjen byggts, och här är det, vi inom islam

möta en brist på de erforderliga faktorerna, så mycket mera värd att uppmärksammas, som den återfinnes inom orientens hela lif och ej kan aflösas af något bättre, utan en fullständig omskapning på såväl det religiösa som sociala området. Såsom kändt, är det hos de kristna folken qvinnans likställighet med mannen, som för den moraliska utvecklingen visat sig af så oberäknelig vigt; men muhammedanen erkänner ingen sådan likställighet och beröfvar dermed äktenskapet, äfvensom dess förnämsta uppgift eller barnens uppfostran, det hufvudsakligaste vilkoret för dess sedliga värde. Visserligen kunna, som vi sett, enstaka drag af sådan

samhällets sköte. Muhammedanens, särskildt turkens, maka är mindre hans följeslagerska genom tiden, än den varelse, som i första hand har att sörja för hans tomma förströelser och för den banalaste bland ali beqvämlighet. Då det blott är i denna mening, han hyser några anspråk på sin blifvande äkta maka, så går dennas flickuppfostran till största delen ut på yttre detaljer, på uppöfvandet af hennes behagsjuka och färdighet i den mer eller mindre oskyldiga intrigen, samt, ehuru i mindre mån, i handarbeten. De egenskaper, som i vesterlandet, vid uppskattandet af den "bättre hälftens" värde, anslås högst och hvilkas

Turkiska qvinnor.

sedlig halt möta oss äfven inom detta äktenskapliga lif, liksom de ej heller fattas inom det yttre lifvet bland islams bekännare, men cle äga dock ett blott underordna dt värde i jämnförelse med de uppgifter, som egentligen ställas på lifvet såsom sådant och hvilka bestå i något helt annat, än tillgodoseendet af individens tillfälliga önskningar. Då islam är en i hufvudsak på det yttre riktad lära, följer häraf med logisk nödvändighet, att äfven

sam-manlefnaden inom familjen helt och hållet måste umbära den innerlighet, som gifver väckelse åt sträfvanden af ideelt slag och krafter till en sund utveckling inomVESTRA A SI EN.

sedliga betydelse i sjelfva verket är oändlig, liksom det först är af dem, qvinligheten får sin rätta adel: saktmodet i väsen och djupet i uppfattning, räknas bland moslimin helt enkelt för öfverflö ds artiklar.

Och likväl är det ej så mycket sättet för vare sig äktenskapets knytande eller dess tillbringande, som fast mer äktenskapsskilnaderna, hvilka utgöra de egentliga kräftskadorna på muhammedanismens husliga lif. Den lätthet — till stor del en följd af den ofullkomliga be-

I en kadines (sultaninnas) sofrum.

kantskapen före bröllopet —, med hvilken nämnda äktenskapsskilnader försiggå, har i åtskilliga orientens länder stigit till en höjd, som rent af urartat i sedeslöshet. För att ett äktenskap skall anses upplöst, är det i allmänhet nog, att mannen gifver hustrun tillkänna, att hon är "afskedad". En på detta sätt frånskild hustru kan dock, enligt koranen, som just med afseende på äktenskapet trognast afspeglar profetens egna personliga stämningar, när som helst för andra gången gifta sig med

sin förre make; en tredje gång får äktenskapet emellertid ej förnyas

med mindre hustrun dessförinnan varit gift med och blifvit skild från någon annan man. — I sammanhang med detta koranens bud må slutligen erinras om ett annat, som visserligen inskränker de rättmätiga hustrurnas antal, men på samma gång tillåter mannen att inlåta sig i ett ej mindre rättmätigt ansedt förhållande till sina slafvinnor. Antalet af dessa är obegränsadt, då det står hvarje moslim öppet att, så långt hans tillgångar medgifva, förse sig med en uppsättning af dylikt slag. Huru det under sådana förhållanden kan vara beställdt med det etiska inom en på stor fot inrättad moslimitisk familj — helst en, der, såsom fallet ofta lär vara, de laggifta hustrurna just ej äro de tillika fruktsammaste — inses vid första ögonkastet.

Vi hafva så länge uppehållit oss vid formaliteter af hvarjehanda slag, att våra läsarinnor möjligen redan börjat längta efter någon omvexling; och sådan kunna vi få, blott vi kasta oss in i lifvet i någon stor turkisk stad, exempelvis Konstantinopel. Det är fredag (turkarnas "söndag"), och vare sig vi begifva oss till en af Peras större gator eller ned på Gyllene hornets gungande skeppsbro eller till grannskapet af den spårväg, som genomlöper förstäderna Stambul, Galata, Tofana och Beschiktasch med flera, stöta vi öfverallt på en lefvande och färgrik tafla. Tusentals qvinnor i kappor (feredscher) af siden och med ansigtet omgifvet af den mer eller mindre genomskinliga slöjan (/asch?nak)y bölja oss förbi; detta är den samfärdsel med den yttre verlden, af hvilken de nu redan flera år varit i åtnjutande. En del af dem rör sig framåt till fots och i grupper, utan ali besvärande uppsigt; en annan del rullar vägen fram i moderna ekipager, på hvilkas kuskbock en fez-prydd lakej tagit plats bredvid körsvennen. Dem af de mötande, hvilka möjligtvis plågas af en i så fall lätt förklarlig nyfikenhet, är det obetaget att — naturligtvis med iakttagande af ali belefvenhet — kasta flygtiga blickar på de i vagnen sittande damerna. Dessa äro oftast, eftersom det qvinliga idealet hos turkarna i det närmaste beräknas efter vigt, begåfvade med temligen godt hull; men den glesa slöjan kan äfven förråda verkligt hänförande anleten, hvilka i sådan händelse likväl i allmänhet ej tillhöra turkinnor, utan tscherkessiskor och georgiskor, och således äfven ett redan behandladt kapitel. Vid större allmänna festligheter, såsom på den stora Bairamsdagen, erbjudes äfven tillfälle att skåda en eller annan af de skönheter, som fått till bestämmelse att förljufva sjelfve kalifens nu för tiden mer än någonsin sorgtyngda tillvaro. För nämnde potentat (numera osmanernas sultan kallad) har koranen skapat ett särskildt privilegium i äktenskapsväg genom tillåtelsen för honom att taga sju gemåler i stället för det vanliga maximum af fyra-53 VESTRA ASIEN.

Dessa gemåler bära titeln kadiner (sultaninnor), men äro, trots den sagolika glans, af hvilken de omgifvas, på det

hela mindre lyckligt lottade, än deras "borgerliga" medsystrar. Hvad som är säkert, är att smygande ränker, förtal och svartsjuka inom de kejserliga palatsen i Stambul skördat otaliga offer. Kadinen intager utom dess faktiskt en slafvinnas ställning till sin furstlige herre, som exempelvis äger rätt att förskjuta henne utan formlig skilsmessa, så vida hon ej födt någon prins

o

till verlden. A andra sidan är antalet af de sultaninnor, hvilka spelat •en roll, ej blott i, utan äfven utom de kejserliga gemaken, ingalunda ringa, om än de turkiska häfdatecknarna samvetsgrannt gå allt hit hän-förligt material till den turkiska historien ur vägen. Ihågkommas bör äfven, att osmanernas lyriska poesi — häri motsatt alla de öfriga österländska folkens — aldrig sysselsätter sig med förherrligandet af qvinnan. Det är derför så många, de ädlaste och mest doftande blomstren i det österländska hemmets jord, få vissna oberömda; och blott en eller annan sultanas ensliga graf påminner om, hvad hon i sitt lysande lif varit.

En sådan furstinnegraf träffa vi i en af Konstantinopels dystraste trakter; i den hvilar Ailima, moder till sultan Muhammed II, hvilken turkiska historieskrifvare kalla "eröfringens fader". Ailima var Murad II:s maka, och det enda, folket nu mera vet om henne förtälja, är att hon varit högeligen uppburen. Bredvid Bajazet II:s moské hvilar en annan, i den turkiska traditionen framstående furstinna, sistnämnde sultans moder, Gul-Bahar eller "vårens ros"; ett gemensamt hvalf betäcker moderns och sonens ben. På förgården till Selim I:s präktiga, med sex torn försedda, moské höjer sig likaledes det af en stensarkofag bestående monumentet öfver ännu en fräjdad sultaninna, Hafissa, moder till Sulejman, "den praktälskande", den mest lysande företeelsen i osmanernas historia. — Visserligen skymta bland de andra äfven blodiga skuggor, och då vi nu en gång kommit att uppehålla oss vid Selimjeh, böra vi ej förgäta Sulejmans ränkfulla gemål, den beryktade Kharrem (mera känd under namnet Roxolane), som nu sofver århundradens sömn under samma förgårds plataner. Vid hennes sida hvilar ett af hennes oskyldiga offer, den olyckliga Kassebi, likaledes förmäld med Sulejman. I den nyare historien är det. i synnerhet sultana Esma, som förvärfvat .sig ett, om ock ej ärofullt namn; hon var syster till sultan Mahmud II och maka till storamiralen Kutschuk Hussein, utmärkt genom det tappra försvaret af S:t Jean d'Acre år 1832. Vid Bosporens soliga strand, näst intill Beschiktasch, står det numera obebodda, så kallade "gula palatset", i hvilket hon en gång hade sitt residens; än i dag visas här mynningen af den kanal, utför hvilken den på vådlig älskog begifna

furstinnans offer mången morgon i gryningen kommo drifvande nedåt Bosporens lugna yta. Sjelf är hon begrafven i förstaden Ejub nära moskén med samma namn; inom hägnaden kring grafven blomstra ros och jasmin och uppstämma fåglarna sina sånger: ett hviloställe, sådant blott en österländsk fantasi kan uttänka det.

Vid Bosporens leende stränder är det ock, som de taflor ur en österländsk sagoverld, dem man skulle anse länge sedan förbleknade,, än i dag upprullas för våra blickar. Öfverallt höja sig de förnäma stadsboarnas skimrande villor och sommarboningar, och de till dessas harem hörande balkongerna hänga, likt täcka fågelburar, öfver de glittrande vågorna. Trädgårdarna, med deras exotiska växtlighet, omslutas — det är sannt — af höga murar, bakom hvilka invånarinnorna lustvandra, utledsna och omedvetna af ali den fägring, som omgifver dem. Men vill någon utan dylika hinder glädja sig åt anblicken af turkinnor i det fria, så bör han begifva sig till grannskapet af de stor? begrafningsplatserna eller göra några slag kring stränderna af "sötvattnet", på hvilka ställen han kan vara viss att träffa oöfverskådliga, glammande och fnittrande skaror af harems för tillfället utsläppta fångar. Helst, som nu, sedd mot bakgrunden af den saftiga ängsgrönskan, erbjuder denna samling af ungdomliga gestalter i glänsande och bländande klädebonader sannerligen en den vackraste tafla, turkiskt qvinnolif har att framte, och hvad angår det slags slöja, af hvilken gestalterna -döljas, så återför den osökt i minnet Goethes ord om solfjädern, hvilken

--"är blott ett täckeligt flor,

Som ett anlet' skyla förmår, Men som för flickan ej alis förslår, Ty hvad skönast lion har, är fritt: Det ögas blixt,

som möter mitt."

Turkisk flicka från Cilicien.S. Kurdiskt nomadlif.

Större mått af frihet medgifvet de muhammedanska nomadernas qvinnor. — Om kurderna i allmänhet. — Kurdiska hjelte- och kärlekssånger. — Qvinnor och barn röfvade af turkarna. — En romans. — Amasonen Kara-Fatma. — De kurdiska qvinnornas utseende. — Typ, drägt och smycken. — Lifvet inom tältet. — De nestorianska qvinnorna. — "Djefvulens tillbedjerskor." — Nattliga religiösa fester.—

et muhammedanska folk, som till rummet kommer de anatoliska turkarna närmast, är kurderna. Behöfdes i våra dagar ytter-ligare något bevis för satsen, att det religiösa och samhällslifvet ingenstädes låter bilda sig efter någon påtrugad fonn, utan tvärt om af sig sjelft under det förenade inflytandet af klimat, naturförhållanden, tradition och samfärdsel antager ständigt nya former, så vore just den vandring, på hvilken vi för närvarande befinna oss stadda genom de islamitiska folkens område, egnad att erbjuda stoff för en dylik bevisföring. Hos de islamitiska stammarna vid Kaukasus, hos osmanerna samt till och med hos de kristna armenierna hafva vi gjort bekantskap med husliga seder och bruk, de der från början till slut påtvinga qvinnan den största möjliga inskränkning af hennes personliga frihet; hos de stammar, som föra ett nomadiserande eller eljest, på grund af deras antingen blott med svårighet eller alldeles icke tillgängliga boningsorter, så godt som oberoende lif, undergår deremot detta ovärdiga förhållande ej oväsentliga förändringar.

För vinnande af en i någon mån fullständig uppfattning af kurdiska förhållanden, fordras i första hand någon kännedom om det land, som bebos af detta märkvärdiga folk. Der Armeniens högland i söder finner sin naturliga gräns, försvinna äfven småningom de armeniska elementen af dess befolkning. Taurus, en bergsrygg af aktningsbju-dande utsträckning, som, efter det den bakom sig lemnat Cilicien, närmast mot Eufrat utskjuter en samling platåer, fortsätter, efter nämnda flods genombrott — upptagande en längd af tjugo geografiska mil eller kataraktsträckan mellan Malatia och Samosata —. i stora bågar sin led

"Tschopi" eller nationaldansen.56

öster ut. Sistnämnda kedja, från hvilkens toppar Tigris' båda källarmar nedflöda, är det, som utgör den egentliga gränsvallen mellan Armenien och Kurdistan. Temligen helgjuten till sin massa, omsluter den egentligen ej några större tvärdalar, men utvecklar, under vexlingen mellan sten och skog, veka dalgångar och vilda fjälltaggar, svindlande bråddjup och otillgängliga gömslen, en dess större rikedom på snart sagdt underbara detaljbilder. Detta är de naturliga förskansningar, bakom hvilka de fria stammarna sökt sin räddning, då de osmaniska eröfrarna med för stor hänsynslöshet uppträdt mot deras sjelfständighetsbegär; här ligga äfven de yppigaste betesmarker, sannskyldiga paradis för

Kurdiska qvinnor.

fjällens nomader, och genom däld efter däld löpa remsor af bördig jord, odlad af fredliga brukare. Huru högt kurden älskar sina ensliga berg, derom vittnar en af folkets enkla och kärnfulla visor, i.hvilken det heter:

"Öfver allting kär och öfver allting skön Skall på mannatunga ständigt lieta Hvarje fläck, som stândar, högt på bergen, grön, Hvarje fläck, der våra hjordar beta.

"Der i snö sig bergens toppar hölja, Der sitt tält, det svarta, kurden spänner, Der sin herde stinna hjordar följa, Vackra flickor gå, och raska svenner.61 VESTRA ASIEN.

"Öfver allting kär och öfver allting skön Skall på mannatunga ständigt heta Hvarje fläck, som stândar, högt på bergen, grön, Hvarje fläck, der våra hjordar beta."

Kurden har rätt att ända till hänförelse älska hembygden, ty han är, sedan urminnes tider, herre i denna sin bygd. Huru rå och vild han än visar sig under utöfningen af krigets värf, går dock ett drag af ridderlighet genom hela hans uppträdande, medan å andra sidan ej kan nekas, att den öfvermodiga sjelf känslan hos krigarnas kast, med

dess från slägt till slägt herrskande länsherrar i spetsen, är ett samhällsondt, hvaraf folket i sin helhet lider. Den gynnade ställning, denna kast (assiretti) intager, förutsätter nämnligen med nödvändighet ett åsidosättande af de missaktade gnrarierna eller åkerbrukarna, och i sjelfva verket kan man hos de senare knappast upptäcka ett spår af yttre eller inre likhet med den typiske kurden.

Det fria och obundna i de muhammedanska kurdernas lefnadssätt har, såsom vi redan framhållit, ej förblifvit utan inverkan på qtfinno-

könets ställning. Omgifven af en storartad natur, ofta mognad under vilda stamfejder och månader igenom på aflägsna betesplatser uteslutande öfverlåten åt sig sjelf eller tronande som herrskarinna i något gammalt klippfäste, är den kurdiska qvinnan obekant med alla ett turkiskt harems herrligheter, men äger till ersättning, i alla delar af landet, det bästa rykte om kyskhet, gladt lynne och duglighet i den husliga verksamhet, som fallit på hennes lott. Från bittida till sent har hon mycket att beställa så inom som utom tältet; hon sköter barnen, . lagar maten och fejar till och med mannens vapen eller ryktar hans

Nestorianska från Hakiari.62 VESTRA ASIEN.

favorithäst, i hvilkens man hon ock plägar fläta band af lysande färger så ofta han skall bära sin herre till jagten eller striden. Och vid hvart och ett arbete är hon lefnadsglädjen sjelf; vare sig, att hon vrider sin ten eller slamrar i väfstolen, så sker det aldrig utan att hon derjämte låter visa på visa klinga ut i den friska bergsluften.

Det är en naturlig sak, att dessa visor mest skola tillhöra en ocli samma krets, i det de röra sig kring hågkomster från kriget mot främlingarna eller osämjan stammarna emellan. Liksom alla bergsboar,. tillämpa kurderna med yttersta stränghet blodshämnden, som ofta varit vållande till hela stammars undergång. Der den dessförinnan hunnit stäfjas, har detta nästan öfverallt skett genom mellankomst af en. qvinna. Krigsvisorna upplifva till största delen minnet af vapenskiften med turkarna, föremålen för kurdernas djupt rotade hat, på grund af de turkiska röfvarebragdcr, som frånryckt otaliga bergsbo ar deras hustrur och döttrar. Mången stolt kurdisk emir har nödgats upplefva den stund,, då baschi-bozuker, utsända af pascharna i Mossul eller Djarbekr, öfver-fallit hans borg och bortdrifvit dess qvinliga invånare — öfverflödigt att säga, till den turkiska slafmarknaden —, hvarefter dessa bergsbygdens friborna döttrar nödgats borttråna sina återstående dagar i något vid Bosporen eller djupare in i det turkiska riket beläget harem. Så vet man, att Omer pascha, den energiske undertryckaren af en bland kurdernas blodigaste resningar, var förmäld med en sålunda röfvad kurdiska. Huru åren gå efter en dylik blodig tilldragelse, kommer stundom en skara krigare, åtföljd af sina familjer, att slå sig ned. utanför någon vid ett dylikt öfverfall ödelagd borg, och det händer då, att bland de församlade finnes någon sångare, som, liksom rapsoden hos de gamla hellenerna, känner sig uppfordrad att poetiskt behandla ställets minne. På marken rundt omkring honom lägra sig åhörarna i , sina bjert randiga abajer och spetsiga hjelmar eller veckrika turbaner; en spelman preliidierar på bitvar, ett slags konstlös flöjt af rör, och medan qvinnorna hviskande tränga sig tätare tillsammans, griper sig sångaren an med sitt föredrag. I början är detta blott genomandadt af vemod; något af den smärta, som måste gripit de af slaget närmast träffade, ineddelar sig, sångaren ovetande, åt denne sjelf; småningom växer hans röst i styrka, tills den, beröfvad hvarje återstod af sin naturliga klang, utbryter i en vildhet, som eldar åhörarna att instämma i en ännu vildare kor:

"Bland djuren får lejonet hjeltepris:

Det strider ej lömskt och på mördarvis;

Det ryter, så snart det sin ovän ser,

Men aldrig slår det den svage ner.7 G VESTRA ASIEN.

Ett lejon Khub-khan var att likna vid: Han sökte fara, lian sökte strid. Han mötte fiendens blick med mod, £e7n spilde lians känds char dess hjerteblod.

"Man turken till sofvande oväns rum, Lik ufven, sig smyger i natten skum; Ej lutande gubbar, ej unga vif, Ej barnet han skonar i moderns lif. — En skogens dufva, på lummig gren, Med kuttrande ton och med vinge len, I

näbben åt ungarna mat hon bär Och håller så troget sin make kär —

"En sådan dufva var khanuni ock, Med hår, som böljade lock vid lock. Nu suckar den arma i turkens våld, Och khanen, han föll, som en hjelte, båld. Schakalen gräfver sig lik ur jord, På grafvar lian dukar sig rikt ett bord; Dock skyr han en lefvandes blod, så varm, Och skonar en ung och en kärlig barm.

"Den turkiske paschan, en skonslös bof, Han sargar, lik gamen, ett känsligt rof. Se, barn, din faders stympade kropp! Du, yngling, bestals på din kärleks liopp! "Ve den, som två älskande skiljer åt! Ve mördarn, kall för sitt offers gråt! Ur grafven ingen de döda för, Och Melek Taus vår förbannelse hör!"

Något, som ytterligare vittnar om före var ande folks stridbara och företagsamma ande är, att till och med qvinnor kunna egna sig åt krigets yrke; så har till exempel den kurdiska amasonen Kara-Fatma (den svarta Fatima) vunnit historisk ryktbarhet. Bosatt i ett af de vildaste bergs distrikten, Rovandiz, samlade hon vid Krimkrigets utbrott en hop äfventyrslystna sällar, i afsigt att med dem ställa sig till padischahns förfogande. Hennes uppträdande i Konstantinopel väckte begfrpligtvis stor uppståndelse, hon bar helt och hållet manlig drägt och tyglade sin mjölkhvite gångare med en gammal stamhöfdings säkerhet. Som lion från tidiga år vant sig vid vapenlifvet, hade hennes väderbitna ansigte i längden antagit en fullkomligt manlig pregel, och ingen skulle i dessa hennes senare år i henne kunnat ana qvinnan. Af något slags inflytande, sådant som det arabiska stridspalladiet "HadijahV (se följ. afd.), fanns hos henne emellertid ej ett spår, lika litet som hennes per-7 G

sonlighet lemnade någon anknytningspunkt för romantisk utsmyckning, då i hennes uppträdande, som sagdt, ej fanns ringaste återstod af qvinlighet. Hennes afsigt att deltaga i striden mot Ryssland vann ej fullbordan, och från det ögonblick, hon med sitt följe åter styrde kosan mot hemmet, är hvarje spår af hennes verksamhet försvunnet. Måhända reser sig dock vid någon af de svindlande bergsstigarna i Rovandiz till hennes minne en hvit grafsten, med ristningar framställande dolkar, stridsyxor och lansspetsar, såsom höfves en äkta kurdisk krigaregraf.

För att nu öfvergå till de kurdiska qvinnornas yttre, så gör detta på det hela ett särdeles fördelaktigt intryck. Visserligen hafva åtskilliga af dem antagit oseden att tatuera sig eller bära, liksom så många andra asiatiskor, knappar och ringar i näsvingarna, men deras anletsdrag utvisa godmodighet och inre tillfredsställelse. De äro i regeln ej smärta, utan snarare undersätsiga, med fullt utvecklade, runda former, och alla deras rörelser förråda otvungenhet och smidighet. Det vore emellertid förhastadt, att häraf sluta till någon öfverdrifven otvungenhet äfven i deras skick. Renhjertade och naturliga, hålla de äfven strängt på tukt och ära och bete sig inför främlingar ofta till och med på ett tveksamt och nära nog skyggt, men alltid allvarligt och tillständigt sätt. Tvänne från hvarandra afvikande typer kunna iakttagas: krigarekastens qvinnor hafva rundare hufvud och något breda ansigten med starkt framträdande knotor samt oftast mörka ögon och hår; den jordbrukande klassens qvinnor äro i allmänhet vackrare, och man träffar bland dem ofta blondt hår och milda, blåa ögon, liksom hela ansigtsbildningen hos dem är ojämnförligt ädlare. Allesammans smycka de gerna sitt hår eller det slags baretter, 'de bära, med hela härfvor af uppträdda mynt och annat bjefs; oformliga hufvudprydnader förekomma dock endast bland de i Anatolien boende kurdernas qvinnor. Kurdiskans drägt kläder henne synnerligt väl och består af röda, till fotknölen räckande, underkläder samt ett slags röd eller hvit talar, som lemnas öppen öfver en rikt (med glasperlor, guldbroderier, metallhäktor, mynt eller kedjor) utstyrd jacka. I allmänhet begagnas ej slöja; det är blott de förnämsta stamchefernas gemåler, hvilka af undseende för koranens föreskrift ej offentligen visa sig obeslöjade.

Vi hafva ofvanför talat om den outtröttliga verksamhet, som af den kurdiska qvinnan utvecklas i hennes hem. Detta hem består hos de kringflyttande kurderna af ett svart filttält ('kara-tschadyr) och hos de bofasta af en låg stenbyggnad med platt tak. Dylika okonstlade boningar förekomma, sommartiden bland bergen och vintertiden i de skyddade dalsänkningarna, något hvarstädes, antingen i långa rader7 G VESTRA ASIEN.

eller i tillhopa stående grupper. Äfven betydande höfdingar hålla 1 dem sin taffel och husmodern framsätter den rykande steken samt älsklingsrätterna kufda och pilav på en duk eller säfmatta å sjelfva golfvet i tältet. Sjelf får

hon dock ej taga del i måltiden; först sedan det manliga sällskapet sett sig till godo och aflägsnat sig, få hon och öfriga qvinnor göra den efterskörd, de förmå. Som vi se, aflöper det, äfven nos de i detta afseende fördomsfriaste bland Asiens stammar, för det svagare könet ej så alldeles utan förödmjukelser af ett eller annat slag? och detta antingen det nu gäller muhammedaner eller kristna.

Vi hafva redan med någon utförlighet skildrat armeniernas temligen egendomliga seder; äfven' södra Kurdistans invånare hafva kristna grannar — nestorianerna —, i hvilkas husliga lif likaledes ett äkta asiatiskt åskådningssätt gifvit sig uttryck. Så till exempel kunna de nesto-rianska qvinnorna uttala sin förvåning deröfver, att en fader i vesterlandet ej erhåller någon köpeskilling af den man, som begär hans dotters hand, liksom öfver den omständighet, att flickorna derstädes för det mesta sjelfva bestämma öfver sitt hjertas angelägenheter. Ej ens hos nestorianerna tillåtes det qvinnorna, gifta eller ogifta, att spisa tillsammans med männen. För öfrigt hafva dessa alla de för de nyss beskrifna bergsfolkens qvinnor utmärkande egenskaper; de äro ytterst flitiga och tyckas oskiljaktiga från sin slända. Deras drägt är skarlakansfärgadt eller röd-randigt ylletyg, påminnande om högskottarnas bekanta tartan (plaid). Renliga, tystlåtna, blygsamma (ehuru utan falsk blygsel: så ser man ofta hela familjer bada tillsamman under bar himmel) och dock på intet sätt otillgängliga för umgänget med det andra könet, göra dessa qvinnor i hela sitt uppträdande ett särdeles angenämt intryck.

Bland kurderna gifves en sekt, känd under namnet "djefvulens tillbedjare", om hvilken vi slutligen böra tillägga några ord. Sjelfva kalla de sig jezider (af Azed, ett gammalt namn på Gud) och deras bekännelse är egentligen blott en ytterlig schiitism, då de tro på ett Guds menniskoblifvande i en profet, i hvilken mening deras högt vördade nationalhelgon, scheik Adi, kan anses såsom på en gång ett gudommens redskap och sjelf Gud. Ej mindre öfvertygade äro de om den "fallne engelns" en gång skeende återupprättelse, något, som ådragit dem deras vedernamn och tillika de annorlunda . troendes, särskildt muhammedanernas, hat och förföljelsebegär; förhållanden, af hvilka naturligtvis sektens qvinliga medlemmar i allra första hand måste lida. Under en' längre tid bedrefs från turkisk sida jagten äfven efter jezi-diska qvinnor på ett verkligt storartadt sätt, men sedan det visat sigv att "djefvulstillbedjerskorna', på den konstantinopolitanska marknader7 G

rönte ytterst ringa efterfrågan, tog den blomstrande förvärfsgrenen åter en snöplig ända.

Jeziderna hafva äfven sina nationalfester, af hvilka den vigtigaste är den till scheik Adis ära. Den firas i den dal, der helgonet ligger begrafvet, på det sätt, att män och qvinnor i fladdrande, hvita kläder och mörka hufvudbetäckningar, vid rörflöjternas toner utföra den så kallade tschopi eller ringdansen, hvarunder alla de deltagande på en gång slå tillsammans händerna, röra kroppen af och an, stampa i marken och utstöta häftiga skrik, hvilka rörelser, sedan de dansande slutat, upprepas af öfriga närvarande qvinnor, alla utstyrda i sidendrägter och prydda med gyllene smycken. Tänker man sig härtill dessa uppträden försiggående, såsom öfligt är, under hvalfven af resliga valnötträd och plataner, belysta af fackelsken och beledsagade af qvinnornas stundliga, hela dalen genomträngande rop: "Tahlil! Tahiti/" så måste medgifvas, att de åsyna vittnen hafva rätt, som intyga, att skådespelet skall hafva en rent af berusande verkan. Någon gång kan äfven en oberäknad effekt inträffa, i det en skara turkar eller muhammedanska kurder bryter in i samlingen, liksom vargar i fållan, och förvandlar festjublet i tårar och jämmerrop.

För några tiotal af år tillbaka anordnade turkarna äfven officielt dylika jagter, detta likväl under den alltför grundade förevändningen, att jeziderna å sin sida, genom upprepade anfall å handelskaravanerna, visat sig vara en landsplåga, som behöfde aflägsnas. De jezider, detta gällde, voro emellertid ej de kurdiska, utan de i Mesopotamien befintliga. Emellertid rensades, under 1830-talet, deras hemvist, Sindjar-bergen, på ett fruktansvärdt sätt af Hafis paschas trupper, i det männen nedsablades, medan qvinnor och barn, i afdelningar på flera hundra i hvarje, släpades till slafmarknaderna.4. Den arabiska qvinnan i palatset och tältet.

Bilder ur beduinernas lif. — Kärlekssånger och bröllopsplägseder. -— "Hadijali". — Den arabiska qvinnan i staden. — Bedröfliga förhållanden. — Grannlåtssjuk?, drägt ocli utseende. — Qvinnorna från Oman och Nedschd. — En kulturhistorisk roman. — Ryktbara qvinnor från Arabiens blomstringstid. — Skalder ocli

trubadurer. — Från södra Arabien. — De kristna qvinnorna i Syrien. — Drusernas qvinnor. — Sällsamma trolofningsbruk hos nasarierna.

m hos kurderna vidlåddes, såsom vi sett, det qvinliga könets seder och lefnadsförhållanden af ett visst, ur bristen på utveckling härflytande, enahanda, så är detta något, som åtminstone ej kan sägas om araberna. Sannt är, att landets nuvarande tillstånd erbjuder en allt utom uppbygglig syn, då odlingens tillbakaskridande hos en så ädel ras, som denna, måste göra sig gällande på ett ännu märkbarare sätt, än hos något annat islamitiskt folkslag; men icke dess mindre, och ehuru detta sjelfbedrägeri är ett blott alltför medvetet, vill det dock ännu alltid förefalla oss, som hvilade hela den forntida glansen qvar öfver allt, som med Arabien står i sammanhang. Bagdad och Damaskus äro alltför fjärrbelägna, för att vi ej, vid blotta namnen på dessa kulturens gamla hufvudstäder, än i dag skulle låta oss fångas af de lysande minnen, de väcka, och detta samtidigt med att de i verkligheten erbjuda en den mest nedslående anblick, som gerna kan tänkas. Inför en betraktare på närmare håll skulle väl emellertid försöket att ställa nutidens arabiska folk i en något så när gynnsam dager näppeligen lyckas, förutsatt äfven, att man helt och hållet kunde bortse från alla skiljaktigheter i härkomst och odling hos de olika stammar och grupper (af nord-, central- och sydaraber), som, inom den ram vi hafva framför oss, utgöra taflans olika bifigurer.

Såsom lätteligen inses, förbjuder oss utrymmet hvarje, äfven blott flygtig, framställning af det arabiska folkets kulturhistoriska betydelse och dess sammansättning i etnografiskt hänseende, att ingenting nämna om den vidlyftiga geografiska studie, hvarmed det blefve nödvändigt7 G

att inleda en sådan framställning. Hvad som utgör föremålet för vår teckning, är här, som tillförene, blott qvinnan, och redan denna teckning kräfde på detta ställe ett långt större antal sidor, än det ringa, som här kan stå oss till buds. Just inom Arabiens qvinnoverld hafva, ända från början räknadt, de underbaraste förvandlingar aflöst hvarandra, och en rik samling bilder från denna verld dyker upp ur den tidehvarfvet vexlande ström, som öfver Arabiens brännande jord rullat väldigare vågor, än på de flesta andra trakter af verlden. Vi skola längre fram kasta en blick på detta bländande galleri af skönhet, snille

Beduinfamilj.

och höghet och nöja oss för ögonblicket med att aflägga ett besök hos-nutidens arabiska qvinna "i palatset och tältet".

Vi vilja först vända oss till tältet. Här har den ursprungliga lifs-uppfattningen, de fornärfda sedvänjorna och den naturliga romantiken ännu i dag som bäst bibehållit sig. Berömda kännare af beduinernas lif, såsom Burckhart, påstå, att särskildt kärleksförhållandet mellan man och qvinna hos Arabiens nomader qvarlefver i en friskhet och renhet, hvartill motstycken ej återfinnas hos något annat orientens folk, och detta visar sig äfven af ökeninvånarnas poesi, som på en gång är genomträngd af sällsynt glöd och vittnar om en högstämd idealism, i7

starkaste motsats till den riktning, som är deri rådande i städerna, der alla ädlare rörelser under tidens längd hunnit qväfvas i dvn af de lägsta lidelser. En af beduinernas "stridssånger", till exempel, lyder sålunda:

"Moder, kära moder, fodra väl min fåle:

Trolöst liar vår ovän svurna freden brutit;

Blodig upp till ringen färgas skall min lans

Nu för flickans ögon, hon med barm, som knoppas ljuft."

"I dina blickars tjenst går jag striden och döden till mötes", är ett arabens vanliga uttryck, då han tager afsked af sin käresta; och så,

Arabiska qvinnotyper. Qvinna från Bagdad. Sabeer-flicka. Dmsiska. Qvinna från Mekka. Beduin-flicka.

som det är i dag, så var det äfven i urminnes tid, något, hvarom ett af de äldsta qvädena i "Hamäsd\ den af Abu

Temam i början af nionde århundradet upptecknade diktsamlingen, afgifver ett märkligt vittnesbörd. Nämnda qväde är ett af dem, om hvilka redan Rückert. träffande sjunger:

"Hvar diktens brodd tycks här af lifvet qväfvas: Ett herdars lif i öknens heta sand; Och dock ur sanden blomsterångor häfvas Och aftondaggen svalkar dagens brand;7 G

Hur än i sär af vilda krafter sträfvas, Gemensamt känns så tungomål som land. Och midt i striden sig en kärlek blanda vågar, Som, öfver allt, af eld från ofvan lågar —"

och dess lydelse är följande: "Du min tanke var, clå lansar Hveno mellan leden båda Och de mörka, raka skaften Trådde, kämpars blod att skåda.

Sannerligen rätt jag fattar, Hvad mig denna svaghet vållat: Är det sjukdom väl, som verkat, Eller du, som mig förtrollat?

iir det du, som mig förtrollat, Klander ej jag kan befara;

Men har annat ondt mig träffat, Bör jag skuldlös dig förklara."

|

Hvad man härvid dock alltid bör erinra sig, är att denna beduinernas poetiska hyllning i hvarje fall inskränker sig till den ännu oförmälda jungfrun och ej sträcker sig till den redan förvärfvade makan. Den ställning, denna senare intager, är nämnligen allt annat än lycklig, enär hon delar alla öfriga muhammedanska qvinnors djupa husliga elände. Större tillgifvenhet än för sin maka visar araben gemenligen för sin — häst, för hvilken han har otaliga smeknamn, liksom smekningar, och på hvilken han slösar de prydnader, han förmår; efter en ansträngande färd är det alltid hästen, ej hustrun, som i främsta hand utgör föremålet för hans omsorger. — Ej ens jungfrurna kunna hos alla stammar glädja sig åt en sådan ridderlig hyllning från männens sida, som den här ofvan beskrifna; så för, hos de kallt beräknande schomeriterna, en moder ofta sin giftvuxna dotter till den man, hon finner lämpligast, och rent af trugar henne på denne. I utbyte af-fordrar hon brudgummen en medelmåttig summa, och faller det honom inom nästföljande dygn åter in att afskeda sin brud, kostar detta den så föga exemplariska modern ej så mycket som en tår, enär hon snart har på tapeten en annan och, om så fordras, äfven en tredje eller fjerde måg.

Vanligen tillgår ett bröllop hos beduinerna på följande sätt: Efter det friaren, oftast genom en vän, anmält sig hos sin utkorades fader, utsättes dag för bröllopet, i de flesta fall den femte eller sjette efter den, då frieriet eller trolofningen (talab) ägt rum. Alla aftnar under mellantiden firas regelbundet "möqväll", i synnerhet af ungdommen och på det sätt, att man utanför brudens tält upptänder stora eldar och af lossar bösskott, hvarefter el mutavahat, de "vidtljudande" qvinno-sångerna, börja, i hvilka hvarje strof beledsagas af det egendomliga sagnitci eller ett utrop, genom hvilket sångerskorna gifva luft åt sin67

glädje. Det nattstycke, som nu tager vår uppmärksamhet i anspråk, är af kostligaste beskaffenhet; sagrutans tremulerande "li-li-li-li-li" fortplantar sig på vidsträckt afstånd och lockar, i förening med den fladdrande elden, till stället invånarna i äfven de aflägsnaste tält. Hvar och en, till hvilken budskapet nått, aflåter i sin ordning ytterligare en bud-kafle genom ropet "till vägs!" (zsrul); innan kort trängas sjungande män, qvinnor och barn kring brudens tält, och öknens bruna dotter måste i sanning ej äga svaga nerver, för att utan obehag kunna uthärda det ideliga smattret ur de anländas gevär. Naturligtvis har en dylik fest sina gifna sånger — mest smånätta rimsmiderier — med en i rask marschtakt flytande rytm; så sjunger en af körerna:

"Jag fruktar mig ej ocli gångar i natt och fruktar mig ej,

Jag låter ej af och trår till min mö och låter ej af;

Som en nattlig tjuf, och kommer med list, som en nattlig tjuf;

Hennes gördel, ack, hennes flätade gjord, och en hårets fläta, så lång, som en gjord!"

Sedan skaran samlats utanför tältet, fröjda sig de äldre männen vid kaffet och pipan, medan ungdommen tager i ring och qvinnorna låta den öronpröfvande sagrutan tona så vida som möjligt i natten. Hos många beduinstammar uppföres vid det egentliga bröllopet en komedi, bestående deri, att bruden med låtsadt våld af brudgummen bortföres, vare sig ur hennes faders eller någon grannes tält eller ock, såsom hos Sinai-beduinerna, från det gömsle i bergen, dit hon tagit sin tillflykt. Äfven en brudens flykt från hennes nya hem hör här och der till goda tonen, liksom äfven ett vid införandet i detta hem af henne försökt motstånd. Med afseende på sistnämnda slags motsträfvighet må för öfrigt märkas, att en beduininö gent emot friare har långt mera beslutanderätt öfver sin person, än flickor i de arabiska städerna; många bittra stunder hafva vållats mera än en käck ökenryttare genom hans utvaldas, vare sig låtsade eller verkliga, kallsinnighet. Vi bifoga här ett af Bayard Taylors vackraste stycken (ur hans "Poems of the Orient"), som vältaligt gifver uttryck åt en sådan försmådd älskares sinnesstämning. Det är beduinen, som talar:

"Jag från öknen till dig liar länd t: Med lågor skodd var min häst; Så hastigt ej vinden flög, Som längtan, med mig din gäst. Jag står under fönstret ditt, Endast midnatt min suckan hör: Jag älskar dig, älskar blott dig, Och aldrig min kärlek dör,7 G

VESTRA ASIEN.

Blir än solen kall, Bli' än stjernor ali',

Och må ljuda till dommen basuners skall!

Blicka ur fönstret och se, Hur mig feber och qval beta'; På sanden ligger jag här, Jag kan icke ditt hån fördra'! Må en vind till din panna smyga Med den glöd, som mig förtär, Att ditt hjerta fattar min ed Om en kärlek, som evig är, Blir än solen kall, Bli' än stjernor ali',

Ocli må ljuda till dommen basuners skall!

Hvar natt mig drifver till dig Mitt våldsamt klappande bröst; Nar hör jag af dig det ord, Som skänker mig frid och tröst? Öppna ditt hjertas dörr Och din kammardörr: var snar, Att min kyss dig en saga lär Om en kärlek, hvars eld finns qvar, Blir än solen kall, Bli' än stjernor ali',

Och må ljuda till dommen basuners skall!"

Den högsta utmärkelse, som kan tillfalla en beduinsk jungfru, består deri, att hon utses till stammens hadijah vid något af dess krigståg. En sådan hadijah är stammens palladium och följer den, ridande på en rikt smyckad kamel, vid alla dess expeditioner. Ehuru denna utmärkelse, som man finner, ej saknar sin våda, finnes dock ingen arabisk flicka, som skulle vilja undandraga sig den; och hvarje dess föremål går, der så fordras, frivilligt i döden med en segrarinnas stolta leende. Vanligen väljes härtill den skönaste bland döttrarna till stammens scheik; en vördnad, som gränsar till förgudning, höjer hadijah'n vida utöfver vanliga dödliga, och den odugligaste bland krigarna blifver en hjelte, blott han ser spetsen af hennes palankin; faller hon för fiende-skott eller tages till fånga, så uppstår oundvikligen förvirring och flykt bland hennes stridsmän. Mera än en slagtning vid "Arabernas flod"' (Schat-el-arab) eller i det dadelbevuxna landskapet kring mellersta Eufrat har ohjelpligt förlorats af den ena eller andra bland hufvudstammarna? för det anförarinnans strålande öga brustit eller hon af vilda arnauter släpats såsom segerbyte till den turkiske paschans läger.7 G VESTRA ASIEN.

Hvilken skärande motsats till detta beduinernas fria lif möter oss ej i det ögonblick, vi beträda den arabiske stadsbons hem! Allt det myckna, man ännu i våra dagar kan få höra om det paradisiska lifvet i det lustgårdsomgifna Damaskus och det romantiska i de forna kali-fernas palmbeskuggade stad vid Tigris, är intet annat, än det gröfsta bedrägeri, ett insmugglande af ett ideelt element, som i verkligheten ej finnes tili i det på allt sådant blottade lifvet i det nuvarande Bagdad och Damaskus. Med huru pass mycket skäl den lott, som här tillfallit det svagare könet, förtjenar att kallas afundsvärd, inses lätt, då man erfar, att i Bagdad en husfader sjelf anser sig för en varelse af högre ordning och låter den qvinliga delen af familjen opåtaldt förolämpas af hvarje den okynnigaste bland samma familjs manliga afkomma; förgriper sig en sådan förhoppningsfull ungdom på sin egen moder, så klappar fadern blott händerna och ropar: "Aferin/" (Bravo!) Att under sådana omständigheter

intet slags uppfostran kan ifrågakomma, är alltför tydligt. Pojkar, som ej vuxit ur barnskorna, få hela dagen tumla om på gatorna, och alla de fula streck, i hvilka de derunder kunna få lust att försöka sig, anses af deras fäder för lika många ovanliga prof på lefnadsfriskhet och hurtighet. Hvad angår qvinnorna, hvilka tidigt, ofta vid blott tio års ålder, ingå äktenskap och i motsvarighet dertill tidigt åldras, så vaktas de visserligen på det ängsligaste af sina svartsjuka herrar, men åtnjuta dock, under den förklädnad, som gör dem oigenkännliga, i sitt görande och låtande ett vida större mått af frihet, än nämnda deras herrar, om de hade närmare reda derpå, skulle finna för sig angenämt. Hvarje själsupplyftande sysselsättning är naturligtvis bannlyst från harem; de skalder, hvilka en gång funnits, äro glömda, och ingen qvinna bland det nu lefvande slägtet skulle kunna gifva besked om de ståtliga gestalter af hennes eget kön, hvilka en gång delat kalifernas tron och med sitt rykte fyllt de poetiska traditionerna hos araberna från Persiska hafvet intill Taurus' aflägsnaste toppar. Likaledes hafva sången och musiken tystnat, ty slafvinnornas besynnerliga kroppsvrängningar och osköna försök att frambringa någon melodi kunna härvid ej tagas i beräkning, hvarmed på samma gång är utsagdt, hvilken grad af tillit rätteligen bör skänkas de gängse uppgifterna om smältande kärleksqväden, afsjungna af Bagdads fruntimmer vid ackompanjemang af guitarren.

Saknar sjelfva det äktenskapliga lifvet således hvarje omvexlingens krydda, så följer också allt, som föregår eller står i förbindelse med detta, för det mesta gammal slentrian. För invånarna i de arabiska städerna, liksom för islams öfriga bofasta folk, är det koranen, som i allt7 G

utgör rättesnöret. De sedvänjor, som iakttagas vid trolofningar och bröllop, äro sig också städse lika, hvilket, såsom vi veta, trots den inom vesterlandet äfvenså rådande likformigheten i religion, der dock ingalunda är förhållandet.

De arabiska fruntimren af stånd äro svagare för grannlåt än för något annat; en svaghet, för hvars tillfredsställande de äkta männen ofta uppoffra de mest fabelaktiga summor. Enär i detta afseende en ständig täflan damerna emellan äger rum, vandrar litet emellan en, stundom rätt mödosamt förvärfvad, förmögenhet i juvelerarnas fickor, 1 utbyte mot perlbesatta ringar för arm och ben, hängen för öron och barm, diadem, hårprydnader, sällsynta amuletter, halskedjor och gördlar, allt efter ständigt vexlande mod och af oföränderligt högt värde. För en åskådare utom hus går tydligtvis ali denna prakt förlorad, enär ägarinnan aldrig lemnar sin bostad, utan att dessförinnan hafva gjort sig helt och hållet oigenkännlig; ansigtet döljes vid sådana tillfällen af en ogenomtränglig tagelmask och kroppen af en så kallad tschartschaf, ett slags vid, af tvänne på tvären hopsydda stycken bestående, säck eller mantel, hvars ena snibb fästes antingen medelst en gördel vid midjan eller medelst en agraff vid axeln, hvarefter plagget kastas kring kroppen och öfver hufvudet samt framtill sammandrages, så att endast masken förblifver synlig; till och med händerna insvepas, då deras blottande anses oanständigt.

Skarpa iakttagare, bland dem resande, som längre tid uppehållit sig på orten, vilja emellertid veta, att alla dessa försigtighetsmått leda till något helt annat, än det åsyftade ändamålet. Som qvinnornas umgänge sins emellan är temligen obehindradt, står ciet nämnligen en hvar af dem fritt, att byta tschartschaf med någon väninna, i hvilket fall hon ej behöfver befara att igenkännas ens af make eller fader, äfven i händelse hon skulle sammanstöta med någon af dessa. De förnäma fruntimren lemna emellertid sällan sina hem; när så sker, rida de vanligen på hvita, grannt utstyrda åsnor och ledsagas af talrika tjenarinnor.

Den drägt, som inom hus brukas af de högre ståndens qvinnor, tarfvar ingen omständligare beskrifning. Den består hufvudsakligen af en hvit, röd eller blå sidenskjorta och samma slags vidbyxor, hvilka räcka till fotknölen och der sammansnöras; ytterst begagnas ett slags kåpa eller talar af mycket glest tyg, sammanhållen af en dyrbar gördel. En omtyckt prydnad utgöra de ringar, hvilka bäras kring fotleden och som .äro öppna, så att de kunna vidgas vid påtagandet; de förmögnare hafva dylika af massivt guld, eljest äro de af silfver. De örhängen, som mest användas, äro trekantiga och mycket tunga samtVESTRA ASIElV.

i sin ordning försedda med hvarjehanda "påhäng"; kring halsen nyttjas oftast perlband. Mindre bemedlade samt

fellah-qvinnor bruka i stället för perlor glaskoraller, af hvilka de äfven göra sig armband; utmärkande för qvinnor af sistnämnda klass är dessutom den oundvikliga blåa skjortan, hvilken af dem bäres öfverallt, der de förekomma, vid Tigris, i Arabiens högland, i öknarna, i Damaskus, vid Sinai liksom vid Nilen. Beduinqvinnorna hänga ringar eller knappar äfven i näsbrosket, och de, som äro till äktenskap lediga, pläga binda en röd duk kring sina blåsvarta lockar.

Damerna i Bagdad äro i allmänhet vackra, men ådraga sig genom vällefnad tidigt en fetma, för dem likaså ovälkommen, som någonsin för deras systrar i vesterlandet. Beduinqvinnorna förblifva deremot nästan utan undantag spensliga, till och med magra, en följd af deras lefnadssätt, de sträfsamma hushållssysslorna och det ständiga vistandet under bar himmel. Bland de kringströfvande stammarna äro för öfrigt verkliga skönheter något tunnsådda; dock prisa äfven öknens nyare sånger "den gasellögda, bruna tärnan", och mången marabutdotter i oasens ensliga helgedom har suttit modell för dessa sångers författare. Skönast äro qvinnorna i Oman, hvilket, som bekant, utgör den arabiska halföns östra kustland och hvars invånarinnor åtnjuta en frihet, så stor, att de, utan fara för tadel af sina stamfränder, kunna intränga i tält, hvilka uppslagits af resande europeer och med dessa tillåta sig ett nästan närgånget skämt; men så är också deras rykte hos öfriga araber derefter.

Särskild uppmärksamhet förtjenar den vahabitiska qvinnan, såväl som den stam, hon tillhör. Ett gammalt arabiskt ordstäf säger: "I höglandet bo män af koppar och väna, kyska qvinnor", och med höglandet menas här Nedschd (Mellersta Arabien), der, under sammanlagdt mer än ett halft århundrade, de vahabitiska konungarna Ibn Saud, Abdul Aziz, Saud den store och Abdallah styrde ett mäktigt och blomstrande rike, ända till dess Ibrahim pascha af Egypten sände sina janitscharer, för att göra en ända på denna kalifatets hägring. Visserligen hade, i anseende till den strängt ortodoxa riktning, som gjort sig gällande inom detta de nyheligas rike, könet derinom ingenting vunnit i personlig frihet; men den glans, som utvecklades vid det nedschdeiska konunga-hofvet i Derajeh, i förening med de gamla emir-slägternas länsherrliga makt, medgaf på samma gång qvinnorna här ett större inflytande, än inom något annat muhammedanskt land.

Vahabitiskornas halft krigiska, halft poetiskt-kontemplativa lif skildras ypperligt af en fantasirik kännare af orienten och mångårig resande inom denna del af Arabien, Karl von Vincenti, i dennes stora kultur-7 G

historiska roman " Die Tempelstiirm er Ho ch-Arabiens '. Om också mycket i de liffulla skildringar, detta arbete innehåller, får skrifvas på roman-författarens räkning och sålunda lemnar verkligheten ett stycke bakom sig, kunna vi dock på det varmaste anbefalla det hela åt en hvar, som kan finnas benägen att öfverlemna sig åt den förtrollning, detta underbara land och hvad dermed står i gemenskap tyckes utöfva. Läsaren gör här bekantskap med qvinnor, sådana som den milda och rena Nur-mahal, marabutens dotter, hvilken sedermera förenas med en emir; den

verk af sällsynt skönhet har att bjuda, lefver Arabiens gamla sagoglans upp på nytt, denna glans, som i sjelfva verket bleknade den dag, De-rajeh, den kungliga staden, sjönk i aska och grus och en FayssaFs samt Abdallah Ibn Fayssals mörka fanatism efterträdde en Sauds storslagna utöfning af makten.

Här är stället för ett, om ock flygtigt, betraktande af qvinnokönets ställning äfven under tidigare skeden af landets historia; ett ämne, som tillika gifver mer än en betydelsefull vink om det begåfvade folkets sam-

Qvinna från den tyska kolonien i Syrien.

sköna Abrahel; Ipsa, den baksluga abessinska slafvinnan, och Ethel, emirens dotter, med de feberaktigt brinnande ögonen, hon, som genomborras af sin faders stål i det ögonblick, Ibra-hims janitscharer storma Dera-jehs torn. Vid handen af en vägvisare, som i grund studerat de trakter, vi besöka, lära vi ytterligare känna det skiftande hvimlet af nationaliteter i Arabiens östra del, och de börds-stolta, qvinliga pilgrimerna till schiiternas helgedom Kerbela bemäktiga sig vår inbillningskraft lika mycket, som de mörka ha-rems-intrigerna i den turkiske guvernörens konak i Bagdad, det tysta lifvet inom konungaborgen i Nedschd och Abrama's, den assyriska gemålens storartadt fantastiska bröllopsnatt. I bilder, sådana som de, på hvilka detta7 G VESTRA

tida kulturförhållanden. Innan islam blifvit rådande i Arabien, var här qvinnans likställighet med mannen fullkomlig. Hennes själsgåfvor skattades högt, och ehuru halftannat årtusende sedan dess förflutit, har man dock ej förgätit Sohr, Amrah och Hind, namnen på qvinnor, hvilkas snille och visdom ännu fortlefva i sången. Muhammed gjorde slut på denna ädla täflan mellan könen, i det han förvisade de för hans rätttrogna anhang genom såväl andliga som kroppsliga företräden vådliga hjeltinnorna bakom tältets förlåt, hvilket emellertid ej får tydas så, som skulle den gudomsingifne profeten försmått att nedlåta sig till dem, då man tvärt om har sig bekant, att han ägde femton laggifta hustrur af olika åldrar och egenskaper. Sålunda var den första i ordningen, den rika enkan Kaclidscha, betydligt äldre än han sjelf, hvaremot han gifte sig med Aischa medan hon var så godt som barn eller i hennes tionde år och efter att hafva förlofvat sig med henne redan i hennes sjunde (!). Af de öfriga hustrurna nämnas oftast Zainab, Hafsa, Omm Salarna, Dschovaridscha, judinnorna Raihana och Safija från Khaibar, koptiskan Mirjam och kinclitiskan Asma. Alla dessa qvinnor voro, då de äktades af Muhammed, antingen enkor eller skilda från sina män.

Af särskildt intresse är, som vi nämnt, det galleri af qvinnoporträtt, kalifernas tidehvarf har att uppvisa och som skulle kunna gifva ämne till skildringar, af hvilka de utförligaste aldrig blefve tröttande. Vi måste emellertid fatta oss kort; blott några få ögonkast in i dessa skimrande gemak, der den ena förtrollningen liksom af löses af den andra, äro oss förunnade. Hvem har, till exempel, ej hört talas om Zobeida, Harun-al-Raschids gemål och den glänsande stjerna, som oupphörligt kastar sitt sken in i sagoverlden i "Tusen och en natt"? Mycket i de skildringar af denna furstinnas slösande praktkärlek, dem den pratsamme kromsten Masudi uppdukar, torde emellertid vara öfverdrift. Jämte Zobeida visste skaldinnan Oleja att tidtals tämja tyrannen Harun, hvilken vid ett tillfälle något dvrt köpte nöjet att höra hennes sällsynt ljufva och klangfulla röst; efter slutadt föredrag af en bland hennes skönaste sånger, i hvilken hela harem i kor instämt, tömde han nämn-ligen innehållet af sitt juvelskrin (till ett värde af omkring tio och en half millioner kronor) öfver sångerskornas hufvuden.

Som kändt, trifdes ej kalifen Motassim i Bagdad, hvadan hans sträfvan gick ut på att skapa ett jordiskt paradis af palmlunderna i det vid Tigris belägna Samarra, något, som äfven lyckades honom, på samma gång orten tillika blef ett qvinnornas paradis. Med denna scenförändring står för öfrigt en annan omständighet i sammanhang: den friborna qvinnan hade under tidernas lopp sjunkit betydligt i värde, och vackra7 G

slafvinnor, inköpta till fabelaktiga pris, intogo hennes ställe. Nämnda älskogsvurm steg till sin höjd i Samarra, der intägterna från en hel verld i sus och dus förslösades, och derifrån talrika namn på illegitima drottningar i detta kärlekens rike — en Salarna, Robeiha, Sohaika med flera — hafva bevarats ända till våra dagar. Denna abbasidernas senare tid påminner i mångt och mycket om den tidigare hofhållningen i Damaskus och det yppiga lifvet i Arabiens allra heligaste städer, Mekka och Medin a. I Medina blomstrade då en sångareskola, ur hvilken, andra exempel att förtiga, framgick den firade Dschemila, som för hvarje ton af sina visor gjorde sig lika väl betald, som någonsin den ofvannämnda sångerskan-slafvinnan Salarna i Samarra för sina hemliga kyssar. Senare slogo sig kalifernas gemåler äfven på vetenskaperna och 1 synnerhet en af dem, Schohda, har på detta område gjort sig berömd; en sträfvan, som bjert sticker af mot den här förut beskrifna, att söka sig erkännande blott på sinnenas väg. För öfrigt blef lifsyttringen den sista, som förunnades de arabiska fruntimren af högre och högsta stånd; ty sedan mongolernas facklor förvandlat ali det bagdadska kalifatets herrlighet i aska, var det för alltid slut med könets inflytande inom denna del af Arabien.

Att kärlekssångareväsendet skulle hålla jämna steg med alla vexlingar i uppfattningen af qvinnan, låg i sakens natur. Äfven i detta afseende är det beduinlifvet, som räddat det för nationen utmärkande från fullständig undergång? och medan det hos landets bofasta befolkning är klent beställdt med skaldekonsten, som der egentligen blott slår omkring sig med svaga och ej en gång längre förstådda reminiscenser från en lyckligare tid, skall öknens skaldskap under senaste århundrade till och med vidgat kretsen af de ämnen, som hört under dess behandling. Oasen Dschöf, på vägen mellan Damaskus och Arabiens högland, gäller som hufvudsäte för denna

den nyare folkpoesien, bland hvars alster särskildt berömmas de så kallade "asamernd\ bestående af treradiga strofer och föredragna blott af qvinnor, till en melodi af ytterst konstlöst slag.

Hvad och huruledes en forntida arabisk sångare visste qväda om sitt hjertas dam, kan ses af hvarje österländsk antologi. Ingen har förstått att så träffande känneteckna dessa sångare — särskildt dem, hvilkas verk förekomma i den verldsberömda och prisbelönta samlingen Moallakàt'—, som Jones, hvilkens yttrande om dem lyder som följer: "Amralkai's dikter äro veka, glädtiga, glänsande, prydliga, vexlande och behagliga; Tarafa's djerfva, lidelsefulla, röra sig som toge de språng, men gifva under allt detta ett återljud liksom af glädje; Zoheir är sträf,7
G VESTRA ASIEN.

allvarlig, kysk, öfverflödar af stränga tänkespråk och sederegler; Lebid är lätt, förälskad, sirlig, fin — hans skaldskap påminner om den andra eklogen hos Virgilius, ty han beklagar sig öfver den älskades stolthet och högmod och hemtar deraf anledning att uppräkna sina egna dygder och till skyarna höja sin stams ära. Antar's sång är stolt, hotande, uddig, praktfull, men saknar ej skönhet i enstaka bilder och skildringar. Amru är häftig, högtrafvande och stortalig; Hareth å sin sida full af vishet, skarpsinne och värdighet."

Till stjernorna på Arabiens vittra himmel äro vidare att räkna: Alkama, Nabiga, Orva, Ascha, Schanfara och flera andra af ökenskolan. Bland de sångare, hvilka gjort sin-bana vid hofvet, anföra vi: Omar Ibn Abu Rabia, som med förkärlek behandlar slippriga ämnen, samt Vaddah, vid hofvet i Damaskus ryktbar genom sitt förhållande till Valid I:s gemål och sitt gräsliga slut (han blef lefvande begrafven). På det hela kan Damaskus sägas hafva utgjort det mest fräjdade hemvist för Arabiens skaldekonst under detta lands kulturperiod; man behöfver ytterligare blott nämna de båda dioskurerna Dscherir och Farazdak, för att väcka till lif en lång följd af österlandets mest lysande minnen, och naturligt är, att äfven qvinnorna i denna glada konstnärsverksamhet skulle spela en framstående roll. Och hvem har ej hört omtalas de berömda par, dem Goethe i sin " West-ostlicher Divan" uppställt som "mönsterbilder" och af hvilka flera, om också ej alla, leda sina anor från Arabien? "Hör och blif förfaren, Sex äro paren.

Glöd gaf ordet, låga ger kärlek nu: Rustan och Roclavu. Långt de till hvarann ej ha': Jussuf och Suleika. Blott om kärlek sig lägga vinn: Ferhad och Schirin.

Skiljas de ej fördra': Medschnun och Leila. Kärlek ej år förta': Dschemil och Boteinah. Ljuf en älskogsruna: Salomo och den bruna. Har du allt detta märkt, Är i kärlek du stärkt." *

Men det är tid att vi lemna kalifernas tidehvarf med dess glada och njutningslystna sångarskara, för att med ännu några meddelanden afsluta den afdelning, som rör det nuvarande Arabien och dess qvinnor. Vi hafva redan lärt känna beduinerna samt norra och mellersta Arabiens

* För den med Goethes stycke möjligen obekante läsaren torde böra nämnas, att Rustans, (den persiske Hercules) och hans här (genom något misstag: Rodavu var rätteligen hans moder) nämnda älskarinnas kärlek skall uppkommit genom de beskrifningar, de å ömse sidor fått om hvarandra; Jussuf och Suleika äro våra gamla bekanta Josef och Potifars hustru, hvilkas historia i koranen får en upplösning, som afviker från den i Bibeln förekommande: "långt till hvarann" hade de ej i Potifars hus; bildhuggaren Ferhad och den armeniska prinsessan Schirin dödade sig sjelfva, då de i lifvet ej fingo förenas: lade sig således blott vinn om kärlek; Medschnun (orientens Orlando furioso) och Leila dogo af trånad efter hvarandra; Dschemil och Botei. h skola ända in i senaste ålderdom älskat hvarandra med ungdommens hela liflighet och Salomos "bruna" älskarinna är drottningen af Saba eller ock Höga visans herdinna. öfvers. an?n.7 G

VESTRA ASIEN.

invånare; ännu återstår, att göra bekantskap med de söder ut boende och Syriens araber. De förstnämnda äro dels sabeer med ljus hy, dels him j ar er med mörk. Sabeerna representerade, som vi veta, under tiden för islams uppkomst, en betydande och helt och hållet sjelfständig kultur, af hvilken ej så mycket som en skymt öfvergått på deras efterkommande och såsom bevis för hvilken kan anföras det, som berättas om Balkis, "drottningen af Saba", samt Asad-Kamirs, Raid's och Schem-mer's stordåd. Alla närmare omständigheter försvinna emellertid i

sagans dimmiga skymning och blott några få litterära fragment vittna ännu om* de dagar, då sabeer och himjarer stodo på höjden af sin ära. Nu för tiden är "den svarte hjelten i silfrad vapenskrud" det stående idealet i alla sydarabiska strids- och kärlekssånger. De himjariska qvinnorna äro för öfrigt allt utom intagande och deras utseende erinrar i hög grad om vissa negerstammars, ehuru himjarernas uppblandning med negerblod bestämdt förnekas af kännare (som Maltzan). En särskild samhällsklass eller kast utgöra i södra Arabien sångerskorna, hvilka visserligen utöfva sin konst till och med vid hofven, men i öfrigt äro till den grad föraktade, att ingen vill umgås med dem; något, för hvilket de skola veta hålla sig skadeslösa i Aden (engelsmännens besittning).

I Syrien är det mindre araberna, än de kristna syrierna, som i främsta rummet taga vår uppmärksamhet i anspråk. Dessa kristna äro imerade grekiska och syriska samt maroniter och jakobiter, äfvensom vi böra omnämna de tyska kolonisterna i Palestina. Qvinnorna utmärka sig här allmänt genom skönhet, behag och sinne för det husliga lifvet, hvarigenom de alltså väsentligen skilja sig från Levantens grekinnor och Konstantinopels armeniskor, de der förnöta sina krafter i en själ- och smaklös härmning af fransk "cfäc". Man har för öfrigt gjort den iakttagelsen, att invånarinnornas ursprungligen goda egenskaper hastigt börjat försvinna i de delar af Syrien, der det europeiska modet vunnit insteg. De kristna härstädes, mottagliga och intelligenta, som de äro, hafva gripit sig an med upprättandet af en mängd förträffliga uppfostringsanstalter, bland hvilka de för flickor ingalunda intaga sista rummet, liksom de äfven på bästa sätt sörjt för danandet af lärarinnor. Handarbeten utgöra en särdeles omhuldad gren af undervisningen. Naturligtvis har denna rörelse för sin uppkomst helt och hållet att tacka väckelser, som komma utifrån och hvilka förnämligast böra tillskrifvas de franska barmhertighetssystrama och rika engelskor, särskildt mistress Mott, som offrade hela sin stora förmögenhet på inrättandet af flickskolor och andra humanitära stiftelser.7 G VESTRA ASIEN.

Äfven de å Libanon boende maroniterna hafva efter de blodiga tilldragelserna år 1860 gjort ett och annat framsteg; i allmänhet vidlådas de dock ännu af ett starkt österländskt tycke. Qvinnorna begagna vidbyxor och beslöja sig; i stället för skodon nyttja de sandaler med tvänne höga träklossar under hvardera sulan, så att de vid gåendet vagga likt gäss. Så lång dagen är, hafva de ingen annan sysselsättning, än att prata och röka vattenpipan — ett evigt dolce far niente, som de synas lärt sig af sina grannar, drusiskorna. Dessa senare äro för öfrigt ännu mera passioneradt begifna på rökning, och kommer man på besök till en drusisk emir, så införes man genast i den husliga kretsen, der man, hustru och döttrar med gravitetiskt allvar sitta i ring och draga rökmoln ur den sorlande nargilehn. En egenhet för såväl de maroni-tiska, som de drusiska qvinnorna äro deras storståtliga namn (dopnamn blott hos maroniterna, ty druserna äro en ur islam utbruten, ytterligt schiitisk sekt); så kan man bland de förstnämnda träffa en "lysande" (Manira), en "allraskönaste" (Batijah), en "behagfull" (Latifeh), en "berömd" (Nasra) eller "helig" (Purpara), medan andra vanligen förekommande namn äro Almas (diamant), Smoro (smaragd), Schems (sol), Malaki (drottning) och dylikt; allmännast bland drusiskorna äro namnen Selma, Haischi, Saina, Suleima, Lanis, Raja, Ronschus, Gurrha, Salna, Hamda, Schedrin, Fatme, Desch, Havaka med flera.

Bland norra Syriens berg finna vi nasariernas sekt (nusaiiri, ansa-rijeh), me cl en i hela orienten vanryktad kult, i hvilkens mystiska ceremonier man ej utan skäl trott sig återfinna spår af den urgamla Astarte-tjensten, ehuru karmaterna eljest äro den stamsekt, ur hvilken nasarierna framgått. Dessa nasarier, hvilka af gammalt haft att utstå svåra förföljelser af de annorlunda troende, hafva vid sina trolofningar ej mindre sällsamma plägseder, än de religiösa. Liksom hos 'muhammedanerna, köper mannen sin brud af hennes fader, i det han till denne erlägger en summa af ett hundra till ett tusen piaster eller ock ett sto, en ko eller åsna; vidare måste han gifva de öfriga invånarna i den by, den förre tillhör, en lösepenning (oftast fem hundra piaster) för tillåtelsen till giftermålet. Sedan denna handel afslutits, uppstiga brudgummens, vänner, försedda med. käppar, på taket till det hus, der bruden bor, medan åter hennes vänner, på samma sätt beväpnade, så skyndsamt som möjligt söka komma in i huset, för att — skydda henne mot stryk (!). Lyckas brudgummen, med de förras tillhjelp, det oaktadt att intränga, så slår han henne å sin sida ända tills hon uppger ett skrik, nog högljudt att höras utifrån; vid denna signal draga sig alla tillbaka och tro-lofningen anses försiggången. Sjelfva bröllopsceremonien är så enkel7 G

VESTRA ASIEN.

som möjligt; skilsmessa inom äktenskapet är ej tillåten, hvaremot månggiftet, med ända till fyra hustrur, är vedertagen sed.

Nasarierna tro på en själavandring; de, som utmärkt sig genom synnerlig fromhet, blifva efter döden — stjernor, medan deremot de, som vid uppfyllandet af sina pligter lemnat åtskilligt öfrigt att önska, dömmas att börja detta jordelif å nyo. De onda nasariernas själar genomgå, märkligt nog, sin nya tillvaro såsom judar, kristna och moslimin, och den, som vid sin dödsstund hemfallit åt fullständig otro, uppträder ännu en gång på jorden i skepnad af ett lastdjur. Man är temligen allmänt af den åsigt, att det förvirrade i koranens läror till stor del bär skulden för nasariernas öfvertro samt att först fanatismen hos deras förföljare gjort dem sjelfva till de fanatiska anhängare af sina mystiska kätterier, de sedermera blifvit.1. Persiskt qvinnolif.

Förberedande anmärkningar. — Den persiska familjen. — Den nnga flickan. — Äktenskap mellan slägtingar. — Äktenskap "å tid". — Aekdi och Sighi. — Egna förhållanden vid äktenskapsskilnad. — Plägsecler vid trolofning och bröllop. — Hustruns behandling; slägtkärlek; barnens uppfostran. — Den persiska qvinnans yttre. — Intellektuel uppfostran. — Schahens harem. — Bilder från de persiska städerna. — Svärmerskan Gurret-ul-Ain.

is

LJ ärdas man öster ut från Mesopotamiens minnesrika slätter och j) har några dagsresor bakom sig, så möter en storartad och fängslande tafla: långt borta vid randen af det heta och dunst-uppfyllda låglandet, genomskuret af de sedan århundraden upptrampade karavanvägarna, resa sig bergväggar af vexlande form och halft försvinnande i det gulröda töcken, af hvilket de omgifvas. Dessa fjällmassor, allt jämnt stigande på det sätt, att en fjermare kedja i höjd öfverskjuter en närmare, med mellan dem liggande däldterrasser, hvilka bebyggas af kurdiska nomader, utgöra den längst åt sydost framskjutna förgreningen af Taurus och på samma gång det iranska höglandets gräns i vester. En väldig öppning i berget tjenar sedan urminnes tider till port mellan det vildare taffel-landet i öster och det brännande heta, med ruiner af förstörda städer betäckta flodområdet mellan Eufrat och Tigris. Fordom ledde genom dessa "Zagros' portar" en med konst anlagd väg, af hvilken numera ända till sista spåret utplånats, och karavanerna hafva stundom ett svårt göra, då de skola tillryggalägga den sänkning, i hvilken floden Holvan framrinner och genom hvilken kosan nu för tiden måste tagas. Roflystna bergsfolk lura här fortfarande, som i den macedoniske Alexanders tid, på sitt byte, och emellanåt händer, att man sammanstöter med en i passet nedklättrande, ändlös rad kameler, lastade med de jordiska qvarlefvorna af rätt-trogna80

schiiter. Detta är de så kallade dödskaravanerna, hvilkas uppgift är att till persernas vallfartsorter, Kerbela och Mesched Ali, båda belägna i det sand- och träskrika Babylonien eller på en jord, der den fjerde kalifen, Ali, och hans son Hussein blödt, föra liken afcle fromt troende, hvilka önska blanda sitt stoft med dessa Persiens nationalhelgons. Öster om Zagros-porten blifva fjällafsatserna allt högre och högre och öfvergå slutligen till den platå, hvaraf mellersta Iran utgöres.

Persien, den forna härden för vestasiatiske odling och utgångspunkten för tilldragelser af verldshistorisk vigt, vaggan för mäktiga konungar och verklseröfrare, liksom senare ett älsklingshem för den österländska dikten-—-Persien är i våra dagar ett i djupaste elände nedsjunket land. Visserligen saknas der ej ens nu hvarje motsvarighet till de leende paradis, hvilka en gång hänfört de persiska skalderna till det mest glödande lof; men en stor del af hela området består af sand och stenbunden mark, af hedar och ödemarker, och synnerligast i de vestra bergsdistrikten, der tillika just alla de större städerna (Hamadan, Tabris, Ispahan, Schiras och Kirmanschah) ligga, är det föga bevändt med odlingen. Äfven den ytterliga klimatiska skiljaktigheten mellan olika delar af landet—-persern sjelf brukar säga: "Iran heftcklim dar ed'T ("Trän har sju klimat'7) — utöfvar ett för det hela särdeles menligt inflytande. Har man genomvandrat dalar, blottade på invånare, eller följt loppet af floder, som sist förlora sig i sanden, så är det dock visserligen med en känsla af befrielse, man beträder oaser, der sädesfält vaja, rosor och hyacinter blomstra och näktergalar slå — allt, som i Hafis' och Dschamfs dagar.

Nutidens perser hafva, sedan många årtionden tillbaka, visat sig alldeles otillgängliga för ali inverkan af

civilisationen. Visserligen påstå grundliga kännare af detta folk — bland dem för detta tjenstgörande läkaren hos schahen, doktor J. E. Polak, på hvilkens uppgifter vi i det följande hufvudsakligen stödja oss —, att det skall vara i besittning af åtskilliga egenskaper, de der berättiga det, att med tillförsigt se framtiden till mötes. Oss vill det emellertid synas, som skulle den schii-tiska tro, till hvilken perserna bekänna sig, lika så litet som den sunnitiska åsigten, således som öfver hufvud taget hela islam, innebära några af de för uppställandet af ett så gynnsamt horoskop oundgängliga förutsättningarna. Alla inom landet hitintills synliga bemödanden i kulturväg hafva befunnits ingenting annat vara, än onyttigt lekverk eller insigtslöst projektmakeri, och om för schahens personliga nöjes skull en eller annan europeisk inrättning provisoriskt och nödtorftligen kommit till stånd, så har, intill närvarande dag, den stora massan af

befolkningen deraf ej skördat ringaste gagn. Den jordbrukande klassen drages tvärt om med* värre pålagor och utpressningar än någonsin och är fullständigt utarmad; endast handeln föder fortfarande sin man, och på detta område har nypersern bibehållit sin begåfning såväl som redbarhet. För öfrigt äro alla samhällslager anfrätta af den outrotliga korruptionen. Vid hofvet i Teheran är skenet allsmäktigt, och hvarje lof-värdt syfte hos schahen omintetgöres regelbundet genom det djupa förderfvet hos hans funktionärer. De särskilda landskapens guvernörer äro de värsta blodsugare och tjufvar, och hvad de slå under sig, kan räknas i hundratusental, hvarvid de visserligen alltid till sitt samvetes fredande hafva den ursäkt, att de, för att erhålla sin post, nödgats ur egna fickor lemna ej obetydliga summor till schahens handkassa. Statens onda är således ett, som angripit dess hufvud, och har i sådan egenskap sedan decennier tillbaka hunnit blifva kroniskt; i närvarande stund gifves ingen bot deremot. Då perserna allt sedan Nadirs och Feth Ali schahs tider å ena sidan förlorat mycket af sin krigiska duglighet och å den andra ej heller kunna uppvisa det ringaste framsteg på de fredliga värfvens område, så ligger nära till hands en slutsats, enligt hvilken hvarje förhoppning om landets förkofran under åtminstone den närmaste framtiden måste förefalla ytterst vansklig. Missförhållanden, sådana som de här rådande, äro alltför nära införlifvade med sjelfva väsendet af den nyare muhammedanismen, för att kunna upphäfvas äfven under förloppet af •jämnförelsevis lång tid.

Vi hafva förutskickat dessa allmänna anmärkningar, för att ej under fullföljandet af vår hufvuduppgift, hvilken här, som i det öfriga af detta arbete, är att skildra qvinnan och lifvet inom familjen, behöfva göra oupphörliga afvikelser från ämnet. På det hela är äfven i Persien allt, som med detta ämne står i sammanhang, lämpadt efter det muhammedanska mönster, vi redan lärt känna; äfven schiiten inspärrar sina qvinnor bakom gallren af ett harem, sedan han genom erläggande af en större eller mindre penningsumma på visst sätt köpt dem af deras föräldrar. Visserligen saknas ej alldeles exempel på giftermål af böjelse, men i regeln tages ordet "kärlek" af en perser, trots de många inspirerade dikter af nationens älsklingsskalder, till hvilka det gifvit upphof, i helt annan mening, än vår europeiska. Hvad för öfrigt sjelfva de nyssnämnda dikterna vidkommer, så äro de sedan lång tid tillbaka utsatta för ett annat slags missförstånd: islams skriftlärde måste än i dag, för att ej nödgas utdömma Hafis' ghaseler, anstränga sig med att gifva dem en mystisk utläggning. Så får till exempel vinet beteckna "tron" och ruset den extas, i hvilken man försättes genom skådningen

af de gudomliga tingen; kärleken är en symbol af Grud och så vidare. Att den lyriska ingifvelsen hos perserna på sådant sätt måste komma till korta, är temligen påtagligt; i alla händelser torde den emellertid stå ett eller annat steg högre, än hos de sunnitiska turkarna.

Innan vi öfvergå till skildringen af äktenskapet hos perserna, böra vi nämna några ord om de unga flickornas ställning inom familjen. De anlägga merendels slöjan redan vid sitt nionde år eller få, med andra ord, efter denna ålder ej visa sig utom hus med blottadt anlete. Detta slöjans anläggande kan anses som ett slags manbarhetsförklaring, ty perserna, i synnerhet de af lägre stånd, låta sig angeläget vara, att så tidigt som möjligt bortgifta sina döttrar; en brådska, som förnämligast har sin grund deri, att en flicka med utseende för fattiga

föräldrar oitgör ett lefvande kapital, hvars skyndsamma realiserande utgör målet för alla deras förhoppningar och sträfvanden. Om vi erinra oss huru föga vigt inom islam, med. det teo-demokratiska i hela dess byggnad, fästes vid ståndsskilnader, så inses, hvilka lysande resultat en dylik spekulation kan medföra, i det äfven den mest obemedlade ungmö, förutsatt blott, att hon blifvit begåfvad med något ovanligare mått af skönhet, kan till make bekomma någon af statens högste ämbetsmän, ja, statsöfverhufvudet sjelft.

Äktenskap mellan medlemmar af samma slägt förekomma allmänt; »doktor Polak intygar emellertid, att dessa förbindelser ingalunda så menligt, som i Europa, inverka på afkomman. Den enda olägenhet, som förorsakas af dem eller, rättare, af de tidiga förlofningar, de förutsätta, drabbar brudens föräldrar, hvilka derigenom urståndsättas att antaga hvarje annat under förlofningstiden sig yppande "rikare parti"; ett löftesbrott i detta afseende betraktas nämnligen som den svåraste skymf och leder oundvikligen till osämja och fejd. Som man vid hvarje giftermål strängt håller sig, om ej till slägten, så åtminstone till stammen, gifvas få land inom det muhammedanska Asien, der rasegendomlig-heterna i sådan renhet bibehållit sig, soin i Iran.

Vi hafva redan nämnt, att perserna äro schiiter, och striden mellan dessa och sunniterna rör sig, som bekant, kring de förras påstående, att den fjerde af kaliferna, Ali, med förbigående af de trenne första, af schiiterna såsom inkräktare betraktade, Abu Bekr, Omar och Otman, således omedelbart efter Muhammed, bort tillträda sin värdighet; och denna hans rätt grunda de på hans slägtskapsförbindelse med profeten, med hvilkens dotter Fatima han, som bekant, var förmäld. Det kunde tyckas, som borde denna obetydliga meningsbrytning från början hafva varit lätt att bilägga; emellertid har den gifvit anledning till fruktans-FRÄN TA UR US TILL III MALA JA.

värda krig, och svalget mellan schiiter och sunniter är än i dag omöjligt att fylla.

Eget för schiitismen är det så kallade äktenskapet "å tid", hvilket i alla delar af detta "solens land" möter oss vid sidan af det normala eller det, hvarigenom man och hustru knyta en förbindelse för hela lifvet. Den tidrymd, äktenskapskontraktet i först anförda fall afser, tilltages olika och kan vara från en enda timme till nitionio år. Detta slags äktenskap kallas sighi (det vanliga aekdi) och modifierar väsentligt de föreskrifter med afseende på det äkta ståndet, vi i det föregående hos moslimin lärt känna. En schiit får visserligen ej heller hafva flera än fyra aekdi eller laggifta hustrur på en gång, men koranens bestämmelse kan kringgås derigenom, att en sighi efterträder en lagligen frånskild aekdi, medan den senare i sin ordning tages till nåder i egenskap af sighi. Då vid detta besynnerliga förfaringssätt det ensamt maktpåliggande är, att formerna iakttagas och koranen, som vi sett, föreskrifver att en andra (tredje) gången frånskild hustru blott efter ett med annan man ingånget och åter upplöst gifte får å nyo äktas af sin första, står det således å ena sidan hvarje perser fritt att lata sin uppsättning af lagliga hustrur oupphörligt vexla och har, å den andra sidan, hustrubyte männen emellan formligen helgats af lagen — allt förhållanden, som måste förefalla oss europeer ytterligt motbjudande.

Schiiterna söka urskulda sina provisoriska äktenskap bland annat dermed, att bruket ej tillåter dem medtaga sina hustrur på resor, och då äfven de vanligaste dylika, med Asiens ofantliga afstånd och dåliga kommunikationer, kunna kräfva en flera månaders frånvaro från hemmet, anses ingenting naturligare, än att man för denna tid någonstädes å främmande ort ser sig om efter en sighi. Sådana finnas att tillgå något hvarstädes; vanligen är det just mollaherna, som föra dem till de resande och mot kontant erkänsla läsa ritualen öfver paret (något, som fordras' för giltigheten äfven af ett sighi-äktenskap). För öfrigt skola detta slags äktenskap likaledes kommit i bruk hos sunniterna, med den skilnad, att initiativet hos dem tillhör-— qvinnan. Vill nämnligen en gift sådan företaga en vallfärd till Mekka, något, som, enligt koranen, får ske blott i mannens sällskap, men denne ej kan eller vill vara henne följaktig, så skaffar hon sig för resan en äkta man "på tid", en så kallad miihalil, som efter den öfverenskomna tidens förlopp är skyldig att begära skilsmessa och i annat fall visserligen får behålla hustrun, men förlorar rättigheten att vidare utöfva en mtihalils indrägtiga kall. En sådan muhalil tages nästan alltid ur det skrå, som har till yrke att vägleda de resande (nietuasin eller delil).

De formaliteter, som i Persien föregå giftermålet, likna i det allra närmaste dem, vi från föregående afdelningar känna. Mannen får vanligen aldrig se sin tillkommande och måste derför använda en under-handlerska (delaleli), till hvilkens åligganden hör att rosa alla brudens förträffligheter. Att den sedermera stiftade bekantskapen möjligen bringar dessa loford på skam, är något, som nu en gång hör till vanskligheterna vid det muhammedanska äktenskapslotteriet och som en persisk brudgum icke så synnerligt behöfver fästa sig vid, då ju hans äkta förbund,

lätt att knyta, likaledes utan svårighet låter sig lätt bryta.

Bröllopet firas efter vederbörandes råd och lägenhet: af de mindre bemedlade med största möjliga enkelhet och minsta tidsutdrägt, af de förnäma med stor ståt och en grundlighet, som kan medtaga från en till två veckor. Under hela denna tid får brudparet alis icke eller blott i hemlighet träffas, hvilket senare sker derigenom, att brudgummen smyger sig in i det af eunucker och slafvinnor strängt bevakade bröllopshuset. Som man temligen allmänt enats om åsigten, att dessa herdestunder äro något, som "hör till pjesen", bör vägen till (den fortfarande djupt beslöjade) bruden ej för den unge mannen erbjuda några oöfverstigliga svårigheter.

Har den sista af brudens tvagningar företagits, hår och naglar färgats med henna samt husgerådet och bröllopsgåfvorna («dschehaz) packats på lastdjurens ryggar, sätter sig det efter bästa förmåga lysande bröllopståget i rörelse. Vid midnattstid lemnas bruden af sina väninnor i brudgummens händer, och bruket fordrar, att han då med våld lyfter hennes slöja, hvilket hon således höfviskt söker förhindra. Detta försiggår under uttalande af den föreskrifna formeln: "I den allbarmhertige Pörbarmarens namn" ("Bismilla er-rahman er-rahii?i").

Förnäm persiska.

Perserna behandla i allmänhet sina hustrur såväl, som med islams bedröfliga lagstiftning på detta område rimligtvis kan väntas; en uppgift, vid hvilken vi naturligtvis helt och hållet få bortse från den så djupt otillfredsställande moraliska sidan af saken, för att blott fästa oss vid det yttre bemötandet i det dagliga lifvet. Mycket beror emellertid på hustruns egen individualitet. Ar hon i besittning af större själsgåfvor eller af konsten att göra sig omständigheterna till godo, kan hon tydligtvis i Persien, liksom annanstädes, på kort tid göra sitt inflytande gällande,

Persisk bröllopsfest. Dans utförd af till flickor förklädda gossar.

så inom som utom endernn (det persiska namnet för harem). Mycket gör i sådant fall äfven mannens ställning till saken. Med den slägt-kärlek, som utmärker perserna, anses hos dem fullkomligt i sin ordning, att en till hög värdighet hunnen person drager efter sig på lyckans och befordringarnas stege hela kretsen af anförvandter; störtas åter en' sådan person, så nedsjunka med detsamma alla dessa till det intet, ur hvilket de ofta uppstigit, och med den verksamhet, hustrurna i sin mån utöfvat, är det i så fall äfven slut.

Hvad angår barnens uppfostran, så har den att uppvisa ljusare sidor, än hos de flesta öfriga sunnitiska muhammedaner. Missförhållanden, sådana som de inom ett turkiskt harem, der fadern ofta rent af uppmuntrar sina söner till missaktning och olydnad mot modern, äro okända inom enderun, der barnen tvärt om främst lära sig lyda och vörda henne, och frukterna af denna uppfostran visa sig vid deras mognare år, då de, komna till förmögenhet och anseende, aldrig glömma sina föräldrar. Oerhördt är här det fall, att en vuxen son (som hos beduinerna) ej vidare bekymrar sig om sin fader eller (som hos de vestliga sunniterna) till och med låter föräldrarna hungra och lida nöd. Som en persisk fader, i sin egenskap af familjens hufvud, ej blott har sig förtrodd ledningen af denna, utan äfven förfogar öfver alla dess tillgångar, har familjelifvet här en patriarkalisk anstrykning, sådan vi bland de vestasiatiska folken funnit blott hos armenierna.

Följer så att redogöra för den persiska qvinnans yttre företeelse, drägt och sysselsättningar. Enligt beskrifning af doktor Polak, hvilken i sin egenskap af läkare härutinnan måste vara den tillförlitligaste sagesman, är persiskan af medelstorlek, hvarken fet eller mager, och har stora, mandelformiga, trånande ögon — skaldernas tscheschme khumar — samt fint hvälfda, sammangående ögonbryn; ett rundlagdt ansigte (mah-ruje, månansigte) prisas högt och på ett sådant hänsyftas bland annat i Dschami's dikt "Smärta", der det på ett ställe heter:

"Tårar mina ögon fylla,

Ty, som ax af kärnor svälla,

Likt en gård kring månen* — ljufva! —

Kring ditt anlet' lockar välla."

Särdeles välbildade äro hennes händer och fötter, nvaremot hyn sällan är fullkomligt hvit — der så är fallet, vinner det så mycket mera erkännande — och måste upphjelpas af smink. Det vackra, kastanjebruna håret åter faller gemenligen offer för det flitiga bruket af henna; ögonbrynen färgas svarta, flata handen, naglar och fotsulor orangegula ; lyckligtvis har det fula oskicket att delvis tatuera sig helt och hållet kommit ur bruk.

Liksom alla orientens qvinnor (och månne ej äfven de allra flesta af occidentens?), sätter persiskan stort värde på sin paryr; här, som flerestädes i de länder, vi skildrat, kommer denna dock ej till heders utomhus, der äfven Persiens qvinnor uppträda beslöjade och till oigenkännlighet påpaltade. De förnäma nyttja med guld. invirkade kläder af siden, brokad och schaltyg, hvilket sistnämnda äfven användes till

* En gård eller ring kring månen anses af perserna bebåda fruktbarhet.

hufvudbetäckningen; öfver en kort och alldeles genomskinlig skjorta af flor, prydd med fantastiska guldarabesker, begagnas ett framtill mycket urringadt lifstycke af brokad och ytterst ett slags väst; ofantliga vid-byxor af tjockt siden fullborda toaletten. De smycken, som förekomma, brukas mest kring hand och fot och bestå gemenligen af perlband. För öfrigt utgör i Persien det vackra könets växande svaghet för allt, som med detta kapitel står i beröring, en aldrig sinande källa till klagovisor från de äkta männen; alldeles som förhållandet, enligt hvad förut visats, är i de arabiska städerna och — kunna vi tillägga — hos oss!

Skaldekonsten hålles fortfarande i heder inom den persiska familjen. En hvar, som i någon mån gör anspråk på bildning, måste oundgängligen vara förtrogen med en Firdusi, Sadi, Hafis och Dschami, hvilkas verk derför höra till de obligatoriska läroämnena i alla skolor, äfven de lägsta, liksom vissa af dem — exempelvis Sadis "Gulistan"—, trots de slippriheter, de innehålla och dem barnen lyckligtvis ej förstå, föreläsas och läras utantill på samma gång som koranens surer. Den mönstergilla persiska brefstilen hvimlar för den skull af citat, och ju mera öfverlastad den är, dess snillrikare anses författaren. Saknas citaten, så är stilen ej mindre svulstig för det. I detta afseende betecknande är en af Goethe bland anmärkningarna till hans "West-öst-licher Divan" meddelad skrifvelse, som ej heller saknar sitt historiska intresse; den medsändes vid det tillfälle, då ett utomordentligt sändebud från Feth Ali schah med rika skänker afgick till S:t Petersburg, från en af konungens gemåler till den ryska enkekejsarinnan och var affattad i följande, med största möjliga noggrannhet återgifna ordalag:

"Må den högtuppsatta herrskarinnan i storhetens palats, det dyrbara skrin, som inrymmer rikets perla, konstellationen af alla väldets stjernor, hon, som burit det stora rikets lysande sol, cirkeln kring herraväldets medelpunkt, palmen med den högsta maktens frukt, må hon, så länge de element vara, af hvilka verlden består, fortfarande njuta lyckan och bevaras för hvarje ofärd! Efter uttalandet af dessa mina uppriktigaste önskningar, har jag äran anmäla att, sedan under våra lyckliga dagar, genom skickelse af det allsmäktiga väsendets stora barmhertighet, de två höga makternas trädgårdar å nyo drifvit friska blommor och allt, som ställt sig emellan de båda herrliga hofven, aflägsnats genom den uppriktigaste enighet och vänskap, framgent äfven alla de, som stå det ena eller andra hofvet nära, till erkännande af denna stora välgerning, ej skola upphöra att underhålla vänskaplig förbindelse och brefvexling. I detta Ögonblick, då hans excellens Mirza Abul Hassan khan, sändebud

till det stora ryska hofvet, afreser till dess hufvudstad, har jag således funnit nödigt att öppna vänskapens portar medelst detta uppriktiga brefs nyckel. Och som det, enligt vänskapens och hjertlighetens grundsatser, är ett gammalt bruk, att vänner sända hvarandra skänker, så anhåller jag, att hos-följande prydnadsvaror, så vackra, de kunna fås i vårt land, måtte ynnestfullt mottagas. Jag hoppas, att ni deremot med vattendropparna af några vänliga ord88

vederqvicker det hjertas trädgård, som högt älskar er, liksom jag beder er i så fall glädja mig med uppdrag, dem jag erbjuder mig att nitiskt utföra.

"Gud förläne er sorgfria, lyckosamma och ärofulla dagar!"

(Följer så förteckningen på gåfvorna: ett perlband af 498 karats vigt; fem indiska schalar; en pappask af ispahansk tillverkning; en liten låda att lägga plymer i; ett etui med åtskilliga nödvändighetsartiklar; fem stycken brokad.)

På tal om Feth x\li schah, kunna vi nämna, att denne monark, på sin tid namnkunnig för sitt stora skägg, sin ståtliga figur och sin starkt utvecklade böjelse för det vackra könet, räknade ej mindre än hundrade hustrur, hvilka skänkte honom tillsammans femtiosju gosse-och två hundra tre flickebarn, så att hans afkomma redan vid hans 1834 timade död, barnbarn med mera inberäknadt, uppgick till sju hundra åttiofyra och tretio år senare till fem tusen personer. Hans undersåtar plägade af denna anledning kalla honom Adam den andre.

Rörande schahens harem, måste vi, med de sparsamma uppgifter, som derom förekomma, inskränka oss till några få och allmänna anmärkningar. Den lott, som väntar de kungliga gemålerna i Teheràns palats, kan lika litet, som den i storsultanens slott vid Bosporen, sägas vara någon lysande. Otroligt, men sannt, gå de förnäma familjerna, der sådant låter sig göra, helst ur vägen för utmärkelsen att se sina döttrar upphöjda till konungarnas konungs tron; helt naturligt, då de så ofta bevittnat, huru dylika utkorade kort efter bilägret återsändts till de sina. Den penningersättning, som i sådana fall gifves, är alltid ytterst obetydlig, och som för öfrigt de kungliga fruntimrens garderob och dyrbarheter i händelse af äktenskapsskilnad ej längre förblifva deras tillhörighet, utan återgå i kronans ägo, så återvända dessa beklagansvärda föremål för den allerhögsta gunsten ej rikare till hemmet, än de lemnat det.

Schahens gemåler tillhöra dels aekdi-, dels sighi-klassen; de senare äro alltid talrikare än de förra, men åtnjuta samma anseende och rättigheter som de, helst efter nedkomsten med en son. Vid Nasr-eddins långt drifna sparsamhet — för öfrigt, såsom det vill synas, ett slägtfel — kan det sparsamma underhåll, som bestås hans gemåler, ej förefalla öfverraskande. De hafva i "nålpenningar", i vårt mynt, ej fullt fyra hundra femtio kronor pr månad; och då hvar och en härmed måste bestrida . utgifterna för eget kök och af löna en mer eller mindre talrik betjening, är ej lätt att fatta, huru de få inkomster och utgifter att stämma öfverens. Säkert är åtminstone, att deras föräldrar och anförvandter, derest de på sitt håll väntat sig några ekonomiska fördelar af partiet, gjort en temligen misslyckad spekulation. Nasr-eddins brist påFRÅN TAURUS TILL HIMALAJA.

takt röjer sig ej minst i det sätt, på hvilket han behandlat sina köttsliga systrar, särskildt den olyckliga Melik-Zadeh, som "på konungens befallning" mot sin vilja nödgats med personer, hörande till broderns närmaste omgifning, ingå det ena äktenskapet efter det andra.

Ett värdigt sidostycke till detta lysande elände utgör det nuvarande Teheran, den kadjariska dynastiens residens, beläget vid norra kanten af den stora sand- och saltöken, som inbegriper äfven en betydlig, del af Irans platå. Palatset upptager omkring en fjerdedel af stadens utrymme, och det hela omgifves af en hög, af torkad lera uppförd mur. Schahens bostad är helt och hållet skild från hans gemålers, hvilka i den senare i sjelfva verket kunna betrakta sig såsom förvarade i ett slags lindrigare fångenskap. Med undantag af slottet och några främmande sändebuds hotell, äro alla byggnader i Teheran af så usel beskaffenhet, att hvarje häftigare regnskur hotar att upplösa den lera, hvaraf de bestå. Bröstvärn, ännu otympligare än husens murar, omgifva de platta

taken, hvilka om sommaren tjena till sofställen och der man således vill vara osedd. Fullkomligt i stil med allt det öfriga, äro gatorna ej stort bättre än kloaker, och de vattenfyllda grafvar, af hvilka de stundom till hela sin utsträckning åtföljas, aflösas i ett annat qvarter af under åratal hopade högar af sopor och förruttnade afskräden.

Äfven Persiens öfriga städer, fordom lysande herrskaresäten, hafva under tidernas lopp nedsjunkit i fullkomlig vanhäfd; så det en gång verldsberömda Ekbatana, nu Hamadan, det förr med ståtliga palats och storartade moskeer prunkande Ispahan, safidernas residens, Tabris och ej minst Schiras, "rosornas och vinets stad", Sydpersiens i tallösa sånger prisade paradis. Visserligen skall sistnämnda stad än i dag förete en öfverraskande anblick, helst för den resande, som nalkas den norr ifrån, genom den dit ledande mörka dalen; men dess gamla prakt torde i det närmaste vara försvunnen. Blott de mångbesjungna trädgårdarna qvarstå ännu och sprida, som förr, sina döfvande ångor af oranger och rosor. I en af dem har beredts en hvilostad åt Muhammed Schems-eddin Hafis, den mest populäre af alla Persiens skalder, han, som just skänkt detta Schiras-trädgårdarnas blomsterdoft och deras näktergalars sång, på samma gång som sitt eget lyckliga lynne med dess genialiska tvångslöshet, åt ali verlden till gemensam besittning och njutning. — Här är stället att meddela några prof af hans diktkonst:

Utan v 111 och kärlek.

Utan flickans kind är en ros ej skön,

Utan vin är den blidaste vår ej skön.90

Blomstersängen, hur än lion doftar, är Utan tulpanens blomstrande kind ej skön. Så är ock rosiga mon med honungsläppar, Utan att kyss hon och famntag beskär, ej skön. Utan näktergalarnas sång är rosen, Är cypressen, hur smidig som helst, ej skön. Hvarje bild, den störste mästares verk, Om den henne ej visar, är* dock ej skön. Drufvosaft och blommande ros och lustgård Är, om flickan flyktat sin kos, ej skön. Derför, o Hafis, att hjertats mynt är haitiöst, Finner flickan heller dess skänk ej skön!

Fåfäng hyllning. På eterns haf, det mäktiga, Den höga månens strålar redan leka Och, likt en guldfrukts präktiga, I lundens djup de mörka lofven smeka.

För honom ödmjukt liljan strör

Sin rökelse; betagen honom varsnar

Bulbul, den tonkonstmäktiga,

Och egnar honom ali sin sång, den veka.

Men, ack, hur stolt lian skrider hä'n! Ej vill han, att förhoppningar, för sköna, Sig sångerskan bemäktiga >Och blomman ock, den kärleksfulla, bleka.

Du, mö, är månen; liljan är

Mitt sinne; näktergal min läpp må kallas,

Hvars bön, den så andäktiga,

Ej sommarnatten lång dig kan beveka.

Klagan.

Säg, o morgonvind, som smeker Så den flyktande gasellen, Medan jag, af kärlek sårad, Söker öknarna och fjällen,

Säg mig, du, hur hennes öga, Detta mörka, underbara, Detta anlet', skönt som månen, Kan så obevekligt vara!

Ja, ej något finns att tadla Vid en skönhet, liksom denna, Annat än att vackra flickor Aldrig trohets värde känna.

Jag tänkte pä dig.

På dig i nattens mörka sköt Jag tänkte: strax sig mörkret bröt; Med häpnad då jag skönjde grannt Hur morgon sig i kammar'n göt.

I denna samma stund, ej sannt, Ej heller du ditt öga slöt? I samma stund, min mö, ej sannt, Vid mig din tanke ömt sig knöt?

Trots det skrymteri, som i Persien intagit den religiösa öfvertygel-sens ställe, kom det dock der för blott några få tiotal år sedan på detta område till en reformatorisk rörelse, som i sitt slag står temligen enstaka under den nyare tiden. Denna företeelse är af särskildt intresse för vårt ämne, enär med den är förenadt namnet på en qvinna, som mot de asiatiska förhållandenas mörka bakgrund aftecknar sig i ett nästan öfverjordiskt ljus.

Redan under medeltiden hade ur islams stela dogmatik utbildat sig ett slags panteistisk naturreligion, hvilkens anhängare, de så kallade sufierna, i synnerhet i Persien strängt efterhållits, utan att deras antal derför minskats. Under senare hälften af 1830-talet började sufismen gå anfallsvis till väga, ty den frambragte då en sekt, hvilkens stiftare, Mirza Ali Muhammed från Schiras, tillika öfvertog kallet af profet. Hans uppträdande åstadkom stark jäsning i sinnena, och de talrika troende, hvilka inom kort slöto sig till honom, omfattade med hänförelse ej blott de nya troslärorna, utan äfven de reformer i socialt hänseende, han i samband med dessa påyrkade. Mest af alla utmärkte sig Gurret-ul-Ain, dotter till en rättslärd i Kasvin. Hon skall hafva gjort skäl för sitt namn

— på vårt språk "ögonfägnad" — vid alla de tillfällen, hon offentligt och obeslöjad uppträdt, för att vinna proselyter åt profeten, som nu fått tillnamnet Bab-eddin eller "Trons port". Äktenskapsskilnad — yrkade hon bland annat — borde ej mera tillåtas och äktenskap "å tid" afskaffas; att taga en andra hustru, vore väl ej uttryckligen förbjudet, men ej gerna sedt. Höjdes sålunda qvinnokönets sedliga ståndpunkt och blefve det inom samhället likstäldt med det manliga, så komme hvarken slöja eller fångenskap inom harem att vidare behöfvas. Och alla dessa nya läror behandlades af talarinnan ej i den inom Persien häfdvunna, barocka stilen, utan föredrogos på ett enkelt, öfvertygande, ja, rörande sätt.

Huruvida det nu var hennes skönhet eller vältalighet eller båda i förening, som väckte den entusiasm, af hvilken många hennes åhörare grepos, kan vara oss likgiltigt. Allt nog, medan det genom profetens hänsynslösa och slutligen väpnade uppträdande kom till sammanstötning mellan denne och de makthafvande, fortfor Gurret-ul-Ain

— som aldrig sett, blott underhållit en skriftlig förbindelse med honom — ännu lång tid obehindradt med sina föredrag, från hvilka hon ej heller genom föräldrarnas enständiga och bevekliga böner förmåtts att afstå. Först sedan profeten, efter en afgörande strid mellan babisterna och regeringens trupper, blifvit tillfångatagen och skjuten i Tabris, slog förderfvets timme äfven för den hjeltemodiga qvinnan. Hon insattes i

fängsligt förvar i polisministerns bostad och erhöll der underrättelse om sin förestående dorn.

Ministern, som var intagen af hennes skönhet, sökte öfvertala henne att vid ransakningen betyga ånger öfver sin villfarelse, i hvilket fall hon kunde hoppas att ögonblickligen blifva frigifven. Men Gurret-ul-Ain tillbakavisade förslaget med förakt och var dermed hemfallen åt bålet, hvilket hon besteg fyra år efter sin lärares och mästares död (1848). Före sitt slut skall hon hafva förespått ministern en likaledes våldsam död, och spådommen gick i fullbordan 1861, då han på schahens befallning afrättades. Gurret-ul-Ain blef ej den sista martyren, slag-tandet fortfor flera år bortåt och en stor mängd, ej allenast män, utan äfven qvinnor och minderåriga, alla tillgifna den nya läran, föll offer för Nasr-eddins trosraseri.

Persisk metallskål (ciselerad),Turkmenskt bröllop.

Bilder från stepp och oas i Mellersta Asien.

En blick på Turkestan. — Turkmenerna. — Lefnadssätt, seder, familjelif. — Hustruns ställning; trolofnings- och

bröllopsceremonier. — Typ, drägt och smycken. — Göromål och nöjen inomhus. — Usbekerna. — Ivhanens af Khiva hof hållning. — Kirgis-kaisackerna. — Steppbilder. — Kalmuckerna. — Ett furstligt hem hos Volga-kalmuckerna. — Altai-kalmuckerna och schamanismen. — Afghaner och tadschiker. — Sijah-Posch.

bestiga vi någon af höjderna vid yttersta randen af den persiska gränsprovinsen Khorasan, så förlorar sig vår blick under för-söken att mäta den framför oss liggande öde och gränslösa slätten. Från Kaspiska hafvets östra kust till den väldiga Amu darja — fordom Oxus — utbreder sig de gamla korasmiernas, numera turk-menernas, land, i norr begränsadt af Ust-Urts platå och Aralsjön, i söder af Atrek och de berg, hvilka infatta nordvestra Afghanistan. Öster om

detta eller på andra sidan Oxus, sträckande sig till de vestligaste utsprången af Högasiens bergssystem, vidtaga de så kallade stepp-khanaten, af hvilka numera blott Khiva och Bokhara åtnjuta ett slags oberoende. Det en gång mäktiga och vidsträckta Khokand har så småningom införlifvats med det ryska väldet och ryssarna* stå nu å ena sidan i det verldsberömda Samarkand och å den andra på de höjder, hvilka söder ut räcka in på Amus källområden — således blott omkring fyrtio geografiska mil fågelvägen från det ostindiska kejsar-clömmets yttersta gräns i nordvest. Norr om för detta khanatet Khokand följer kirgis-kaisackernas stora steppområde, mellan Sir (Jaxartes) i söder, sjön Balkasch i öster, floden Ural i vester och en obestämd landgräns, i riktning mellan Orsk och Semipalatinsk, i norr. Öster om detta och i de berg, som skilja Turkestan från Kinas lydländer, uppehålla sig de egentliga eller bergs-kirgiserna (äfven kara-kirgiserna) och nordost om dem, på Altais område, kalmuckerna. De sistnämnda äro mongoler, medan kirgiser, kaisacker, turkmener, usbeker och kara-kal-packer räknas till den tatariska gruppen.

De folkslag, till största delen nomader, hvilka anträffas på hela denna ofantliga rymd af Mellersta Asien, med ett gemensamt namn Turkestan (äfven Turan) kallad, förtjena i etnografiskt hänseende sin egen skildring. Främst tages vår uppmärksamhet i anspråk af turk-menerna, ett strids- och roflystet folk, som till tummelplats under sina oupphörliga fejder och röfvaretåg (cilamaner) har de till större delen stig- och vattenlösa öknarna mellan å ena sidan Kaspiska hafvet och å den andra oaserna Khiva och Merv. Till följd af sin vildhet och grymhet äro de vidt och bredt en skräck för de kringboende. Deras mod kan dock vara någon tvist underkastadt, enär de, likt araberna och öfriga asiatiska ökenfolk, anfalla blott, då de veta sig öfverlägsna till antal, och ej anse skymfligt att, vid mötet med en behjertad fiende, åter taga till flykten.

Turkmenerna låta sina barn, så godt som omedelbart efter födelsen, flera dagar igenom umbära ali näring, på det de, som det heter, skola blifva härdade. Någon uppfostran i vanlig mening är ej här att vänta, och liksom hos araberna rör sig ynglingens hela tankegång kring hans blifvande första uppträdande inom röfvarefacket, tillika vilkoret för att han skall erkännas såsom manbar och giftasvuxen. Vanligtvis bedrifva turkmenerna, i synnerhet de af tekinsernas, mellan Merv och Atrek sig uppehållande, stam, sina röfverier nattetid; de slå ned som

* Den ryska expeditionen mot turkmenerna hade, då det tyska originalet utgafs, ännu ej kommit till stånd. Öfvers, anm.

en blixt på sitt rof och försvinna sedan lika blixtsnabbt inåt ödemarkerna, ofta på flera dagsresors afstånd, för att gäcka hvarje försök till förföljelse. Detta deras anfallssätt, i förening med otillgängligheten af deras tillflyktsorter, är det, som hittills omöjliggjort kufvandet af de aflägsnare stammarna. De, som mest lidit af deras våldsamheter, äro invånarna i Atreks floddal, och ej utan skäl har denna landsträcka i Iran fått namnet "persernas helvete". Öfverallt i dess bikup-formiga hyddor höres rasslet af kedjor, burna af slafvar, dem "ökenriddarna" gripit, bundit vid sina stigbyglar och i detta skick släpat med sig långa sträckor; de, som vid sådana tillfällen ej mäkta följa i det vilda loppet, nedhuggas utan förbarmande, och de, som öfverlefva det, väntas af nya misshandlingar. De turkmenska presterna, hvilka i vanliga fall kunna timmar igenom uppbygga sina åhörare med föredrag om skäggets större eller mindre längd, gifva så mycket hellre sin välsignelse till dylika menniskojagter, som de

kunna räkna på tionden af det dervid förvärfvade bytet. Trots det yrke, turkmenerna bedrifva, saknas hos dem ej en viss rättrådighet; så till exempel förvaras i deras land en utgifven skuldförbindelse ej af fordringsägaren, utan af hans gäldenär. "Hvad gör jag med den?" säger den förre; — "det är låntagaren, som skall hafva den, för att påminna sig sin skuld."

Turkmenen har i allmänhet ett vackert, krigiskt utseende, ädla drag och liffulla, eldiga ögon. Den värdiga hållning, han förstår iakttaga, hindrar ej att han är ytterst sniken; frikostig är han endast i ett och annat utomordentligt fall. Bland de olika khalkerna eller stammarna (salar-, sarik-, ersari-, tschaudor-, goklan-, jomuf-, tekins- med flera) äro tekinserna eller tekke-turkmenerna de mest roflystna. Alla medlemmar af denna stam äro tjufvar: barnet bestjäl sin moder, hustrun sin man, systern sin broder; men under allt detta håller man sig uteslutande inom familjen. Den, som äfven inom ett främmande tält gör bruk af sina långa fingrar, är på visst sätt fågelfri och hemfaller utan miskund åt den bestulnes hämnd. —- "Hvarje land har sin sed", och turkmenernas utgör, som man finner, intet undantag från regeln.

Vi gå nu att kasta en blick in i en turkmensk familjs boning. Hvad vi se, är ett tält, till formen likt en bikupa och i alla riktningar genomdraget af rep och gjordar, de senare handsbreda och alla förfärdigade af hästhår. De tjena till att sammanhålla byggnadens tak eller de särskilda filtstycken, af hvilka sjelfva resningen täckes. Den senare utgöres af bugtiga stafvar eller stänger, af hvilka hvar och en, till vinnande af behöflig stadga, är fastsurrad vid den motsvarande å motsatta sidan. Byggnaden förstärkes ytterligare genom korta, men grofva96

pluggar, indrifna i marken och vid hvilka tältet fastgöres. Öfverst i detta lemnas en öppning med en rörlig klaff, för att aflägsna röken och de vintertiden, som man lätt kan förstå, just ej balsamiska ångorna inne i tältet; ingången täckes likaledes med en filt.

Detta slags tält — eller barack —, hvartill mönstret är gemensamt för alla Centralasiens steppfolk, kallas hos turkmenerna ova eller oy, hos kirgiserna kascha och hos kalmuckerna jur ta. Turkmenernas ova innesluter helt naturligt familjens hela' lösegendom, hvilket gör, att man i den huller om buller mötes af husgeråd, klädespersedlar, vapen, trasor, täcken, matvaror samt torr kamel- och hästspillning, hvilka sistnämnda båda ämnen begagnas såsom bränsle. Renlighet är i allmänhet ej stepp-invånarnas förnämsta dygd. Det heter, att kylan hela vintern igenom hindrar dem att tvätta sig. Detta kan så vara. Men hvad som nu vinner på detta slags helsovård, icke är det just skönhetssinnet.

Emellertid är turkmenen ingalunda obekant med hvarje lyx. Det ligger i sakens natur, att den, som på ett eller annat sätt lyckats "sko sig", äfven låter någon del af det förvärfvade komma hemmet till godo. Det inre af en sådan bemedlad turkmens "hvita tält" (ak-oy) kan uppvisa vackra, hvita filttäcken, mattor, af brokigt mönster, för väggar och golf, samt präktiga vapen, redskap och kärl. Då ett ungt par sätter upp sin ova, saknas hvarken omsigt eller en viss smak; men spåren häraf vara ej länge, ty efter någon tids förlopp har tjället, så utan som innan, hunnit bokstafligen stelna af orenlighet.

Den turkmenska qvinnans tidigaste år äro tillika de lyckligaste i hennes lefnad. Enär hvarken hos turkmenerna eller Centralasiens öfriga steppfolk förekomma så tidiga giftermål, som annanstädes i den museimanska orienten, åtnjuter här den unga flickan ända till sitt sextonde eller sjuttonde år jämnförelsevis stor frihet. De husliga arbeten, som åligga henne, äro hvarken mångfaldiga eller påkostande, och då könet här sällan eller aldrig använder slöja, kunna de giftaslystna unga männen äfven med mindre svårighet träffa sitt val. Der så skett, ombesörjer en väninna eller slägting det rent affärsmessiga i saken (köpet), hvarpå eri inollah uppsätter kontraktet och bestämmer dagen för bröllopet eller trolofningen, såsom det, af skäl som vi snart få se, snarare torde böra kallas. Så lättvindigt, som denna början lofvar, får det hela dock ej aflöpa; äfven här måste det se ut, som borträfvades bruden, och förberedelserna härtill vidtagas med stor omständlighet. Brudens moder jämte qvinliga slägtingar och väninnor samlas först på öfverenskommet ställe och lasta tyg, täcken samt annan lösegendom på kameler, på hvilka de sedermera sjelfva sitta upp, för att styra kosan till brudens tält;

efter dem följer en hop män till fots och framför dem jagar en ryttaretrupp, som under låtsad strid affvrar den ena salvan efter den andra. Bruden vägrar, som sig bör, att lemna fädernehemmet, men den oberidna skaran griper och nedsätter henne på en framför tältöppningen utbredd matta, fattar så i alla fyra hörnen af denna och bortbär henne skyndsamt till kamelerna; här kasta de öfriga qvinnorna öfver henne en slöja, den hon dock måste lyfta vid hvarje ova, förbi hvilken tåget går. Denna afdelning af festen afslutas med nya evolutioner af ryttarna.

Nästa afdelning uppföres i brudgummens tält. I detta, dit nu ungdommen så talrikt och bullersamt som möjligt samlas, för att trakteras med bakverk, och som dagen till ära underkastats en grundlig rengöring och nu strålar af en glans, förnämligast åstadkommen genom brokiga täcken, siden, fjädrar och dylikt, sätter sig bruden med ryggen vänd mot ingången och mottager i denna ställning qvinnornas lyckönskningar, tills festmåltiden börjar, i hvilken äfven männen taga del.

På detta sätt tillbringar hon tvänne veckor i tältet, hvarefter ett trohets- och tålamodsprof vidtager, sådant väl näppeligen äkta makai hos något annat folk på jorden hafva att underkasta sig. Bruden återföres nämnligen då af sina slägtingar till det gamla hemmet och stannai der ett år eller ännu längre, under hvilken tid hon visserligen får mot taga sin brudgums besök", men blott i allsköns hemlighet och medan föräldrarna strängt öfvervaka, att allt stannar inom tillbörliga gränser. Först efter förloppet af denna pröfvotid sändes hon, åter på kamel-ryggen, till sin make, hvarmed äktenskapet är fullbordadt.

Äfven såsom gift rör sig den turkmenska qvinnan med stor frihet och öfverträffar i detta afseende måhända till och med kurdiskan. Så behöfver hon, då en gäst inkommer i tältet, hvarken lemna detta eller upphöra med sitt arbete, en grad af fördomsfrihet, till hvilken ej en gång de kristna armenierna och nestorianerna lyckats höja sig. Det turkmenskornas ära sårande påstående, till hvilket detta deras obesvärade sätt gifvit anledning, eller att de alltför förtroligt skulle umgås med främlingar, vinner ej stöd af några dess trovärdigare intyg; sannt är deremot, att de stundom ej hålla så strängt på smärre ynnestbevis, och detta, ledsamt att säga, i afsigt att locka den lättsinnige främlingen till något försök att kränka gästvänskapens helgd; således ej af koketteri, utan af roflystnad, ty ett dylikt försök straffas med förlust af ali medförd egendom, stundom äfven af lif eller åtminstone frihet, i det den skyldige säljes som slaf. Dylika raffinerade beräkningar äro dock mera sällsynta. I allmänhet visar sig könet ganska sedesamt, och det vanliga är, att vid en främlings inträde en flik af slöjan drages åt-

minstone öfver mun och haka, hvarjämte, under gästens vistelse i tältet, dettas invånarinnor samtala blott med dämpad röst, under det de anskaffa de brukliga förfriskningarna, bröd, mjölk, sur grädde och frukt. För att gifva dem tid till den nämnda manövern med slöjan, plägar en besökande, vid sitt inträde, af takt rikta ögonen uppåt tältets väggar.

Om de turkmenska qvinnornas utseende gäller i allmänhet, hvad vi här förut yttrat om männens. De hafva fina och regelbundna drag, brunaktig hy samt klara och lifliga ögon. Deras största, naturliga prydnad är det långa, tjocka och glänsande håret, i hvilket de dock olyckligtvis till yttermera visso infläta getragg; med undantag af en under hakan nedfallande lock eller piska vid hvardera tinningen, får det öfriga, på vanligt sätt benadt, löst nedhänga på ryggen. Händer och fötter synas ej vara af spädaste slaget; kroppen är deremot smidig och många af dessa qvinnor utveckla till häst lika mycken vighet och skicklighet som männen.

Den i landet brukliga qvinno drägten torde i någon mån åskådliggöras genom följande beskrifning. Ofvanpå de temligen vida, men vid fotknölen åtsittande, benkläderna bäres en lång skjorta, oftast af siden, samt arschalak, en röck med korta ärmar och på hvilken fästes en del af den öfverflödande grannlåt, om hvilken mera här nedanför; öfver rocken kastas kalat, ett plagg, liknande en plaid och hvari ägarinnan hel och hållen insveper sig. Fotbeklädnaden består af tofflor eller sandaler; under ridt eller vid inträffande kyla begagnas höga stöflar af rödt eller gult ryssläder med uppåt böjda spetsar och temligen höga klackar; innan de pådragas, omlindas fötter och

ben ined flanell, hvartill ytterligare komma ett par tjocka filtsockor. Hufvudet betäckes af en liten kapuschong, vid hvilken slöjan fastgöres, och ett kring pannan buret band utsmyckas på flerahanda sätt.

Dessa smycken utan ali ända, till hvilka vi sålunda återkommit och med hvilka steppens invånarinnor, de fattiga såväl som de rika, gamla som unga, öfverlästa hufvud och hals, armar och bröst, tills de likna vandrande butiker med nålstolskram, äro af ett alldeles egendomligt slag, om möjligt af dyrbar metall, med deri infattade ädla eller halfädla stenar och af största görliga dimensioner. Hit hör, att börja med, en massiv haisring, med vidhängande fyrkantig plåt, i hvilkens nedre kant äro fästa fina kedjor, vid hvilka nya prydnader dingla; halsringen har åtminstone två, plåten ett fingers bredd. Hit höra ock de temligen stora, cylinderformiga amulettfodralen, vid hvilka hänger ett trekantigt, utkrusadt stycke silfverbleck; det hela bäres i ett likaledes silfverbeslaget lädergehäng. Vidare hafva vi breda och ovala armband, oerhördt stora,

fyrkantiga örhängen, hvilkas tyngd skulle sönderslita hvarje örtipp, derest de ej genom en kedja med säkerhetshake äfven stode i förening med och uppbures af hufvudprydnaden, samt bröstprydnader af guld- eller silfverplåt i flera särskilda stycken, bland hvilka det förnämsta har formen af en mångguddig stjerna; kronan på verket, nyttjad af unga flickor, är ett slags barett, med derifrån nedhängande glitter i oändlighet. Det vore emellertid ett misstag att tro, det en på detta sätt utstyrd skönhet i minsta mån förefaller sin manliga omgifning löjlig. Det är tvärt pm i detta skick hon helst ses af vare sig älskare eller make, i hvilkas öron ingen musik kan ljuda skönare, än det rasslande och klapprande ljud, som åstadkommes af hvarje hennes rörelse. För öfrigt följer denna stått så troget som möjligt sin ägarinna, ty hon bär den äfven under nattens sömn.

Mindre aptitväckande torde våra läsarinnor till äfventyrs finna, hvad vi hafva att förmäla om turkmenernas kokkonst och gästabudsväsende. Älsklingsrätten är schuruh, en soppa på get- och fårkött, med tillsats af salt, peppar och sönderskurna pumpor; den kokas i stora kittlar och anses för en kalasmat, om hvilken grannqvinnorna aldrig få nys, utan att genast vara till hands, för att doppa sina skedar deri. Vid dylika tillfällen är en och annan ofrivillig värdinna tillmötesgående nog, att på köttbitar upphemta det flott, som samlat sig vid kittelns kanter och dermed undfägna de s|elfbjudna gästerna. Det öfriga köttet skiljes från ben och innanmäte, saltas och ätes sedan stekt eller kokt; tarmarna, just ej omsorgsfullt rengjorda och helt lätt halstrade, äro läckerbitar för barnen, hvilka mumsa på dem så lång dagen är. Läckerheter för de äldre äro bröd med lök, ett slags tunn välling och vid utomordentliga tillfällen pastejer och annat bakverk; för öfrigt saknas naturligtvis pilav (fårkött med ris) hos turkmenerna lika litet, som hos de flesta öfriga muhammedanska folkslag; äfven sur grädde, bönor, meloner och pumpor .äro omtyckta rätter.

Huru enkel denna kost än må tyckas, finnas dock tider, då äfven i deri inskränkningar kunna förekomma. Lifvet inom den trånga oasen, på alla sidor omgifven af omätliga öknar, är ej allenast icke ett öfver-flödets och yppighetens, det kan vara och är äfven litet emellan ett nödens. Ofta taga lifsmedlen slut för hela stammar på en gång, och alla hungra då, menniskor såväl som djur, i synnerhet hästarna, hvilka magra förfärligt. Vid sådana tillfällen komma ofta gamla, förlegade och mindre välluktande hudar till heders, i det de utan vidare stekas på glöd och uppätas. Lyckas turkmenerna efter längre fastetid åter komma öfver proviant, slå de vanligen öfver till motsatt ytterlighet och blifva

lika fråssande och omåttliga, som de förut varit återhållsamma. Starka drycker använda de ej, så framt man ej till sådana vill räkna jäst kamel-• mjölk, som har en syrlig, om citron erinrande, smak. Te begagnas mycket, alltid utan socker.

För att återgå till landets qvinnor, så hafva de, på nyssnämnda hemsökelser när, en i allmänhet sorgfri tillvaro och blifva ej i förtid utsläpade. Deras husliga göromål äro, som vi nämnt, ej öfver höfvan

ansträngande och inskränka sig för det mesta till spånad (af silke, bomull och ylle), mattväfnad och färgning af tyg, hvarjämte de få vara behjelpliga vid uppsättandet af tälten. Den tyngsta af deras sysslor är den att mala sad,

och den återkommer hvarje dag, då med mälden aldrig afses mera än behofvet för stunden. Emellertid äro de fordringar, som ställas på qvinnan, ej inom alla khal-ker desamma; på sina ställen är hon ganska illa der-an, enär hon nödgas förrätta de tyngsta utarbeten, medan männen förnöta sin tid i sysslolöshet och skryt med sina utförda dater.

Vid dessa männens samqväm är oftast närvarande någon bakschi eller sångare, som med ackompanjemang af en tvåsträngad dutara reciterar stycken af de turkmenska nationalskalderna, bland hvilka Makdumkuli är den förnämste, men äfven Kara Oglu och Aman-mollah intaga ett aktadt rum. Tekinserna lyssna helst till de sånger, som förherrliga mongoldräparen Adiga's bedrifter, och usbekerna sångerna om "Akmed och Jussuf". Dessa sångare åtnjuta högt anseende, stå sig vanligtvis godt och äro ofta nyckfulla, liksom deras bröder i konsten inom vesterlandet. Det hör till regeln, att de så godt som afslå alla gjorda an-

Hofslafvinna från Bokhara

foucl, för att sedan i sin ordning uppställa hvarjehanda fordringar, hvilka alltid beviljas, då inbjudaren och hans tält anses hedrade genom deras närvaro.

Härmed afsluta vi vår redogörelse för såväl det hvardagliga, som clet festliga lifvet hos turkmenerna. Visserligen kunde ännu ett och annat vara att tillägga om deras lekar och dansar, ringränningar och kapplöpningar — i hvilka senare äfven qvinnorna deltaga, detta så mycket mer, som det hör till bröllopsbruken, att brudgummen till häst skall taga fatt på den likaledes till häst flyende bruden —, men vi måste skynda vidare, för att äfven hinna se oss om på åtskilliga andra håll i Turkestan.

Jämte turkmenerna finnas, som vi sett, i detta land andra folkslag af tatarisk härkomst, bland hvilka vi närmast torde böra nämna us-bekerna. Enligt F. von Hell-wald, utgöra de ingalunda någon särskild stam (hvilket senare är Vambérys åsigt), utan, såsom redan O. Peschel sökt ådagalägga, den blandras, som i det genom en sammangyttring af olika folk bildade vestra mongoliska riket i Kaptschak uppträdde såsom det rådande elementet; det gemensamma namnet skulle således ej hafva någon etnografisk, utan blott politisk betydelse. Usbekerna äro råa, godmodiga, men sin tro fanatiskt tillgifna naturbarn. Vi möta dem, fortfarande såsom herrskande element, öfverallt i Mellersta Asiens steppkhanat, i Taschkend, Samarkand, Bokhara, Khiva med flera städer.

Ty värr medgifver ej utrymmet, att vi uppehålla oss vid alla dessa städer, af hvilka flera, i likhet med de två sistnämnda, äro hufvudorter i sjelfständiga riken. Blott om hofvet i Khiva vilja vi i förbigående yttra några ord, hufvudsakligen för att bemöta en här vid lag lätt möjlig villfarelse. Visserligen kan, sedan den islamitiska verlden, allt ifrån Herkules' stöder till oaserna kring Oxus och Jaxartes, småningom förlorat

Qvinna från Kokhand.

ali sin forna glans, något återsken af denna ej heller vara att förvänta i Turkestans gamla hufvudstäder, men många af våra läsare torde ej dess mindre blifva öfverraskade, om vi meddela dem, exempelvis, att den nuvarande khanen af Khiva för sitt bord årligen ej utgifver mera, än något öfver fyra tusen kronor svenskt mynt, åtminstone enligt uppgift af Lerch, som säger att kosthållet är särdeles torftigt. Qvinnorna få sig dagligen tilldelade ytterst knappa brödrationer, och få de mera pilav, än hvad som åtgår, så skicka de återstoden till basaren och köpa sig för de få piaster, som härför inflyta, de småsaker, de kunna behöfva; för öfrigt sticka de och sälja mössor, för att få sig litet nålpenningar. Till följd af de dåliga finanserna, kan ingen i hela palatset, utom khanen sjelf, få dricka te, en njutning, som ej en gång bestås hans båda lagliga gemåler. Den nuvarande khanens moder ansågs synnerligt rik, bland annat derför, att hon skänkte sina tjenarinnor de risgryn, som skickades henne från hennes gemåls kök, samt bakade bröd åt sig och barnen. För Europas damer torde dessa förhållanden förefalla nära nog ofattliga.

Ett annat Turkestans steppfolk äro de så kallade kirgis-kaisackerna, norr om Kaspiska hafvet och Aral samt Sir darja. De delas i tre horder och bebo en yta af mera än fyrtio tusen geografiska qvadratmil. Den lilla horden sträcker sig från Ural-floden till Sir, den dernäst i ordningen från Omsk till sjön Balkasch, men går äfven in på Semipalatinsks och öfre Irtischs område; den stora horden ströfvar mellan sjöarna Balkasch och Issi-Kul. Utom dessa hafva vi de egentliga kirgiserna eller bergs-kirgiserna, hvilka vistas kring Alatau och Issi-Kul samt sönderfalla i fem stammar; dessa kirgiser äro de enda, som sjelfva gifva sig detta namn, medan de öfriga eller kirgis-kaisackerna kalla sig kaisacker. Benämningen kirgiser kommer från kosackerna, hvilka, efter det de lärt känna de rätta kirgiserna, öfverförde den på kaisackerna.

Kirgiserna äro likaledes ett nomadfolk. Visserligen kringströfva de numera ej i större hopar; men det händer, då en eller flera familjer brutit upp, för att skaffa sig ett annat lägerställe, att clessa under färden sammanträffa med andra, hvilka gemensamt med dem slå sig ned på det nya stället. Mot detta rörliga lefnadssätt svarar kascha?n, kirgisernas boning, hvilken, såsom vi nämnt, i det allra närmaste liknar turkmener-nas ova och kalmuckernas jurta samt består af en tio till femton fot hög resning af trä, upptagande en yta af tretio till sextio qvadratfot; resningen sammanbindes med tåg och öfvertäckes med tumstjocka filtar. Under vintern, hvilken på steppen är ytterst sträng, påläggas flera dylika filtlager och drag invid marken förebygges genom en rundt omkring

taltet för ändamålet särskildt uppkastad och med stor omsorg tilltrampad vall af snö.

Klart är, att kirgisernas lefnadssätt ej kan förete synnerligt stor omvexling, allra minst vintertiden, då familjen knappt lemnar sin kascha och alla dess medlemmar tillbringa de långsamt flytande dagarna i qvalm, rök och smuts. Värst är det dock för kreaturen, hvilka måste söka sin föda under snön och för öfrigt undvara ali skötsel, hvarför äfven många hästar och får falla offer för kölden. Sommartiden vallar åtminstone hjordarnas hemkomst från betet hvarje afton ett afbrott i det dagliga lifvets enformighet. I hela lägret larmas då förfärligt, hvarvid i synnerhet ungdommen visar sig viljefrisk; qvinnorna skynda omkring till de mjölkstinna djuren, slamrande med sina stäfvor och ropande på barnen, hvilka skola taga vara på kalfvar och föl. Efter fullgjordt värf förfriska sig unga och gamla med kumys, som bekant en blandning af ko-, får- och stomjölk. Kirgiserna förbruka ofantliga qvantiteter af denna rusande dryck, vid hvilken de ofta tillbringa flera timmar; medan en europe på sin höjd förmår tömma ett enda glas, förtär en steppens invånare åtta till tio sådana. Det faller af sig sjelft, att äfven qvinnor och barn deltaga i dryckeslaget, vanligen ined den verkan, att alla sällskapets medlemmar i öfverlastadt tillstånd ligga strödda i tältet intill följande morgon, då hjordarna, under upprepande af gårdagsaftonens oväsen, åter drifvas ut ur aulen. Kirgiserna ombyta vistelseort två gånger om året, ena gången vid den kalla årstidens inträde, då de uppsöka sina sedan fjolåret qvarstående bostäder, och andra gången mot sommaren, då de draga bort till betesställena. Dessa flyttningar försiggå på sitt sätt under klingande spel och med en viss högtidlighet, hvarvid qvinnorna, i färgskiftande, kinesiska kläder, uppträda ridande grensle liksom männen; till och med barnen, utrustade med stora filtstöflar, rida på ungkreatur, utan andra tyglar än ett grimskaft. Så bär det åstad genom den ändlösa steppen: först komma kamelerna, vaggande och vacklande under sina högtupptornade bördor, sedan de ridande af bägge könen och sist de oöfverskådliga hjordarna med sina vaktare. Hela denna företeelse midt i den solbelysta ödemarken, åt hvilken sjelfva dess enformighet förlänar en viss vemodig skönhet, skall, enligt uppgift af ögonvittnen, vara utomordentligt pittoresk.

Hvad ännu kan återstå att säga om kirgisiskorna, låter i korthet sammanfatta sig som följer. Liksom hos öfriga muhammedaner, har äfven här en fader full förfoganderätt öfver sin dotter, och en friare bör således med honom uppgöra om köpeskillingen, hvilken nästan alltid bestämmes till ett visst antal kameler, hästar, får eller hornboskap,

hvarefter en mollah nedkallar den Högstes välsignelse öfver paret. Brudgummen får nu besöka bri:den i hennes kascha, för hvilket ändamål någon del af denna afstänges med förhängen, helst af siden; efter detta besök äger fadern uppbära minst hälften af det bestämda beloppet och den andra hälften följer sedan äktenskapet gått i

fullbordan eller brudgummen bortfört bruden. Sker detta, så fäster man sig ej vidare dervid; dock måste han i sådant fall oförtöfvadt inbetala det återstående af sin skuld, så kärt honom är att undvika obehagliga följder. I händelse af äktenskapsskilnad, det vill säga om hustrun återsändes till för-

Kirgisiskor.

äldrahemmet, stannar köpeskillingen inom detta såsom hennes obestridliga egendom.

Den omsorg och möda, en trolofvad kirgisisk flicka till sin hedersdag nedlägger på sin toalett, är ej obetydlig. Huru kunna uppräkna allt det kram af olikfärgade lappar — ofta visserligen af äkta Bokharasiden —, af band, koraller, glasperlor och mynt, hvaraf drägten, huvudprydnaden ej till förglömmandes, består! Dess hufvudsakliga beståndsdelar äro eljest: ljusa underkläder, instuckna i gula eller gröna stöflar af oklanderlig fason; vidare en kalat af kulört siden, en liten, med något rödt tyg utstofferad sammetsjacka samt en pelsmössa med blanka glasperlor

eller silfverknappar; kring pannan bäres ett sammetsband, invirkadt med guld eller prydt med koraller; öfver hufvudet nedfaller en,hvit slöja och i håret, som alltid förstärkes medelst valkar af hästhår, äro inflätade brokiga band med derå uppträdda mynt.

Äfven hvardagsdrägten närmar sig i allmänhet till den nu beskrifna. Lifliga färger äro mest omtyckta; dock nyttjar mången äldre qvinna äfven en grå kalat. Hufvudet döljes ofta, om ej alltid, af en säcklik

Kalmuckiska qvinnor.

slöja, hvilken fram- och baktill nedhänger i en spets och fullkomligt betäcker ansigtet, med undantag af ögonen, för hvilka den har tvänne öppningar. De kirgisiska qvinnorna nedfälla, åtminstone i städerna, denna slöja vid mötet med män af deras egen tro, men äro något mera liberala vid mötet med europeer och förstå, med ett koketteri, det man knappt skulle vänta sig af dessa naturens barn, så sköta slöjan, att ansigtet just i rätta ögonblicket blir synligt, men åter är betäckt, så snart någon obehörigs blickar falla derpå. Alla använda de till öfver-

drift smink, hvilket de vanligen taga från Bokhara, Centralasiens Paris. Sminkningsprocessen är ytterst enkel: sminket, rödt eller hvitt, lägges på ett styft papper, der det snart torkar; vid toaletten fuktas den sålunda bildade skorpan med tungan och gnides derpå mot den ansigts-dcl, som skall förskönas. Olyckligtvis är detta skönhetsmedel blott af öfvergående verkan; ömsevis utsatta för sommarsolens hetta och vinterns köld, blifva ansigtsdragen redan vid unga år grofva och karnationen öfvergår i läderbrunt. Betecknande för en könets svaghet förblir emellertid den omständigheten, att sjelfva steppens qvinnor, med sina få och små behof, skatta, äfven de, åt fåfängan och i dess tillfredsställande tro sig finna lifvets högsta glädje.

Ett annat nomadfolk, hvars boningsorter i vester stöta till kirgi-cernas, äro de buddhaistiska kalmuckerna, hvilka uppehålla sig längs nedra Volga och således lika litet, som deras fjärrboende stamförvandter vid Altai, höra till Turkestans inbyggare. Emellertid torde här vara lämpligaste stället för några ord äfven om förstnämnda (mongoliska) stam, då dess seder och lefnadssätt på det hela taget föga afvika från kirgi-sernas och kaisackernas. Jurtan, kalmuckens hem, liknar den kascha eller kibitka, vi förut beskrifvit, och hvarje familjens medlem har deri sin en gång för alla bestämda plats, hvilken ej efter godtycke får ombytas. Medan den vanliga jurtan ej erbjuder något särskildt anmärkningsvärdt, saknas hos de förnämare och "furstarna" ingalunda en viss prakt; åtminstone vet ryktet förmäla åtskilligt i denna väg om Tumen, Volga-kalmuckernas högt ansedda öfverhufvud. Hans tält äro fpdrade med damast och golfven belagda med tjocka mattor; dessutom äger han ett på en ö i Volga bygdt palats, hvilket dock uteslutande bebos af hans gäster. Till och med hans "damer" finna der ingen varaktig trefnad, utan känna sig lyckligare i tältet, med dess enkla kost af te och kumys, än i den lysande salongen, med alla dithörande njutningar. Tumens gemål skall vara skicklig pianist och gifva prof på denna sin konstfärdighet — i närvaro af främlingar. Vid hvarje annat tillfälle föredrager hon den på steppen inhemska mandolinen och tillbringar de vackra sommaraftnarna med att spela nationalmelodier, medan lägrets manliga ungdom täflar i sin

älsklingsidrott, ridten.

Och hvilka förträffliga ryttare äro ej dessa kalmucker vid Volga! Deras vagga är sadeln eller, rättare sagdt, den vid denna fästa korg, från hvilken de små snedögda varelserna kasta sina första leende blickar ut i verlden. Redan vid tre års ålder blir pilten emellertid sjelf ryttare — på en hund eller get, och ett par, tre år senare sitter han verkligen på hästryggen, den han efter sitt åttonde år aldrig mera lemnar, medFRÅN TAURUS TILL HIMALAJA.

undantag af den tid, som åtgår till sömn, måltider eller förefallande arbete. Hunnen till tolf år, vågar han sig upp på hvarje, äfven den vildaste, hingst, och ingenting förefaller honom så lockande, som att få pröfva sin konst och sitt mod på något sådant, såsom otämjeligt an-sedt, djur. Två ynglingar slå sig tillsammans; under det den ene med tillhjelp af en lasso hindrar djuret att röra sig ur fläcken, svingar sig den andre upp på dess rygg, och så bär det af med rasande fart öfver den ändlösa slätten. Men som det åsyftade ändamålet ej ensamt härmed skulle vinnas, styr ryttaren kosan till floden och tvingar hästen att simma öfver hela dess bredd, en manöver, som, två till tre gånger upprepad, vanligen är tillräcklig att göra äfven den obändigaste fåle spak. Att kalmucken under sådana förhållanden skall sätta en ära i att vara ägare af så många och så dyrbara hästkreatur som möjligt, ligger i sakens natur; så skall den ofvannämnde furst Tumen förfoga öfver en bagatell i hästväg på bortåt sextio tusen stycken, medan värdet af hans öfriga hjordar ej ens låter sig beräkna. Efter dessa upplysningar kan man ej annat än finna i sin ordning ett annat, om samme stor-kaxe berättadt drag: hurusom nämnligen ett hans älsklingsnöje skall bestå i jagt, medelst dresserade falkar, på silfverhäger och svarta svanar.

Mindre lysande är den anblick, kalmuckerna vid Altai erbjuda. Äfven de äro grannar till kirgiserna eller, rättare, kaisackerna. Särskildt är det den "stora horden" af dessa senare, som kringströfvar på de vestliga sträckorna af Altai, medan de mongoliska kalmuckerna bebo bergets östra del. Qvinnorna af sistnämnda stam hafva mindre skäl att rosa sin lott, än deras stamfränkor vid Volga; det är dem, hvarje arbete åligger, och dem påbörda männen allt, som innebär skymten af omsorg och möda, medan de sjelfva förnöta sin tid i hemmet under fullkomlig overksamhet eller i skogarna med jagt. Detta gäller den kalla årstiden. Under den varma roar man sig med ömsesidiga på-helsningar och bunkalag, vid hvilka ej sparas på kumys, hvadan det ej kan förvåna oss att höra resande berätta, huru de i de enstaka boningarna på Altai (kalmuckerna förena sig sällan till bildande af byar) funnit hela familjer, som varit berusade. I dessa kalmuckers drägt, som är tung och obeqväm och bär skulden till den ovighet, för hvilken hela folket gjordt sig kändt, förefinnas vanligen åtskilliga defekter; dock råder här ett slags egendomsgemenskap, i det de förmögnare alltid gifva de fattiga mat och kläder, hvilket i sin mån befrämjar den rådande böjelsen för lättja.

Medan en del af Altai-kalmuckerna bekänner sig till buddhaismen, omfattar flertalet schamanismen, en religion, som rör sig med hvarje-108

handa dunkla föreställningar om en god och en ond verldsande samt flera underordnade gudomligheter. Massan af folket bekymrar sig emellertid föga om det öfversinliga, och den enda beröring, hvari presterna å sitt embetes vägnar komma med sin hjord, grundar sig på de trollkonster, i hvilka de anses förfarna. Ty schamanen är en trollkarl och besvärjare; han botar skador och fördrifver otyg; han blidkar "Schaitan" eller nedkallar "Tengiri-khans", himlafurstens, nåd — allt, förstår sig, mot skälig ersättning. Presterna äro för öfrigt ej gudommens tjenare,

utan på sätt och vis dess inkarnationer; deras värdighet är ärftlig inom vissa familjer och formulären för deras gudstjenst hafva likaledes gått i arf från slägte till slägte, allt sedan äldsta tid, så att många af de brukliga bönerna äro obegripliga för schamanerna sjelfva. Kännare af schaman-ismen påstå dock, att flertalet af dessa trolldomsprester äro uppsåtliga bedragare. I det dagliga lifvet skilja de sig hvarken genom drägt eller andra yttre kännetecken från öfriga kalmucker; men då de skola utföra sina besvärjelser, anlägga de en sällsam skrud, som

lifligt erinrar om de fantastiska förklädnader, i hvilka de nordamerikanska indianstammarnas "medicin-män" pläga uppträda.

Vid denna, om ock flygtiga, blick på Altais bergland hafva vi på visst sätt öfverskridit gränserna för förevarande meddelanden; vi måste derför nu bedja den vänlige läsaren tillika med oss företaga det något vågade språnget från Irtischs till Oxus' källområde — således öfver hela Turkestan —, för att slutligen tänka oss försatta öfverst på hjessan af det klassiska Paropamisus, det nuvarande Hindukhu. Från de snöbetäckta spetsarna af detta berg, hvars pass en gång genomtågats af Alexander, kunna vi än en gång med inbillningens öga öfverskåda det

Scliamanska.

månggestaltade området mellan Kaspiska hafvet och de vestliga förgreningarna af Högasiens berg, med alla å detta område befintliga folkslag och stammar; efter denna afskedshelsning vända vi oss söder ut, der en annan verld upplåter sig för våra blickar. Vi befinna oss i Afghanistan, det för kort tid sedan och i viss grad ännu fortfarande så uppmärksammade landet, med dess väldiga bergshöjder, vidsträckta taffelland och leende dalar.

Särskildt kan det sista epitetet tillämpas på Kabul, de afghanska emirernas säte. Närmar man sig det från östra sidan, så förefaller det som något slags asiatiskt underverk. Redan i passet vid Lutabun, på ett afstånd af omkring tio geografiska mil, ser man det dyka upp ur en den herrligaste ängd, i fägring täflande med Samarkand, hvilket, som bekant, af moslimin räknas bland jordens fyra paradis. Hela Kabul-bäckenet är så godt som en enda frukträdgård; det eldiga Kabul-vinet skall i godhet stå föga efter madeiran och i hemlighet äga många dyrkare. Ej utan fog utropar redan för tre

hundra år sedan en kejserlig kronist, sultan Baber, den förste, som tog Kabul till sitt residens: "Drick vin i skötet af Kabul och låt drycken utan hinder göra sin rund; ty denna ort är på en gång ett berg, en sjö, en stad och en blomsteräng!"

Ännu yppigare än detta dalbäcken är emellertid det, hvari floden Kabul framrinner eller den vid foten af Hindukhus södra sluttning lö-

Tadschik-qvinna.

pande Ghurkand- och Pendschir-dalen. Hufvudorten i denna nejd är trädgårdsstaden Istalif, en gång Babers käraste vistelseort, i hvars grannskap låg det lustgårdslika Bagh-i-Kilan, hvilket sultanen köpt af en lärd vSamarkandbo, Ullugh-beg-Mirza, för att der ostördt kunna egna sig åt njutningen af den sköna naturen.

Såsom torde inses, är ej denna i Afghanistans nordöstra del (det så kallade Kabulistan) mötande naturskönhet något, som kännetecknar landet i dess helhet. Stora sträckor .äro alis icke kuperade och sakna hvarje behag, andra äro sumpiga, ännu andra öde och menniskotomma. Afghanistan har en blandad befolkning; flertalet torde utgöras af afghaner eller pataner, hvilka äro af arisk härkomst och tala det så kallade puschtuspråket. Afghanerna äro krigiska, stolta öfver sitt oberoende och sin frihet och stå, så när som på en något ofullständig begreppsutveckling i fråga om mitt och ditt, äfven i sedligt afseende öfver sina moslimitiska grannar af annan ras. Jämte dem böra vi särskildt omnämna tadschikerna eller afkomlingar af de iranska ur-invånarna, hvilka tala persiska och bo ej blott i städerna, utan äfven på landsbygden, der de bilda egna byar. Har än, under tidernas lopp, den forniranska kraften hos dessa dess arftagare hunnit förflvgtigas, så hafva de dock bibehållit sina gamla sagor och traditioner och höra till den mera intelligenta delen af befolkningen, bland hvilken vi vidare finna usbeker, turkar, kurder och armenier. Afghanerna sjelfva äro splittrade i en hop särskilda stammar, och det är förnämligast af detta skäl, det i sig sjelft så stridbara och tappra folket hindrats att vända sin styrka utåt.

Efter bekantskapen med dessa fördelaktiga sidor hos afghanerna, hvilka dock äro muhammedaner och till på köpet sunniter, måste det för oss vara af så mycket större intresse att erfara, huru de behandla sina qvinnor. Det påstås, att de skola vara de enda asiater, hos hvilka ordet "kärlek" förekommer och förstås i den mening, vi

europeer fästa dervid. Ehuru afghanen, i likhet med alla sina trosförvandter, förvärfvar sin maka genom köp, hvilket tillgår på sätt, vi flera gånger omtalat, förekomma således bland dem ej sällan "inklinationspartier"; ja, mången ung man, som ej i sitt våld äger den erforderliga summan, begifver sig till Indien, för att der på kortaste möjliga tid förvärfva detta vilkor för sin lycka. Säkert är, att en sådan ihärdighet och hängifvenhet under intet vilkor läte sig förena med den råhet i allt rörande äktenskapet, som hos vestasiaterna på ett så motbjudande sätt träder i dagen. Äfven på qvinnans uppfostran lägges ej ringa vigt. Konsten att läsa och skrifva, för hvilken eljest mängden af de sköna i österlandet är så främmande, tillegna de sig här temligen allmänt. Man

har ännu i behåll de erotiska dikter, med hvilka hustrun till en kata-kernas höfding, Kusch-hal-khan, besvarade dylika från mannen till henne. Anmärkningsvärd är den sed, att enka, hvilkens aflidne make efterlemnat någon broder, är skyldig att gifta sig med denne, så framt hennes förra äktenskap varit barnlöst; skulle den efterlefvande brodern ej finnas villig härtill, kan hon dock blott med hans begifvande ingå nytt äktenskap.

Innan vi skiljas från Afghanistan, måste vi slutligen äfven kasta en blick in i dess hufvudstad, det på afstånd så tjusande Kabul. Vi finna då, att dess gator äro smutsiga, sneda och trånga; de talrika husen, uppförda af tegel och ofta två våningar höga, äro i synnerhet sammanpackade närmast Kabul-flodens båda stränder, der de i mängd växande popplarna bilda en välgörande motvigt till det stillösa byggnadssättets tröttande enformighet. I söder och vester resa sig vilda bergshöjder; åt öfriga sidor möta inga dylika hinder, och här är det, den förut omtalade yppiga växtligheten vidtager. I en af de härvarande anläggningarna hvilar sultan Baber vid sidan af sina gemåler och barn; stadsboarna företaga flitigt vallfarter till det fridfulla rummet, en välvårdad blomstergård, som omgifves af en solid inhägnad af marmor. En här varande liten moské skall vara uppbyggd af schah Jehan, enligt uppgift år 1640. På dess gafvel lär finnas en inskrift af följande innehåll: "Vid himmelens portar efterfrågade Rizvan Baber padischahs dödsdag; svaret blef, att han af evighet haft sin boning i himmelen."

Öster om staden afbrytes dalens jämnhet af en omkring ett hundra femtio fot hög, fullkomligt fristående bergssockel, hvilken utgör grundval för det berömda, gamla citadellet Bala-Hissar, ett namn, för öfrigt äfven buret af ett annat, djupare ned i dalen beläget fäste, hvilket omsluter såväl det egentliga slottet, som regeringens byggnader. Alla dessa verk äro af timuriderna, bland hvilka den siste, som ägde att befalla på Bala-Hissar, var den bekante Aureng-Zeb. I likhet med föregående herrskare af samma dynasti, höll äfven han sina yngre manliga slägtingar i fängsligt förvar. Inspärrning på lifstid var nämnligen då dessa olyckligas häfdvunna lott, och samma häfd har bibehållit sig under dynastien af yngre datum.

Utom de nämnda, finnes inom Afghanistan ännu ett folk, hvilket, ehuru föga kändt, dock ej är alldeles oförtjent af vår uppmärksamhet, nämnligen de så kallade sijah-posch. Deras område, Kafiristan eller "hedningarnas land" kalladt, är, ty värr, så godt som oundersökt. Det sträcker sig från sydöstra sluttningarna af Hindukhu, längs Kunars dalfåra till dess källor, Kaschkar och Tschitral, alltså till södra randen af Pamir's platå, och utgör Centralasiens högst belägna landmassa. Folket

sjelft — "de svartklädda", såsom dess namn på vårt språk kan återgifvas — anses vara en, i dessa vilda bergstrakter liksom ett annat erratiskt block qvarhängande, öfverlefva af de gamla arerna. Namnet kafirer eller otrogna hafva de fått af sina muhammedanska grannar. Emellertid synes deras religion vara en förderfvad blandning af Buddhas och Zo-roasters läror (de utsätta bland annat de aflidnas kroppar att förtäras af fåglar). Af välbildad gestalt och med själfulla anletsdrag, hafva de i öfrigt i hela sin företeelse något primitivt. Deras drägt består till större delen af svarta getskinn, och alla hafva de långt, b ena dt hår; såsom prydnader begagna de ringar af järn och halsband af bjellror. Förlofningar ingås här på det sätt, att den manlige kontrahenten, bärande den qvinliga på sina axlar, från hus till hus utför en dans, som a-f qvinnorna beledsagas med en låt, föreställande sång, och af den öfriga åskådarehopen med en vild musik. Beträffande de gifta qvinnornas lefnadssätt, sakna vi alla uppgifter utom den, att de, under af-vaktan af sin nedkomst, ej få vistas i sin makes hem, utan intagas i en för

detta ändamål afsedd, större byggnad, i hvars närhet ingen man får komma.

Turkmenska toalettsaker.Etnografisk öfversigt

|ntet bland alla de land i Asien, öfver hvilka sägen och inbillningskraft spridt förklaringens skimmer, kan i detta afseende jämnföras med Indien, en af de nejder, der den menskliga odlingen allra tidigast blef hemmastadd. Också hafva ej blott kulturhistoriker, liksom öfriga lärde, låtit ali rättvisa vederfaras det rika lif,, som rör sig inom landets sköte; med en vidgad kännedom derom hafva äfven skalderna i fullaste mått hängifvit sig åt dess tjusningskraft, och samma kännedom har med tiden blifvit alla de bildades tillhörighet, så att i närvarande stund de föreställningar om det märkvärdiga landet, hvilka hos de sistnämnda äro rådande, kunna anses vara i det närmaste riktiga.

Från Himalaja och vidare söder ut sträcker sig denna underverld med sina hemlighetsfulla grott-tempel och ruiner, från hvilkas gesimser förvridna djurskepnader nedblicka, under det lianer slingra sig kring deras fot och det hela omgifves af det heta, purpurfärgade töcken, som från Ganges' stränder drager sig uppåt de solbelysta terrasserna; här och der skymtar genom mangoträdens kronor den underliga profilen af någon mångtusenårig afgudabild, medan den skumma dagern i underjordiska pelarsalar brytes mot ännu andra gudars i grus halft nedsjunkna kroppar. Vid den heliga floden råder en tystnad, på sin höjd afbruten af någon hymnsjungande botgörares slocknande toner; bruna hinduer kura i hyddor af böjligt rör; i dschunglerna lura blodtörstiga114

FRÄMRE INDIEN.

tigrar och kring jättebananernas toppar stryka brännheta fläktar, hviskande, med tusen inställsamma tungor, som gällde det ännu de sagor, till hvilka menskligheten, det stora barnet, länge lånat ett så villigt öra.

Är vår bekantskap med Indien, från synpunkten af dess uråldriga poesi och väldiga kulturminnesmärken i öfrigt, en temligen förtrolig, så gestaltar sig förhållandet något annorlunda på det etnografiska området, der åsigterna, om än ej alldeles falska, dock torde tarfva åtminstone en eller annan rättelse. Medan till exempel åsigten om den talrika befolkningens homogenitet nog allmänt omfattats, är det i sjelfva verket en den tänkbart brokigaste blandning af nationaliteter, vi på det ofantliga- området möta.

Före arernas invandring var dravida-rasen det i Indien, från dess sydligaste spets intill foten af Himalaja, öfvervägande elementet. Efter invandringen, hvilkens tidpunkt kan förläggas någonstädes mellan åren 2000 och 1500 före Kristus, sammansmulto de ursprungliga invånarna mer och mer, i det de dels underkufvades af och införlifvades med er-öfrarna, dels undanträngdes till den sydliga delen af landet. Det är sedan denna tidigaste hvälfning, som befolkningen ännu i dag sönderfaller i tvänne stora grupper: de infödda (autoktona) dravidaerna (dra-virerna) och de invandrade arerna; och de senare bilda nu, under namn af den "indiska familjen", en afdelning af dem, såsom en hvar af våra läsare torde veta, till den kaukasiska rasen räknade indo-germanska stammen.

Att under tidernas lopp mångfaldiga blandningar af dessa båda element skulle uppkomma, ligger i sakens natur. Visserligen minskades närmandet dem emellan, ja, upphörde på sina ställen helt och hållet, efter det kastväsendet från hvarandra afstängt olika samhällsklasser. Men af hvilken betydenhet ofvannämnda etnologiska process varit, framgår emellertid af Friedrich Müllers, i förstone måhända något öfverraskande, åsigt, att den ariske indern rätteligen ej skulle tillhöra kaukasisk, utan vara en blandföding af denna och dravida-ras.

Lika litet kunna de individer, hvilka till namnet tillhöra sistnämnda ras, men tillika rönt civilisationens inflytande, erkännas vara af oblandad härkomst, om ock hos dem dravida-blodet är det öfvervägande. Den rena dravida-stammen anträffas numera blott i det inre af södra Indiens bergstrakter och skiljer sig väsentligt från den i mellersta delen af landet boende munda-stammen. Taga vi vidare singaleserna eller Cey-lons ur-inbyggare med i räkningen, så finna vi dravida-rasen delad i trenne grenar, en delning, hvilken lika mycket från etnologisk som språklig synpunkt låter rättfärdiga sig.115

Men äfven den rena dravida-stammen i det inre af halföns sydliga del sönderfaller med afseende på språket i flera större grupper. Främst komma tamilerna (tamulerna), upptagande en stor del af Sydindiens östra hälft eller

bredden mellan Madras och kap Comorin samt hela höglandet från en öfver Bangalore dragen gräns till samma udde; närmast i ordningen telingaerna, hvilka taga vid norr om de förra och vid östra kusten sträcka sig till Ganjam, medan de i det inre äro utbredda öfver en betydlig del af Dekans högland, särskildt Hyderabads och Balaghats områden; ännu nordligare och sydvest om nedra Bengalen bor gonda-stammen, och till berglandskapen, från Orissa till hafskusten, höra khonderna. Gondernas område är särdeles vidsträckt och räcker i nordvest till Gondvana-berget, innefattar i vester äfven en del af Go-daveri-dalen och begränsas i öster af Indravati; hela området bär namnet Gondvana och en del deraf utgöres af mellersta Indiens mest vilda och bergiga trakter. Vi komma längre fram i tillfälle att något närmare se oss om inom denna rymd.

Till den egentliga dra vida-rasen höra vidare: kanareserna, i kustlandskapet Kanara på halföns vestra sida och inom delar af Mysore; malabarerna, på den liknämnda kuststräckan från Mangalore till inemot kap Comorin, samt todaerna, hvilka bebo Neilgeri- (Nil Gerri eller de blå) bergen i södra delen af Mysore; med alla dessa komma vi att här nedan utförligare sysselsätta oss.

Förutom dessa större afdelningar finnas flera smärre, dels till språk, dels till odlingsgrad från dem skilda, ehuru i etniskt afseende dem nära stående klaner, såsom kotar- och badagar-folken i Neilgeris skogar, den af civilisationen fullkomligt oberörda kudagu-stammen, tulu-vaerna kring Mangalore samt de likaledes på Neilgeri befintliga kurum bar- och irular-stammarna. Enligt F. Müller sammanfalla dessa allesammans till språket med kanareserna, med undantag af de sistnämnda, hvilka hafva sitt gemensamt med tamilerna. Beträffande singaleserna på Ceylon, så hänvisar deras språk, det så kallade elu, på deras gemenskap med dravida-rasen. Emellertid äro de element af urbefolkningen, hvilka ännu anträffas, ytterst sparsamma, och det stora flertalet af invånarna är äfven här af blandad ras. Såsom afkomlingar af de äldsta inbyggarna anses, bland andra, det för närvarande till ett antal af omkring åtta tusen individer uppskattade vedda-folket i det så kallade Veddaratta-distriktet inom öns östra del.

Utom Ceylon höra inga öar af någon betydenhet till Främre Indien; de talrika "smärre sådana — till större delen korallbildningar—, hvilka, mellan fjerde och tolfte breddgraderna, i skilda grupper omgifva116

FRÄMRE INDIEN.

vestkusten, bilda Lakedivernas och Ivlaledivernas arkipelag. De förra& invånare äro indo-araber, de senares muhammedanska malajer. Äfven inbyggarna på de genom läget till Bortre Indien hörande nikobariska, öarna äro malajer, medan de nordligare liggande Andamanerna bebos af en med Australiens ur-invånare, de så kallade austral-negrerna eller negritoerna, beslägtad stam.

Nikobar-flickor.1. Vandring genom Hindustan.

Kaschmir och dess qvinnor. — Folkstammar i Pendjab. — Hinduismen och dess förhållande till den gamla gudaläran. — Den forna och nuvarande kast-organisationen. — De hinduiska qvinnornas ställning. — Enkor lefvande brända, barnamord och menniskooffer. — Skildring af en "satti". — Ytterligt mångifte. — Statistiska uppgifter rörande morden å flickebarn. — Från Benares med flera städer. — Ganges' lågland. — Kalkutta; bild af staden och dess sociala förhållanden. — Europeernas fruntimmer och barn. — Blandade äktenskap. — "Giftermålsmarknaden". — De hinduiska qvinnornas drägt och prydnader. — Ideella sträfvanden. — Toru Dutt, en samtida skaldinna. — Fornindisk litteratur — Qvinno-könets ställning och lifvet inom familjen under veda-tiden.

id tröskeln till Indien, i Himalaja-systemets nordligaste hörn, ligger det mångprisade Kaschmir. Det gör skäl för sitt rykte. Mellan jättehöga bergstoppar, krönta af evig snö och räknade bland de högsta på jorden, innesluter det i djupet blomstermattor af oförliknelig skönhet; deremellan brusa vattenfall och återspegla talrika sjöar dragen af höglandets storslagna natur; här och der draga sig täta skogar uppåt branterna och de breda strömmarna skuggas af präktiga deodara-cedrar. Det folk, som bebor denna paradisiska nejd, tillhör nästan uteslutande den indiska stammen. Blott i öfriga delar af landet, hvilka i politiskt afseende lyda under "maharajahn af Kasch-

Rajputisk graf.118

mir", finnas inhemska invånare i något större antal. Den egentlige kaschmiriten gäller för att vara den äkta och oförfalskade representanten af de ariska inderna; han är utomordentligt välväxt och af fullkomligt oklanderliga proportioner, hvilket deremot låter säga sig hvarken om hinduerna på Ganges' lågslätt eller, öfver hufvud, om hela det egentliga Indiens ariska befolkning.

Ännu mera än männen äro Kaschmirs qvinnor berömda för sin skönhet. De hafva ljusare hy än qvinnorna i Hindustan, och deras kroppsbyggnad är ej så ytterligt späd som dessas. Emellertid få deras ansigts-drag med åren en viss hårdhet och huden förlorar tidigt nog sin friskhet. Den något starkt framträdande näsan vill ej heller rätt.passa i stycke med de ståtliga, af en fuktig glans skimrande, ögonen och antager hos landsbygdens qvinnor, hvilka hafva betydligt mörkare hudfärg, än de i staden boende, helst om dessa tillika äro af högre stånd, nära nog formen af ett päron. Hvad beträffar invånarnas moral, så utfaller vitsordet derom just ej fördelaktigt för någotdera könet. Männen anses, med ali sin intellektuella begåfning i öfrigt, för opålitliga och baksluga, och qvinnorna tillvitar man sinnlighet och njutningslystnad. De senare äro i hvarje indiskt harem fruktade för sin hvassa qvickhet och sin nyckfullhet, liksom de äro i hög grad fallna för grannlåt.

Medan det egentliga folket är muhammedanskt, tillhöra de högre klasserna brahmanismen, som här, måhända med större seghet än på något annat ställe i Indien, vidhållit de traditioner, hvilka utgöra en så skriande motsägelse mot de i arernas ursprungliga religion framträdande grundsatserna och från första stunden påkallat engelsmännens mellankomst. Hit äro att hänföra de barbariska barnamorden .och den ej mindre barbariska pligt, som ålägger enkorna att offra sitt lif åt männens minne, båda delarna tillsatser af en senare brahmanism. Vi återkomma längre fram till detta, numera inom så godt som hela Indien afskaffade oskick; för närvarande hafva vi att från Kaschmirs högland nedstiga till det egentliga Indiens område.

Följande loppet af den väldiga Indus, inkomma vi först i "de fem flodernas land" (Pendjab). Här, vid de yppiga stränderna af Djelem (Jhelum), Djenab, Ravi och Setledj, var det de första arerna nedsatte sig; under tidernas längd trängde de allt vidare söder ut, tills de fyllt allt utrymme mellan Himalaja och norra randen af den platå, som bildas af södra och mellersta Indien. Också utgöres, märkligt nog, sjelfva kärnan af Pendjabs befolkning ej af brahmanister, utan af djater, hvilka bibehållit arernas gamla institutioner och hos hvilka till exempel kastväsendet ej vunnit insteg. En annan stam äro sikherna eller seikerna,FRÄMRE INDIEN.

hvilkas trosbekännelse, förskrifvande sig från slutet af medeltiden, är "en förädlad muhammedanism med brahmanistiska tillsatser". Sikherna hata eljest, i måhända ännu högre grad än djaterna, anhängarna af sistnämnda lära; sina trosläror och sociala stadgar hemta de ur sin "heliga bok", grant. Sikherna, hvilka gifta sig långt mindre tidigt än hinduerna och derför också vida bättre bevarat sin ras, anlita vid sina bröllop aldrig brahmanistiska prester, utan blott grantier. De hinduiska sedvänjorna vid dylika högtidligheter äro för dem en styggelse, och ceremonien inskränker sig till uppläsandet af några ställen ur den heliga boken. Deremot frodas här lika yppigt, som någonsin i de för helighet mest beryktade delarna af det egentliga Hindustan, det mest hejdlösa tiggarmunk- och fakirväsende, och qvinnorna sägas i synnerhet vara de, som taga sig an dessa fromma män och privilegierade lättingar.

En tredje i Pendjab boende stam bär namnet rajputer och uppträder på Indiens politiska vädjobana i sjette eller sjunde århundradet af vår tideräkning, ehuru den derförut länge vistats vid Indiens gränser. Major Todd, af hvilken vi äga ett särskildt verk öfver rajputerna, uppgifver, att de från början varit skilda från de brahmanistiska hinduerna och bekännt sig till djaina-läran; senare vunnos de för Sivas dyrkan. Hvad som är säkert är, att de både till typ, seder och bruk skilja sig från öfriga hinduer och mera närma sig till de gamla parterna, än till de vediska kschatriyaerna (krigarna), för hvilkas afkomlingar de gerna vilja gälla, ehuru brahmanerna på det bestämdaste afvisa detta påstående. Rajputerna utgöra likaledes en del af befolkningen i de så kallade rajputstaterna (Rajputana), men befinna sig här, i förhållande till djaterna, i afgjord minoritet. Hvarje välbergad rajput har åtminstone tre hustrur, hvilka i det offentliga lifvet spela en långt mera betydande roll än hinduqvinnorna; ingen

vigtigare handling företages, utan att man derförut inhemtat deras råd. Den qvinna, som önskar få hämnad en henne tillfogad förolämpning, behöfver blott sända sitt armband till den krigare, hon önskar sig till kämpe, för att denne skall anse sig förpligtad att i sådan egenskap uppträda.

"Hinduismen", det namn, som gifvits åt de nutida hinduernas trosbekännelse, är ingalunda identisk med den gamla gudaläran, hvilken finner sitt mest upphöjda uttrvck i de den äldsta indiska litteraturen tillhörande vedaböckerna. Den nyare kulten sammanhänger ytterst lösligt med den gamla, och hvad den med denna har gemensamt inskränker sig till några ur nämnda böcker hemtade verser och formulär, hvilka af presterna — brahmanerna, deraf benämningen "brahmanism" — tanklöst upprabblas. En för hinduismen särskildt betänklig omstän-120

dighet är, att den under tidernas lopp gifvit upphof åt en mängd sekter, deribland åtskilliga af vederstyggligaste slag, såsom de kannibaliska aghor-pant, hvilka bedrifva sitt ofog i Benares, den heligaste af alla Indiens städer. Den hufvudsakliga grunden till dessa religiösa förvillelser, hvilka nödvändigtvis måste bortskymma eller undertrycka brahmaismens goda sidor, finna vi allt igenom vara den krassa öfvertro, åt hvilken alla hinduer fanatiskt öfverlemna sig och som tillika vållar, att missionärernas bemödanden bära så ringa frukt. En katolsk prestman yttrade sig en gång i detta ämne på följande sätt: "Med ett sådant folk komma vi ej ur fläcken; talar jag med en hindu om Kristi underverk, så ger han mig genast till bästa en lång rad dylika, förrättade afKrisch-na och med hvilka de, som kristendommen har att uppvisa, icke kunna mäta sig. Krischna lyfter med lillfingret ett högt berg och

begagnar det derefter till paraply. Allt underbart, jag vill berätta en hindu, tror han hjertans gerna; jag Kunde få säga honom, att aposteln Paulus till korinternas uppbyggelse kastat boll med sol och måne, och han skall finna det fullkomligt i sin ordning; men Krischna har alltjämnt gjort underbarare saker än så." I förbigående sagdt: vanskligt måste det alltid förblifva för en förkunnare af kristendommens enkla och hö«a

Qvinnor från Himalaja.

lära, att tillgripa underverksapparaten, för att . dermed skjuta bresch i andra religionssystem. I öfverensstämmelse härmed vilja vi erinra om den bekanta historien med japanerna, hvilka hos sina kristendomslärare inlade en gensaga mot "det barbariska i helvetesstraffen", sådana dessa af de förra med förkärlek och i de mest glödande färger afmålats.

Redan de få drag, vi anfört, ådagalägga till fyllest, i huru försvinnande liten mån den nya tron äger att skaffa med den gamla. För att vinna en riktig uppfattning af denna, måste man fördjupa sig ide nyssnämnda vedaböckerna, hinduernas heliga skrifter, de urkunder, åt hvilkas studium de gamla brahmanerna hän-gåfvo sig natt som dag och med hvilkas utsagor, såsom från gudarnas egna läppar flutna uppenbarelser, de ständigt voro till hands. Med den öfversvinnelighet i uttryck, som är den gamla, trosstarka tiden egen, säger sålunda Manu's lagbok: "Veda är gudarnes, förfädernas och de nu lefvande menniskornas eviga öga. Lagar, de der ej grunda sig på veda, äro utan gagn, ty de hvila på mörkret. De fyra kasterna, de tre verldarna, de fyra grader, man i lifvet genomgår (först såsom brahmatjari eller student, derefter som grihasia eller familjefader, vidare som vanaprasta eller eremit och slutligen som bhixu eller tiggarmunk), hvad som var, är och skall blifva, allt detta lär man

Rajput-qvinnor.

ur veda. Denna lagbok håller alla väsen vid makt; emedan den gör dessa väsen fullkomliga, är den ock den högsta. Liksom elden, då den vunnit styrka, förtär till och med det färska trädet, så är det äfven nära att den i veda förfarne förtär själen hos allt af qvinna födt", och så vidare.

I en senare tid har detta vedas anseende undergått ej så obetydliga rubbningar, såsom synes af de speglosor och

smädelser alla, som gjort studiet af dessa skrifter till sin lefnadsuppgift, derigenom ådraga sig. Namnet veda betyder ursprungligen blott "vetande" eller "det uppenbarade" och gifves åt fyra eller, så framt man ej vill medgifva äktheten af den så kallade atarva-veda, tre särskilda samlingar, nämnligen rig-veda, hvilken innehåller gamla, metriska hymner till gudarna, jadjur-veda, hvilken afhandlar offren och de vid dem öfliga högtidligheter, saint sama-veda, den heligaste af dem alla, med ett innehåll, som närmar sig till rig-vedas, men är mera lyriskt än detta och derför ämnadt att afsjungas.

Vi återgifva här en af rig-vedas hymner: en högstämd lofsång till himmelens prisade dotter, morgonrodnaden, Maghoni—sannolikt "den lyckliga" (rena, glänsande) — kallad, på samma sätt som Indra heter Maghavan.

Hymn till morgorirodnaden. Upp stiger redan solens krans af strålar, Så glänsande, som hafvets silfvervågor, Att rundt kring alltet bana väg och jämna — Den majestätiska det är, Maghoni!

Hur hög du framgår, ut ditt ljus du breder, En glans af strålar upp mot fästet ljungar; Så hölj ditt anlet' af, det ljufligt klara, Du morgonrodnans gudom, höljd i strålar.

Sin väg lion styr, på gyllne strimmor buren, Den lysande, den höga, prisad vida, Ocli hjelten lik, hvars skott en här förskingra, I blinken hon förskingrar mörkrets skaror.

För dig är stigen ju bland töcken banad, Du obesegrad tågar genom etern, O du, hvars vagn kring rymden färdas, skänk oss, Du himlens dotter, skatter, tacksamt njutna! .

Du obesegrade, sora spännet länkar, Du morgonrodnad! Hör, hvad nu vi bedja. Du, himlens höga dotter, är gudinnan, Den rena, den vår morgonandakt gäller.FRÄMRE INDIEN.

123

Sin gömma lemna, blott du röjes, men'skor Och fåglar, redo att sin föda söka. Den dödlige, som fromt i bön dig nalkas, Med nåd du rikligt hugnar, o, gudinna!

Rörande nutidens hinduism kunna vi tillägga följande. Den är delad i tvänne partier: vischnava och saiva, af hvilka det ena blickar upp till Vischnu, såsom allt det godas gifvare, medan det andra, som dyrkar Siva, tror menniskans lycksalighet härflyta af hennes egna, goda gerningar, utan behof af gudomlig hjelp. Dessa riktningar äro, som man finner, hvarandra rakt motsatta, hvilket emellertid ej hindrar, att kretsen af religiösa föreställningar hos det ena partiet har tillräckligt många beröringspunkter med det andras, för att betaga de dogmatiska motsägelser, hvilka kunna förefinnas, deras verkan. Ja, enligt påstående af en grundlig forskare i hinduismen, John Robson, skall nämnda lära till och med gent emot de mångfaldiga sekterna gå så långt i sina sträfvanden för enhetens bevarande, att den ikläder äfven den osedligaste och mest förderfliga vidskepelse en religiös-filosofisk drägt, och på sådant sätt på sin egen grund och botten öfverflyttat de mest afvikande irrläror, till följd hvaraf vissa af dessa blifvit nära nog oan-gripliga. Nekas kan emellertid ej, att hinduernas moderna troslära innehåller oomtvistliga moraliska sanningar och predikar dygder, hvilka inom hvarje tidehvarf varit och, konservativ, som brahmanismen är, sannolikt äfven i aflägsnaste framtid skola förblifva af största inflytande på hinduernas sociala lif.

Vi hafva varit något omständliga, då kännedommen af dessa detaljer synts oss ett oeftergifligt vilkor för vinnande af en närmare insigt i det hinduiska folkets så egenartade lif. Härunder hafva vi emellertid blott berört sakens ena sida, den religiösa. Deri sociala — som visserligen, strängt taget, knappt låter skilja sig från denna — finner sitt typiska uttryck i en annan, för Indien egen institution, nämnligen kastväsendet. Den nyare hinduismen har ej nöjt sig med vidmakthållandet af den forna stränga afsöndringen olika klasser och stammar emellan, utan derutöfver drifvit sin splittring af samhället i från hvarandra strängt skilda grupper och underafdelningar — för att ingenting säga om den naturliga skiljaktigheten mellan stammarna — till oerhörd höjd. Sedan grundandet af det engelska väldet i Indien, har denna kastbildning tagit sådan fart, att till och med landets muhammedanska invånare ingått kastföreningar, hvarvid visserligen mindre eller, rättare, alis icke börden, utan blott personligt värde och inflytande bestämt den kast, till hvilken individerna ägt sluta sig. Det sistnämnda har naturligtvis i124

närvarande tid en ännu allmännare tillämpning, och på samma sätt förhåller det sig, som vi snart skola få se, med de nya hinduiska kasterna. Innan vi öfvergå till dessa, torde det emellertid vara nödigt att förutskicka några ord om den äldre kastorganisationen, hvilken varit så olycksbringande för Indiens hela samfundslif.

Ursprungligen eller vid tiden för cle ariska indernas invandring funnos bland dem blott tre kaster: brahmanerna eller presterna, kscha-triyaerna eller krigarna och vaissyaerna eller jordbrukarna. Senare

Qvinnor från Madras i olika samhällsställning.

lades till dessa tre urkaster (alla med ljus hudfärg) en fjerde (mörkare), i det invandrarna underkufvade Ganges-dalens infödingar och sålunda gåfvo upphofvet åt sudra-kasten. Denna fyrdelning ägde emellertid ej långvarigt bestånd, ty redan på Manu's och Jama's tid funnos talrika andra, på vare sig yrke eller boningsort grundade bikaster, hvilkas tillkomst Manu i sin lagbok på visst sätt söker rättfärdiga, genom att förklara dera för en de äldre kasternas uppblandning med yngre. Då Manu, Indiens äldste lagstiftare och grundläggare af dess samhällsskick,

på samma gång var landets förste konung och stamfader för alla dess kungliga slägter, måste denna hans motvilja, att i kastsplittringen låta ana- någon maktens decentralisation, förefalla ganska naturlig.

Denna ursprungliga kastbildning har med den nuvarande lika litet gemensamt, som, för att taga det närmaste exemplet, landets gamla gudalära med dess moderna. Tager man den nu gällande kastindelningen i närmare skärskådande, så röjer den en påfallande likhet med det medeltida skråväsendet i vesterlandet. Fordom förlänade man helgd åt lefnadskallets ärftlighet, genom att utgifva den för gudomlig lag, och straffade ohörsamhet mot denna högre skickelse med den skyldiges utstötande ur samfundet. Numera har detta urgamla förfaringssätt förlorat mycket af sin stränghet genom den så kallade ^/-organisationen: de medlemmar af olika kaster, hvilka arbetat sig upp genom vare sig flit, företagsamhet eller högre begåfning, kunna, utan afseende på hvad kast de förut tillhört, sluta sig tillsammans till en ny förening (dal). Härigenom äro visserligen de oöfverstigliga skiljemurar, som kastväsendet uppdragit, faktiskt nedrifna; men å andra sidan har det sistnämnda mångfaldigats i det oändliga, då nya föreningar uppstå så godt som hvarje år. Som bekant, förmådde ej en gång buddhaismen upphäfva kastskilnaden, sådan denna af ålder förefanns; ehuru Buddha uttryckligen förklarat, att alla menniskor genom fortsatt kamp kunde blifva gudommen lika, förblef det för anhängarna af hans lära ett axiom, att sådant läte sig verkställa blott genom den strängaste botöfning. Då buddhaisterna för öfrigt ej kunde bortse från det obestridliga sakförhållandet, att samma mått af begåfning ej tillfallit alla menniskor, tillgrepo de läran om "grader af kunskap", mot hvilka svarade

Gatdanserska.

olika grader af lycksalighet, således med detsamma en kastindelning under annan form och utgående från buddhaismens grunddogm, att ali tillvarelse vore en olycka, i hvars öfvervinnande genom större eller mindre försakelse individen ådagalade graden af sitt religiösa värde. Huruledes äfven muhammedanismen, långt ifrån att stäfja det ofta nämnda missförhållandet, tvärt om under annan form upptog det bland sina egna bekännare, hafva vi redan omförmält.

Våra betraktelser öfver Indiens samhällslif hafva här fört oss till en lämplig utgångspunkt för behandlingen af vårt egentliga ämne eller qvinnokönets ställning i förevarande land. Fordom tillätos blott äktenskap mellan medlemmar af samma kastförening. Härigenom har typen för dessa kaster hos de särskilda individerna så oförfalskad bibehållit sig, att man än i dag kunde vara frestad att taga till exempel tvättare och vattendragare för representanter af tvänne olika folk. Numera hålles ej så strängt på dylika oblandade äktenskap; ja, just afvikelse från den ursprungliga regeln i detta fall har varit en af de verksammast bidragande orsakerna till den förut

omtalade sönderdelningen af kasterna.

Man har, likaledes på senare tid, i Indien hunnit komma till den öfvertygelse, att qvinnorna i detta land dittills på ovärdigt sätt behandlats. Upplysta och varmhjertade hinduer hafva också ej dragit i betänkande att söka godtgöra denna oförrätt, genom att bereda könet det efterlängtade tillfället till vinnande af andlig utbildning. Som en följd häraf har antalet flickskolor betydligt ökats, och härigenom har man med ännu ett steg närmat sig den bättre tingens ordning, tör hvilken de engelska myndigheterna först banat vägen genom sitt uppträdande mot de barbariska plägseder, hvilka fordom omöjliggjort allt familjelif, men nu, om ej alldeles försvunnit, åtminstone förlorat mycket af sin terräng. Till dessa plägseder höra: enkornas frivilliga död på bålet, barnamord och menniskooffer.

Något hvar af vesterns invånare erinrar sig den fasa, med hvilken man der förnam de täta tillämpningarna af det förstnämnda bland dessa omenskliga bruk, då den hinduiska makan med vild förtjusning störtade sig midt ibland de lågor, som förtärde den dödliga delen af hennes bortgångne make; ett offer—satt i—, som, det gräsliga deri att förtiga, alldeles upplöste de genom husfaderns död redan lossnade familjebanden. Åsigterna rörande dessa tillförene såsom heliga handlingar betraktade sattier hafva numera inom de flesta under Englands välde lydande landsdelar i grund förändrats, och kan det någon gång förekomma, att en hustru besluter att bränna sig sjelf lefvande på samma .gång som mannens lik, så utför hon detta sitt beslut i hemlighet, på

det myndigheterna ej måtte kunna lägga några hinder i vägen. Ännu för jämnförelsevis kort tid sedan blefvo de qvinnor, hvilka saknade mod eller lust till ett dylikt sjelfmord, behandlade med det djupaste förakt; de fingo ej ingå nytt gifte, bära något slags prydnader — särskildt ej ringar i näsbrosket, på tårna, kring handlederna eller i öronen — eller nyttja snörlif och de behandlades af sin egen slägt såsom hörande till pariaernas eller de orena varelsernas klass. Stundom kunde äfven inträffa, att ett sådant motsträfvigt offers omgifning, den dag, då mannens likbegängelse försiggick, upphängde henne vid benen och afrakade allt håret på hennes hufvud.

Ett ögonvittne till en satti, engelsmannen Sleeman, har deraf lemnat en skildring, hvilken vi här återgifva. Han begaf sig till hjeltinnan i handlingen, en till åren kommen enka, som beslutit sig för döden å bålet, och fann henne sittande med höljdt hufvud framför en kopparskål, fylld med ris och blommor; i hvardera handen höll hon en kokosnöt. — "Jag vill blanda min aska med min makes", sade hon, "och du skall gifva mig tillstånd dertill. Intill dess skall Gud uppehålla mitt lif, ehuru jag hvarken äter eller dricker." — Hon riktade ögonen mot solen, hvilken i detsamma uppsteg, och fortfor lugnt: "Sedan flera dagar är min själ der borta på solen och förenad med min mans. Jag vet, att du tillåter mig förena äfven min aska med hans; du kan ej vilja förlänga min olyckliga tillvaro. Jag vill förena mig med min make, Omed singh Opadia."

Det var första gången i sitt lif, hon utsagt denne makes namn, något, som ingen hinduisk qvinna, hvad stånd eller kast hon än må tillhöra, eljest tillåter sig, då det skulle strida mot den aktning, hon är skyldig mannen. Ej en gång inför rätta göres något undantag härifrån; ett medföljande barn eller annan slägting får der i hustruns ställe afgifva svaret på dommarens i sådant afseende framställda fråga. Den gamla enkan i vår berättelse hade emellertid uttalat de tre orden i så afgörande ton, att intet tvifvel om det oåterkalleliga i hennes beslut vidare kunde förefinnas. Sleeman tillkallade för den skull hennes slägtingar och förklarade inför dem, att enkan, derest de alla högtidligen förpligtade sig, att för sin del aldrig mera vara med om anställandet af någon satti, skulle erhålla den efterlängtade tillåtelsen. De afgåfvo detta löfte, och den gamla var nu idel glädje, en stämning, hvilken växte på samma gång som bålet. Hon tog ett betelblad, tuggade på det och skred derpå med fasta steg till verket. Sleeman hade, för att hålla massan på afstånd, omgifvit bålet med en spetsgård af soldater; det antändes, då det frivilliga offret befann sig på ungefär hundrafemtio

fots afstånd derifrån, och lågorna slogo genast högt i vädret. Qvinnans anlete strålade af förtjusning; en enda gång under vägen stannade hon, såg upp mot himmelen och utbrast: "Hvarför har jag nödgats vänta hela fem

dagar, innan jag fått förena mig med dig!" Hunnen inom spetsgården, gick hon rundt omkring bålet, stannade några ögonblick, för att bedja och kasta blommor i elden, och steg derpå med ens in i denna, der hon lade sig ned liksom på en hvilobädd samt dog utan ett skri eller tecken till smärta. I samma ögonblick uppstämdes en bullrande musik, ämnad att förtaga ljudet, ej så mycket af offrets klagorop, som icke fastmera af de ord, hon möjligen kunnat uttala på bålet, der hon, enligt folktron, greps af spådomsande och således kunde yttrat något, som vållade de efterlefvande sorg.

I sammanhang härmed måste vi påpeka ett annat samhällsförderfligt oskick, som från den engelska regeringens sida följes med den trägnaste uppmärksamhet. Yi mena månggiftet, hvilket, i den form det hos hinduerna antagit, visar sig långt förkastligare än hos muhammedanerna. För en hindu finnes egentligen ej något äktenskap till, i den mening, vi tillägga ordet; han tager sig så många hustrur, som honom lyster, och är han en man af högre kast, så gör han dervid ej så sällan en inbringande affär, i händelse nämnligen, att hustrun tillhör en lägre, men välmående kast. Svärföräldrar af denna klass betala alltid dyrt en dylik måg, och upprepar han experimentet några gånger, kan lönen blifva en betydande förmögenhet, då den omsorg, som åligger honom med afseende på den äkta hälftens timliga välbefinnande är lindrig nog. I de flesta fall behöfver han nämnligen ej en gång taga till sig den med honom "beseglade" bruden, utan kan, om han så önskar, qvarlemna henne i föräldrahemmet. Af statistiska uppgifter framgår, att det företrädesvis är obemedlade-brahmaner (således medlemmar af den högsta kasten), som slå sig på denna spekulation; somliga af dem hafva försett sig med ända till ett hundra tjugo hustrur. Detta beror på vidskepelsen hos flickornas föräldrar, hvilka se en lycka och en af himmelen beskärd välsignelse i de ungas förening med en så helig man. Ofoget har stundom gått så långt, att den beredvillige friaren gift sig med samtliga till äktenskap lediga fruntimmer inom familjen, de må nu hetat döttrar, systrar, kusiner eller tanter.

För ungefär femton år sedan började man eftertryckligt motarbeta detta onda, och regeringens afsigter mötte, oväntadt nog, här vid lag verksamt understöd från den hinduiska befolkningens sida; till den för ändamålet väckta agitationen slöto sig lärde (panditer), magnater samt till och med en mängd rika brahmaner. leke mindre än tjugoett tusen

personer ur nämnda samhällsklasser undertecknade en petition, deri man af regeringen utbad sig kraftiga åtgärder. Sådana hade emellertid varit påtänkta redan år 1856. Man hade då ämnat låta den lag, som rör enkors inträd^ i nytt gifte, efterföljas af en annan mot månggiftet, men seapoy-upproret kom emellan och lagens offen]tjiggörande blef uppskjutet. I början af 1860-talet kom saken åter före. En ansedd man i Benares, rajah Deo Nararn singh, förelade då engelska guvernören, lörd Elgin, ett lagförslag i samma syftning, men man hyste dock fortfarande stora betänkligheter. Först sedan den ofvannämnda stora meningsyttringen kommit till stånd, ansågs järnet färdigt att smidas:-Månggiftet har sedan dess, öfverallt der det varit åtkomligt för de engelska myndigheterna, väsentligen blifvit inskränkt; i hvarje händelse höra ytterligheter, sådana som de i det föregående anförda, numera till sällsyntheterna.

Ett ondt med ännu djupare rötter, än enkornas sjelfmorclsmani, är sedan långt tillbaka barnamordet. Äfven i Kina möta vi en liknande företeelse, ehuru den här ej antagit samma fasaväckande" omfång, som ända till senaste tid i Indien, särskildt de delar deraf, hvilka ej omedel-, bart lyda under engelskt välde. Dess förnämsta orsak är att söka i de dryga kostnader, giftermålen på många trakter och bland vissa klasser medföra. Så anse rajputerna af högre stånd för en hederssak, att skaffa sina döttrar så lysande giften som möjligt,', gch motsatsen för en förnedring af familjen; ej mindre maktpåliggande är d.ét, att vid bröllopet utveckla en den vansinnigaste lyx, hvilken ofta slukar familjens hela välstånd. Det är till undvikande häraf, rajputen, i likhet med många andra hinduer, afclagatager sina flickebarn omedelbart efter födseln; han vet då, att han ej femton år senare behöfver vidkännas kostnaderna för deras utstyrsel. Här som annanstädes tillkommer en annan tyngd i vågskålen, det allsmäktiga bruket, hvilket vuxit till vigten af ett gudomligt bud: fäderna hafva dödat sin qvinliga afkomma, och derför skola sönerna likaledes så göra och tro sig dermed fullgöra en pligt. De jungfrur af högre kast, hvilka undgå blodbadet, blifva så tidigt som möjligt bortgifta, men stanna till manbarhetsåldern hos föräldrarna. En

flicka, som ej redan under sin minderårighet blifvit förmäld, anses vara en skamfläck för slägten, och fordom offrades en sådan beklagansvärd varelse åt den blodtörstiga gudinnan Kali. Om än engelsmännen på de flesta ställen lyckats stäfja denna blodtörst, så kostar det dem likväl fortfarande ej ringa möda att öfvertyga de hårdnackade hinduerna, att en vid tolf år ogift flicka ej derför behöfver anses ovärdig att vidare tillhöra sin slägt och kast.FRÄMRE INDIEN. 134

Det torde för läsaren ej sakna sitt intresse att taga del af några siffror, hvilka klart belysa denna frågas ställning under de två vår samtid närmast föregående tiotalen af år. siffror, hvilka först på ett verkligt hårresande sätt fullända den hemska bild, till hvilken vi i det föregående gifvit utkastet. Vid den af de anglo-indiska myndigheterna 1836 anställda första undersökningen i ämnet, visade sig exempelvis, att i vestra Rajputana, i ett distrikt med tio tusen invånare, intet enda flickebarn var till finnandes! På andra ställen konstaterades, att medan bland folket, men ännu mera vid rajahernas hof, födelsen af ett gossebarn helsades med största möjliga jubel, flickorna deremot utan dröjsmål förpassades till en sällare verld. I Manikpur erkände de rajputiska ädlingarna, att sedan mera än hundra år på deras trakt ej födts något flickebarn, som fått lefva öfver året. Dermed är emellertid ej listan på dessa ohyggligheter till ända. För ungefär tjugo år sedan, således kort efter seapoyernas stora insurrektion, anställdes nya undersökningar, på grund af hvilka en af de dermed sysselsatta embetsmännen kunde intyga, att barnamord hörde till vanligheten i tre hundra åtta af honom besökta distrikt; inom tjugosex af dessa fann han intet enda flickebarn under sex år, i tjugoåtta intet under giftvuxen ålder. På somliga trakter hade i mannaminne ej något bröllop förekommit och på ett ställe räknade man det senaste hela åttio år tillbaka i tiden. Märkligast var ett distrikt, i provinsen Benares, der, enligt invånarnas u-sago, intet äktenskap ingåtts på två hundra år. Öfriga data i förevarande ämne låta

o 0 n

enklast sammanfatta sig pa följande sätt. Ar 1869 konstaterade guvernören i landets nordvestra provinser, att i sju byar, hvardera med i medeltal hundra gossebarn, funnes ett enda flickebarn; det senaste giftermålet hade ingåtts tio år der förut. I en grupp af tjugotvå byar räknade han två hundra åttiofyra barn af man- och blott tjugotre af qvinkön; i tio byar hade något bröllop ej firats på hundra år; i sexton andra visste man alis ej af något sådant. Att för öfrigt styrelsens åtgöranden krönts af framgång, visar sig bland annat af den omständighet, att i ett af rajput-distrikten, der 1842 bevisligen funnits blott ett enda, redan 1851 funnos åttioåtta och 1860 ej mindre än två hundra femtio flickebarn. I Agra med dess område hade antalet flickor inom la år fördubblats.

Vi återtaga vår vandring, den vi afbröto i de fem flodernas land. Nägra mil sydvest 0111 Simia, den engelske vicekonungens bekanta sommarresidens, beträda vi området af Ganges, hinduernas heliga flod. Dess källa, vaktad af snöfjäll och sammanträngd mellan bergmassor, upprinner på Himalaja, hvarifrån den i silfverklara fall störtar sig iFR ÄMR E IN DI EN.

131

cljupet. I dess genomskinliga böljor rena de fromma sina mer eller mindre syndfulla kroppar, och liknande tjenst gör floden under hela sitt lopp ända ned till Bengaliska viken, der den förenar sig med hafvet. Vid Hardvar genombryter den Himalajas sista bålverk och styr derefter kosan mot sydost, senare mot söder. Dess betydligaste tillflöde är Jumna (Djamuna), jättinnans ej underlägsna tvillingssyster, viel hvilkens stränder trona flera de äldsta och mest betydande städer i Gangeslandet: vid utloppet i Ganges Allahabad ("Guds stad"), högre upp Agra, timuridernas forna residens, och Delhi, en gång stora Mogols säte.

Vid sjelfva Ganges ligga två, synnerligt vördade städer: Benares, hinduernas prisade tempelstad, och Patna, hufvudort i cle muhammedanska vahabiternas härvarande område. I Benares, som är Siva-kultens förnämsta säte, resa sig mer än tusen pagoder öfver massan af boningshus; äfven muhammedanerna hafva skattat åt ställets rykte genom uppförandet af ej mindre än tre hundra tretiotre moskeer. Dessa många monumentala byggnader, till en del af sällspord prakt, gifva staden ett storartadt och imponerande, men på samma gång fantastiskt, utseende. De utgöra för öfrigt ej den enda prydnaden i detta brahmaismens Mekka; från kajtrapporna nere vid floden kan man, vid sidan af alla dessa tempel, pelargångar, pagoder och kiosker, räkna i hundratal äfven andra palatslika

byggnader, hvilka alla för sin tillkomst hafva att tacka en och samma omständighet eller att de, hvilka upprätta dylika ansenliga vårdtecken af sin tro, derigenom göra sig försäkrade om ett rum i paradiset. Ännu förtjenstfullare är naturligtvis att här sluta sina dagar och låta resa sitt bål. Ej under derför, att röken från de beryktade förbränningsställena utan uppehåll stiger mot himmelen! Det uppgifves, .att tio tusen pilgrimer dagligen anlända till staden och femtio tusen personer dagligen bada sig i floden. Europeerna hålla sig, af lätt insedda skäl, på afstånd från detta oaflåtliga hvimmel; de bo i förstaden Sikri. En annan stadsdel, Durgakancl, bebos af de "heliga aporna", hvilkas antal är legio; det område, som upplåtits åt dem, ligger egentligen utanför staden, men de hafva en tillflyktsort äfven här, der de tama och putslustiga djuren tagit i besittning hvart enda tak, liksom de fylla alla träden inom den rymd, öfver hvilken de egentligen förfoga.

Längre ned i Ganges-dalen vidgar sig låglandet, och trakten närmast floden är genom de täta, till en 'del regelbundet återkommande, öfversvämningarna en så godt som stadigvarande kornbod. I träskens gyttja lemnar riset årligen två till fyra skördar, sockerrör och bomull lyckas öfverallt och bananerna utveckla hela sin tropiska prakt: deras grenar slå nya rötter i jorden, så att ett enda träd på detta sätt kan gifva

skugga åt hundratals menniskor; en banan vid Patna har sextio hufvudstammar och dess skugga håller vid middagstid sju hundra steg i omkrets. Talrika kanaler sprida vattnets välsignelser åt alla håll, och under sådana omständigheter kan det ej förvåna oss, att här finna en af jordens tätast befolkade trakter, der man räknar åtta till tio, på sina ställen till och med sexton tusen invånare pr geografisk qvadratmil.

I det ofantliga Ganges-deltat, hvari den från Tibets högland kommande Brahmaputra äfven har sin andel, vid Hugly, en deltats

Förnäm hinduiska.

farbara arm, ligger Kalkutta, i politiskt afseende det indiska kejsarrikets hufvudstad. Ehuru Chowringhee (Tjauringhi), dess europeiska del, samt den af europeer och infödda till lika antal bebodda så kallade "hvita staden" hafva en fullkomligt vesterländsk anstrykning, så gäller dock Kalkutta i sin helhet, och i ali synnerhet hvad beträffar den "svarta staden", hvilken inrymmer massan af infödda (sex hundra tusen mot fem tusen europeer), för att vara en dyster, osnygg och efter civiliserade begrepp nära nog outhärdlig ort. Huru mycket man än må orda omFRÄMRE INDIEN. 137

den "imposanta anblick", Kalkutta erbjuder, säger en artikelförfattare i "Saturday-review", så finnas der i sjelfva verket blott två verkligt vackra partier: det ena den storartade krökningen kring Meidan, med Chowringhee, helst om aftnarna, sedan lamporna blifvit tända, och det andra utsigten öfver de på floden liggande skeppen. I öfrigt är denna "palatsens stad" en afskräckande företeelse af det vanliga österländska slaget. Hela det samlade affallet efter en så godt som oräknelig befolkning lemnas att jäsa, under stekande solhetta, i på ömse sidor om

Zebu-anspann.

gatan löpande, öppna kloaker, hvilka sakna aflopp och vid uppdämning ej sällan afbörda sitt innehåll på gatan, der de fylla luften med giftiga gaser. Huru det förhåller sig med dödligheten i denna lofordade stad kan ej utrönas, då de födda och döda ej officielt bokföras, men hvarje af dess invånare har sig bekant, att dysenterier der äro inhemska, att fruktansvärda febrar år efter år bortrycka tusentals infödingar, att koleran är endemisk och, under, den heta årstiden, ej sällan epidemisk, samt att de der bosatta europeerna allt emellanåt måste uppsöka bergs-134

trakternas luft, såvida de ej föredraga att med bräckt helsa återvända till Europa.

Trots dessa nedslående förhållanden äger Kalkutta för oss, och det i dubbelt hänseende, ett särskildt intresse.

Först, emedan det, vid den trängsel mellan på en gång bekännare af olika religioner och representanter af de mest skilda nationaliteter, som i denna stad äger rum, såsom var att vänta, blef just här, den första stöten tillfogades kastväsendet, här, det bästa tillfälle gafs till afstyrande af såväl de blodiga menniskooffren till Kalis ära som sattierna och barnamorden, här, man först lyckades bibringa hinduerna någon aktning för menniskolif,, och härifrån, som mildare seder spredo sig, först öfver Bengalen och sedan så småningom öfver hela riket. Och vidare, emedan vissa, blott i det anglo-indiska väldets hufvudstad möjliga, sociala förhållanden,, hvilka låta hänföra sig endels till klimatiska, endels till antropologiska grunder, här taga vår uppmärksamhet i anspråk.

För Kalkuttas klimat gäller i ali synnerhet, hvad som, ehuru i mindre grad, är fallet med hvarje indisk orts eller att det visat sig vara af mindre menligt inflytande på qvinnorna än på männen; cle härjningar, det I det yttre anställer, låta sig likväl äfven hos de förra förnimma. De bleka och afmagrade qvinno- och barnansigten, som anträffas på Kalkuttas fashionabla promenader, måste ovilkorligen falla en mötande främling i ögonen. Emellertid finnas i Indien ej många europeiska barn, liksom äfven till åren komna europeer af båda könen äro lätt räknade. Enligt grefvinnan Nostitz, hvilken lemnat oss en grundlig skildring af lifvet i Kalkutta, hämmar Bengalens luft i högsta mått o de europeiska barnens utveckling; i början, eller ungefär till sitt tionde år, se de friska och dugtiga ut, men börja sedermera aftyna, och sjuk-dommen tilltager så hastigt och konstant, att just de skönaste lefnadsåren här sammanfalla med fysisk och andlig förvissning. Dödligheten är också i förhållande derefter.

En annan (engelsk) och efter ali anledning tillförlitlig meddelare-påpekar den omständigheten, att dessa barn — oftast frukten af äktenskap mellan individer af olika raser — kunna betraktas såsom snarare hinduer än engelsmän; de förstå antingen illa eller alis icke det engelska språket samt äro skygga, tafatta och tredska, nyckfulla och enerverade. — "En engelsk pojke på fem, sex år i nedre Bengalen är ingen intagande företeelse; han svär på hindustanska och har lärt sig alla slags olater af de infödda tjenarna; han sammankrymper till en förfelad afbild af sin sköterska och förlorar ali den medfödda lifaktighet, som utmärker hans ras."

Medan i de öfre provinserna, helst bergstrakterna, barnen ännu något så när kunna bibehållas vid helsa, gå de, som sagdt, i Kalkutta oundvikligen sin undergång till mötes. Sålunda randas inom hvarje familj den dag, då den bittra nödvändigheten af en skilsmessa oaf-visligt gör sig gällande; vid tionde eller tolfte året skickas barnen till Europa, hvarifrån de återvända till'Indien och föräldrahemmet, ynglingarna i sitt sjuttonde eller adertonde, flickorna vanligen i sitt sextonde år. Att denna tvungna skilsmessa, infallande just under det för såväl själ som kropp så vigtiga utvecklingsskedet, ej skall vara egnad att hårdare åtdraga familjebanden, inses lätt. Afgjordt olämpliga äro likaledes de af engelsmännen, vid bristen på fruntimmer af europeisk börd, med infödda flickor afslutna äktenskapen. Här möter oss det något öfverraskande sakförhållandet, att vid förbindelser mellan representanter af ett vesterländsk kulturfolk, som engelsmännen, och skönheter, sådana som oftast de med dem förmälda hinduiskorna, intet af föräldrarnas företräden går i arf på afkomman, hvilken hvarken i fysiskt eller moraliskt, och allra minst i psykiskt, afseende visar sig välartad. I förbigående bör anmärkas, att dylika blandade äktenskap hos de rätt-trogna hinduerna äro strängt förbjudna, detta dock af kastfördom; enär europeerna, såsom ej tillhörande någon kast, af den ortodoxa brahmanismen betraktas som orena, anses naturligtvis äfven de hinduiska qvinnor, hvilka med dem ingå förbindelse, såsom affälliga och för sin kast förlorade varelser.

Såsom bekant, äro de engelsmän, hvilka uppehålla sig inom de tropiska landen, inga mästare i konsten att skicka sig efter det der vedertagna lefnadssättet, utan medtaga dit, liksom öfverallt i utlandet, sitt hemlands vanor. Den svarta fracken, glacehandskarna och cylinderhatten spela der samma oeftergifliga roll, som i gamla Englands finaste kretsar; man ger middagar och supeer, baler och tebjudningar, och söker snarare indraga de infödda i dessa förlustelser, än sjelf taga del i deras nationalnöjen. Europeernas boningar äga erforderlig beqvämlighet, i synnerhet vidtagas vid inredningen alla sådana anordningar, som betingas af det tropiska klimatet. Så till exempel fattas ingenstädes en pankah eller i taket anbragt apparat, medelst hvilken luftvexling åstadkommes på samma

gång, som besvärliga insekter fördrifvas. Likaledes har hvarje hus en veranda, till skydd mot både sol och regn. Riklig ventilation af boningsrummen anses äfven synnerligt maktpåliggande. Hvad de infödda̤s boningar vidkommer, kunna de förnämas {babu) visserligen uppvisa någon lyx; men det ser ut, som skulle deras invånare ej så alldeles finna sig till rätta med de europeiska möblerna, speglarna, vägg- och speluren, porslinsvaserna med mera dylikt. Den mindre136

bemedlade hinduen hjelper sig med obetydligt husgeråd; en matta'ersätter för honom sängen, i en eller annan vrå stå några kärl af koppar eller stengods, och palmblad göra honom samma tjenst, som fat och tallrikar oss; någon egentlig möblering förekommer aldrig i de usla kyffen, som i Kalkuttas "Svarta stad" kunna, räknas i tusental.

Den mest välkomna förströelse utomhus för den europeiska kolonien är under den så kallade kalla årstiden ankomsten af en engelsk

ångare, med en laddning unga, engelska, för "giftermålsmarknaden" bestämda damer. Sådana dagar begifva sig de ungkarlar, som tröttnat vid ensamheten, till Garden-reach, för att taga i skärskådande de nya ansigtena, af hvilka många äro rätt vackra, men ännu flera förråda, att deras ägarinnor i vesterlandet kunnat bjuda farväl åt alla giftasförhoppningar. Hvarje sådan laddning står under uppsigt af någon vördig matrona, som lemnar "garanti" för sina skyddslingars moraliska oförvitlighet. Vid sitt landstigande låta de sköna påskina en naiv okunnighet om det egentliga ändamålet med deras ditkomst, men det oaktadt taga de ej alltför illa upp, om något antagligt anbud omedelbart derefter framställes, ty i Indien gå giftermålen underbart hastigt för sig. För öfrigt måste man låta rättvisa vederfaras dessa flickor: då de ej kunnat vara okunniga om Kalkuttas föga paradisiska egenskaper, är deras offer på Hymens altare minst af lika så stort värde, som de ungkarlars, hvilka besluta sig för att på giftermålsmarknaden söka sig en följeslagerska genom lifvet.

Vidkommande de infödda qvinnornas utseende, låter någon bestämd typ svårligen uppställa sig; den vexlar efter luftstreck, kast och tidigare eller senare inträffad uppblandning af rasen. På samma vis, blott i

Kostymbild. (Drapering af "sary"

ännu högre grad, förhåller det sig med drägten; hvarje kast liksom sekt har sitt eget sätt att kläda sig. Till de för alla gemensamma plaggen höra tscholi, en liten jacka med korta ärmar, räckande öfver bröstet, men ej längre, samt sary, ett stort stycke tyg, som lindas kring lifvet och vidare kastas öfver axeln, mången gång äfven öfver hufvudet.

Hinduiskorna hafva en till passion gränsande böjelse att styra ut sig med nipper, juveler och annan grannlåt, och denna böjelse är urgammal; den sträcker sig så långt tillbaka som till vedatiden. Till och med qvinnor af lägsta klass ser man ej sällan bära näsringar af guld, besatta med perlor. På armarna hafva de ringar af silfver, koppar eller glas, på tårna smärre dylika och kring fotlederna tunga band af metall. Öronen äro formligen belastade med guldringar, och för anbringande af ännu massivare prydnader genomborras örsnibben på ett sätt, hvaraf den afskyvärdaste vanställning följer. Förfarandet härvid är ungefär detta: Medan flickorna äro helt små, göres på sitt ställe i örat ett snitt, hvari instickes ett sammanrulladt, styft blad, hvilket, under sträfvandet att återtaga sin förra form, ytterligare vidgar snittet; har bladet förlorat sin elasticitet, så utbyter man det mot ett nytt, och på sådant sätt blir hålet allt större och uppnår slutligen en genomskärning af omkring en tum. Operationen är ingalunda smärtfri, och man ser ofta flickor med svullna och inflammerade örmusslor. Har den emellertid lyckats, så anbringas den hufvudsakliga prydnaden, hvilken oftast är en guldplåt med ett i kanten befintligt hak, hvarmedelst den fasthålles på sitt ställe. Består prydnaden af finare filigransarbete, så vänjer sig väl ägarinnan småningom vid dess tyngd, men i annat fall är hon nödsakad att fördela denna på vid håret eller hufvudbetäck-ningen fästa band eller häktor. Det oaktadt vidgas öppningen med åren mer och mer? och hela öronspetsen är då utdragen till likhet med en ofantlig ögla, hvilket tager sig ,allt utom vackert ut.

Hinduernas födoämnen erbjuda ej synnerlig omvexling. Det vigtigaste är i vatten kokadt ris, med en tillsats af "karry", hvilket till— redes på olika sätt. Så "utgör det stundom en blandning af grönsaker,

Öronprydnad.4

ghi (smält smör), saffran och flera slags kryddor. Dernäst komma ägg, fisk, mjölk, bakverk, bananer, bröd- och andra frukter. Samma rätter återkomma vid alla mål. Blott de lägsta klasserna förtära kött. Den hindu af högre kast, som gjort sig skyldig härtill, skall, enligt de religiösa föreskrifterna, utstötas ur kasten. Äfven rusgifvande drycker äro förbjudna; för palmvinet göres dock ett undantag. Deremot är tuggning af betelblad och arekanötter allmän, och det påstås, att detta njutningsmedel, det så kallade sir i, verksamt skall befordra matsmältningen.

Här är stället för ett och annat tillägg rörande de ideella sträfvandena bland hinduerna, särskildt deras qvinnor. Vi hafva redan framhållit, hurusom i vissa delar af Indien, exempelvis provinserna Bombay och Bengalen — på sista tiden äfven Pendjab—, mera framstående hinduer erkännt den tvingande nödvändigheten af att bibringa deras hustrur och döttrar en högre intellektuel utbildning. Väckelsen härtill utgick visserligen från europeisk sida, men motsvarande ifver för saken uteblef ej heller från de inföddas. Redan för mer än ett tiotal af år tillbaka bildade sig i Bombay ett sällskap, med uppgift att befrämja den qvinliga undervisningen; dess föreståndare var den lärde hinduen Bhau Dadji. Sedan denna tid hafva här skolor och anstalter med detta syfte liksom vuxit upp ur jorden. Då i Indien, som bekant, religiös frihet i stor utsträckning är rådande, och man på undervisningens område med synnerlig försigtighet gått de religiösa angelägenheterna ur vägen, bör det ej väcka vår förvåning, att här finna hinduer, muhammedaner och kristna utveckla samma ifriga verksamhet för det gemensamma ändamålet. De enda stridigheter, som ännu låta sig afhöra, röra språket. Hindustani sönderfaller nämnligen i två dialekter, hindi och urdu. Enligt Garcin de Tassy är det förra (riktigare hinäiii) af turansk stam och skall i landet vara äldre än sanskrit; efter den ariska invandringen uppgick det i eröfrarnas språk. Senare uppträdde mongolerna, hvilka talade en med arabiska ord öfverlastad persiska. Af sammanblandningen mellan detta tungomål och det i landet förut inhemska utbildade sig då urduspråket, hvilket naturligtvis utmärker sig genom stor ordrikedom. Engelska linguister älska synnerligt att, af detta skäl och med hänsyn till sättet för dess uppkomst, jämnföra det med engelskan. De motsätta sig afgjordt införandet af hindi såsom framtida umgängesspråk, hvartill panditerna gerna såge det upphöjdt, och gifva de muhammedanska lärda rätt i deras påstående, att hindi och urdu ej äro tvänne särskilda språk, utan blott munarter af ett och samma, samt att urdu till följd af dess rikare ordförråd i allmänhet är af större praktisk nytta,

något, som ock torde vara med det verkliga förhållandet öfverensstämmande. Tassy uttalar sig likaledes till förmån för urdu, af skäl, att det ej är uteslutande indiskt och kan betraktas såsom föreningslänk mellan hinduismen och islam. Urdu skrifves och tryckes med persiska, hindu med devanagari- eller sanskrit-alfabetets bokstäfver.

Ett talande vittnesbörd för arten och utsträckningen af de hinduiska qvinnornas deltagande i sitt folks andliga sträfvanden lemnar oss Toru Dutt, afliden på europeisk jord den 30 Augusti 1877, i en ålder af blott tjugotvå år, efter att dessförinnan hunnit ådraga sig uppmärksamhet såsom den mest utomordentliga litterära företeelse i det nyare Indien. I sjelfva verket skulle också denna hinduflicka, som studerade sanskrit, öfversatte engelska och franska skaldeverk till sitt modersmål samt till och med författat en roman, rörande sig med vester-ländska personligheter och med till vesterlandet förlagd handling, varit egnad att väcka förvåning i hvilket land hon än framträdt. Toru Dutt läste redan som barn engelska dikter på originalspråket; hennes första samling sådana ^A sheaf gleaned in french ftelds") utkom innan hon ännu genom egen åskådning lärt känna vestern. Ännu större förtjenst inlade hon, genom att till engelskan öfverflytta hela " Vischnuparand\ af hvilken dittills blott strödda fragment funnits på detta språk. , Hennes arbeten rörde sig ständigt inom kretsen af tre språk på en gång, 1 det hon än öfversatte engelska och franska skaldestycken till hindu-stäni, än till den vesterländska allmänhetens kännedom bragte mången den indiska litteraturens perla. Hennes älsklingsförfattare bland de franska voro Victor Hugo, Lamartine och Musset, i andra rummet Bandelaire, Bouilhet, Gautier med flera. Vid aderton år hade hon först framträdt inför offentligheten; hon var, som vi redan nämnt, tjugotvå år gammal, då hon dukade under för

en obotlig bröstsjukdom, den hon förgäfves sökt motverka genom en vistelse i södra Frankrikes milda klimat.

Hvad som län dt dessa bland hinduerna vaknade kultursträfvanden till synnerligt gagn, har varit de samtidigt vidtagna reformerna på det religiösa området. De lärdare hinduerna hafva sökt visa, att den lära, de bekänna, af dess motståndare missförståtts, och de flesta af dem understödja engelsmännen i dessas kamp mot de barbariska plägseder, vi ofvanföre skildrat. På detta sätt lefver brahmanismen i dess renare form upp på nytt, och härom vittnar måhända kraftigast "Brahma scibhd* (Samatj), en i Kalkutta bildad förening af upplysta hinduer, hvilken håller sig till väsendet af den gamla läran och derifrån söker aflägsna hvarje gängse missbruk, äfven det obetydligaste.140

En följd af denna lofvärda agitation är, att den fornindiska litteraturen åter kommit till heders. Från den flyktiga blick, vi härförut egnat hinduismen, veta vi, att dess nuvarande prester, vid hvarje sin funktion i sådan egenskap, inskränka sig till reciterandet af några vedahymner, liksom att till och med detta lilla, enär den gamla och nya läran blott på få ställen beröra hvarandra, oftast är obegripligt för dem sjelfva. Naturligtvis är det inom de kretsar af infödda lärda, hvilka representera clet mot en mera framskriden odling gynnsamt stämda elementet, annorlunda bestal dt med kännedommen af den fornindiska litteraturen. Vid alla nationelt indiska högskolor, i synnerhet det så berömda "Orientaliska universitetet" i Lahore (vid hvilkets stiftande initiativet är att tillskrifva en tysk, doktor Leitner), fästes synnerlig vigt vid studiet af den gamla samt höjandet af den nyare indiska litteraturen.

Det kan i detta arbete ej vara vår uppgift att göra ali önskvärd rättvisa åt den indiska fornålderns rikhaltiga, poetiska skatter, hvilka på samma gång höra till de äldsta, verlden äger. Skildringen af en personlighet, sådan som den nyssnämnda Toru Dutts, genom hvilkens framträdande en viss förklaringsglans kommit Indiens hela qvinnoverld till del, gifver oss emellertid tillräcklig anledning äfven till en och annan återblick på den tid, om hvilken här är fråga. Till dem, som måste vinna på ett återupplifvande af Indiens äldsta kultur, hör nämnligen ofelbart äfven den indiska qvinnan. Vi behöfva här blott erinra oss Kalidasas herrliga dikt "Sakuntala", för att med ett enda ord hafva ådagalagt betydelsen, för en hjertats förädling, af ett studium i denna riktning. Hvilken värma och vekhet i känslan, hvilken tänkesättets adel och hvilken innerlig naturlighet möta oss ej i sagda dikt! Man har århundraden igenom låtit hinduiskan framsläpa sin sorgliga tillvaro i fördommens, vidskepelsens och barbariets djupaste skugga; ur denna skall hon skärad framgå efter vunnen bekantskap med de idealiska gestalter, hvilka i framfarna dagar tjenat till förebilder för hennes kön. Hon skall då blifva förtrogen med episoden om Savitri, hvars grundtanke är kärlekens triumf öfver döden, och njuta af Tjauras herrliga sång "Till den älskade". Tjaura, en ung brahman, älskade en konungadotter och dömdes, sedan förhållandet upptäckts, till döden; på vägen till afrättsplatsen diktade han de femtio stroferna af denna sång, hvari han med glödande färger skildrar sina minnen af älskarinnan och det lif, han i åtnjutande af hennes kärlek tillbragt. Af särskildt gripande verkan är det i hvarje strof ständigt återkommande begynnelseordet: "Ännu!"

Andra den fornindiska skaldekonstens klenoder äro: "Den vise och nymfen" i "Brahmapurana", "Årstiderna" efter Kalidasas "Ritusan-

hara \ en särdeles betydelsefull, fin och bildrik dikt, hvilket likaledes gäller om några sånger i de båda stora episka verken "Ramajana" och " Mahab har ata". Den känslo verld, som rörde sig inom de gamla indernas bröst, finner för öfrigt ett det mest betecknande uttryck i det skaldestycke, vi här, med uteslutande af några strofer, i öfversättning (efter A. Hoefer) meddela:

Elegi vid den älskades död.

»Ur ,,Bhaminivilasa,\)

O, ve mig, ve! Fiendtligt vänder sig från mig ödet; Ty hon, somländt sitt hus till prydnad, har gått till himlen. Till hvem dig, sinne, då med klagan framgent vända? Och hvilkens smekning svalkar glödande smärta sedan?

En gång du kom till mig med blick, som log förstulet, Som lärt i lek med kärleksguden sin konst att skalkas. Och nu, du ljufva, vill du ej med ett vänligt ord ens En aning blott af lättnad skänka mitt qvalda hjerta?

Hvad jordiskt är, nu allt försvinner på glömskans vägar, Och, dyrt en gång förvärfvade vetandet sjelft mig svikit, Blott hon, min endaste, lion med ögon som unga rådjurs, Mitt hjertas gudom, aldrig skiljes ur helgedommen!

Men du, som var så snar att lända till fridens rike, Allmedlidsamma, här ali skoning du dock förgätit, Då mig du aldrig mera gläder i morgonstunden, Som förr, med sidoblickar, trånande, lotusljufva!

Du tadellösa, du på dygd och på fägring rika, På smycken rika, du med gyllene öronhängen, Som fröjdar hjertat, dikten lik, som det sjelft har fostrat,, I evighet du ej ur detta mitt hjerta viker!

Nu kan då sinnet sig åter lielt öfver lotus fröjda, Kan månens anlet', ojämnförligt i skönhet, stråla, Och åter höras snälla sångarnas glada qvitter, Allt, du min hjertekära, sedan ditt mål du funnit.

Förgäfves, medan än ditt leende jorden lyste, Du ljufva, sitt skimmer för skaldernas blickar tände, Fullmånen, som, att öga, re'n förvirradt, blända, Med glans, af Laksmi lånad, strålar, blott du försvunnit..

Med ord, som dessa: "o, hänförande, höge!" lyfte Till himlars boning mig du, medan på jord du dröjde; Nu, sjelf i himlen sluten, du med gasellens öga, Du öfverlåter mig åt stoftet på jorden!142

O, du, som ej i drömmen, Bhamini, ens betraktat Med längtans blickar annan man, än den dig beskärde, I-lur är dig nu, då hädan skiljas du vill, att-—ve mig! — Att dig en annan, en ringare make söka?

Din stämmas sus, i välljud amitraregnets like, Och din gestalt, den smärta, värd att af skalder prisas, Ditt öfverjoriliska, som nektar milda, väsen — Hvem är väl allt sådant att prisa ej gerna redo?

I mera än ett hänseende karaktäristiska äro äfven de indiska tänkc-språken, af hvilka vi här (efter E. Meiers tyska öfversättning) närmast meddela några ur samlingen "Bartrihari" hemtade prof, alla sysselsättande sig med det qvinliga könet.

Qvinnans makt. Litet veta, sannerligen, skalder, Då om qvinnans svaghet jämnt de orda; Äro de, som fjättra höga gudar Med en blick ur skälmska ögat, svaga?

Mer och mer. Visar lion sig ej, så vill man Annat ej, än henne skåda; Får man henne skåda, vill man Annat ej, Än henne famna; Får man henne famna, vill man Ljuft med henne smälta samman.

Bekännelse. I hållen er till lärarna. Som lefva efter skriften, fromt; Men lyssna vilja hellre vi Till våra skalders ljufva sång. Det lif, som stundar, gerna ni3 I dygden högsta sällhet se: Men här i verlden hugnar mest En fager qvinnas ögonpar.

Obeständighet. Med den ene jollrar lion. Ögat lemnar ej den andre, Tanken släpper ej den tredje: Säg nu, hvem har qvinnans kärlek?

Andra, ej mindre betecknande, lyda sålunda: Fursten, elden, lärarn och qvinnan, Alla de skada, om allt för när, Och gagna ej, om allt för fjär.

Den står sig bäst — det förblifver min lära—,

Som kommer de fyra just lagom nära.

*

Bäst i andra tankar gubben står, Fatt i honom unga vifvet får, Smekes och kysses så ömt — nå väl? Naturligtvis — äger lion dertill skäl!

Så litet bindes qvinnans håg, Som nå'nsin bild, den du i spegeln såg. Hvem mäktat tränga till sjelfva mergen Af

väsen, ojämnt, som stig bland bergen?

Qvinnan, som forsen, bägge, ja, Neder i afgrunds djup dig dra'.

Framför allt värderikt blifver studiet af den gamla veda-åldern, så vida man derunder städse har till ögonmärke en jämnförelse mellan det dåvarande och nutida indiska familjelifvet. Den verld, som i landets äldsta litterära minnesmärken träder oss till mötes, skiljer sig i väsentlig mån från den vi redan känna, genom sin ursprungliga och friska lifsåskådning; särskildt blifva vedaböckerna en verklig guldgrufva, i anseende till de upplysningar, de lemna oss rörande de mest skiftande lefnadsvilkor, seder samt husliga och familjeförhållanden med mera på denna från vår egen så aflägsna tid. Hvad qvinnokönet vidkommer, så framgår ur dessa och öfriga samtida källor, att clet då intog en långt friare och värdigare ställning, än fallet blef efter den tidpunkt, då brahmanväsendet med dess kast-indelning och inskränkande privilegier vunnit öfverhanden. På snart sagdt hvarje rad träffas hänsyftningar på "de gladt sysslande qvinnorna", på "den med den ljuflig a morgonrodnaden jämnförliga, trogna och dugliga husmodern, som pryder sin makes hem" och så * vidare. I det sällskapliga umgänget könen emellan funnos inga tryckande inskränkningar, och det synes, som visste man just värdera denna tvångsfrihet, ty mödrarna begagnade gerna hvarje tillfälle att jämna vägen för de ynglingar, hvilka i tukt och ära önskade närma sig deras döttrar. Sådana gynnsamma tillfällen erbjödo i synnerhet de högtidligheter, som firades till Aryamans, äktenskapsstiftaren, och Asvins ära; under de ringdansar, som då utfördes, torde mellan många hjertan träffats en för lifvet bindande öfverenskommelse. Vid hvarje sådan kärlekshandel spelade lyriska utgjutelser och sentenser med fina anspelningar en vigtig roll. Naturligt är, att vid en så obegränsad frihet, som denna, sorgliga förirringar ej helt och hållet skulle

kunna uteblifva, och hade de gamla herdefolken varit bekanta blott med sedligheten, men ej med dess motsats, skulle väl ej åtskilliga dess berättare så omständligt, som skett, kunnat utbreda sig i en del tvä-tydiga historier, der hjeltarna under "förklädnader" skaffa sig tillträde till föremålen för sin låga.

De ariska inderna under ifrågavarande tidehvarf torde ej varit bekanta med månggiftet. Ehuru några forskare velat finna antydningar om ett sådant bruk, synas nämnligen flera skäl tala för den motsatta åsigten, enligt hvilken dessa antydningar låta hänföra sig till en helt annan eller månggiftets så att säga illegitima form. Den så godt som utan undantag gällande regeln var, att mellan mannen och hans enda hustru rådde innerlig tillgifvenhet och ömsesidig aktning och att en äkta förening ansågs för en lika maktpåliggande som allvarsam sak. Den väg, som var att tillryggalägga mellan frieriet och makarnas första sammanträffande under eget tak, var temligen lång och invecklad; ingalunda dock derför att, såsom sedermera under brahmanernas inflytande, något tomt ceremoniet skulle kommit till heders, utan på grund af de urgamla, nationella plägseder, de der genom vedaböckerna vunnit ytterligare helgd.

Voro alla förberedelser vidtagna, så ägde hvad vi kalla vigseln rum, alltid vid härden och inför den klart lågande eld, som der. upp-tändts åt hemmets gud, Agni. Familjefadern förenade paret, hvarpå brudgummen, hållande brudens hand och efter yttrande: "jag fattar din hand oss till välgång och på det du, såsom min maka, må hinna ålderdommen; Bhaga, Aryaman, Savitar, Purandhi gifva dig åt mig, att du må förestå mitt hus", vid hennes sida tre gånger gick rundt omkring elden. Härmed var vigseln fullbordad, och efter den vidtog ett festligt samqväm med vanliga tillbehör af förplägning, musik och dans.

De barbariska bruk inom den nyare hinduismen, vi i det föregående flera gånger vidrört, voro okända hos cle gamla arerna. För dem skulle offret af likar varit en styggelse, och fruktsamhet inom äktenskapet gällde såsom ett bevis på gudarnas synnerliga ynnest. Redan den på bröllopsceremonien syftande myten utvisar, att det äkta parets sällhet skulle grundas på en talrik afkomma; ja, denna talrikhet ansågs till och med liktydig med, hvad vanligen kallas rikedom, och för den skull var det, den gifta qvinnan aldrig uraktlät, att till "gudasystern" Sinivali,, fruktbarhetens gudinna, uppsända sina böner och frambära den henne helgade drycken. Kunde det också vara ett slags missräkning, då föräldraglädjen inställde sig i skepnad af ett flickebarn, så ansågs det dock aldrig för en verklig olycka.

Ännu skarpare visar sig motsatsen mellan de båda tidsåldrarna i fråga om hustruns handlingssätt vid makens frånfälle. Medan en nyare tid för ett sådant fall dekreterat sjelfmordet såsom enkans pligt, kunde hon under vedatiden utan betänkande ingå nytt gifte. Forskare i de indiska antiqviteterna hafva visat, hurusom prestkasten genom uppsåtligt falsk tolkning af de gamla hymntexterna sökt — och begripligtvis äfven funnit — stöd för den sed, som rest bålet för så många beklagansvärda offer; en sed, som innebär den mest afgjorda motsägelse ej allenast mot vedaålderns hela anda och åskådningssätt, utan äfven mot den då öfliga formen för likbegängelse, hvilken ingalunda var förbränning. Denna sistnämnda har först långt senare vunnit insteg och sannolikt af orsaker, hvilka stå i sammanhang med klimatet.

Bland vår tids hinduer ingriper kastandan i alla lifvets förhållanden, såsom en öfver dem bestämmande makt, i verkligheten långt starkare än familjebandet, som gent emot den nästan helt och hållet försvinner. Mannen kan, det är sannt, mot hustru och barn visa tillgifvenhet, men till och med denna regleras af kastlagarna och saknar således allt sedligt värde. En hvar kan, af mångahanda skäl, helst om han försyndat sig mot vissa religiösa stadganden, utstötas ur sin familj; ett straff, hvilket äfven drabbar den qvinna af högre kast, som plägat otillåtet umgänge med en man af lägre sådan. Enligt för de flesta kaster gällande föreskrift, få kastens medlemmar blott sins emellan ingå äktenskap. På sådant sätt har allt splittrats och sönderfallit, och i spåren af den sociala upplösningen följer den politiska. Den, som förlorat, det vill säga utstötts ur sin kast, afskäres från ali gemenskap med sina närmaste; hans hustru betraktas som enka, hans barn som faderlösa; det öde, de senare oskyldigtvis underkastas, är det sorgligaste, som gerna kan tänkas, i det de beröfvas sitt naturliga stöd, medan den lefvande mannens "enka" ej heller får ingå någon ny äktenskaplig förbindelse. Till jämnförelsen mellan den moderna hinduismen och vedans lyckliga tidehvarf kan i sjelfva verket ej tänkas lämpligare illustration, än denna, hvilken tillika kastar det bjertaste ljus öfver så många af afgrunderna i det nyare Indiens samhällsskick.

102. Bland dravida-folken.

En blick på mellersta och södra Indiens plastiska beskaffenhet. — Pilgrimsfärder till Djagarnat. — Menniskooffer i Khondistan. — Moderskärlek. — Khondernas qvinnor. — Plägseder vid bröllop. —- Ariska element i Dekan. — Banjari-qvin-nornas skönhet. — Öfver Mahadeo-bergen till vestkusten. — Bombay.— Parsernas familjelif. — Djangamernas åsigter i äktenskapsväg. — Natjeserna eller danser-skorna (bajadererna). — Blick på Hyderabad. — Tamilerna. — Todaerna. — Ka-naresiska och malabariska qvinnor. — Singalesiskorna. — Sällsamma bröllopsceremonier. — Polyandri.

n linie, dragen från Kalkutta i öster till halfön Gudjerat i vester, skulle på Indiens karta i det närmaste angifva gränsen mellan det af hinduer bebodda landet och de ursprungliga dravida-folkens område. Visserligen träffas hinduer i större eller mindre myckenhet äfven inom halföns sydliga del, i synnerhet i de stora städerna, men dravidaer förekomma deremot ej i de norra provinserna. Mellersta och södra Indien, som sålunda i afseende på folkslag är skildt från det egentliga Hindustan, utgör äfven beträffande jordformationen ett område för sig, ja, hvad mer är, har i äldre tider varit en af hafvet från Himalaja skild ö; det var då Ganges-dalen eller, rättare sagdt, Ganges' lågland intog detta hafs ställe, som ön blef halfö och förbindelsen med Asiens fasta land återställd.

Södra och mellersta Indien bilda tillsammans ett helt inom. idel naturliga gränser: i öster och vester hafvet, i norr de temligen höga Vindhya-bergen och dessas östliga fortsättningar på Nerbuddas källområde samt det bergiga landskapet Gondvana. Mot söder utlöper den triangelformiga halfön i en förlängd spets, slutande med kap Co-morin. Utom Vindhya-bergen, hvilka bilda platåns norra rand, möta vi här flera andra betydande kedjor, såsom Mahadeo-bergen, ett slags sydlig parallel till de nyssnämnda, samt vestra och östra Ghaterna, af hvilka det förra sträcker sig längs vestkusten, det senare mellan sig och hafvet har det flacka och temligen breda kustlandskapet Karnatik och vidare de lågslätter, hvilka genomströmmas af de i Bengaliska viken utfallande stora floderna. Det mellan alla dessa fjällmassor inneslutna

landet kallas med ett gemensamt namn Dekan-platån, en mindre lämplig benämning, då det i sjelfva verket

utgöres af flera vidsträckta och sins emellan genom stora floder skilda bergslätter, sådana som Gond-vana nordost och Berar norr om Godaveri, Hyderabad mellan sistnämnda flod och Kistnah samt Mysore mellan Mangalore och Madras, flera andra smärre platåer att förtiga. Hvar och en af dessa afdelningar har vidare en på mångfaldigt sätt vexlande höjd och fylles af utsprång, löpande mellan de båda sträckningarna af Ghat.

Hvad beträffar Dekans indelning i etnografiskt hänseende, motsvarar den i det allra närmaste den, som landet fått af naturen. De stora grupper af dravida-rasen, med hvilka vi nu gå att göra bekantskap, intaga hvar för sig nästan på håret någon af de nyss uppräknade, så att säga, afskrankningarna; så bo gonderna i Gondvana och khon-clerna i Orissa; dernäst komma telingaerna, hvilkas område börjar i södra delen af Orissa och sträcker sig öfver Hyderabads och Balaghats taffelland; vidare tamilerna i Karnatik och på den der bakom liggande högslätten; Mysores platå intages af kanareserna och de vestra kustlandskapen af malabarerna, tuluerna samt, om man så vill, äfven to-daerna, då Neilgeri-bergen, dessas hemvist, tillhöra vestra Ghats system.

Fortsätta vi vår vandring från Kalkutta, der vi senast afbröto clen, och vända oss mot sydvest, så befinna vi oss på en väg, som årligen tillryggalägges af otaliga pilgrimer. Dessa, de frommaste bland de fromma, vallfärda till Djagarnats (Juggernaut) tempel, ett ställe, sedan århundraden skådeplats för fanatismens afskyvärdaste orgier. Glanspunkten i dessa, af alla upptänkliga sjelfplågerier sammansatta, festligheter utgjordes dock städse af det ögonblick, då botgörare, ifriga att så skyndsamt som möjligt inkomma i paradiset, dussintals nedkastade sig framför hjulen af den stora vagnen med afgudens bild, för att krossas — till himmelens ära. I den mån, det engelska väldet slagit djupare rötter, hafva naturligtvis äfven dessa öfverdrifter inskränkts; och saknas i Djagarnat äfven i våra dagar för ingen del vidriga uppträden, så uteblifva dock numera åtminstone de nyssnämnda "rådbråkningarna".

Vid denna heliga ort, för öfrigt belägen vid Bengaliska viken, beträda vi det vilda berglandet Orissa, som härifrån sträcker sig åt det inre af halfön. Flär bo khonderna, märkliga genom de bland dem ända in i femte årtiondet af vårt århundrade öfliga menniskooffren. Till dessas afskaffande tarfvades mera än vanligt energiska åtgärder af den anglo-indiska regeringen. Det var först efter förnyade, till landets aflägsnaste smygvrår utsträckta, militära expeditioner och i förening med dessa, man genom mildare öfvertalningsmedel lyckades bringa

det i mensklighetens namn företagna verket till önskvärdt slut. Den förnämsta svårigheten vid denna uppgift låg deri, att så många af de till offring bestämda individerna — de så kallade meriaherna — ej kunde förmås att bjuda handen åt sina räddare, utan tvärt om kände sig stolta öfver att vara de redskap, genom hvilka gudarnas nåd nedkallades öfver deras stam och slägt.

General John Campbell, den man, som åren 1840—1854 fått genomförandet af det svåra värfvet sig anförtrodt, har lemnat upplysande och intressanta meddelanden om dessa bland khonderna gängse offer. Enligt honom, egnades de hufvudsakligen åt Tado Pennor, "jordens

Telinga-qvinnor.

gud", till afvärjande af olycksfall och till framkallande af rika skördar. Enligt en annan uppgift åter, tro khonderna på en "ljusets gud", hvilkens gemål, "jordgudinnan", på samma gång ödets gudinna, tillhör mörkret och åstadkommer allt ondt; till hennes blidkande tarfvas offer, helst af menniskor. Mången meriah invigdes redan från barnaåren åt detta öde; men det är å andra sidan bestyrkt, bland öfriga intyg äfven genom den ofvannämnde' Campbells, att de flesta offren bestodo af köpta, således för folkets intressen alldeles främmande, personer. Den särdeles inbringande leveransen af dessa olyckliga besörjdes af särskilda agenter eller uppköpare, hvilka, helst under tider af hungersnöd, drogo

•omkring i de till norra Bengalen stötande slättdistriktens byar och till-handlade sig eller, då det så föll sig, stulo

de utblottade invånarnas barn samt, under förespegling af arbetstillfällen, lockade ynglingar cch flickor inåt bergstrakterna. Fångarna förvarades ofta flera år igenom och behandlades alltid väl. Ehuru ej okunniga om det öde, som förestod dem, funno de sig deri med den hos österländingar vanliga fatalistiska under-gifvenheten. Ej sällan hände, att en khond tog någon af de fångna flickorna till äkta eller att offren gifte sig inbördes, i hvilket fall de barn, de bragt till verlden, äfven "lades på", för att, i likhet med föräldrarna, framdeles tjenstgöra som slagt-offer.

Sjelfva offerhandlingen, sådan den beskrifves af Campbell, var ett verkligt mästerstycke af gräslighet. Den inleddes, en hel månad i förväg, af bullrande festligheter, hvilka oafbrutet fortforo intill den för offret utsatta dagen. Efter förnyade dryckeslag och vilda dansar, i hvilka meriahn, smyckad med blommor, allt-jämnt var en af deltagarna, kom generalrepetitionen, då det berusade offret bands vid "den heliga pålen" och presterna reciterade de öfliga formulären samt förkunnade såväl gudinnan som meriahn sjelf, att offret komme att försiggå nästföljande dag. Då denna inbrutit, smordes meriahn med olja, berusades på nytt och fördes i högtidlig procession, under döfvande musik och den fanatiska hopens tjut, till afrättsplatsen. Här slagtades först ett svin, hvars blod samlades i en tätt invid pålen gräfd grop, och efter det man ännu en gång åkallat gudomligheten och bekransat meriahn, nedtrycktes denna i blodpölens gyttja och qväfdes der. En variant bestod deri, att meriahn krossades mellan tvänne bambubräder och först efter obeskrifliga qval halshöggs. Det mest upprörande af allt

Flicka från khondernas land.150

var emellertid då offret formligen styckades lefvande, något, som vid de två förstnämnda metoderna åtminstone ej skedde förr, än efter af-lifvandet, i det då hvar och en af de närvarande — mest officiella ombud för olika stam-afdelningar och byalag — skar sig en bit ur den döda kroppen och med denna så skyndsamt som möjligt begaf sig till sitt särskilda altare, att der hembjuda den åt gudinnan. Köttet ned-gräfdes sedan, med verkan, såsom man trodde, att barnen frodades, grödan gick till, boskapen förökades, fienderna föllo till föga och alla. farsoter lyckligen afvändes.

Vi hafva redan antydt, hvilken möda det kostade engelsmännen att utrota detta barbari. Hade detta lyckats dem i någon by, så fortforo dock de närgränsande, utan att deraf låta störa sig, med samma rysligheter, och det befanns derför nödigt att ingripa på hvarje ort för sig;, stundom återtogs den gamla vanan af kommuner, hvilka redan en gång förmåtts att upphöra dermed. Det var först sedan man lyckats i goda öfvertala vederbörande till ett försök att under viss tid inställa mennisko-offren, för att se, huruvida ej gudinnan kunde vinnas genom mildare åtgärder, som en vändning till det bättre inträdde; skörden utföll nämn-ligen samma år utöfver ali förväntan tillfredsställande och hjordarna funno till följd deraf ökad trefnad. Med denna påtagliga bevisning var isen bruten — men blott inom det distrikt, der experimentet företagits. Ännu många år varade denna strid mot vidskepelsen och fördommarna, hvilken dock till sist öfverallt, der engelskt inflytande omedelbart gjort sig gällande, krönts med seger.

Som man lätt kan föreställa sig, saknades ej gripande episoder under de många försöken att rycka de olyckliga offren undan det öde, som väntade dem. Den erkännsamhet, de visade sina räddare, var emellertid, till en början åtminstone, högst måttlig; såsom vi redan nämnt, betog dem troshänförelsen ali besinning eller ansågo de, från sin fata-listiska ståndpunkt, sig oåterkalleligt hemfallna åt sin grymma bestämmelse och alla försök att undandraga sig denna utan minsta gagn. I sjelfva verket rymde också många, i synnerhet qvinnor, af de redan räddade, från engelsmännen, för att å nyo öfverlemna sig i sina bödlars händer.

Rörande är den berättelse, Campbell meddelar om en af dessa qvinnor. Hon hade tillika med tre sina barn tagits om händer af engelsmännen, men visade, i likhet med sina olyckskamrater, ingen synnerlig tillfredsställelse häröfver; sedan lång tid hade hon gjort sig så förtrogen med tanken på sitt och barnens offrande vid en viss, stor festlighet, att denna tanke slutligen beredde henne glädje. Sedan hon likvälFRÄMRE INDIEN.

så småningom hunnit finna sig i den vändning, saken tagit, erkände hon, att hon ägde ännu ett fjerde, likaledes till meriah utsedt, barn och bad sina räddare befria äfven detta, något, som emellertid erbjöd alltför stora svårigheter, då man redan hunnit långt in i den ogynnsamma årstiden och den stam, der barnet hölls fånget, var en af de mot engelsmännen mest fiendtliga. Man sökte emellertid hålla den olyckliga vid godt mod, genom att ingifva henne förhoppningar på den stundande bättre årstiden. Förgäfves; en dag var hon försvunnen ur lägret, och af den omständigheten, att hon qvarlemnat de öfriga barnen, slöt man, att hon sjelf gått att uppsöka det saknade. Efter förloppet af fyrtio dagar visade hon sig verkligen åter, med sin räddade gosse vid handen; hon hade under den svåraste regnperioden banat sig väg genom urskogar och träsk, nödtorftigt lifnärande sig med frukt och rötter. Under hela tiden var hon af oro och rädsla så godt som urståndsatt att njuta någon sömn, annat under de korta stunder, utmattningen kom henne att nedsjunka midt i skogar, hvilka hvimlade af giftiga ormar och genljödo af tigrarnas rytanden. På detta sätt hade hon slutligen framkommit till den by, som var hennes bestämmelseort och der hon inväntade ett tillfälle, då invånarna mangrannt lemnat denna, för att uppsöka och medtaga sitt barn. Samma umbäranden och faror väntade henne på återvägen, och vid framkomsten till lägret var hon af lidande och sjukdom utmerglad till likhet med ett skelett. Regeringen anslog utan tidsutdrägt en summa, tillräcklig till hennes och barnens underhåll.

Såsom under närvarande förhållanden kunde väntas, har hos khon-derna qvinnornas ställning afgjordt förbättrats; de hafva inflytande öfver männen och behandlas med aktning, ja, om de äro familjemödrar, med utmärkelse. Detta deras inflytande sträcker sig för öfrigt ej ensamt till husliga, utan äfven till de allmänna angelägenheterna. Mannen har ingen besittningsrätt öfver hustrun och får ej taga sig bisofverska utan hennes medgifvande, hvilket för öfrigt sällan nekas, enär den lagliga hustruns rättigheter i intet afseende anses upphäfda genom den förras narvaro i hemmet. Barn af dylika förbindelser kunna emellertid göra anspråk på halfva arfvet efter fadern.

Vid sina bröllop gå khonderna något besynnerligt till väga. Som det äkta ståndet hos dem börjar ytterst tidigt, så är det under första tiden egentligen att betrakta som ett slags öfvergångstillstånd. Bruden är oftast betydligt äldre än brudgummen. Så till exempel förekomma fall, då hon är sexton och han blott tio år gammal. Sedan föräldrarna afslutit giftermålskontraktet, hvilket här är en köpeafhandling, med andra ord, sedan man kommit öfverens om ett visst pris i form af bufflar,

får, svin, höns, säd och kokkärl, hemtar man till bröllopsgården ris och starka drycker; presten smakar på de senare och hembär äfven någon del deraf ål; gudarna, hvarefter kontrahenternas föräldrar på hvar sitt håll förklara förbundet slutet. Nu följa i ordningen dans, sång och andra lustbarheter, till hvilka äfven hör ett låtsadt bortröfvande af bruden. Presten, hvilken vid festens början, enligt hinduisk sed, knutit ett gult band kring brudens och brudgummens hals och målat dem i ansigtet med en lösning af gurkmeja, ledsagar slutligen de båda till deras

blifvande hem, under uttalande af en besvärjelseformel för hvarje gång vägen leder öfver en bäck. Från denna dag vistas den unga qvinnan jämte den gosse, vid hvilken hon bundit sitt öde, i den sistnämndes fädernehus, der hon biträder sin svärmor i hushållsgöromål, till dess gossen blifvit tillräckligt man för att bygga sig eget bo.

Såsom vi i det föregående anmärkt, förekomma allestädes bland Dekans dravidiska befolkning inströdda ariska element, hvilka på några trakter till och med äro de afgjordt herrskande. Ett dylikt element är

// / u

bland andra ett sedan urminnes tid, såväl i det egentliga Hindustan, som i taffellanden inom Dekan, uppträdande nomadfolk, banjarerna (banjari), hvars medlemmar, utmärkta genom styrka och skönhet, till såväl utseende som vanor lifligt erinra om zigenarna. Deras ströftåg sakna för öfrigt hvarken plan eller mål; inom Dekan, der samfärdseln hittilldags vunnit ringa utveckling och vägarna lemna mycket öfrigt att önska, bilda de formliga provianteringskolonner. De forsla säd och drifva boskapshjordar, på vare sig beställning eller spekulation, från

det ena distriktet till det andra; äfven regeringen anlitar stundom deras tjenster. De banjariska qvinnorna i ali synnerhet äro berömda för sin skönhet; de äro smärta till växten, hafva fina och välbildade lemmar samt ädla drag; hvarje deras rördse preglas af på en gång behag och värdighet. Deras drägt består af en kort, kring bröstet åtsittande jacka samt en lång, veckrik röck; till den koniska hufvudbetäckningen hör en duk, som baktill nedfaller öfver hela gestalten och i hvilken de insvepa sig som i en mantel. De smycken, en banjari-qvinna bär, representera ofta hennes makes hela förmögenhet; de utgöras af ör- och näsringar, ringar och kedjor för håret, halsband af snäckor samt en mängd blåa och röda eifenbensringar kring både öfver- och underarmen. Äfven kring fotleden bäras ofta tunga, med många små bjellror besatta metallringar. Dylika lefvande nipperbodar taga sig. synnerligast under resa, rätt pittoreskt ut; de trona då på en kamel, i en ställning, der drägtens behagfulla drapering kommer till sin

Banjari-qvinna.

fulla rätt; sitt minsta barn hafva de i en rensel på ryggen och mando-linen på armen. Deras lott inom familjen torde emellertid lemna dem åtskilligt öfrigt att önska. Under rasterna åligger dem hela skötseln af kreaturen, under det männen gå på vakt kring lägret, för att skydda det mot öfverrumplingar af fiender eller vilda djur.

Dylika banjariska expeditioner möta äfven vi under det följande af vår vandring från det skogrika Orissa till det inre af Dekan. Närmast komma vi till de norr om khonderna boende gondernas land, derefter till Gondvana-bergen och, ständigt styrande vår kosa vester ut, till Mahadeos heliga skogstrakter. Stundom hvimlar det af pilgrimer på alla de vägar och stigar, hvilka leda ned från de i norr liggande Vindhya-bergen. Hela Mahadeo-kedjan är nämnligen helgad åt Siva, och hufvudorterna för kultens andakt ligga just der kedjans brantaste toppar resa sig. Här har allt, natur som folk, förblifvit oberördt af hvarje vesterns inverkan. Det vidsträckta området söder om Mahadeo fylles af en förvirrad massa skogbeklädda höjder, efter hvilkas passerande man inkommer i Taptis floddal och, sedan ännu en med de förra parallel bergsarm öfverstigits, i Nerbuddas. De båda nämnda äro de enda större floder, som i Dekan rinna åt vestkusten och blanda sig med Arabiska hafvet; alla de öfriga följa halföns största sluttning, den åt öster, och utmynna i Bengaliska viken.

Följande Taptis lopp, komma vi vid Surate till den af vestra Ghat infattade kusten. Den vigtigaste punkt på denna och tillika hela Indiens naturliga hufvudstad är Bombay, med en befolkning af mera än sex hundra femtio tusen själar, af hvilka öfver fyra hundra tusen äro hinduer, dem muhammedanerna i antal komma närmast, medan parserna uppskattas till blott ungefär femtio tusen. Parserna äro afkomlingar af de gamla perserna, således elds-eller, rättare, ljusdyrkare, och fasthänga — detta, det måste tillstås, ingalunda till sin nackdel — ännu i dag med yttersta seghet vid sina urgamla seder och bruk. Sålunda är deras familjelif ytterst välordnadt och patriarkaliskt, och det gör ett godt intryck att se far och mor omgifna af vackra och lifliga barn. Bland alla asiater äro parserna de arbetsammaste och mest aktningsvärda; ingen af männen är tiggare; alla deras qvinnor, gifta som ogifta, föra en vandel, fri från hvarje, äfven den ringaste, fläck. Utmärkta genom sin driftighet och affärsrutin, äro de ej mindre framstående genom välgörenhet, frisinthet och sträfvan efter odling. Bombay var den första stad i Indien, från hvilken någon lifligare agitation för en förbättrad qvinnoundervisning utgått och, såsom vi i föregående afdelning ådagalagt, hade denna rörelse afgjord framgång. De indiska parserna

understödja likaledes på det frikostigaste sina i Persien (Jezd) under tryckande omständigheter lefvande trosförvandter. Dess värre vill det dock synas, som skulle detta kärleksverk ej hafva åsyftadt resultat eller förmå rycka de iranska parserna ur det djupa förfall, hvari de råkat.

Hos i Dekan boende hinduer möta vi naturligtvis samma seder och bruk, som hos deras stamförvandter inom det öfriga Indien. På sin höjd har här och der en eller annan detalj rönt inflytande af rummets och tidens i förening med dravidiska förhållanden. Här finnas äfven flera sekter, af hvilka särdeles djangamernas vunnit vidsträckt spridning. Äfven hos Dekans hinduer försiggår vigseln efter flera slags ritual, hvilken dock inom brahmanernas kast oföränderligen förblifver en och densamma. Alltid rådfrågas en astrolog, hvilken, efter det han tecknat sig till minnes parets namn, utsätter lämplig dag för bröllopet. Sjelfva akten afslutas med en saptapadi eller en sju

gånger företagen vandring kring härdens eld. Hos öfriga kaster äro bruken mera eller mindre från hvarandra afvikande. Allmänt fejas och prydes dock bröllopshuset, utanför hvars med blommor och palmblad klädda hufvudingång uppreses en äreport af bambu och löf. Alla i festen deltagande bära hvita eller bruna kläder, och under dess fortgång höras qvinnorna ofta utbrista i ropen: "Måtte detta pars sammanlefnad blifva sådan, som Ramas och Sitas!"-—Guden Rama är i Dekan ytterst populär och många män uppkallas efter honom, liksom qvinnorna efter hans gemål, den milda, kyska Sita. Ramr. är en inkarnation af Vischnu, och hans bragder under den med aryaerna gemensamma kampen mot södra Indiens befolkning skildras i det ofvannämnda gamla episka nationalverket Rama-jana, hvilket till författare har Valmiki.

För att återkomma till de nyssnämnda djangamerna, så dyrka dessa, i motsats mot brahmanisterna, hvilka, som bekant, drifvit mångguderiet ända till ursinne, blott en gud. Sektens stiftare kallar sig Basava, och hans läror äro i sjelfva verket ej så oförnuftiga, som brahmanerna söka göra troligt. Basava har i betydlig mån mildrat kastskilnaden och särskildt inlagt sin gensaga mot den ovärdiga behandlingen af qvinnorna, för hvilka han öfverallt visar stor aktning och hvilkas talan han i sin kodex för, i ordalag, hvilka utgöra en angenäm motsats mot det plumpa språk, brahmaismens urkunder i fråga om könet föra. Djangamerna skilja sig också från alla öfriga hinduer genom clet sätt, hvarpå de behandla sina qvinnor. Månggifte tillåtes blott undantagsvis, så till vida som mannen äger taga sig ännu en hustru, om den första ej skänkt honom någon arfvinge. Äfven i detta fall är dock den första makans samtycke oundgängligt. Medan det ogifta ståndet är brahmanisten i156

lag förbjudet, äger djangamen i detta fall blott att rådfråga sin böjelse. Enklingår få ingå nytt gifte, men föredraga de ensamheten, så måste de afstå från ali prydlighet i drägt och låta afraka sitt hår. Sist må anmärkas, att djangamerna besvara en qvinnas helsning, brahman-isterna icke,

Banjariska qvinnor på resa.

Den representant af Indiens qvinnoverld, till hvilken ordningen att framställas för läsaren nu kommit, har vunnit rykte vida utom sitt hemlands gränser; vi mena bajaderen, den förolyckade varelse, hvilken, omgifven af en så underbart rörande dager, träder oss till mötes i Goethes herrliga ballad. Olyckligtvis lemnar dock bilden, sådan-den der återgifvas, i mångt och mycket sanningen bakom sig. Lika såFRÄMRE INDIEN.

litet, som den indiska och, öfver hufvud, den österländska dansen är hvad den 1 Europa anses för att vara, lika litet är bajaderen i sig sjelf någon poetisk företeelse. Visserligen är hon i allmänhet bättre än det rykte, hon i sitt hemland äger om sig, men hvar och en, som sett hennes dans och hört hennes sång, måste dervid funnit sin väntan bittert besviken; något mera enformigt än särskildt hennes dans kan nämnligen ej tänkas. Några män ackompanjera på trummor och cymbaler danserskans — nätjes, som hon i Indien kallas — rörelser, medan andra bajaderer, sittande i en ring, markera takten med händerna, under afsjungande af en entonig kör. Danserskan sjelf gör mindre intryck genom sin mimik, än genom det brokiga bjefs, i synnerhet skallror och ringar, hvarmed hon är utstyrd. Oftast, men långt ifrån alltid, är hennes drägt af dyrbar beskaffenhet, och då öfriga bruk bland landets talrika stammar skifta i det oändliga, bör det ej heller förundra oss, att på olika ställen möta afvikelser äfven hvad angår denna drägt. Såsom ett non pius ultra bland dylika toaletter gäller emellertid en, som består af en knappast nedom barmen räckande, genombruten (nät-) spens, vid-byxor och en stor, kring hela kroppen fladdrande slöja. Genom sammansättningen af dessa plagg, af hvilka spensen slutar för tidigt och underkläderna taga vid för sent, kommer det kroppsparti, som räcker från maggropen till höftbenet, att blifva fullkomligt obetäckt; och som hela hemligheten i bajaderens konst just besticker sig i böjningar och vridningar af kroppens öfre del, så lemnar det "plastiska" i hela föreställningen intet öfrigt att önska.

Bajaderens dans beledsagas utomdess af ljudliga stampningar, *

hvilka i sin ordning åstadkomma ett döfvande oväsen af de många

Bajader från Hyderabad.158

ringar och skallror, med hvilka större delen af hennes person är betäckt. Smaken för denna musik synes emellertid vara urgammal, att dömma af åtskilliga ställen i den fornindiska litteraturen; så till exempel sjunger Kalidasa i " Ritus ankar cl' om

"Hur kring höftförtyngda fötter Skönt små klockor höras ringa Och de steg, hon tager, alla Likt en hansa ljufligt klinga."

Och i dikten ' Till den älskade" (efter Tjaurapantjasikà) heter det: "Ännu, som förr, af rusig fröjd Mitt hjertas strängar dallra: Kring hennes rörda hand jag hör Dess gyllne smycken skallra."

Trots det öfvervinneliga i dessa och liknande eller af en ännu skarpare naturalism preglade loford öfver dansens tillbehör, är Indiens skaldekonst stum i fråga om sjelfva dansen. Bajaderens konst har ej ens den blygsammaste andel i den uppmärksamhet, som egnas hennes utstyrsel, hennes så att säga tillfälliga behag. Detta vittnar icke tiU dess fördel. Ej så återhållsam är sången deremot, då det gäller danserskans mer eller mindre naturliga behag. Här äro inga bilder för djerfva, intet språk för lidelsefullt; alla dessa behag, de må nu härröra från det "haf af lockar, som svallar kring det månbleka anletet" och den "honung, som sväfvar i läpparnas suck" eller det "saffrans-, sandel-och muskusdoftande lifvet" och de "gördelsmyckade länderna", få sin gärd af hyllning från älskaren, hvilkens skönhetsdruckna öga aldrig kan se sig mätt och hvilkens rastlösa inbillning aldrig upphör att fråssa.

Ett särskildt slags bajaderer — af portugiserna kallade ballader as (dansande flickor), hvaraf påtagligen den hos oss gängse benämningen uppkommit — äro de, som bära namnet "gudommens slafvinnor" (de-vadaschi); de tillhöra kulten och invigas, sedan de under ledning af en lärarinna (daja) hunnit nödig fulländning i musikens och dansens konst, åt antingen Vischnu eller Siva. Huru föga våra vesterländska föreställningar om bajaderernas uppgift passa på denna klass, inses deraf, att devadascherna uppträda blott i templen, utom hvilka de ej ens få sätta sin fot. Det är dem tillåtet att ingå äktenskap — ehuru mannen i sådant fall ej får hafva något att skaffa med templet —, men ofta händer äfven, att de aflägga kyskhetslöfte.

Utom dessa Vischnus och Sivas devadascher, hvilka alla tillhöra högre kast, finnas andra af sudra-kasten, hvilka egna sig åt de öfriga gudarnas tjenst och åtnjuta större frihet. Så äro de ej bundna vid det

tempel, i hvilket de understundom uppträda, utan bo hvar det faller sig, i städer och byar, och medverka äfven vid enskilda festligheter; ja, de draga till och med, åtföljda af musikanter, kring landet, för att, ej alltid i religionens tjenst, afgifva prof på sin konstfärdighet. Förnämligast, säges det, af omsorg för den framtid, då deras behag ej längre stå dem bi, ådagalägga devadascherna ett särdeles utveckladt förvärfsbegär; det är för tillfredsställandet af detta, de störta sig i verldslifvets hvirfvel med en ifver, som ådragit dem deras mindre fördelaktiga rykte. Det gifves formliga uppfostringsanstalter för dessa bajaderer, företrädesvis inom halföns södra del. Så ofta en äldre uppsättning hemkommer, drager en ny ut, och en tredje utbildas under tiden till denna senares återkomst. Anbota, en på vestkusten belägen stad, har ådragit sig en viss ryktbarhet för sina institut i denna väg.

Bland de rajputiska bajadererna råder en egen sed: de välja, vid de stora högtiderna, till beskyddare någon af hofvets högre embetsmän, hvilken då måste inbjuda dem, ofta till ett antal af från ett hundra femtio till två hundra och deröfver, till sitt palats och der underhålla dem i nio dygn. Under denna tid, då de åtnjuta stora friheter, utföra de den heliga dansen naurat7ri eller "de nio nätterna"; till hvarje sådan prestation upptåga de i ett slags militärisk ordning, för att derefter upplösa sig i grupper. Dansen äger endast rum nattetid, på någon af palatsets terrasser eller gräsplaner, hvilken för tillfället omgifves af vid långa stänger fästa, brinnande vedknippor af välluktande träslag. Det fladdrande skenet häraf skall gifva danserskorna ett ytterst fantastiskt, spökligt utseende. Man tänke sig härtill den indiska sommarnatten, den enformiga musiken, rasslet af hundratals skallror och nàtjesernas gälla skrik, och man har färdig en bild, som för europeer måste förefalla, om ej tilltalande genom sin skönhet, åtminstone fängslande genom sin egendomlighet.

En trakt af Indien, der bajadererna likaledes röna liflig efterfrågan, är "nizams" rike, det stora, muhammedanska Hyderabad. I hufvudstaden med samma namn utveckla de en ofta bländande ståt, liksom det på det hela är här, i det inre af Dekan, pulsslagen af ett äkta asiatiskt lif låta sig märkbarast förnimma. På Hyderabads gator råder ett det mest pittoreska hvimmel. Mellan män i hvita bomullskläder eller sidentalarer och guldstickade turbaner tränga sig qvinnor med långa, trångt åtsittande benkläder, bålen höljd af ett plagg, som knapphändigt betäcker bröstet, men lemnar ryggen bar, och en mask af fin ståltråd för ansigtet. Bland massan af fotgängare, ytterligare förstärkt af väp-nadt manskap, nakna daglönare med flera, röra sig präktigt klädda1G0

ryttare, hermetiskt tillslutna, förgyllda palankiner samt hundratals elefanter med röda, guldstickade schabrak och en jättelik halfmåne öfver pannan, och i den lifliga taflan saknas aldrig ett eget slags långsamt framrullande och med brokiga förhängen försedda vagnar. Det är i dessa bajadererna färdas, alla rikt smyckade med perlor och diamanter och sjungande glada sånger med ackompanjemang af trummor och cymbaler. Senare på aftonen ser man dem här och der — mest på husens gårdar och i skuggan af en praktfull tropisk, af mångfärgade papperslyktor

Denna folkstam, utan tvifvel den talrikaste i södra Indien, är ta-milernas, i rundt tal uppskattad till tolf millioner, en siffra, som förefaller ännu högre vid jämförelsen med åtskilliga bergsstammar i Neil-geri-clistriktet, hvilka ofta utgöras af blott några få tusen individer, men icke dess mindre äro af obestridlig vigt för Indiens etnografi. Bland tamilerna utöfva sedan lång tid tillbaka flera missionssällskap en verksamhet, hvilken burit jämnförelsevis rika frukter. I sin helhet är folket sivaister, det vill säga erkänner Siva, eldens och förstörelsens gud, så-

genomskimrad vegetation — som bäst sysselsatta med utöfningen af sin konst.

Toda-qvinna.

Sydost om provinsen Hy-derabad, från mynningen af floden Kistnah, vidtager den landremsa, som bär namnet Karnatik och som, flerestädes med en bredd af tio mil, mellan östra Ghat och Koro-mandel-kusten sträcker sig ända ut till Indiens sydligaste udde eller kap Comorin. Tänka vi oss denna remsa inåt halfön utvidgad med en del af Mysore eller den lika benämnda hufvudstaden jämte Bangalore med omgifningar samt några sträckor land vid sluttningen af vestra Ghat, så hafva vi framför oss ett område, som nära nog uteslutande bebos af en enda stor folkstam af dravida-ras.

som himmelens och jordens ende beherrskare, medan hos hinduerna guden Vischnu intager främsta rummet. I norra Indien känner man ej mycket till Siva, liksom de fyra vedaböckerna sammanstämmande iakttaga tystnad med afseende på sättet för hans dyrkan, men i södern är det förnämligast kring honom, som massorna samla sig. Under det Vischnu inom tamilernas land äger blott ett hundra åtta större tempel, räknar man der ett tusen åtta invigda åt Siva, hvilkens son Ganesa, guden med det trinda underlifvet och det kloka elefantansigtet, allra egentligast kan kallas tamilernas hufvudgud. Skälet till sivaismens öfvervigt i södern är att söka i de många beröringspunkterna mellan denna lära och den de-montro, som förefanns hos den gamla dravidiska befolkningen, liksom den ännu i dag anträffas hos alla vilda bergsfolk, såsom exempelvis schanarernd. i Tine-velly. Tamilerna anses för öfrigt vara det mest begåfvade, företagsamma och för kulturen mottagliga af alla till dravida-rasen hörande folk. Deras qvinnor äro ytterst flitiga, och en stor del af dem finner, tillika med männen, hvarje år lönande sysselsättning på Ceylon, der redan en stadigvarande tamilisk arbetarebefolknmg slagit sig ned. Den tamiliska qvinnan är till färgen mycket mörk, till växten liten och späd, men derjämte fysiskt uthållig och outtröttlig i sin verksamhet till hushållets fromma.

På vestra gränsen af tamilernas land, tätt intill södra randen af Mysores platå och på visst sätt utgörande Vest-Ghats sydliga afslutning, sträcka sig Neilgeri- eller "de blå" bergen, bebodda af flera stammar, bland hvilka todaerna äro särskildt nämnvärda. Med afseende på deras härkomst äro meningarna delade. Medan J. F. Metz — på grund af i denna trakts grafvar funna redskap, hvilka hänvisa på ett åkerbrukande, då deremot todaerna äro ett

herdefolk — vägrar att erkänna dem såll

Kanaresiska från Mangalorc.

som de blå bergens ur-inbyggare, anses de deremot såsom sådana af Ross King, hvilken vistats bland dem i trenne år. De äro smärta, men starka och välväxta och hafva, snart sagdt, fornromerska ansigtsdrag; också utgöres deras enda klädesplagg, buret af såväl qvinnor som män, af ett slags hvit ylle- eller bomullstoga.

Toda-qvinnorna hafva mindre mörk hy än männen och, i synnerhet som unga, ett behagligt, sympatiskt utseende. Deras växt är öfver medelmåttan, händer och fötter små och välbildade; det glänsande, svarta håret hänger i mjuka lockar ända ned på barmen och ansas med omsorg, dervid såsom pomada användes ghi, här buffeltalg. Denna skildring af toda-qvinnans yttre företeelse skulle vara allt för ofullständig, derest vi förbiginge de smycken af olika slag, hvilka i Neilgeri-bergen äro på modet och bestå af massiva halsband af ädel metall, stora ör-ringar och armband af silfver, fingerringar af guld, silfver eller annat ämne, messingsband kring öfverarmen och mången gång äfven ett bälte af metall öfver den pittoreskt draperade togan.

Hos todaerna möta vi den numera hos ytterst få folk qvarlefvande polyandrien eller seden, att flera män gemensamt hafva en enda hustru. Tvänne former deraf äro kända: en råare, då männen ej räkna ringaste slägtskap med hvarandra, och en mera mildrad, då delägarna i de äktenskapliga och familjerättigheterna åtminstone äro bröder. För öfrigt torde ej behöfva tilläggas, att denna institution helt enkelt grundar sig på det qvinliga könets numeriska underlägsenhet hos todaerna. Trolofning äger rum under kontrahenternas tidiga barndom, och hvar och en af brudgummens yngre bröder är från födelsen fäst vid samma maka som denne. Först vid femton års ålder erhåller bruden utstyrsel och hemgift, hvarefter bröllopet genast kan försiggå. Från en annan sida påstås, att någon utstyrsel ej ifrågakommer, utan skall i stället hvar och en af bröderna erlägga särskild köpeskilling. Sjelfva bröllopsceremonien är ytterst enkel och består, så när som på litet förfriskningar och dans, deri, att bruden föres till sina blifvande mäns hem, der hon knäböjer under det dessa i tur och efter ålder sätta först högra och sedan venstra foten på hennes nacke. Äfven här är numera den sed afskaffad, hvilken fordrade, att enkorna brände sig tillika med männens lik. Visserligen göra de vid en makes likbegängelse ännu alltid min af att vilja kasta sig i lågorna, men omgifningen håller dem också alltid tillbaka. Deremot har beklagligtvis seden att aflifva nyfödda flickebarn bibehållit sig ända till senaste tid, i hvilken omständighet skälet till qvinnobristen hos todaerna företrädesvis torde vara att söka. Sedan Neilgeri-bergen för sin milda och välgörande luft blifvit en tillflyktsort

för sjuklingar och en mängd europeer der nedsatt sig, torde väl äfven der, så framt detta ej redan skett, komma att sättas en gräns för ofvannämnda, blodiga ofog.

Med förbigående af andra, smärre stammar (badagaer, kurumbarer och kotaer) på Neilgeri, nedstiga vi nu till kanareserna, hvilka tillhöra samma språkområde, som de föregående. Deras hemvist är Mysore-platån med kuststräckan Kanara, hvilkens fortsättning, den så kallade Malabar-kusten, bebos af malabarerna (malajalerna). Båda dessa stammars qvinnor skola vara särdeles intagande, och en resande, Lehnert, är formligen förtjust i den pittoreskt klädda, med smycken betäckta, ebenholtsfärgade malabariskan, hvilken, "smärt och spänstig, rör sig med en naturlig elegans, den mången fin dam kunde afundas henne". Hennes vanliga drägt består af ett tygstycke, hvitt med röda bårder (liksom hos todaerna) eller rödgult, hvilket lindas kring höfterna, vidare drages öfver axeln och ned öfver bröstet. Vidkommande smyckena, så skiljer sig garnityret i intet afseende från det hos öfriga sydindiska qvinnor brukliga och utgöres således af ringar kring fingrar och tår, metallprydnader kring arm- och fotleder, halskedjor af guld eller korall och de afskyvärda filigransplåtar, hvilka intvingas i de ofta tumsbreda hålen i örsnibbarna. Naturligtvis får ej heller näsan sakna sin ring.

Malabars kustland räcker till kap Comorin, och vi stå alltså vid gränsen för vår skiftande vandring genom hela Främre Indien och hafva nu blott att till de etnografiska bilder, vi derifrån medfört, foga den af singaleserna eller

invånarna på ön Ceylon. De äro här ur-invånare och bilda, såsom redan är nämndt, vid sidan af dravidaerna, i egentlig mening, och munda-stammen, den tredje af dravida-rasens grupper. Singaleserna äro ett godsint och medgörligt, men på samma gång något trögt och sorglöst folk. Af deras qvinnor kunna många, så vida man får sätta tro till nyare resandes smickrande vitsord, göra anspråk på erkännande såsom oklanderliga skönheter. Till deras i allmänhet smidiga och väl proportionerade gestalt sluter sig en underklädning af färgadt tyg och en luftig, hvit jacka; hufvudets hållning är särdeles behagfull, men deras blick har något oroligt och skyggt. Det långa, glänsande håret sammanhålles af stora nålar i en "chinjong"; anmärkas må, att den till en singalesisk hårklädsel hörande, kronlika kammen ej brukas af qvinnorna, utan af — männen, en omständighet, som är betecknande för dessas veka och omanliga, för att ej rent af säga qvinliga, väsen. I singalesernas hela skaplynne ligger en viss oredighet, något sväfvande, som äfven sträcker sig till den buddhaism, hvilken af dem bekännes.

Af singalesernas sociala förhållanden äro de originella bröllopsbruken de, vid hvilka vi här hafva att fästa oss. Då ynglingen uppnått sitt sextonde år, får han se sig om efter en äkta hälft bland ortens giftvuxna flickor, hvilkas namn, till förebyggande af ali okunnighet i sådant afseende, tillkännagifvas på enkom för detta ändamål gemensamt föranstaltade familjefester. Efter denna lista träffar han sitt val,

Singalesislror.

hvarpå hans moder infinner sig hos den lyckliga, för att anställa en noggrann pröfning af hennes fysiska menniska. Har denna pröfning utfallit tillfredsställande, så får flickan sig derefter tillsändt ett betelblad, hvarmed förlofningen anses försiggången. På bröllopsdagen samlas de manliga gästerna i en;för ändamålet uppförd hydda af bamburör. Brudgummen aflägger ett besök hos bruden, hvilken under tiden intager sinFRÄMRE INDIEN.

måltid i kretsen af väninnor och qvinliga anförvandter, och öfverlemnar till henne skänker, bestående af smycken och klädnader. Sedan detta skett och en tjenare tvagit hans fötter, begifver han sig till det i hyddan {;mandu) varande sällskapet, der en astrolog angifver det gynnsamma ögonblicket för ceremonien, hvilkens förlopp, i korthet framstäldt, är följande: Från en upphöjning, på hvilken man lagt ris och olika slags frukter, nedtages och klyfves en kokosnöt; vid denna signal inträder bruden, förd af sin moder, och bestiger upphöjningen, der hon, med ögonen vända åt den, enligt astrologens uppgift, lyckosamma stjernan, anlägger de till bruddrägten hörande prydnaderna och, efter slutad toalett, utdelar betelblad bland de närvarande. Nu uppträder brudgummen, hvilken på bruden dryper några droppar sandelolja och derefter ur sin hufvudprydnad framdrager en tråd, den antingen hans eller brudens fader knyter vid ett lillfinger på hvardera af de unga; sist nedstiga de båda på golfvet och afslita i detsamma den bräckliga bojan. Gästabud och andra förlustelser afsluta festen, med afseende på hvilken gäller den för oss europeer motbjudande föreskrift, att den drägt, som af paret derunder burits, ej på tre, stundom till och med flera, dagar får utbytas mot en annan.

Ännu så sent som till 1859 var polyandrien äfven bland singaleserna allmänt rådande, och som denna osed ägde stöd af religiösa förordningar, föll sig dess utrotande svårt för engelsmännen; i Anaradha-puras såsom heligt ansedda område förekommer den ännu i våra dagar, och myndigheterna äro nödsakade att blunda derför.

Tamiliska (Madras).Öfversigt

(ö|||Wyen verld, som öppnar sig vid vårt beträdande af Bortre Indiens "gyllene" halfö, skiljer sig väsentligt från den, vi nyss lemnat bakom oss. Hvad som här möter oss, är de indo-malajiska staternas grupp: Birma, Siam och Kokinkina (Annam) jämte alp-områ-den, bebodda af de så kallade Shan-folken, hvilka sträcka sig in i Jun-nan, en af Kinas sydliga provinser. Bortre Indien har af naturen erhållit en vida rikare omvexling, än det oss närmare liggande; de stora floderna, såsom Iravaddi, Saluen, Menam och Mekong, hvilka utfalla dels i Indiska (Bengaliska viken) och dels i Kinesiska hafvet, hafva ett sins emellan nära nog parallelt lopp och deras mynningsområden äro alla lågt liggande, vatten- och gyttjerika deltor med tryckande klimat och yppig

vegetation. Med undantag af den birmanska hufvudstaden Mandalay och den annamitiska Hué, äro de öfriga, såsom Rangun, Maulmein, Bangkok och Saigon, belägna inom sådana delta-områden; en omständighet, som haft till följd, att europeiskt inflytande här tidigt kunnat slå rot samt, tack vare invånarnas naturliga begåfning och delvis rådande benägenhet för civilisationen, åvägabringa betydliga omskap-ningar i det förra råhetstillståndet.

De europeiska folk, som i detta land för närvarande täfla med hvarandra om företrädet, äro engelsmän och fransmän. Under det de förra så småningom utbredt sig längs de vestra kuststräckorna vid Bengaliska viken och på detta sätt bragt provinserna Arakan, Pegu och Tenasserim under sitt välde, hafva fransmännen vunnit fast fot i öster, synnerligast i landet kring Mekongs nedra lopp, der de ej blott skapat

ett eget kolonialrike (Nedre Kokinkina), utan äfven tvungit angränsande, fordom sjelfständiga, stater, såsom Kambodja och Annam, att erkänna fransk öfverhöghet.

En annan afdelning af Bortre Indien utgöres af den vidlyftiga ostindiska arkipelagen, med de stora öarna Borneo, Sumatra, Java,, Celebes och Luzon samt hundratals andra af mindre och minsta omfång. Det inre af de flesta bland dessa är antingen ofullständigt eller alis icke undersökt och bebos af infödda, vilda stammar, hvilka beherrskas af egna höfdingar. Den ojämnförligt största delen af-denna ostindiska överld är emellertid europeisk besittning; det stora holländska kolonialväldet samt spanjorernas, portugisernas och engelsmännens nybyggen dela sig emellan ali tillgänglig och i någon mån inbringande mark. Flera af dessa öar äro verkliga paradis, utrustade med en vegetationens yppighet, hvaraf få andra jordens trakter kunna skryta. Flertalet af invånarna tillhör den malajiska rasen; vid sidan af denna uppträda längre öster ut austral-negrer (papuaer). Malajerna äro till större delen muhammedaner och utgöra öfverallt det handelsidkande elementet; europeer finnas blott i de större städerna samt öfver- och underguvernörernas residens.1. Bortre Indiens folk.

Birma. — De birmanska qvinnornas sociala frihet. — Egendomliga bruk. — Siameserna. — Siamesiskornas utseende och drägt. — Månggifte. — Hårklippnings-ceremonien.— De kungliga fruntimren. — Lifvet i harem. — Trolofningstiden och bröllopshögtidligheterna. — Laos-folken. — Sociala förhållanden. — Laos-qvinnornas yttre företräden. — Familjelif. — Mu-teu. — KejsardÖmmet Annam, — Annamitiskorna och deras dåliga rykte. — Blick på Nedre Kokinkina. — Koloniens franska damer. — Malakka. — Singapore.

et birmanska folket, med hvilket vi närmast hafva att sysselsätta oss, bekänner sig till Buddhas lära, hvilken här bibehållit sig renare, än på något annat ställe. Ehuru tillhörande en egen grupp — de så kallade malajisk-kinesiska folken —likna birmanerna dock sina stamslägtingar kineserna; liksom dessa tala de äfven ett enstafvigt språk och det här gällande undervisningssystemet åstadkommer en folkbildning, åtminstone jämngod med den, som bekant, temligen framskridna kinesiska. Ytterst sällan träffar man här någon, som ej kan läsa och skrifva. Äfven birmanernas sätt att uppträda och skicka sig talar gemenligen till deras fördel. Oafsedt, att de till fulla värdet veta uppskatta de resultat, som ernåtts af den europeiska civilisationen, äro de äfven fria från den religiösa ofördragsamhet, som i allmänhet så ytterligt försvårar vesterländingens umgänge med de- orientaliska folken. Frestas någon häraf till en sådan slutsats, som skulle införandet af europeisk odling allra säkrast befordras genom mediet af den allena saliggörande kristendom, det i Birma verksamma missionsväsendet har att förkunna, så är han emellertid betydligt på villospår. Ehuru i religiöst afseende på visst sätt liknöjda, hålla birmanerna dock ej så litet på sina trosläror, dem deras prester uppgifva vara minst af lika ålder och värde som kristendommens.

De flesta forskare och resande öfverensstämma i den åsigt, att birmanerna bland Bortre Indiens alla invånare äro på en gång de lefnadsgladaste och de, som mot främlingar ådagalägga största öppenhet och tillmötesgående. Barbariska uppträden, sådana som de i den

birmanske konungens residensstad Mandalay i det gamla riket Ava, hvilka flera gånger varit nära att föranleda engelsmännens mellankomst, få här vid lag ej uppfattas såsom kännetecknande för folkets eget lynne; de äro och förblifva blott yttringar af den till sin spets drifna despotism, som frodas inom så många asiatiska stater.

I jämnhöjd med folkets bildningsgrad och goda egenskaper i öfrigt befinnas dess familj- och samfundsförhållanden. De birmanska qvinnorna af såväl gift som ogift stånd lefva och röra sig under fullständigaste frihet och oberoende. De äro i socialt afseende männens jämnlikar och kunna obehindradt deltaga i de löpande göromålen. Ett särdeles karaktäristiskt uttryck gifver sig denna deras frihet i det fullkomligt kontrollfria, men derunder allt jämnt af sedlighetens gränser reglerade, umgänget mellan flickor och ynglingar, ett förhållande, till hvilket vi återkomma efter förutskickande af några få anmärkningar rörande såväl folkets typ, sådan den hos bägge könen visar sig, som äfven dess vanliga drägt och prydnader.

Birmanen är af naturen ingalunda utrustad med några yttre företräden. På hans lilla, undersätsiga, oformliga kropp sitter ett bredt hufvud, och det runda ansigtet med sin gula hy och sina starkt framstående kindknotor är utomdess försedt med en platt näsa, stor mun och tjocka läppar — allt drag, hvilka sammanlagda just ej bilda något ideal af skönhet. Emellertid påstår den förut nämnda grefvinnan No-stitz, hvilken besökt äfven detta land, att dess qvinnor, trots detta sitt utseende, skola hafva rätt mycket behag och en rörlighet, som liknar qvicksilfrets; deras småtäcka ansigten med sina trubbnäsor och det skälmska uttrycket göra, att de, utan att vara vackra, i alla händelsei förefalla mera intagande, än de regelbundna hinduiska skönheterna.

Birmanskornas drägt kan synas något sällsam: det plagg, som allmänt nyttjas, består af ett fyrkantigt stycke, mer eller mindre dyrbart tyg, hvilket stramt anlägges kring höfterna och vid snibbarna fasthålles under venstra armen. Att en hastig rörelse eller vindfläkt då och då låter ett blottadt ben framträda, är något, som ej förefaller anstötligt för en infödd och, vid någon eftertanke, ej heller borde göra det för oss, som veta huru mycket åsigterna om "det passande" måste skifta bland olika folk och under olika breddgrader. För öfrigt har samfärdseln med europeerna äfven i detta afseende åvägabragt mången förändring. Ej så få af de birmanska fruntimren ses numera i slutna underkläder, medan å en annan sida de fordom blottade axlarna, liksom barmen, börjat betäckas af en jacka. Håret, hvilket är svart och oftast glänsande, får obehindradt nedfalla utefter ryggen. En afskyvärd170

osed, den vi redan från vårt besök i Främre Indien känna, är den omåttliga uttänjningen af örsnibbarna, i hvilka ofta, vid brist på andra nipper, instickas hela qvastar af blommor. En annan osed, som här naturligtvis äfven förekommer, är beteltuggandet, genom hvilket ej allenast tänderna hastigt förstöras, utan äfven läppar och tandkött blifva illa åtgångna.

Äktenskapet, hvilket hos birmanerna ingalunda ingås vid så tidig ålder, som hos många andra asiatiska, särskildt indiska, folk, men deremot — något kanhända ej så alldeles prisvärdt, men hvartill vi i det föregående haft ett och annat motstycke — på viss tid, har här gjorts till föremål för en särskild, och det ej kyrklig, utan verldslig, lagstiftning. Månggifte är strängt förbjudet. Frillor får likväl birmanen taga så många han vill, men dessa äro då fullständigt underordnade hustrun eller blifva, med andra ord, helt enkelt tjenarinnor; ja, enligt gällande föreskrift öfvergå de till och med, i händelse af mannens frånfälle och om denne ej förut i laga form förordnat om motsatsen, i hustruns ägo såsom hennes slafvinnor.

Som vi redan nämnt, åtnjuta birmanskorna i sitt görande och låtande en sällspord frihet, den naturliga? följden af hela folkets glada, men på samma gång om sjelfkänsla vittnande lifsuppfattning. Huru långt denna frihet i sjelfva verket sträcker sig, inses bäst af det förhållande,, att hustrun när som helst — det vill säga äfven före utgången af den öfverenskomna tiden för sammanlefnaden — kan lemna mannen, under vilkor att hon återställer erhållna brudgåfvor. En birmansk qvinna får äfven besitta fast egendom, liksom hon — med hvilken framgång må här lemnas oafgjordt — äger rätt att inblanda sig i mannens skötsel af den gemensamma ekonomien. Har skilsmessa mellan makarna befunnits nödvändig och ömsesidig öfverenskommelse derom träffats, så påtända de hvar sitt ljus, och den part, för hvilken ljuset sist slocknar, får qvar-stanna i orubbad besittning af boet, medan den andra måste finna sig i att draga sina färde, utan att medtaga annat än det, hvari han för ögonblicket går och står.

Med hänseende till det obesvärade umgänget mellan ungdommen af båda könen, kan Birma med skäl kallas kurtisens förlofvade land; den är här en vana, som öfvergått till häfd, och sist af alla skulle de föräldrar, hvilka just på detta sätt få sina döttrar bortgifta, tänka på att motarbeta densamma. En flicka, om hvilken beundrarna

trängas, har för dessa formliga "mottagningar" och det vid en timme, då ej blott hennes smärre syskon, utan sjelfva föräldrarna gått till hvila. Så snart den fladdrande, lilla lampan invid kammarfönstret blifvit synlig — det vanliga175 BORTRE INDIEN OCH DEN MALA JISKA ARKIPELAGEN.

tecknet, att tiden för mottagningen är inne—, skynda unga män i brokiga sidenkläder till från olika håll och taga vördnadsfullt plats på golf-vets matta; ett allmänt samtal börjar och rör sig, liksom inom den bästa societet i vestern, kring mer eller mindre pikanta händelser för dagen: sport, nöjen och bitar ur sqvallerkrönikan; ej sällan öfvar man äfven sin qvickhet på öfriga närvarandes bekostnad. Då värdinnan af lätt insedda skäl ej alltid är i stånd att iakttaga den strängaste opartiskhet mot alla sina gäster, gifver sig stundom de tillbakasattas svartsjuka luft i våldsamma utbrott, liksom det, då tillfälle till ett mera ostördt samtal skänkts någon utvald, väl äfven kunnat hända, att en bakom förhänget gomd medtäflare framrusat och gifvit denne banesår. Det säges, att sammankomster af det slag, vi här skildrat, äro en till Birma öfverförd qvarlefva af det gamla hinduiska, under namnet svajamvcira (flickans val af en make) kända bruk, som i Indien, der det fordom var ett krigarkastens privilegium, numera alldeles utslocknat.

Har emellertid ett ungt par på en dylik sammankomst blifvit ense om att förena sig, om ej för lifvet, så åtminstone för en del deraf (som i Birma kan vara temligen knappt tilltagen), så öfverlemnas de ytterligare åtgärderna åt ynglingens moder. Denna besöker nu fästmöns föräldrar, för att känna dem på pulsen rörande det påtänkta partiet. Äro de gynnsamt stämda för detta, så efterföljes hon af några fästmannens vänner, hvilka å hans vägnar träffa aftal om beloppet at hemgiften. Är detta bestämdt, så följa de vanliga skänkerna, bestående af tre underklädningar (lungier), lika många skärp (tubbiker) och stycken musslin, förutom nipper af olika slag, hvilka senare, då gifvaren är mera bemedlad, kunna vara dyrbara nog, medan de förstnämnda gåfvorna. merendels äro af medelmåttigt värde. Trolofning och vigningsakt firas sedermera med samma frånvaro af ali ceremoni, som varit betecknande för de föregående "mottagningarna"; men hvad särskildt beträffar bröllopet, så slutas det med en familjefest och dermed tillträdes vanligen det husliga regementet af — hustrun, medan det hos de flesta andra asiatiska folk plägar vara mannen, som i verkligheten, liksom till namnet, är den styrande.

Sydost om riket Birma eller Ava, hvars kustprovinser, såsom vi nämnt, småningom öfvergått i engelsmännens händer, ligger dubbelkonungariket Siam. Liksom Birma har Iravaddi, så har Siam till pulsåder den ej mindre ståtliga Menam. Befolkningen i det till öfver fjorton tusen geografiska qvadratmil uppskattade landet består af dels egentliga siameser, dels kineser, malajer och laos-folk, sammanlagdt antagligen omkring sex och en half millioner själar.172

Sinsemellan olikartade, som dessa folk sjelfva, äro naturligtvis äfven deras seder, bruk och, ej minst, samhällsinrättningar. Siameserna, länge af Europa så ytterligt ringaktade, hafva under senaste tid ej mindre än birmanerna visat sig tillgängliga• för kulturen; ja, den stora östasiatiska reformrörelsens loftalare gifva dem, i sina i rosenrödt hållna skildringar, rummet näst intill kineser och japaner, och kan än denna omständighet skrifvas på räkningen af en förutfattad mening, så är det icke dess mindre en sanning, att åtminstone de senaste herrskarna i Siam på vid gafvel öppnat sitt rikes portar för inflytandet af vesterns kultur. I synnerhet gäller detta om den förre öfverkonungen, Mongkut, samt den

Qvinna från Kambodja. Annamitiska. Laos-flicka.

Typer från Bortre Indien.

nuvarande herrskaren i det vid Menams utflöde belägna, tempelprydda residenset Bangkok.

De män, hos hvilka vi stå i skuld för de värderikaste upplysningarna rörande Siarns folk, äro i främsta rummet den bekante geografen A. Bastian och i det andra missionären Schomburgk. Det var en förtroligare bekantskap med landets och dess religiösa urkunders språk (palt), som satte i synnerhet den förstnämnde i stånd att, i stället för den med afseende på siameserna dittills rådande villfarelsen, skaffa insteg åt öfvertygelsen, att man här hade att göra med ett synnerligt begåfvadt, efter odling sträfvande och af vesterlandets alla sympatier förtjent folk.173

Siameserna hafva mindre satt kroppsbyggnad, än deras nordvestra grannar, birmanerna; deras uppsyn är emellertid ej stort behagligare än dessas, och hvarken hållning eller blick förråda någon af de egenskaper, för hvilka de berömmas. Hvad som i synnerhet bidrager att vanställa dem, är det öfverdrifna bruket af betel; alla, rika som fattiga, hög som låg, hängifva sig åt njutningen deraf samt bära med sig de derför erforderliga reqvisita (spottkopp, beteldosa, arekanötter och kalk)

Siamesiskor förtärande sin måltid.

och en på denna vana grundad, egen industri har i sammanhang med den utvecklat sig. Följderna af beteltuggandet inställa sig emellertid tidigt, och unga personer mellan tjugo och tjugofem år hafva redan, om ej alldeles förstörda, åtminstone svärtade tänder. Då en siames öppnar munnen för att tala, ser det ut, som vore han tandlös; en synvilla, hvilken, som man lätt kan föreställa sig, i synnerhet hos det täcka könet ej är af den behagligaste verkan. Det fordras siamesiska begrepp om skönhet, för att kunna känna sig intagen af en varelse, hvilkens

läppar såväl som tänder bära de omisskänneligaste vittnesbörd om alltings förgänglighet.

Siamesiskornas drägt skiljer sig obetydligt från birmanskornas. Äfven hos dem utgör det förut beskrifna tygstycket toalettens förnämsta beståndsdel, till hvilken hos de förnämare kommer äfven ett slags jacka för kroppens öfverdel. Anmärkningsvärdt är, att de siamesiska damerna ej bära några smycken, en återhållsamhet, så mycket mera i ögonen fallande, då man känner de asiatiska qvinnornas passionerade böjelse att belasta sig med allt upptänkligt glitter. För öfrigt är man ej heller i Siam sparsam på sådant, men det är här uteslutande barnen, det kommer till godo. Barndomsåren äro här också på det hela taget de enda, då yttre företräden, såsom ett skälmskt och lifligt uttryck, glänsande, svarta ögon och frisk färg komma till sin rätt; efter inträdd manbarhetsålder blifva de unga siameserna af båda könen innan kort afskräckande fula, hvilket i ännu högre grad gäller flickorna än ynglingarna.

Hvad som hos siameserna framför allt är egnadt att väcka våra sympatier, är deras utpreglade böjelse för familjelifvets fröjder. Emellertid finna vi äfven hos dem bruk, hvilka på det mest otvätydiga sätt erinra oss i hvilken verldsdel det är vi för närvarande befinna oss. Ett sådant är mannens rättighet att sälja sin hustru, och den inskränkning, med hvilken man sökt hjelpa upp saken eller att sådan försäljning endast får äga rum, der hustrun ej medfört någon förmögenhet till boet, är just ej egnad att mot den stämma oss försonligare. I ett fall är den äkta mannen till och med frikallad från denna inskränkning och det är, då han tvungits att betala skuld, som åsamkats genom hustruns förvållande; en bestämmelse, hvilken, om den af någon humoristisk lagstiftning infördes äfven inom vesterlandet, der, frukta vi, skulle befinnas äga en alldeles för vidsträckt tillämplighet. I allmänhet är dock inom den siamesiska familjen en ostörd sämja rådande. Finna vi än ej här birmanernas glada och obesvärade umgängeslif såväl inom som utom hemmet, så hafva likväl de flesta siamesiska qvinnor att glädja sig åtminstone öfver en eller annan frihet och en jämnförelsevis god behandling.

Siamesernas buddhaism är icke så oblandad som birmanernas. Den i Kina och många delar af Indien så gängse tron på demoner inverkar äfven här förvirrande på mängdens religiösa föreställningar; vidskepelsen har vidsträckt spelrum och skaffar god marknad åt gycklare och undergörare utan ali ända. Emellertid finna vi i detta folks själslif flera drag, som förtjena vår uppmärksamhet. Så kan Bastian i öfver-

sättning meddela några prof af dess poesi, deribland kärlekssånger, på hvilka de östasiatiska folken eljest just ej äga något synnerligt öfverflöd. Fördöljas bör dock ej, att vissa omständigheter göra troligt, det vi här hafva framför oss ej skatterna af en inhemsk, utan af en från Indien införd odling. Redan de djerfva bilder, hvilka förekomma i ett af dessa stycken, benämndt "Molnqvinnan och hennes klenod", hänvisa afgjordt till liknande företeelser inom den fornindiska litteraturen. Skådespelskonsten kan glädja sig åt stor uppmuntran, och ryske

marinlöjtnanten Tscherkass, hvilken lemnat en intressant redogörelse för lifvet vid det siamesiska hofvet, afgifver ett på det hela ej ofördelaktigt omdömme öfver de dramatiska produktionerna, i hvilka, liksom i Kina, uteslutande antingen manliga eller qvinliga artister uppträda. Hvad musiken beträffar, skall den vara vida att föredraga framför den kinesiska och japanska, hvilken är rätt och slätt onjutbar. Orkestern är ej så oäfvet hopkommen, men utgöres, med undantag af en flöjt, uteslutande af fyra till fem anslagsinstrument af brons, järn eller bambu, alla af en oktavs omfång. De mest välljudande af dessa "miniatyrpianon", som hänga i remmar och anslås medelst pinnar, hvilka i spetsen äro försedda med en liten skifva, skola vara de af bambu. Den dramatiska delen af dessa föreställningar, åter, lemnar i konstnärligt afseende naturligtvis betydligt öfrigt att önska, så mycket mer, som dialogen ej på förhand utarbetats, utan skådespelarna blott fått för sig uppgifna dess grunddrag, dem de sedermera ifylla genom improvisation.

Medan månggiftet, såsom vi nämnt, i Birma är medelst lag förbjudet, står det i Siam i full blomma. Konung Mongkut hade ej mindre än sex hundra ordinarie och extra ordinarie gemåler, medan antalet af de inom palatsets murar inrymda fruntimren skall hafva bestigit sig till ungefär tre tusen. Som naturligt är, frodas äfven här alla de med en sådan institution följande kräftskador, dem vi förut, på tal om de muhammedanska folken, haft tillräcklig anledning att påpeka. Äfven inom det kungliga slottet i Bangkok upptaga intriger ali den tid, dervarande många damer kunna hafva ledig, och i jämnbredd härmed straffades, ända till för ej så särdeles länge sedan, hvarje kränkning af äktenskapets helgd med en grymhet, till hvilken motstycken knappt torde stå att uppleta inom något moslimitiskt harem. Den manlige delinqventens fyrdelning medelst elefanter och den qvinligas halshuggning, med egen hög hand verkställd af hennes förfördelade make, voro då idel alldagliga saker, medan deremot numera ett humanare uppfattningssätt inom denna, liksom öfriga siamesiska samhällsfrågor, torde hunnit göra sig gällande.176

Såsom vi ofvan antydt, är Siam utrustadt med två konungar på en gång, af hvilka emellertid den ene, såsom i besittning af den egentliga makten, är öfverkonung. Det är tillika ett valrike, och då tronföljden uteslutande förbehållits åt prinsar, hvilka både på fädernet och mödernet äro af kungligt blod, måste dess herrskare söka sin förnämsta gemål bland antingen sin medregents eller de båda föregående sam-regenternas döttrar, såvida han ej föredrager någon äfvenledes fullblodig laos-prinsessa. Hvad konungasöner i öfrigt beträffar, inses lätt, att det i Siam formligen måste hvimla af sådana. Äga de också föga skäl att fröjdas öfver sin börd, så är detta i ännu högre grad fallet med de kungliga fruntimren, hvilka strängt bevakas och äro beröfvade så godt som ali frihet. Konungadöttrar, hvilka ej kunna erhålla någon jämnbördig gemål, äro af lagen dömda till ogift stånd.

Utomordentlig vigt fästes i Siam vid "hårklippningen", som här står i sammanhang med de religiösa bruken och, synnerligast då det gäller de kungliga prinsessorna, firas med stor ståt. Festen inledes med en två dagars andaktsöfning af presterna (bonserna); den tredje dagen samlas hela hofvet jämte en mängd högre embetsmän inför konungen,, hvilken sjelf öfverräcker saxen åt den vid akten fungerande klipparen. Jämte håret afklippas äfven ögonbryjien, hvarefter barnet sättes på ett slags tron, på ömse sidor om hvilken uppställa sig damer af uppvaktningen, under det en bons begjuter det klippta hufvudet med vigvatten. De omständliga högtidligheter, som härpå följa, kunna vi saklöst förbigå; en framstående roll spela vid dem, liksom vid öfriga hoffester, den sju-faldiga gala-solskärmen, hvilken, jämte den ryktbara hvita elefanten,, tillhör Siarns nationella symboler eller, rättare sagdt, regalier.

Den förut omnämnde missionären Schomburgk meddelar i öfrigt rörande de kungliga fruntimren åtskilliga detaljer, af hvilka vi här återgifva en och annan. Dessa fruntimmer kallas med ett gemensamt namn nang-ham, efter orden "förbudets qvinna", det vill säga en qvinna, som är förbjuden att lemna palatset. De rekryteras lättvindigt nog; vare sig att konungen sjelf råkat kasta ögonen på eller af sin omgifning hört beskrifvas någon viss jungfru, med påföljd att denna väckt hans. intresse, så framför han ej, i likhet med en simpel undersåte,, sjelf sitt frieri, utan låter helt enkelt befalla hennes familj att utlemna henne till nang-ham, något, som af familjen upptages såsom en stor nådebevisning. Fordom erbjödo alla de förnäma familjerna sina döttrar åt konungen vid

hans tronbestigning, hvaraf följden blef den nämnda eller att den kungliga seraljen kunde räkna flera tusen medlemmar. Den nuvarande monarken har emellertid, jämte flera andra helsosamma reformer, tillåtit177

sig inskränkningar i detta bruk och skall, efter hvad det förljudes, låta sig nöja med blott tretio gemåler, en siffra, hvilken, efter hvad vi finna, ännu dock tål vid åtskilliga afprutningar, innan vi kunna instämma i siamesernas loford öfver dess "måttlighet".

Tvärt emot hvad i de muhammedanska plägar vara vanligt, råda verksamhet och flit öfverallt inom de siamesiska qvinnogemaken, af hvilkas invånarinnor några hafva sig betrodd uppsigten öfver de öfriga, medan de till åren komna besörja flickornas uppfostran, en befattning, som, exempelvis inom den kungliga seraljen, betraktas såsom en hederspost. Ännu för ej länge sedan upphöjdes hvarje inom palatset upp-fostradt flickebarn till värdigheten af kunglig nang-ham, men denna sed har nu öfvergifvas och de flesta utnämnas helt enkelt till hofdamer. En särskildt privilegierad ställning intager drottningen-gemålen, hvilken, som vi veta, alltid måste vara en prinsessa af blodet. Kröningsakten utgöres af en mängd ceremonier, af hvilka den förnämsta är begjutningen med det heliga vattnet, nam mång ti an kalladt.

Men det är tid att vi lemna hofvets regioner, för att nedstiga till samhällets öfriga. Förberedelserna till äktenskap träffas här på ungefär samma sätt, som hos muhammedanerna, och hvarje närmande mellan de unga måste föregås af underhandlingar mellan den utsedda brudens föräldrar och friarens qvinliga representant (maasa), vid hvilka en mängd detaljer, sådana som hemgiftens belopp och sättet för dess utgörande, uppförandet af den nya bostaden och dess inredning, gåfvorna af klädespersedlar med mera, företagas till grundligt bepröfvande. Naturligtvis anlitas beteldosan träget under dessa öfverläggningar, efter hvilkas slut den blifvande mågen, såvida allt fått önskad utgång, såsom bevis

Siamesisk skådespelerska.178

på sin aktning för svärföräldrarna knäböjer inför dessa och, med båda händer för ansigtet, bugar sig ända ned till jorden. Först härefter är det de nyförlofvade tillåtet att se och tala med hvarandra.

Närmaste omsorgen för såväl den blifvande mågen, som hans svärfader, blir nu att anskaffa material till det nya boningshuset, hvilket vanligtvis uppföres bredvid svärföräldrarnas; derefter följer inbjudning till slägt och grannar att biträda vid dess slutliga inredning, hvilket begripligtvis gifver anledning till mycket representerande och musicerande, stor betelåtgång och ändlöst kalasande. Sedan allt är i ordning, utställas till åskådande de skänker — äfven af slafvar — bruden erhållit, hemgiften uppräknas, penning efter penning och det hela, hopskjutet i en hög, bestänkes med olja samt betäckes med välluktan"de blommor, och sist ställes på högen en af ris bakad kaka — allt sinnebilder af de allmänna välönskningarna, hvilka gå ut derpå, att dessa förnödenheter under parets sammanlefnad aldrig måtte tryta.

Följa så inbjudningarna till bröllopet, hvilka, eget nog, utgå från bruden och kringbäras af en prydligt klädd gosse, hvilken derjämte på en tallrik medför ett förråd af den oundvikliga beteln. Vid det högtidliga tillfället anländer först brudgummen, sedan bruden, omgifven af sina festligt prydda väninnor och qvinliga anhöriga; de manliga och qvinliga gästerna skiljas genom ett förhänge från hvarandra. Ceremonien eller "begjutningen" förrättas af flera prester på en estrad, på hvilken brudparet för detta ändamål tagit plats; efter aktens slut utbytas mellan de nyförmälda de ömsesidiga skänkerna, hvilka alltid bestå af kläder, och, sedan de officierande presterna undfått sin förplägning, hålles ett slags familjemåltid, vid hvilkens slut brudgummen ensam drager sig tillbaka till sitt nya hem. Först sent på aftonen den följande dagen föres bruden—-efter ännu en festmåltid i det gamla hemmet — af slägtens äldsta medlemmar till detta nya hem, der brudsängen bäddas af något med henne beslägtadt, blomstrande och med afkomma välsignadt äkta par, hvarpå moraliska förmaningar afsluta den långa raden af formaliteter. Ännu ett efterspel återstår dock, nämnligen vid den första arfvingens födelse. Först efter

denna glada tilldragelse träder nämnligen den unga makan i oqvald besittning af sin utstyrsel, hvilken dittills undanhållits henne.

Norr om det egentliga Siam, i den trakt, der Mekong, den största af alla Bortre Indiens floder, upprinner, eller hufvudsakligen i de vilda och föga kända bergen på gränsen af den kinesiska provinsen Junnan, hafva laos-folken sina hemvist. De flesta etnografer räkna dessa folk till den så kallade mongoliska gruppen och beteckna Tibet såsom deras

sannolika urhem. Skälet till deras framträngande mot söder synes hafva varit längtan att undandraga sig det kinesiska oket, och troligt är, att deras bosättning vid öfre Mekong föregåtts af långvariga strider med denna trakts ursprungliga invånare. Man lefde länge i fullkomlig okunnighet om beskaffenheten af deras såväl boningsorter som sociala förhållanden; först under senare hälften af 1860-talet tog franska regeringen i denna fråga initiativet medelst utrustande af den bekanta stora vetenskapliga expedition uppför Mekong-dalen öfver Junnans otillgängliga gränsberg till Jang-tse-kiang, den vi hafva att tacka för så många vigtiga upplysningar. Hvad särskildt beträffar laos-folken, hafva de skildrats af Garnier, en af deltagarna i expeditionen. Ehuru, enligt honom, hvarken öppenhet, högsinthet eller gästfrihet höra till deras hufvuddygder, spår han dock godt om deras framtid, då de uppfylla så månget annat vilkor härför; så äro de vetgiriga och i religiöst afseende fördragsamma. En omständighet, som för öfrigt ej bör förbises, är den rådande skiljaktigheten mellan de norra stammarna — således de, hvilka i mindre mån rönt trycket af det siamesiska öfverväldet — och de söder ut boende; de förra äro af ett rörligare lynne, mera tilltagsna och på intelligensens vägnar mera begåfvade-—allt för öfrigt egenskaper, hvilka äro sjelfskrifna hos hvarje oförderfvadt och under ej allt för barbariska förhållanden lefvande bergsfolk.

Till sitt yttre äro dessa bergsbor mindre vanlottade än siameserna: välbildade gestalter och fint mejslade anletsdrag träffas ofta, i synnerhet bland qvinnorna, hvilka för den skull äro särdeles eftersökta i Siam, såväl vid hofvet, som inom de högre stånden. Den skönaste prydnad, de af naturen erhållit, är dock det präktiga, svarta håret, hvilket de ej, i likhet med siamesiskorna, afklippa, utan samla i ett slags chinjong och omvira med ett kulört band. Äfven i ett annat afseende eller genom sin begifvenhet på smycken skilja de sig från siamesiskorna. Vid en viss ålder eller i allmänhet sedan de tillryggalagt sitt tretionde år, försvinna hastigt deras skönhet och behag och de få då af naturen en annan prydnad, hvilken dock svårligen i andra land torde ådraga dem några afundsmän, nämnligen en sjuklig utveckling af det kroppsparti, som hos våra befjädrade medskapade kallas kräfva. Flickorna, hvilka äro fallna för koketteri och föra sig med en viss sjelftillit, äro för det mesta rätt giftaslystna. Också afslutas här brådstörtade äktenskap, för att sedermera ofta lika brådstörtadt upplösas. Särskildt för möjligen uppstående arfsfrågor är man dock angelägen om de ingångna föreningarnas laglighet. Familjelifvet liknar på det hela det kinesiska, men det säges, att hustrurna ej taga sitt trohetslöfte så särdeles strängt.

Om ett annat, norr om dessa stammar boende, vildt folk, de så kallade mu-teu, hvilket i många blodiga fejder försvarat sitt oberoende mot kineserna, måste vi fatta oss helt kort. Dess qvinnor nedlägga mycken omsorg på det yttre; de utsy sina kläder med glasperlor samt nyttja armringar, bälten och halsband. I stället för örhängen begagna de perlor och kulor af drifvet silfver, liksom de af dylika kulor och glasperlor, uppträdda på halmstrån eller bambuspån, göra sig hårprydnader, slutande med en nedhängande röd och hvit tofs, äfvenledes utsirad med glasperlor. Hela denna grannlåt påminner lifligt om zigenarnas.

Vid Mekongs nedra lopp, mellan Siam och Koldnkina, finna vi riket Kambodja, liksom det förstnämnda styrdt af tvänne konungar och med en befolkning, hvilkens lifskraft sett sina bästa dagar. De talrika fornlemningarna i det inre af landet ådagalägga, att det under sin blomstringstid varit i besittning af. en långt framskriden kultur; äfven hos invånarna sjelfva finna etnograferna stöd för åsigten, att de äro landets äldsta och ursprungliga. Deras religion är buddhaism eller, närmare sagdt, en vidunderlig panteism. Beträffande landets qvinnor, skilja sig olika resandes uppgifter väsentligt från hvarandra. Medan somliga gifva dem ädla former och rena drag, framställa dem

andra såsom groflemmade och knotiga, med runda och plumpa ansigten samt tjocka, af betel förderfvade läppar. Enligt sistnämnda sagesman, skola de äfven hafva oproportionerligt korta ben och öfverdrifna anlag för fetma. Det säkraste af alltsammans är, att de misshandla sina örsnibbar på samma sätt, som de flesta indiska qvinnor. I Kambodja, som i Siam, är månggiftet allmänt,' liksom för öfrigt den krassa öfvertro, hvilken der vunnit insteg, insveper alla samhällsförhållanden i sin mörka skugga.

Återstår att egna en blick åt den sista af hithörande stora stater eller kejsardömmet Annam, upptagande Bortre Indiens östra del och bebodt af ett folk, som längst af alla på halfön lyckats motstå europeiska inflytelser. Det var först fransmännens energiska sätt att uppträda, efter cleras besittningstagande af Nedre Koldnkina eller Mekongs mynningsområde, som gjorde slut på landets förra otillgänglighet, och i närvarande stund är Annam ej mindre än Kambodja att räkna som fransk lydstat. Hvad vi om annamiterna, särskildt deras qvinnor, hafva att förtälja, länder ej till deras synnerliga beröm; i allmänhet kan dock sägas, att medan slättens invånare, ehuru till det yttre mera förfinade, äro bedrägliga och sedeslösa, bergsborna deremot utmärka sig för en viss öppenhet och fasthet i karaktären.

Annamitiskornas yttre är, om möjligt, ännu mera ofördelaktigt än de qvinnors, vi i det föregående på halfön lärt känna. De stå, enligt

Binetau, ytterligt lågt, äro motbjudande fula och öfver ali beskrifning osnygga, sprida en vämjelig lukt af kokosolja och tugga betel utan uppehåll. Med dessa fysiska brister gå de moraliska hand i hand, och osedligheten skildras såsom ytterlig, qvinnornas uppförande såsom öfver liöfvan oblygt. Annamiterna äro stamslägtingar med kineserna. Också äro deras kultur och bildning helt och hållet tillskurna efter kinesisk snitt, medan deremot språket röjer en betydlig olikhet med kinesiskan, så att de båda folken ej en gång förstå hvarandra.

Nedre Kokinkina, som af franska regeringen styres på militäriskt sätt, är det osundaste af alla Asiens koloniserade områden. Visserligen har Saigon, dess hufvudstad, ehuru belägen på något afstånd från hafvet, under årens lopp tagit betydlig fart, så att den redan räknar femtio tusen invånare, men dervarande europeiska familjer vänja sig endast med svårighet vid klimatet och hafva under första tiden af sin dervaro att genomgå de farligaste sjukdommar. Hettan är ytterlig, och den fuktighet, som uppstiger ur den sumpiga marken, främjar visserligen växtligheten, men i ännu högre grad uppkomsten af febrar, dysenteri och kolera. Det enda tillförlitliga skyddsmedlet häremot är den strängaste måttlighet; spritdrycker äro under inga vilkor att tillråda och kaffe bör blott sparsamt användas, hvaremot bruket af te visat sig fördelaktigt.

Vid lefnadsförhållanden som dessa och då den menskliga organismen nödvändigtvis måste förslappas under inflytandet af en flera månaders oafbruten hetta, hvilken dock ingenting förmår mot luftens fuktighet — ett klimat, närmast jämnförligt med det i kustlanden vid Adriatiska hafvet under länge ihållande scirocco —, kan man ej rimligtvis hos kolonisterna förutsätta ett det allra strängaste iakttagande af etikettens fordringar. Hvad särskildt beträffar de franska damerna, hvilka tillbringa halfva dagen i badet, förekomma de också under den öfriga tiden i en "negligé", så lätt, att den i vestern skulle anses oanständig, men i hvilken de här utan anstöt kunna mottaga besök äfven af främlingar. Lifvet i Nedre Kokinkina gestaltar sig sålunda som ett slags martyrskap, men de politiska och materiella fördelar, Frankrike af denna sin besittning skördar, äro så betydande, att det icke dess mindre snarare skulle önska utvidga än uppgifva den. Den innebär nämnligen helt enkelt en motvigt mot Englands välde i Asien; liksom nämnda land beherrskar situationen på den vestra, så är Frankrike det styrande på den östra indiska halfön.

Innan vi skiljas från Bortre Indien, böra vi till slut äfven egna ett flygtigt ögonkast åt halfön Malakka, hvilken i geografiskt afseende utgör ett slags bro till den ostindiska arkipelagen och som, i början

sträckande sig i rakt sydlig, men derefter öfvergående till sydvestlig riktning, till formen liknar en mot smaländan krökt klubba. Till första tredjedelen af halföns längd framgår nästan på dess midt gränsen mellan den engelska provinsen Tenasserim och siamesiskt område, den andra och drygare tredjedelen utgöres af flera under Siam skattskyldiga malajstater och den sista tredjedelen beherrskas af sjelfständiga malajiska furstar. Äfven inom

sistnämnda område finnas dock kustremsor, såsom Wellesley och Naning, öar, såsom Pulo Pinang och det ryktbara Singapore, hvilka tillhöra engelsmännen (de så kallade Strait settlements). Medan i det inre af halfön, särdeles inom de små malajrikena, godtycklighet och våld allestädes äro rådande och befolkningen — såsom vai- och somang-stammarna — hör till den vildaste i Bortre Indien, har dock öfverallt vid kusten vesterländsk inflytande gjort sig gällande, något, för hvilket i synnerhet den så utmärkt välbelägna "lejonstadens" (Singapore) uppkomst och snabba utveckling utgör det mest talande beviset. Då vi inom halfön Malakka stött på ett nytt folk, gemensamt för Bortre Indiens såväl fastland som överld, böra vi emellertid egna detta folk, liksom den af det bebodda ostindiska arkipelagen sjelf, ett eget kapitel.2. I den malajiska arkipelagen.

Malajerna och deras rasegenheter. — "Amok"-löpare. — Patriarkaliskt familjelif. — Besynnerliga arfslagar. — Malajiskornas utseende och drägt. — Blick pä Bortre Indiens öar. — Java. — Batavia och de holländska damerna. — De malajiska qvinnorna på Java. — Blandade äktenskap. — Grym rättsskipning mot otrogna hustrur på Lambok. — Sumatra och Borneo. — Filippinerna. — Tagalska qvinnor.— Qvinliga mestiser. — Patriarkaliska förhållanden hos de infödda (ygorroterna).

^ä^^Sfter hvad läsaren torde hafva sig bekant, utgöra malajerna en egen ras, hvilkens medlemmar, spridda öfver Polynesiens vidsträckta överld, på samma gång förekomma inom de flesta delar af den ostindiska arkipelagen som till och med på öst-afrikanska öar, såsom Madagaskar och Komorerna. De hafva god naturlig begåfning, idka handel och äro framför allt dugliga sjömän; såsom sådana dock allt för fallna för tillfredsställandet af sin hufvudsakliga böjelse eller den för sjöröfveri, ett yrke, som de än i dag med största hårdnacken-het och hänsynslöshet utöfva. Att malajernas söndersplittring i otaliga små, öfver tvänne haf, från Sällskaps- till de stora Suncla-öarna, strödda stammar måste gifvit upphof till åtskilliga modifikationer i etnografiskt afseende, är obestridligt; gäller det således att fasthålla vissa för dem typiska själs- och kroppsegenskaper, så kunna blott de på halfön]Malakka och arkipelagens större öar boende betraktas såsom representanter af rasen i ali dess ursprungliga renhet.

Huruvida dock en sådan härkomstens renhet äfven innebär några oomtvistliga företräden, må i närvarande fall lemnas osagdt. Visserligen träffas hos malajerna mången berömvärd egenskap, såsom till exempel deras måttfulla och värdiga sätt att skicka sig, ett visst allvar under lifvets alla förhållanden, gästfrihet, pålitlighet och lydaktighet; men deremot vet man också, att de, med ett på landbacken temligen måttligt mod (till sjös äro de flesta af naturen oförskräckta), förena de mest utbildade anlag för grymhet och könsutsväfningar, en omättlig hämndlystnad och en motvilja för arbetet, till följd af hvilken detta184

nästan betraktas som förnedrande. Särskildt gäller det senast sagda de muhammedanska malajerna, hvilka, i likhet med alla sina trosbröder af äkta skrot och korn, hängifva sig åt en krass och oöfvervinnelig fatalism. I alla händelser gör malajen på alla resande ett mer eller mindre frånstötande intrvck. Att en viss melankoli ligger i rasens lynne, visar sig otvätydigt af det allvarliga och afmätta uppförande, den motvilja för skämt och tidsfördrif af alla slag samt den skygghet och oåtkomlighet i umgänget, som äro gemensamma för alla individer af samma ras. I närmaste öfverensstämmelse med denna tungsinthet och verkliga eller skenbara leda vid lifvet, står en sed, clet så kallade "amok löpandet, i hvilken malajerna ingenstädes på jorden äga vare sig likar eller härmare. Amoklöparen, den man, derest ej vid hvarje förekommande fall motsatsen vore så påtaglig, skulle frestas att anse för sinnesrubbad, väpnar sig med tvänne långa dolkar (kriser) och störtar sig med dem in på de mest trafikerade vägar eller gator, nedstötande hvem han möter. Den värnlösa hopen flyr med fasa och hvem, som är i stånd dertill, äger saklöst döda våldsverkaren. Det gifves särskilda varningssignaler mot dylika tigrar i menniskohamn, liksom egna gafflar (saxar), med - hvilka de fångas lefvande. Som vi nämnt, är man temligen allmänt öfvertygad, att det vansinne, om hvilket denna mordlust bär vittne, blott är låtsadt och tjenar till förevändning för att utan sjelfmord, hvilket för en rätt-trogen museiman är en styggelse, blifva förlossad från detta lefvernets vedermöda. leke dess mindre har man äfven exempel på, att de förmodade sjelfspillingarna med förtviflans mod värjt sitt lif, och det ligger derför vida närmare till hands att söka förklaringsgrunden till hela fenomenet i sjelfva

folkkaraktären. Så finnas, bland de i det inre af Sumatra boende malajerna, menniskoätare af afskyvärdaste slag, liksom vi hos andra hithörande stammar finna seder och bruk, hvilka röja det mest upprörande barbari. Det faller af sig sjelft, att de engelska och holländska myndigheterna, till afskaffande af allt dylikt ofog, använda så eftertryckliga medel som möjligt.

Trots alla dessa rasfel, äro dock hos malajerna de goda egenskaperna öfvervägande. Framför allt äro de med verklig tillgifvenhet fästa vid sin familj, och äfven bland folkets muhammedanska medlemmar är det fall, att någon tagit mer än en enda hustru, så godt som oerhördt. Det berättas, att en malaj, på tillfrågan hvarför månggiftet, ehuru af koranen tillåtet, dock ej kommit i bruk bland hans landsmän, gifvit följande svar: "Qvinnorna måtte på Muhammeds tid varit annorlunda beskaffade än nu; för min del har jag ej kännt någon man, för hvilkens lycka ej en enda qvinna varit tillräcklig."

Emellertid har ej ens denna frivilliga återhållsamhet varit tillfyllest att förebygga den upplösning inom alla sociala förhållanden, hvilken, som vi veta, i alla land.är ett profetens lära vidlådande ondt. Redan på denna grund torde det vara skäl, att ej med alldeles obegränsad tillit lyssna till åtskilliga allt för tillfredsställande skildringar af det malajiska familjelifvet, men ännu en orsak till en mängd missförhållanden kan anföras, och denna är den lätthet, med hvilken de äkta banden både knytas och lösas. Några få dollars till en prest äro nog, för att utverka skilsmessa. Härigenom är gärdet uppgifvet för svartsjuka och intriger af alla slag, och så alldeles oberättigadt torde derför ej det påstående vara, som man stundom får höra, eller att husliga bekymmer och obehag gjort mer än en äkta man till — amoklöpare.

Skulden till detta bära dock ej ytterst de malajiska qvinnorna, om hvilka ryktet eljest i allmänhet talar ganska godt. De äro sina män tillgifna och visa stor kärlek för sina barn, hvilkas talrikhet — en för de flesta af islams bekännare eljest temligen ovälkommen omständighet — för malajiskan utgör en anledning till glädje och stolthet. En malajisk qvinna, promenerande i sällskap med en hel svärm barn, är derför en syn, , som ingalunda hör till sällsyntheterna. Äfven slägtskapsbanden tiHknytas hos malajerna fastare, än hos de flesta andra asiater, och ofta äro alla invånarna i en by sins emellan besvågrade, dela med hvarandra ljuft , som ledt, bevista gemensamt alla i byn firade bröllop och sörja gemensamt alla i deras krets aflidna.

Huru stor vigt man fäster vid dessa slägtförbindelser åskådliggöres vidare af den omständighet, att den gamla malajiska författningen till sin yttersta förutsättning hade familjen och ej individen, och ännu i dag gäller familjens öfverhufvud—panghulu— både inåt och utåt såsom dess representant. Vi återfinna alltså här samma patriarkaliska institution, som är vanlig bland så många andra asiatiska och vissa slaviska stammar i Europa (ryssarnas mir och sydslavernas zadruga). För malajerna egen är deremot den sed, att arfsrätt företrädesvis tillkommer slägtingar å mödernesidan. Liksom hustruns förmögenhet uteslutande förblifver hennes tillhörighet och ej får röras af mannen, så öfvergår den efter hennes död ej till andra än hennes barn, der sådana finnas. Bevekelsegrunden till detta är lätt insedd. Hvad som deremot kan låta besynnerligt är, att mannen ej ens förfogar öfver sin egen förmögenhet, enär han till arftagare har, ej sina egna barn, utan sina — systrars. I brist på sådana, äro hans bröder de närmast arfsberättigade. Genom stadganden, som dessa, vinna vi äfven någon insigt i motiven för andra, hvilka ej mindre äro egnade att väcka vår förvåning. Hos malajerna

är det ej mannen, som tager sig hustru, utan modern, som för sin dotter väljer en henne passande make. På mannens förmögenhetsvilkor beror hans förfoganderätt öfver barnen. Har hustrun i boet medfört dess tillgångar, så äger ock hon ensam rätt att bestämma öfver barnen. Äro båda makarnas ekonomiska vilkor ungefär desamma, så hafva de båda lika rätt till den gemensamma egendommen och de sammanaflade barnen, och först i den händelse, att mannen förvärfvat hustrun genom köp, tillkomma ifrågavarande rättigheter honom ensam. Som man lätt finner, uteslutes genom det första och andra i ordningen af här uppräknade fall hvarje möjlighet till månggifte, något, som väl ock i sin mån bidrager till dettas så ytterliga sällsynthet.

De malajiska qvinnornas yttre är på det hela ganska fördelaktigt. Deras hy, ehuru kopparfärgad, är dock under de

yngre åren mjuk och fin; ögonen. äga en fuktig glans af stundom verkligt förtrollande skönhet och läpparna, fylliga utan att vara tjocka, betäcka alltid, i de fall der betelli ej fått anställa sina härjningar, de mest oklanderliga tandrader. Ansigtsuttrycket är i allo behagligt, i synnerhet genom det drag af godmodighet, som är det utmärkande deri och hvarvid de vackra ögonen med den milda blicken naturligtvis göra sitt till. Håret, oftast kolsvart, kammas bakåt, hopfästes der i en knut och förses med åtskilliga prydnader.

Malajiskornas drägt är ytterst enkel. Gifta som ogifta begagna sarong, det i hela Bortre Indien vanliga plagget, hvilket här hos flickorna betäcker hela gestalten, från halsen till fötterna, men hos de gifta qvinnorna blott underlifvet och benens öfre hälft. En annan detalj af toaletten är den så kallade kabia, hvilken helt löst kastas öfver axlarna. Hufvudet betäckes ej sällan af en turban, lik den männen begagna. I öfrigt stämma ej heller i fråga om malajiskorna alla resandes uppgifter öfverens, oafsedt att klimatiska, etniska och kulturinflytelser kunna mer eller mindre utplåna de för rasen utmärkande kännetecknen. Äfven cle malajiska qvinnornas fallenhet för grannlåt klandras från många håll, ett klander, som dock, hvad flickorna beträffar, saknar ali befogenhet, då dessa — så när som på en enda liten nipp af silfver, föreställande ett fikonlöf — aldrig bära några prydnader.

De malajer eller, rättare, malajiskor, vi vid dessa meddelanden uteslutande afsett, hafva varit de på fasta landet boende. Det kan nu vara på tiden att öfvergå till öborna, för hvilket ändamål vi dock måste förutskicka några rent geografiska anmärkningar.

Mellan Asiens och Australiens kontinent utbreder sig å ömse sidor om eqvatorn en mångfald af öar, hvilka, enligt förklaring af de grund-187 BORTRE INDIEN OCH DEN MALA JISKA ARKIPELAGEN.

ligaste forskare (i främsta rummet A. R. Wallace) fordom stått i sammanhang med nämnda båda verldsdelar. En mellan de öster om Java belägna öarna Bali och Lambok samt Borneo och Celebes dragen linie tjenar här till gränsskilnad. Enligt O. Peschel, tillhörde Borneo, Java och Sumatra fordom Asiens kontinent, med hvilken de, närmast genom halfön Malakka, bildade ett sammanhängande helt, medan å andra sidan alla de talrika, öster och sydost om den ofvannämnda gränsen befintliga, större och mindre öarna afsöndrats från Australiens fastland.

Trots det oregelbundna i denna vidsträckta överld, låta vissa grupper derinom sig tydligt urskilja. Närmast till den asiatiska kontinenten, vid Malakka, ligga den så kallade stora Sunda-gruppens öar: Sumatra, Java, Borneo och Celebes; öarna Bali, Lambok, Sumbava, Flores, Ti-mor, äfvensom det perlband af små-öar, som drager sig längs utmed den tionde breddgraden, räknas till den lilla Sunda-gruppen. Härtill sluta sig, öster om Celebes, Moluckernas och i en norr ut rakt på Formosa tänkt förlängning af förstnämnda ö samt Borneo Filippinernas arkipelag. På alla dessa öar, af hvilka åtskilliga i ytinnehåll kunna mäta sig med månget rike i Europa, är den malajiska rasen den öfvervägande; i andra rummet komma papuaerna, hvilka, märkligt nog, befolka alla de öar, som, enligt ofvan anförda meddelanden, genom flora och jordbeskaffenhet angifvas såsom hörande till Australien. I politiskt afseende lyder denna arkipelag dels under inhemska furstar, dels under de vesterlandets makter, som här innehafva kolonier, af hvilka makter Holland, med sina vidlyftiga besittningar på Java, Sumatra och en mängd andra öar, främst är representeradt; Filippinerna tillhöra nästan uteslutande Spanien och en tredje makt, Portugal, innehar Timor.

Det holländska kolonialväldets medelpunkt och sätet för dess regering samt generalguvernören är Batavia på ön Java. Olyckligtvis är klimatet vid den kust, der staden är belägen, ytterst osundt, hvadan europeerna så litet som möjligt uppehålla sig inom den sistnämnda, för att i stället uppsöka den yppiga natur, ön på något afstånd derifrån har att erbjuda, och i sjelfva verket är Buitenzorg (= Sans-souci), eu-ropeernas villastad utanför Batavia, ett verkligt litet paradis, hvilket, då den tropiska vegetationens mångfald här förmälts med jordmånens naturliga fruktbarhet, ej kunnat undgå att tillvinna sig alla främlingars beundran. Den egentliga staden med sin oansenliga hufvudgata, der kinesernas (kuliernas) familjelif så ogeneradt som möjligt framställer sig till allmänt åskådande, har visserligen ingenting tilldragande. Så mycket mera är detta förhållandet med de landthus, hvilka tillhöra de mera framstående kolonisterna. Här hafva ej mindre än två och tjugo holländ-192 BORTRE INDIEN OCH DEN MALA JISKA ARKIPELAGEN.

ska erkemillionärer — allt pepparmatadorer af svåraste kaliber — för beständigt nedslagit sina bopålar. Man

njuter i allmänhet lifvet så tvångs < fritt som möjligt och gör blott de allra oundgängligaste eftergifter för de europeiska åsigterna om det tillständiga.

Liksom öfverallt i orienten, kan lifvet på Java snarare räknas efter nätter än dagar, och äfven här gäller vår i det franska Kokin-kina gjorda iakttagelse rörande de starka rubbningar i föregående lefnadsvanor, hvilka åstadkommas af klimatet. Batavias och Buitenzorgs holländska damer bete sig i allt, som deras varmolodigare franska systrar, och ej heller här finner någon menniska det ringaste anstötligt deri. Den i landet brukliga drägten, sarong och kabia, mer eller mindre pitto-

Javanska qvinnor.

reskt draperad, förhöjer yttermera de europeiska behagen hos nämnda skönheter, hvilka vidare insticka sina bara fötter — likaledes på infödingarnas vis — i tofflor och låta håret i allsköns frihet fladdra kring axlarna.

Detta likvisst blott så länge solen ännu står ofvan horisonten. Knappt har skymningen hunnit göra sitt inträde, förr än stadens promenader börja lifvas af gestalter, som taga sig något annorlunda ut; de gifta damerna framsväfva i formliga baltoaletter, och vid deras sida trippa redan fullvuxna flickor, hvilkas hela drägt utgöres af ett slags, allt utom fotsid, skjorta. Ett jordiskt paradis, som Java, fordrar väl emellertid alla dithörande attribut. Ty ett paradis är det i färgrikedom, i tropisk

växtprakt och bländande solljus. Villor i grekisk stil inbjuda till gladt samspråk, och mellan de täta blomstergrupperna framskimra statyer; i bakgrunden resa sig de skogbetäckta bergen, hvilkas öfver tio tusen fot höga toppar försvinna i skyar, likaså färgrika, som landskapet nedanför dem.

Tydligtvis utgöres dock flertalet af Javas befolkning ej af europeer, utan af infödda, malajer och javaner. Medan antalet individer af sistnämnda nationaliteter skattas till omkring aderton millioner, räknar den holländska kolonienblott tretio tusen. Allt, hvad vi ofvanför meddelat rörande malajernapå fasta landet, äger sin tillämplighet äfven på de härvarande. Deras uppförande utmärker sig för lugn och måtta, de efterkomma kolonisternas tillsägelser och undvika alla bullrande uppträden. Qvinnorna hafva ett i allmänhet fördelaktigt utseende, späd' kropp sby ggn a d o ch my c-ket naturligt behag. Mindre, smickrande för dem lyda uppgifterna rörande deras förhållande till eu-ropeerna. De af dessa, som ingått äktenskap ined malajiskor, sägas nämnligen hafva gjort

den erfarenhet, att det i landet öfliga stränga och hårda behandlingssättet af könet blott allt för väl varit på sin plats och att en menskligare uppfattning af makans förhållande till mannen kan leda till de betänkligaste följder. Uppfostrad, som hon varit, i undergifvenhet för och beroende af mannen, skall ofta den malajiska hustrun till en europe ej veta bättre värdera sin nya lycka, än att hon, bevekelsegrunden må nu vara svartsjuka eller vinningslystnad, söker så snart som möjligt göra

Qvinnor från Manila (tagaiskor).

sig qvitt den make, hon har att tacka för denna lycka. Det medel, ett sådant — i sanning måttligt eftersträfvansvärdt — äkta vif för ändamålet vanligen använder, är ett långsamt dödande gift; finner hon dettas verkningar allt för långsamma, så skrider hon till mord på en genare väg.

För den hårda behandling af könet, som, enligt hvad nyss uppgifvits, är den sedvanliga bland arkipelagens malajer, hafva de på Lambok, en af de små Sunda-öarna, boende i ali synnerhet gjort sig vida omkring beryktade. Otrohet inom äktenskapet straffas på det sätt, att den skyldiga och hennes medbrottsling sammanbindas rygg mot rygg och kastas i hafvet, der de talrika krokodilerna göra dem pinan kort. Detta straff drabbar dock ej, såsom man skulle kunna förmoda, endast svåra försyndelser mot kyskhetens bud; det behöfves blott, att en gift qvinna mottager en cigarr eller ett betelblad af en främling, för att hon skall vara invigd åt döden. Huruvida för öfrigt detta barbari, såsom många påstå, får uppföras på en ytterlig svartsjukas räkning eller helt

enkelt är en yttring af malajernas för grymhet böjda sinnelag, är en fråga, som ej har det ringaste att skaffa med sjelfva saken. Vid denna sin skonslösa rättsskipning nöja sig för öfrigt ej de infödda med att sopa rent för sin egen dörr, utan ingripa äfven inom de europeiska äkta männens domvärjo; åtminstone har man hört berättas fall, då med europeer gifta malajiskor, så snart de ertappats med en obetydlighet, sådan som att hafva hållit till godo med en af en främling skänkt blomma, vid första tillfälle blifvit medelst lönmord röjda ur vägen.

I fråga om invånarna, helst cle qvinliga, på öfriga till arkipelagen hörande öar, måste vi vara kortfattade, så mycket mera, som man om hithörande förhållanden just ej har sig synnerligen mycket bekant. Närmast i ordningen komma vi till Sumatra, den väldiga ön med en yta stor, som hela den pyreneiska halföns. Medan holländarna slagit sig ned vid dess kuster, spärra de blodtörstiga battaerna, hos hvilka kannibalismen ännu står i fullt flor, allt tillträde till öns inre. Sumatras nordvestra spets intages af sultanatet Atschin, kändt genom sina krigiska förvecklingar med holländarna. På Borneo bygga, i synnerhet i öns inre och på de delar af kusten, der europeernås myndighet ännu är något vacklande, de krigiska och ej oridderliga dajakerna, en stam, säges det, i besittning af såväl fysiska företräden, som en ganska utvecklad intelligens. Mindre gynnsamt utfaller omdömmet om alfuroerna på Celebes, hvilka för öfrigt dela utrymmet med malajiska stammar och blandfödingar från båda folken. Liknande äro förhållandena på Mo-luckerna, liksom på de öfriga talrika, större och mindre öarna mellan Borneo, Nya Guinea och Filippinerna.

Vid denna sistnämnda ögrupp, hvilken, som vi nämnt, är spanjorernas besittning, göra vi ett något längre uppehåll. Spanjorerna, hvilkas kolonialstyrelse i allmänhet bär en särdeles egenartad pregel, hafva ej så väl, som holländarna, förstått att tillvinna sig infödingarnas bevågenhet. Denna nejd, i naturskönhet täflande med Java, lider också af det bedröfligaste utsugningssystem, på samma gång förhållandet mellan de olika elementen af dess befolkning, hvita, tagaler (eller bisayer — infödingar af malajstam), papuaer och mestiser, är synnerligen spändt.

Tagalerna äro de till kristendommen omvända infödingarna på Luzon, den största af Filippinerna, der äfven den spanska residensstaden, Manila, är belägen. Tagalskan, hvilken har eldiga, svarta ögon samt tjockt och glänsande svart hår, är af ovanlig skönhet, anspråkslös och sedesam i sitt sätt att vara och gör i allmänhet ett högst behagligt intryck. Sådant är äfven förhållandet med hennes drägt, hvilken alltid är nätt och oklanderlig, ofta ganska dyrbar och mest består af genomskinliga öfver- samt brokiga underkläder; håret bäres utslaget. Ty värr är moralen bland dessa qvinnor dock ej den allra strängaste, hvilket visar sig bland annat deraf, att de ogifta anse sig hedrade af att äga kärlekspanter med europeer. Otrogna hustrur straffas helt enkelt med ett grundligt kok stryk, men deras förförare gå alltid onäpsta. Den frånstötande hållning, europeiskorna samt till och med de qvinliga me-stiserna på ön iakttaga mot tagaiskorna, finner i det ofvan sagda sin förklaring.

Hvad nu angår mestisqvinnorna, så skall en och annan äfven af dem utmärka sig genom stor skönhet, om också den släpande gången i mycket hindrar den att komma till sin rätt. Får man sätta tro till en resandes (Lehnert) intyg, skola emellertid dessa skönheter ytterst sparsamt förekomma, enär han, som uppmärksamt mönstrat den å en kostymbal i Manila samlade "vackra verlden", deribland funnit blott "fula eller åtminstone intetsägande anleten". Drägten liknar tagaiskornas, med det undantag, att tapis, ett af dessa buret, åtsittande plagg, som liknar den förut omnämnda sarongen, här fattas. Barmen betäckes af en kulört silkesduk och till hufvudbetäckning brukas ofta den klädande spanska mantillan. I socialt afseende stå dessa qvinnor vida öfver tagaiskorna, men behandlas, trots sitt goda rykte, sitt förstånd och sin huslighet, af de spanska kolonisterna nära nog med förakt.

Afräkna vi de vilda ur-infödingarna i de inre trakterna af flera bland dessa öar, de oafhängiga papuaerna, så fattas i denna vår korta teckning af den malajiska arkipelagens invånare numera endast några .stammar af blandad härkomst. Ygorroterna äro bland dessa utan gen-

sägelse de mest intresseväckande; man anser dem, ehuru utan stöd al tillräckliga bevis, hafva uppkommit genom korsning af kineser och inder. Deras seder och bruk äro ännu i clag i mer än ett afseende sådana, som de

befunnos vid spanjorernas ankomst till ön, medan cle från en annan sida lifligt påminna om dajakernas på Borneo.

Ygorroterna bebo de öfra sluttningarna af vulkanen Ysarog, der Jagor besökt dem och rönt vänligt mottagande af åtminstone de till kristendommen omvända bland dem. Hvarje familj lefver för sig, under patriarkaliska förhållanden. Månggifte är tillåtet, men förekommer sällan. Då hustrun, såsom hos muhammedanerna, förvärfvas genom köp, men penningtillgången i allmänhet är knapp, måste friaren ofta, för att komma i besittning af den erforderliga summan, underkasta sig ett par års arbete. För öfrigt hålles strängt på sedelagens bud, hvilket ej hindrar, att qvinnorna åtnjuta en mängd friheter.

En tandu (javansk bärstol).Kinesiskt familjelif oeh folklif.

Inledande anmärkningar. — Stat och familj. — Dyrkan af förfädren och fatalismen. — Familjens afsöndring. — Qvinnans ställning. — Barnamord och barnaförsäljning. — Äktenskapet. — Bröllopsceremonier. — Sociala missförhållanden. — Kinesiskornas yttre och drägt. — Vanskapliga fötter. — Prydnader och "kuriosa". — Ordspråk rörande qvinnan.— Landtliga sysselsättningar. — Flickornas vårdslösande och den kinesiska jeunesse dorée. — Om kinesernas allmänna karaktär. — Samfundsinrättningar. — Hemmet. — Ceremoniväsen. — Besök och måltider. — Ur kinesernas själslif. — Visorna i "Shi-king". — Det kinesiska rikets öfriga folk: mandschuer, mongoler, tibetaner. — Miao-tse. — Bilder från

de kinesiska städerna.

ina, "midtens blommiga rike", låg århundraden igenom för eu-fropeerna i ett sådant fjärran, att de med skäl kunde hålla det för ett slags fabelland. En det okändas slöja betäckte, och betäcker till större delen ännu, det ofantliga området mellan Asiens östkust och Högasiens omätliga platåer. Då det inre af detta område, med en storlek som Europas, långt ifrån att vara någon obebodd ödemark eller det tröstlösa hemmet för något rått naturfolk, tvärt om — låt vara också blott der de egentliga kineserna hafva sina hemvist — är ett på en hög grad af utveckling stående kulturland, måste emellertid denna dess på en gång obekanthet och otillgänglighet i dubbel måtto reta vetgirigheten.

I sjelfva verket hafva de nyligen företagna, epokgörande forskningarna af friherre von Richthofen, den förste europe, som öfverfarit större sträckor af det ofantliga riket, ledt till geografiska upptäckter, hvilka äro öfverraskande nog. Hvad man hos oss ditintills hade sig bekant om Kina, inskränkte sig till några flygtiga iakttagelser, gjorda i de kuststäder (frihamnar), hvilka, enligt de tid efter annan ingångna fördragen, upplåtits för europeer, samt de ytliga intryck, köpmän och diplomater kunnat erhålla af lifvet i rikets större städer. Hvad för öfrigt vidkom beröringen mellan kineser och europeer, gick den hufvudsakligen ut på

angelägenheter af rent kommersiell natur, visserligen egnade att i vidsträckt mån förmedla vår bekantskap med Kinas konstverksamhet och yrkesflit, men med verkan, att det geografiska fältet fick så godt som oafbrutet ligga i träde. Så mycket kunde man likväl alltid föreställa sig, som att ett land, med en till åtminstone fyra hundra millioner uppskattad befolkning, förr eller senare måste komma att spela en framstående roll i folkens och odlingens historia samt att denna roll nödvändigtvis måste taga sin början i samma stund, det stränga isoleringstillståndet upphörde.

Det gifves ingen forskare i hithörande ämnen, för hvilken ej, vid sysselsättningen med asiatiska förhållanden, ovilkorligen framställer sig den frågan: Hvilken framtid förestår clet kinesiska folket, detta arbetsamma, nyktra, intelligenta och med seg ihärdighet vid sina vanor och traditioner fasthängande folk? I sjelfva verket är besvarandet af denna fråga eller, hvad som är ungefär detsamma, frågan om följderna af den mongoliska rasens återuppvaknande, en uppgift af oberäknelig omfattning. Man tänke sig nämnligen blott denna så ytterst kompakt sammanfogade massa medryckt i det moderna kulturlif, som kommer folkens pulsar att klappa i jämnbredd med de dånande hammarslagen från deras jätteverkstäder och väckelser af ideell art att med en snabbhet, lik den

»elektriska gnistans, tillryggalägga de yttersta afstånden mellan nord och .söder, öster och vester! Man tänke sig fyra hundra millioner menniskor — låt också vara, en åttondedel eller äfven en fjerdedel mindre —, barn af en odling, hvilkens begynnelse når upp till årtusenden före vår kristna tidräknings, alla, i vare sig fredliga värfs eller krigiska syftens tjenst, försatta i rörelse af statsmän, härförare eller humanitetens och upplysningens apostlar — och man erhåller en bild, som i närvarande stund tilltalar med hela behaget af en fantastisk saga, men i en, om ock aflägsen, framtid ej längre skall äga något med fantasien gemensamt — alldenstund den då är verklighet! Ty det torde komma en dag, då det schibolet, som varit det bestämmande för vår nu så högt prisade bildning, befinnes föråldradt och då nya, friska krafter, med en helt både individuell och originell uppfattning af lämpligaste väg och medel för ytterligare utveckling, ingripa i den utnötta civilisatoriska mekanismen. För öfrigt har den allbekanta sats, enligt hvilken kineserna skulle vara ett fullkomligt overksamt, uteslutande ensidigt folk, i häfdaforskningens ljus redan visat sin egen ensidighet. Och ändock har hvarje nytt slägte tanklöst efterpladdrat denna lexa, hvilken det lärt af det föregående, och man har, med föga rikedom i uppfinningen, men desto mera sjelf-belåtenhet, öfverallt der det något så när tyckts passa i stycke medICINA.

vesterländska förhållanden, sökt använda liknelsen med den "kinesiska muren". Först för några årtionden sedan började man stöta på företeelser, de der vederlade en efter annan af de gamla fördommarna, och på allra sista tiden hafva dessa företeelser ansenligt vuxit i mängd.

Ända till åttonde eller nionde århundradet af vår tideräkning hade äfven temligen långt vester ut boende grannar rönt inflytandet af Kinas öfverlägsenhet, men vid. angifna tidpunkt tog också detta inflytande slut. Islamismens allt nedbrytande flod hade från det välsignade Mesopotamien -öfver Irans ödemarker funnit väg till sjelfva hjertat af Centralasien, och dermed voro tills vidare den kinesiska rasens utvidgande sträfvanden stängda inom den starkaste af bommar. Kineserna hafva aldrig varit något krigiskt folk och nödgades derför, inför de museimanska krok-sablarna, på förhand gifva spelet förloradt. Sedan spetsen af deras företagsamhet sålunda brutits vester ut, följde en lång — vi kunna säga tusenårig — stillaståendets tid, efter förloppet af hvilken denna företagsamhet sökte sig väg i motsatt riktning eller öfver oceanen. Och af hvad slag denna rörelse varit och ännu är, derom torde bästa beskedet gifvas oss af det kinesiska koloniseringsarbetet på Amerikas vestra kust och flerestädes.

Ej ens grunddragen till en teckning, i vare sig geografiskt eller kulturhistoriskt afseende, af det under kinesisk spira lydande oerhörda området läte sig sammantränga på de få sidor, som här stå oss till buds. Det är af detta skäl vi, framför hvarje försök i sådan väg, föredraga att omedelbart gripa oss an med, hvad som står i närmaste gemenskap med vårt ämne eller kinesiskt familjelif och folklif. Hvad det förstnämnda angår, är det af så mycket större vigt, som rikets styrelseform af ålder varit en patriarkalisk. Staten är egentligen ingenting annat, än en stor familj och familjen en liten stat. Häraf uppkomma förhållanden, hvilka gifva kinesens nationalkaraktär å ena, liksom hans lefnadssätt, hans sedliga grundsatser och moralfilosofiska läror å den andra sidan, en bestämd, egenartad pregel, hvilken ofta fått sig tillmätt en öfverdrifven betydelse, men ännu oftare underskattats. Den skugga af löjlighet, som i så många stycken faller på dessa förhållanden, skulle dock lätt kunna återkastas på oss sjelfva, derest flera af våra egna, förvända lefnadsvanor framdroges i deras rätta dager. Medan vi finna den kinesiska långsläpigheten i såväl ceremoni- som hårpiskeväg osmaklig, göra sig kineserna deremot lustiga öfver flera af våra vanligaste bruk, såsom till exempel våra spatserturer, för att nu ej tala om dansen, ett sätt att döda tiden, som utgör föremål för deras vid hvarje tillfälle ohöljdt uttalade förakt.

Det kinesiska familjelifvet har otvifvelaktigt sina mörka skuggor, men saknar heller ej sina ljussidor. Till de sistnämnda kan räknas barnens pietet för sina föräldrar, hvilken är af så ovanligt slag, att man ej en gång i Europa finner dess make. Sonen är sin faders hör-samme tjenare, motsäger honom aldrig, uppfyller på det punktligaste alla hans befallningar och går, då de hafva sina vägar tillsammans, ej vid hans sida, utan alltid bakefter honom. Denna exempellösa vördnad är emellertid ej något genom kinesens uppfostran inlärdt, utan en följd af den

dyrkan, han egnar sina förfäder eller, rättare, deras andar.

Kinesiska flicktyper.

Han tror nämnligen, att dessa förfäder alltid äro samlade kring honom under någon antagen sinlig gestalt och att de deltaga i alla hans sysselsättningar och husliga angelägenheter, liksom de öfver hufvud inverka på allt, hvad de lefvande kunna företaga sig. I sammanhang härmed finnes inom hvarje boning ett särskildt ställe eller rum, hos de rika till och med ett eget kapell, som är enkom egnadt de aflidna och der man tror att de uppehålla sig, I ett sådant kapell — på hvars väggar hänga taflor med alla familjens förfäders eller åtminstone dess stamfaders namn — är det äfven de lefvande medlemmarna af familjenKINA.

samlas till förrättande af de ceremonier, hvilka utgöra foismens hela gudstjenst. Nämnda religionsform vet nämnligen ej af något prestvälde eller ens, med undantag af de få sinnebildliga förrättningar, som. vid hvarje nytt års ingång åligga kejsaren i dennes egenskap af statens äfven andliga öfverhufvud, någon offentlig dyrkan af gudomligheten.

Hand i hand med kinesernas tro på de aflidnas fortsatta vistelse i sinneverlden under form af någon viss organism, går deras förakt för döden och likgiltighet för allt, undantagandes klagolåten och sorgetiden efter dödsfallet, som med den står i sammanhang. Det är på denna grund den son, som ställer en likkista i sin sjuke faders kammare, dermed anses hafva lagt i dagen en synnerligt hög grad af barnslig kärlek; ja, hvad ännu mera är, kistan betraktas i det dagliga lifvet som ett slags prydnadsartikel och räknas till den öfriga möbleringen. I alla de kinesiska magasinen för försäljning af husgeråd ser man alltid en mängd dylika, konstrikt förfärdigade, målade och snidade kistor, dem säljaren utbjuder åt hvarje kund och hvem som helst köper, liksom vore det fråga om ett bord eller en säng. En sådan dyrbar kista är ej sällan ägarens stolthet; helt naturligt, då den ju en gång, efter en förvandlingsprocess, om hvilken han, åtminstone såvidt den beträffar honom sjelf, ej stort bekymrar sig, skall utgöra hans varaktiga boning. Ett åskådningssätt, som detta, förutsätter naturligtvis en hög grad af fatalism, och i sjelfva verket hafva kineserna ingenstädes i verlden sina likar i vidskepelse; de tro, att alla, ända till de obetydligaste, tilldragelser i lifvet äro nödvändiga länkar i en på förhand ordnad kedja och göra till och med de alldagligaste naturföreteelser till verkningar af öfver-naturliga orsaker.

Rörande qvinnokönets ställning inom landet i dess helhet föreligga olika uppgifter. Säkert är, att tillträde till familjen ännu i dag är främlingen förmenadt och att den artige sonen af det blommiga riket, till och med i de städer, der det dagliga lifvets äflan blandar kineser och vesterländingar om hvarandra, med bestämdhet afböjer hvarje umgänge inomhus — med undantag, det förstår sig, af det etikettmessiga — med de sistnämnda. De lägre klassernas familjelif, hvilket, då dessa klassers qvinnor för sitt nödtorftiga uppehälle äro hänvisade till de tyngsta sysslor, lättare låter sig kontrollera, har ingenting särskildt utmärkande; så mycket, säges det, är dock visst, att de kinesiska proletärernas lif i detta hänseende ej är en hårsmån sämre, än till exempel de engelskas. Kampen för tillvaron medför i öfrigt åtminstone det goda, att de gamla traditionerna, hvilka särskildt med afseende på qvinnan innehålla hårda och förödmjukande bestämmelser, der den pågår, ej förmå göra sig198

gällande till hela sin vidd, liksom äfven i andra fall den fäderneärfda religiositet, på hvilken det kinesiska familjeväsendet stöder sig, här och der fått maka åt sig för en påfallande likgiltighet.

Då det egentligen är personer af högre eller de lärdas samhällsklass, i Kina ett slags aristokrati, som fasthålla vid Kong-fu-tse's reformation af landets äldsta troslära, så är det äfvenledes inom denna klass alla missförhållanden inom familjens lif bjertast framträda. Det svagare könet har i Kina af ålder aktats föga, och många omständigheter förråda blott allt för tydligt den allmänna öfvertygelsen, att qvinnorna "ej hafva någon själ". leke ett ord om dem förekommer i de gamla lagarna, så framt man ej hit vill föra de stadganden i dessa, hvilka gent emot hustrun tillförsäkra mannen de vidsträcktaste rättigheter, bland andra dem att slå heiine, sälja henne, svälta henne till döds eller emellanåt hyra ut henne åt en annan man. Månggiftet är visserligen i dessa lagar förbjudet,

men ej så frilloväsendet. Den kinesiska qvinnan, är för öfrigt, så att säga, född till olycka; medan födelsen af ett gossebarn inom familjen framkallar den lifligaste glädje, mottages ett flickebarn med känslor, som äro de rakt motsatta. Häraf förklaras äfven det här i vida högre grad än någorstädes florerande ofoget att taga de nyfödda flickebarnen afdaga, hvilket hos de fattigaste nästan blifvit en vana, medan de förmögnare i allmänhet aflifva endast de barn (stundom ock af mankön), hvilka födas lytta eller missbildade. Hvad som sannolikt i sin mån gifvit fart åt den i Europa så allmänt utbredda öfvertygelsen, att i Kina alla nyfödda barn af qvinkön utan undantag dränkas som kattungar, är det sakförhållande, att, då inga egentliga begrafnings-platser i europeisk mening här finnas och likbegängelser till följd deraf falla sig dyra, mången medellös familjefader sveper sitt af sjukdom aflidna barns lik i ett lakan, bär det till floden och låter det af denna bortföras.

Ett annat medel att göra sig af med flickebarn och som anlitas i ännu större utsträckning än mordet, är att helt enkelt utsätta barnen, lefvande. Staten eller, om man så vill, den högste familjefadern (kejsaren), så omtänksam i fråga om sina barns andliga väl, att skolorna till och med måste hållas öppna nattetid, för att gifva de unga tillfälle att då ersätta, hvad de under dagens kroppsarbete försummat— staten, säga vi, har äfven upprättat en mängd hittebarnshus, der de sålunda utsatta flickorna intagas.

Ännu ett tredje slags kränkning af de värnlösas rätt praktiseras i Kina flitigt: vi syfta på den så vanliga handeln med barn. Denna handel är af lagen erkänd och drifves med barn af bägge könen. Gossarna blifva vanligen tjenare hos mandarinerna, biträden hos köp-kina.

199

män eller lärlingar i något handtverk. Alla de afsky värdheter, vi nu vidrört, äro emellertid ytterst att betrakta såsom nödfallsmedel, af gemene man instinktlikt tillgripna till skydd mot de vådor, hvilka hota genom befolkningens oerhörda tillväxt. Man kan antaga, att i Kina för närvarande minst hundra millioner menniskor tillhöra den kategori, som bokstafligen måste tillkämpa sig brödet för dagen; rågar till på köpet dyr tid med åtföljande hungersnöd dessa massors elände, något, som blott allt för ofta inträffar, så trotsar det hvarje beskrifning.

Hvad nu beträffar de kinesiska myndigheternas tanke om barnamordet, så framgår den tydligt nog af ett cirkulär, redan 1848 aflåtet i syfte att motverka denna osed. "Brottmålsdommaren i provinsen Kvang-tung", säger detta aktstycke, "förbjuder på det strängaste utsättandet af späda flickebarn; denna afskyvärda plägsed måste upphöra och de lefvandes rättigheter tillgodoses. Anstalter finnas, der sådana föräldralösa mottagas; icke dess mindre fortfar oskicket. Men det strider mot ordning och sedlighet och stör harmonien i himmelen." Den menniskovänlige författaren inlåter sig vidare på en framställning af det tillbörliga förhållandet mellan föräldrar och barn, hvarvid han äfven bifogar jämnförelser ur djurverlden, och förklarar slutligen, att det för de flesta visserligen kan falla sig vanskligt nog, att få sina döttrar bortgifta, men att detta ej är tillräcklig anledning att göra sig dem qvitt: "himmelens och jordens båda makter förbjuda sådan ryslighet".

Det kinesiska äktenskapet saknar ännu mer, än det muhammedanska, hvarje religiös karaktär. Medan vid det sistnämnda presten åtminstone uppsätter kontraktet och uppläser den öfliga välsignelsen, tillkomma i Kina båda dessa åligganden någon vördig matrona. De båda kontrahenterna, hvilka ofta varit trolofvade sedan spädaste år, måste ovilkorligen låtit ställa sitt horoskop, till utrönande af lämpligaste dag för bröllopet, som föregås af åtskilliga festligheter, men vid hvilket sjelfva ceremonien inskränker sig till att brud och brudgum dricka ur samma skål. Till egenheterna i den kinesiska äktenskapslagstiftningen hör, att förbindelser mellan kineser och utländingar deri äro strängt förbjudna, säkerligen ej den minst bidragande orsaken till den typiska renhet, i hvilken det talrika folket lyckats bibehålla sitt yttre, sin karaktär och hela individualitet,

Alla medlemmar af familjen, hvilken, som vi nämnt, helt och hållet hvilar på patriarkalisk grund, hafva uteslutande inom den sitt verksamhetsområde; hvad derutanför föregår, intresserar dem föga. Barnen, hvilkas vördnad för föräldrarna vi redan känna, erhålla oftast, der sådant låter sig göra, en i intellektuelt afseende god uppfostran, så mycket200

hellre, som i Kina hvar och en, blott han i tal och skrift är mäktig mandarinernas språk, genom egen förtjenst kan uppnå de högsta värdigheter och areställen. En liten omständighet med detta språk, den vi ej få förbise, är dock, att det omfattar öfver hundratusen skriftecken, till hvilkas inlärande i de flesta fall åtgår en hel lifstid. Hvad man i Kina förstår med lärdom, utgöres uteslutande af beläsenhet i de gamla lagarna, samlingsverken och utläggningarna, äfvensom hela den fruktans-'

Mottagningssal i ett kinesiskt hem.

värda apparaten af den äldre och äldsta litteraturen; denna lärdom följer, i motsats till den i Europa, hvarken tidens ande eller leder sig till några nya vinningar, utöfver de redan gjorda, inom vetandets verld. Den vänder allt jämnt tillbaka till de uräldsta källorna, och den tid, i hvilken den sålunda fördjupar sig, är den, som de fem så kallade heliga böckerna (I-king, Vu-king, Shu-king, Shi-king och Tshun-siu) tillhöra och som kan förläggas allra minst till början af det tredje årtusendet före Kristus. I Kina finnes hvarken någon bördens eller penningens

aristokrati; den enda aristokrati, man här vet af, är, som vi nämnt, lärdommens.

För att nu återkomma till den kinesiska qvinnan, som vi lemnade i det ögonblick, hon inträdt i en makas rättigheter, så är arten af hennes följande lefnadshistoria tillräckligt antydd redan genom den fras, man i landet ofta får höra: "Hustrun är blott en skugga, ett återskall". I samma stund vigningsceremonien försiggått och det af siden, guld och smycken betäckta offret nedstigit från det slags tron, det derunder intagit, är det slut med dess tillvaro såsom sjelfständig personlighet. Den gifta qvinnan äger blott en enda pligt: den oinskränkta lydnadens. Hon anses ej en gång värdig att intaga sina måltider tillsammans med mannen, utan måste vid dessa tillfällen under tystnad .passa upp, såväl på honom, som på sina egna söner och hålla till godo med hvad de lemna öfrigt. Tager mannen en eller flera konkubiner, så äger dock den lagliga makan att befalla öfver dessa och de af dem födda barnen måste — onaturligt nog — anse henne som sin moder. Ej mindre orimlig är föreskriften, att den äldste sonen vid faderns bortgång intager dennes ställe såsom familjens öfverhufvud, hvilket innebär, att äfven den nye familjechefens egen moder från denna stund måste egna honom en blind lydnad. I detta, som allt, är emellertid vanan en makt, och vi behöfva ej tillägga, att kineserna finna våra familjeförhållanden lika bakvånda, som någonsin vi deras.

Inomhus är hustrun strängt afskild från hvarje umgänge med den yttre verlden. Högst sällan får hon af mannen tillåtelse att besöka slägtingar eller väninnor, i hvilket fall hon alltid färdas i en bärstol, som gör henne oåtkomlig för alla blickar. De, söm minst förlora härpå, äro mötande europeer, ty kinesiskorna förtjena ingalunda ett rum i något skönhetsalbum. Till växten små och obetydliga, hafva de ett i det närmaste cirkelrundt ansigte, hvars genom det ständiga innesittandet sjuk-

Kinesisk hårklädsel.

liga blekhet på intet sätt upphjelpes genom dess starka dragning i gult. De snedt liggande ögonen, den mongoliska eller högasiatiska rasens mest karaktäristiska kännetecken, sägas visserligen förläna en och annan något pikant, men torde, helst i sällskap med framstående kindknotor, kort och platt näsa samt tjocka läppar, vanställa ansigtet så mycket mera. Håret, hvilket är sträft och groft, får hos flickorna nedfalla fritt, men samlas af de gifta baktili i en knut eller buckla, som hopfästes med två korsvis deri instuckna nålar.

Qvinnodrägten består af en lång siden- eller bomullsrock, hvilkens snitt ej är underkastad några modets förändringar. Grönt och rödt äro de mest omtyckta färgerna; gult är den kejserliga familjens färg och får derför aldrig användas af andra än dess medlemmar; hvitt utmärker sorg. Männen begagna företrädesvis blåa kläder.

För de kinesiska damerna alldeles särskildt utmärkande äro, som bekant, deras vanskapliga fötter. Detta mod,

som länge, ehuru utan ali grund, tillskrefs de äkta männens svartsjuka, är urgammalt; kineserna sjelfva hafva en "historisk" berättelse om dess uppkomst. En prinsessa, så lyder sagan, hade till den grad små fötter, att de ådrogo sig hela verldens beundran, och då alla de sköna i landet, som naturligt varr önskade sig samma företräde, började de nyttja allt trängre och trängre skodon. Ehuru framgången, som man lätt kan tänka sig, ej svarade mot deras bemödanden, var den dock alltid stor nog att uppmuntra mödrar till anställande af samma experiment med sina späda barn, hvilket sedermera så småningom blifvit allmänt bruk öfver hela landet.

Sjelfva förfarandet vid denna vanställningsprocess är vanligen det, att barnets fötter, då det uppnått en ålder af mellan fjorton och aderton månader, omlindas med hvar sin linnebinda på det sätt, att stortån lemnas fri, men de öfriga böjas tillbaka under foten. Till följd af den sålunda hämmade muskelverksamheten, lida äfven de nedra extremiteterna, och särskildt komma vadorna aldrig till utveckling; underbenet på en kinesisk dam af stånd är köttlöst och liknar till formen en käpp. De oftast blott fyra till fem tum långa skor, hvilka passa till dessa fötter, äro så trånga, att en europeiska blott med svårighet i dem får rum med sin knutna hand, om än denna är aldrig så liten; de förfärdigas mest af något brokigt tyg, med eller utan broderier, samt hafva tunna sulor och så godt som inga klackar. Förvånande nog, röra sig kinesiskorna, denna sin missdaning till trots, med jämnförelsevis stor lätthet, ehuru visserligen utan allt behag, och kunna utan synbar ansträngning deltaga i det så omtyckta bollspelet. Ehuru det vanvettiga bruket, enligt nyare uppgifter, numera ej så allmänt, som förr, tillämpas,

är det dock att förmoda, att en flicka med fötter, sådana de skänkts henne af naturen, aldrig i sina landsmäns ögon kan gå och gälla för någon fulländad skönhet.

De rika kinesernas fruntimmer omgifvas med största möjliga lyx, och något hvar, som vare sig i samlingar eller på ort och ställe gjort bekantskap med de präktiga tyger, rika guldbroderier, otaliga bijouterier och småsaker af gummilacka, sköldpadd, porslin, elfenben, perlemor, guld- och silfverfiligransarbete med mera, som för sådant ändamål användas, måste medgifva, att våra europeiska fruntimmer i detta fall kunna hafva skäl till någon liten afund mot sina systrar i den fjärran östern. Också har mången till toaletten eller ateniennen hörande detalj hittat väg från de kinesiska budoarerna till de vesterländska. Vi påpeka för tillfället blott de ojämnförliga filigransbuketterna, hvilka i skönhet och luftighet, snart sagdt, kunna mäta sig med verkliga blommor och 1 stället för emalj äro inlagda med fina, blåa, fjädrar, samt de såsom bihang till solfjädern nyttjade elfenbenskulorna af nästan underbart arbete, inneslutna, ända till ett dussin, den ena inuti den andra.

Hvad beträffar kinesiskornas karaktär, torde ett fullt ojäfvigt om-dömme derom vara svårt att uppleta. Någon ledning i detta afseende gifva emellertid de bland folket gängse ordspråk, hvilka hafva afseende på qvinnan, hennes egenskaper eller vanor. Några af dessa återgifva vi för den skull här. Så heter det till exempel: "Sin hustru måste man höra, men ej tro." "Qvinnans själ är qvicksilfver, men hennes hjerta vax." "Då män äro tillsammans, lyssna de till hvarandra; qvinnorna se på hvarandra." "Den räddaste flicka har mod nog till förtal." "För-vetna qvinnor slå gerna ned ögonen, för att låta betrakta sig." — Nästan starkt, ja, för hela könet sårande, är följande: "Mannens konst är att vara dygdig och qvinnans dygd är att gifva tappt i denna konst." Denna sats medgifver likväl på originalspråket äfven en annan tydning> enligt hvilken den blott skulle gå ut på en, ehuru haltande, ordlek.

Rättast torde väl äfven här vid lag vara att tillämpa det gamla språket: "Homo sum; humani nihil a me alienum puto — den kinesiska qvinnan är, hon, som andra, en mensklig varelse, med en sådans både dygder och fel. Några resande kunna ej nog prisa det goda lynne och den förnöjsamhet, de mött hos qvinnorna af lägre stånd, således de så godt som enda representanter af könet, hvilka i Kina kunna göras till föremål för iakttagelse. Dock skola de vara i hög grad pratsamma. Att de lida af en ohjelplig nyfikenhet, kan möjligen vara förtal, liksom fallet säges vara med samma anklagelse, riktad mot könet i dess helhet. De tryckande förhållanden, under hvilka massan af folket här slafvar,

torde för öfrigt utöfva ett afgjordt inflytande äfven på individernas lif. Hvarhelst arbete står att erhålla, såsom på de stora risfälten och vid bomullsplantagerna, der uteblifva ej- heller de bilder af rörlighet och lefnadsglädje, hvilka äro oskiljaktiga från hvarje annat tätt befolkadt kulturland. Här är det, man får se blåklädda flickor, hvilkas ungdomliga anleten nästan bortskymmas af ofantliga halmhattar, plocka den bländhvita bomullen från de låga, i snörräta rader planterade buskar, på hvilka den växer. Många af arbeterskorna hafva kroppens öfre del blottad, men visa det oaktadt ingen rädsla vid främlingars annalkande. Hela scenen påminner lifligt om en af visorna i Shi-king — en samling, till hvilken vi nedanföre återkomma—, der det heter:

"Vi samla örten Fiu-i, Välan då, så samlom deri.' Vi samla örten Fiu-i, Välan då, så sökom igenJ Vi samla örten Fiu-i, Välan då, så böjom oss! Vi samla örten Fiu-i, Nu brytom små kornen loss! Vi samla örten Fiu-i, I kjol'n vi den gömma må! Vi samla örten Fiu-i, I gördeln den gömmes också!"

Huru litet skäl de kinesiska flickorna hafva att rosa sin lott, veta vi redan. Om de än i sin späda barndom undgå döden, är det blott för att i föräldrahemmet sedermera spela den föraktade "askungens" roll, och nästan alla skildrare af landet stämma öfverens i det påstående, att de, vid hunnen manbarhetsålder, lemnas utan ringaste tillsyn. Att ett sådant tillstånd måste hafva de betänkligaste följder för deras moral, faller af sig sjelft; lyckas det ej i god tid de stackars varelsernas föräldrar att bortschackra dem på lagligt sätt, så inlåta de sig sjelfva på mindre lofliga förbindelser, och det så mycket lättare, som dylika hos Kinas jeunesse dorée (yppig och slösaktig ungdom) höra till goda tonen. Så skola flickorna från Sutshau vara särdeles eftersökta af de unga männen i Shanghai, der en dylik "sport" som bäst är på modet. Den lär emellertid ej höra till de billigare, enär nämnda damer på sin toalett förslösa otroliga summor. Sålunda pryda de sig, för att anföra blott ett enda exempel, utan afseende på årstiden, med de sällsyntaste dvärgblommor, hvilka hvarje dag måste ombytas. Det vore för öfrigt ett stort misstag att tro dessa hetärer begåfvade med något öfvermätt af skönhet. Flertalet af dem skulle af en europe ej tillvinna sig ens ett flygtigt ögon-KINA.

205

kast, men i Kina, der smaken nu en gång utgör en fullständig upp-och nedvändning af den vesterländska, känna sig de unga vildhjernorna helt stolta öfver sitt val och söka med det göra så mycket uppseende, som möjligt, på alla promenader och offentliga förlustelseställen.

Då vi här ännu en gång kommit att vidröra den så ofta påpekade motsatsen mellan kinesernas åskådningssätt och vårt europeiska, begagna vi tillfället att anföra ytterligare ett och annat drag, genom hvilket de i grund skilja sig från de "barbarer", hvilka redan genom sin blondhet, sina raka eller böjda näsor och helskägg måste såra allt, hvad kinesisk skönhetskänsla heter. I Kina finnas inga ärftliga utmärkelser; den värdighet, som motsvarar vårt adelskap, tilldelas de redan aflidna. Barnen egna oftast större omvårdnad åt föräldrarna, än dessa åt dem, och fall, då flickor afslagit alla äfven förmånliga giftermålsanbud, för att uteslutande lefva för sina gamla föräldrar, äro ingalunda sällsynta. leke desto mindre är det då dessa deras föräldrar, som efter sitt frånfälle erhålla minnesvårdar, efter omständigheterna af sten eller trä, med inskrifter, hvilka bringa deras dygder till efterverldens kännedom. A andra sidan faller det aldrig kineserna in att hedra aflidna af verklig och egen förtjenst medelst något slags stod eller monument. Den gäst eller följeslagare, man vill hedra, lemnar man ej, som hos oss, högra, utan venstra sidan, såsom den, hvilken är hjertat närmast. En skakning på hufvudet innebär ej vägran eller ogillande, utan bifall; en nickning deremot utgör det nekande svaret på en förfrågan. Måltiden inledes med den hos oss vanliga desserten och afslutas med ris. Af fruktan att blifva för vidlyftiga, afbryta vi här denna lista; den skulle emellertid, derest den finge upptaga det på alla områden eller inom både statens, folkets och familjens lif hithörande, kunna förlängas i det oändliga.

Till hvad vi förut yttrat om kinesernas, särskildt qvinnornas, karaktär, foga vi här omdömmen af ett par namngifna hemulsmän, båda sådana, som genom egen åskådning lärt känna landet. Den ofvannämnde friherre Richthofen, hvilken inträngt temligen djupt i dess inre, är formligt intagen af folkets älskvärdhet. Om Honans invånare säger han, att maken till deras godmodighet på intet ställe i verlden torde träffas; med stor nyfikenhet förena de en hög grad af barnslig naiveté och tilllika en utsökt höflighet, hvilken kommer dem att på det

ängsligaste undvika allt, som kan hafva utseende af en förolämpning. F. Müller, den berömde etnografen och deltagaren i Novara-expeditionen, säger nykterhet och lugn vara kinesernas mest framträdande egenskaper; hand i hand härmed gå en öfvervägande förståndsutveckling och brist på skapande fantasi — med andra ord, saknaden af hvad man kallar genialitet.206

Sistnämnda egenskaper nå sin höjd i landets samhällsskick, hvilket sedan tusentals år tillbaka hållit sig obesmittadt af allt, hvad nyhets-makeri heter. Den kinesiska kulturen har under dessa årtusenden hvarken uppfriskats genom några nämnvärda nya uppfinningar — ty alla sådana, äfven de hos oss jämnförelsevis sena, äro här urgamla — eller någonsin befattat sig med saker af blott ideelt värde eller som afsett framtiden. Det är derför dess hela intresse också samlar sig kring lifvet för dagen, och hvad vi pläga kalla kinesisk "konstflit", saknar i sitt hemland hvarje sådan betydelse och är uteslutande frukten af ett mer eller mindre tvingande behof; hos kineserna täckas begreppen konst och handtverk fullständigt af hvarandra. Äfven i de loford öfver kinesernas fina lefnadsvett och lyckliga frihet från ali stötande råhet, som så ofta höras, bör man endast med yttersta varsamhet instämma. Till stöd för detta vårt påstående må anföras ett enda drag, meddeladt af Lehnert och blottande ett för europeer nästan ofattligt djup af råhet och omensklighet.

En infödd köpman i Kanton ägde en knappt sjuttonårig dotter med ganska fördelaktigt utseende, hvilken råkade förälska sig i en ung skådespelare. Olyckligtvis äro giftermål med personer af detta yrke strängeligen förbjudna, hvadan flickans far, derest denne ägt kännedom om hennes böjelse, utan tvifvel skulle lagt alla hinder i vägen derför; och som flickan allt för väl visste detta, begagnade hon sig af en hans tillfälliga bortovaro, för att, med modern till förtrogen, knyta det ödesdigra bandet med sin älskare. Förhållandet upptäcktes emellertid blott allt för snart, och fadern lät sig, trots sin gränslösa förtviflan, ingenting angelägnare vara, än att påkalla mellankomsten af rättvisans tjenare, hvilka också drogo försorg om att "rättvisa" i hela dess fruktansvärda vidd blef skipad. Den äkta mannen fick sina rundliga sex hundra slag af ett bamburör, en exekution, den han naturligtvis ej öfverlefde, och hans olyckliga, unga maka, med påföljd att hon sedermera förlorade synen, åttio slag af en skinnrem på — munnen, hvarefter hon prisgafs åt bödlarnas lustar. Samma bastonad tilldelades den medbrottsliga modern.

Tilldragelser, som denna, ingifva just ej den allra fördelaktigaste tanke om folkets civilisation. De barbariska lagarna äro i ej inindre grad, än den så högt prisade kulturen, ett arf från fordomtima.

Vi gå nu att kasta en blick på det inre af ett kinesiskt hem. Medan detta, hvad det stora flertalet beträffar, kännetecknas endast genom den största enkelhet, för att icke säga torftighet, kunna de förnämas och rikas boningar vara inredda med den mest slösande lyx. Isynnerhet egnas all omsorg åt de till dem hörande trädgårdarna, hvilka, jämteKINA.

.skuggrika gångar och löfsalar, hafva dammar eller diken med guldfiskar samt stora burar, fulla med påfåglar, guldfasaner och höns, hvarförutom de öfverflöda af praktfulla och dyrbara vaser med jasminer och andra blommor.

Från trädgården inkommer man i den stora mottagningssalen, hvilken genom ett galler skiljes från de öfriga boningsrummen. På dess ena sida äro ägarens sofrum, matsalen och på många ställen äfven badrummet belägna; alla öfriga rum ligga i en öfre våning, som emellertid stundom saknas och sällan är inredd med någon så*synnerlig prakt. Så mycket mera är detta fallet med mottagningssalen, hvilken är afsedd för både de lefvande och de döda; den är nämligen alltid helgad åt förfäderna. Här hänga de förut omtalade taflorna med förfädrens namn och stå bronskandelabrar samt vackra vaser, afsedda, de förra för offerljusen och de senare för rökelsen. Möblerna äro ej många. Den förnämsta är den så kallade kang, hvilken, i likhet med muselmanernas divan, tjenar till på en gång ligg- och sittplats; utomdess finnas här rödlackerade bord och låga taburetter. Golfvet betäckes af mattor och väggarna prydas af på rispapper målade taflor; på särskilda etagerer träffas kuriosa af förut beskrifven

slag: saker, hvilkas egentliga uppgift faller sig svår att bestämma, men hvilkas tillverkning icke dess mindre sysselsätter hela grenar af den inhemska industrien.

På grund af qvinnans betydelselöshet i socialt afseende, saknar det kinesiska hemmet allt behag, och det dit förlagda umgänget med personer utom familjen får en öfver ali beskrifning prosaisk, af det pinsammaste formväsende präglad, karaktär. För att till punkt och pricka lära känna denna, behöfver man ej begifva sig till Kina; man kan ända till leda göra sig förtrogen med den genom de kinesiska romanerna. Olyckligtvis är emellertid antalet af de personer, som besitta den för detta ändamål nödiga kännedommen af mandarinernas språk, ej särdeles stort, och de tillförlitliga öfversättningarna äro ännu färre.

Den, som fått blick för det konventionellas löjligheter, måste äfven med större mildhet än andra bedömma kineserna; han skall nämnligen alltid erinra sig våra många egna svagheter i denna väg. Ej så få af landets sedvänjor hänvisa för öfrigt temligen påtagligt till sidostycken inom vår egen verldsdel. Då för någon af Kinas högtuppsatte ett besök faller sig olägligt, har han lika goda undflykter till hands, som någonsin den mest öfverlupne af vesterns ministrar. Hvarje besökande måste först aflemna sitt visitkort; det utgöres af ett rödt pappersark af, efter den besökandes rang och ärende, olika format samt innehåller, utom namnet, några helsningsformler och — praktiskt nog — ändamålet

med besöket. Kortet, som framlemnas af en dörrvaktare, har dock ej alltid önskad påföljd, och är besöket ovälkommet, så blir det helt enkelt "höfligt afböjdt". I motsatt fall uppslås mottagningssalens båda flygeldörrar och värden framträder till dess tröskel, der han mottager gästen med den stående frasen: "Jag ber dig, stig in!" Naturligtvis hör det ej till goda tonen, att gående begifva sig till det hus, der man ämnar aflägga sin visit; är man ej dess mindre nödsakad härtill, måste man genast vid sitt inträde framföra en passande ursäkt. Vanligtvis begagnar man någon af de palankiner, som i mängd finnas att hyra, såvida man nämnligen ej sjelf förfogar öfver en sådan. Dock kan man äfven infinna sig ridande.

Kinesiska barn.

För hvad vi, rörande kinesernas ceremoniväsen, äga oss bekant, hafva vi hufvudsakligen att tacka den franske sinologen A. Rémusat, som i denna väg lemnat utförliga, ur den kinesiska litteraturen hemtade meddelanden. Huru intressanta dessa än äro, måste dock den redogörelse, vi efter dem lemna för det vidare förloppet vid ett besök i det kinesiska hemmet, blifva så sammandragen som möjligt. Den besökande gör för värden en bugning, på ett stegs afstånd från hans rygg, och så djup, att de i hvarandra lagda händerna beröra golfvet. I de södra provinserna är rummets södra sida, i de norra den motsatta, stället för denna vördnadsbetygelse; man är således formligen hänvisad till kompassen. Stolarna äro ordnade i tvänne rader; gästen gör vanligen min af att begifva sig till hvarje annan än hedersplatsen.

hvilket naturligtvis leder till det mest ceremoniösa trugande från värdens sida; är saken ändtligen arrangerad, så göras lika många bugningar, som det för öfrigt finnes gäster. Man skulle tro, att förspelet nu vore öfverstökadt, men så är ej fallet; samma scen förnyas vid intagandet af den anvisade stolen, då goda tonen fordrar, att man makar sig tillbaka till den andra eller tredje från denna, för att så godt som med våld till den första återföras af värden, hvilken tillika låtsar af-torka sitsen med sitt rockskört, en manöver, den gästen ögonblickligen måste upprepa med värdens egen stol. Innan man sätter sig, göres ytterligare en förbindlig bugning.

Erkännas måste, att om redan det nu skildrade inneburit en god öfning i tålamodets dygd, så tages denna i än högre, ja, nästan öfvermenskligt. anspråk viel serveringen af det oundvikliga teet, som kringbjudes i små

koppar. På uppmaning af värden, fattar hvar och en af gästerna sir kopp, så när som på den förnämste i sällskapet, åt hvilken den öfver-räckes af värden under uttalande af något för tillfället lämpligt tänkespråk. Först vid ett ytterligare tecken föres koppen till läpparna, hvarpå drycken långsamt inmundigas, dervid hvar och en böjer sig så djupt mot golfvet, att han med koppen berör detta; spilles något af teet, så anses det som grof

oskicklighet. Sedan man ändtligen kommit på det klara med denna och ännu några andra formaliteter, från hvilka vi dock förskona läsaren, tillgripas solfjädrarna, åter på kommando, och nu börjar samtalet, som pågår fulla två timmar och rör sig kring idel likgiltiga ämnen; först omedelbart fore sitt afskedstagande kommer man till det, som föranledt hela besöket. Ali denna omständlighet, i likhet med den vid andra tillfällen förekommande, är emellertid ej en blott

småningom antagen form for umgänget, utan urgammal tradition. Kong-fu-tse säger, att ceremonierna förebilda dygderna och tjena till att vidmakthålla dessa, att påminna om dem och i många fall ersätta dem. Häraf förklaras äfven det kinesiska Jandtfolkets likaledes höfliga och kruserliga sätt, medan man i våra landsorter deremot sällan spårar något liknande.

Om det kinesiska köket finnas så många utförliga beskrifningar, att vi dervid ej behöfva länge uppehålla oss. De mindre bemedlade lefva nästan uteslutande af ris; fläsk och fisk äro sällsynta godbitar. Så mycket rikare och mera raffinerad är matsedeln vid de förmögnas bord. Här finna vi ostindiska svalbon, mongoliska svampar, soppa på hajfenor (tillsammans med skinka och höns), hårdkokta vipägg, cham-pignoner med bambuknopp, köttpastejer i mandelmjölk, pudding af ris med frömjölet af liljor, lök och mandel, samt såsom efterrätt: näckrosrötter, blomsterlökar, syltade jordgubbar, melonkärnor och så vidare. Äfven en del animaliska födoämnen af det mest motbjudande slag anses af kineserna för läckerheter; sådana äro daggmaskar, råttor och ett mos af rutten fisk och hundkött. Maten skäres fint och uppläggas i små skålar på en bricka; i stället för knif och gaffel begagnas, som bekant, ett par små pinnar af trä. Med undantag af risbränvin (samtshu), förekomma inga spritdrycker bland de egentliga kineserna.

Men det är tid, att vi från dessa yttre sidor af kinesernas lif vända oss till de företeelser, själslifvet hos dem erbjuder. Det är hufvudsakligen deras uråldriga litterära skatter, vi härmed afse. Då det just är inom ramen af ett folks litteratur, dess åsigt om qvinnan, hennes sedliga värde och mycket annat, som med ämnet står i sammanhang, trognast återspeglas, skulle vi. äfven hos kineserna kunnat vänta oss, att åtminstone på detta område finna några af de upplysningar, vi söka. En sådan väntan blir emellertid besviken. Men ej nog härmed: roman såväl som drama äro här förskräckande torra och färglösa; pedanteriets blytyngd häftar vid hvarje inbillningskraftens rörelse och ingenstädes möter man poetisk uppfattning eller konstnärligt herravälde öfver ämnet; korteligen: hvarje rad är ett uttryck af det äkta och oförfalskade kinese-riet. På sitt sätt är detta för oss upplysning nog.

Ett enda af Kinas litterära minnesmärken utgör i detta afseende ett undantag; vi mena visorna i den förut omtalade samlingen Shi-king. Länge derförut gängse hos folket, samlades dessa, till ett antal af tre hundra fem stycken, i sjette århundradet före Kristus af Kong-fu-tse och blefvo på detta sätt bevarade åt efterverlden. Som det tillika var genom nämnde reformator, den gamla folktron utarbetades

till ett "nationalekonomiskt system", ligger den förmodan nära till hands, att det just var under regimen Kong-fu-tse, den nationella poesiens friska källåder utsinade, på samma sätt som öknens skaldekonst hos araberna gick under genom Muhammed. De kinesiska visorna hafva något barnsligt och naivt, ett enkelt och fornartadt, ofta till och med fint och innerligt tycke, och ehuruväl dessa ur folkets hjerta sprungna toner äro så långt ifrån att tillhöra den närvarande generationen, kunna de dock anses betecknande för arten af den poetiska känsla, af hvilken det kinesiska folket är mäktigt. Vi meddela här några prof bitar ur .Shi-king (öfversättningen efter E. Meier):

I månskenet.

"Nu stiger månen upp, så blid. Till den, som stört mitt sinnes frid, Jag sträcker famnen, dit han nog sig ämnar,

Men ångsten ej ändå mitt hjerta lemnar.

Nu stiger månen upp, så klar. Till den, som ej sin like har,

Jag sträcker famnen, der han nog skall fängslas, Men ej mitt hjerta slutar dock att ängslas.

Nu stiger månen upp, så ren. Till den, som är mitt lif allen', Jag sträcker famnen, viss att dit han flyktar, Men döden förr mitt hjertas trånad lyktar."

Gränsvakten.

"'Sakta, sakta vattnet flyter, För ej bort den lösa stocken. Här, der jag som bäst har vakten, Här i Shiu är ej min flicka, Hon, min tanke, enda tanke: När, o, när får hem jag vända?

Sakta, sakta vattnet flyter, För ej bort den lösa spånen. Här, der jag som bäst har vakten, Här i Fu är ej min flicka, Hon, min tanke, enda tanke: När, o, när får hem jag vända?

Sakta, sakta vattnet flyter, För ej bort de lösa stråna. Här, der jag som bäst har vakten, Här i Hiu är ej min flicka, Hon, min tanke, enda tanke: När, o, när får hem jag vända?"

Grof behag sjuka.

"Ge de sig i vattnet djupa: Blöts än kjolens halfva våd, Ej de lyfta ens en tråd;

Annat, om i grundt de vada: Då kan deras lyftning bli Allt för både hög och fri."212

KINA.

I rimv.äg originelt är följande stycke, der den talande är en yngling, som tydligtvis något öfverskattat sina små topografiska insigter; det har till titel

Ortmimie.

"På fältet Möi jag plockar mig örten Tang; Hvem minns jag då? Den sköna mön Mong-kiang] Hon möte stämt med mig vid byn Tsang-tshong, Kommer emot mig så långt som till Shang-kong, x Och stället, dit hon följer, är Ki-shang.

Kinesiska fruntimmer på spatsertur.

På Möi jag bergar hvete vid visans klang;

Hvem minns jag då? Den sköna mön Mong-kiang!

Hon möte stämt med mig vid byn Tsang-tshong,

Och kommer nog mot mig så långt som till Shang-kong,

Och stället, dit hon följer, är Ki-shang."

En hos flera af dessa visor återkommande egenhet är, att den lyriska stämningen i dem uppbäres af naturbilder, medan styckets grundtanke ej står i ringaste sammanhang med dessa, utan blott löst vid-fogas, såsom i följande:KINA.

213

Tid?'åkning.

"Mur grönsband jag knyter hop; Men den dag, från flickan stängd, Henne ingen gång' jag ser, Tycks mig måna'r tre i längd.

Doftrik krans jag knyter hop; Men den dag, från flickan stängd, Henne ingen gång jag ser, Tycks mig höstar tre i längd.

Malörtsstånd jag knyter hop; Men den dag jag, sorgbeträngd, Flickan ingen gång får se, Tycks mig trenne år i längd!"

Vackert och träffande har Rüc-kert, i sitt " V or spiel zu Shi-king", återgifvit karaktären af denna folkpoesi, hvilken stundom anslår strängar af så fulltonig lyrik; de strofer, på hvilka vi syfta, äro dessa:

K.ring sjelfva Sinas mur en glöd Från känslans morgonrodnad gjutits; Här ock besegrar kärlek död Och varar tro, fast lion förskjutits. Ocli här i ali sin styrka röjda Blislägtskapsband, som hjertat fröjda, Och fädren, öfver tidens nöd, Till gudaära höjda.

Den mor, hvars qved oss alla bar, Hon vårdas här af händer fromma; Till plogen sjelfva kejsarn ta'r, Hvars riken likt en trädgård blomma. Dock — bryter fasan sina dammar, 'Och gråter brud i öde kammar, Den ton, som då från strängen far, Af helig vrede flammar!

En peppolioanska (Formosa).

Med dessa anmärkningar rörande "Kina" och "kineserna" är -emellertid vår, om ock flygtiga, teckning af det stora riket långt ifrån afslutad. Vida utöfver det kinesiska folkets stamhåll sträcker sig det område, som medelbart eller omedelbart allt sedan 1640 lyder under den mandschuiska herrskareättens spira och af hvilket det egentliga Kina kan anses utgöra blott en tredjedel; till sistnämnda kärna sluta sig i norr]Mandschuriet, i nordvest Mongoliet samt i vester östra Turkestan och Tibet. Invånarna i alla dessa land höra så godt som uteslutande till den mongoliska eller högasiatiska rasen; mandschuerna |särskildt till den tungusiska grenen af Altaistammen. De sistnämnda214

äro ett rörligt, krigiskt och med stor energi begåfvadt folk; annorlunda? förhåller det sig med de egentliga mongolerna, hvilka — fordom, underledning af djerfva eröfrare, en fasa för hela verlden — nu mera gälla för att vara Asiens mest okrigiska folk. De äro till större delen nomader och närmaste stamfränder till de kalmuckstammar vid Altai och nedra Volga, dem vi i det föregående skildrat. På det hela gälla äfven om de till Kina hörande mongolernas familjeväsen, uppfostringsmetod och lefnadssätt, hvad vi i detta afseende redan anfört om de egentliga kineserna. Månggiftet, ehuru tillåtet, räknar ej många anhängare.. Qvinnorna intaga, liksom i allmänhet hos de kringströfvande folken, en sjelfständig ställning och veta ej af den viljelösa underdånighet under mannen, vi hos naturfolk så ofta möta. Dessa mongoler bekänna buddhaismen eller särskildt den tibetanska formen deraf, lamaismen, hvilken i hierarkiskt afseende representeras genom tio af dalai-lama i Lassa invigda och af den kinesiska regeringen i sådan egenskap erkända ställföreträdare (kkutuktuer).

På tal om lamaismen få vi ej heller förgäta invånarna i Tibet, det storslagna höglandet mellan Kuen-lun och Himalaja. Denna föga kända, i medeltal tolf tusen ett hundra tjugofem fot höga, med sparsam växtlighet och hårdt klimat utrustade nejd är den nordliga buddhaismens stamhåll, i hvars ödsliga och karga däldar otaliga munkar framlefva ett försakelsens och den mystiska skådningens lif. Från den öfriga verlden äro de fullkomligt afskurna, genom såväl i snö och is begrafna bergmassor, som otaliga öknar. Också utgöras hörnstenarna i deras religiösa pligters byggnad af ogift stånd och fullständig flykt från verlden, medan den, som gifter sig och ingår i något yrke, i och med detta anses hafva nedsjunkit under sin värdighet.

Ett eget kapitel förtjena de så kallade miao-tse eller ur-invånarna., i åtskilliga af Kinas sydliga distrikt. De höra till kretsen af samma, tai- eller shan-folk, af hvilka vi redan i Bortre Indien lärt känna enoch annan gren (siameser och laos-folk). Mycket af det, som hitintills berättats och trötts om detta märkvärdiga folk—deri inbegripna de af den lärde professor Neumann i München i hans " Asiat is che studienr anställda undersökningarna —, har, sedan missionären Krolczyk under sina resor i denna del af verlden kommit i tillfälle att lyfta det täckelse,, hvaraf den hittills gömts, visat sig vara fullkomligt ogrundadt.

Af Krolczyks meddelanden framgår, att miao-tseerna såväl till utseende som odling väsentligt skilja sig från de äkta kineserna. Deras sociala förhållanden äro af en i ögonen fallande egendomlighet. Båda könen skilja sig till drägten högst obetydligt från hvarandra. Af de-KINA.

dagliga göromälen hvilar den hufvudsakliga bördan på qvinnorna, hvilka ingalunda utmärka sig genom någon öfverdrifven blygsamhet; men så äro de också uteslutna från ali undervisning, så att bland alla de millioner individer, af hvilka detta folk består, ej en enda af qvinkön är i stånd att läsa och skrifva.

Äfven vid afslutande af äktenskap går man här till väga på helt annat sätt, än i det öfriga Kina. De unga personerna få nämnligen helt och hållet på egen hand göra sitt val, och först derefter anhålla de om föräldrarnas bekräftelse på detta. Under trolofningstiden få de träffas så mycket de vilja; dock anses det på många trakter för opassande, om fästmön visar sig utan allt annat sällskap än fästmannens. Ofta upphäfves, efter begäran af någondera kontrahenten, en om äktenskap träffad öfverenskommelse, och gifves någon allt för synlig underpant på en sådan, så: undanrödjes den helt enkelt, hvad kön den än må tillhöra; ett visserligen i hög grad radikalt medel att göra alla anstalter för hittebarn umbärliga! Kommer deremot giftermålet till stånd, så äger brudgummen att till svärföräldrarna erlägga ett obetydligt penningebelopp (omkring sjutton kronor svenskt mynt) och till brudens öfriga slägtingar femtio till sjutio skålpund fläsk, en vara, som hos detta folk under alla lifvets förhållanden spelar en nog stor roll. Före bröllopet firas ett slags mö-qväll, då det, enligt Krolczyks utsago, skall gå "hett under sköldarna till".

Långt omständligare äro de ceremonier, hvilka åtfölja sjelfva bröllopsfesten. Då äktenskapet hos miao-tseerna ej saknar sitt religiösa moment, fordras äfven vid dess afslutande närvaron af en gudomlighetens tjenare. Denne, från topp till tå iförd en skarlakansfärgad drägt, är den förste, som på bröllopsdagen infinner sig hos bruden; här förrättar han först, tillika med henne, bönen till förfädrens andar och uppbränner sedan, under en framför ingången till huset spänd baldakin, en del pappersmynt (en sed, som i Kina eljest förekommer vid begrafningar). Derefter af-går tåget till brudgummens bostad. På denna färd har bruden att vänta mycket skämt och en mängd speglosor från bygdens ungdom, hvilken i stora flockar samlar sig på hennes väg. Framkommen, mottages hon af presten, som begifvit sig i förväg och nu upprepar den sinnebildliga pappersförbränningen, samt vidare af brudgummen, hvilken inför henne i det blifvande hemmet och der, biträdd af presten, i sin ordning inför förfädren förrättar sin andakt. Derpå går gästabudet af stapeln, efter hvilkets slut de unga oqvaldt höra hvarandra till.

Mångifte är ej tillåtet, och den äktenskapliga sammanlefnaden tyckes i allmänhet vara efter omständigheterna lyckosam. Mot ofruktsamhet användes ett något besynnerligt medel: man lägger oskrifvet

papper i en korg och låter en prest — rikta böner till detta papper. Saken är den, att papperet egentligen föreställer en blomma, och blommornas andar skola, enligt folktron, vara de, hvilka hålla den så efterlängtade arfvingens själ fängslad. Vid hvarje barns födelse firas en fest till förfädrens ära, då de såsom offer erhålla en höna, medan blommornas andar, o egentligt nog, få hålla till godo med ett svin —- men så beror ju så mycket här i verlden på huru man tager det!

De provinser, hvilka förnämligast bebos af förevarande folk, äro She-tshuan, Kvei-tshau, Hu-nan, Hu-peh, Jun-nan och Kuang-si, hvartill komma delar af Kuan-tung; de båda sistnämnda landskapen ligga vid hafvet. Vid kusten finna vi äfven det vidtberömda, men på närmare håll grufligt osnygga Kanton, hvars ålder anslås till fyra tusen år. En dess egendomlighet är "vattenstaden", sammansatt af tusentals farkoster af alla slag; man räknar ända till sextio tusen invånare i detta österns simmande Venedig. Här ligga äfven de för sina nattliga orgier beryktade "blomsterbåtarna" (flowei-bocits), dem ingen europe utan vidtagande af en mängd försigtighetsmått vågar beträda.

Hundra engelska sjömil söder om Kanton, vid Si-kiangs mynningsvik, ligger det engelska Hongkong med ungefär hundratjugo tusen invånare. Den stad, som upptager den ungefär fyra tiondedels geografiska qvadratmil mätande ön, heter egentligen Victoria, och den anblick, den erbjuder, är, till följd af de många palatslika byggnaderna och den amfiteatraliskt uppstigande massan af öfriga hus, af öfverraskande verkan. Från Hongkong till Jang-tse-kiangs utflöde är kusten fylld af smärre vikar med mellan dem liggande kala berg. Den vigtigaste ort på hela sträckan är det af nära tre hundra tusen personer bebodda Amoy, der sparsamheten på utrymme hardt när

drifvits till clet otroliga.

]Midt emot Amoy ligger den stora ön Formosa, hvilkens vilda och pittoreska anblick hänrycker hvarje förbifarande främling. Formosa är för kineserna ett slags könets förlofvade land; de under Kina lydande så kallade peppohoanernas qvinnor skola nämligen vara, om också ej några skönheter, åtminstone kinesiskorna i yttre företräden betydligt öfverlägsna.

Närmaste stad af betydenhet är det vid den Blå flodens utlopp, vid randen af ett vidsträckt upplandningsområde belägna, Shanghai, med nära fvra hundra tusen invånare och bestående af en kinesisk och en europeisk afdelning. Hvad kineserna, trots den till ordspråk blifna för-ståndsmessigheten hos dessa den stora midtens söner, när de så vilja, förmå åstadkomma i fantasiväg, visar sig bäst af namnen på Shanghais offentliga platser, af hvilka namn vi här återgifva några få, efter de af doktor Medhurst meddelade planritningarna öfver staden. Så gifvesKINA.

det en "väglänga för mensklighetens genomfart", en "de brokiga klädernas gränd", en "af den himmelska öfverheten bebodd gata"; vidare en "den förträffliga begynnelsens kanal", en "det mellersta hjertats flod' , en det tiotusenfaldiga lifvets bro", ett "det svigtande hjelte-modets trappsteg" (ett vakttorn), med flera kineserier.

Från Shanghai och vidare norr ut eller mellan Jang-tse-kiang och Iioang-ho, den senare näst Maranhon och Mississippi jordens största flod, sträcker sig det "kinesiska Mesopotamien", ett af de fruktbaraste och rikaste områden i verlden, men också till den grad öfverbefolkadt, att blott en enda skörd behöfver slå fel, för att flera millioner menniskor skola komma hungersnöden nära. Mer än två tusen landsvägar genomkorsa detta land, af ålder näst Indien det, som mest bland alla satt vesterns inbillningskraft i verksamhet, genom cle fabler, hvilka om det blifvit utspridda. Här rör sig sedan årtusenden tillbaka ett eget och betydande kulturlif, hvaröfver man ännu för helt kort tid sedan i Europa fann för godt att göra sig lustig, men det man nu börjat uppskatta till hela dess öfverväldigande vidd. Här finnas talrika städer, hvar och en med en befolkning, som kan räknas i ej allt för små bråkdelar af millioner, men hos oss det oaktadt knappast kända till namnet.

Peking, Kinas hufvud- och residensstad, med (sannolikt ej fullt) en million invånare (andra uppgifva dock ända till en million sex hundra femtio tusen), är nu likaledes, med undantag af det kejserliga palatset, hvilket egentligen bildar en liten stad för sig, tillgängligt för europeer. Då emellertid en teckning af denna den mest intresseväckande af alla östasiatiska fastlandsstäder ej rätt passar inom ramen af detta vårt arbete, föredraga vi att rörande den hänvisa till den förträffliga skildring af staden, som förekommer i von Hiibners bekanta verk: " Pr omenade autour du mo?ide\

Kinesisk sarkofag.Vår kännedom om Japans land oeli folk. — Den japanska qvinnan. — Bröllops-ceremonier ocli äktenskapliga förhållanden. — Reformer och skydd för åtskilliga qvinnans rättigheter. — Ideella sträfvanden: flickskolor och qvinnouppfostran. — Japanernas familjelif. — Mor och barn. — Barnens lekar. — Hemmet. — Samhällsförhållanden. — Klassindelningen. — Omslaget i nyaste tid. — Hof hållningen i Tokio och den kejserliga familjen. — Folklifvet. — Improvisatörer och sångerskor. — Tehus. — Ärliga fester. — Bilder från städerna: Jeddo-Tokio, millionernas stad. — Fashionabelt lif i Jokohama. — Kioto, japanernas Rom. — Hiogo,

Osaka och Nagasaki.

/CdLntet asiatiskt land har på senare tid tillvunnit sig vesterlandets ; 1 intresse i sadan grad, som soluppgångens rike, det af öar be-stående Japan. Visserligen sträcker sig vår kännedom om dess märkvärdiga folk, äfven om man ej vill räkna de allra första, af Marco Polo till Europa öfverförda, underrättelserna derom, ganska många århundraden tillbaka i tiden. Men hvad hafva dock dessa sparsamma och esomoftast vidunderliga meddelanden att betyda, i jämnförelse med den sannskyldiga uppsjö af moderna resebeskrifningar och skildringar, af hvilka vi öfversvämmats allt ifrån den tidpunkt, då den en gång så fabel-aktige mikadons rike först trädde i oinskränkt förbindelse med den öfriga verlden? De skrankor, som då nedbrötos, hade ända ditintills skymt vår utsigt öfver detta rike, hvars invånare, ehuru ej af naturen afvogt sinnade mot utländingen, dock ej lade i dagen sina i många

afseenden utmärkta egenskaper förr, än de nödgats göra den erfarenheten, att ett ytterligare fortsatt afspärrningstillstånd helt enkelt vore en omöjlighet. Det var emellertid i främsta hand sin isolering, Japan hade att tacka för bibehållandet af sin egendomliga och högst betydande kultur. De få främmande element, det dittills upptagit, förskrefvo sig uteslutande från Kina; men de hade aldrig gjort sig gällande i sin ursprungliga form, utan undergått en bearbetning, genom hvilken de medelbart och, så att säea, oförmärkt kommit landet till 2-odo.

Hvad som i våra ögon förlänar det gamla Japan, det vill säga Japan sådant det under föregående århundraden varit, dess förnämsta intresse, är dess urgamla civilisatoriska inrättningar. Den japanska statsförfattningen har alltid stått högt öfver de öfriga stora asiatiska landens. Man erinre sig blott Kinas egenartade, patriarkaliska despotism och mandarinregering, den i Indien till följd af kastväsendet rådande decentralisationen på socialt och politiskt område samt de islamitiska staternas skräckvälde. I andra rummet kommer i betraktande japanernas gamla rättsväsende och en mängd offentliga institutioner, de der hos oss äro skapelser först af den allra nyaste tiden. Så till exempel har man i Japan sedan urminnes tid ett våra "kyrkoböcker" motsvarande register, postväsendet var redan för tusen år tillbaka ordnadt på bästa fot och regelbundna folkräkningar kunna spåras ända upp till första århundradet före Kristus. Äfven den förvaltningsform, som ända till senaste dagar följts, hade att glädja sig åt den aktningsvärda åldern af mer än sexton århundraden, och så vidare.

Innan vi öfvergå till folket, sådant detta i våra dagar framställer sig, vilja vi först göra oss något så när hemmastadda i sjelfva landet. Japan, af sina egna invånare kalladt Nippon eller Hinomoto (ljusets land), är en vidlyftig arkipelag af stora och små öar, sammanlagdt utgörande den ansenliga summan af omkring tre tusen åtta hundra femtio stycken. Af betydenhet äro naturligtvis blott de stora, hvilka till antalet äro fyra: Jesso, Nippon (egentligen Honshiu), Sikok och Kiusiu. Störst är Nippon, hvilken också alltid utgjort medelpunkten för Japans makt. Här ligga residensen»Miako-Kioto och Jeddo-Tokio, de stora hamnstäderna Jokohama, Niigata, Kanagava, Hiogo och Osaka samt de gamla feodalcentrerna Mito, Atsuma och Simoda inom östra, Fukujama och Simonoseki inom vestra delen af ön. På Kiusiu ligger Nagasaki, med sin vackra hamnbassin, och på Jessos sydkust Hakocladi. Den minsta af hufvudöarna är Sikok, åt hvilken Nippon liksom bereder rum medelst en på dess sydvestra sida befintlig stor utskärning och hvilken genom Bungo-kanalen skiljes från Kiusiu, liksom denna sistnämnda från Nippons yttersta syd vestliga udde med Simonoseki genom Van der Capeliens sund. Det inhaf, som med Asiens kontinent bildas af de tre största öarna, kallas det Japanska och har många holmar samt saknar för de sjöfarande ingalunda sina våclor. Emellertid följer navigationen på linien Hiogo-Nagasaki uteslutande denna klippbeströdda väg.

De flesta af de japanska öarna te sig från sjösidan föga inbjudande. Öfverallt mötes ögat af branta, mörka och ur skummande vågor uppskjutande klippor. Här och der vräka sig bränningar mot väldiga skär,

hvilka ytterligt försvåra närmandet till sjelfva kusten. Hvad man utom dessa berg urskiljer, är möjligen, på något utsprång af dem, en och annan dunge eller på sin höjd en svag tillstymmelse till skog. Ingen skulle väl vid denna anblick kunna drömma om den dekorationsförändring, som förestår, blott man hunnit ånga förbi en udcle eller lemnat bakom sig de nakna och öde skären, då liksom genom ett trollslag öppna sig herrliga vikar med ett det mest skiftande och färgrika sceneri. "Allt är vackert och harmoniskt; hvar helst en utsigt öppnar sig i fjärran,

Japansk vigselceremoni.

är det, som hade en skicklig trädgårdsarkitekt ordnat hvarenda buske och träd. Topparna af nästan alla berg och kullar prydas af ett eller annat barrträd. Det är, som bure de vajande fjäderbuskar. Lunder af tall, ceder, ständigt grönskande ek, lager och cypress betäcka i mörka färgtoner sluttningarna af bergen, der äfven guldgula risfält terrassvis uppstiga till stundom betydande höjd och pittoreskt bryta sig mot skogspartiernas mörkare ytor. Äfven tempel med hvälfda, stundom förgyllda, tak och fantastiska figurer, af hvilka solstrålarna reflekteras,

förekomma

på dessa höjder. Rakt upp till hvarje sådant kastar sig en storartad, alla profana hinder djerft genomskärande trappuppgång, öfver hvilken draga sig svängda portar, liknande triumfbågar, medan den å ömse sidor infattas af minnesvårdar, hvilka erinra om lusthus, samt graflan-terniner och hvarjehanda mystiska bilder." Det är Lehnert, som sålunda skildrar inloppet till Nagasaki, och skildringen torde passa in på hvarje japanskt landskap.

Japansk borgarefamilj.

Japan bebos af tvänne olika raser, af hvilka dock den ena, för infödd ansedda, knappast kan komma med i räkningen. Vi mena de så kallade ainoerna, hvilka i en aflägsen forntid undan för undan utträngts af invandrare, tillhörande den högasiatiska rasen. Knappt femtio tusen individer af förstnämnda folk torde i närvarande stund återstå inom landet, der man finner dem nästan uteslutande på de nordligaste öarna, i synnerhet Jesso. Inga våldsamma medel användas dock af nykomlingarna, hvilka, enligt hvad alla tecken gifva vid handen, i fred

och ro togo landet i besittning, liksom de ännu i dag mildt behandla de infödda, hvilka ock af lagen äro skyddade för bedrägerier, men för hvilkas andliga lyftning ingenting försökes. Det skulle bland japanerna anses för en ytterlig brist på takt, att förlöjliga dessa landets äldsta barn, hvilka dock i intellektuelt, liksom sedligt, afseende äro de yngre så mycket underlägsna. Man hör derför aldrig ett föraktfullt ord fällas om ainoerna, om hvilka här blott återstår att tillägga, det de äro godmodiga, men inskränkta och ytterst litet renliga naturmenniskor.

japanens yttre företeelse gör obestridligen ett angenämare intryck, än hans stamslägting kinesens. I allmänhet småväxt, är han dock ej derför undersätsig, utan tvärt om smärt och välbildad, med mycken spänstighet i lemmarna och ganska stor fysisk styrka; hans ansigte är ej, som kinesernas, uppdrifvet, och ögonen sitta knappt märkbart på sned. Äfven är hans hy, ehuru något stötande i brunt, friskare än de nyss nämndas; hans anletsdrag utmärka sig dock ej genom någon synnerlig skönhet. Så mycket mera intagande är den japanska qvinnan af högre samhällsklass; behaget svnes henne medfödt, och hennes öppna, barnsliga anlete afspeglar hela hennes väsende så troget som möjligt. Hennes något snedt liggande ögon äro glänsande svarta och hafva ett obeskrifligt skälmskt uttryck. Tänderna, af oklanderlig hvithet, äro något glesa och en smula framstående. Det oftast yppiga håret kammas bakåt, viras i en knut och sammanfästes med långa nålar och pinnar. Den modell, vi här aftecknat, är dock, väl till märkandes, ogift. Bland de gifta qvinnorna, hvilka, enligt landets sed, måste svärta sina tänder och bortrycka ögonbrynen, torde väl näppeligen det här framställda japanska skönhetsidealet längre vara att söka.

Ehuru japanskorna i allmänhet äro af ganska ljus ansigtsfärg och af naturen hafva vackra, röda kinder, har sminket likväl hos dem i stor utsträckning kommit till heders. Der naturen varit aldrig så litet njugg med sina gåfvor, äro de genast färdiga att med konst ersätta det felande. Ofta målas ansigte och hals marmorhvita, kinderna rosa- och läpparna eldröda, ögonbrynen deremot ramsvarta. Såsom en ytterlig utsväfning inom den sminkande konstens område kan man med skäl beteckna tilltaget att måla läpparna med en matt bronsfärg, hvilken stundom till och med skimrar i guld. Af detta mod lemnas emellertid Japans manliga verld i ordets egentliga mening oberörd, enär man här ej förstår sig på det stycke erotik, som kallas kyss, ja, till och med anser oanständigt att derpå försöka sig.

Japanskornas toalett har under senaste årtionde, tack vare de oräkneliga afbildningarna af den på fotografisk och annan väg, upphört

att vara någon nyhet för till och med de fjärmast boende. Också känna de bildade i vesterlandet allmänt hvarje detalj af drägten så noga, att de, äfven om den lefvande modellen fattas dem, utan någon öfver-mensklig ansträngning torde kunna för sin fantasi framtrolla hela figuren. En späd gestalt krönes af ett litet täckt hufvud, hvars ögon sorglöst le mot hela verlden; kring de guldglänsande läpparna leker ett godt löje och den smidiga,

marmorhvita halsen uppbär det glänsande hårets hämmade flöden. Nu börjar gestalten röra sig — och borta är så godt som hela dess behag. Detta är ingen fast — ej ens en sväfvande'—-gång; det är ett ostadigt trippande, hvars steg urarta i löjliga hopp, medan kroppens öfre del är till den grad framåtlutad, att man i hvarje ögonblick fruktar, att marken skall få göra bekantskap med en den allra som näpnaste trubbnäsa.

Hvad som bär skulden för ali denna osäkerhet i rörelser, är uteslutande drägten. Af dess plagg bör först och främst nämnas kiri-mon, ett slags öppen nattrock, som sluter sig så tätt intill benen, att gåendet deraf hindras; på samma gång den omgifver kroppens hela öfre del, räcker den tillika ända ned till fötterna. Naturligtvis .använda de förnäma damerna blott clet finaste — äfven broderadt — sidentyg till detta plagg, som för sig och om man bortser från dess uppenbara obeqväinlighet alis icke saknar sin pikanta anstrykning. Kirimon sammanhålles kring lifvet af gördeln, obz, hvilken utgör den del af den japanska fruntimmerstoaletten, der man plägar vara mest nogräknad med afseende på såväl tygets dyrbarhet, som det derpå nedlagda arbetets värde. Vanligtvis är den tillräckligt bred, för att tillika kunna tjena till korsett; man vecklar den kring lifvet likt en bindel och fäster den på ryggen med en sinnrik knut, som för öfrigt har ett slags sinnebildlig egenskap: enkor, hvilka ej mer vilja gifta sig, bära clen nämnligen framtill. Ändarna af gördeln få hos dem, som »hafva sina män i behåll, liksom hos flickorna, antingen slätt nedfalla iängs efter kroppen eller kringfladdra den i pösiga veck. Såsom underklädnad begagnas en lång jacka af bomullstyg. Linne brukas föga, xlå japanerna af båda könen anse öfverflödigt att dermed belasta kroppen, helst de hvarje dag bada. De fruntimmer, som det oaktadt ej nöja sig med blott de ofvan uppräknade plaggen, bära skjortor af rödt silkeskrepp och linnestrumpor. Fotbeklädnaden är lika för alla: sandaler af flätad halm eller af trä, hvilka fasthållas af ett band, med tillhjelp af stortån. I vissa fall eller om väglaget är synnerligen dåligt .begagnar man sig af träsulor med tvenne höga,, styltlika underlag {tvärslåar), hvilka ytterligare försvåra den redan så besvärade gången.224

Ingendera fotbeklädnaden bibehålles emellertid inom hus, vare sig hemma eller borta; man skjuter af sig den och låter den qvarstå vid tröskeln.

Rörande japanskornas karaktärsegenskaper, skilja sig uppgifterna något. Säkert är, att vesterländingarna från början eller efter inträdd lifligare samfärdsel med japanerna på det hela funnits allt för benägna att öfverskatta deras onekligen många goda sidor och för deras dygder förbise deras fel; och ehuru vi på sista tiden kunnat öfvertyga oss,, att den japanska civilisationen är mer än ett tomt ord, bör detta dock ej afhålla oss från att varsna de mörka fläckarna, der de finnas, på folkets karaktär, hvilkens godmodighet och älskvärdhet å andra sidan till en del motväges af misstänksamhet och oförsonlighet, opålitlighet och bakslughet. I detta afseende har främlingen allt för ofta låtit besticka sig af japanernas glada lynne och barnsliga otvungenhet, som vid så många tillfällen gifva sig luft. Återstår att hoppas, det de japanska damerna äga alla de uppräknade goda, men ingen enda af motsatta kategoriens egenskaper, om också de häråt syftande uppgifterna af vesterländska resande ej kunna väga särdeles tungt i vågskålen, då något närmare umgänge mellan dem och de infödda än i dag svårligen ifrågakommer. Hvad som ej litet torde bidragit till deras gynnsamma tanke om japanskorna, är det fördelaktiga ljus, hvari dessa, till följd af sin lyckligare sociala ställning, framstå vid jämnförelsen med Kinas, Indiens och de muhammedanska landens qvinnor, en ställning, som väl äfven torde tryckt sin pregel på hela deras personlighet och uppträdande. Så är det känd sak, att man af hvarje flicka, till hvilken man på Japans gator vänder sig för erhållande af en upplysning, får det mest tillmötesgående och vänliga besked. Qvinnorna äro öfver hufvud europeerna särdeles tillgifna och de bästa bundsförvandter, de sistnämnda kunna önska sig i det aflägsna och främmande landet. Det berättas, att männen, för hvilka dessa sympatier ej kunnat förblifva någon hemlighet, om främlingarna berättat en hop besynnerliga, ja, rent af hårresande saker, men att de det oaktadt ej förmått göra sig trodda af det andra könet, som blott leg helt godt åt öfverdrifterna — och i detta löje äro japanskorna mästarinnor. Enligt Hiibner, skola nämnligen japanerna öfverträffa hvarje annat folk i benägenhet att låta allting inverka på — diafragma. En egenskap, som mindre fördelaktigt, än denna deras glädtighet, utmärker japanskorna, säges vara deras »ytterliga nyfikenhet^ och till och med de unga flickorna skola alldeles ej sky att utsträcka nämnda skötesynd ända till europeernas rockfickor.

Under de sista tio åren hafva japanerna ej blott varit stadda i framåtskridande; de kunna sägas hafva tagit formliga språng. LikaDET MODERNA JAPAN.

glädjande nu ett sådant förhållande måste vara för hvarje vän af civilisationen, lika många olägenheter medför det emellertid för den, som gjort studiet af detta folk till sin uppgift. Der, såsom fallet är i Japan, det urgamla nationella lifvet efter hand undantränges af från vestern lånade seder eller vissa, hitintills såsom oantastliga ansedda, sociala institutioner genom påbud från högsta ort, vare sig efter tidens fordringar omskapas eller helt och hållet upphäfvas, der kan helt naturligt en fullt uttömmande kännedom af tillståndet vid en gifven tidpunkt vinnas endast genom oafbruten kontroll å alla, år efter år utkomna, lagar. Också hafva många etnografer, bland dem F. Müller, lemnat den moderna reformrörelsen i Japan helt och hållet å sido, och med full rätt, vill det synas oss, då det blott på sådant sätt varit möjligt att, med undvikande af hvarje misstag, fasthålla den ursprungliga, lefvande och intresserika bilden af land och folk.

Vi hafva förutskickat denna anmärkning, för att fästa våra läsares uppmärksamhet å den oupphörliga vexlingen i japanska förhållanden, en vexling, som ej blott sträcker sig öfver det politiska och administrativa området, utan äfven börjar göra sig märkbar på det sociala — ännu visserligen blott på sådana ställen, der de infödda stundligen komma i beröring med europeer eller de högre stånden, med regeringen och hofvet i spetsen, sjelfva föregå med godt exempel. Öfvergå vi derefter till de mera speciella kapitlen af vårt ämne, så möter oss här, såsom öfverallt annanstädes, i främsta rummet och som det vigtigaste af dem alla, det om äktenskapet. I motsats till förhållandet inom Europa, der staten vare sig sjelfständigt eller i samråd med den äfven på dess område inflytelserika kyrkan ordnat frågan om äktenskapet, har i Japan denna angelägenhet ansetts vara uteslutande statsmedlemmarnas enskilda, i hvilken staten inblandat sig blott så vida något politiskt intresse dermed varit förenadt. I detta afseende hafva vi att fästa oss vid den på grund af den feodala statsformen iakttagna stränga skilnaden mellan de olika stånden (den så ofta använda benämningen kaster torde här ej vara på sitt ställe), af hvilka naturligtvis de högsta eller adeln (daimioerna) och embetsmännen gjorts till föremål för särskild uppmärksamhet från statens sida; inom intetdera fingo äktenskap någonsin ingås utan den centrala öfverhetens begifvande, medan deremot alla öfriga japaner i detta afseende åtnjöto full frihet.

Detta förfarande förestafvades af den klokaste politik, om än dess följder ej alltid voro de fördelaktigaste. Så till exempel gällde inom staten Satsuma den förordning, att af krigarna (samuraierna:) endast de fingo gifta sig, hvilka ägde en till beloppet bestämd inkomst och voro

fullständigt oberoende, medan på samma gång konkubinatet, till hvilket de eljest möjligen tagit sin tillflykt, var dem strängt förbjudet. Härigenom bekom visserligen fursten ett krigarestånd med stor duglighet och sjelfkänsla, men sedligheten leddes å andra sidan på åtskilliga afvägar.

De japanska äktenskapen grunda sig i de flesta fall på mellan familjerna tidigt träffade öfverenskommelser, om hvilka de unga sjelfva ofta förblifva i okunnighet ända till den dag, då man samlas för att fira trolofningen. Der ingen sådan öfverenskommelse ägt rum, begagnar man sig, enligt gammal sed, af underhandlare, i hvilken egenskap alltid något äkta par får tjenstgöra. Dessa hafva att underrätta de respektive föräldrarna om de ungas afsigt, hvarefter man lagar så, att alla parterna någonstädes få råkas, och aflöper detta möte till ömsesidig belåtenhet, så sända kontrahenterna hvarandra skänker, med hvilkas mottagande trolofningen eller ungefär hvad vi under detta namn förstå anses hafva kommit till stånd.

Giftermål få i allmänhet ej äga rum förr, än paret uppnått en vis? ålder, som för fästmannen infaller tidigast vid fyllda tjugo år och föl fästmön då hon närmar sig sitt sextonde. Inom de lägre klasserna gifta sig sällan männen förr, än vid tjugofyra års ålder eller sedan de afslutat sin lärtid, då de dessförinnan ej hafva råd att underhålla familj

Förfarandet vid bröllopet är ungefär följande. Den dag, dettc skall försiggå, föres brudens utstyrsel tidigt på morgonen till brudgummen? hem och ordnas der, för beseende, så smakfullt som möjligt, hvarförutom man på lokalens väggar anbringar bilderna af de båda förbundna familjernas husliga gudomligheter och nedanför dessa altaren, smyckade med blommor; vidare förekomma aqvarier samt lackerade bord med en derå stående dvärgceder, figurer, föreställande det första mennisko-paret samt en trana och en sköldpadda (sinnebilder af lång lifstid). Bland öfriga högtidsgåfvor förekomma äfven några bundtar torkad fisk, något sciki (risbränvin), lin, ätlig hafstång och musslor, allt saker, som taga sig helt blygsamt ut vid sidan af de öfriga, men äro ämnade att påminna de nygifta om förfädrens förnöjsamhet och enkelhet i seder.

Fram emot middagen hemtas bruden, som gör sitt inträde i brudgummens boning iförd hvit klädning och slöja samt åtföljd af sina i skarlakan och andra lysande färger klädda anförvandter och väninnor. Bland de sistnämnda märkas tvänne brudtärnor, hvilka bland annat hafva att anvisa gästerna deras platser under måltiden, för hvilket ändamål de likt fjärilar, hvad också deras toaletter äro ämnade att föreställa, fladdra från den ena gruppen till den andra; denna lek skall symbolisera den husliga lyckan.DET MODERNA JAPAN.

Enär giftermålet, såsom vi nämnt, i Japan blott är en familjeangelägenhet, bortfaller naturligtvis dervid ali presterlig åtgärd; undantag härifrån göra endast några buddhaistiska sekter. I vanligt fall till— kännagifves den ingångna föreningen helt enkelt för distriktets eller rotens polistjensteman, hvarpå denne i sin matrikel inför det nya paret. Den enda egentliga bröllopsceremoni, som kommer i fråga, består deri, att brud och brudgum, sedan en af brudtärnorna framburit ett med saki fyldt kärl med tvänne pipar, knäböjande ömsevis dricka ur hvar sin pip, tills de tömt sista droppen af kärlets innehåll, hvarmed förebildas den gemensamhet i lefnadsöden, som hädanefter väntar dem. I enlighet med japanernas af naturen lätta lynne, upptages det öfriga af dagen af lustbarheter, hvilka från början till slut bära pregeln af älskvärd otvungenhet och nästan barnslig glädje.

Då flickorna i Japan äro mera sjelfständiga, än inom någon annan del af Asien, kommer det efter bröllopet nästan aldrig till några obehagliga förklaringar makarna emellan; hustrun är ej skyldig mannen någon räkenskap för sitt föregående lif, och han fordrar af henne ej heller någon dylik. På det emellertid ingen näring måtte gifvas åt en till äfventyrs under askan glimmande låga och ännu mindre någon ny sådan väckas till lif, 'måste den nygifta underkasta sig en metamorfos, den vi förut antydt, och som består deri, att hon med en blandning af järnfilspån och saki svärtar sina tänder samt afrakar eller bortrycker ögonbrynen, hvarjämte hon anlägger svarta kläder. Då härtill kommer, att hennes hy innan kort förderfvas genom den omåttliga sminkningen, torde man visserligen kunna antaga, att det åsyftade ändamålet ernås och att ingen skall missunna den äkta mannen besittningen af en så illa åtgången skönhet.

Fordom voro i Japan de rättigheter och pligter, som åtfölja det gifta ståndet, på så sätt fördelade, att de förra uteslutande kommit på det starkare, de senare lika uteslutande på det svagare könets lott. Mannens makt öfver hustrun var obegränsad; han ägde beröfva henne lifvet vid blotta skuggan af en misstanke, såsom då hon vexlat några ord med en mansperson, som ej hörde till slägten. Än i dag är månggiftet lagligen tillåtet, och en hvar, som har råd, tager sig en eller flera bigemåler, hvilka emellertid, liksom på sina ställen i Indien, äro den egentliga makan underlägsna i rang och måste rätta sig efter hennes befallningar. Deras barn blifva likaledes ett slags tjenare åt hennes. För öfrigt, säges det, skall denna af mannen företagna annektering ej inverka störande på det goda förståndet mellan honom och hustrun, en företeelse, som har sin grund i folklynnet, hvars mest i ögonen fallande

sidor äro sorglöshet, sinlighet och hänsynslöshet i allt, hvad som angår förhållandet könen emellan. Såsom ytterligare bevis härför kan anföras, att båda könen på en gång helt obesväradt begagna sig af de många offentliga baden och att den badkostym, som derunder bäres, är fullkomligt paradisisk. Det uppväxande slägtet

får tidigt utan förbehållsam-het del af ämnen, om hvilka man hos oss gerna håller det i okunnighet så länge som möjligt, och skonas ej en gång i det offentliga alltid från oanständiga syner. En fördel med de tidiga äktenskapen är åtminstone den, att båda kontrahenterna då ännu äro fysiskt oförderfvade.

Äktenskapsskilnad fick ännu för ej länge sedan icke sökas af hustrun på äfven de giltigaste skäl; var det deremot mannen, som önskade

Japanska barn.

den, så mötte denna hans önskan ej ringaste svårighet: han behöfde blott under hvilken obetydlig eller obevisad förevändning som helst återsända hustrun till hennes föräldrar genom samma personer, hvilka en gång anlitats vid partiets uppgörande. Stängdes till på köpet föräldrahemmet för den förskjutna, så gick hon räddningslöst det djupaste elände till mötes; en hvar skydde henne och minst af allt kunde hon hoppas på något nytt gifte. Hvarje vädjande till myndigheterna skulle varit frukt löst, då, såsom vi förut nämnt, äktenskapet af dessa betraktades såsom en helt och hållet enskild angelägenhet. En sådan olycklig qvinna tillgrep i sin nöd en sista förtviflad utväg att förlänga sin usla tillvaro-hon sålde sin dotter till ett af de beryktade tehusen (gankiroernd). Sist må nämnas, att hustrun — med undantag för de furstliga familjerna —

hvarken ägde rätt till mannens qvarlåtenskap eller något genom lag bestämdt lifgeding, utan helt och hållet berodde af arftagarens barmhertighet.

Alla dessa missförhållanden, som just ej lända de gamla japanska institutionerna till synnerlig heder, hafva på de sista åren till större delen upphäfts medelst flera på hvarandra följande författningar, genom hvilka denna sida af den sociala frågan i det nya Japan kan anses ordnad. Den första af dessa utkom den 4 Januari 1871 och ålägger en hvar, som ämnar inträda i äktenskap, att dessförinnan till myndigheterna inkomma med ansökan härom och ställa sig svaret till efterrättelse. De hittills öfliga giftermålsceremonierna blefvo genom detta

Japanska barn.

påbud visserligen ej afskaffade, men anses ej längre ensamt för sig konstituera giltigheten af det afslutna förbundet, hvars juridiska sida för framtiden tagits om händer af staten.

Den 22 Augusti 1871 utfärdades en förordning, genom hvilken den hittills iakttagna ståndsskilnaden upphäfdes i fråga om äktenskap och adoption; och den 15 Maj 1873 följde ett statsrådets utlåtande, enligt hvilket mannen ej mera ägde rätt att mot hustruns vilja tvinga henne till fortsättande af äktenskapet, utan skulle tvister i detta afseende hän-skjutas till domstol. Sistnämnda reform tillkom genom åtgörande af justitieministeriet, som i ett till statsrådet ingifvet betänkande i bjertaste ljus framställt ifrågavarande oskick och till "benäget öfvervägande" hemställt, huruvida en lag till dess stäfjande ej kunde finnas behöflig. Ut-

låtandet motiveras för öfrigt uttryckligen dermed, att gift qvinna, èå länge initiativet till skilsmessa varit henne förmenadt, saknat ali möjlighet till nytt äktenskap, "hvarigenom kränkes den rätt till personlig frihet, som tillkommer hvarje statens medlem". Säkert är, att denna den japanska regeringens åtgärd afgifver ett hedrande vittnesbörd om dess sträfvanden i humanitetens tjenst, på samma gång den satt en gräns för den råa godtycklighet, med hvilken mannen, vid ådagalagd eller blott förmodad otrohet från hustruns sida, kunde behandla denna. Naturligtvis äro alla dessa framsteg en följd af bekantskapen med europeiska seder och lagar samt den europeiska civilisationens höga begrepp om äktenskap och familjelif. Vederbörande hafva emellertid på samma gång ganska väl insett, att en förändring af gamla tänkesätt och vanor ensamt på lagstiftningens väg ej med någon fullständighet låter sig genomföra, utan att det äfven gäller att småningom göra den stora massan förtrolig med de nya ideerna och, framför allt, genom uppfostran höja qvinnan till en ståndpunkt, der hon i andligt afseende är mannens jämnlike.

Medan tillförene hvarje japan ansett oskickligt att offentligen visa sig i sällskap med sin hustru, har man numera,

åtminstone hvad beträffar de högre stånden, i grund brutit med denna fördom. Flickskolor hafva så godt som vuxit upp ur jorden, något, hvarpå det redan der-förut högt stående undervisningsväsendet ej litet vunnit. Den undervisning, flickorna dittills åtnjutit, hade varit allt för ofullständig. Till förklaring af hvad vi dermed mena, måste vi emellertid göra en liten afvikelse från vårt ämne. Det gamla japanska skrifalfabetet utträngdes tidigt af det kinesiska, som på ett egendomligt sätt lämpats till det japanska språket. En lärd af juto-sekten, vid namn Kibiko, hade bland de otaliga kinesiska ljudtecknen utvalt vissa till återgifvande af japanskans fyratioåtta grundljud, och det sålunda uppkomna alfabetet kallas-katakana samt begagnas uteslutande vid tryckning af strängt vetenskapliga och religiösa eller öfver hufvud sådana arbeten, hvilka äro af allvarligt innehåll. Senare utvecklades ur den kinesiska skrifstilen äfvenledes en dylik för japanska språket, det så kallade hirakana, såsom hvars framställare anses bonsen Kokai och som kommer till användning vid verk af mera profant slag, såsom lyriska dikter, romaner och komedier. Hirakana är till följd häraf den bland folket allmänt gängse skriften, en uppgift, som bör förstås efter ordalydelsen, då hvarje japan, med få undantag, kan både skrifva och läsa. Det har äfven varit uteslutande i hirakana, qvinnorna ända till senaste tid undervisats, hvilket haft till följd, att de ej kunnat taga del af den mera vetenskapliga litte-

raturen, ja, ej-en gång läsa hvad deras egna män affattat i katakana-skrift. Häri förefanns naturligtvis ett betydande hinder för qvinnans andliga utveckling, som i sjelfva verket i långliga tider företett ett det bedröfligaste undantag inom den på hvarje annat område så betydande och långt framskridna kulturen i den uppgående solens rike.

Det var kejsarinnan sjelf, som, vid invigningen af ett lärarinneseminarium i Tokio, betecknade qvinnoundervisningen såsom en den närvarande tidens hufvuduppgift och uppfordrade sitt kön, att i konst och vetenskap täfla med männen, liksom hon tydligt nog lät förstå, att hon, den mest högtuppsatta qvinnan i riket, ginge i spetsen för en reform i denna riktning. Det skulle emellertid vara ett misstag, att från dessa lifsyttringar sluta till en redan inträdd fullständig förnyelse af det japanska samhället, vore detta ock blott inom de "frihamnar", hvilka traktatsenligt öppnats för europeerna. Inom de flesta familjerna artar sig lifvet fortfarande på alldeles samma sätt, som i den gamla, goda tiden. Den japanska qvinnan fasthänger ännu, med hela den seghet, den allsmäktiga vanan förlänar, vid de urgamla bruken, och upplysningens strålar hafva väl kunnat åt ett och annat håll vidga qvinnans andliga horisont, men i sedligt afseende lemnat det gamla skicket så godt som oberördt. För en ombildning af detta sistnämnda kräfves mer än blott några få år, och det vill i sanning europeiskt högmod till, för att i dessa ännu omogna och famlande reformförsök ej se annat än bevisen för det japanska folkets oförmåga att tillgodogöra sig en högre grad af odling.

Rörande japanernas familjelif äro vi temligen väl underrättade, om det ock faller af sig sjelft, att vår bekantskap dermed ej kan sägas vara egentligen förtrolig. De mest framstående momenten af detta lif, såsom sysselsättningarna inom hus, barnens uppfostran och skötsel, familjefester och dylikt, hafva dock sedan långt tillbaka varit föremål för detaljerade skildringar af flera resande. Visserligen hafva de äldsta och bästa verk om Japan, utgifna af män, så framstående som Kämpfer och Golovin? i detta afseende ofta stannat i stöpet och nödgats uppduka längesedan kända saker, som vore de idel obekanta; men senare, skarpsynta iakttagare, såsom en Humbert, Eufemia Kudriavski, Adams och Bousquet med flera, hafva lemnat oss skildringar, utmärkta genom sin samvets-grannhet, grundlighet och objektivitet samt utgörande lika många källor till fruktbärande forskning och oberäkneligt gagn.

Af helt naturliga skäl är det blott i ett det ytterligaste sammandrag, vi här kunna meddela resultaten af dessa iakttagelser; vi skrida derför också utan omsvep till verket. Barnen ammas, tills de blifvit två år gamla, af modern och belefvenheten fordrar af den sistnämnda,

att hon under denna tid låter äfven besökande väninnors barn få del af bröstet. Hvad deremot vidkommer öfrig skötsel af de små, så öfverlemnas denna merendels åt enkom härför anställda unga flickor, hvilka i detta sitt kall

ådagalägga en verkligt förvånande grad af omsigt och nit. En månad efter födseln presenteras den späde verldsborgaren i templet, en ceremoni, som svarar mot vår döpelseakt, så mycket mer, som barnet äfven vid detta tillfälle erhåller sitt namn. För detta ändamål lemnar fadern åt bonsen en lista, upptagande tre namn, af hvilka den sistnämnde upptecknar hvart och ett på en särskild papperslapp;

Japanskt sofrum.

lapparna omblandas derefter under ljudelig bön och kastas i vädret, då den, som först faller till marken, utvisar hvilket namn barnet skall bära. Detta införes nu i doplängden och fadern mottager af bonsen en talisman, bestående af ett invigdt pappersblad, som ännu en gång innehåller samma namn; sist följa små familjfester, skänker åt bonsen och så vidare. Det är emellertid ingalunda för lifstiden, japanen erhållit sitt merberörda namn; detta utbytes redan vid hans inträde i myndighetsåldern mot ett annat, vid hans giftermål mot ett tredje, vid hans inträde i det allmännas tjenst mot ett fjerde, och på samma sätt vid hvarje hans senare befordran, tills han slutligen likaledes får ettDET MODERNA JAPAN. 237

nytt efter döden, hvilket sistnämnda blir det, som ensamt skyldrar ps hans grafsten — en sed, som just ej synes egnad att tillförsäkra förtjenta män någon synnerlig namnkunnighet bland de efterlefvande.

"Barnen erhålla i allmänhet en enkel och naturlig uppfostran. De få från sin spädaste ålder vistas ute i hvad väderlek som helst och för

Ett nyfödt barns framställande i templet.

öfrigt, bäst de vilja, sköta sina lekar och förströelser. Af något egendomligt slag är deras tidigaste undervisningsmateriel; det första, de i skolan få lära sig, är nämnligen irova, det af fyra rader bestående abcd, som betecknar de ofvannämnda fyratioåtta grundljuden i japanska språket och på samma gång bildar ett litet poem eller en minnesvers af följande lydelse: "Irova ninovesto tsirinuru vo. Vagajo dareso tsune234

DET MOD ER NA JAPA N.

naramu. U vi no okujama kefu kojete. Asaki jumemisi evime sesu on': eller på vårt språk: "Färg och doft äro förgängliga. Hvad är väl beständigt i denna verld? Den närvarande dagen försvinner i intets djupa afgrund; den är blott den bild, som skymtar i drömmen och gör oss ej ringaste bekymmer." Måhända är det denna så tidigt inlärda lef-nadsregel, som förlänar japanerna deras sorglöshet, deras likgiltighet för hvarje mötande missöde, ja, i viss mån för döden; men säkert är på samma gång, att den ej beröfvar dem den barnsliga naiveté och lifliga känsla' för behaget af till och med de allra obetydligaste nöjen, som möter oss hos hvarje äfven vuxen individ af detta folk. Att samma egenskaper i ännu högre grad skola anträffas hos de unga, faller af sig sjelft; också prisa alla, som kommit i beröring med de japanska barnen, med en mun deras älskvärdhet och aldrig svikande glada lynne; ja, en och annan går i sin förtjusning så långt som att påstå, det de äro alldeles ur stånd att, liksom andra barn, gråta eller åtminstone förskonade från hvarje erfarenhet, som kan fresta på deras tårkörtlar. I hemmet få de rusta bäst de vilja; alla golf äro belagda med fyra tums tjocka mattor, och stöta sig mot stolar eller andra möbler kunna de så mycket mindre, som detta slags husgeråd i Japan helt och hållet saknas. Det finnes intet slags tvång, som dessa barn äro underkastade; icke ens deras skolgång är obligatorisk, då vederbörande ganska väl veta, att det ej skulle falla några föräldrar in, att afhålla sina små från undervisningen i skolan.

Eget nog, äro många af de japanska barnens lekar och leksaker desamma som hos oss, utan att dock något lån på ena eller andra sidan kan uppvisas, om man undantager pappersdrakarna. I den uppgående solens land förstår man sig lika väl som i vestern på att "rulla tunnband", "rida på käpphäst", "leka blindbock" samt "katt och råtta"; äfven med bollen är den japanska ungdommen lika förtrogen som vår, och hvad beträffar snurran, af hvilken man räknar inemot tretio olika slag, så har den hos dem uppdrifvits till en hos oss okänd fullkomlighet: det finnes snurror, hvilka gå uppför sluttningar, balansera på lina, springa i bitar, hvilka i sin ordning bilda nya snurror, och så vidare. Man har flera ganska lyckade japanska teckningar, framställande barn, sysselsatta med dessa och liknande tidsfördrif.

Mest omtyckt af allt är emellertid pappersdraken, hvilken otvifvelaktigt från den fjärran östern införts till Europa.

En sak för sig är, att detta fabelns odjur sjelft äfven hos oss i långliga tider spelat den roll, som så väl passar tillsammans med medeltidens romantik och i hvilken det förträffligt framställes af Schiller i hans "Kcimpf viit demDET MODERNA JAPAN.

Dracheri\ Den kinesiska och japanska fabeldraken är emellertid olika beskaffad mot denna och särskildt i Kina är den ännu ej "öfvervunnen", ty den figurerar der ännu som det officiella riksvapnet — till färgen blå, i gult (trekantigt) fält. Hvad åter beträffar dess med lång papperssvans och hvarjehanda glitter utstyrda, oskadliga namne, så roar den, som sagdt, ogement de japanska barnen, hvilka äfven af denna leksak känna långt flera varianter än våra. Så finnas drakar, hvilka synbart skära tänder och utbreda vingar af fantastisk skapnad, ja, till och med uppe i luften exeqvera en musik, som det emellertid ej fallit någon af våra sagesmän in att jämnföra med — sfärernas.

Vi öfvergå till skildringen af japanernas boningshus. Dessa äro för det mesta af trä och en våning höga, med tegeltäckta, utspringande tak, hvilka bilda ett slags veranda, som kan afstängas äfven utåt. Ingen af dessa boningar saknar sin lust- eller köksträdgård. I en trädgård af förra slaget skapas hela landskap i miniatyr, i det man genom dem leder bäckar, slår broar öfver dessa, gräfver dammar för guldfiskar och i skuggan af näpna parker anbringar små pagoder, gudabilder och dylika saker. Hvarje rum i huset har sin noga bestämda storlek, på det de vigtiga golfmattorna öfverallt måtte passa. Dessa mattor äro omsorgsfullt flätade af rishalm och utgöra den japanska universalmöbeln, enär man här är obekant med alla öfriga detaljer af ett europeiskt möblemang, såsom sängar, soffor, byråar, bord, stolar och dylikt. På mattan slår sig familjen gemensamt ned under hvilostunderna, på mattan intagas måltiderna och sätta sig besökande, de må nu tillhöra en mer eller mindre förtrolig krets. Då familjen skalk gå till hvila, bredas öfver mattan tjocka täcken, under hvilka både små och stora krypa ned, hvarvid det sålunda alltid är närmast mattan, kroppen kommer att hvila; till stöd för hufvudet skjuter man under nacken en svängd eller urhålkad och med skinn öfverdragen träpall. Alla mellanväggar inom huset kunna skjutas fram och åter i för detta ändamål anbragta falsar, och hvarje särskildt rum kan således efter behof slås tillsammans med ett eller flera af de öfriga. Emellertid plägar man för natten tillskjuta de flesta af dessa väggar, men tidigt på morgonen återställes vanligen förbindelsen mellan rummen för grundlig rengöring och vädring, då "sängkläderna" med detsamma förpassas till sitt vederbörliga förvarings-ställe. Är luften behaglig och solskenet välkommet, så få båda delarna obehindradt tillträde till det innersta af våningen. Barnen få, som vi veta, tumla om hvar de vilja, i rummen, korridorerna eller förstugan, i hvilken sistnämnda ofta finnes en cistern, hvarförutom till hushållet hörande saker, alla snygga och i bästa ordning, der pläga förvaras.236

Renlighet är öfver hufvud ett japanerna under alla lefnadsförhållanden utmärkande drag. Hvarje förnämare hus har flera badrum, medelklassens åtminstone ett, deri en hvar af familjens medlemmar på morgonen tager sig en öfversköljning; under dagens lopp följer sedan i de allra flesta fall ett varmt bad. För de obemedlade finnas naturligtvis öfverallt offentliga badhus. I det fria badar dock ingen, fiskarena undantagna.

Några beqvämligheter i europeisk mening känner ej japanen. Lägger han riktigt an på hemtrefnad, så pryder han sina rums väggar med målade papperstapeter, ställer några små aqvarier på lådformiga taburetter och utbreder på andra dylika de välbekanta småsakerna af lacke-radt arbete, trä, perlemor och porslin; i taken hänger han kulörta papperslyktor, hvilka, i synnerhet i sofrummen, sprida ett mildt och behagligt sken. Minsta antalet af de japanska husen upptimras från grunden; oftast köper man de särskilda byggnadsdelarna färdiggjorda och låter sedan hopsätta dem. Naturligtvis faller sig en sådan boning ej särdeles dyr, allra minst om man till resningen i stället för furuvirke använder bambu och till väggarna papp. I vissa af de stora städernas qvarter eller sådana, der sjelfsvåldet får hafva fritt spelrum, pläga europeiska turister köpa sig dylika subtila "hus", för att sedan "på skämt" och endast med tillhjelp af sina käppar inom några minuter förstöra dem.

Vi hafva förut omtalat, att äfven måltiderna intagas på mattan. En sådan måltid är ett af de tacksammaste ämnen, någon genre-, helst miniatyrmålare gerna kan önska sig. Intet annat folk torde väl sköta den kroppsliga

plägningens så tacksamma värf på ett näpnare, mera aptitligt och, vi kunna gerna säga, barnsligt sätt, än japanerna; man vore verkligen frestad att tro, det man hade framför sig ett sällskap stora barn, ätande mera för nöjets skull, än för att egentligen stilla hungern.

Sjelfva hufvudrätten vid dessa måltider är riset, hvilket serveras i en stor, lackerad träskål på det sätt, att skålen sättes midt på bordduken af flätad halm, hvarpå en hvar af sällskapet i en porslinskopp förser sig med något af innehållet. Vid denna rätt begagnas ej något instrument, för att föra maten till munnen; det är blott till kötträtter, man betjenar sig af de bekanta, fyrkantiga pinnarna, hvilkas användande emellertid fordrar en viss skicklighet, såsom de europeer nogsamt torde veta, hvilka försökt sig derpå.

Rätter af kött, fisk och fågel tillagas naturligtvis på egna, lackerade fat. Utomdess förekomma lös- eller hårdkokta ägg, lotussalat, bambuknopp och andra grönsaker, samt såsom krydda den välbekanta sojan; sist sötsaker, hvarjehanda bakverk och syltad frukt — alltsammansDET MODERNA JAPAN.

i röda eller brokiga lackkärl, hvilka, oftast i en flerdubbel ring, nedsättas på mattan i en alla färgsinnets fordringar tillfredsställande ordning. Denna servis är i allmänhet särdeles smakfull; präktiga fantasiritningar eller målningar, förgyllningar, inläggningar af perlemor eller trä förekomma i mängd och ofta är alltsammans öfverdraget med fin, genomskinlig lackfernissa. Vill man utveckla synnerlig ståt, så använder man uppsatser af silfver med filigransarbete, på hvilka ställas skålar af perlemor eller imiterad mosaik. Vid desserten kringbjudas syltsakerna på präktiga presentertallrikar, bakverket i kärl, hvilka föreställa något djur och gifva anledning till månget lustigt infall och skämt, som här anses oförargligt nog, men i vestern måhända ej vore så alldeles på sin plats i så kalladt "städadt" sällskap. Sist dricker man varmt te och saki, båda delarna utan tillsats af socker. Efter maten framsättes ett skrin med alla tillbehör för rökning; man stoppar och tänder pipor med ytterst små hufvuden af silfver.

Naturligtvis äro kalas, sådana som det vi nu skildrat och från hvilka öfverflödet ej precis är bannlyst, långt ifrån de allmännaste. Här, som annanstädes i verlden, kan för den arbetande klassen anskaffandet af det dagliga brödet, äfven i dess anspråkslösaste form, falla sig bekymmersamt nog. Här, som öfverallt, är det blott på vissa af samhällets klasser den skildrade lefnadsordningen träffar in, och då just i Japan stånds-skilnaderna länge varit bland de skarpaste, som någonstädes uppdragits, torde det ej synas öfverflödigt, om vi på detta ställe med några ord beröra landets samhällsförhållanden.

Med bortseende från på senaste tid gång efter annan vidtagna re-organisationsåtgärder, kunna vi säga, att Japans befolkning sönderfaller i åtta klasser eller de gamla länsfurstarna, adeln utan jordegendom, presterskapet, krigarna, embetsmännen och läkarna, de stora köpmännen, handtverkarna och konstnärerna samt jordbrukarna och daglönarna. Utanför dessa klasser stå garfvare, afdragare, skarprättare och andra personer, hvilka genom sitt yrke komma i beröring med döda kroppar och, i ali synnerhet, hudar. Denna klassindelning iakttages emellertid numera ej så synnerligen strängt. Någon egentlig krigareklass kan ej sägas hafva funnits sedan 1873, då den allmänna värnpligten infördes, i landet, och å andra sidan har det tryck, som förut hvilade på den i det hela särdeles välmående köpmansklassen, upphäfts, sedan det der_ med afsedda syftet, att i denna klass åstadkomma en motvigt mot den herrsklystna adeln, ej längre behöfde fullföljas. Hvad som vållade, att: man derförut genom en särskildt för det förstnämnda af dessa båda stånd gällande lagstiftning mot öfverflöd sökte nedbringa dess lefnads-238

kostnader till lägsta möjliga minimum, medan å andra sidan adelns benägenhet för slöseri systematiskt uppmuntrades, var nämligen, enligt hvad numera visat sig, ingenting annat, än farhågan för adelns genom dess förmögenhet stegrade politiska inflytande; den i köpmännens händer hopade rikedommen ansågs i sådant afseende fullkomligt oskadlig.

Den japanska adelns medlemmar utmärka sig genom sin stolta hållning, sin resliga växt och stora omsorg om sitt

yttre. Vissa europeiska forskare hafva velat tillerkänna samuraierna (i likhet med krigar-kasten hos hinduerna), på grund af deras ljusare hudfärg och åtskilliga andra omständigheter, en från det öfriga folkets skiljaktig nationalitet; men denna åsigt har förnyade gånger från tillförlitligt håll gendrifvas, Ett ej mindre misstag är, att anse den japanska adeln i sin helhet, på grund af traditioner och sociala anspråk, utgöra något för framgången af de nya omskapningsförsöken hinderligt element. Till oppositionen hör blott den lägre adeln eller den, som förut var läns-pligtig till daimioerna och kunde stödja sig på dem. Skälet till detta stånds missnöje med sakernas nya ordning är lätt insedt: det fick, sedan länsväsendet afskaffats och den gamla feodalstaten förvandlats i en konstitutionell monarki, i stället för sina förra län af staten endast obetydliga pensioner. Det är från detta håll de ilningar af missnöje utgå, hvilka ännu tid efter annan genomfara det stora rikets kropp, men förr eller senare skola för alltid upphöra. På det hela äro de högre samhällsklasserna verkligt fosterländskt sinnade och beredda till hvarje uppoffring för det allmännas väl, på samma gång de äro till ytterlighet ömtåliga om sin personliga heder. Lyckligtvis kommer dock ett af denna öfverdrifna hederskänsla härflytande ondt, det så kallade harakiri eller sjelfmord medelst uppskärande af magen, numera ej så ofta som förr till användning. För öfrigt utgör japanens national-karaktär, hvilkens mest framstående sidor äro godmodighet och välvilja, egenskaper, hvilka ej heller någonstädes förneka sig i umgänget mellan representanter för högre och lägre samhällsklasser, en borgen för vidmakthållandet af det goda förståndet mellan dessa klasser och för erkännandet, äfven inom det nya japanska samhällslifvet, af de företräden, de förut privilegierade verkligen kunna äga. Ett bevis för det tillmötesgående i den japanska karaktären finner man just i det lyckliga genomförandet af det nya representationssystemet, efter hvilket alla stånd med sådan lätthet lämpat sig och som i intet afseende visat sig för något samhällsintresse menligt: en reform, som vill säga mycket, iielst vid det sakförhållande, att det i Japan gällde att offra tusenåriga

institutioner, tillika utgörande grunden för landets hela, i så hög grad utvecklade, kulturlif.

Vi öfvergå till de Öfriga stånden. Presterskapet, såväl det sinto-som Buddha-kulten tjenande, rekryteras dels ur den högre, dels ur borgareklassen, hvarigenom det på visst sätt kommer att utgöra ett förbindande led mellan de båda stora samhällsgrupperna. Sinto-presterna bo i små, bredvid helgedommarna uppbyggda hus, biträdas vid sina till gudstjensten hörande förrättningar af sina hustrur och kunna för sitt underhåll påräkna dels statsmedel, dels testamenten och fromma gåfvor af de troende. Under vida gynnsammare förhållanden lefva de olika buddhaistiska sekternas prester. Deras inkomster äro betydliga och bon-serierna inrättade på lysande fot. Hvad som låter säga sig om deras moral, är emellertid ej synnerligen fördelaktigt.

Läkarens yrke har väl i Japan af ålder varit högt ansedt, men den utkomst, det skänkt sin man, har städse varit af blygsammaste slag. Hvarje hushåll har bepröfvade läkemedel till sitt förfogande, och förståndiga husmödrar komma öfverallt yrkespraktiken i förväg. För öfrigt vinnlägga sig läkarna sjelfva allt för litet om vetenskapliga och, i synnerhet, fackstudier; först i våra dagar har härutinnan inträdt en förändring till det bättre, hvars frukter sannolikt inom kort skola visa sig.

Embetsmännen, hvilka tillhöra samma klass som läkarna, togos fordom eller, med andra ord, under det dubbla kejsarväldets och feodalväsendets tid, förnämligast ur de lägre daimioernas led. Dessa så kallade jakoniner blefvo alltid illa aflönade, till följd hvaraf de sågo sig hänvisade till prejerier och underslef, ofta till och med till ännu svårare förbrytelser. Tillsammans med sina familjer bebodde de under de tider, då de ej i embetsförrättningar behöfde vistas inom andra delar af riket, en egen stadsdel i Jeddo.

Rörande köpmännen hafva vi redan ofvanför i korthet yttrat oss. Ett steg nedom dessa stå konstnärer, handtverkare och minutförsäljare, samtliga, liksom i Japan fallet är med alla de arbetande klasserna, lefvande i fattigdom och så mycket mer berömvärda för sin sträfvan att gifva det arbete, de prestera, den högsta möjliga fulländning. — Under ännu mera tryckande förhållanden tillbringar landtbefolkningen sitt lif. Visserligen har äfven på detta område, efter genomförandet af det nya samhällsskicket, mycket hunnit förbättras, men det oaktadt inskränker sig vanligen den i allmänhet så intelligenta och arbetsamma jordbrukareklassens hela

egendom till en usel hydda, en del värdelöst bohag, några få klädespersedlar och mattor samt ett litet förråd te, ris, olja och salt.240

Sannolikt har af alla Japans samhällsklasser ingen på den nya reformrörelsen skördat så mycken vinst, som pariaernas (jetaerna). Vi hafva förut omtalat dess sysselsättningar och den motvilja, med hvilken dess från ali gemenskap med öfriga japaner uteslutna medlemmar på grund af dessa sysselsättningar betraktades. Karaktäristiskt i detta afseende är, att af alla till den europeiska drägten hörande detaljer de, som voro förfärdigade af skinn, mötte det största och långvarigaste motståndet. I synnerhet stod det hårdt att förmå fruntimren — i Japan

i allmänhet långt mera konservativa än männen och ej en gång i sitt språk ägande något ord, som svarar mot vårt europeiska "mod" — till bruket af skinnhandskar och stöfletter. Hvad som förnämligast satte yxan till roten af den gamla fördommen, var härens omdanande efter preussisk förebild. Sedan läderskodonen på detta sätt i landet blifvit ett faktum, kommo skomakare och de, hvilka sysselsatte sig med lädrets beredning, så afgjordt till heders, att alla deras forna belackare nödvändigtvis måste tystna, och en kort härefter följande förordning, genomhvilken nämnda yrkesidkare äfven officielt erhöllo ett anseende, svarande mot öfriga medborgares, satte kronan på detta omslag i det allmänna tänkesättet. Här, om någonstädes, bekräftas sålunda den bekanta regeln, att man "aldrig bör säga aldrig".

Den väldiga reform, hvilkens verkningar vi öfverallt i det föregående kunnat spåra, nödgar oss att här göra en något längre afvikelse från vårt ämne, i form af en redogörelse för de allt sedan 1868 inom öriket timade hvälfningarna, en redogörelse, förutan hvilken en riktig uppfattning af det nya samhällsskicket för den oinvigde faller sig svår, för att ej säga omöjlig. Japan var intill nyssnämnda år, som vi redan veta, en i otaliga partier splittrad feodalstat, der makten i ett afseende repre-

Japansk flicka vid toaletten.

senterades af de båda kejsarna, i ett annat af länsherrarna. Ursprungligen eller allt ifrån grundläggandet af den nuvarande dynastien (600 före Kristus) till in i tolfte århundradet af vår tideräkning kände man i landet blott en herrskare, mikadon. Denne härstammade från Zin-mu's (Zin-mu-ten-vo, Jimmu) gamla, med gudarnas gemensamma, slägt och var till följd häraf japanernas ej mindre andliga än verldsliga öfverhufvud. Inre oroligheter, blodiga och oupphörliga partistrider tvungo mikadon Go-toba till utrustande af en stor härsmakt, i spetsen för hvilken mikadons näst äldste son Joritomo 1185 kufvade de upproriska daimioerna, och för denna sin bragd belönades prinsen med den titel af kronfältherre eller schogun, hvilken sedermera af amerikanerna förvrängts till "taikun" (tykun) och i denna form envist bibehållit sig bland allmänheten i vår verldsdel. Den segerrike Joritomo afgu-dades af sin här och begagnade sig, ärelysten som han var, af omständigheterna, för att rycka till sig alla den yttre eller verldsliga maktens attribut och inskränka mikadons makt till det rent religiösa eller, rättare, kyrkliga området. Det var likväl ej förr, än efter mångårig strid, han lyckades ernå detta sitt syfte och vinna faderns bekräftelse på den ställning, han egenmäktigt tillskansat sig, en bekräftelse, genom hvilken emellertid tillvaron af en verldslig (verkställande) myndighet vid sidan af den andliga (lagstiftande) för framtiden vunnit helgd. Denna maktens klyfning fortfor sedermera under loppet af sju hundra år; rätteligen voro dock de båda maktinnehafvarna aldrig likställda, ty schogunen var och förblef blott den rättmätige, från gudarna härstammande mikadons vikarie. leke dess mindre trängdes mikadons myndighet, till stor del väl genom den personliga obetydligheten hos flera af de med den beklädda herrskarna, allt mera i skuggan, tills europeernas uppträdande på skådeplatsen med ens gaf sakerna ett helt annat utseende.

IG

Japansk knypplerska.«

År 1866 hade förvirringen, efter en kamp mellan partierna, hvilken utan afbrott fortfarit i fem år, stigit till sin höjdpunkt, då furst Joshi-Hisa, efter den föregående (näst siste) schogunens död, tillträdde denna värdighet, men blott för att omedelbart derefter afsäga sig alla dess rättigheter, hvarigenom äfven den verldsliga makten för ögonblicket återgick till mikadon (Komei-ten-no, den hundraåttiosjunde af denna dynasti). Redan följande år afled dock denne, lemnande tronen åt sin knappt femtonårige son Mutso-Hito, hvilken den 28 Augusti 1868 kröntes till kejsare. Mutso-Hito bekräftade alla med europeerna ingångna öfverenskommelser och allt lofvade att aflöpa på bästa sätt; men ställningen skulle emellertid snart förändras. De i landets nordliga delar residerande daimioerna protesterade i den förutvarande schogunens intresse mot sakernas nya ordning och grepo till vapen. Härmed var signalen gifven till ett kort, men blodigt inbördes krig, hvars förderfliga efterdyningar tidtals ännu förspörjas inom landet. De tretio tusen man starka insurgenterna tågade mot residensstaden Kioto, mellan hvilken och Osaka, i dalen Jodogava, mikadons ungefär jämnstarka här lägrat sig, och här kom det till ett tre dagars slag, slutande med feodaladelns nederlag, hvarmed äfven schogunatets öde faktiskt var besegladt. Många länsfurstar underkastade sig genast frivilligt, andra (såsom amiral Enemoto, hvilken begått det missgreppet att i Hakodadi på Jesso utropa republiken) vunnos efter hand, ännu andra tvungos med våld att erkänna det nya statsskicket. Mikadon flyttade till Jeddo, hvilket nu erhöll det officiella namnet Tokio och sedan dess fortfarande varit Mutso-Hitos residens.

Nämnde reformvänlige och milde monark är född 1852 och befinner sig alltså för närvarande i sitt tjugonionde lefnadsår. Redan 1873 gaf han landet en representativ författning, hvilken med 1875 erhöll gällande kraft. I spetsen för förvaltningen står det så kallade Dai-shi-in, hvilket utgöres af det egentliga statsrådet (Sho-in), ministerkollegiet (U-in) och senaten (Sa-in). Rikets gamla indelning i nio provinser blef på samma gång upphäfd, för att ersättas af en ny i sextio departement (ken).

Den unge kejsarens hof hållning skall, enligt försäkran af vittnes-gilla personer, vara inrättad på en ytterst anspråkslös, till och med borgerlig fot. Kejsarinnan Haruka, som är två år äldre än sin gemål, tager liflig del i dennes alla sträfvanden för rikets höjande och särskildt på de områden, hvilka ligga henne närmast eller den qvinliga undervåningens och familjelifvets. Hon har, som vi redan veta, ställt sig i spetsen för reorganisationen af den förstnämnda och egnar stor omvårdnad åt de nya läroanstalterna för flickor samt lärarinneseminarierna.

Då det kejserliga parets äktenskap förblifvit barnlöst, har hon så mycket mera odeladt kunnat egna sig åt dessa ädla och uppoffrande omsorger. Enligt senaste underrättelser, skall äfven hon numera vid officiella tillfällen visa sig i europeisk drägt, ehuru en, som smakar väl mycket af •den japanska. Vid hofvet finnas för närvarande, bland andra dynastiens qvinliga medlemmar, äfven kejsarens moder, Fujivara Asako (född 1833), hans grandtant, Katsura Samiko (född 1828), samt prinsessorna Rei-kan Shi-so Shiun (född 1816) och En Shio Shi Bun-shiu (född 1842). Det kejserliga residenset är provisoriskt förlagdt till det storartade statspalatset i Ahasaka, då det förra slottet för få år sedan nedbrann. Ett nytt är under byggnad, för hvilket kostnaden anslagits till tre millioner Jen eller tio och en half million kronor svenskt mynt.

Då vi i det föregående vid flera tillfällen kommit att yttra oss om japanernas naturliga gladlynthet och begifvenhet på oskyldiga nöjen, är det måhända i sin ordning, att vi något närmare skildra beskaffenheten af dessa nöjen, åt hvilka här gammal och ung med lika mycken ifver öfverlemna sig — en på sådant afstånd i alla händelser temligen otacksam uppgift, då till och med den lifligaste fantasi måste, jämnförd med verkligheten, komma till korta i fråga om något så rörligt och skiftande, som ett folklif af detta slag.

Som japanerna. ej, i likhet med oss, regelbundet i hvarje vecka hafva en hvilodag, söka de sig vederqvickelse och nöje när helst dessa bjudas eller, med andra ord, så snart de känna behof deraf. Blott vid de årligen återkommande och de kyrkliga festerna (de så kallade matu-rierna) följer nöjet ett gifvet program, eljest är det improviseradt, och man improviserar det, om möjligt, dagligen. Efter slutadt arbete strömmar mängden till de offentliga platserna, der det alltid gifves något att se eller höra. Grupperna blifva allt brokigare: bruna, fantastiskt

tatuerade kulier, nakna så när som på ett skynke kring länderna, borgare och handtverkare i veckrika drägter, soldater i blåa uniformer af den moderna snitten, konservativa samuraier i nationaldrägt, blandade med nätt trippande damer i guldbroderade kirimoner och tarfliga borgarhustrur, hvar och en med sitt barn på ryggen — alla dessa trängas om hvarandra mot ett och samma mål, för att se på... hvad? En berättare till professionen, hvilken, ej utan en viss vältalighet, men med stor måtta i utförandet, bär sina saker till torgs; gång efter annan gör han ett uppehåll för att dricka en kopp te eller draga ett par bloss ur sin lilla tobakspipa af metall, den han jämte nödiga tillbehör ständigt har till hands. Naturligtvis begagna sig äfven åhörarna af dessa uppehåll, för att röka tobak och prata. De stora bete sig härvid lika barns-

ligt som de små, qvinnorna fnittra och barnen spärra upp sina snedt sittande ögon af pur förvåning.

Hvad innehålla då dessa improvisationer? skall man fråga. Den outtömliga källa, ur hvilken de alla oföränderligt ösa, är den japanska folklitteraturen; i synnerhet äro de episka verken och i dessa de nationella hjeltarna omtyckta. Främst af de sistnämnda hafva vi sålunda Asahino Sabro. Han spränger på sin stridshingst fram mot en skara fiender, griper med högra armen en järnklädd krigare, låter honom göra. en kullerbytta i luften och slänger honom derefter långt bort, under det han samtidigt med venstra armen slår två andra fiender till marken med ett enda klubbslag. Stor sensation bland åhörarna. Följa så de andra hjeltarna. Nitan Nosiro är en väldig jägare; han kastar sig grensle upp på en ofantlig vildgalt, hvilkens fruktansvärda betar redan gjort kol på mer än en af hans följeslagare och som nu tillämnar honom sjelf samma öde; men Nosiro fasthåller ofvanifrån odjurets båda fram-ben och stöter i ali maklighet sin jagtknif i dess nacke. En dylik gå-påare är Susigeh, hvilken var stallmästare hos en knappt till namnet känd mikado och en gång utförde det konststycket, att låta sin häst springa upp på ett schackbräde mellan de båda derinvid sittande spelarna samt förblifva stående med bakbenen på detta och den öfriga kroppen fritt och lodrätt sväfvande i luften, Den japanska litteraturen förfogar äfven öfver en Odysseus, nämnligen den tappre general Ta-metomo.

Vid de episka produktionerna få aldrig fattas sång och musik. Den harmoni, som dervid ifrågakommer, är dock af något besynnerligt slag, enär hvarje den föredragandes rörelse måste sammanfalla med rytmen och hvarje hans min öfverensstämma med den samtidiga nyanseringen i tonen. Olycklig den deklamatör, som en enda gång faller ur clen enformiga takten! Ofta inträffar, helst vid de representationer, dem de rika i sina trädgårdar bekosta, att konstnären ej har en enda åhörare, då han det oaktadt, utan att låta det ringaste bekomma sig, från början till slut genomgår hela sitt program, något, som i och för sig tillräckligt bevisar, huru allvarsamt han tager sin uppgift.

Mindre tragisk synes den genre, i hvilken de unga flickorna af familj pläga uppträda som dilettanter, i det de oombedda uppvakta hvarje den förtroligare kretsen tillhörande gäst med en öronfägnad af något omtvisteligt värde. På epitetet "gudomlig" tör i ingen händelse Japans egen musikaliska konst kunna framställa något anspråk. Resande hafva gjort sig lustiga öfver den, sägande, att man i detta land tror sig göra musik, blott man slår med en käpp på en stekpanna, och att

man der har musikaliska instrument, hvilka måtte uppfunnits i ändamål att plåga någon stackare till döds. Hvad sången beträffar, skall, enligt samma källor, kacklandet af höns vara välljud i jämnförelse med den. Vid sidan af detta nu en gång för alla bestående faktum eller att japanernas nationella musik är af så jämmerlig beskaffenhet, som möjligt, har man emellertid på senaste tid kommit under fund med, att de derjämte äga verkligt musikaliska anlag, förnämligast visande sig deri, att de med lätthet lära sig europeiska sång- och musikstycken och tydligen njuta vid återgifvandet af dessa. För öfrigt låter det väl också tänka sig, att till och med de inhemska instrumenten kunna få en förtrollande klang, då de anslås af vackra händer och att äfven en text, såsom till exempel "He-to-tsu-to ja ho-to-jo aka-de-ba V i vissa fall får ett verkligen underbart välljud, så underbart, att till och med europeiska läppar ej endast på lek låta förmå sig att upprepa den. Och ändå — huru länge kan det väl

dröja, innan egenheter, som dessa, hunnit alldeles försvinna i hvirfveln af vår kosmopolitiska tid? Det är vår oförgripliga öfvertygelse, att det i Japan redan efter nästa tiotal af år sällan skall förunnas främlingen från vesterlandet att lyssna till någon af de underliga, inhemska melodierna; till ersättning skola de trubbnäsiga skönheterna i Jokohamas och Tokios salonger så mycket oftare stå till tjenst med föredrag af något samtids- eller framtidsmusikens "ledande motiv".

Såsom vi förut antydt, beledsagas de offentliga deklamatoriska föredragen oftast af sång; en sådan biträdande sångerska uppträder stundom äfven ensamt för sig. Vid sådana tillfällen har hon vanligen framför sig en liten notställning, på hvilken texten lägges; sången beledsagar hon med samsin, den japanska cittran, hvilken har blott tre strängar och ett för ett nogräknadt öra allt annat än smekande ljud. Sångerskor af erkändt rykte uppträda i sällskap på tre till fyra personer och ackompanjera sig i sådant fall ej sjelfva, utan hafva egen orkester, vanligen bestående af några cittror, ett slags violoncell, hvilken, om den bearbetas med stråke, kallas kokiu, i annat fall hiva, samt gotto, ett slags stor harpa, hvilkens strängar äro spända horisontelt eller öfver en på marken liggande låda, som tjenar till resonnansbotten. Sistnämnda instrument kan blott trakteras på det sätt, att virtuosen på högra handens trenne främre fingrar fäster lösnaglar, förfärdigade af elfenben.

Kännare af det japanska folklifvet påstå, att dessa musikaliskdramatiska prestationer ganska väl låta höra sig, helst i tehusens trädgårdar under de milda sommarnätterna, då sång och strängaspel, det glada sorlet från de talrika lustvandrande och de bland det lummiga löfverket glimmande, brokiga papperslyktorna skola gifva det hela en246

viss likhet med en "venetiansk natt". Uppenbarligen är det dock, i sådant fall, i sceneriet och ej i musiken, likheten besticker sig.

De hittills skildrade festligheterna voro sådana, som man improviserar; men det gifves, sade vi, äfven sådana, som årligen på viss tid återkomma. Dessa äro de så kallade gosekierna, hvilka från början i Kioto, der mikadon då ännu hade sitt residens, föranstaltades af det kejserliga hofvet, till följd hvaraf de äfven erhållit en religiös pregel, något, som emellertid ej i ringaste mån inkräktar på den vid dem rådande glädjen, ty kami-kultens moral når sin höjdpunkt i satsen: "Hvarje gladt hjerta är rent" — och rena, i sanning, måste japanernas hjertan vara, ty de, dessa stora barns hjertan, äro öfver måttan glada! Hvarje ålder har sin egen fest: de vuxna och familjerna sekt eller nyårsfesten, den qvinliga ungdommen "dockornas" och den manliga "banerens" fest. Ännu andra äro "lyktornas" och "krysantemernas" fester, hvarförutom man firar så kallade "månfester" (reibier) vid tiden för hvarje ny- och fullmåne, ofta äfven vid första och sista qvarteren.

Vid dockornas fest, hvilken inträffar på tredje dagen af årets tredje månad, kläder familjemodern det vackraste rummet i huset med löf och blommor, bland hvilka uppställas de dockor, husets döttrar vid sin födelse fått till skänks, och vid den härpå följande måltiden är nästan hvarje rätt lagad af flickornas egna händer — naturligtvis med benäget bistånd af den som vederbör. Äfven här i vestern känna sig flickorna, som vi veta, litet stolta öfver anrättningar, i hvilka mamma ändå ej har så liten del. Lyktfesten är likaledes de små flickornas högtid; de draga då trupp vis kring gatorna, sjungande af full hals och svängande sina papperslyktor i vädret.

Naturligtvis deltager hela familjen i alla dessa festligheter. För öfrigt ser japanen i tehuset och dess trädgård sammanfattningen af ali jordisk lycksalighet. Härvid får man dock ej tänka på de lokaler, hvilkas invånarinnor, af det mera lättfärdiga slaget, gifvit namnet "tehus" dess i europeiska öron så dåliga klang. I de trädgårdar, hvilka utgöra, mötesplatser för familjer af medelklassen, såras anständigheten på intet sätt; man musicerar och dansar samt roar sig så godt man kan. Det. ljufligaste, en jägtad småborgare vet, är att med hustru och hela raden af barhufvade små sitta nedhukad på en af terrasserna i en sådan trädgård, genom skärmar till höger och venster skild från öfriga gäster,, med en hop bakverk och läckerheter bredvid sig på mattan och en legd ?nusme till sällskap. Den senare låter han sjunga visor och spela, dansmusik och anser sig alis ej förnedra sin värdighet genom att i högst egen person utföra en solodans, hvilken senare, till följd af

japanernas medfödda behag och vighet, sällan eller aldrig urartar till karikatyr.

Och tänk, när det i dylika tehus till på köpet vankas de uppsluppnaste baletter och ej mindre äfventyrliga maskerader! De sistnämnda skilja sig fördelaktigt från liknande nöjen i vestern. Hvarje japansk mask har sin traditionella karaktär och särskilda betydelse. Så den gudomlige Tungu och den godmodige, men ogement pussige Okamo; såsom ett ideal af fulhet figurerar den olyckliga Hijotoko och såsom nationalspöke grodmenniskan Kappa, som "går igen" i hela det sydliga Nippon. Äfven maskerna af apan Saru och "Korea-lejonet" finna alltid sina representanter, desslikes karikatyrer af daimioer och krigshjeltar. Hvad särskildt beträffar ansigtsmaskerna, visar sig japanernas fantasi rent af outtömlig; det finnes dylika med rörliga kinder, med ett, två, ända till tre horn och lika många ögon, hvarjehanda slags djurhufvuden, smådjeflar och jättestora demoner. Man kan ej tänka sig en brokigare, lifligare, friare och mera till munterhet stämmande anblick, än den dessa upptåg erbjuda. Excesser liksom oanständigheter äro vid dessa tillfällen något oerhördt; minsta barn kan åskåda hvimlet, äfvensom utan fara kasta sig deri. Till de utomordentliga konstnjutningarna vid dylika fester bidraga i sin mån brottare (verkliga späckkolosser), eqvilibrister, gycklare, svärdslukare, gymnaster, taskspelare, skådespelare och hvad det allt kallas, detta folk, hvars konstfärdighet man genom talrika resebeskrifningar har sig bekant.

Nyårsfesten är den förnämsta af alla de i Japan firade. Qvällen förut insvepes hvarje stad i ett helt haf af ljus; alla tehus likna stora transparanger och på de med hela träd, grenar och blomsterguir-lander smyckade gatorna brinna tusentals kulörta papperslyktor. Hopen jublar; öfverallt ses masker, upptågsmakare och jonglörer; här spelas, der sjunges och luften är formligen parfymerad af de till festonel och annat använda, starkt aromatiska träslagen. Aimé Humbert, som gifvit en utförlig skildring af en dylik fest, försäkrar att den på främlingen har en förtrollande verkan, och denna dess egenskap förnekar sig ej heller med afseende på de inhemska deltagarna, ty ännu sent på qvällen ser man qvinnor och barn trängas kring de otaliga socker-och leksaksstånden. På sjelfva nyårsdagen nå naturligtvis alla dessa fröjder sin höjdpunkt ; fordom tillkommo då äfven de prunkande, officiella processionerna och dylikt. På det hela har denna fest stor likhet med vår jul, i det så mycket är anlagdt på att glädja barnen, blott med den skilnad, att äfven de stora barnen här hafva nästan lika roligt, som de små. Något religiöst element ingår emellertid egentligen ej i denna248

japanska nyårsfest, ehuru hvarje familj hemma hos sig förrättar sin andakt; presterna hafva vid den intet att beställa.

Utom de förut nämnda husliga festerna, gifvas andra, hvilka gälla de så kallade "lyckans gudomligheter". Dessa hafva intet gemensamt med romarnas lärer och penater, vid hvilka de dock ofta liknats. Vid sidan af de officiella kulterna och dimmiga lärorna om gudarnas tillkomst har folket sjelft skapat sig en mytologi, som motsvarar dess innersta behof och gör de öfverjordiska så rent menskliga som möjligt, ungefär som hos grekerna, men med den skilnad, att denna nöjer sig med urbilder för sinlig lycksalighet och afstår från hvarje anspråk på ideal skönhet. I sjelfva verket äro dessa japanska lyckogudar helt enkelt ett slags hus-behofsgudar.

Den tilltalande tafla, det japanska folklifvet erbjuder, vinner ännu mer i åskådlighet, om vi företaga ett och annat ströftåg genom landets större städer. Det är åtskilliga från dylika ströfverier hemtade bilder, vi här till slut i

flygtiga drag skola teckna, utan att just derför ställa några öfverdrifna fordringar på våra läsares fantasi. Jesso, Osaka och Kioto med flera städer hafva ofta och utförligt beskrifvits, men dessa skildringar kunna i närvarande stund lika litet göra anspråk på någon tillförlitlighet, som öfver hufvud alla, ämnade att framställa det allmänna tillståndet i Japan, hvilket med hvarje nytt år visar sig i ett vexlande, men också alltid i ett tillväxande ljus. Den vigtigaste af alla örikets städer är, som vi redan

Japansk sångerska.

veta, residensstaden Tokio, den man, på grund af dess ofantliga vidd, hvilken skall vara jämnförlig med Londons, gifvit benämningen den aflägsna österns Babylon. I full motsvarighet till en sådan föreställning om detta schogunatets gamla hufvudsäte har den varit, som man bildat sig om antalet af dess befolkning, hvilken beräknats till två, tre, ja, till och med fem millioner. Verkliga förhållandet är, att Jeddo före den stora, politiska omkastningen, således till inemot medlet af 1860-talet, hade minst en och en half million invånare, medan det moderna Tokio, enligt 1879 års folkräkning, blott hyser något öfver en million (noga räknadt en million fyratiotvå tusen åtta hundra åttio). Vid förstnämnda tidpunkt bidrog till totalsumman ensamt schogunens hof-stat med den lilla nätta siffran af ett hundra åttio tusen själar, och daimioerna, hvilka voro förpligtade att i Jeddo hålla sina familjer och truppkontingenter, under det de sjelfva blott tidtals behöfde vistas i staden, svarade sammanlagdt för det ofantliga beloppet af nära en half million individer. Efter reformen är hela denna tross liksom bortsopad från jorden. Det qvarter — Soto-Siro —, daimioerna upptogo, står ännu fortfarande obebodt; den besökande stöter öfverallt på deras borgar {jaskee?-)> hvilka med sina hvitstrukna murar, vassbevuxna grafvar och svarta tegeltak hafva ett visst ålderdomligt tycke. Ingen utkik blickar mera genom de med svarta galler försedda fönsteröppningarna, och de pansarklädda samu-raierna hafva likaledes försvunnit från tornen ofvanför portarna. De nu så öde gatorna hafva dock under loppet af många århundraden upplifvats af genomtågande, lysande och bullrande skaror; det var ju härifrån länsherrarna med sina oöfverskådliga följen drogo ut på uppvaktning hos schogunen. Folket begapade dem med häpnad, och bland dess böljande eller i stoftet nedfallna hopar smögo sig utskickade från

de misstänksamma stormännen, för att uppsnappa något omdömme om den ene eller andre af dessa.

Äfven i Siro (slottet, nu Tokio) är det nu tyst och stilla. Hela den oerhördt stora park, af hvilken .det utgöres, är nu upplåten äfven för främlingar, åtminstone sådana, som kunna skaffa sig den härför nödiga legitimationen. Det gifves ej vidare några hemligheter inom denna stamort för de gamla japanska kronfältherrarna, hvilka så länge varit de verkliga herrskarna i de många tusen öarnas rike. Främlingar till stort antal och af olika slag, köpmän, medlemmar af beskickningarna och turister, röra sig tillsammans med de infödda på de allmänna platserna; i synnerhet träffas de på den så kallade "Tegelgatan",- mötesplatsen för Tokios fashionabla verld.

Från ingen punkt af staden har man någon fullständig öfversigt af dess oerhörda byggnadsmassor. Bästa tillfället att orientera sig — utom i den öster ut liggande stadsdelen, hvilken ej synes härifrån — gifves dock på kullen Atagojama, till hvars topp leda åttiofyra trappsteg. Ehuru den utsigt, som härifrån öppnar sig, ej är af någon större skönhet, erbjuder den dock mycket af intresse. Midt igenom staden rinner Ogava (den "stora floden"), delande den i två hälfter: den till venster (östra) är köpmännens stadsdel, Hondsho, den åt motsatta sidan Shiva. Härtill sluter sig längre vester ut Soto-Siro och Siro (Tokio) och mot söder Hamagoten och Sinagava, i hvilken senare stadsdel Tokio-Jokohama-banan har sitt stationshus. Med dessa stadens hufvuddelar hafva vi dock naturligtvis ej ännu hunnit genomgå dess väldiga komplex i sin helhet; otaliga äro de mindre qvarter, hvilka i riktning åt norr och vester kring den nu beskrifna kärnan utbreda sina grupper af hus. En stor del af dessa, säkerligen till och med de flesta, är uppförd af trä, och Tokio är derför den hufvudstad, som, näst Konstantinopel, mest af alla på jorden är utsatt för eldsvådor. Så nedbrunno annandag jul 1879 snart sagdt inom några ögonblick mer än tio tusen hus, vid hvilket tillfälle omkring tretiosex tusen menniskor förlorade såväl hem som lösegendom. *

Olyckor af detta slag skola väl i sin mån hafva medverkat, om, såsom troligt synes, den dag inträffar, då det sagolika, gamla Jeddo alldeles bortlagt den egendomliga och fantastiska skrud, det i så många århundraden burit. I de slarfvigt uppförda, eldfarliga trähusens ställe skall den då kunna uppvisa stenhus, förmodligen i den osköna och plumpa stil, engelsmännen infört i Kalkutta. Låtom oss emellertid hop-

* En ännu svårare brand öfvergick staden den 26 Januari innevarande år, då elfva tusen hus skola hafva förstörts och femtio tusen personer blifvit husvilla. Öfvers, anm.

p^s, att åtminstone de stadsdelar, der folklifvet nu som friskast pulserar, ej så snart måtte falla offer för denna smaklöshet! De stadsdelar, vi mena, äro de pittoreska, vid Ogava belägna, med sina oöfverskådliga sträckor af tehus och sina dagliga folkfester, vid hvilka fyrverkerierna intaga ett framstående rum. Vid dessa fester gunga på flodens vågor tusentals båtar med lustresande, med sång, musik och papperslanternor om bord; ett präktigt skådespel för invånarna — om sådana finnas — i de jaskeer, hvilka ligga i närheten och dock strängt afsöndrade, vid nordöstra ändan af Soto-Siro och vid Ogava.

Ännu lifligare är rörelsen på andra sidan floden. Här vidtager, som vi nämnt, den handelsidkande delen af staden, Hondsho, i alla riktningar genomskuren af segelbara kanaler, på hvilka djunker, liksom tamda sjövidunder, majestätiskt simma midt ibland en svärm, för familjer afsedda, båtar af mindre och minsta slag. De ståtliga fursteborgarna aflösas här af eldfasta vårdtorn, hvilka resa sig högt öfver kanalens stränder. Här och der uppdyker bland virrvarret af byggnader ett buddhaistiskt tempel, med svängdt tak och flera våningar genomlöpande gallerier. Och hvilken trängsel på de starkt hvälfda broarna, af hvilka Nippon-Bassi är den största och märkligaste! Öfverallt sorlande och beställsamma flockar af menniskor, bullrande arbetsåkdon, lätta djinrig-schaer, deri koketterande musmeer tagit plats och med hvilka atletiska, nakna kulier i raskt tempo trafva fram öfver de stenlagda gatorna; till allt detta den klara, djupblåa himmelen och den yppiga växtligheten i trädgårdarna, hvilka något hvarstädes, liksom andra öar, sticka upp ur det omätliga hafvet af hus. Långt bort i bakgrunden och höjd öfver ali denna äflan står en tyst och ensam jätte: vulkanen Fusijama, hvilkens omkring elfva tusen sex hundra fot höga topp täckes af ett på flera dagsresors afstånd synligt snölager.

Japan äger, som bekant, sedan några år tillbaka, i likhet med andra civiliserade land, sina järnvägar, och nya sådana byggas oupphörligt. En af dem förenar Tokio med den stora handelsstaden Jokohama. Härförinnan utgjordes den förnämsta förbindelseleden, ej allenast mellan nämnda punkter, utan ock för landet i dess helhet, af den i sextonde århundradet af Toikosama anlagda, stora landsväg, som från Nagasaki på Kiusiu till Jeddo bär namnet Tokaido och från sistnämnda stad till Nippons nordligaste spets, midt emot Hakodadi, kallas Oskiokaido. Vägdelen mellan Tokio och Jokohama är numera, sedan lokomotivet börjat genombrusa äfven detta intagande kustlandskap, temligen obetydligt trafikerad. De löpare, af hvilka man fordom betjenade sig för befordran af posten, finnas numera till blott i minnet, hvilket likaledes

är fallet med de långa tågen af lastdjur, pilgrimer, fantastiskt utrustade jakonintrupper och de i praktfulla norimoner (hängbårar) resande dai-mioerna, i hvilkas följe alltid befunnos hela armekårer. Bugten vid Jeddo, der äfven Jokohama är beläget, har att framvisa ali den fägring, en naturens vän kan önska. Trakten är öfverallt kuperad af kullar, bevuxna med ceder, tall, cypress och lager, samt genom sin mörkare grönska bildande den starkaste motsats mot trädgårdarnas och bambugruppernas ljusare färgtoner; deremellan förekomma dungar af prydnads-

det urgamla Hiogo. De hitflyttade europeiska och amerikanska köpmännen hafva gifvit staden ett särdeles egenartadt utseende. Ehuru den japanska stadsdelen (Benten), med sina talrika butiker för kuriosa, lack-, porslins-, elfenbens- och bronsarbeten, ännu ej förlorat något af sin nationella pregel, gifver det vesterländska elementet — representeradt af det eleganta Mandarin-Bluff, der utländingarnas villor ligga, och af det moderna flanerandet på Bund, der engelska damer sjelfva köra sina ponny vagnar — ej det ringaste efter för det inhemska. I Jokohama

och fruktträd, vackra villor och täcka strandpaviljonger, skimrande öfver den spegelklara sjön. Sjelfva bugten inrymmer ståtliga flottor af djunker, lastfartyg och smärre farkoster, till hvilka, närmare Jokohama, sluta sig stora handelsskepp, ångare för befordran af last eller passagerare och europeiska, liksom öfriga sjöfarande nationers, örlogsmän.

Japansk hofdam.

Jokohama, fordom ett obetydande fiskläge, är i närvarande dag Japans vigtigaste handelsstad, i hvilken egenskap det på knappt halftannat årtionde med ett jättesprång tagit lofven afDET MODERNA JAPAN.

257

har man redan gått ganska långt i sammansmältningen af vesterländsk och japanskt.

Stadens sällskapslif är emellertid koncentreradt kring Mandarin-Bluff. Man bjuder på middag — säger en resande, friherre von Oester-reicher —, samlar på aftonen hos sig flera gäster, musicerar, sjunger samt konverserar eller dansar under pauserna, och följande dag mötes återigen sällskapet på annat håll. Med tillhjelp af Tokio-banan, begifver man sig äfven till soareer på ställen utom staden. Sommaren tillbringar en stor del af i ali synnerhet fruntimmersverlden i Hakonis och Hako-dadis helsosamma grannskap. Det är alltsammans.

Från Tokio och Jokohama leder den förut nämnda stora vägen — Tokaidon — längs Nippons södra kust till öns yttersta udde och genomlöper derunder etf betydligt antal — enligt uppgift mer än femtio —

Japanska musikinstrument.

större och mindre städer, förutom byar och andra smärre orter samt "slott". De vigtigaste af de förstnämnda äro hamnstäderna Hiogo och Osaka. Hiogo (beläget midt emot ön Amadsi) har länge varit medelpunkt för den japanska handeln till sjös och täflar ännu med det uppåtsträfvande Jokohama, något, hvarom den resande vid första blick på främlingsqvarteret, Kobé, lätt kan öfvertyga sig. Hiogo och Osaka förenades för några år sedan medelst en smalspårig bana, hvilken på senaste tid utdragits ända till det ärevördiga gamla mikado-residenset Kioto (Miako).

Om i det moderna Japan någon särskild detalj företrädesvis kunde åberopas till bevis för den genomgripande förändring, som med landet timat, så vore det väl denna järnväg till "det japanska Rom". Ännu för blott tretton år sedan företogo i denna, af inemot en half million invånare bebodda, prestväldets stad tvänne fanatiska japaner ett anfall254

DET MODERNA JAPAN.

på den engelska beskickningens medlemmar, af hvilka nio vid tillfället mer eller mindre svårt sårades. Det var vid den tidpunkt, då mikadon som nogast hunnit framträda ur sitt mystiska dunkel, och Kiotos befolkning kunde ej lära sig förstå möjligheten af, att barbarer finge uppbygga sig med åsynen af denne gudaättlings ansigte. Men i Japan hafva under tidrymden af ett enda årtionde tilldragit sig saker utan motsvarighet inom något annat, vare sig folks eller tidehvarfs historia. Nu vet österns Rom lika litet, som dess öfriga städer, af några hinder för samfärdseln med dessa samma barbarer, och öfver dess huslabyrint ljuder lokomotivets gälla hvissling — denna, vi hade så när sagt, hemlandston, som, i synnerhet i aflägsna och för den europeiska kulturen främmande land, så underbart tilltalar hvarje barn af denna kultur.

Mellan de sex armarna af Jodogava, som från Kioto hitåt riktar sitt lopp, ligger Osaka, "Japans Venedig". Vi kasta en flygtig blick på dess af djunker och farkoster af alla slag öfversållade kanalnät och taga derefter plats på första, bästa bantåg, för att efter en knapp timmes färd inträffa i det väldiga Kioto-Rom. Detta, liksom dess namne vid Tibern, är, om ock af annat skäl, blott en skugga af sig sjelft; med det andliga öfverhufvudets flyttning från den kring Marujamas bergshöjd byggda staden är det ock slut med dennas forna glans, som försvunnit med prestadömmets lyckliga tider och ej kan, i den formen åtminstone, bringas åter med ali invånarnas sträfsamma flit och i öfrigt berömvärda anda.

I Kioto finnas ej mindre än ett tusen fyratio pagoder, af hvilka nio tiondedelar tillhöra buddha-, den öfriga tiondedelen sinto-kulten. Japanernas äldsta religion består i dyrkan af naturkrafterna, särskildt af himmelen och de makter, hvilka förmedla umgänget mellan den osynliga gudomligheten och menniskorna. Dessa mellanmakter utgöras af vissa, den höge och i ett otillgängligt ljus boende solguden underordnade, gudomliga väsenden, så kallade skyddsgudar eller kamier. Kami-kulten är jämnårig med Japans egen historia, men har modifierats genom sedermera framträdande religiösa åsigter; med en kinesisk benämning äfven sinto kallad, utgör den Japans

egentliga statsreligion och är nära införlifvad med landets sociala och politiska skick, på alldeles samma sätt som Kong-fu-tses lära med den kinesiska sedeläran och den patriarkaliska organisationen af Kinas såväl stat som familj.

På sinto-läran grundade sig den i den militäriska myndighetens ställe trädande sinto-teokratien, hvilken i en följande tid måste rymma fältet för buddhaismen. Sistnämnda lära uppträdde i Japan omkring medlet af vår tideräknings sjette århundrade och slog öfverallt i landet djupa rötter. Buddha eller konungasonen Sakjamuni hade ej tagit den

vanliga gudomsapparaten till hjelp; hans "nirvana" utgjordes helt enkelt af ett den individuella tillvarons uppgående i det bestämningslösa ickevarat, deri menniskan, genom förvärfvande af den högsta insigt och utöfvande af de högsta dygder, kunde finna den eviga hvilan utan uppståndelse eller ny födelse. Den brahmanistiska gudasvärmen vann emellertid innan kort insteg i Buddhas ursprungligen så rena lära, hufvudsakligen genom tillskyndelse af de första bland dennas egna apostlar, hvilka gjorde religionsstiftarens person till föremål för gudomlig dyrkan. Mer än åttiofyra tusen delar af hans kropp hade — så lärde de — spridts af vindarna i alla riktningar, för att öfverallt bilda medelpunkter för kulten; och med denna splittring följde återupplifvandet af alla öfver-vunna gudars och demoners välde.

I Japan har detta afguderi ledt till grofva förirringar, och ännu i dag anses de tretiotre tusen tre hundra tretiotre gudarnas tempel i Kioto vara en heder för det folk, som så skickligt förstår att, utan ringaste men för sin vare sig jordiska eller himmelska lycksalighet, balansera mellan kami-kult, buddha-dyrkan och Kong-fu-tses lära. För öfrigt tager japanen, lättlynt som han är, de religiösa angelägenheterna ej så synnerligen strängt. Med glad uppsyn begifver han sig in i den ena eller andra helgedommen, än belägen på en fri och upphöjd plats, än undangömd bland täta planteringar, kastar ett mynt i offerbössan, knäböjer ett ögonblick och stiger så upp, för att lika hastigt försvinna. Somliga gifva sig ej ens tid till någon vördnadsbetygelse, utan klappa helt enkelt i händerna, för att gifva de osynliga sin närvaro i templet tillkänna. I trosangelägenheter äro japanerna, såsom man häraf kan sluta, det fördragsammaste af jordens alla folk. De förföljelser, hvilka under medeltiden anställdes mot de kristna i landet, kunna, äfven oafsedt afståndet i tid, ej på minsta sätt anses rubba detta sakförhållande, då de sattes i scen af helt andra skäl, med hvilkas angifvande vi ej här kunna uppehålla oss. För öfrigt har, sedan lång tid, det lyckliga, alltid för fridsamhet stämda, folket gjort den religiösa toleransen till ledande grundsats inom såväl stats- som umgängeslifvet.

Menige man i Japan lemnar utomdess gerna de officiella kulterna i deras värde, för att i stället syssla med de gudar, han skapat sig efter sitt eget beläte. Vi mena lyckans gudomligheter, de husbehofs-gudar, om hvilka vi redan på annat ställe talat. Så finnes det en gud för lång lifstid, en för det dagliga brödet och likaså för förnöjsamheten, klokheten, kärleken och så vidare. Visserligen är det ett något besynnerligt förfarande, att så der skaffa sig en gud, jämnt upp sådan man behöfver honom. Men japanerna göra sig ej heller allt för stora illusioner

rörande sin vinst på saken. Betraktar man blott dennas yttersida, så tror man sig hafva att göra med idel barnsligheter, men blickar man djupare, så spåras snart vissa drag af genialitet, särskildt i fråga om, hvad vi skulle kunna kalla de religiösa vrångbilderna. Ett sådant är, till exempel, den hos folket gängse åsigten, att Soikoinei, ridderskapets gamle skyddspatron, numera kommit "på dekadans" och inkognito slår upp sin marionett-teater både der och hvar, för att kunna lefva.

Som vi se, är i soluppgångens rike ej ens religionen någon så fruktansvärdt allvarsam sak, som på andra trakter af jorden. Vi lemna således Kioto rikare på ännu en erfarenhet med afseende på det oförstörbara goda lynne och den afundsvärda belåtenhet med lifvet, alla japaner i födelsegåfva erhållit af en huld natur. Bantåget, hvars alla kupeer i ali broderlighet upptagas af främlingar och infödda om hvarandra, för oss tillbaka till Osaka, hvarifrån

vi, efter tre dagars sjöresa, komma till det på Kiusiu belägna Nagasaki.

Vi hafva redan skildrat det hänförande skådespel, denna stads hamn erbjuder. Men nya öfverraskningar vänta, då man hunnit bestiga någon af höjderna vid stranden, exempelvis Kompirajama. Otrolig är mångfalden i färger som former hos det sceneri, blicken från denna punkt omfattar, och hvars beståndsdelar hufvudsakligen utgöras af holmar i vexlande grupper samt djupt inskärande vikar, skuggade af lummiga träd, der de ej sammansmälta med den blomstermatta, af hvilken stranden på långt håll glänser. Hafvet sjelft, förtonande sig i ett rosen-skimrande fjärran, tyckes liksom vekna, medan det vällustigt smyger sig kring denna så ljufliga nejd. Den är det sista minne, vi taga med oss från Japan.

Japanskt husgeråd.17Bland Söderfeafsfolfeen.

Geografisk och etnografisk öfversigt. — Malajo-polynesierna. — Den polynesiska stammens qvinliga representanter. — Utseende och tatuering. — Förhållandet mellan könen och familjelifvet hos polynesierna. — Tahiti och dess invånare. — Tahitiernas äktenskapliga lif i äldre tider. — Höflighetsregler; poetiska traditioner;, musik och dans. — Franskt inflytande. — Sandwichs-arkipelagen. — Havajiskorna såsom simmerskor och ryttarinnor. — Qvinnornas skönhet och behag. — 'Mikronesien. — Melanesien. — Fidji-öarnas melanesier. — Nya Kaledonien. — Pa-puaerna. — Förhållandet mellan könen och familj elifvet på Nya Guinea. — Au-stralierna. — Deras familjeförhållanden. — Qvinnornas hjelpmedel vid toaletten.— Nöjen.—Invecklade äktenskapslagar. — En blick på de australiska kolonierna.— Nya Zeeland. — Resan öfver Stilla hafvet till San Francisco.

3der om Japan ligger den ännu till detta rike hörande Bonin-öarnas arkipelag. Förfoga vi oss till någon af vare sig dessa eller de närliggande klippöarna, de flesta obebodda, så befinna vi oss i den yttersta gränslinien för de så tätt, som stjernor på himlahvalfvet, öfver Stilla hafvets omätliga yta utsådda öflockar, dem man vanligen med ett gemensamt namn plägar kalla Oceanien. Alla dessa anses, som bekant, vara lemningar af en sjunken verldsdel, öfver hvilken numera den stora oceanens vågor rulla. Störst, liksom ock förekommande i de tätaste grupperna, äro de öar, hvilka ligga i omedelbar närhet af Australiens fasta land och hvilkas forna sammanhang med detta på öfvertygande sätt uppvisats af fackmän, såsom Peschel, Wallace, med flera. Till dessa öar höra: Nya Guinea, med de öster derom liggande Louisiaderna samt Amiralitetsöarna, Salomons och Nya Britanniens öar i nordost; längre öster ut, i en åt söder böjd linie, Santa Cruz-öarna, Nya Hebriderna, Loyalty-öarna och Nya Kaledonien samt slutligen Fidji-öarna. Ehuru i fysiskt afseende äfven Nya Zeeland tillhör kretsen af dessa öar och arkipelager, hvilka i norr och öster omgifva Australiens kontinent, är clet dock af synnerligast etnologiska skäl uteslutet från den kollektiva benämning, som gifvits de nyssnämnda. Invånarna på clessa tillhöra nämnligen allesammans papuarasen, om denna

17*26 2

ock i sin ursprungliga renhet uppträder blott på det stora, men ännu högst ofullständigt kända, Nya Guinea, medan befolkningen på de uppräknade arkipelagerna är att betrakta såsom en blandning af papuansk och malajisk ras. Nya Zeeland deremot, liksom hela den överld, som utbreder sig allt ifrån Fidji-gruppen till inemot Sydamerikas kust å den ena sidan samt Sandwichs-öarna norr ut å den andra, upptages af den malajiska rasens östliga förgrening. Särdeles träffande och på ett der-

Flickor från Tahiti.

jämte uttömmande sätt betecknar F. Müller denna, för det följande af våra skildringar så vigtiga, skiljegräns med följande ord: "Vi anse den malajiska rasens hela östra gren, allt ifrån papuaernas hemvist räknadt, vara blandad eller, för att begagna ett riktigare uttryck, försatt med papuablod, på hvilket sätt de motsatser, som yppa sig, lätt förklaras; men tro dock, att om en blandning i ordets egentliga mening kan blifva tal blott der, hvarest den öppet träder i dagen genom fullständig ombildning af sjelfva rastypen." Detta sistnämnda är något, som in-BLAND SÖDERHAFSFOLKEN.

träffar endast på de först anförda öarna och grupperna af sådana, hvilka af detta skäl bilda ett område för sig, det man betecknat med namnet Melanesien.

Till Australien och Melanesien sluter sig nu Polynesien, förnämligast representeradt af de Fidji-arkipelagen närmast belägna Vänskaps- och Skeppar-öarna (Samoa), Cooks, Låga eller Pomotu-öarna samt Sällskaps-öarna, med det herrliga Tahiti i öster, Marquesas-arkipelagen i nordost och Sandwichs-öarna i norr. Med undantag af de sistnämnda, hvilka genomskäras af den tjugonde breddparallelen i norr från eqvatorn,

Gilbert-arkipelagen. Nya Kaledonien. Fidji-öarna.

Typer från Söderhafvet.

ligga alla öfriga af dessa arkipelager, till hvilka sluta sig äfven smärre grupper och enstaka öar, söder om eqvatorn eller, med andra ord, upptaga hela bredden af bältet mellan den sistnämnda och tretio grader sydlig latitud. Endast Nya Zeelands stora dubbelö höjer sig, tillika med några dit hörande smärre, alldeles afskildt längst bort vid den sydvestra gränsen för Polynesiens öhvimmel, till hvilket det dock, som vi redan veta, på grund af sin malajiska befolkning rättast är att hänföra.

Ännu en annan del af Oceanien utgör Mikronesien, under hvilket namn sammanfattas de små öar och grupper af sådana, hvilka befinnas spridda öfver den del af Stilla hafvet, som omfattas af Japan, ostindiska26 2

arkipelagen, Nya Guinea och en linie, den man föreställer sig dragen från Fidji- till Sandwichs-öarna. Hit räknas förnämligast, utom de till Japan hörande Bonin-öarna, Pelew-öarna, Ladronerna, Karolinerna samt Marshall- och Gilbert-arkipelagerna.

Ur etnografisk synpunkt — den enda, som vid våra förevarande skildringar får göra sig gällande -— har det sitt intresse att iakttaga. de olika kulturgraderna hos de raser, hvilka bebo det australisk-oceaniska området. Lägst af alla står denna den femte verldsdelen småningom försvinnande ur-ras, australiern eller australnegern. Kretsen af dennes fysiska såväl som andliga behof är så begränsad, att någon skilnad mellan honom och djuret knappt kan sägas förefinnas. Hans hela omtanke går ut på tillfredsställandet af hungern, den han stillar med de födoämnen, han kan komma öfver, eller medelst fiske och jagt. Hans boning är så primitiv, som möjligt, och hans tillgifvenhet för familjen ej stort större, än den äfven djuren vanligen hysa. Själslifvet spelar hos honom ej den ringaste roll, och i öfverensstämmelse härmed saknar han äfven så godt som hvarje spår af religiösa ideer och, ännu mer, bestämd gudsdyrkan. Ett steg högre står papuan. Ehuru hitintills ej heller i besittning af några odlingens element, röjer dock denne, genom sinnesriktning och lefnadssätt eller en redan vidgad krets af behof, böjelse för annat, än blott det djuriska, begifvenhet på prydnader, för-värfslust samt andra, liknande drag, en obestridligt högre psykisk begåfning, liksom fysisk utveckling, än den, vi hos australiern lärt känna. Den tredje i gruppen eller malajo-polynesiern intager ett ännu högre rum i den menskliga odlingens skala. Hos polynesierna kunna uppvisas lagar, helgade af vana och sed; deras religiösa ideer äro bestämdt utpreglade och antaga redan sagans (mytens) form; glädje och sorg börja gifva sig luft i sång; förtjenta mäns minne hedras; mottaglighet för väckelser af andligt slag saknas ej och glädtigheten i lynne förnekar sig ej under några lifvets skiften. I synnerhet är det dock qvinnans och familjens lif, som äger att uppvisa fängslande och sympatiska drag, och af detta skäl är det, vi vid vår öfversigt utgå från sistnämnda ras, derefter vända oss till melanesier och papuaer samt sluta med Australiens ur-invånare.

Till undvikande af den enformighet, i hvilken vår framställning^ derest vi särskildt genomginge hvarje ö eller öflock för sig, så lätt skulle förfalla, vilja vi emellertid, på samma gång vi i en totalbild sammanfatta det hos polynesierna mest anmärkningsvärda, i regeln hålla oss blott till de drag, de alla hafva gemensamma. Der afvikelser förekomma eller någon företeelse af särskildt intresse tarfvar ett påpekande, skolaBLAND SÖDERHAFSFOLKEN.

vi göra tillägg, hvilka således för hvarje gång afse blott ett visst område, såsom till exempel Tahiti eller Sandwichs-öarna.

Beträffande de polynesiska qvinnornas yttre, kan ej någon bestämd typ uppställas, då i detta afseende skiljaktigheterna mellan de norra och södra öarnas invånare äro ganska stora. Medan till exempel Sandwichs-öboarna hafva betydligt mörkare hudfärg, än hvad med malajer är vanligt, är tahitiernas nästan så ljus, som någon sydländings inom Europa. Marquesas-öarnas befolkning skiljer sig från de öfriga genom en ren, frisk, i gulrödt stötande färg. Håret är hos nästan alla polynesier svart, med dragning i blått, samt slätt, något, som ensamt är tillräckligt att särskilja dem från melanesier och papuaer, hvilka hafva krusigt. Qvinnorna hafva det för det mesta kortklippt; stundom färgas det med korallkalk och blir då rödaktigt eller till och med lingult. De oftast lifliga ögonen äro vanligen djupt svarta, dock ser man äfven hos de sydligare öboarna bruna.

Polynesierna vinna af alla resande erkännande för sin proportioner-liga och smidiga växt samt sina behagliga rörelser; deras ansigtsuttryck är öppet och förråder stor liflighet. Männen äro i allmänhet ej allenast resligare, utan äfven mera välbildade, än qvinnorna, hvilka dessutom hafva anlag för fetma. Sistnämnda afvikelse från skönhetsidealet hindrar emellertid ej, att dessa öboar tillhöra jordens i fysiskt afseende högst stående raser och bland sig kunna uppvisa en mängd individer, hvilka i samma afseende ganska väl uthärda en jämnförelse med de flesta europeer.

Med dessa kroppsliga företräden är emellertid polynesiern sjelf ännu ingalunda tillfredsställd; han anser, att de ytterligare behöfva förhöjas genom tatuering, hvilken plägsed till följd deraf på Söderhafs-öarna mer än på något annat ställe är i svang. Tatueringen har här utbildats till formlig konst, hvilkens alster äfven hafva sin sociala betydelse, något, som visar sig redan deraf, att på åtskilliga öar hvartdera könet måste strängt följa ett gifvet mönster. Vi skola längre fram något utförligare sysselsätta oss med detta ämne.

I synnerhet på de trakter, der kristendommen ännu icke hunnit mildra råheten i seder, gå polynesierna så godt som nakna; de skyla nämnligen blott sina länder med ett slags gördel, som hos qvinnorna räcker nedom knät och till hvilken materialet hemtas ur växtriket. Vid högtidliga tillfällen kastas öfver ryggen skynken ("mattor"). Eljest är kroppens öfverdel obetäckt och ingnides på sin höjd till skydd mot solen med fettämnen. Förhållandet könen emellan och lifvet inom familjen hafva, till följd af kristendornmens allt större framsteg pch den26 2

BLAND SÖDËRHAFSFOLKEN.

ständiga beröringen med flera af de sjöfartsidkande kulturfolken, på senaste år undergått betydliga förändringar. Fordom var månggiftet allmänt gängse; den, hvilkens förmögenhetsomständigheter så tilläto, kunde taga huru många hustrur som helst, men få voro de, äfven bland de förnämsta höfdingarna, som ej, sedan de hunnit bringa upp antalet till fem eller sex, funno sig hafva gjort tillräckligt i denna väg för sin husliga lycka. På flera öar hafva flickorna stått och stå ännu i ganska dåligt rykte. Så påstås om de ogifta tahitiskorna, att de i lättsinne ej äga sina likar någonstädes på jorden. Äfven de hafva likväl förts på bättre tankar, sedan den fruktade "missionären" blifvit mönsterherre öfver deras led och inför deras klara ögon lagt i dagen alla dygdens och en ärbar vandels företräden. Ett ingalunda kraftlöst preservativ utgöra äfven härutinnan de ofta inträffande giftermålen mellan infödda qvinnor och europeer, och man vill hafva gjort den iakttagelsen, att de förstnämndas tillgifvenhet för dessa sina män städse varit höjd öfver allt beröm och deras ömhet mot dem rent af rörande.

I allmänhet är känslan för familjen hos öboarna särdeles utvecklad, liksom slägtskapens band i det hela spela en stor roll äfven vid stammens organisation. Beslägtade familjer inrätta sig alltid på det sätt, att deras hyddor tillsammans utgöra en by, stundom hvad vi skulle kalla en hel kommun. Flera sådana kommuner eller ock blott enskilda familjer organisera sig sedermera såsom stam, med ett öfverhufvud i spetsen, hvarigenom den patriarkaliska grundvalen äfven inom stammen bevaras. Trots alla dessa gynnsamma förutsättningar, är emellertid det rådande tillståndet så föga uppbyggligt, som möjligt. Om någonstädes satsen "naturliga ting äro icke skamliga" finner sin tillämpning, så är det på dessa Söderhafvets öar. Om någon egentlig uppfostran af

barnen kan man knappast tala; de undervisas visserligen af föräldrarna i åtskilliga för det dagliga lifvet nödiga handgrepp, men för öfrigt uppväxa båda könen utan ali uppsigt och — hvad värre är — invigas, då man ej bryr sig om att uppdraga någon gräns för deras nyfikenhet, i de vuxnas allra ömtåligaste förhållanden, hvarigenom en brådmognad af betänkligaste slag främjas.

Ett alla polynesier utmärkande drag är deras glada, sorglösa sinnesart, med deraf följande gästfrihet och naiva öfverlåtenhet i umgänget med europeer. Särskildt qvinnokönet ådagalägger i detta afseende en karaktärens älskvärdhet, som också fortfarande uttryckligen framhålles af hvarje resande. Af sistnämnda skäl eller förnämligast på grund af de många i denna väg förekommande "blomstermålningarna" var det också, som tron på några af dessa stammars, främst bland dem tahitier-BLAND SÖDER HA F S FO L KEN.

nas, oförlikneliga skönhet bland oss vann sådan spridning. Nyare skildrare hafva emellertid något afkylt den förra hänförelsen, men tillstå icke dess mindre, att de här hafva att göra med en i många stycken sällsynt utrustad ras.

Man behöfver i sjelfva verket endast kasta en flygtig blick på Tahiti, för att fatta möjligheten af dess underbara makt öfver det menskliga sinnet. Seglaren, som nalkas dess kust, tror sig se en juvel, smyckande hafvets omätliga, gröna slöja; luften ångar af doftet från tropikernas rika blomsterverld, och har man af smekande vågor landsatts på strandens yppiga gräsmatta, så varsnar man utomdess otaliga, färgrika fåglar, hvilkas sång återskallar från hvarje buske och träd; från strandbrynet draga sig hela parker af bananer och brödfruktträd, skuggande ljufliga däldlandskap, hvilka bilda lika många ingångsportar till öns inre. Öfver hvarje detalj flöda färg och ljus, och som invånare i detta paradis möta oss sköna och välbildade män samt qvinnor, ännu alltjämnt lika intagande, om ock ej längre inskränkta till den förut omnämnda lätta drägten och en krans af rosor kring håret.

Redan Cook har med så synbar förkärlek skildrat tahitiernas inre och yttre företräden samt lefnadssätt, att man skulle frestas beskylla den store verldsomseglaren för optimism, derest ej allt, hvad han i detta afseende haft att förmäla, sedermera af andra besannats. Man kom snart till den öfvertygelse, att de, om ock råa, naturbarnen såsom sådana ingalunda saknade sin begåfning och ganska väl vore i stånd att öfvergå till en högre form af odling, en öfvertygelse, som också under det sedan dess förflutna århundradet bekräftats. Den förut rådande sedeslösheten har vikit för missionärernas trägna och nitiska bemödanden, forna sedvänjor och inrättningar hafva, om ock ej alltid till verklig båtnad, gifvit rum för med nutidens anda mera öfverensstämmande, och åkerbruk, liksom vetenskap och konst, på mångahanda sätt främjats. Det är på sin höjd i det inre af landet, man ännu kan spåra lemningar af det gamla skicket, af hvilket vi här i korthet skola söka gifva en teckning.

De forna tahitiernas äktenskapliga förhållanden skilde sig föga från de ännu under hedendommens sista tider rådande. På trohet inom äktenskapet höll man strängt, medan det stod de ogifta af båda könen fritt att lefva efter böjelse och behof; och det var på denna grund, som ett visst sjelfsvåld från början synes hafva varit för öboarna utmärkande. Bandet mellan makar vann för öfrigt sin egentliga styrka först genom födelsen af en arfvinge, hvarvid det emellertid ännu alltid berodde på fadern? huruvida denna arfvinge finge behålla lifvet. Också föröfvades barna-26 2

mord till en utsträckning och med en skamlöshet, som öfvergå hvarje föreställning. Tahitierna trodde och tro sig fortfarande kunna urskulda sig med den förklaring, att detta skedde, för att i de oskyldiga små skaffa föräldrarna skyddsandar och förebedjare hos gudarna. Också träffades, fordom som nu, hos många föräldrar en innerlig kärlek till barnen, ehuru ej omvändt; ålderdommen i ali synnerhet har här städse varit skott-taflan för de ungas bitande och vanvördiga skämt. Urgammalt var här fostbrödralaget, hvilket äfven på äktenskapet ej saknade sitt högst egendomliga inflytande, i det de båda genom ett dylikt förbund förenade männen måste förpligta sig att äga äfven hustrun gemensam — ett förhållande, som kastar den mörkaste skugga på tahitiernas sedliga karaktär.

Det gamla Tahiti hade, enligt uppgift af Kneebusch, en mängd särskilda lagar rörande höfligheten och den goda tonen. Medan man inom enskilda kretsar kunde fördrifva tiden med gladt och otvunget samspråk, iakttogs vid allmännare sammankomster och förhandlingar en högtidlig hållning. Främlingen bemöttes af en hvar, allt ifrån höfdingen till stammens allra ringaste medlem, med yttersta förbindlighet och välvilja. Den vanliga helsningen bestod deri, att man närmade näsorna till hvarandra och det muntliga artighetsutbytet utspann sig alltid till följande dialog mellan värden och hans familj å ena samt gästen å andra sidan: de förra ropade förnyade gånger: "välkommen!" hvarpå den senare svarade: "jag kommer"; de förra vidtogo: "välsigne dig Gud", och den senare tillade, i det han satte sig ned: "här". Efter denna inledning förfrågade sig värden rörande anledningen till besöket, och efter afgifven förklaring följde alltid en frikostig undfägnad. Ofta bytte värden namn med sin gäst, hvilket gällde såsom uttryck för ett särdeles innerligt vänskapsförhållande.

Ett land med Tahitis klimat och natur måste begripligtvis hos invånarna, vid sidan af en starkt utvecklad sinlighet, tidigt kalla till lif äfven rörelser af högre och ädlare art. Intet annat Söderhafsfolk förfogar öfver en sådan myckenhet poetiska traditioner. Kan det ock vara tvist underkastadt, huruvida denna skatt i ali sin ursprunglighet intill våra dagar bevarats och med samma omsorg vårdas af öns nuvarande invånare, som af dess forna, så är det emellertid alltid visst, att här i äldre tid funnits såväl lyrisk som episk samt till och med ansatser till dramatisk poesi. Redan Cook omnämner detta förhållande, hvilket efter honom bekräftats af Gerland, Ellis, Wallis, Wilson och flera. Alla öboarnas lekar beledsagades af visor, och till och med under striden sökte man stärka mod och krafter genom att uppstämma någon lifvandeBLAND SÖDERHAFSFOLKEN.

267

sång. Anmärkningsvärdt är, att de gamla styckena af episkt innehåll uteslutande sysselsätta sig med sådana strängt allvarliga ämnen, som verldens och menniskornas skapelse, gudarnas tidigaste verk och förfädrens bragder, medan deremot de dramatiska försöken allesammans voro af komiskt, till och med groteskt, innehåll.

Mindre omtyckt var hos tahitierna musiken, för hvilken de utom dess af naturen ej tyckas erhållit någon fallenhet. Så mycket kärare är dem ännu i dag dansen, hvilken i synnerhet väcker qvinnornas lifliga förtjusning. Då detta nöje vankas, göra de omsorgsfullare toalett än vanligt och infinna sig till stort antal på dansplatsen, hvilken är belagd med mattor och fordom hade ett improviseradt tak. Dansen har emellertid länge sedan förlorat sin religiösa betydelse och på senare tiden äfven mycket af sin dragningskraft, sedan missionärerna börjat med stränghet aktgifva på den "pikanta" sidan af dessa produktioner. Hvad beträffar öfriga kroppsöfningar, såsom vapenföring, simning och dylikt, var det naturligt, att ett i fysiskt afseende så lyckligt lottadt slägte, som det härvarande, med allt större ifver och framgång skulle vinnlägga sig om dem. I synnerhet i simkonsten utmärka sig bägge könen genom stor färdighet och uthållighet; särskildt utveckla qvinnorna, i likhet med sina nordligare systrar havajiskorna, härutinnan en djerfhet och ett behag, som måste förvåna hvarje åskådare. Vid dessa lekar i det våta elementet tager man stundom till hjelp ett litet spetsadt plankstycke, men för det mesta förlitar sig hvar och en på sin egen skicklighet. Simmerskorna roa sig vid sådana tillfällen med att på toppen af en våg låta föra sig mot bränningarna, der de dyka, för att simma tillbaka utåt och å nyo upprepa samma lek.

Tahiti är den förnämsta bland de elfva så kallade Sällskaps-öarna. Dessa stå, tillika med Pomotu-arkipelagen, under franskt beskydd, men den infödda regenten innehar nu för tiden så föga verklig makt, att det här i sjelfva verket är med en fransk koloni man har att skaffa. Också gör sig i närvarande stund det franska inflytandet gällande i en för det lilla folket ej så alldeles helsosam grad, och det är på detta sätt Papaeiti, den täcka hufvudstaden, lyckats få, äfven den, sin "Rue de Rivoli", sitt "Palais de justice", sin "Place de la cathedrale" och så vidare. Vid sidan häraf saknas ej kinesiska tehus och liknande, importerade påfund, hvilka naturligtvis mer och mer bortskymma det för Tahiti ursprungligen utmärkande. Huru jämnförelsevis föga påkallad förefaller ej, i fråga om land, de der dock ligga vår verldsdel så mycket närmare, som till exempel orienten, den klagan, man så ofta får höra, att de genom industriella och handelsföretag, skolor, järnvägar, tele-26 2

BLAND SÖDËRHAFSFOLKEN.

grafer och dylikt småningom beröfvas sin egendomliga lokalfärg, då samma förlopp möter oss ända borta i

Söderhafvets fjärran, här blott ytterligare illustreradt af en företeelse, så djupt sorglig, som den allt för mottagliga, på det hela så välartade, infödda rasens sammansmältande under civilisationens inverkan till den grad, att dess fullständiga undergång numera blott är en tidsfråga!

Ett annat Söderhafvets förlofvade land, i sceneriets skönhet och befolkningens älskvärdhet täflande med Tahiti, är Havaii, en af öarna i Sandwichs-arkipelagen, till hvilken dessutom höra Oahu, Kauai, Nii-

ahu, Maui, Molokai och Lanai, förutom åtskilliga nakna, mindre klippöar. Äfven Havaii har upprepade gånger gjorts till föremål för glänsande målningar af resande, hvilka, helst sedan de veckor igenom plöjt hafvets enformiga yta, ej kunnat annat än helsa denna ljuf-liga fläck såsom ett ur vågorna uppstiget Edén. Redan på långt håll lyser dess hvita kust den ankommande till mötes från en bakgrund, bildad af brödfruktträdets yppiga och täta löfhvalf, mot hvilka de groteska pandaneerna och bambuns behagfulla, liksom solfjädrar utbredda, vippor utgöra den starkaste motsats; närmast stranden trifves företrädesvis den kända kokospalmen, med sin smärta stam och yfviga krona. Den praktfulla dekorationen afslutas värdigt af de imponerande bergskäglor, hvilka till en höjd af tretton tusen fot resa sig i sjelfva hjertat af ön och utgöras af de fortfarande verksamma vulkanerna Mauna Kea, Mauna Loa och Mauna Hulolai samt Kilauea, "det märkvärdigaste af alla eldsprutande berg, erbjudande ett skådespel, som — helst nattetid, då kratern framträder i sin mest skräckinjagande gestalt — näppeligen öfverträffas af något vulkaniskt fenomen i verlden". De infödda, hvilka ännu i hemlighet fasthänga vid sina religiösa traditioner, hålla dessa vulkaner för urgamla gudaboningar.

Infödd qvinna från Syd-Australien.

Havajernas lif var tillförene det sorgfriaste på jorden. I en senare tid har deremot äfven för dem den ständiga beröringen med europeiska element visat sig allt annat än fördelaktig, och för den smula hyfsning, de mottagit, hafva de i vederlag fått sätta till mången måhända primitiv, men på samma gång älskvärd egenskap. Anslående äro beskrivningarna öfver det mottagande, man stundom kan få röna i någon af Sandwichs-öarnas aflägsna hamnar. Knappt har ankaret nått bottnen, förr än allt i hamnen är lif och rörelse; luften genljuder af glada röster och öfverallt uppdyka ur det kristallklara vattnet spänstiga och blomstrande gestalter. Det är flickor, bruna nymfer, hvilka, öfverljudt stimmande, plaska rundt omkring fartyget, tillropande det förvånade sällskapet der om bord ett klingande "alohaf (välkommen!), allt under det leden af simmer-skor allt mera tätna och de vattenperlor, dessa stänka, glin-dra i solen som irrbloss kring de blomsterkransar, af hvilka deras hufvuden prydas. Men det stannar ej vid denna uppvisning. De djerfvaste af najaderna klättra raskt uppför fartygets bord och de främsta hafva redan hunnit klyfvarbommen, då vid den barska rösten af ångarens mindre artige kapten plötsligt hela skaran, likt ett annat spökeri, försvinner i djupet, för att på något afstånd åter visa sig, gungande på vågorna under lika beskaffade upptåg eller utbristande i ett skallande och, som det säges, alldeles oefterhärmligt skratt.

Havajiskorna äro ej mindre skickliga ryttarinnor. Promenader till fots falla dem ej så mycket i smaken, och de lediga stunder, då de ej tumla om i det våta elementet, kan man med temlig säkerhet vänta att finna dem i sadeln och ströfvande omkring på den grusiga stranden. En dylik amason på sin hvita, blomstersmyckade fåle, framsprängande ur något den tropiska vegetationens snår, i det hon svänger sitt ridspö och måhända tillropar den häpne främlingen ett muntert "aloha!", är en företeelse, som förträffligt passar till landskapet. Anmärkas må, att

Maori-qvinna (Nya Zeeland).

ryttarinnorna alltid sitta grensle och i fråga om vilda ridöfningar till och med öfverträffa männen. Men det är ej blott i dylika exaltationens ögonblick, havajiskorna visa sig till sin fördel. Alla deras rörelser uttrycka behag; deras elastiska lemmar hafva aldrig förderfvats af några modets galenskaper och deras hjessor aldrig böjts under något berg af löshår. Den drägt, de bära, är vid och ledig, liknande en talar, och hufvudet plägar, som vi redan veta, prydas af vackra blommor. Öns qvinnor hafva en för ögat angenäm, klart olivbrun, färg, stora, skälmska ögon, något fylliga, röda och välformade läppar, mellan hvilka framskimra tänder, glänsande som nyskalade

mandlar. Visserligen händer, att ansigtets benbyggnad hos en och annan af dem väl starkt framträder; men hvar finna en fullkomlig skönhet och hvarför ej låta sig nöja redan med de herrliga former, hvilka tydligt framträda genom den luftiga drägten, med leendet ur ett oförlikneligt ögonpar samt med rörelser, hvilkas skalkaktiga behag smeka blicken ej mindre, än sjelfva den trolska uppenbarelse, från hvilken de utgå?

Och likväl — denna så intagande bild är egnad, äfven den, att vid sidan af våra angenäma känslor framkalla smärtsamma. Att havajiskorna under civilisationens inflytande urarta, är ett långt för detta intygadt faktum, som erkännes af de mera upplysta bland rasens egna representanter. De anklaga ej upphofsmännen till detta onda, men de sörja deröfver, om ock blott i sitt sinne och såsom då man fogar sig i det oundvikliga eller förlorat ett dyrbart godt. Och de vidgå derjämte, att missionärernas åtgöranden ej alltid varit af det välsignelse-bringande slaget, att omsorgen om skenets bevarande undergräft den forna naiveten och barnsliga omedelbarheten samt att man genom att oktrojera seden ej i ringaste mån befordrar sedligheten.

Med dessa bilder från Tahiti och Hava'ii skiljas vi från Polynesien, för att i stället vända våra blickar till Mikronesien och Melanesien. Hvad angår särskildt befolkningen på Mikronesiens otaliga öar, så blir den behållning, vi för vår uppgift här hafva att påräkna, af föga betydenhet. Härtill kommer, att denna befolkning är af samma stam, som polynesierna, ehuru på ett och annat ställe kunna träffas afvikelser från deras seder och bruk, hvilka äro att tillskrifva inflytandet af ett annat här uppträdande element eller cle papuanska melanesierna. En märklig och karaktäristisk öfvergång, å ena sidan från polynesier till mikronesier och å den andra från de sistnämnda till melanesierna, utgöra Gilbert-arkipelagens invånare. Lifvet kan bland dem knappast längre kallas en idyll; krigets yrke spelar en vigtig roll och omfattas ej blott af män, utan äfven af qvinnor. Här, liksom på Pelew-öarna,

få blott de tatuerade flickorna ingå giftermål, och de, hvilka ej hafva råd att underkasta sig en så kostsam operation, få följaktligen för alltid stanna på öfverblifna kartan.

Tatuermönstren bestå af punkter och linier, sällan deremot af figurer, föreställande föremål ur det dagliga lifvet, fiskar eller fåglar. De vestliga Karolinernas befolkning är den, som, i fråga om öfverdrifvet användande af detta försköningsmedel, kommer Gilbert-arkipelagens närmast. Bland de mest omtyckta mönstren för det täcka könet äro flera rader små prickar på axlar och armar. För sjelfva operationen betjenar man sig af ett instrument, liknande ett ritstift, men i ena ändan rundt och klufvet. Medelst en i den runda öppningen anbragt liten träkil kan denna öppning minskas eller förstoras, allt efter finare eller gröfre mönster; äfven begagnas en kam, hvilkens tänder indrifvas i skinnet och naturligtvis äfven i köttet, hvarpå det använda svarta färgämnet framträder med en blågrå ton. På några öar håller man, vidkommande den följda teckningen, strängt på skilnaden könen emellan; på många ställen äro qvinnorna endast lindrigt, på andra alis icke tatuerade.

Melanesierna utgöra den andra stammen i Söderhafs-öbornas stora familj. Såsom vi redan nämnt, äro de att anse som en ursprungligen malajisk befolkning, hvilken under tidernas lopp förvandlats till en pa-puansk. Melanesiernas kroppstyp är följaktligen papuaernas, och blott de idiom, de tala, hänvisa på deras malajiska härkomst och skilja dem i etnologiskt afseende från den rena papuan, hvilkens bekantskap vi längre fram komma att göra.

Annu mera påfallande, än i den yttre företeelsen, visar sig den redan anmärkta skilnaden mellan melanesier och polynesier i lefnadssätt och seder, af hvilka vi i synnerhet hafva att sysselsätta oss med qvinnokönets. Polynesiernas lättsinne, för att ej säga tygellöshet, saknas hos melanesierna nästan helt och hållet. Till de bland de förra redan vid ytterst tidiga år förekommande kärleksförbindelserna möter man hos de senare inga motstycken, ja, rädslan för dylika går så långt, att, enligt en på åtskilliga af öarna gängse åsigt, den yngling, som, förr än han fått skägg, det vill säga före sitt adertonde eller tjugonde år, inlåter sig med en qvinna, måste dö. Melanesiern gifter sig till följd häraf temligen sent, i hvarje händelse senare än polynesierna, bland hvilka formliga barnbröllop höra till vanligheten och hvilka låta äfven de mest omogna pojkar gifva fritt lopp åt sina älskogsfantasier.

Äfven hos melanesierna råder månggifte, men med betydliga inskränkningar; qvinnorna lefva här vida mera indraget och sedesamt, än de polynesiska, och desto märkligare är det, att de här så mycket sämre

behandlas. Man och hustru äro fullständigt söndrade från hvarandra. Qvinnorna deltaga ej en gång i männens måltider, och de gifta männen tillbringa nätterna utom hemmet i ett för hela byalaget gemensamt hus. En annan mörk sida af melanesiernas familjelif äro de hejdlöst bedrifna barnamorden, här åtföljda af en annan gräslighet eller aflifvandet af de ålderstigna och sjuka, hvilka ej mer kunna vara det allmänna till gagn. Förvånande är den slöa resignation, med hvilken de sistnämnda offren underkasta sig sitt hemska öde. Den naturliga följden af detta bruk är emellertid den, att hvarken barn eller ungdom hysa någon aktning för ålderdommen, ett socialt lyte, det vi redan mött hos polynesierna. Enligt uppgift af flera resande, fordrade ännu för ej länge sedan bruket, att hustrun följde sin man i döden, men det vill synas, som skulle numera missionsverksamheten lyckats afskaffa såväl denna, som kannibalismens än vederstyggligare osed.

Bland alla Melanesiens öar är Fidji- eller Viti-gruppens den mest bekanta och några anmärkningar om den torde derför ej sakna allt intresse. Många (såsom Pickering, Berthold Seemann, Williams, Prichard, med flera) påstå, att Fidji-öboarna egentligen ej äro melanesier, utan på visst sätt bilda en etnologisk öfvergångslänk mellan polynesierna och dessa. Stridsfrågan är ej af någon större vigt, då dylika förbindande led höra till de vanligaste företeelser och i ali synnerhet på det ofantliga australisk-oceaniska området en mängd etnografiska förhållanden förekomma, hvilka gäcka alla till deras regelbindande gjorda försök.

Eget för Fidji är, att tatuering förekommer nästan uteslutande bland qvinnor och äfven hos dessa ser man ej mycket deraf, då det mesta döljes af förklädet eller gördeln (liku). På unga flickor tatueras fingrarna med streck och stjernor, för att höja aptiten hos de höfdingar, åt hvilka de skola framräcka maten. Så snart en gift qvinna blifvit moder, anbringar hon genom samma operation en blå fläck vid hvardera mungipan. Allmänt är äfven bruket att måla kroppen med än den ena, än den andra färgen, och qvinnorna hålla sig i detta fall gerna till den lysande cinoberröda. Deras hufvudprydnad är betydligt enklare än männens, hvilken tager sig helt fantastisk ut. Det egentliga plagget består af ett sex fot långt stycke tunnt tyg, hvilket kastas kring länderna och fästes så, att ändarna hänga ned till knät. Smycken äro mycket i bruk; man borrar så stora hål som möjligt i öronen och dithänger de tyngsta föremål; vidare nyttjas bröstprydnader, halsband, glasperlor, stycken af perlemor, hundtänder, läderlappskäkar och annat dylikt. Arm-och benringar saknas aldrig och flickorna föredraga framför allt annat kransar, med hvilka de alldeles öfverhölja sig.

Följande hos öboarna allmänt spridda tro förtjenar för sin originalitet att anföras: Den, som vill komma till himmelen, måste nödvändigt hafva varit gift och medtaga bevisen härför till gudarna; häraf kom det nu upphäfda bruket att afdagataga den döde mannens hustrur. Ungkarlar hafva ej ringaste utsigt att inkomma i Fidjis paradis (biwiito); gör en sådan icke dess mindre något försök härtill, så kommer genast "den stora qvinnan" — en gudinna, som är alla ogifta mäns dödsfiende — springande, för att slita vettvillingen i stycken. Skulle hon misslyckas i detta sitt uppsåt, så är en annan hjelpsam gud till hands, hvilken mot en sten sönderslår den arma äktenskapshatande själen.

Näst efter Fidji-öboarna äro Nya Kaledoniens invånare de mest kända af alla melanesier. Nya Kaledonien är, som vi veta, fransk besittning och har under senaste åren i sin egenskap af straffkoloni och deportationsort för de fångna kommunarderna ådragit sig större uppmärksamhet, än någon annan Söderhafsö. Emellertid är om infödingarna ej stort mera att förtälja, än hvad som innefattas i våra redan meddelade uppgifter rörande melanesierna i allmänhet. Garnier, hvilken vi hafva att tacka för ganska värderika skildringar från ön, fann der geofager eller jord-ätare, uteslutande qvinnor, hvilka af sjuklig lystnad tillgripa denna spis; någon gång händer det, att barnet följer moderns föredömme. Denna jord har ingen smak och kallas på landets språk pagute. Paradisets eviga fröjder intaga främsta rummet bland de religiösa föreställningarna hos Nya Kaledoniens

kanaker. I detta paradis dansas mycket, barnen blifva fullvuxna och de gamla på nytt unga. Tron på en tillvaro efter döden utsträckes derhän, att den aflidne förmodas kunna efter godtycke nattetid besöka jorden och der ordna sina oafslutade angelägenheter. Häraf förklaras äfven den allmänna obenägenheten att nattetid lemna hemmet; man fruktar nämnligen att råka i vägen för någon dylik gengångare. Nya Kaledoniens öboar gå, liksom för öfrigt alla Söder-hafvets, med jättesteg sitt utslocknande till mötes. I detta afseende talande nog äro följande statistiska uppgifter: Poëbo-stammen, hvilken 1856 räknade femtusen medlemmar, hade 1864 sammansmultit till blott sju hundra, under det andra stammar, hvilka veterligen bestått af åtminstone två tusen, i närvarande stund uppskattas till föga mer än — ett hundra själar.

Det område, vi närmast efter detta beträda, är den stora ön Nya Guinea, de rena papuaernas stamhåll och för öfrigt en af de minst kända trakterna på vår planet. Skälet till sistnämnda förhållande är att söka dels i infödingarnas fiendtlighet mot främlingar, dels i de för sjöfarten så farliga korallref, hvilka omgifva ön och göra flera af dess

hamnar fullkomligt otillgängliga. Medan således delar af kusten gjorts till föremål för ofullständiga undersökningar, är det inre än i dag för oss ett fullständigt okändt land.

Det säkraste kännetecknet på den rena (australiska) papuan är det tjocka, långa, tofviga håret, hvilket likt en annan peruk omgifver hans hufvud. Med skötseln af denna sin naturliga prydnad sysselsätter han sig flera timmar om dagen och använder hvarje ledigt ögonblick till dess bearbetande med den treuddiga bambukammen. Qvinnorna hoptaga håret i långa piskor eller pryda det med fjädrar; äfvenså användes ett färgämne, bestående af en röd, pulveriserad substans. Under det männen vanligen gå nakna, anlägger den qvinliga ungdommen vid manbarhetsålderns inträde en liku, sådan vi redan beskrifvit den. Trots denna sin adamitiska toalett, utmärka sig dock papuaerna i hög grad genom sedesamhet och kyskhet, liksom de äfven få beröm för sin mot föräldrar visade vördnad och sin syskonkärlek. De vid bröllop, barnsöl och dödsfall gängse bruken vittna likaledes om ett förtroligt familjelif.

I sjelfva verket utgör också familjen hos papuaerna hela samhällsskickets medelpunkt. Mannen är i patriarkalisk mening dess öfverhufvud och har som sådant rätt att taga så många hustrur, som honom lyster. Äktenskapet är uteslutande affär och saknar, så när som på de bullrande festligheter, af hvilka det åtföljes, hvarje ceremoniell egenskap. Längre inåt ön skall dock vid förlofningar vara öfligt, att såväl brud som brudgum, tillika med de närmaste slägtingarna, lätt rista sig i pannan till beseglande af det knutna förbundet.

Det ligger i sakens natur, att hos ett så lågt stående naturfolk, som papuaerna, någon egentlig barnuppfostran ej kan komma i fråga. De små lemnas, från det ögonblick de lärt sig gå, helt och hållet åt sig sjelfva; någon tid derefter börja gossarna hjelpa fadern med jagt och fiske och .flickorna sysselsättas af modern med göromål inomhus. I allmänhet: sätter man större värde på flickor än gossar, enär de förra, då giftermålet, som vi redan veta, äger naturen af ett köp, på visst sätt utgöra familjens lefvande kapital.

Märklig är papuaernas omvårdnad om det orenligaste af alla husdjur — svinet. Griskultingar åtnjuta hos Nya Guineas täcka kön samma rättigheter, som knähunden inom Europa. De resande, hvilka någon gång förirrat sig till öns kuster, funno sig af ingenting så öfverraskade, som då de sågo unga flickor vagga förstnämnda slags fyrfotingar på sina armar, trycka dem till sitt bröst och öfverhopa dem med de ömmaste smeknamn. De unga tärnorna torde emellertid kunna räkna på öfverseende, åtminstone af en hvar, som har sig bekant, hurusom en

liknande svinkult, om ock i finare form, någon tid funnit prestinnor i en stor mängd af vesterlandets mest på modet varande damer.

Papuafamiljens hem utgöres af en pålbyggnad, i hvilken hustrurna äga sitt särskilda rum. Under sitt hafvande tillstånd måste de dock lemna hemmet och afvakta sin nedkomst i enkom för detta ändamål utanför byn uppförda hyddor. Vid inredningen af sin bostad och förfärdigandet af sitt husgeråd ådagalägger papuan en konstfärdighet, sådan man ingalunda skulle vänta sig hos ett så outveckladt folk; han äger nämnligen ett ganska tydligt formsinne, hvilket yttrar sig i härm-ning, på plastisk väg, af flerahanda föremål. Äfven dans och musik roar honom mycket, hvarvid likväl konsten kommer temligen till korta, ty medan dansen inskränker sig till groteska språng, får musiken nästan sitt enda uttryck i ett, märg och ben genomträngande, dunkande på trumma.

Papuaernas vigtigaste näringsfång är fisket af trepang (holothuria edülii). Skall någon köpa sig hustru, så erlägger han ett visst antal af dessa stråldjur, hvilka af kineserna anses för en den största läckerhet. Men ej nog med hustru; för trepang köper man sig också åtskilligt annat, såsom elfenben, gong-gonger, kinesiskt porslin, bomullstyg och andra goda saker. Utan trepang skulle papuan ej kunna tillåta sig någon, ens den ringaste, lyx, ja, hela hans temligen lifliga byteshandel skulle med ens afstanna. Det var emellertid om hustruköpet vi skulle tala. Så snart friaren med sin blifvande svärfader blifvit ense om priset, gifver han sig åstad på en sjöresa, som räcker från några månader till ett helt år och under hvilken han, med sin af en urhålkad trädstam bestående prahu (ekstock) seglar från ö till ö, oafbrutet fångande och samlande trepang. Någon oro för hem och ägodelar behöfver han ej hysa, då han vet, att ingen under tidén rör dem. Vid sin återkomst aflemnar han sin fångst, och uppgår den ej till det bestämda beloppet, så blir han sin svärfars gäldenär, ett förhållande, som emellertid sällan på något alltför tryckande sätt gör sig kännbart.

Kasta vi till slut en blick på Nya Guineas naturbeskaffenhet, så visar sig denna vara af mångfaldigt vexlande slag: kusten är delvis högländ och bergig, delvis lågländ med öfverflödande växtlighet och der bakom liggande djupa urskogar. Gräsmark, liksom odlingar, anträffas på ytterst få ställen; oftast draga sig skogarna ända ned till hafvet, öfver hvars spegel de jättelika grenarna sträcka sig, liksom enkom för att bereda de omkring dem slingrade lianerna ett efterlängtadt tillfälle att fira sig dit ned. I det inre resa sig väldiga bergmassor, och dit är det förmodligen skogarna sträcka sig, ehuru ingen europe kunnat framtränga nog långt, för att undersöka förhållandet. Den vegetatio-

nens, om Indien eller åtminstone den malajiska arkipelagen påminnande,, yppighet, som utmärker Nya Guinea — det är också beläget så godt som invid eqvatorn —, fortfar äfven på öarna i det ej synnerligt breda Torres-sundet. Efter öfverfarten af detta befinna vi oss vid kap York,, den nordligaste udden af Australiens fasta land, och det är med de etnografiska förhållandena inom detta sistnämnda eller den femte verlds-kontinenten, vi nu några ögonblick vilja sysselsätta oss.

Rörande det rum inom rassystemet, som bör anvisas australierna, samt gången af deras kulturutveckling, äro etnologerna än i dag ej

ense. De mest motsägande åsigter hafva i detta afseende framställts af utmärkta forskare, såsom en Darwin, F. Müller, Gerland, Meinicke, Young och många andra. Det säkra ar, att vi här hafva att göra med en af de lägst stående medlemmarna i menskligheternas stora familj. Hos australierna befinna vi oss midt uppe i den tidigaste stenåldern; stenen utgör här materialet vid ej blott förfärdigandet af vapnen,, utan äfven tillredandet af födan. De blott för få dagars bruk beräknade boningar, i hvilka de hålla till, äro obeqvämare till och med än många djurs kulor eller lyor. De religiösa föreställningarna äro dunkla och förvirrade, yttrande sig på sin höjd i dyrkan af de dödas andar, husgudar, af hvilka nästan hvarje familj har sina särskilda, eller träd och stenar.

Den mörka taflan har dock äfven ljuspunkter, till hvilka äro att räkna en på sina ställen framträdande, varm tillgifvenhet mellan föräldrar och barn, gästfrihet samt medkänsla för de sjuka och svaga. Australierns yttre företeelse är så ofördelaktig som möjligt. Han är a£ medellängd eller derunder och har extremiteter af, synnerligast hvad de nedre beträffar, påfallande magerhet; benbyggnaden är också skäligen klen. Hufvudet, smalt och aflångt, är hos männen något vackrare, än hos qvinnorna. Näsan är bred och intryckt, de temligen djupt liggande

ögonen små oeh stickande svarta, munnen öfverdrifvit utvecklad och -öronen utstående. Det sträfva håret är tjockt liksom skäggväxten hos männen, hvilkas kropp äfven i öfrigt är starkt hårbevuxen.

Våra meddelanden om de australiska qvinnorna kunna naturligtvis endast afse företeelser, hvilka på något sätt belysa folkets moraliska -och intellektuella egenskaper, och på dylika är tillgången ringa. Säkert är, att familjeväsendet befinner sig i sin linda. Månggiftet, utan hvarje inskränkning för någondera könet, är allmänt rådande. Qvinnan, hvilken, enligt dessa vildars åsigt, saknar själ, intager den tänkbart lägsta ställning och behandlas derefter; äktenskapet kan näppeligen göra anspråk på detta namn, då det föregås hvarken af någon trolofnings- eller vigningsakt. Vid frieriet är det oftast blott den fysiska styrkan hos mannen, som gifver utslaget, i det han helt enkelt röfvar sin utkorade och, i händelse han derför tages för hufvudet, åberopar den gjorda gerningen. Sällsamt är bruket att på hvarje nygift qvinna afbita ett stycke af venstra lillfingret, ett åtagande, som tillkommer någon af hennes mans förutvarande hustrur. • Något skäl till detta förfarande kunna australierna ej uppgifva, lika litet som de kunna förmås till någon förklaring öfver flera andra bland dem öfliga symboliska handlingar eller Öfver betydelsen af deras oformliga gudabilder.

Lika illa, som qvinnorna af männen, behandlas i allmänhet barnen af föräldrarna, ehuru, som vi nämnt, hedrande undantag finnas. Så snart barnen kunna gå, lemnas de helt och hållet åt sig sjelfva. Senare företagas med dem en del operationer, såsom tandutslagningen och målningen af deras kropp, äfvensom man gifver dem namn, hvilket senare ombytes på olika tider. Så få flickorna ett nytt efter sitt tionde år och de gifta qvinnorna förändra sitt tre gånger under lifstiden; ett motsvarande förhållande äger rum med det manliga könet. Tschirin-tschiri eller tandutslagningsceremonien företages med såväl flickor som gossar af fyllda åtta års ålder cch består deri, att de båda öfra framtänderna utdrifvas medelst stötar af en träkil, hvilket, då barnens tandfällning nyss försiggått, ej förorsakar dem någon större smärta. Patienten måste under de närmaste dagarna efter operationen taga sig till vara för att få se någon menniska på ryggen, emedan i annan händelse, enligt den rådande vidskepliga öfvertygelsen, hans mun växer igen.

Toaletten torde ej välla australiskorna så särdeles stora bekymmer, enär de flesta af dem gå fullkomligt nakna, något, som knappast bör förvåna, då man känner båda könens obekantskap med en känsla sådan som blygseln. Qvinnorna äro emellertid fåfänga nog att underkasta sig den smärtsamma tatueringen, liksom de af samma orsak ej26 2

hafva något emot att behandlas med färgborsten. Håret prydes med fiskben, snäckor och tänder; unga flickor inpudra det med röd jord eller insmörja det med fett och strö sedan deröfver några näfvar fjäder af olika färger; äfven vingfjädrarna af större fåglar, till exempel emu, instickas med fördel deri. Till qvinnornas smycken hör äfven kultra-kul trå, ett halsband af menniskohår, med deri på behöriga afstånd insnodda små bitar af vass; af de sistnämnda förfärdiga qvinnorna äfven den gördel, som kallas mimdamunda. Den mest omtyckta af alla prydnader är emellertid ett slags fint, mångfärgadt bomullsnät, egentligen blott en enda, men ofta sina sex till sju hundra fot lång snodd, som lindas kring kroppen och tillsammans med dylika, på tvären anbragta, kommer att bilda liksom maskorna i ett nät. En liknande detalj af toaletten är jinka, hvilken dock ej består af bomull, utan af hår. Nämna vi så vurtavurta, ett slags armband, samt snäckhalsbanden, så torde vi nära nog hafva genomgått en australisk skönhets hela garnityr.

En af båda könens förnämsta förlustelser är den så kallade korro-berri, en krigsdans, hvilken, vid skenet från på en gång månen och upptända eldar, utföres uteslutande af män, hvilka för detta ändamål målat och utstyrt sig så fantastiskt som möjligt. Enligt doktor H. Beck-ler framställer den sig på följande sätt: Dansplanen omgifves på tre sidor af ofantliga eldar, hvilka oupphörligt underhållas; den fjerde sidan eller fonden är mörk. Framför hvad vi skulle kalla rampen sitta främst de åskådande männen, alla på huk och ångifvande takten genom att kraftigt slå

sina bumeranger mot hvarandra; bakom dem hafva qvinnorna och barnen lägrat sig i oregelbundna grupper. Så snart bume-rangerna tystnat, höres från qvinnornas krets ett sakta klagande, halft sjungande sorl, vid hvilket de på skådebanan uppträdande männen, liksom gripna af djup smärta, afbryta sin dans och göra helt om, för att gruppvis och långsamt draga sig mot fonden. Snart ljuda dock bume-rangerna på nytt, och nu rycka dansarena fram i ett slutet led, liksom till strids, skingra sig åter och bilda ett virrvarr af rörelser, allt under en vild kor, beledsagad af häftiga stampningar. Qvinnorna bidraga efter bästa förmåga till oväsendet, i det de med knytnäfvama bearbeta dukar, dem de likt trumskinn spännt öfver knäna, eller ock med flata händerna smälla på sina egna, nakna ben. Samma förlopp upprepas under det följande af aftonen eller natten i oändlighet.

Hvad som måste förefalla öfverraskande är, att under ett samhällsskick så primitivt, som det härvarande, finna, ej blott en antydning till ståndsväsende, utan till på köpet ett ganska långt drifvet sådant, hvilket — liksom hos alla dermed utrustade naturfolk — ingenstädes tydligare,BLAND SÖDERHAFSFOLKEN.

än i den vid äktenskapsförbindelser gällande praxis, träder i dagen. Det gifves nämnligen tvänne hufvudfamiljer eller kaster, hvardera med två underafdelningar, och i alla dessa sammanfattas männen under en, qvinnorna under en annan kollektiv-benämning, så att tillsammans åtta dylika benämningar förekomma. Männen kunna ingå gifte i vare sig högre eller lägre familj (kast) än deras egen, men barnen följa efter regeln moderns rang, dock så, att de ständigt erhålla (manligt eller qvinligt) namn efter en annan kast, än den hon tillhört.

Australierna försvinna, sedan den hvita rasen tagit deras kontinent i besittning, småningom från dennas yta. Stundligen mer och mer undanträngda, hafva de i närvarande stund sina tillhåll inom de lågt liggande trakterna längst inne i landet, hvilka höra till de vildaste och mest afskräckande på jorden. Ej ens närmare kusten äga naturförhållandena något för främlingar lockande, och det är först efter de 1851 gjorda guldupptäckterna, landet kan glädja sig åt den raska utveckling, om hvilken i närvarande dag de flesta af härvarande engelska kolonier vittna. En utförligare skildring af dessa kolonier ligger naturligtvis utom vårt ämne, hvadan vi blott vilja påpeka, huruledes här präktiga och folkrika städer, såsom Melbourne med sina två hundra femtio tusen invånare, hunnit efterträda de förra, få och torftiga nybyggena, järnvägs- och telegraflinier, skolor och välgörenhetsanstalter, lärda institut, bibliotek, teatrar och så vidare i stor myckenhet skådat dagen samt en verldshandel uppblomstrat, allt under loppet af några få årtionden. Vill man bilda sig ett begrepp om kolonisternas lefnadssätt, så bör man bevista något af de stora folknöjena eller någon högtidsdag göra en promenad kring hamnkajerna i Sidney, "Söderns drottning", hvars herrliga vik hvimlar af alla slags fartyg, stora oceanfarare ej till förglömmandes. Öfverallt ses mångfärgade flaggor, festligt prydda skaror och en liflighet, sådan den i en verldsstad plägar råda. En annan syn i samma väg erbjuda kapplöpningsdagarna vid Randwick och Fia-mington, då den nationella sporten kan finna mer än hundra tusen intresserade ' åskådare. Naturligtvis hafva engelsmännen omskolat äfven sina öfriga moderna förströelser i australisk jord, och koloniernas uppväxande ungdom roar sig lika flitigt med cricketspel och dylikt, som någonsin de fullblodiga sönerna af gamla England. Öfverallt herrskar välmåga, liksom sinne för lag och ordning; kolonierna, hvilka en gång utgjorde vistelseort för dömda förbrytare och sista vädjoban för äfventyrare af alla slag, hafva sålunda fullständigt ömsat skaplynne och vinna med hvarje dag, som går, synbarligen nya fördelar i kulturens ädla täflingskamp.280

I Sidneys hamn ligger den ångare, som skall föra oss från de australisk-oceaniska regionerna, och den är klar att afgå. Vi hålla först ostlig kurs, för att efter sex dagar landa vid Auckland, hufvudstaden för Nya Zeelands båda öar. Visserligen skulle det ej sakna sitt intresse, att här se oss en smula omkring, i synnerhet i de längre inåt ön belägna trakterna, der urbefolkningen, maorierna, uthållit en så lång, fast fruktlös, strid mot Europas öfvermäktiga odling; men olyckligtvis hafva vi ej tid, ty ångaren fortsätter redan följande dag sin resa. Denna gång styr den rakt in i Polynesiens överld, och dess närmaste mål är Tonga-tabu, den förnämsta af Vänskapsöarna. Här träffa vi infödingar, i hyfsning liksom naturgåfvor alla öfriga Söderhafsboar öfverlägsna och under sin konung Georg njutande alla ett ordnadt stats- och familjelifs förmåner. En företeelse af samma art möta

vi på vår nästa station, de nyligen så mycket omtalade Samoa-öarna, i hvilkas förnämsta hamn, Apia, vi under loppet af en dag hvila ut. Derefter bär det åter vidare, ständigt i nordostlig riktning; nästan midt på Stilla oceanens oerhörda vattenbäcken passera vi eqvatorn, och på den tjugoandra dagen efter vår afresa från Sidney öfverraskas vi af en praktfull syn, som plötsligt dyker upp ur vågorna: det är våra gamla bekanta, Sandwichsöarnas väldiga vulkaner. I Honolulus hamn, der vi nu ankrat, råder liflig rörelse, tv den australiska linien korsas här af den stora Pacific- eller San Francisco-Jokohama-Shanghai-linien. Äfven denna hamn lemna vi,

o ° 'o

för att numera rakt ostligt fortsätta var resa. Atta dagar gunga vi ater på hafvet, precis tretio dagar hafva förflutit, sedan vi först inskeppade oss, då fjärran vid horisonten våglinierna af stolta bergskedjor börja framskymta ur töcknen: vi äro i Amerika, vid den romantiska kusten kring San Francisco.

Papuanska toalettsaker.1. Samhällslifvet inom Förenta Staterna.

San Francisco och dess sociala lif. — Allmänna anmärkningar rörande samhällstillståndet inom Unionen. — Mormonismen. — Joe Smith och Brigham Young. — Saltsjöstaden. — Mormonismens organisation och väsende. — Mormonska damer. — "Pluralitet" och "besegling". — Den jordiska och himmelska beseglingen. — Polygami eller polyandri? — Andra religiösa sekter. — "Shakers" och deras lära. — "Mor Anna".— "Revivals" och "Camp-meetings".— Bibelkommunister.— Qvinno-gemensamhet eller "det sammansatta äktenskapet". — Om qvinnofrågan i allmänhet. — Spiritister och sierskor.— Elisabet Denton.— Qvinliga kämpar för qvinnans rättigheter och deras system. — De innersta orsakerna till emancipationsrörelsen. — Statistiska missförhållanden. — Den amerikanska qvinnans ideella verksamhet. — Framstående författarinnor inom Unionen. — Det offentliga lifvet i de stora städerna. — Fåfänga och lyx. — Qvinliga nykterhetspredikanter. — Bilder från städerna: New-York, Chicago, S:t Louis, Cincinnati, Washington, Boston, Philadelphia, New-Orleans, Baltimore. — Ur prairie-indianernas familje-och qvinnolif. — Negrerna.

fsr i våra dagar "Stilla hafvets drottning" — San Francisco reser sig, låg för något mer än tre årtionden sedan en liten z. spansk-mexikansk by, Yerba Buena kallad. Ingenting är mera betecknande för den oerhörda utvecklingen i den fjärran vestern, än den, man kan säga fabelaktiga, hastighet, med hvilken denna Californias hufvudstad uppnått sin nuvarande blomstring. Efter det upptäckten af det första guldförande lagret 1846 gifvit lösen till en allmän stormlöpning mot härvarande Stillahafskust, kommo snart äfven andra tungt vägande skäl — bland dem den utomordentliga fruktbarhet, som gör remsan mellan hafvet och det aktningsbjudande Sierra Nevada till en enda trädgård, samt, framför allt, hamnens sällsynt gynnsamma läge — vågskålen att än varaktigare sjunka till förmån för provinsen och staden.

San Francisco är beläget vid norra ändan af en liten halfö, som med fasta landet, med hvilket den är parallel, bildar den nära tio geografiska mil långa och i medeltal tre mil breda San Fransisco-viken. Midt emot denna halfös, af San Franciscos byggnadsmassor infattade, spets höjer sig en annan halfö, Saucelito, hvilken likaledes med fasta landet norr och öster ut bildar de rymliga Oaklands- och San Pablo-vikarna. Det smala sund, som skiljer San Francisco från Saucelito, är den verldsberömda "Gyllene porten" (Golden gate), inloppet till förutnämnda vikar och hamnar, och bjuder den resande på ett panorama af ojämnförlig skönhet. Redan ute på hafvet kan man, hafva vi sagt, urskilja de stolta höjder, hvilkas fantastiska toppar och skogbeklädda sidor långt borta i bakgrunden infatta hela taflan som i en ram; i sjelfva sundet (kanalen) se vi murarna af ett fäste uppstiga ur det glittrande vattnet, och ju längre in i hamnen vi komma, dess mer vinner skådespelet i mångfald, lif och färg. Kustbergen (Coast rangè) komma den motsatta stranden så nära, att vi tycka oss kunna nå dem med handen, och på det ställe, der den saftiga trädgårdsgrönskan likaledes närmar sig vattnet, liksom för att bada sig deri, se vi ett stycke stad, med det mest intagande läge: det är Oakland, San Franciscos "Brooklyn", Central-Pacificbanans slutstation och således på samma gång den ena begynnelsepunkten för det väldiga järnband, genom hvilket tvänne haf sammansmidts med hvarandra.

Från redden deremot sysselsätter ett annat sceneri så godt som alla våra sinnen: vi befinna oss inför det höjder och kullar betäckande San Francisco med dess friskt pulserande lif. Pustande ångskorstenar, lokomotiv, hvisslande liksom i öfvermodig glädje, en oåtergiflig blandning af brusande, surrande, döfva och gälla läten — en af skepp och farkoster hvimlande hamn och öfver alltsammans en slöja af dunst och rök — på allt detta bjuder San Francisco, och just sådant har vår fantasi på afstånd målat sig det. Större är den öfverraskning, som väntar den resande, då han begifvit sig i land. Förmodligen spöka på förhand i hans hjerna hvarjehanda fasaväckande föreställningar om denna trakts vilda och laglösa lif; han erinrar sig de äfventyrliga figurer, hvilkas bekantskap han i den eller den romanen gjort, och vädrar i hvarje mötande, väderbiten och trasig proletär en af samhällets fågelfria, som sätter sin rätt på spetsen af sin bowieknif, och likaså är han beredd att möta en mängd fräcka qvinnor, kortligen, alla dessa typiska representanter af den transatlantiska guldfebern, hvilkas själsfränder man emellertid träffar äfven i våra på denna sida oceanen befintliga offentliga spelhus.

Dessa dystra dimbilder skingras emellertid liksom andra dunster i den vänliga morgonsolens strålar, blott den resande hunnit kasta sig in midt ibland guldstadens brokiga och feberaktigt rörliga lif. Öfverallt ser han endast ordning och välmåga. Glänsande rader af vördnadsbjudande byggnader innesluta breda och beqväma gator; till och med de många af trä uppförda husen, tillhörande förmögna privatpersoner, vittna om god smak samt sinne för ordning, renlighet och symmetri, och den, som kastar en blick i det inre af dessa luftiga boningar, öfverraskas af en stundom till det fabelaktiga gränsande prakt. På Kearny-, Montgommery- och California-gatorna, San Franciscos pulsådror, saknas intet af det för hvarje annan stor stad utmärkande. Lysande butiker aflösa hvarandra, menniskostammen rör sig upp och ned, välklädda fotgängare upptaga de jämna, breda trottoarerna och i körbanan jaga eleganta ryttare och ekipager dem förbi. I synnerhet liflig är trafiken på de ställen, der den ombesörjes medelst häst- och ståltrådslin-banor; de sistnämnda hafva visat sig rent af ovärderliga för alla, hvilka hafva sin bostad vid de på höga kullar belägna Clary- och California-gatorna — den senare prunkande med, bland andra, "järnvägskungarnas" palats. Ensamt på Clary-gatans linbana hafva sedan dess öppnande befordrats nära två millioner passagerare.

Lika tilldragande, som Californias ständigt milda luftstreck, äro äfven dess glada, fast på sin tid illa förkättrade, invånare. Den gästfrihet, främlingar i San Francisco åtnjuta, är med rätta berömd; en hvar, som finner smak för och trefnad i ett omvexlande sällskapslif, bör här neppeligen känna sig otillfredsställd. Särskildt den amerikanska fruntimmersverlden förtrollar hvarje europe. I Amerika — säger Lehnert — vet man ej af det vanvettiga tvång, för hvilket flickorna hos oss göras till föremål ännu vid en ålder, då de svårligen längre kunna kallas förföriska. Man tänker der allt för högt om deras personliga värdighet, för att något ständigt öfvervakande skulle anses af nöden. En nordamerikansk ungmö mottager bekanta herrar, då de komma på besök, och åker, rider eller promenerar i sällskap med dem bäst hon behagar, utan att det faller någon menniska in att rynka på näsan öfver detta hennes beteende.

Äfven i detta afseende gör man sig hos oss sedan lång tid tillbaka temligen förvända föreställningar. Hvem har till exempel ej hört talas om behöfligheten af anslag å väggarna, medelst hvilka tobakstuggande gentlemen vänligen anmodas att spotta, ej pär utan i kaminen? Eller om andra herrar, hvilka icke af något slags försynthet låta afhålla sig från att, när så bär till, uppvakta damerna med grof heter? Emeller-

tid är dylikt oerhördt inom goda sällskap äfven i Amerika, om det ock der, som hos oss, kan förekomma inom kretsar, de der på sitt sätt hafva rättighet att sätta sig öfver goda tonen, af skäl att de — aldrig lärt, hvad dermed förstås.

De manliga invånarna i California äro stora beundrare af det motsatta könet, hvars makt är den enda, utom dollarns, som de erkänna. Den rådande falska föreställningen om det allt igenom demokratiska i nordamerikansk handel och vandel vederlägges af ingenting på ett mera slående sätt, än af det faktum, att qvinnorna här städse

bilda ett slags aristokrati i ordets bästa och ädlaste mening — en andens aristokrati, bland hvilken den fria blicken, den fina smaken, den poetiska och konstnärliga verksamheten, med ett ord, det ideella elementet, finna sina lyckligaste representanter. Hvilken lämpligare motvigt mot den rastlöst sträfsamma, allt igenom på lifvets materiella uppgifter riktade, manliga hälften af det nordamerikanska samhället läte väl också tänka sig, än dessa vårdarinnor af mindre förgängliga skatter, dessa prestinnor vid ideens altarhärd?

Ett lika fördelaktigt intryck, som af lifvet inom de mera framstående af San Franciscos familjer, erhåller man af det offentliga "fashionabla" lifvet. Det, som här mest förvånar en europe, är frånvaron af de lejon och flanörer, hvilka hos oss utgöra ett staffage af på en gång löjligaste och vidrigaste slag. Den kaliforniska qvinnoverlden skulle säkert, derest de funnes, inom kort oskadliggöra dessa från alla våra verldsstäders promenadplatser oskiljaktiga karikatyrer. I San Francisco känner man hvarken lättingar eller privilegierade goddagspiltar. Alla verka, arbeta och göra sig på ett eller annat sätt nyttiga. Till och med de unga flickorna af god familj utgöra intet undantag härifrån; äro de af det excentriska slaget, så ingå de i en "kyrkobyggnadsförening", som samlar fonder genom att tillställa basarer, konserter, expositioner och dylikt. Med den sålunda till stånd komna kyrkan begåfvas någon ung själasörjare, som förstått tillvinna sig det ungdomliga sällskapets sympatier. Mången sådan förenings "president", den man måhända tänker sig som ett slags emanciperade fågelskrämma, skulle kunna förvrida hufvudet på äfven de mest bortskämda af våra kurtisörer och ohjelpligt förvandla honom till ett af de täcka "systrarnas" viljelösaste verktyg.

Trots dessa många ljuskällor inom San Franciscos sociala lif, saknar det dock ej sin mörka sida. Vi syfta på den kinesiska invandringen eller fastmera på de så kallade kulierna, hvilka knappast äro annat än slafvar. Det mest betänkliga i den kinesiska frågan, såvida som den rör California, är, att den gula rasen i denna stat genom till-N

strömningen förökas vida hastigare, än den hvita. Det kan ej vara vår afsigt, att här inlåta oss på de vidtutseende sociala spörsmål, hvilka i sammanhang med detta förhållande kunna uppstå; de få rader, vi kunna egna ämnet, afse uteslutande den qvinliga afdelningen af invandrarna. I California finnas ungefär tre tusen kinesiskor. Af en den 3 Februari 1870 till statens lagstiftande församling in gifven berättelse från ett för ändamålet tillsatt utskott visar sig, att en stor del af "invandrerskorna" bortförts från sina hem och utskeppats för det skändligaste af alla ändamål, och genom intyg af polismästarna i California styrkes, att dessa qvinnor, liksom boskap, säljas till den mestbjudande, då vid hela förloppet ej så mycket som skuggan af ett kontrakt med dem kommer i fråga. De köpas och säljas åter lika obesväradt, som hvarje loflig artikel, och polisen står, öfverraskande nog, fullkomligt vanmäktig inför själahandlarna.

Huru litet det, under sådana omständigheter, kan blifva fråga om något familjelif bland Californias kineser, inses lätt. De värsta megäror i menniskohamn skola ännu vara englar i renhet jämnförda med dessa kinesiskor, hvilka, i sitt hemland behandlade som en likgiltig, ofta rent af föraktlig vara, sakna äfven den ringaste aning om tukt och moral, sedlighet och qvinlighet. Californiska tidningar påstå, att en hord kinesiskor är värre än kolera. Vi äga många de intressantaste och på samma gång naturtrognaste skildringar af Californias kinesiska qvarter, skildringar, af hvilka sannolikt många af våra läsarinnor likaledes tagit kännedom och hvilka visserligen ej äro egnade att vederqvicka själ och hjerta. Man tänke sig blott försatt till denna mörka labyrint af gränder, med dess förpestade luft, dess i himmelshöjd upptornade hus, i hvilka inrymmas spel- och andra lastens nästen och der sedeslösheten firar sina gräsligaste orgier; alla dessa, af papperslyktor svagt upplysta boningar äro fullpackade med menskliga varelser, på hvilka samtliga eländet tryckt sin stämpel. Det vore helt enkelt en omöjlighet att beskrifva allt, hvad man, vid en vandring genom detta fasans tillhåll, får se och höra. Ej ens härvarande, med stor beqvämlighet och lyx utrustade, restauranter äro egnade att till sig locka europeiska kunder. Ett par med purpurrödt sminkade damer i prakttoaletter, med små, vanskapliga och i vidunderligt trånga skor inklämda fötter samt en alldeles omöjlig hårklädsel, traktera här den kinesiska lutan och framsnattra dervid, för gästernas uppbyggelses skull, någon nationalvisa från den blommiga midtens rike.

Sedan vi med dessa flygtiga drag inledt raden af våra bilder ur de nordamerikanska Förenta Staternas sociala lif, låta vi nu de öfriga

i brokig omvexling följa. Vi stöta dervid visserligen så godt som uteslutande på företeelser, hvilka måste förefalla den europeiske läsaren minst sagdt besynnerliga. Hvad man härvid dock ej får glömma är, att inom Unionen mer, än på något annat ställe i verlden, det religiösa elementet bestämmande inverkar på alla samhällslifvets förhållanden.. Som man vet, gifves här ingen statens religion, blott ett obestämdt antal konfessioner. Bland den babyloniska förbistringen af sådana skola

I ett mormonhem.

vi emellertid fästa oss vid och framhålla blott de märkligaste, då redan detta torde gifva våra läsarinnor en temligen tillfyllestgörande bild af den egendomliga verld, om hvilken så mycket, äfven förträffligt, skrifvits och som härstädes likväl är så godt som obekant. *

Då vi sålunda till en början gå att sysselsätta oss med mormonismen, vidröra vi med detsamma en af de brinnande sociala frågor, på

* Denna anmärkning torde, som man finner, hos oss hafva en mindre vidsträckt tillämplig' het, än i författarens hemland. Öfvers, anm.

hvilka den stora transatlantiska republiken, som bekant, ej lider någon brist. Frågan har emellertid många sidor. En af dessa är exempelvis den, att månggiftet, ehuru utan förbehåll erkändt förderflig^ likväl ej hindrat mormonerna att föra sitt samfund, såsom ett fast slutet och väl ordnadt helt, allt vidare framåt på förkofringens bana och att de allestädes hafva att glädja sig åt välstånd. En orienterande blick på mormonismens historia intygar bättre än allt annat verkligheten af detta förhållande. Hvad som ingifver oss ett slags beundran, är ej den seghet, med hvilken lärans förste anhängare fasthöllo vid sin uppgift, ty detta är ett för hvarje religiös-partikularistisk rörelse mer eller mindre utmärkande drag; det är snarare det kulturvärde, som mormonerna, trots den — visserligen blott allt för berättigade — ovilja de väckt, icke dess mindre representera.

Då Brigham Young, den ej länge sedan aflidne "mormon-påfven", efter sin mödosamma vandring genom prärier-na och öfver Klippbergen först uppträdde inom U-tah-indianernas territorium i den fjärran vestern, var ali den nuvarande herrligheten fullständig vildmark. För de flyende "sista dagarnas helige", hvilkas led dessförinnan, tack vare hedningarnas fanatism, betydligt glesnat, framställde sig emellertid det öfvergifna land, dit de nedstigit, som ett verkligt Kanaan, ett löftets och den välsignelsedigra framtidens land. Också kunde åsynen af en nejd, som denna, ej undgå att mäktigt inverka på deras fantasi. Vid deras fötter låg Saltsjön, glimmande liksom af millioner diamantkristaller, och vid randen af den underbara slätten, på hvilken intet menskligt väsende

stod att upptäcka, höjde sig Uintah- och Wahsatch-bergens väldiga toppar. Här, i den otillgängliga gömma, naturen sjelf beredt dem, kände de sig säkra för sina fienders förföljelser, här kunde de lägga grundstenen till sitt Nya Jerusalem och obehindradt föra en vandel, som stämde öfverens med de heliga urkunder, dem lärans stiftare, Joe (Josef) Smith, förklarat vara en Guds omedelbara uppenbarelse. Brigham Young, deras dåvarande ledare, gick emellertid några steg längre än företrädaren. Medan denne, med bibehållande af Gamla testamentet, i sin "Book of Mormon'9 stympat det Nya och efter sin egen smak förtydligat den kristna läran inom några af dess mera omtvistade områden, härvid åberopande uppenbarelser, hvilka kommit honom särskildt till del, förklarade sig Brigham Young, "Herrens lejon", utan betänkande för en Jesu Kristi efterträdare och tillvann sig i sjelfva

verket en till formlig dyrkan gränsande lydnad. Det är äfven Young, icke Smith, som bland mormonerna infört månggiftet, om också denna institution tillvitades dem redan under deras första vistelse i Ohio och Illinois. Young påstod, att månggiftet genom gudomlig uppenbarelse blifvit redan Smith i dennes tid anbefaldt, och tillade ytterligare, att Smith verkligen ägt flera hustrur. Profetens familj — sjelf hade han den 7 Juni 1844 lynchats i Illinois af det uppbragta folket — inlade emellertid redan från början sin gensaga mot dessa fabler, och sålunda uppstod tidigt inom mormonismens eget sköte en schism, till hvilken en annan senare skulle sälla sig.

Det var den 24 Juli 1847, Brigham Young anlände till den stora Saltsjön. Redan några få dagar derefter utstakades området för en stor stad och började uppbyggandet af det så kallade "tabernaklet". De första nödtorftiga nybyggena hafva på den korta tiden af tre decennier hunnit utveckla sig till en stor, af breda gator genomskuren stad, med ståtliga hus, trädgårdar, parker, promenader och offentliga byggnader (hotell och teatrar). Hvart helst man kastar blicken, mötes den af inbjudande anläggningar och de rika mormonernas prydliga boningar, hvilka dyka upp ur den yppiga grönskan. Särskildt beundras i "Saltsjöstaden" de byggnadskomplexer, der profeten ännu för få år sedan njöt den jordiska jämmerdalens sparsamma fröjder och hvilka utgöras af "Brighams block", med det dit hörande gula "lejonhuset", samt "bikupan", såsom den aflidne både fint och kärleksfullt plägade kalla sitt harem. Det vore emellertid ett misstag att föreställa sig dessa och andra liknande byggnader utmärkta genom någon synnerlig yttre prakt. De massiva "palatsen" äro till större delen kala och nyktra, nästan lika nyktra, som mormonismen sjelf, hvilkens sträfvan hufvudsakligen går ut på det fysiska välbefinnandet.

De "troende" utgöra visserligen i Saltsjöstaden det vida öfvervägande flertalet, men äro ingalunda alldeles ensamma om den. Så länge Utah och Youngs nya koloni förblefvo skilda från hvarje beröring med republiken, utgjorde staden mormonernas paradis. Den första olycka, som träffade sekten, bestod deri, att Utah, som vid tiden för invandringen ännu var mexikanskt område, blott ett år derefter och på samma gång, som California, afträddes till Förenta Staterna. Derigenom återföllo de troende under de hatade "hedningarnas" domvärjo, och var än icke något omedelbart trångmål att befara, så fanns dock ingen möjlighet att betvifla, det ju den hvita rasens småningom skeende framryckande mot vestern förr eller senare skulle sätta Nya Jerusalem i fara. Till yttermera visso inföll den epokgörande upptäckten af Californias guldrikedom ungefär samtidigt med Saltsjöstadens anläggning — och mer än denna upptäckt behöfdes ej, för att betaga de oerhörda afstånden mellan den nordamerikanska östern och vestern allt det afskräckande, de dittills ägt. Då slutligen år 1869 den stora Pacificbanan och blott ett år senare dess sidobana, Ogden-Salt lake City, öppnats för trafiken, så nedslogo med ens främmande och till en del fiendtliga lifselement midt i skötet af den mormonska organismen, och vid sidan af de troende uppspirade en generation af "gentiles" (hedningar); de sistnämnda hafva der emellertid ännu allt fortfarande ej så särdeles mycket att säga. Massan af mormonerna sluter sig envist och oböjligt tillsammans, uppfylld af på en gång vidskeplig vördnad och slafvisk fruktan för troslärans bud, och presidenten med sina tolf apostlar kan framgent, som tillförene, räkna på sina troendes blinda lydnad. Hvarken de senaste årens förföljelser eller det främmande inflytandet hafva slitit minsta refva i de gamla institutionerna; ja, medan i hemlandet de patriarkaliska förhållanden, som råda inom mormonfamiljerna, framkalla sjelfva de hedniska elementens afund, blomstrar å andra orter mer än någonsin det mormonska missionsväsendet och de troendes anhang förstärkes af friska krafter från år till år. I synnerhet från Danmark och Sverige har detta anhang under senare tid rekryterats, under det de romanska folken samt och synnerligen mot mormonrörelsen intaga en afvärjande hållning. Medan det i Saltsjöstadens harem ingalunda är någon brist på "systrar" af äfven rent germansk härkomst, är det å andra sidan bevisadt, att der ej finnes en enda fransyska. Den enda faran för mormonismen ligger i dess ständiga samfärdsel med den öfriga verlden, till följd af hvilken dess stela partikularism löper fara att småningom fördelas genom modernt-civilisatoriska inflytelser. I sjelfva Utah hafva också redan flera icke-mormonska individer, särskildt åtskilliga af

tysk nationalitet, förstått genom kraft och begåfning göra sig bemärkta, mecl påföljd, att de der bekläda offentliga sysslor såsom lärare, bibliotekarier eller tjenstemän; och det är — såsom P. Oeker träffande anmärker — dessas andliga öfverlägsenhet, som här framdeles skall föra det sedliga samhällets talan, och det vida framgångsrikare, än hundratals anklagelseskrifter, lärda stridsskrifter och fromma missioner förmått.

Hvad beträffar den strid, de Förenta Staternas regering fört mot det mormonska ofoget, så har dess resultat hittilldags varit så godt som inga. Ar 1871, under Grants presidentskap, gjordes första ansträngningen i denna väg, men strandade ömkligen på skäl af rent legislativ beskaffenhet. Häktade och för månggifte redan dömda mormoner måste nämnligen frikännas och lösgifvas, enär juryn, i strid mot lagens bokstaf, bestått af uteslutande hedniska medlemmar; en blandad jury åter kunde hafva medfört den ännu betänkligare följden, att de anklagade allesammans frikänts. Young sjelf var, under sitt värsta betryck, besluten att öfvergifva sin skapelse vid Saltsjön och grundlägga en ny koloni i Arizona, men dåliga konjunkturer åt detta håll förmådde honom att afstå från detta sitt uppsåt och med tyst resignation låta rättvisan hafva sin gång med afseende på honom och hans trogna — en gång, som visserligen ej ledde till det af vederbörande åsyftade målet, men emellertid i åtskilligt berörde mormonismens ömmaste punkter. Betecknande är? att de mormonska qvinnorna sjelfva visade sig allt utom välvilligt stämda mot hvarje till deras förmån vidtagen åtgärd, och detta ehuru alla skildrare af mormonismen, deribland sådana, hvilka med den äro grundligt förtrogna, sammanstämmande förklara, att den ej är någon qvinnornas religion. Det är bevisadt, att åtskilliga mormoners hustrur måste underkasta sig ett ganska ansträngande arbete, för att lifnära sig sjelfva, sina barn och, ej minst, sina män. Den mormonska qvinnans ställning inom samfundet är ej heller särdeles lysande, till bevis hvarpå länder redan den omständighet, att hennes värde mätes helt och hållet efter hennes makes. Så är det — enligt Youngs lära — blott genom männen hustrurna komma till himmelriket; det är derför särdeles maktpåliggande för hvarje flicka att blifva gift. Har hennes man flera hustrur och blir hon på jorden esomoftast tillbakasatt och förorättad, så blir hennes tillstånd i evigheten så mycket lyckligare. Mången flicka låter derför på sjelfva dödsbädden "besegla sig" vid en man, om möjligt någon kyrkans tjenare, då hon derigenom erhåller högre rang i himmelen. Enligt Oeker, finna i sjelfva verket alla mormonsystrarna läran allt utom angenäm. Ett drag af apati, en pregel af undergifven liknöjdhet, som ger dem alla en viss likhet med hvarandra, utgör det vältaliga vittnesbördet

om det ok, af hvilket de alla tryckas. Den bekante H. Dixon går ännu mycket längre, i det han, på grund af mångfaldig, personlig erfarenhet, gifver dem ett det allra ofördelaktigaste vitsord eller att de, under mormonismens inflytande, förlora hela sin betydenhet i socialt afseende. "De under skuggande träd gömda villornas långa, nakna väggar, tomma fönster, dörrar och verandor, erinra betraktaren snarare om den svartsjuka och det våld på friheten å ena samt den underdånighet å andra sidan, hvilka äro utmärkande för ett muhammedanskt harem, än om den glädje och välvilja, som böra råda i ett kristligt hem. Männen ses sällan i hemmet och ännu mera sällan i sällskap med sina hustrur. Det ser ut, som skulle afsöndring makarna emellan vara ett mod, der månggiftet är lag. De mormonska fruntimren äro ytterst ödmjuka och förhålla sig derjämte så stilla, som hade man ur dem lyckats bortpredika ali själ, all glädje, allt lif. De le sällan annat, än med en uttryckslös, trött blick. De hafva ganska små kunskaper och hafva intresse för ganska få saker; de äro skygga och tillbakadragna, liksom fruktade de, att ett om de allra allmännaste saker — en solnedgång, ett vattendrag eller ett berg — yttradt omdömme skulle från deras herrars sida upptagas som ett farligt ingrepp i det husliga lifvets allra heligaste. Under det gäster befinna sig på besök, efterskickas de, liksom hos oss barnen; de komma in på några ögonblick, niga, taga den främmande i hand och smyga sig sedan åter ut, liksom kände de, att de i sällskap ej äro på sitt ställe."

Trots alla dessa skäl till missbelåtenhet med sin lott, ingåfvo Utahs qvinnor 1876 till kongressen en af mer än tjugotvå tusen bland dem undertecknad böneskrift, i hvilken de bland annat utbådo sig upphäfvandet af lagarna mot månggifte. Dessa qvinliga advokater för nämnda institution försäkrade på samma gång, att ingen enda af

dem genom våld eller öfvertalande tvungits att underteckna skriften, äfvensom att det ej tillåtits någon flicka af mindre än tolf års ålder att i den deltaga. Att månggiftet, äfven med denna meningsyttring, skulle hafva att påräkna någon särdeles lysande framtid, låter sig emellertid på goda grunder betvifla, helst damerna i Utah, efter Stillahafsbanans öppnande, utom åtskilliga andra nyheter, äfven lärt sig tillbedja modets afgud; de hafva numera anspråk på lifvet, framför allt på toaletten, hvilka för tio, tolf år sedan eller då Dixon besökte Saltsjöstaden der voro helt och hållet okända. Under dessa omständigheter blir mångiftet i sjelfva verket så godt som omöjliggjordt, då för den mormonske äkta mannen, som för många andra, redan en enda hustrus benägenhet att "följa med sin tid" torde falla sig kännbar nog. Noga räknadt, lära väl så-294

ledes till slut de personer få rätt, hvilka påstå mormonismens sönderfallande och upplösning, efter dess iråkade beröring med den öfriga verlden, vara endast en tidsfråga.

Rörande mormonismens väsende, hafva många och långa afhandlingar sett dagen; ja, inom hela det amerikanska samhällslifvet gifves måhända ingen enda företeelse, på hvilken kostats mera bläck och papper, än den Youngska "pluralitetens" teori och praxis. Hvarken mannen eller qvinnan, sade Young, kan ensam fullkomligt uppfylla Guds vilja; äktenskapet är till följd häraf den främsta af alla pligter på jorden och dess åsidosättande höjden af ali ohelighet. Sjelf ägde profeten femton till sexton hustrur eller kanhända ännu flera, clå man i Nya Jerusalem ej plägar bokföra de öfverste styrande medlemmarnas äktenskap. Deremot hafva Utahs qvinnor, allt ifrån mormonismens stiftelse, haft för sed att, så snart de blifvit enkor, låta genom distriktets biskop "besegla sig" vid någon af de tre presidenterna. Young blef på detta sätt förenad med en ansenlig mängd till åren komna fruntimmer, hvilka alla till namnet voro hans hustrur, utan att han någonsin gjort personlig bekantskap med mer än en bråkdel af hela antalet. De mest bekanta af hans hustrur äfven de facto voro "systrarna" Mary Ann Ängel, Alice, skaldinnan Eliza Snow, Lucy, Clare, Zina, Amelie, Eliza II, Margaret och Emiline, med hvilka tio han hade den nätta summan af tretiosju till fyratio barn. Qvinnorna bodde dels i "bikupan", dels i "lejonhuset" och "hvita villan", det äldsta huset i Saltsjöstaden. Om Youngs "favorithustru" berättade for ej länge sedan Oeker, att hon gift om sig och fått en egen bostad, Amelies palace. Betecknande är, att ingen af hustrurna med något slags ömhet vårdat sig om minnet af deras bortgångne herre och make. Det ställe, der Young ligger begrafven, är förvildadt och öde; en jättelik granithäll utan både prydnad och inskrift betäcker hans grafkulle, der hvarken någon blomma växer eller någonsin en vänlig hand nedlägger en krans. Det vill följaktligen synas, som skulle den store mormonchefens hustrur på andra sidan grafven vilja återgälda honom med samma försvinnande lilla mått af tillgifvenhet, som i lifstiden från hans sida kunde komma hvar och en af dem till del.

Den mångomtalade pluraliteten visar sig emellertid i en ännu fulare dager, än man i allmänhet förmodar. Dixon har bevisat tillvaron af giftermål mellan nära blodsförvandter, ett bruk, som hänvisar, ingalunda till det i Gamla testamentet, utan det i — de indianska wigwams rådande. De "helige" i Utah, hvilka för de af Abraham, Moses och Muhammed gjorda inskränkningarna i äktenskapet hafva endast ett medlidsamt löje, förklara med största säkerhet, att hvarken i naturen eller uppenbarelsenN ORD AMERIKA.

finnes något skäl, hvarför ej anförvandter skulle få gifta sig med hvarandra. I öfverensstämmelse härmed stå invånarinnorna i deras harem ofta i närmare skyldskap, i ali synnerhet till hvarandra, än med Unionens lagar är förenligt; att en man gifter sig med tvänne systrar, med sin broders enka eller, hvad än mera är, med både mor och dotter, är en i Saltsjöstaden alldaglig företeelse. Ja, på ett ställe i Utah kan man (eller kunde man åtminstone för ett eller annat år sedan) uppbygga sig med den på intet annat ställe i verlden förekommande synen af mormor, mor och dotter, beboende ett och samma harem, alla i egenskap af en och samma mans hustrur!

Under förhållanden så upprörande, som dessa, kan man ej förvånas öfver regeringens många försök att motverka mormonismens kringspridande. Nämnda läras förvillelser äro så niycket mer att beklaga, som i hvarje annat afseende om "de yttersta dagarnas heliga" intet annat än godt är att förtälja. I Nya Jerusalem, liksom i allmänhet hela territoriet Utah, råder öfverallt största ordning; hvarje man är idog och driftig, och en dagtjuf är någonting

lika oerhördt, som en tiggare eller landstrykare. Mormonerna hafva efter bästa förmåga tillgodogjort sig alla de utkomstkällor, det rikt välsignade landet erbjuder, och obestridligen i sin mån förvärfvat sig rätt att benämnas odlingens pionierer. Territoriets välmåga bevisas bäst af det enda faktum, att beloppet af dess afkastning under ett af de senaste åren besteg sig till mer än tjugo millioner dollars — detta med en befolkning af tillsammans blott ett hundra femtio tusen själar., Företräden, som dessa, uppväga emellertid näppeligen mormonismens dåliga sidor, då ett liknande resultat naturligtvis äfven utan det för sekten utmärkande månggiftet stode att vinna, medan å andra sidan en större utbredning af dess lära kunde hafva till följd en maktställning i politiskt afseende, som innebure väsentliga vådor för den bestående samhällsordningen. Då härtill kommer, att Nordamerika, som vi veta, är en den fruktbaraste jordmån för sektbildningar af hvarje slag, så läte sig följden ej ens aflägset beräkna, derest mormonismen å sin sida sönderfölle i en mängd med ömsesidig förbittring hvarandra bekämpande fraktioner. Dess "kyrka" räknar nu med afseende på månggiftet omkring tio tusen afgjorda dissenters. Under åren 1860—1865 kom det förnyade gånger till allvarsamma strider mellan de rätt-troende och deras motståndare, och anhängarna till en viss Joe Morris ned-gjordes derunder till största delen; blott några få familjer lyckades fly undan till Idaho.

Återstår att nämna några ord om mormonäktenskapets vigtigaste akt, den så kallade beseglingen. Det ställe i Saltsjöstaden, der den296

försiggår, kallas Endowment house. De fantastiska och delvis barocka ceremonier, af hvilka den åtföljes, erinra i mycket om frimurarnas. Beseglingen är af två slag: den, som gäller för lifstiden eller den jordiska, och den, som gäller för evigt eller den himmelska; med andra ord, mannen kan taga sig hustru antingen, såsom seden är inom den kristna kyrkan, för denna verlden eller ock för både denna och den kommande.

Bibel-kommunist-flickor.

Vid flygtigt påseende kunde man vara frestad att anse den senare formen helt enkelt för ett nonsens. Den är emellertid ej så oskyldig, som den synes. Då det jordiska och himmelska påtagligen äro två skilda saker, så förklara mormonismens apostlar, att en qvinna, som blifvit för tiden beseglad vid en man, utan ringaste betänklighet kan för evigheten beseglas vid en annan. Härvid kan i sjelfva verket frågas,

huru långt den förste, låtom oss säga jordiske, makens vetskap om sistnämnda, hemlighetsfulla förening sträcker sig och huruvida ej möjligen stundom åt denna kan gifvas något slags retroaktiv egenskap, hvarigenom båda äktenskapen kunde anses bestående i bredd med hvarandra. Sjelfva förneka mormonerna på det bestämdaste tillvaron af ett sådant förhållande, som ej dess mindre ganska ofta skall förekomma och som — behöfva vi väl tillägga det? — liknar polyandri så mycket,

Kykterhetsifrande qvinnor.

som det ena ägget det andra. Således en manlig lika väl som qvinlig pluralitet! Det är djerfva ord, vi här uttala, men vi befara ingen motsägelse, då vi påstå, det just den hemlighetsfullhet, i hvilken den himmelska beseglingen insvepes, gör troligt, att det genom en sådan förenade paret mindre fäster sig vid detta dess mystiska element, än vid andra, de der äfven i allra bästa fall måste anses innebära en för-gripelse mot den jordiske makens rättigheter. En i mormonismens irrgångar väl bevandrad författare frågar, elakt nog: "Hvilken man till en298

vacker hustru kan väl någonsin vara säker, att ej en apostel frestar hennes dygd genom förslaget att ingå clen besynnerliga, obestämbara föreningen för det andra lifvet just med honom, mannen af högre kyrklig rang?

Detta är emellertid ej på långt när allt. En qvinna kan, efter af profeten erhållet tillstånd, ingå det himmelska äktenskapet med något redan aflidet mormonhelgon, men dettas ställe inom sinneverlden företrädes i sådant fall af någon sektens äldste eller apostel, så framt ej till och med profeten sjelf ikläder sig det ansvarsfulla kallet att i

den aflidnes namn föröka verlden.

Dixon meddelar en tilldragelse i denna väg, der hjeltinnan var ett fruntimmer, som gripits af en oemotståndlig lust att gifta sig med den förste (mördade) profeten Smith. Hon företog för detta ändamål den långa resan till Saltsjöstaden, kastade sig för Brigham Youngs fötter och bönföll på det bevekligaste, att i Smiths namn få blifva beseglad vid honom. Profeten, välförsedd som han i sådant afseende förut var, hyste ringa benägenhet för saken; han gaf supplikanten idel fagra löften och skickade henne sina färde, men hennes lidelse var för stark att låta på detta sätt afspisa sig: hon återkom och tog profeten med storm. Han beseglade henne för evigheten vid Joe Smith, men inträdde sjelf i dennes rättigheter på jorden och införlifvade själabruden — med sitt harem. Detta erotiska svärmeri hos fruntimren på andra sidan Atlanten får sin enkla förklaring, om man drager sig till minnes de spiritistiska funderingar, af hvilka många bland dem så uteslutande beherrskas och till hvilka vi i det följande ytterligare skola återkomma.

Amerika, veta vi redan, är ett stort drifhus för religiöst sektväsende och öfverträffas i denna sin egenskap blott af ett enda land, nämnligen Ryssland. Nya trossamfund uppskjuta likt svampar ur den stora republikens jordmån, och den menskliga inbillningskraftens mest besatta foster kunna finna sitt förkroppsligande i de med någon särskild mission från ofvan utrustade "profeter", hvilka än här, än der plötsligt uppdyka och märkvärdigtvis genast få sig ett troende följe. Bland den stora mängden af hithörande företeelser vilja vi fästa oss vid tvänne, såsom i synnerhet betecknande för förhållandena inom Förenta Staterna; vi mena de så kallade shakers samt bibelkommunisterna.

På en solbelyst höjdsluttning, tre geografiska mil söder om den vid öfre Hudson belägna badorten "Nya Libanons källa", finna vi hemmet för det egendomliga samfund, som af folket är kändt under benämningen "de darrandes", men sjelft kallar sig "det förenade sällskapet af på Kristi andra tillkommelse troende". Dess egentliga stif-N ORD AMERIKA.

303

terska var Anna Lee, en fattig och, om man så vill, äfven okunnig flicka, som tidigt trädde i en innerlig gemenskap med sin Gud. Sedermera gifte hon sig med en man vid namn Stanley, men denna förbindelse blef olycklig och Anna erhöll utan svårighet sin makes tillåtelse att förena sig med sekten, som efteråt fick sitt här ofvan anförda vedernamn.

Skulle clet möjligen hafva varit dessa mindre lyckliga föregåenden, som bestämmande inverkat på profetissans läror? Shakers utgöra nämn-ligen mormonernas raka motsats: de förkasta äktenskapet. Deras kyrka grundar sig på den stora tanken, att himmelriket är kommet och att Kristus verkligen visat sig på jorden, för att der återställa Guds personliga herravälde. Till denna grundtanke sluta sig andra: de gamla lagarnas och samhällsinrättningarnas, i synnerhet äktenskapets, upphäfvande. "Mor Anna" förklarade, att Adams synd bestode i hans äktenskap med Eva, hvarigenom jorden befolkats med en hans afkomma, som aldrig bort vara till. Hon uppställde vidare såsom bestämmande dogm sjelfmordet i den form nämnligen, att åtminstone de utvalda, det vill säga samfundets medlemmar, genom ogift stånd borde i sin mån verka för menniskoslägtets utrotande.

Hvilken på en gång underbar och bisarr företeelse! Berget Libanon är medelpunkten för en verksamhet, med en bestämdt formulerad uppgift och en djupt ingripande organisation, medelpunkten, med ett ord, för ett helt och hållet för sig bestående lif. Detta samfund är ett, inom hvilket ingen födes och ingen tager maka; dess kärlek är, i ande som gerning, celibat, och könen äro här i evighet åtskilda; döden sjelf är blott en förändring af klädebonad, ett bortläggande af köttets synliga omhölje och iklädande af den osynlige andens herrlighet.

Mången skulle inför fakta, som dessa, kunna frestas till det antagande, att han här rätt och slätt har att göra med ett sällskap dårhushjon, med fanatiker, hvilka bergat sin förfelade tillvaro bakom en förskansning af halfförryckta dogmer eller söka ådagalägga sin afvoghet mot den bestående ordningen genom förkunnandet af en hop sociala och religiösa godtyckligheter. Och dock är det med motsatsen af allt detta, vi här sammanträffa. Liksom mormonerna, egna sig shakers oaf-låtligen åt arbetet; de skatta högt "familjens" gemensamma intresse, och då

de, likt kommunisterna, hylla egendomsgemensamhetens grundsats, så arbetar hvar och en för alla. Hvar och en af de till antalet aderton församlingarna — hvilka åter sönderfalla i femtioåtta familjer och sammanlagdt räkna omkring två tusen fyra hundra medlemmar — är ett litet kulturcentrum för sig, utmärkt af ordning, idoghet, måttlighet, kyskhet300

och fromhet. Vid åsynen af dess gator skulle man tro sig vistas i ett utdödt samhälle, ty man möter der inga utskänkningsställen eller ölstugor, intet fängelse och intet pantlånekontor. Det hela är en bild af den mest solljusa helgdagsstämning, och samma intryck får man af ställets lyckliga invånare, dem knappast något enda af lifvets missljud uppskrämmer ur deras stilla tanke- och känsloverld.

Kortligen, en främling måste känna sig sällsamt berörd af det dagliga lifvet i en sådan shakerfamilj. Och öfverraskningen blir ännu större, då man midt ibland ali denna frid och rikedom ser vandra omkring en mängd unga män och qvinnor, hvilka aldrig fattats af kärlekens trollmakt, aldrig tänka på tillfredsställandet af dess på en gång välgörande och förtärande låga, liksom man nära nog med vemod ser de glada och täcka barnen, hvilka såsom fullvuxna aldrig skola få glädja sig åt en egen afkomma. Shakerqvinnorna, hvilkas drägt utgöres af en liten musslinshufva, en hvit halsduk, som betäcker axlar och bröst samt en säcklik, rakskuren, ända ned till fotknölarna räckande röck, äro till en del verkliga skönheter, men det för dem alla, liksom för sektens öfriga medlemmar, gemensamt utmärkande, är det milda och goda tycket; endast i de yngre flickornas drag slumrar något, som kunde tagas för svårmod, men säkerligen ej gör skäl för detta namn, utan snarare är uttrycket af den mest ostörda, den innerligaste själsfrid.

Då den manlige shakern är munk, liksom den qvinliga är nunna, så ligger det i sakens natur, att sekten skulle dö ut, derest den ej gång efter annan erhölle förstärkning. Något missionsväsen äger den dock ej; shakers öfverlåta helt och hållet åt skickeisen omsorgen för samfundets tillväxt. Denna tillväxt är vanligen ymnigast vid de religösa så kallade revivals (fester till återupplifvande af tron), skådespel, hvilka i öfverdrift och osmaklighet hos de civiliserade folken torde hafva få sina likar. Den religiösa lidelsen utbryter i Amerika likt en feber, på de hetaste ställen och i de vildaste trakter, vanligtvis vid gränserna af det uppodlade och hyfsade området, och då alltid i skötet af någon till ytterlighet gående sekt. Särskildt beryktade äro i denna väg de camp-meetings, der revivalistpredikanter med ursinniga åthäfvor förehålla den syndfulla menskligheten dess uselhet. Och alla närvarande representanter af denna menskligheten — farmers och deras hustrur, negrer och rödskinn —, alla sitta de bleka, med hårdt sammanpressade läppar och knäppta händer eller vrida sig i förtviflans vånda under intrycket af det förkrossande talet och i känslan af sina synders öfvermätt. Många bland qvinnorna rusa vildt omkring i laget, fäkta med armarna, nedkasta sig med ansigtet mot jorden samt få svimningar och hysteriskaN ORD AMERIKA.

anfall. Shakers försäkra, att hvarje stor väckelse af andligt slag, som genomgått landet sedan sekten för ett århundrade sedan stiftades, haft till följd uppkomsten af en ny församling på grundvalen af mor Annas läror. De aderton nuvarande församlingarna motsvara på det nogaste lika många sådana väckelser.

En annan sekt, som likaledes förtjenar vår uppmärksamhet, utgöres af de vid Oneida-bäcken boende så kallade bibelkommunisterna, det enda samfund inom Förenta Staterna, som på ett omfattande sätt till-lämpar socialismens ledande ideer. I "bibelmenniskornas" ögon är äktenskapet bedrägeri och egendommen stöld; de hafva lösslitit sig från republiken och på egendoms- och qvinnogemensamhetens grund bildat ett religiöst samhälle. Deras store profet, som sålunda efter sitt eget hufvud förbättrat verlden, heter fader Noyes. Enligt hans åsigt, hafva alla stora amerikanska socialister gjort sig skyldiga till det felet att glömma förverkliga hvad de lärt. Noyes sätter derför framom sina båda hufvuddogmer rörande "broderskap mellan män och qvinnor" samt "gemensamhet i arbetet och dess frukter" tvänne andra grundvilkor: friden med Gud och räddningen från synden.

En annan bibelkommunisternas hufvudlära är den om "sympatien", som förbättrar individens vilja och "försonar

naturen med lydnaden^ friheten med ljuset". Den enda möjliga utväg att lefva lycklig inom detta samfund består således deri, att man handlar så, som den allmänna meningen finner angenämast vara. Man antager, att familjen alltid är bättre än den enskilde.

Dixon, som lemnat oss särdeles värderika meddelanden från sin vistelse bland bibelkommunisterna, säger om dem: "Den verkliga kärnan af deras lära om familjen är ett könens förhållande till hvarandra, som af dem kallas 'det sammansatta äktenskapet'. Egendomsgemensamhet* säga de, innefattar äfven qvinnogemensamhet. Enligt Noyes' påstående skall den begå ett misstag, som säger antingen, att man blott en enda gång i sitt lif kan älska eller att man ej kan älska flera föremål samtidigt. Tvärt om: en blick på det menskliga hjertats hemliga historia skall visa, att det ganska väl förmår både att älska flera särskilda gånger och flera af det motsatta könet på en gång. Sådan är nämnligen naturens lag. Af denna orsak är nu medlemmarnas af en med alla och alla med en sammansatta äktenskap det mest påfallande draget i samfundets organisation: en ritus, som förvandlar det hela till en enda familjekrets. Hvarje man blir hvarje qvinnas broder och make, hvarje qvinna hvarje mans syster och äkta maka." Dixon bestyrker, som sig bör, förekomsten af dessa hårresande förhållanden genom meddelande302

af en "kanon rörande kärleken", den Noyes för hans räkning egenhändigt nedskrifvit.

Öfverraskande är den ordning, verksamhet, välmåga och frid, vi hos bibelmenniskorna, liksom förut bland mormoner och shakers, möta. Alla händer äro oaflåtligt sysselsatta med förkofrandet af den gemensamma egendommen. Handtverkarna ex professo utöfva sitt yrke, de, som varit landtmän, sköta jorden och affärshufvudena afsätta alstren af de andras flit. Bland qvinnorna skola finnas fulländade skönheter. De bära håret kortklippt och benadt i midten; korsetter användas aldrig; ett slags ända upp till halsen igenknäppt tunika af musslin, bomull eller groft siden med löst nedhängande ärmar räcker till knät och vida benkläder af samma slags tyg fullständiga toaletten. De unga flickorna skola utmärka sig genom en ovanlig grad af smidighet och behag, liksom man äfven hos dem träffar vackra ansigten, så vackra till och med, att de skola kunna tillfredsställa det mest bortskämda öga och värma det kallaste hjerta.

Samfundet har sjelft från början varit genomträngdt af öfvertygelsen om en blifvande framgång. Också visar det sig synnerligen tillmötesgående mot behofvet hos en hel hop folk af båda könen; det är liksom enkom skapadt för blaserade män och excentriska qvinnor, hvilka alla här i religionens namn få gifva fritt lopp åt sina lidelser. Bibelmenniskorna och deras profet hafva upphöjt den fria kärleken till ledande grundsats för samhällslifvet och räknat på i detta afseende befintliga sympatier hos den öfriga befolkningen; också hafva de, såsom senaste underrättelser gifva vid handen, ingalunda misstagit sig i denna sin beräkning.

Dessa egendomliga sociala förhållanden inom Unionens stater äro på visst sätt foster af de i Amerika gängse åsigterna om moralen, åsigter, hvilka, såsom erfarenheten utvisar, hos olika folk ej så litet skilja sig från hvarandra. Detta är ett etniskt moment, som gör sig gällande äfven hos nya rasbildningar; ,och den blandning, som ägt rum mellan den infödda och den inflyttade rasen röjer sig särskildt inom Unionen i såväl åskådningssätt som karaktärsegenskaper. Ännu inflytelserikare, än detta moment, synes oss emellertid den amerikanska qvinnans sociala ställning, med allt hvad dermed i närmare eller fjärmare mån sammanhänger. Den så kallade qvinnofrågan har här satt sinnena i rörelse på ett sätt, som inom hela den öfriga verlden saknar sitt motstycke, en rörelse, hvartill upphofvet torde vara att söka i det för landet egna missförhållandet i statistiskt afseende mellan de båda könen och som först efteråt nått sin höjd genom de märkvärdiga doktriner, hvilka framställts af cle qvinliga förkämparna för det svagare könets rättigheter.234 NORD A MER IK A.

Det onda har emellertid ännu en annan sida. Såsom kändt, har spiritismen på intet annat ställe i verlden funnit så tacksam marknad, som bland amerikanerna af anglosachsisk härkomst. För tolf till femton år sedan räknade man redan tre millioner anhängare af denna då nya lära, hvilka i alla större städer, i synnerhet Chicago, Philadelphia och Providence (Rhode Island), utlyste väldiga sammankomster. John Pier-pont från Washington var den förste, som dekreterade, att hittills rådande religiösa föreställningar ej längre tillfredsställde den odödliga själen, att kyrkorna till följd deraf ej uppfyllde sitt ändamål och det naturenliga sambandet mellan själarna på denna och

andra sidan grafven blott medelst nya uppenbarelser kunde hållas vid makt. Som naturligt var, tog man med detsamma sin tillflykt till hela den bekanta apparaten af andebesvärjelse och andeskåderi, och de förut okända "medierna" blefvo från denna stund det allena rådande själsliga elementet i naturen, liksom spiritismen sjelf blef själen i en ny samhällsordning.

Till det oerhörda tilloppet af troende bidrog qvinnokönet med en aktningsbjudande procent. En särskild spiritistisk tidning uppträdde, som utom den nya trons högre lärosatser äfven bearbetade de praktiska behofvens rika fält, och de qvinliga medierna försmådde ej heller att i prunkande reklamer till salu utbjuda sin konst på det öfvernatur-liga området. En mistress Eliza Williams erbjöd sitt biträde inom medicinen, en annan dam, S. J. Young, affischerade sig såsom clairvoyante inom samma vetenskap, och en tredje, mistress H. S. Seymour, ställde sig såsom "försöksmedium" till hvars och ens förfogande, andra hokus-pokus att förtiga. Naturligtvis måste tjenster af sådan betydenhet äfven betalas derefter, och vid sidan af de osynliga andarna spelade dollarn inom spiritistförsamlingarna alltjämnt den vigtigaste rollen.

Innan kort utvecklades ur spiritisternas massa ett slags qvinligt presterskap, sierskornas. Det uppstod i Boston, Agassiz' och Long-fellows stad, och dess stifterska var Elisabet Denton. Huru oskadlig denna skola — annat torde sällskapet ej kunna kallas — än tager sig ut, blef den dock af stor vigt för qvinnofrågan. Sierskorna framställde den åsigt, att deras organism vore en känsligare, vida mer omfattande, kortligen en ojämnförligt högre än männens. Ensamt qvinnan förmår medelst flygten af en mot himmelen sig svingande fantasi helt och fullt fatta andeverlden, icke så den grofve och hårde mannen, hvilkens egen andlighet lemnar allt för mycket öfrigt att önska. Vi få längre ned se, hurusom förfäktarinnorna af qvinnans rätt satt detta sitt påstående i spetsen för alla de öfriga, hvaraf obestridligen följer, att den så vidt-omtalade qvinnofrågan har sitt spiritistiska uppslag.304

Det ligger i sakens natur, att qvinnor, hvilkas ande i spiritistisk mening omfattar hela universum, äfven måste känna sig uppfordrade att närmare nagelfara mensklighetens eländiga institutioner. Snart sammanträdde i New-York ett möte af gifta och ogifta qvinnor, vid hvilket sådana ämnen, som kärleken, äktenskapet och äktenskapsskilnaden samt flera med dem beslägtade, drogos under debatt och månget maktspråk upphöjdes till rang af mötesbeslut. Sålunda började kampen: handsken

var kastad mot det starkare könet. För att gifva sina teorier ett historiskt underlag, beträdde man negationens väg; närmast bekämpades läran om syndafallet (idess bibliska form), alla de gamla lagstiftarna framställdes i en löjlig dager och hvarje det husliga lifvets tradition vändes upp och ned. Skälet, hvarför ormen (vishetens sinnebild) uppfordrade Eva och ej mannen att äta af kunskapens träd, såg man deri, att den senare var oförmögen af en sådan "högre kunskap". Den förförelse, för hvilken menniskoslägtets stammoder dukade under, var således af rent andlig art och meddelades först genom den redan i paradiset högre stående qvinnan åt mannen.

Efter det dessa märkliga forskarinnor sålunda framställt hela den menskliga utvecklingshistorien såsom en enda, storartad förvillelse och borträsonnerat hvarje ädlare och med menniskovärdet öfverensstämmande förhållande könen emellan, öfvergingo de från negationen till påståenden af positivt slag. På den första allmänna qvinnokongressen, som

Präri-indianska.N ORD AMERIKA.

kort derefter samlades i Ohio, antogs en resolution i tjugotvå artiklar, genom hvilken de båda könens sociala likställighet i teoretiskt som praktiskt afseende skulle vara genomförd. Anmärkningsvärd är den lång-modighet, att ej säga sorglöshet, Unionens myndigheter under hela agitationen lade i dagen; det var dock en formlig qvinnorevolution, som utbrutit inom Rhode Island och Ohio, men i synnerhet i Massachusetts. Qvinnofrihetens apostlar förklarade helt kategoriskt, att de för framtiden

Neger-damer.

komme att anse alla lagar, genom hvilka, enligt deras åsigt, könet: orättfärdigt förtrycktes, vara af noll och intet värde.

Samtidigt med denna, kungjordes äfven en resolution af följande innehåll: Hvarje mensklig varelse, som uppnått mogen ålder, som står under lagen och genom skatter bidrager till regeringens ändamål, måste äfven vara röstberättigad; politiska rättigheter hafva ingenting att skaffa med könet och ordet "man" bör utplånas ur hvarje konstitution; förordningar rörande äganderätten böra, såvida som de angå äkta makar*

revideras och det på sådant sätt, att qvinnan uncler makens lifstid äger lika mycken kontroll, som han, öfver den genom bådas gemensamma arbete och gemensamma uppoffringar förvärfvade förmögenheten, att hon blifver mannens arfvinge till samma utsträckning, som han är hennes, samt att hon ända till sin död äger att genom testamente förordna om lika del af den gemensamma förmögenheten, som mannen.

Det lider intet tvifvel, att ju vissa delar af lagstiftningen, särskildt de, hvilka angå egendoms-, arfs- och personliga rättigheter, afgjordt omhuldat mannen på qvinnans bekostnad och ännu göra det. På detta område låter för den skull en förbättring af qvinnans sociala ställning ganska väl tänka sig och samtliga kulturland hafva också vidtagit flera, åt tillgodoseendet af detta rent praktiska behof syftande, om ock skäligen hofsamma reformer. Hvad derutöfver är, kan kallas tomma hjern-spöken, för att ej säga galenskap. Hvad skall man till exempel tänka, då en af dessa ifrerskor beklagar sig öfver eller till och med protesterar mot presternas sed att inleda sin predikan med helsningsordet: "Högt älskade bröder!" — alldeles, säger hon, som räknade de qvinnorna för ingenting eller för ej närvarande — eller då en annan förklarar äktenskapet för ett ofullkomligt uttryck af förhållandet mellan båda könen, ja, för ett rent "oheligt tillstånd"?

Emancipationens förkämpar hafva, som vi redan nämnt, ej stannat vid frågor af rent social beskaffenhet; de hafva äfven gripit öfver på naturvetenskapens område och framställt qvinnan såsom den högsta och mest fulländade organism i naturen. "Mannen är blott djurens urbild, medan qvinnan, till följd af de själsgåfvor, med hvilka hon utrustats, är att hänföra under den himmelska rangordningen. Han är jordens herre och hon är himmelens sändebud." En artig europe skulle här infalla: "Ja visst: ty hon är en engel!" — I nyssnämnda lära ligger för öfrigt en motsägelse, den nämnligen, att mannen uttryckligen erkännes såsom "jordens herre", hvilket ju är hvad emancipationens förkämpar just vilja bestrida.

Ju djupare man intränger i dessa teorier, desto tydligare skönjer man — spiritismens hästhof. Emancipationsvurmarna hafva upphöjt qvinnan till rang af ej mer och ej mindre än profetissa. De betona härunder uttryckligen qvinnans förmåga att "sätta sig i förbindelse med de himmelska sfärerna", och denna öfversvinnelighet är verkligen nära att betaga frågan hela det allvar, som onekligen ligger på dess djup. Ja, svärmerskorna i Ohio och Massachusetts gå ännu längre; de förklara vetenskapen visserligen vara ett mannens obestridliga område, men denna vetenskap är, liksom dess idkare, grof och sinlig. Såsom dessN ORD AMERIKA.

motvigt har, genom qvinnans högre begåfning, uppstått spiritualismen, den rena och heliga vetenskapen, framtidens religion. Endast denna har sig en roll anvisad vid sanningens uppdagande; "den objektiva verlden börjar öfvergå i den subjektiva, och det högre könet skall med tillhjelp af ett inre ljus för oss lösa himmelens och helvetets mysterier/' Således äro vi lyckligt framkomna till spiritismens och — qvinnoemanci-pationens program.

Elisabet Denton håller före, att företrädet bör tillerkännas qvinnan på den grund, att hon, förutom alla de organ, dem hon analogt med mannen besitter, står ensam om ytterligare ett eller digifningens. Samma auktoritet åberopar äfven den sanning, att ett väsende står högre i den mån, det är sammansatt af flera egenskaper, och

drager deraf den slutsats, att som detta är fallet med qvinnan, måste mannen vara henne underlägsen. På den sålunda vunna grundvalen faller det sig naturligtvis ej svårt att omstjelpa hela vetenskapens byggnad, något, som vår författarinna likaledes gör med den Darwinska teorien om de rudimentära organen hos handjuren. Darwin betraktar nämnligen de rudimentära mammæ såsom lemningar af organ, hvilka fordom voro afsedda för verkligt bruk — det vill säga, han tror att männens funktioner i urtiden stått qvinnornas något närmare, än nu är fallet. Elisabet Denton går i motsatt ordning, i det hon påstår, att dessa mammæ äro ämnen till nya organ eller, med andra ord, att männen i tidens längd skola utvecklas till förmåga af med qvinnans likartade funktioner.

Hvad författarinnan ordar om qvinnans kroppsliga och organiska fullkomlighet, beror för öfrigt, särskildt hvad den anglosachsisk-amerikan-ska rasen angår, på en beklaglig illusion. Som de amerikanska qvinnorna sällan befatta sig med kroppsarbete, slappas deras muskler, så att de få ett svagt och sjukligt utseende. En oartig yankee utlät sig vid ett tillfälle om sina landsmaninnor sålunda: "De hafva ingen benbyggnad, inga muskler, ingen saft — blott nerver. Och huru skulle det kunna annorlunda vara? I stället för bröd äta de krita, i stället för vin dricka de isvatten; de bära trånga snörlif och tunna skor." Och till slut menar den oborstade karlen tro på, att "sådana varelser hafva ingen seghet och — himlen vare lof! — om hundra år skall ej en enda af deras afkomlingar finnas i lifvet". Sannt är, hvad äfven europeiska betraktare nödgats medgifva, att flickorna inom Unionens stater (helst de norra och östra) med alla sina kroppsliga företräden för öfrigt, sin intressanta blekhet, sina sköna drag och sitt fängslande väsen, likväl förråda en öfverhandtagande brist på lifskraft. Till följd af deras härkomst från olika europeiska folk, kunna för öfrigt vissa skiftningar i

utseendet iakttagas. I de norra staterna, der det holländska blodet gör sig gällande, hafva fruntimren finare hy, mera glänsande och djupblåa ögon, än de af engelsk börd; en New-York-skönhet har mera färg, en Boston-skönhet mera eld och finhet. Öfverallt är det blott inom de högre stånden, som det ursprungliga engelska skönhetsidealet bibehållit sig, och beundrare af detta försäkra, att många damer inom Unionen tryggt kunna inlåta sig på en täflan med de skönaste af örikets.

leke dess mindre beklagar sig till och med en amerikanska — Catherine E. Becher — öfver att hon, allt sedan början af detta århundrade, inom sin vidsträckta, hela Unionen omfattande, krets af bekanta funnit blott tio gifta qvinnor, hvilka åtnjutit en verkligt blomstrande helsa. Ett missförhållande, som i någon mån bär skulden härför, är qvinnokönets numeriska underlägsenhet. Enligt 1860 års folkräkning öfversteg inom Unionen antalet hvita män de hvita qvinnornas med sju hundra tretiotre tusen, och ännu tio år senare utgjorde skilnaden fyra hundra sextionio tusen, således nära en half million individer.

Denna uppenbara brist på proportion utgör, som vi antydt, äfven en af de grundläggande orsakerna till emancipationsrörelsen. I Amerika är ej mannen, utan qvinnan, den på äktenskapsmarknaden dominerande parten; medan i Europa, der de respektive kulturlandens qvinliga befolkning med åtskilliga hundratusental öfverskjuter den manliga, en formlig jagt efter äkta män äger rum, behöfver i Amerika den giftaslystna flickan ej inlåta sig på någon dylik steeple chase. Hon har fritt val bland otaliga giftaskandidater; hon vet, att hon redan på grund af sitt kön är från alla håll eftersökt och fjäsad och att hennes hand i och för sig representerar ett kapital. Häraf förklaras äfven det talesätt, enligt hvilket inom Unionen icke männen, utan flickorna, äro de som fria. De se häri blott en könets naturliga företrädesrättighet, och den suveräna makt, med hvilken till och med den obetydligaste kammartärna förfogar öfver sitt hjerta och sin hand, har hos Amerikas qvinliga verld framkallat det stolta sjelfmedvetande, som når sin spets i emancipationsfebern. Ingen flicka vill här blifva arbeterska; qvinlig betjening är något så godt som alldeles oerhördt, då ju till och med den fattigaste hvad stund hon vill kan blifva gift. Med undantag af Maryland, New-Hampshire, New-Jersey, New-York, North-Carolina, Rhode Island och Columbia råder inom alla öfriga stater och territorier en ständig och ifrig efterfrågan å flickor. Man saknar sådana i familjerna, i umgängeslivet, på danslokalerna, på promenaderna, på teatrarna, med ett ord, öfverallt; ja, till och med i sjelfva Saltsjöstaden ljuder allt emellanåt ropet på dem.

Det är lätt begripligt, att vederbörande under sådana omständigheter sätta sig på sina höga hästar och att oset af deras företräden stiger dem åt Jiufvudet mer än nödigt är. De uppträda ej med samma anspråkslöshet, som de sedesamma, om sin blifvande äktenskapliga lycka bekymrade, fröknarna, misserna, senoritorna och hvad de nu heta i

o

andra land. A andra sidan förekomma dock ej heller ens i Amerika emanciperade ungmor till så stort antal, som vi europeer falskeligen förmena; vi syfta på sådana manhaftiga damer, hvilka i järnvägsvagnen eller i ångfartygssalongen, i Saratogas park, på Broadway och för öfrigt litet hvarstädes väcka vår ovilja genom sin stortalighet, sina cqvinliga fasoner och sin i hvarje ögonblick framlysande, rent af motbjudande, egenkärlek. Dylika företeelser äro lyckligtvis inom det amerikanska sällskapslifvet lika sällsynta, som den sluskige, tobakstuggande gentlemannen, den der förer högt språk till höger och venster och lägger benen på bordet eller öfver stolskarmen.

Och dock återfår saken ej så litet af sin obehagliga färg, då vi se de hedervärda och sedesamma korförarinnorna för sitt kön i den lyck-saliggörande känslan af sin gudalikhet sitta till doms öfver det manliga, "råa och sinliga" slägtet. I dylika församlingar är det, man underhåller de ideer rörande äktenskapet, hvilka uteslutande komma sektväsendet till godo. De af församlingens hoppgifvande ledamöter, som af grundsats förakta nämnda institution, hafva alltid såsom sista resurs att tillgå någon shakerfamilj. Andra uppgå i spiritismens blåa dunster, medan ännu andra förfalla i en motsatt ytterlighet genom hyllandet af den fria kärlekens teori, hvilken slutligen leder dem i armarna på Saltsjöstadens polygamer eller rent af bibelkommunismens pantagamer. Sålunda — vi upprepa det — utgör inom de Förenta Staterna den oriktiga proportionen i antal, könen emellan, hufvudkällan för allt det reformatoriska svammel, på hvilket emancipationsfrågan är så rik och af hvilket vi här för läsaren framlagt ett begränsadt urval.

Äfven på familjerna återverkar det nu anförda förhållandet, om vi ock, till undvikande af hvarje falsk tydning, gerna äro benägna att låta undantagen härifrån gälla allt hvad de kunna. Då nästan alla sådana förrättningar, som hos oss äro öfverlemnade åt det qvinliga könet, särskildt åt de så kallade tjenstflickorna, inom många Unionens områden måste skötas af ogifta män, så har i detta afseende genom vanan utvecklats ett slags häfd, som följes äfven inom äktenskapet. I Amerika få ungkarlarna sjelfva koka sin mat, sköta köksträdgården, hemta vatten, spänta ved och städa sitt hem. Dylika existenser finnas inom Unionen i hundratusental, och deras ungkarlsstånd är allt utom frivilligt. I de

stora städerna, särskildt New-York, har detta missförhållande framkallat en osedlighet, som öfvergår allt, hvad hvarje annat kulturland i detta sorgliga afseende har att framvisa. Lyckas det emellertid den ene eller andre att "komma på grön qvist" eller täckes, med andra ord, någon smalhänd miss nådigast lyfta någon sin beundrare ur den manliga tillvarons ely till sin egen fullkomlighets höjder, så får också den utvalde beqväma sig att förblifva sina dittills följda arbetsvanor trogen. Han är ej herre i sitt hus, utan väldet inom detta tillfaller hustrun, hvilken om morgnarna skickar honom med matkorgen ut på torget att der göra alla för hushållet nödiga uppköp, liksom hon för räkning öfver alla hans. inkomster och vet inpraktisera hvarje slant, hon hindrat honom att utgifva på värdshusen, i den sparbössa, ur hvilken hon bestrider kostnaderna för — sin egen paryr.

Till denna skiljaktighet i antal mellan könen kommer nu ett annat statistiskt missförhållande eller minskningen i antalet födda. Denna minskning är stadigvarande och allmän, och man har i närvarande stund lyckligen kommit derhän, att högst få familjer inom Unionen äga mer än tvänne barn. Det är således ej blott qvinnokönet, utan äfven sjelfva rasen, som fysiskt urartar, och F. von Hellwald är böjd för det antagande, att man i Nordamerika, derest invandringen och med detsamma tillflödet af europeiskt blod upphörde, finge upplefva samma skådespel,, som de spanska kreolerna i Central- och Sydamerika erbjuda. "Många tydliga tecken till denna rasens försämring

kunna redan spåras bland de hvita amerikanerna, ty själsgåfvorna utgöra, dess värre, ingen ersättning för försvinnande fysiska krafter. De förnämsta kännetecknen på en ras, som går framåt, äro deremot kroppslig kraft och den omständighet, att de föddas antal öfverstiger de under samma tid dödas."

En ljuspunkt i ali denna sociala bedröflighet utgör den amerikanska qvinnans synnerliga lifaktighet på det andliga området. Man gjorde sig i Europa en rund tid igenom lustig öfver den poetiska produktionen,, liksom hela den litterära verksamheten, på andra sidan Atlanten, och detta fortfor till och med långt efter det den amerikanska litteraturen inlåtit sig i en framgångsrik täflan med den samtida inom moderlandet och på mer än ett område, ej blott till qvantitet, utan äfven till qvalitet,, gjort denna företrädet stridigt, dervid på amerikansk sida största tillskottet af stridskrafter lemnats af de båda stater, New-York och New-England, hvilka af ålder varit plantskolor för den andliga odlingen inom landet. Numera, efter det den europeiska publiken länge sedan hunnit blifva förtrogen med en Longfellows, Lowells, Drakes, Stod-dards, Bayard Tavlors, Edgar Allan Poes med fleres herrliga skapelser,,

har det tillbörliga erkännandet äfven från denna sida dock ej längre uteblifvit.

En vid denna andliga rörlighet särskildt glädjande omständighet är, som vi antydt, qvinnokönets lifliga och gagnrika deltagande deri, hvilket har till följd, att det ideala drag, som genomgår den amerikanska poesien, ytterligare i väsentlig mån förhöjes. De amerikanska författarinnornas förhållandevis stora antal står i närmaste sammanhang med det härvarande könets sociala vilkor. Under det den manliga befolkningen i vanligt fall redan med det fjortonde året börjar den stora jagten efter förvärf och således kan använda blott kort tid på förvärfvandet af immateriella ägodelar, hafva qvinnorna, till följd af den för dem gällande lefnadsordningen, oftast rätt mycken tid att egna åt arbetet på sin intellektuella utveckling.

Vi uppfylla en angenäm pligt, i det vi här, vid slutet af våra utflygter på det sociala området, gå att för läsaren föreställa några de mest "representativa" af de qvinliga storheterna på den amerikanska parnassen. Främst nämna vi mistress Osgood, i hvilkens sånger idealismen inom poesien firar sina ädlaste triumfer. Dotter till köpmannen Joe Locke, föddes denna författarinna i Boston 1816 och gifte sig 1835 med målaren S. S. Osgood, tillsammans med hvilken hon tillbragte några år i London, hvarefter hon, redan 1840, återvände till sitt hemland, för att slå sig ned i Philadelphia, der en praktupplaga af hennes, genom högstämdhet och innerlighet utmärkta, arbeten utkommit. Hon hade ännu ej uppnått sitt tretiofemte lefnadsår, då hon, den 12 Maj 1850, bortrycktes af lungsot. Henne närmast i begåfning står Grace Greenwood (Sarah Jeane Clarke), hvilkens arbeten i bunden och obunden form anslå genom på en gång tankedjup och rikedom på bilder. Elizabeth Oakes-Smith, en af de mest energiska ifrerskorna för qvinnans rättigheter, har vant nog lyckligt utrustad, att i ännu högre grad genom sina tragedier, lyriska dikter och arbeten på prosa, än genom sina mindre poetiska emancipationsteorier, ådraga sig den bildade verldens uppmärksamhet; emellertid lida hennes alster af en viss okonstnärlig bredd, sannolikt en under för många och för heta oratoriska fälttåg ådragen skada. Närmast i rang stå M. Elizabeth Hewitt, Caroline M. Sawyer (född 1812 i Newton i Massachusetts) och Emma C. Embury, den sistnämnda en af sitt lands mest produktiva författarinnor. Den äldsta af oss kända amerikanska skaldinnan är Anna Bradstreet (född 1613), om hvilken den lärde John Norton i ett poetiskt eftermäle yttrar, att "Virgilius, derest han blifvit bekant med hennes skrifter, skulle kastat sina egna på elden". En af de yngsta deremot är den under signaturen

Stuart Sterne sig döljande Gertrud Bloede, dotter till doktor Gustav Bloede och hvilkens moder var halfsyster till skalden F. von Sallet. Född i Dresden 1848, kom hon, efter det fadern af politiska skäl nödgats fly från Tyskland, snart sagdt redan som dibarn till Amerika. Strodt-mann säger om denna författarinna, att "inflytandet af hennes tyska härkomst och bildning på ett originelt sätt förenar sig med de element af det nya hemlandets lynne och åskådningssätt, hon der tillegnat sig". Hennes familj är sedan 1860 bosatt i det med New-York sammanhörande Brooklyn.

Det offentliga lifvet inom Unionens stora städer har oräkneliga gånger funnit sina skildrare, och dertill de mest kompetenta. För vårt ämne hafva emellertid dessa bilder ett jämnförelsevis underordnadt värde, då den fyllnad, de lemna till våra skisser ur den amerikanska qvinnans familjelif, faller sig knapphändig nog. Hvad som af dem otvä-tydigt framgår är dock, att de ställen, der det offentliga lifvet utvecklar sina mest lysande sidor, äro de eleganta delarna af New-York, Cincinnati, Buffalo, Philadelphia, Boston, Chicago, S:t Louis och så vidare och att det på sitt sätt är till alla dessa den moderna civilisationens medelpunkter, det för de Förenta Staternas ofantliga landområde erforderliga kulturmaterialet i främsta hand föres. I hvarje hänseende tongifvande är dock obestridligen New-York, Amerikas största stad och Unionens förnämsta handelsplats; i allt hvad politik, litteratur, lyx och moder beträffar, är det dess invånare, som föregå sina landsmän med godt eller dåligt exempel. Det öfverdåd, New-Yorks damer lägga i dagen, har blifvit till ordstäf i landet; den sedan långt tillbaka storartade och alltjämnt tilltagande rikedommen gör också, att de ej behöfva neka sig tillfredsställandet af någon, om än aldrig så öfverdrifven, nyck. Också tillåta de sig dylika i öfverflöd; de sky ej att anlägga toaletter, de der representera ett helt litet kapital, med andra ord kosta sina tjugofem till tretio tusen kronor svenskt mynt. Så till exempel väckte för ej länge sedan (1880) vid det tillfälle, då det mexikanska sändebudet mottogs i Hvita huset i Washington, mistress Astor allmänt uppseende genom de diamanter, hon bar och hvilkas värde uppskattades till åtta hundra tusen dollars. Också öfvervakades hon under hela mottagningen af tvänne detektiver, och en dylik stod natt som dag på post utanför dörren till hennes rum i hotellet. Denna orimliga lyx innebär emellertid vid närmare påseende en dubbel motsägelse mot den demokratiska jämnlikhet, öfver hvilken amerikanerna eljest med rätta äro så stolta, och särskildt svär den mot emancipationsvännernas teorier, då ju qvinnans fysiska liksom andliga fullkomlighet enligt dessa framställtsN ORD AMERIKA.

313

så upphöjd öfver hvarje tvifvel, att den ej borde tarfva understöd af några den jordiska flärdens uppfinningar.

New-Yorks eleganta lif utvecklas på det ryktbara Broadway, den mer än tre geografiska mil långa hufvudgata, af hvilken staden snörrätt genomskäres. Här finnas nästan alla de stora hotellen, förlustelseställena och äfven en mängd ofantliga varuupplag. Tusentals vagnar trängas i ett böljande hvimmel, ur hvilket äfven en mängd ryttare och ryttarinnor uppdyka; öfverallt möter man feberaktig ifver och affärsmessig brådska, ett jägtande, knuffande och trängande, ett surrande och rasslande, häst-traf och menniskoröster i oändliga variationer och ett i alla ådror brusande lif, som först stillnar af, då man närmar sig den yttersta utkanten af denna millionärernas stad. Blott sommartiden gestaltar sig förhållandet annorlunda. Ingen stad i Nordamerika kan skryta med ett så af-grundslikt klimat, som denna; hettan uppnår här en höjd, som kommer hästar att nedfalla döda på gatan och bland den arbetande klassen kräfver dagliga offer; en hvar, som ej har allt för ondt om tid och penningar, flyr under de värsta månaderna från denna glödheta ugn, under det den af nödvändighet stadigvarande befolkningen samtidigt förbrukar ett otroligt qvantum rusgifvande drycker.

Öfver hufvud taget har dryckenskapslasten inom Unionens stater vunnit en utbredning, hvartill ett sidostycke näppeligen på något annat ställe af jorden torde kunna uppvisas. Man räknar i medeltal en sciloon, såsom utskänkningsställena kallas, på hvar hundrafemtionde eller tvåhundrade af de stora städernas invånare. För några år sedan började bildandet af särskilda sällskap för nykterhet (te?nperancé), hvilka med alla upptänkliga medel sökte motverka dryckenskapen. Med allt det stora värde, man måste tillerkänna denna rörelse, har den emellertid sällskapens fromma, qvinliga medlemmar att tacka för en något komisk anstrykning, i det de sistnämnda på visst sätt gåfvo sitt uppträdande karaktären af en religiös mission. Dessa måttlighetens prestinnor begåfvo sig nämnligen i högtidlig procession till de olika saloonerna och uppsände utanför dörrarna sina förböner för de innevarande, hårdnackade syndarna under deras egna ögon. Motståndet blef strömmen emellertid för starkt, och den förlorade sig så småningom i sanden.

Näst New-York, äro de båda sins emellan täflande städerna Chicago och S:t Louis de intressantaste, liksom betydligaste, inom Unionen; hvardera räknar för närvarande mer än en half million invånare. Den, som vill hafva ett påtagligt prof på, hvad yankeen förmår, finner intet bättre sådant än Chicago, denna de stora insjöarnas inom

ett år efter den förfärliga eldsvådan, lik en fenix ur sin aska, återuppståndna hufvudstad.

S:t Louis å sin sida kan berömma sig af att vara mera storartadt och pittoreskt, än någon annan af syskonstäderna; beläget midt i det väldiga Mississippi-bäckenet och på nästan lika afstånd från Klippiga bergen, Atlantiska hafvets och Mexikanska vikens kust, är det till läget Unionens naturliga hufvudstad och kan med tiden blifva dess politiska. Det intryck, man får af Cincinnati, skiljer sig föga från det af första, bästa engelska fabriksstad. Washington, kongressens säte och förbundets hufvudstad, har tillkommit på konstlad väg och liksom genom en de makt-hafvandes viljeyttring samt saknar hvarje sjelfutvecklad karaktär. Boston är Unionens andliga metropol: här lefva Amerikas förnämsta lärda och skriftställare (Longfellow, Holmes, Emerson, med flera) och här finner man de gedignaste periodiska skrifterna, de rikhaltigaste boklagren, de dyrbaraste museerna och de i största skala anlagda välgörenhetsanstalterna. Philadelphia är allt igenom en näringsidkande stad, med en vida stillsammare och inom sig sluten befolkning, än till exempel New-York, men gäller icke dess mindre, med sin rikedom och sina mångfaldiga industriella anstalter, såsom en urbild af amerikansk företagsamhet och skapande förmåga. Nämna vi ytterligare New-Orleans, den nordamerikanska söderns hufvudstad, med sina en och en half mil i genomskärning mätande husmassor, samt Baltimore, Marylands förnämsta stad, hvilken, jämte sitt rykte såsom betydande handelssäte, äfven fått det att äga de vackraste fruntimmer inom hela Unionen, så torde vi, i fråga om karaktäristik af Förenta Staternas större städer, hafva varit så uttömmande som möjligt.

Härmed afsluta vi ock våra meddelanden rörande andliga och sociala förhållanden bland Unionens hvita invånare. I de få rader, som här återstå oss, vilja vi sysselsätta oss med tvänne andra befolkningselement, nämnligen indianer och negrer, hvilkas lif emellertid ej erbjuder många sidor af synnerligt intresse. "Rödskinnens" ras, hvilken, som bekant, genom en alldeles egen gren af litteraturen omgifvits med en obestridligen romantisk nimbus, sammansmälter oaflåtligt och räddningslöst, och af cless urgamla jagtmarker har den invandrande hvita rasen gjort det ena stycket efter det andra till skådeplats för sina sträfvanden i odlingens tjenst. Högst få äro de stammar, hvilka lyckats oförkränkt bevara sin sjelfständighet. De flesta ansättas, i öfverensstämmelse med en på många andra håll gjord erfarenhet, af de hvita till en grad, som gör att tiden för deras fullständiga undergång ej kan vara långt aflägsen.

Då indianerna äro ett naturfolk, företer sig det sociala lifvet inom de särskilda stammarna på ungefär samma sätt, som vi redan lärt känna hos en del andra, på hyfsningens skala så lågt som möjligt stående folkslag. Qvinnan är för öfrigt här i många afseenden ännu mera van-

lottad, än inom hvilken annan vild stam som helst. Redan som barn blir hon skamligt tillbakasatt. Under det hennes bröder tidigt öfverlemnas åt sitt obändiga frihetsbegär, hålles hon sjelf till någon huslig syssla af minsta möjliga omvexling och är vid sitt elfte eller tolfte år mogen nog att göra sig förtrogen med tanken på att af den ena eller andra medlemmen af stammen blifva begärd till äkta.

Frieriet försiggår utan alla omständigheter. Den unge krigaren begifver sig till flickans fader, för att af denne tillhandla sig henne och nu uppstår mellan de båda männen ett köpslående och prutande, vid hvilket den artige älskaren så mycket som möjligt söker nedsätta, medan åter fadern i görligaste måtto uppdrifver hennes värde. Blifva de ej ense om saken, så får den hvila några dagar, hvarefter fadern vanligen finnes böjd för beviljande af en temligen ansenlig rabatt.

Efter köpesummans erläggande, tillhör flickan köparen, hvilken nu inträder i sina rättigheter såsom hennes laglige make. Huru outvecklade familjeförhållandena hos detta folk äro, inses tydligast deraf, att paret till en början nästan aldrig förfogar öfver ett eget hem. Den unge krigaren för helt enkelt bruden till det tält, som bebos af hans fader, der han med henne stannar, tills någon möjlighet yppar sig att uppslå ett eget. Ett sådant tält, bestående af en konstlös, med buffelhudar öfvertäckt resning och försedt med ett helt litet hål att krypa igenom, är ofta tummelplatsen för mer än ett dussin personer af båda könen och alla åldrar, från barnets till den

öfveråriges. På de å dess golf eller, rättare, på marken utbredda hudarna sofva ej blott föräldrarna, utan ganska ofta äfven de gifta sönerna, de vuxna flickorna och så vidare; hela bostaden är uppfylld af en genomträngande stank, blandad med de tjocka rökmolnen från den å härden brinnande elden, hvilka ej hafva någon annan utgång, än en öppning i tältets topp. Mannen bekymrar sig blott om sina vapen, om jagt och strid; hustrun måste sköta likt och olikt, utan att derför skörda ens det ringaste erkännande.

Hos intet annat naturfolk fäster man sig så litet, som här, vid moralens lagar. Hvad beträffar den äktenskapliga troheten, så fordras den lika litet som den iakttages. Visserligen är äktenskapsbrottet inom en eller annan stam belagdt med straff; men på det stora hela bekymrar sig ingendera af makarna om den andras görande och låtande. Ja, på sina ställen äger till och med mannen rätt att missbruka sin styrka, der honom så lyster, mot hvilken qvinna han träffar, och huru stridbara indianerna i öfrigt äro, faller det dock ingen af dem in att hämnas sin ära såsom make i de fall, der en kränkning af denna ära ägt rum. Den naturliga följden häraf är, att äfven det andra könets sedliga känsla i316

hög grad slappas; qvinnorna bekymra sig hvarken om sin husliga lycka eller sitt rykte. Då hvarje man kan taga sig så många hustrur, han för godt finner, är det lif, som föres inom tälten, stundom af det vidrigaste och mest afskyvärda slag. Om ett familjelif i vanlig mening kan ej här blifva tal, såvida man ej dit vill räkna moderns naturliga tillgifvenhet för barnen, hvilken ju återfinnes äfven hos djuren.

I nära sammanhang med det nu anförda står äfven följande bruk: Finner en man behag i en annans hustru, så gifver han henne det vid första tillfälle tillkänna, under förklaring att han i sin ordning önskar blifva hennes make; det står henne då fritt att i skydd af nattens mörker begifva sig från det tält, hon hittills tillhört, för att inträda i den nye giljarens. Den öfvergifne maken kan väl hafva åtskilligt att invända häremot, men nedlägger sin talan mot en skälig afträdessumma. Ett dylikt hustrubyte hör till de vanligaste händelser, och den ene som andre ärofulle krigaren kan aldrig vara säker att vid sin återkomst till tältet der finna sin maka. Ej ens om den öfvergifne är en höfding, lägger han hustruns trolöshet det ringaste på sinnet. Han känner sig så upphöjd, att förlusten af henne ej berör honom mer, än om han förlorat en af örnfjädrarna i sin hufvudbonad eller ett snörband i sina mokasiner, och skulle han efteråt ån möta rymmerskan hundra gånger om dagen, så tager han dock ej ringaste notis om henne.

En fördel medför emellertid detta så upprörande bruk. De så illa behandlade qvinnorna hafva åtminstone, då den råhet och de oförrätter, för hvilka de äro föremål, gå för långt, den utväg öppen att kasta sig i en annan mans armar. Detta gäller dock endast för det fall, att de på ofvan beskrifna sätt förut "begärts" af den sistnämnde. De gamla och fula hafva således föga hopp om en förändring i sitt öde. Hos de stammar, der man ej så ledigt afskuddar sig äktenskapets ok, grasserar det hemliga äktenskapsbrottet så mycket värre. För att dermed komma på det klara, begagnar man sig af en egen procedyr, ett slags "generalbikt", hvilken äger rum en gång hvarje år och tillgår på följande sätt: Alla stammens män bilda en dubbel häck, mellan hvilken qvinnorna, gifta som ogifta, måste framgå, hvarvid hvarje man är skyldig att lägga sin hand på den qvinnas axel, den han under årets lopp närmat sig på otillbörligt sätt. Något nekande kommer härvid ej i fråga, utan den sålunda betecknade qvinnan slår vanligen helt enkelt angifvaren i ansigtet och kallar honom en feg usling. Huruvida hon här vid lag drifves af den qvinliga stolthetens hjeltemod, må lemnas osagdt; det vissa är, att bekännelsen för henne ej medför några svårare följder. Straffet består blott deri, att hoti under ett års tid ej får visa sig utom tältetN ORD AMERIKA.

"utan följe". Gör hon det, så är hon rof för den förstkommande och får åter stå på heta plåten vid nästa ransakning; har hon deremot uppfört sig oklanderligt under sin pröfvotid, så är ali rättfärdighet uppfylld och hvarje "fläck på hennes heder" för den gången aftvådd.

Vid sidan af den indianska qvinnan tager sig den på amerikansk botten naturaliserade negrinnan nästan ut som en varelse af högre slag. Visserligen är äfven negerns kulturvärde lika med noll, men hyfsningens inflytande,

likställighet i socialt afseende, religiös uppfostran med mera hafva förädlat någon del — om ock blott den, som från födelsen ägt en gnista af den högre elden—af dessa Afrikas söner. De i den amerikanska negerfrågan invigda äro allesammans ense i den punkt, att slafve-riets afskaffande, noga räknadt, betagit negern allt värde. Så länge han ännu var slaf och med stränghet hölls till arbete, var han den bästa arbetare, som kunde finnas inom Unionens sydstater; det var hans kraftfulla natur, som gjorde honom lämplig härtill. Men när hans kedjor brusto, föll han in i en motsatt ytterlighet och ville ej så mycket som röra en hand; han yrkade på sin rätt till en efter hans mening lyckligare tillvaro och blandade sig på ett störande sätt i alla sociala frågor. Till hans egna rasfel sällade sig nu den frie amerikanens, och efter det kongressen förklarat honom ej blott i politiskt, utan äfven i socialt afseende lika berättigad med de hvita samt dekreterat hans valbarhet till hvarje offentlig syssla — presidenturen ej undantagen —, utvecklades hos honom ett sjelfförtroende af betänkligt slag och i ingen måtto, hvarken då eller sedermera, rättfärdigadt af några hans inneboende moraliska eller intellektuella egenskaper. *

Den svarte mannen förfaller för öfrigt synbarligen. Från norden, der han före sin befrielse funnit en tillflyktsort, har han nästan helt och hållet försvunnit, och äfven i södern blifver han från år till år sällsyntare. Blott i en och annan stat trifves han ännu hjelpligt. Under sitt älskade Alabamas mulbärsträd, på dess risfält, socker- och bomulls-plantager är han så glad som en lärka; med sin bomullsduk kring hufvudet och sin banjo på knät sjunger han der sina entoniga visor — dess gladare, ju hetare solen skiner honom i ansigtet. Här känner han sig liksom hemma, här i en vrå — den soligaste bland alla — af Förenta Staterna.

* Det torde ej behöfva påpekas, att författaren här, liksom på flera ställen inom synnerligast denna afdelning, ådagalägger en starkare pessimism, än som rätt höfves den opartiske skildraren. Öfvers, aum.2. Centralamerika och Vestindien.

Sjöresa från Mississippi-deltat till Veracruz. — Ofördelaktiga intryck. — Vägen inåt Mexiko. — Tropiska landskap. — Mexikos hufvudstad och dess qvinnor. — Damernas sätt att tillbringa tiden. — Barnen och deras uppfostran. — De mexikanska landtqvinnorna. — Centralamerika: Etniska element. — Guatemala och dess indianska bergsinvånare. — Olika samhällsklasser. — Uppbyggliga äktenskapsförhållanden i Honduras. — Social rangordning i Nicaragua. — Bristande renlighet dersammastädes. — Vestindien: Habana och dess lysande offentliga lif. — De öfriga stora Antillerna. — Ovinnotyper från de små Antillerna.

ster om Alabama, i Georgia och Florida, skulle någon efter-^ ^ skörd till det föregående kunna göras, men obetydlig, som den % vore, afstå vi derifrån och vända oss i stället vester ut, der Mississippi, "vattnens fader", 'jätten bland Norra Amerikas floder, majestätiskt nedströmmar mot det här ej mer aflägsna hafvet. Den sista stora stad, som lyfter sig öfver flodens grumliga vågor, är New-Orleans, söderns stapelplats. I sitt nedra lopp delar sig den väldiga strömfåran i otaliga grenar, hvilka dock åter förenas till en enda vid det floden närmar sig sitt utlopp, ett deltaområde af ofantlig utsträckning och som .i sin ordning bildas af fem mynnings armar. Hvart helst ögat blickar, skönjes intet annat än vassbevuxna träsk och skogar af cypresser, sumpiga grenar af floden och jättegölar, der alligatorerna sola sig. Vid högt vattenstånd är det öfversvämmade området oöfverskådligt; öfver vågorna höja sig endast kronorna af träden, kring hvilkas stammar och toppar de här inhemska, jättelika slingerväxterna spunnit sig fast. Ännu långt ut från land grumla Mississippis böljor det haf, som sköljer Centralamerikas tropiska landskap; längre bort försvinna dessa flodens spår och vi styra, under en glödande himmel, så godt som rakt sydlig kurs mot en annan strand, höljd af en på sina ställen öfverväldigande växtrikedom. Men ej växterna allena, äfven menniskorna tillhöra här en annan typ, hafva annan härkomst, andra seder, bruk och fallenheter, än de Amerikas nordboar, hvilkas bekantskap vi nu senast gjort.

Vår färd öfver Mexikanska viken har till mål hamnen Veracruz. Den tafla, som här möter oss, är ej synnerligt lofvande. Den öde, tynande staden reser sig från en strand af glödande flygsand, och intet träd, ej ens en buske, skuggar de ödsliga gatorna och de förfallande palatsen; invånarna, träget hemsökta af gula febern, dessa trakters fruktansvärda gissel, stryka modstulna omkring och bilda tillika med gamarna, hvilka från alla tak lura på sitt rof, ett högst bedröfligt staffage. Här finnes intet, som kan qvarhålla oss. Vi hasta öfver den ej synnerligt breda

flygsandsremsan, för att andas ut der denna öfvergår i savann och kort derefter de första mimosakronorna tillhvifta oss sin helsning. Derpå uppstiga vi småningom mot Mexikos taffelland. Vi öfverstiga de längs kusten löpande bergen och omgifvas nu af den herrligaste tropiska växtlighet, redan långt innan vi fått i sigte det pittoreskt belägna Orizaba, med den ofantliga vulkanen af samma namn (äfven Citlaltepetl kallad). Nu bär det ned i en djup dal, vidare uppför cumbres, den mexikanska högplatåns stupande rand, än genom öde, än genom bebodda trakter och sist genom en verkligt paradisisk dal, i skötet af hvilkens yppiga växtlighet ligger det täcka Puebla, med sina sjutiofem tusen intelligenta och hyfsade invånare. Denna stad är vår sista station före framkomsten till hufvudstaden Mexiko. För att uppnå den sistnämnda, måste vi dock tillryggalägga ännu en god sträcka af den här sagolikt yppiga högslätten, för att derpå öfvergå en denna infattande bergarm, med de praktfulla snötopparna Popocatepetl och Iz-taccihuatl; vi klättra uppåt, från den ena växtzonen till den andra, tills vi på den motsatta sluttningen, från en ståtlig skog af tall och ceder, varsna det i dalen nedanföre liggande Mexiko.

Mexiko har, som bekant, rykte för att vara det spanska Amerikas mest lysande stad. Emellertid visar sig af alla resebeskrifningar otvä-tydigt, att det mindre är den urgamla hufvudstaden sjelf och dess invånare, än den herrliga infattning, naturen i det omgifvande höglandskapet förlänat den, som gifvit upphof åt detta rykte. Hvad angår landets befolkning, så har den långt för detta råkat i misskredit hos hela det civiliserade utlandet. De förderfliga politiska förvecklingarna jämte oredan inom styrelse och förvaltning och, till råga på allt, sede-förderfvet och råheten hos massan af invånare utgöra ett stående, af hvarje skildrare af det i sitt slag så ojämnförligt sköna landet ofta varieradt, tema.

Rörande de mexikanska qvinnornas utseende äro meningarna delade. Allmänt medgifves likväl, att städernas invånarinnor, i synnerhet de af spansk härkomst, äro att anse såsom värdiga representanter af320

den qvinliga skönheten. De hafva stora, svarta ögon, yppigt och glänsande hår samt bländande hvita tänder. Små till växten, göra de dock på åskådaren ett fördelaktigt intryck genom det behag, som är det sydländska blodet medfödt. I detta afseende kommer äfven deras praktlystnad ej så illa till pass, om den än å andra sidan, genom sin ytterlighet, ådrager dem ett ej obefogadt tadel. Mexikos qvinliga so-cietet har på ett både uttömmande och förträffligt sätt skildrats af en resande, hvilkens kön gifver skildringen ett så mycket större värde: vi mena nämnligen grefvinnan Paula Kollonitz, hvilkens framställning vi i nedanstående hufvudsakligen följa.

Mexikanskan delar sin tid mellan omsorgen om sitt eviga väl, sin toalett och en ljuf sysslolöshet. Blott i ett fall, är hon allt beröm värd: hon älskar nämnligen högt sina barn och gifver dem en förhållandevis sorgfälliguppfostran. Vanligen inleder hon sin så föga mödosamma dagsgerning med ett kyrkobesök; derefter följer ett bad, oftast taget inomhus, der alla för ändamålet erforderliga beqvämligheter finnas att tillgå; sedan en stärkande frukostrisp och sist fulländas så småningom toaletten. Ej sällan ser man damerna promenera omkring på husens terrasser med utslaget hår, som insveper hela gestalten, ända ned till knät, liksom i en slöja; om än aldrig så vått efter badet, torkar håret på detta sätt snart i solen. Efter klockan tolf intages en ny frukost, hvarpå visiter och kontravisiter upptaga det återstående af dagen. Om en verksamhet för själen har mexikanskan ingen aning; vanligen äger hon blott en enda bok, och det är bönboken. Det kan derför ej förvåna oss, att hos dessa så fina och behagliga, så taktfulla och vänliga skönheter finna en okunnighet, som väl förgäfves skulle söka sin make hos de högre stånden inom hvad land som helst. De veta på sin höjd, att det finnes ett Spanien, en påfve och ett Rom, som tillhör den sistnämnde; Paris känna de så till vida, som det är derifrån de få sina rika toaletter och öfriga lyxartiklar,

Mexikansk dam.

men om hela den öfriga verlden, med allt hvad i den händt och händer, veta de lika litet som om månen.

Detta förhållande måste förefalla så mycket beklagligare, som den mexikanska qvinnan, utom de egenskaper, vi

nyss påpekat, äfven har den att vara allvarlig, nästan svärmisk. För öfrigt gifves det ingenting, hon mera liknar, än en drifhusväxt. Att äfven hennes kroppsliga tillstånd

Mexikansk bondqvinna.

under sådana omständigheter skall lemna mycket öfrigt att önska, ligger i sakens natur. Späd och klen till växten, är hon för det mesta i något afseende ett för patologen tacksamt subjekt. Som hon redan vid fjorton eller femton års ålder gifter sig, får hon oftast en stor skara barn, och då hon sjelf, efter hvad vi sett, trots sin brådmognad ingalunda är något mönster af fysisk utveckling, blifva de små i sin ordning klena

stackare, hvilka med ali sin beskedlighet, sitt stillsamma väsen och sin obekantskap med hvarje slags sjelfsvåld och odygd, ej i aflägsnaste mån förmå uppväga den fysiska blomstring, som är hvarje europeisk moders stolthet och glädje. Här spelar för öfrigt den moderliga fåfängan och tanklösheten under täcke med barnens medfödda sjuklighet: man ser mången sval, ja, till och med kall afton de arma kräken halfnakna och med blommor i stället för annan betäckning på hufvudet åka omkring vid moderns sida på Alameda-promenaden. Dödligheten bland dem måste under sådana omständigheter vara särdeles stor, och de, som slippa undan med lifvet, träffas vid ungefär tolf års ålder af en förlamning i själsförmögenheterna, om hvilket förhållande grefvinnan Kollonitz sjelf hade tillfälle att öfvertyga sig i en i hufvudstaden befintlig fransk flickpension.

De mexikanska landtqvinnorna, oftast blandfödingar af en mängd olika grader, stå i skönhet långt efter städernas invånarinnor, i hvilkas ådror flyter det rena spanska blodet. Visserligen träffas äfven här ofta företräden, sådana som eldiga och glänsande ögon, bländhvita tänder, riklig hårväxt och dylikt; men för det mesta äro då ansigtets öfriga delar så mycket mera vanlottade eller näsan missbildad, munnen för stor och kindknotorna för mycket framstående. Dessa qvinnors drägt består af en lätt underklädning af någon liflig färg och en hvit bomulls-skjorta, till hvilka båda plagg utomhus kommer en rebozo, som kastas kring hufvud och axlar. Deras hufvudsakliga föda består af tortillas, ett slags bakverk af majs, och frigoles, små, svarta, välsmakande bönor, hvilka utgöra den mexikanske landtmannens lif- och nationalrätt, förutsatt nämnligen, att han ej har tillgång till en ännu mera omtyckt föda eller ragu på kalkon. Soppa är en hos både fattiga och rika så godt som okänd rätt, och kaffet, ehuru af förträfflig qvalitet, tillredes illa, hvaremot man har chokolad af synnerlig arom och smaklighet.

Det moraliska förderfvet inom de lägre klasserna har uppnått en förfärande hög grad; till större delen äro de blinda verktyg i presterskapets händer. Osäkerhet till lif och egendom, politiska förvecklingar utan ali ände, spelraseri, dryckenskap och andra laster hafva i tidernas längd fullkomligt förvildat den stora massan, så att den amerikanske skriftställare, som säger, att "Mexiko kan, åtminstone till hälften, vinnas för kulturen, men blott under förutsättning, att man af dess åtta millioner invånare utrotar de sju", ej torde hafva så alldeles orätt i detta sitt påstående. För öfrigt är tillståndet inom de högre klasserna likaledes allt utom tillfredsställande. Böjelse för ett tomt formväsende, spelad förnämhet och fornspansk grandezza para sig med andlig obetydlighet,

råhet i tänkesätt och löjliga rasfördommar, egenskaper, de der lika mycket förhindra hvarje civilisationens framsteg, som undergräfva fa-miljelifvet.

Liknande, ja, i många afseenden än mera bedröfliga, förhållanden möta vi inom det öfriga Centralamerika, med andra ord, i de söder •om Mexiko liggande fristater, hvilka från halfön Yucatan till Panama upptaga hela näset mellan Amerikas norra och södra hälft. Dessa stater, hvilka hafva en särdeles blandad befolkning, äro Guatemala, Honduras, San Salvador, Nicaragua och Costarica samt det engelska Honduras. Det kan ej vara vår afsigt att utförligt sysselsätta oss med hvar och en af dessa stater särskildt, så mycket mindre, som de alla hafva gemensamma såväl etnografiska som naturförhållanden; vi sammanfatta för den skull också, hvad i fråga om dem kan synas oss förtjent af ett omnämnande i en för dem alla gemensam öfversigt.

Centralamerikas befolkning (Mexikos inbegripen) består hufvudsakligen af fyra element, nämnligen indianerna eller ur-infödingarna, kreolerna (de första spanska eröfrarnas afkomma, således af hvita föräldrar födda hvita), blandfödingar och negrer. Indianerna skilja sig väsentligen från sina stamfränder i Nordamerika, i det de här, liksom i Sydamerika, ej äro några på jagt och krig begifna nomader, utan ett verksamt och åkerbrukande folk, som fortfarande förkofras. I sedligt afseende stå de afgjordt högre, än de många slagen af blandfödingar, bland hvilka mestiserna (afkomlingar af en hvit far och en indiansk mor) äro de talrikaste. Den herrskande rasen utgöra kreolerna, hvilka också ensamma äro att betrakta såsom odlingens banerförare, ehuru deras värde för denna odling ingalunda motsvarar den stolthet och anspråksfullhet, med hvilka de uppträda. Sjelfva utan någon förmåga att utöfva något bildande inflytande nedåt, tillbakavisa de likväl samtidigt hvarje utifrån kommande sådant, hvarför de ock blott vilkorligt kunna erkännas såsom en förmedlande länk mellan främmande kultur och inhemsk råhet.

Den vinst för vårt ämne, vi på denna vår upptäcktsfärd öfver Yucatan—Panama-området här och der kunna skörda, måste begripligtvis vara af ett temligen blygsamt slag. leke så, som skulle hos naturen alla företräden saknas; hvad vi sakna, är tvärt om dess välsignelse-bringande inverkan på befolkningens lif. Det vi här se, är till stor del paradis, der i sanning — paradisiska förhållanden råda. Guatemala, med den herrliga Izabal-dalen, der den tropiska naturen utvecklar sin mest sällsporda prakt, framter ännu en och annan tilltalande bild. I bredd med den oförlikneliga urskogen, som lifvas af glänsande fjärilar,

21*324

kolibri, papegojor och tukaner, ligga distrikt, bebodda af indianska bergsstammar, dem ryktet tilldelar både fysiska och andliga företräden. Man och hustru sofva i hängmattor, barnen deremot ligga på marken, med en matta under sig. På qvinnornas drägt behöfva vi ej spilla många ord: de gifta bära en kulört kjortel eller röck, de ogifta en kortare dylik, som blott betäcker höfterna, hvarförutom de kring håret binda ett band, framtill prydt med vingfjädrarna af någon här före-

I en trädgård i Mexiko.

kommande praktfågelart. Barnen springa omkring alldeles nakna, hvilket just visar dem till deras fördel, då de allesammans äro välbildade och af täckt utseende. Guatemala har ock sina stånd, hvilka tillika uigöra tre olika samhällsklasser : det egentliga folket (indianer och samboer eller blandfödingar af indian och neger), "gentryJn" (mestiser och mulatter) samt adeln, bestående af de rika köpmännen och presterskapet. Svalget mellan de olika stånden torde emellertid ej vara så synnerligt stort, om än de liberala åsigterna här först nyligen gjort sigN ORD AMERIKA.

gällande, dervid regeringen, bland åtskilligt annat lofvärdt, till och med inrättat en i hufvudstaden Guatemala befintlig högre skola för flickor.

Om Honduras är just ej mycket godt att säga. Enligt hvad J. von Sivers försäkrar, äro umgängsamhet och familjelif något, som här aldrig kommer i fråga. Bland de gifta qvinnorna ser man nästan aldrig några hvita, och ett verkligt äktenskap är för öfrigt här lika sällsynt, som ett stycke is. Hvita, karaiber och indianer ingå blott äktenskap "på kort uppsägning", och den qvinliga varelse, de hugna med sitt val, måste vara beredd på att tillika tjenstgöra som piga. Dessa hustrur deltaga heller aldrig i männens måltider. De äro begifna på grannlåt och utveckla, der deras tillgångar så medgifva, en temligen måttlig lyx, bestående i ett mycket veckadt klädningsplagg med olikartad garnityr samt en lång fransschal eller mantilj, i hvilken senare de mer eller mindre smakfullt drapera sig. Så stoltsera de någon tid på den tillfällige makens bekostnad, ända tills denne "säger upp" och det gamla eländet å nyo börjar. I Centralamerika finnes nämnligen ingenting, båda könen så mycket afsky, som arbetet; man föredrager hungern framför hvarje yrke, som fordrar ansträngning.

I Nicaragua gestalta sig sakerna ännu sämre. Den sociala skalan inskränker sig här till tvänne grader: "de barfotade" och "de, som hafva något på fötterna". Denna ståndsindelning har framkläckts ur hjernan på någon mestis eller mulatt, och märkligt är, att just de "skodda" aristokraterna allesammans äro ett afsigkommet och utblottadt följe, liksom de äfven hafva mörkare hudfärg, än den "lägre" klass, som utgör föremålet för deras förakt. Nämnda sociala ordning passar ypperligt i stycke med den bild, lifvet inom Nicaragua företer. Till och med i sjelfva hufvudstaden finner man hvarken något bibliotek eller museum. Klockan åtta på aftonen är hela staden liksom utdöd; gatubelysning finnes ej, utan hvarje husägare måste ställa en lampa i något

Indianska från Guatemala.5 YDAMERIKA. 330

af husets fönster. Äfven de mest ansedda familjer veta ej hvad linne eller lakan vill säga; man ligger i kläderna och på ett spjelverk, med en deröfver bredd oxhud. Tvättvatten vid uppstigandet är en okänd lyx; man sträcker och ruskar på sig, låter gifva sig en kopp kaffe och en cigarrett och dermed är dagsarbetet börjädt. De fattigare sofva ej sällan under bar himmel och utan annat täcke, än de lumpor, de alltid bära; naturligtvis dela äfven de den allmänna motviljan mot vatten till utvärtes bruk. Hurudan renhållningen i öfrigt är, kan man sluta sig till af den enkla, lilla omständigheten, att i "städerna" Matagalpa och Segovia en qvast anses för en. stor märkvärdighet; då någon större högtid tillstundar, binder man tillsammans några palmfiäktor och sopar sålunda huset.

Bättre låter det från Costarica, som af nyare resande uppgifves vara den rikaste, liksom det skall hafva den bästa, arbetsammaste och mest bildade befolkningen, bland alla de fem republikerna. Öfverallt råder en sällsynt välmåga, och en tiggare är här ett sådant undertings att man — lägger sig till med fotografier af de tre till fyra stycken* som finnas i landet. En hvar arbetar och bemödar sig att så mycket som möjligt föröka sin egendom. Att den lysande taflan för öfrigt äfven har sina fläckar, behöfver knappt tilläggas, då man vet, huru illa det i alla de central-amerikanska fristaterna är beställdt med undervisnings-och domstolsväsendet, med mera dylikt.

De få sidor, som återstå inom denna afdelning, skola vi egna åt ett flygtigt besök i Vestindiens överld. Som bekant torde vara, sträcker sig från Floridas sydligaste spets till närheten af Orinocos mynning, mellan Mexikanska viken samt Karaibiska och Atlantiska hafven, en samling öar, hvilka med ett gemensamt namn kallas Antillerna. De sönderfalla i tvänne grupper: de stora (Cuba, Jamaica, Haiti och Puertorico, jämte flera dertill hörande mindre) och de små Antillerna eller en krets af små och mycket små öar, hvilka samtliga utgöra europeiskt kolonialområde. Härmed är tillika angifven den stora skiljaktighet, som i etnografiskt afseende förefinnes mellan Centralamerika och Vestindien. På ingen af öarna träffas numera någon infödd befolkning; denna har, under tidernas lopp, hunnit småningom och spårlöst försvinna, och i närvarande stund dela europeer, negrer och en blandad ras allt det land, som fordom innehades af dels krigiska, dels fredliga och godsinta indianska stammar. Som för öfrigt allt offentligt lif efter hand har koncentrerat sig i städerna, torde ett, om ock hastigt, besök i dessa vara tillräckligt, för att gifva oss en ungefärlig föreställning om lefnadssättet inom dessa kolonier.N ORD AMERIKA.

327

Närmast begifva vi oss till Habana, den gästvänliga hufvudstaden på ön Cuba. Hvad här genast väcker vår förvåning, är att finna det täcka könet på gator och allmänna platser så fåtaligt representeradt. Med undantag af negrinnor, möter man ytterst sällan någon medlem af detta kön, och i synnerhet sällsynta äro damer af högre stånd. Detta missförhållande låter sig på det sätt förklara, att Habana för de flesta af dess invånare är blott ett slags försöksstation; främlingar, i synnerhet från Spanien, hvilket land ön tillhör, infinna sig nämnligen här i uteslutande syfte att skaffa sig någon förmögenhet, med hvilken de, efter lyckligt fullbordadt värf, återvända till hemlandet. Dylika gäster medföra sällan någon familj, och de många tjenstemännen, liksom gemene man bland garnisonen, hafva ännu mindre någon sådan, på grund hvaraf man här knappast kan tala om ett familjelif.

Så mycket mera lifligt, ja, lysande, är lifvet i det allmänna. Den eleganta verlden bebor den ståtliga och temligen stillsamma "nya staden", der de vackraste privathusen, de förnämsta promenaderna, de mest besökta kaffehusen, teatrarna samt Casino espanol äro till finnandes; en präktig bulevard, Paseo de Isabel, genomskär denna stadsdel från dess början till dess slut. De till en del verkligt praktfulla, i stället för glasfönster med målade järngaller

försedda, husen maskeras af en dubbelrad af palmer, och på den breda körbanan hvimlar det i brokig vexling af ryttare och vagnar. Här kunna både form- och färgsinne fråssa. Om aftnarna samlas den fina verlden i de eleganta kafeerna eller lustvandrar i generalkaptenens trädgård. I botaniska trädgården täfla de besökande damerna — ty här börja vi möta sådana — och den tropiska blomsterverlden om skönhetens pris. Mörkögda senoritor tassla med hvarandra, liksom palmernas veka kronor, i aftonvinden, och sedan deras nyfikenhet tillfredsställts, bestiga de sin volante (öppen vagn med höga hjul) och jaga i den Paseo de Tacon utefter till Tacon-teatern, en jättebyggnad, som rymmer tre tusen personer. Anblicken af denna teaters fyllda salong är verkligt glänsande. Logeraderna, besatta med damer i stor toalett, kröna, liksom med en strålande krans, den mörka luneta, parterren, hvilken uteslutande upptages af herrar, klädda i svart. En ej mindre pittoresk syn företer den qvinliga publiken vid den arena, som är afsedd för tjurfäktningar, ett i ali synnerhet af stadens damer uppmuntradt nöje.

Äfven i flera andra hänseenden erbjuder Habana, denna hufvudstad på en af jordens skönaste och mest fruktbara öar, en rörlig, färgrik och högst fängslande tafla. Vid sidan deraf taga sig Kingston, hufvudstaden på Jamaica, samt hamnplatserna på Haiti ut som bleka328

dimbilder. Negerelementet, som öfverallt på Antillerna är det vida öfvervägande, betager folk- och familjelifvet hvarje dess möjliga egendomlighet och förlänar det hela en allt annat än behaglig lokalfärg. På Puertorico, till exempel, lider äfven det sociala lifvet under detta inflytande. Qvinnorna förefalla ohvfsade och obehagliga genom sitt sätt att till häst jaga genom gatorna och derunder oupphörligt valka cigarrstumpen från den ena mungipan till den andra, allt med lika god

Indianboning i Centralamerika.

smak som trots någon husar; äfven i konsten att tugga tobak äro de förfarna. Om något slags själsodlande sysselsättning eller ens husliga arbeten är aldrig fråga; härvarande qvinliga verld känner knappast någon annan omvexling med nyssnämnda idrotter, än att slå dank, äta och sofva.

Något bättre är det beställdt på de små Antillerna, der talrika europeer af olika nationalitet, allt efter de politiska förhållandena, såsom engelsmän, holländare, svenskar, danskar, fransmän och spanjorer, slagit sigN ORD AMERIKA.

ned. Naturligtvis gifver hvarje nationalitet åt den eller de kolonier, der <Jen är öfvervägande, sin särskilda pregel. På det danska S:t Thomas har förfiningen hitintills just ej drifvits till någon ytterlighet; fruntimren dyrka visserligen modets falska gudar, men ådagalägga dock, med sina drägter af skrikande färger, sina fladdrande band, tornhöga chinjonger och kulörta stöfletter, ingen synnerlig smak. Den mindre bemedlade klassens qvinnor spöka i aflagda och utslitna balklädningar, och i stycke med denna toalett passa ganska väl de klumpiga träskor, de bära på sina bruna fötter.

På Guadeloupe och Martinique äro fransmännen de rådande, och qvinnorna på dessa öar hafva både tillegnat sig och öfverdrifvit de svagheter, hvilka man med större eller mindre skäl tillägger nämnda folk. De äro gladlynta och lättsinniga, fallna för grannlåter och nöjen, behagsjuka och af en ej allenast icke sträng, utan rent af lös, moralitet. Trots de goda läromästare, som funnits att tillgå, är dock allt i modeväg halft och barockt; de nättaste fötter stickas utan förmedling af någon strumpa i lackerade skodon; den bjerta kjolen prydes med spetsar, volanger och sist med ett ofantligt skärp, som kastas kring lifvet.

Så pass långt, men icke stort längre, komma inom toalettkonsten de europeiska "motiven" här till heders; den nödvändiga fyllnaden åstadkommes af fantasien hos dessa tropikernas barn. De linda kring hufvudet en blå duk och begagna såsom öfverklädning blott en hvit, mycket urringad skjorta med korta ärmar; på samma gång de bära de dyrbaraste guldörhängen, försmå de ingalunda halsband af de simplaste glasperlor.

På det stora hela utgöra emellertid dessa skönheter ett ej oäfvet staffage i den täcka tafla, Martinique företer.

Denna ö utmärker sig bland alla de små Antillerna genom sin renlighet; man kunde frestas tro sig vara midt i ett europeiskt land, det för nämnda egenskap så

Negrinna från Haiti.

berömda Holland: allt är som vore det blankskuradt, de hvitskimrande husen och de glatta trottoarerna såväl som de klara kanalerna. Öfverallt råda ordning och prydlighet, och tillsammans med den hänförande naturen erbjuder det hela ett, mellan alla de bedröfliga syner, i hvilka den resande i Vestindien måst finna sig och den i mer än en mening påkostande färd, som nu förestår, dubbelt välbehöfligt tillfälle till njutning och vederqvickelse.

Indianskt husgeråd.Etnografisk inledning. — Sociala förhållanden i Venezuela. — Föräldrar och barn. — Sällsamma nöjen. — Bilder från städerna i Columbia. —- Praktfulla naturscener. — Samhällsförhållanden. — Fromma damer. — "Aguinaldos". — Ecuador: Qvito och dess qvinnor. — Primitiva toaletter. — Napos-indianernas qvinnor. — Peru: Landets utseende. — Lima. — Qvinnorna i Lima och deras förströelser. — Det offentliga lifvet. — Cuzco och dess familjers bördsstolthet. — Cusquenas. — Deras hvardagslif. — Bolivia: Qvinnorna i La Paz. — Chile: Sympatiska sidor hos den chilenska folkkaraktären. — En förnäm familjs hem. — Qvinnornas skönhet. — Aftonlif på Santiagos "Alameda". — Kärleken inom folkvisan. — De araukanska qvinnorna. — Besynnerliga bröllopsbruk. — Ur tehuel-chernas (patagoniernas) lif. — Argentina: Gauchos. — Buenos-Aires och dess qvinnor. — Uruguay. — Lifvet i Montevideo. — Paraguay: Guarani-qvinnorna. — Brasilien: Rio de Janeiro. — Befolkningselement. — De brasilianska qvinnorna.— Indianqvinnorna vid Amazonas. — Slutord.

^Ännu mera egenartade, än förhållandena inom det romanska 4\ Centralamerika, äro de på Sydamerikas kontinent. Man har kallat denna "det latinska Amerika" och säkerligen med rätt, då vi besinna, hurusom inom dess ofantliga, från eqvatorn till Södra pol-hafvets isiga böljor räckande, område de romanska befolkningselementen öfverallt uppträda såsom de herrskande. Till antalet öfvervägande äro naturligtvis indianerna, hvilka här, liksom i Centralamerikas stater, för det mesta hafva stadigvarande bostäder. Låter det om de kulturuppbärande och kulturbefrämjande romanska elementen säga sig, att de öfverallt förete en temligen likartad bild, så gäller detta dock mindre om Sydamerikas indianer, hvilka på olika trakter befinna sig på de mest skilda grader af utveckling. I motsats till förhållandet hos Nordamerikas infödingar träder, såsom vi antydt, jägare- och fiskarelifvet här betydligt i bakgrunden, medan å andra sidan ett tillstånd, af den fullständigaste råhet finnes lika ofta representeradt, som ansatserna till en högre kultur, den der just genom verksamhet i och för åkerbruket gjort sig gällande.

Sydamerikas romanska befolkning, med hvilken vi i det följande hufvudsakligen komma att sysselsätta oss, sönderfaller i tvänne grupper, den ena af spansk, den andra af portugisisk härkomst. Båda hafva de till nya verldens jord medfört den fiendskap, som på den pyreneiska halfön af ålder dem emellan varit rådande och hvilken äfven i det nya hemmet så oförsonligt träder i dagen vid afgörandet af hvarje, till och med underordnad, fråga. Motsatsen mellan de båda är af etnisk eller, om man så vill, nationell natur, men yttrar sig äfven i politiskt afseende, enär det spanska Amerika åt alla sina statsbildningar, såsom Venezuela, Columbia, Ecuador, Peru, Bolivia, Chile med flera, gifvit en republikansk styrelseform, då vi deremot i det portugisiska Brasilien möta den enda monarki i Nya verlden. Bland de hvar för sig helgjutna massorna af indianer, spanjorer och portugiser frodas för öfrigt en mängd rasblandningar, hvilka öfverallt gifvit upphof åt en afskyvärd vrångbild af europeiskt kulturlif och, i stället för att göra sig till hyfsningens tolkar och befrämjare hos urbefolkningen, tvärt om låta alla den röda rasens arf-fel komma, inom ramen af de hvitas samhällsordning, till det mest förderfliga genombrott.

Ingen har mera träffande tecknat det här påpekade förhållandet, än F. Ratzel i följande ord: "För en hvar", säger han, "som sysselsätter sig med forskningar i mensklighetens och de särskilda folkens historia, måste de företeelser, Sydamerikas stater och folk erbjuda, i alla afseenden vara af stor vigt. Gamla halfkulturer hafva

nedtrampats midt under sin uppväxt och innan de hunnit sätta blom. Invandrare af europeisk börd hafva slagit sig ned bland de infödda, individer af afrikansk och, på senaste tid, äfven mongolisk ras hafva efterföljt de förra, och sålunda har uppkommit en röra af olika slags folk, hvilkens like, såväl till brokighet som jäsningstid, man tillförene ej skådat. Denna beständigt skiftande massa har, socialt som politiskt, gjutit sig i europeiska former, men ingalunda förmått fylla dessa, hvilka derför här nästan öfverallt antaga en karaktär af förvridenhet, den man i de flesta fall kan beteckna såsom ett nedsjunkande i barbari." Denna i sitt slag förträffliga karaktäristik utgör tillika den lämpligaste förklaring till våra här följande meddelanden, hvilka blifva af allt annat än glädjande natur och blott sällan hafva att uppvisa några ljusare punkter.

Vi låta dessa meddelanden taga sina början vid Venezuela, hvars norra sida sköljes af Karaibiska hafvets vågor, således desamma, som bryta sig mot alla de stora och små Antillernas kuster. Från den bland sistnämnda öar ytterst i söder belägna, eller Trinidad, förmår en van iakttagares skärpta blick redan urskilja den töckenslöja, som angifver5 YDAMERIKA.

närheten af land, och i sjelfva verket utbreder sig också på måttligt afstånd derifrån kontinenten eller, närmare bestämdt, Orinocos storartade mynningsområde. Sjelf lik ett haf, framställer sig för våra blickar den jättelika flodens mörka vattenmassa, randad med lysande hvita strimmor, grunda ställen i strömfåran, öfver hvilka dess flöden, med en fart, som vore de piskade af stormen, utströmma i det slumrande hafvets indigoblåa djup. Längre bort varsnas yppiga urskogar, hvilkas ständigt grönskande, fjäderlika och storbladiga kronor sträcka sig öfver floden, liksom tiggde de af den någon lisa i den tropiska solens glöd.

Mindre upplyftande, än den herrliga naturen, äro de förhållanden, under hvilka menniskan här förnöter sin jordiska tillvaro. Kastar man en blick på Venezuelas hufvudstad, Caracas, så upptäcker man knappt de svagaste spår af ett ordnadt samfundsväsende eller ett ens i aflägsnaste mån antagligt familjelif. Visserligen har denna hufvudstad på sista tiden fått ett temligen ståtligt, i gotisk stil uppfördt, universitet, midt emot hvilket höjer sig kongresspalatsets doriska praktbyggnad, äfvensom den store befriarens bildstod reser sig ur den lummiga grönskan på "Plaza Bolivar" — men dermed äro ock alla dess herrligheter uppräknade. En blick på närmaste hus, på första bästa husliga krets, är egnad att med ett enda slag förstöra hvarje illusion, som kunnat bemäktiga sig den godtrogne främlingen.

Det är i en hydda, tillhörig någon af de mindre bemedlade invånarna, vi först inträda; man är just i färd med att intaga sin måltid, hvilket sker på ett ganska originelt sätt. Endast männen sitta till bords; qvinnorna hålla sig på ett vördnadsfullt afstånd eller stanna rent af vid spisen. Knif, gaffel och sked, sällsynta redan hos plantageägaren, saknas här helt och hållet. Man serverar sig helt enkelt med fingrarna eller dricker fisksoppan ur tallriken, den man förut, med tillhjelp af en torkad och urhålkad jotumafrukt, fyllt ur den gemensamma skålen. Äfven dricksglas äro en okänd lyx, och man släcker sin törst direkt ur vattenreservoaren eller ock får äfven här en jotumaskål göra tjenst. Af köksredskap finnas blott skålar, flaskor och krukor till olika storlek och af nyssnämnda ämne, ett par kalebasser, en stamp och qvarn för beredning af majsbrödet, en liten järnkittel, en jord- eller torfsoffa, hvilken tillika får tjenstgöra både som spis och bord, ett par stenar,, ersättande trefoten, samt den stora vattenreservoaren.

Det hus, som innehåller nu uppräknade inventarium, är nästan alltid af trä, då stenen dels skulle falla sig för dyr, dels erbjöde mindre säkerhet mot de här årligen inträffande, häftiga jordbäfningarna. Äfven de simpla träbarackerna gifva dock ej ali önskvärd trygghet, då de ej få334

vara i fred för termiterna, hvilka endast skona det hårdaste af alla träslag, cedern. De flesta boningar hafva golf blott af tillstampad jord, från hvilken den vidriga jordloppan fortplantar sig till menniskorna, dem hon tillfogar outsägliga qval genom att lägga sina ägg mellan hull och skinn. De lerstrukna väggarna äro sällan hvitmenade, men äfven i sådant fall smutsiga och fulla af spindelväf. Då det tropiska luftstrecket i möjligaste måtto inskränker

behofvet af klädespersedlar, inknytas dessa helt enkelt i en näsduk eller kastas öfver en af spar-rarna. Till säng tjenar ett stycke segelduk, utspändt öfver några stenar, eller en hängmatta af ylle, stundom blott några hopslagna bräder, öfver hvilka man breder mattor af vass. I en dylik gemensam bädd hamna hvarje qväll alla de i huset boende: föräldrar och barn, manliga och qvinliga tjenare, alla om hvarandra och utan att något slags skärm eller förlåt dervid spelar den ringaste roll. Hvilka följder detta skall hafva för sedligheten, är lätt att inse.

Samma brist på känsla för blygsamhetens fordringar möta vi för öfrigt äfven inom de högre ståndens familjekretsar. Förhållandet mellan föräldrar och barn är här ett så ogeneradt, öfverskrider till den grad alla det tillständigas gränser, att pennan vägrar oss sin tjenst i fråga om äfven det flygtigaste berörande deraf. Man finner ej sällan fyra, ja, ända till fem generationer, tillkomna vare sig inom eller utom äktenskapet, förenade under samma tak, ett tillstånd, som nästan stöter på det patriarkaliska, men tillika noga fasthåller hvars och ens individualitet. Att en gäst på samma gång presenteras för husets herrskarinna och en husets dotter på sidolinien, hör snart sagdt till regeln. De äldre utbyta utan betänkande i barnens närvaro sina åsigter i ämnen, hvilka på andra ställen äro bannlysta från samtalet redan mellan hyfsade män. Naturligtvis ledas de ringa under så fatta omständigheter redan tidigt och i det dagliga lifvet allt längre in på en stråt, som näppeligen leder till dygdens elyseiska fält, något, för hvilket väl dock redan deras spanska blod och temperament, dessa uppbyggliga efter-dömmen förutan, skulle sörja.

Äfven i öfrigt framter lifvet i städerna, särskildt bland familjerna af högre stånd, allt utom intagande sidor. De nöjen, till hvilka man i öfvervägande grad är hänvisad, äro de kyrkliga festerna, på hvilka emellertid det spansk-katolska Venezuela ingalunda lider någon brist; vid sidan af dessa förlustår sig folket vid de offentliga tjur- och tuppfäktningarna samt, i ali hemlighet, med det beryktade monte, ett hasardspel, för hvilket alla samhällsklasser äro passionerade och som ofta leder till de sorgligaste ytterligheter. Till kategorien af nöjen äro vidare5

— besynnerligt nog — äfven dödsfall och likbegängelse att räkna. Då ytan är allt, och det gäller att äfven efter döden bevara denna, plägar man på unga flickor, hvilka angripits af dödlig sjukdom, hjertlöst nog, medan de ännu lefva och hafva fullt medvetande, ingnida kroppen med limonsaft, hvars syra motverkar uppkomsten af de stygga likfläckarna. Vid likbegängelsen spela gråterskor och bedjerskor en af de förnämsta rollerna; deras tillgjorda sorgebetygelser vid den dödes af ljus omgifna bår skola vara af en obeskrifligt tragikomisk verkan. Fåfängan yttrar sig vid dessa gripande tillfällen på ännu flera och lika ömkliga sätt. Män, hvilka hela lifvet igenom aldrig burit annan drägt, än ett par linnebyxor och en kulört skjorta, måste jordas i svart klädeshabit, handskar och lackerade stöflar.

De vid ett barns död öfliga ceremonierna äro af ett något annorlunda beskaffadt, men ej mindre sällsamt, slag. Den döde är ju här en angelito (liten engel) och måste behandlas derefter. Man iför det lilla liket den prydligaste skrud, som kan åstadkommas, och utställer det derefter på en paradsäng i ett rum, dit hvem som helst en hel natt igenom har tillträde. De gäster, hvilka vid dessa dödsvakor infinna sig, komma emellertid minst för att beklaga sorgen; tvärt om, har man fått en anledning till en hop lustbarheter, med hvilka tilldragelsen firas och vid hvilka man till och med kan få se det döda barnets föräldrar deltaga i dansen. Samtidigt serveras förfriskningar, bestående af kaffe, chokolad, biscuit, rom, vin och cigarrer.

Hand i hand med allt detta går genom hela det husliga lifvet ett, så att säga, "nonchalant" drag, som skulle kunna bringa en europeisk husmoder till förtviflan. Ädlare njutningar äro okända; poesi och musik kultiveras ej ens till husbehof och sången har föga med konsten gemensamt. Vanligen lyftes, inom de förnäma familjerna, ingen enda qvinlig hand till arbete. Att fruntimren sjelfva förfärdiga sina kläder, vill redan säga mycket; den smak, de dervid ådagalägga, är emellertid ej synner-

° o o

ligen stor. A andra sidan kan man i sa godt som hvarje salong fa se trasiga möbler, sönderslaget husgeråd och

sopor af allehanda slag, utan att någon af damerna på stället gör min af att afhjelpa missförhållandet eller ens tyckes fästa sig dervid. Mesta intresset finna könets medlemmar, synbarligen i de förtroliga samspråk, som hållas antingen vid de balkonglika fönstren eller utanför husens portar och vid hvilka deras inbillningskraft fråssar i sqvallrets mest lockande regioner. Kort sagdt-* alla de sociala forhållanden, på hvilka de stora städerna i Venezuela hafva att bjuda, utgöra det i sin väg flackaste och tröstlösaste, som på något ställe inom de sydamerikanska fristaterna kan uppvisas-336

Något hugnesammare är då, hvad vi hafva att förmäla från den vester om Venezuela belägna och utöfver Panama-näset räckande för-bundsrepubliken Columbia. Detta land genomskäres af trenne stora bergskedjor, inellan hvilka ligga Caucas och Magdalenas djupa och brännheta dalar. Båda de nämnda floderna, liksom en tredje, Atrato, befaras af ångare. Den resande, som vesterut färdas tvärs öfver Karaibiska hafvet, varsnar på Columbias kust först af allt Sierra da Santa Marta, hvars höjder brant nedstupa mot hafvet och utgöra liksom förposter till Sierra Nevada, hvilket, såsom redan dess namn angifver,

höjer sig öfver snögränsen. Ett och samma ögonkast omfattar det tropiskt heta låglandet och de ishöljda bergstopparna. Mot dessa markens plastiska förhållanden svarar äfven klimatet, vexlande mellan polens kyla på höjderna och Senegals hetta i dalsänkningarna, medan man på sluttningar och platåer njuter den tempererade zonens milda luft.

Den vigtigaste, liksom vackraste, bland de hamnstäder, dem vi anlöpa vid kusten af Columbia, är Cartagena, som tillika genast skänker oss förmånen af en inblick i det här vedertagna lefnadssättet. Staden, som i mer än ett afseende erinrar om sin namne i Spanien, företer en ganska pittoresk anblick. Dess fästningsmurar äro höga och tjocka och imponera ännu alltjämnt, ehuruväl den Cartagenas glansperiod länge sedan är förliden, då det utgjorde en medelpunkt för handeln mellan kustlanden vid Atlantiska och Stilla hafven och dess flottor ofta stucko ut till sjös, för att göra jagt på bukanierer och flibustierer. Vid närmare påseende upptäcker man också snart vidden af dess nuvarande förfall. I hamnen råder sällan något lif, murarna äro på fallrepet och i de gyttjiga grafvarna hvimlar det af ormar och kaimaner.

Bondqvinna från Venezuela.5 YD AMERIK A.

Vi öfvergå nu till en blick på stadens inre. Aftonen är inne. Ett entonigt sorl tränger inifrån husen till våra öron: det är lofsånger, som i familjerna sjungas till den obefläckade jungfruns ära. De byggnader, vi passera, äro nästan alla uppförda af bambu, men allesammans omgifna af trädgårdar och orangernas bedöfvande doft tränger ända in i boningsrummen. Denna stadsdel bebos så godt som uteslutande af färgade, och man ser på dem, att de ej i någon svårare grad tryckas af lifvets bekymmer. Alla visa en glad uppsyn, barnen leka och stoja

Torgqvinnor i Cartagena (Columbia).

och de fullvuxna inom familjen skocka sig kring husfadern, som antingen föredrager hemlandstoner på tiplè, en liten guitarr af cederträ, eller ackompanjerar sin hustru, hvilken senare framgnolar någon entonig visa.

Inom andra hyddor roar man sig med dans, den så kallade bam-buco, hvilken skall lifligt erinra om Kongo-negrernas. Såsom introduktion göra de i dansen deltagande männen ett slags rond, hvarpå de "bjuda upp" bland de närvarande flickorna. På ett tecken af musikan-

terna framträda tvänne par midt på banan och dansen tager sin början. Dansören utför under denna en mängd invecklade steg och vändningar samt stampar och slänger med armarna, för att åt dansen gifva så mycket lif och eftertryck som möjligt, medan deremot dansösen till en början står nästan orörlig. Småningom lifvas hon dock

och glider i sicksack eller cirklar allt närmare sin kavaljer, på hvilken hon slutligen kastar en utmanande blick, för att i samma stund med en snabb rörelse vända honom ryggen. Vid denna dans spelar äfven sången en roll, och då sångens text nästan alltid har till författare någon ullhårig afrikan, så torde den vara af ungefär samma värde som dansen.

På en vida friskare och derjämte lifligare tafla bjuder oss hvimlet å gatorna och i synnerhet det stora salutorget, öfver hvilket vi nu, med den vänliga läsarinnans tillåtelse och, som vi hoppas, till hennes nöje, taga oss friheten att ledsaga henne. Hvilken ymnighet af naturens kostligaste håfvor möta vi ej här! Der ses hela berg af sköldpaddsägg, hvilka köpas för några öre dussinet; bredvid dem ligga högar af sockerrör, bananer, kakao, yucca, ignamer, kokosnötter och ananas. Den väldiga cedraten hvilar sida vid sida med den rödköttiga pompelmosen, nisperon bredvid pomarosan, hvilken gifver ifrån sig ett det ljufligaste rosendoft; sötsur chirimoja delar rummet med välsmakande mandronos, med hvilka sistnämnda qvinnorna parfymera sina kläder. För öfrigt finnes också en mängd andra goda och nyttiga saker, såsom agavens köttiga blad, hvilkas silke liknande fibrer kunna begagnas både vid knytning och stickning; prydliga petacas (små lådor, flätade af bladens klufna stjelkar), halmmattor, koppar, skålar och i allmänhet kalebasser af hvarje form och storlek. En negergosse utbjuder åt de förbigående damerna så kallade cocuyos, ett slags skalbaggar, hvilkas ögon i mörkret sprida en egen, fosforescerande glans och dem Cartagenas skönheter* med begärlighet och på ett originelt sätt använda, i det de inspärra tre till fyra stycken i en liten, knuten pung, den de sedan fästa i håret. Det sken, de små djuren gifva ifrån sig, skall vara så starkt, att man till och med ser läsa invid ett glas, i hvilket några af dem äro inneslutna — uppenbarligen en öfverdrift. För att hålla cocuyos vid lif och helsa, förvaras de om dagen i ett till en del tömdt sockerrör, hvars saft tjenar dem till föda.

Hvad som framför allt frapperar den främling, som besöker torget, är den ovanliga skönheten hos mestiserna, i synnerhet de qvinliga, hvilka senare hafva en utmärkt ståtlig växt, liksom alla deras rörelser vittna om medfödt behag. Ser man dem en morgon i strödda grupper begifva sig till stadens brunn, hvar och en helt gratiöst bärande sin

kruka på axeln, så erinras man ofrivilligt om antikens skönaste gestalter. Den skickligt draperade kappan döljer ingalunda afundsjukt den väl-formade bysten; den lilla foten är oklanderlig, ögat strålande af eld och drucket af lefnadslust.

Detta staffage passar ej illa till den bild, af hvilken vi njuta, då vi nu lemna Cartagena och ånga uppför den väldiga Magdalena-floden. Vårt besök gäller städerna Marinilla och Medellin, senare äfven hufvudstaden, Santa Fé de Bogota. Infarten i den tropiska floden gör ett berusande intryck, helst om den företages sedan skymningen redan inbrutit eller ock tidigt på morgonen. I förra fallet "ser man i vester simma rosenfärgade, mörkröda och purpurmoln på orangefärgad grund, som småningom öfvergår i ljusare gult, under det firmamentet i zenit ännu förblifver djupt blått. Efter hand försvagas alla färgtoner: det rosenröda förvandlas i lilas, det mörkröda i violett och det purpurfärgade blir blågrått, men infattas fortfarande af en gyllene rand". Sedan detta skådespel någon stund pågått, höjer sig i öster den bleke månen och öfvergjuter hela det ojämnförliga landskapet med sitt magiska ljus. Stilla, som qvällen är, uppfångar örat hvarje det ringaste ljud; man hör trädklättrarens läte och den formliga skala, i hvilken Regulus öfvar sig; ur vassen ljuder utterns skri och i fjärran bortdör tigerns rytande, under det vid den nära stranden kaimanernas käkar klappra och trögdjuret upphäfver sin jämrande stämma. Ännu underbarare torde emellertid det hela taga sig ut på morgonen, då den aromatiska luften hvimlar af fjädrade sångare och af praktexemplaren bland de tropiska fjärilarna. Det är då, skogens tätaste snår lifvas af pratsamma papegojor, under det de blåa, röda eller gröna araerna parvis slå sig ned i trädens toppar; bland de andra pröfvar tukanen sin mera oviga flygt eller tumla sig hela flockar af sparfvar, hvilka här bära en brokigt glänsande fjäderdrägt. Kardinalfågeln låter höra sina pipande och hväsande toner och på de styfva grässtråna gunga de vackraste enkfåglar. Taflans färgglans ökas af de praktfulla fjärilarna: de guldgula Callidryas, Hymeniterna, den ståtliga Erebus och den grönblåa Morpho Menelaus.

Vid sidan af ali denna naturens herrlighet taga sig de här uppträdande menskliga varelserna högst anspråkslöst ut. De förstå knappt att sätta värde på det öfverflöd, midt ibland hvilket de af försynen blifvit försatta. Om något egentligt samlif kan man i de större städerna, Medellin, Marinella, Rio negro, Antioquia med flera, knappast tala. Endast qvinnorna aflägga besök hos hvarandra, och sedan de undanstökat dessa, strömma de, åtföljda af sina "mattbärare", till kyrkorna»

för att hos den Evige söka tillgift för sin lättja och overksamhet. Hvad beträffar de omnämnda mattbärarna, så är deras värf att i kyrkorna, hvilka sakna hvarje slags bänkar eller sittplatser, bre,da sina mattor öfver stengolfvet, för att bespara sina herrskarinnor faran af värkande knän. Mattbäraren är en för alla land kring eqvatorn karaktäristisk figur, och hvarje bättre hus håller sig en sådan, hvilken är antingen neger eller mestis och enkom dresseras till sitt svåra kall. I mången familj får han tillika tjenstgöra som lekkamrat åt dess barn eller ock —

hvilket tydligen är en mindre afundsvärd lott — som ett slags "strykpojke".

Rörande Columbias umgän-geslif kunna vi, såsom redan antydts, fatta oss temligen kort. Är redan lifvet i det allmänna öfver måttan tråkigt och enformigt, så gäller detta i ännu högre grad om det i de enskilda familjekretsarna. Vi veta redan, att qvinnorna, med undantag af ett eller annat ömsesidigt besök, tillbringa största delen af dagen i kyrkan. Söndagarna medföra dock ett litet afbrott i ali denna enformighet; på något visst klockslag samlas då i familjefaderns rum alla husets svartögda damer, hvilka taga plats på de der befintliga sofforna med temligen nötta öfverdrag eller ock på långa bänkar, betäckta med mattor; sedan så skett, mottagas de unga män af husets bekanta, hvilka infunnit sig för att göra sin visit, och konversationen, såvida detta uttryck här får användas, tager sin vanliga gång.

Dessa officiella mottagningar äro emellertid ej afsedda för mera förtroliga bekanta, något, som den manliga ungdommen i Columbia ganska väl vet, hvadan den också förstår att der bredvid skaffa sig utvägar till mer än ett samtal mellan fyra ögon. Göra de på Europas offentliga promenadplatser uppträdande sprättarna snarast skäl för be-

Landtgård på kusten af Ecuador.

Hämningen flanörer, så kan på de i Columbias städer förekommande bättre tillämpas det från Berlin kända namnet "eckensteher". Dylika herrar kunna timtals uppehålla sig i gathörnen, rökande den ena cigarretten efter den andra, under det de kring sig kasta spanande blickar, dem ingen aldrig så liten rörelse innanför husens gallerförsedda fönster undgår. Vanligtvis är det då på en vink från sin utvalda, sin aguinaldo, de vänta.

Ett efterlängtadt nöje erbjuda de så kallade "tolf nätterna" (från den tjugofemte December till den sjette Januari), då det undantagsvis går något lifligare till, än under vanliga förhållanden. Under denna den allmänna glädjens tid är det äfven främlingen obetaget att helsa på i både den ena och andra familjen, der han i sådant fall alltid är välkommen. Ungdommen ger hvarandra presenter, hvilket tillgår på samma sätt, som vid det i Tyskland välbekanta spelet" Vielliebchen' (äfven i Sverige kändt under namnet "filip-pin"); den, som först får sigte på den andra och hinner ropa: "Mina aguinaldos!" har vunnit och får af denna en gåfva. Under vackra och stjernklara nätter — såsom de här äro snart sagdt hela året igenom — begifva sig de unga männen till sin utkorade muchachas boning och gifva henne utanför denna en serenad. Vare sig att hon nu väntat denna eller ej, allt nog, hon visar sig snart på balkongen, hvarifrån hon lyssnar till sångens och guitarrens toner och sist låter en blomma nedfalla, såsom tolk af hennes "tack". Detta är allt, som finnes att tillgå i nöjesväg. Några offentliga nöjen känner man lika litet i Columbia som i Venezuela, ja, man har, inom det förstnämndas städer, allt hitintills ej en gång lyckats komma så långt, som att få sig en teater, enär presterskapet genast skulle vara till hands med en bannstråle mot hvarje qvinna, som vågade beträda tiljan. Den så kallade "teatern" i Medellin består blott af en inhägnad, der parterren hvarken har sittplatser eller tak qch der rollerna utföras af

manliga skådespelare inför en manlig publik. Den senare röker och promenerar af och an inom sitt stängsel, de förra improvisera allt hvad tygen hålla. Huru det härunder går med konsten, torde den gunstbenägna läsarinnan sjelf bedömma.

Den af de sydamerikanska fristaterna, i hvilken vi härnäst .aflägga vårt besök, är Ecuador, landet på båda sidor eqvatorn, ett bergland af storartadt omfång och öfverfyldt af väldiga, öfver granit- och porfyr-massor framstormande bergsströmmar. Anderna genomlöpa republiken från syd-sydvest till nord-nordost i parallela cordilleras (kedjor) och innesluta inom sina fyra knutar Savanilla, Assuai, Chisinche och Huaca trenne stora högplatåer. Till dessa sluta sig några bäcken eller hög-dälder af ej fullt så stor utsträckning, och det mest berömda af dessa är det, hvari Quito är beläget. Sedan den resande flera dagar efter hvarandra färdats genom yppiga tropikskogar, händer lätt, att han inträffar vid Chimborazos femton tusen fot höga pass lagom nog, för att vara med om en genomisande storm med snö och hagel efter alla konstens regler. Förbi urskogarnas ogenomträngliga kaos skynda öfver-flödande vattendrag, än med strömhvirflar och kaskader, än med mellan breda stränder ljudlöst ilande flykt, mot Söderhafvet. Längs floderna draga sig hela skogar af kokospalmer, och i dem hvimlar det af krokodiler, hvilka ej sky att smyga sig ända fram till bebodda trakter och bortsnappa både menniskor och djur, dem de sedan nedsläpa i det grumliga element, de sjelfva bebo. Ännu mera imposant, än det nyssnämnda, är ett annat skådespel, af hvilket man likaledes i Ecuadors Ander har tillfälle att njuta. Här sammanträngas nämnligen inom en jämnförelsevis inskränkt rymd de högsta bergspetsar i Amerika, till större delen vulkaner, hvilkas verksamhet ännu fortfar; mellan Quito och Rio bamba, således en längd af knappast tjugofem geografiska mil, sträcker sig en enda sluten kedja af femtio vulkaner. De betydligaste berg af detta slag inom Ecuador äro Chimborazo, Cotopaxi och Antisana. Co-topaxi är måhända den märkvärdigaste af alla vulkaner till följd af sin egendomliga eller strängt regelbundet koniska form; den berömdaste åter är Chimborazo, hvilken länge ansetts vara det högsta berg på jorden.

Innan vi ingå i några etnografiska detaljer, torde vi böra förutskicka en kortare, allmän karaktäristik öfver Ecuadors inbyggare. Härtill tarfvas i sanning intet öfverflöd på ord. Ytterst få äro de af befolkningen, hvilka kunna skryta med en fullkomligt oblandad, hvit härkomst; en "färgens" aristokrati, sådan till exempel som vi möta den i Nordamerika, är här för den skull ej till finnandes. leke rasen, utan förmögenheten, bestämmer rummet på den sociala skalan. Visserligen5 YDAMERIKA.

föraktar negern indianen, liksom den hvite och öfver hufvud alla, hvilka kunna skryta med att i sina ådror äga en enda droppe spanskt blod, med öfverlägsenhet se ned på båda de förstnämnda raserna, men den egentliga rangen förlänas dock först som sist blott af penningen; bredvid den allsmäktiga piastern hafva hvarken färg, dygder eller talanger mera någon giltighet. Denna folkets grundkaraktäristik skulle visserligen nu kunna på åtskilliga sätt varieras, men vi förmoda det vara större skäl att inskränka oss till några skisserade bilder ur härvarande täcka köns lif.

Redan i hamnstaden Guayaquil, med dess primitiva hus af bambu, få vi en svag aning om den herrlighet, som väntar oss i de större städerna på sjelfva högplatån. Härvarande damer hafva fallenhet för fetma och begagna till öfverdrift smink, i hvilken senare omständighet grunden torde vara att söka till det rykte för ständig ungdomsblomstring, i hvilket de, tack vare några mindre grannsynta resande, stå. På samma sätt, som med denna sida af skönheten, torde det väl också förhålla sig med den berömda ljusa hy, de klara ögon och det vackra hår, man i Guayaquil oftare, än på något annat ställe, lär skola påträffa. Hvad särskildt angår hyn, så tyckas fruntimren i Ecuador i synnerhet lägga an på dess bevarande, i det de på resor begagna enkom för detta ändamål förfärdigade sidenmasker. Den omsorg, de alla äfven i öfrigt egna åt sitt yttre, skall drifvas till sin höjd i synnerhet af damerna i staden Cuenca, hvilken redan är belägen på en höjd af omkring åtta tusen sju hundra

femtio fot öfver hafvet, sålunda för oss utgör ett slags mellanstation på stigningen från kusten till Quitos högdal.

Quito, republikens hufvudstad, är en af de högst belägna städer i verlden och har så kallt klimat, att man der vid aftonbesök ej ens inne i salongerna tager af sig ytterplagget. Detta är för öfrigt, snart sagdt, det enda märkvärdiga, som är att säga om staden, hvilken är ganska regelbundet byggd, men det oaktadt lemnar ett intryck af otrefnad, sannolikt förnämligast beroende derpå, att intet enda af dess hus har glasfönster. Stadens glanspunkt utgör den med springbrunnar prydda allmänna plats, der den vackra verlden hvarje afton infinner sig. Om denna vackra verld är här stället att säga några ord. Dess damer kunna i allmänhet sägas hafva ett godt utseende, men verkliga skönheter äro dock lika sällsynta, som de afgjordt fula ansigtena. Hvad renligheten och i allmänhet den yttre elegansen lemnar öfrigt att önska, ersättes af ett visst naturligt behag, en förnäm värdighet och ett valdt språk, något inom societeten i de norr om eqvatorn liggande fristaterna alldeles okändt. Ute på gatan förekomma damerna oftast insvepta i344

sina mantiljer, hvilka de drapera på sådant sätt, att ansigtets ena hälft betäckes, medan den andra hälften förblifver synlig. Huruvida detta koketteri, som låter de enögda på så verkligt lysande sätt komma till heders, är lika fördelaktigt för de med två ögon utrustade qvitenas, torde få ifrågasättas. Damer af högre stånd bära emellertid sin man-tilla äfven i hemmet och deri göra de väl, enär deras öfriga toalett för det mesta lemnar mycket öfrigt att önska. Handskar, ja, till och med strumpor, är något, som man här ej känner till; hvad beträffar skor, så bäras de på nakna fötter.

Alla dessa barbariska halfheter och karikatyrer af civilisation får mestisernas blandade slägte taga på sitt samvete. Bland. Quitos åttio tusental invånare skola åtminstone de sjutio vara sådana blandfödingar; resten utgöres af fullblods-infödingar, medan de helt och hållet hvita familjerna ej äro flera, än att de kunna räknas på fingrarna. Bland indianerna i distrikten på Cordillerernas östra sluttningar förtjenar den halfkristna och under presterligt välde stående napos-stammen sitt särskilda omnämnande. Engiftet är här rådande och de tidiga giftermål, hvilka eljest äro egna för eqvatorial-landen, förekomma här ytterst sällan; vanligtvis gifta sig flickorna först vid sitt sextonde eller sjuttonde år. Något så särdeles älskvärdt slägte tyckas för öfrigt napos-qvinnorna ingalunda vara; för den orätt, som vederfares dem derutinnan, att dagens så godt som hela tunga lastas på dem, veta de att hålla sig skadeslösa genom ett eget slag af sjelfhjelp: de räcka nämnligen sin make, då de tröttnat på honom, en dekokt på Datura sanguinea, hvilkens intagande åstadkommer obotlig svagsinthet. Har mannen hemfallit åt detta öde, så står det giftblanderskan fritt att ingå nytt äktenskap. Äfven bruket af blåsröret med förgiftade pilar är något, i hvilket dessa huldgudinnor alis ej skola vara obevandrade. Orton berättar om en annan indiansk stam, jivaros, att hos dem ej hustrun, utan mannen, vid tiden för den förras nedkomst, lägger sig i sängen eller, rättare sagdt, hängmattan och låter traktera sig med hvarjehanda godbitar.

I Ecuador ligger ungdommens hela uppfostran i händerna på jesuiterna. Denna uppfostran må nu, efter våra begrepp, vara aldrig så bristfällig, ja, förfelad — det vissa är, att just i till exempel Quito ett ovanligt lifligt begär efter högre vetenskaplig utbildning gör sig gällande. Dervarande jesuitkollegium innefattar ett universitet, ett astronomiskt observatorium, ett bibliotek på tjugotusen band, ett seminarium och ett museum. Äfven en polyteknisk skola finnes i samma stad och de vetenskapliga samlingarna äro, enligt hvad en nyare resande tillstår, egnade att väcka till och med europeers förvåning. Huruvida dessa ideellaN ORD AMERIKA.

sträfvanden kunna vara i stånd att välgörande återverka äfven på de sociala förhållandena, må likväl med fog dragas i tvifvelsmål, i betraktande af skaplynnet hos den blandade rasen, hvilken i sedligt afseende gör inga eller åtminstone blott omärkliga framsteg.

Söder om Ecuador och räckande nära nog till midten af vändkretsen, vidtager den oftast nämnda af Sydamerikas stater—republiken Peru.* Äfven här äro sociala, andliga och politiska förhållanden tillskurna efter den redan välbekanta formen, och vi skulle näppeligen kunna påräkna våra läsares tålamod, derest vi oupphörligt

återkomme till de allt utom lockande företeelserna af clen ofullgångna kultur, som nu en gång för alla synes varg, det spanska Amerikas arfvedel. Peru bar emellertid äfven sitt egenartade, från alla grannstater afvikande skaplynne, och det ej blott i politiskt och socialt, utan äfven i fysiskt, afseende. Då politiken emellertid ligger utanför vårt ämne, förbigå vi denna, för att i stället, att börja med, kasta en flygtig blick på landets naturbeskaffenhet, som i sjelfva verket på öfverraskande sätt skiljer det från de områden, vi hittills på vår färd genom denna kontinent haft tillfälle besöka.

Om vi från den nakna och öde, af de vildt framstormande vågorna i skum begrafna, kusten vända våra blickar inåt landet, så möta de närmast hafvet en kal och tröstlös hed, på hvilkens enformiga, gråa vta ingen annan omvexling, än några enstaka växande palmer, står att upptäcka. Emellertid äger sjelfva denna bild i sig något storslaget, för hvilket den har att tacka sin obeskrifligt imposanta bakgrund. Der heden slutar, börjar nämnligen Cordilleren, hvilken, utan några egentliga öfvergångar, i stel helgjutenhet höjer sig ända till hemvisten för den €viga snön. Öfverallt ses liksom ett haf af höjder och toppar, radade med strängaste ordning i efter hvarandra liggande plan; deremellan möta liksom branta uthuggningar, med bländande utsigter inåt det vilda höglandet, der molnen lägrat sig och hvita snöfält glänsa i solskenet.

Denna anblick är redan tillräcklig att hålla oss skadeslösa för mycket, som vi, efter gjord bekantskap med sjelfva kustlandets städer, hos dessa måste sakna. De vigtigaste af nämnda städer äro hamnplatsen Callao och republikens hufvudstad, Lima. Båda stå i förbindelse med hvarandra medelst en kort järnbana, och vi vilja antaga, att vi med tillhjelp af denna lyckligt och väl fullbordat den fullkomligt intresselösa färden längs den sandiga stråkvägen och de höga murarna af lera

* Erinras bör, att det tyska .originalet är äldre än de senaste tilldragelserna på krigsteatern i Peru och att således mycket i skildringen af detta land — särskildt hvad beträffar hufvudstaden, Lima — numera förlorat sin tillämplighet. Öfvers, anm.

samt hamnat på den glastäckta bangården. En enda blick på den här församlade publiken säger oss redan, hvad vi af Lima hafva att vänta. Nästan alla raser och blandningar af sådana hafva här sina representanter; man ser hvita, rödskinn, kineser och negrer, mestiser och mulatter, choloer och hvad de allt heta, de otaliga nyanseringar i blodet, hvilka göra Lima till en företeelse, som i etnografiskt afseende saknar sin like. Föga tilltalade af denna syn, störta vi oss midt in i hvimlet på de liksom efter lineal uppdraga gatorna, hvilka nära nog gifva Perus hufvudstad utseendet af ett ofantligt schackbräde. Husen hafva till större delen blott en, sällan två eller tre våningar och rycka med framsidorna tätt intill hvarandra, hvaraf uppstår den olägenhet, att gatorna, om de ock erbjuda en vederqvickande svalka, å andra sidan äro insvepta i ett högst otrefligt halfmörker.

De flesta byggnader äro här uppförda af ler och hafva för sitt fortbestånd uteslutande att tacka en fysisk egenhet hos kustlandet eller den, att det här aldrig regnar; nederbörd är något, med hvilket man är fullkomligt obekant. Alla ur Stilla hafvet uppstigande moln — och sådana bildas i så stor mängd, att himmelen större delen af året är mulen — draga sig till de höga bergssträckorna, der de, på andra sidan vattenskilnaden, utgjuta sig i form af regnskurar. Deraf också denna kustremsans eviga torka, denna landskapets oafbrutet gråa färgton, denna påfallande brist på växtlighet, som allt för ofullständigt fylles af en och annan enstaka grupp af palmer eller bananer. Äfven Lima är pregladt af samma enformighet. Dess invånare beundra med verkligt spartansk anspråkslöshet trädgårdsanläggningarna på "Plaza mayor", dem man omgifvit med ett galler, på yttre sidan om hvilket äro anbragta säten, der den blygsamma vederqvickelse, en smula grönska skänker, åtminstone i ali sköns beqvämlighet kan njutas af de derefter trånande. För öfrigt finnas här äfven alleer, ingenstädes dock dubbla, hvilka emellertid sprida mycket mindre skugga, än de betäckta pelargångar, som på tre sidor omgifva den rätt rymliga platsen; fjerde sidan intages af den präktiga katedralen med sina två torn. Man inser af det föregående lätteligen, huru det kommer sig, att Lima-boarna mer, än öfver något annat, känna sig stolta öfver denna sin eleganta promenadplats, på hvilken hvarje afton efter solnedgången utvecklar sig ett det mest rörliga och färgrika lif.

Redan vid skymningens första inträde har den sysslolösa verlden samlats under pelargångarna, för att förströ sig i der befintliga kafeer och biljardrum eller intaga förfriskningar i de talrika isbutikerna. Då ytterligare Cordillererna breda sina jätteskuggor öfver staden och solen5 YDAMERIKA.

försvinner i hafvets purpurglödande fjärran, vaknar Lima upp liksom ur en tung, förtrollningens sömn. För oss är det dock den qvinliga delen af de besökande, som erbjuder ett öfvervägande intresse. Besinnar man att limenas stå i rop för att vara de skönaste qvinnor i Sydamerika, så har här vår nyfikenhet nog sina goda skäl. Snart hvimlar det under pelarhvalfven af svartklädda senorer och senoritor, och allt tätare blifva grupperna framför trädgårdsanläggningen, der springbrunnar plaska. De silverglänsande stänken flyga som trolska irrbloss öfver de gröna buskarna, mellan hvilka framskymta hvita statyetter, och med aftonrodnadens eld täfla de hundratals ögonpar, hvilka glimma fram ur de öfverallt mötande menniskogrupperna. De bruna caballeros äro ytterst talrikt representerade, och alla förstå de att på ett galant sätt i sina utkorades öron hviska ord, ännu mycket ljufligare än de melodier af Verdi, hvilka samtidigt klinga öfver den vidsträckta parken. Andra riddare ledsaga sina damer in i hvalfven, hvilka nu stråla af ett formligt ljushaf. Äfven här mäter sig senoritornas förtrollande ögonspel framgångsrikt med den omgifvande glansen och det oaktadt de intagande virtuoserna så flitigt som möjligt söka dämpa elden med stora qvantiteter is. Det är emellertid ej blott den offentliga promenaden, som är skådeplats för detta nattliga lif. Alla de kringliggande husens balkonger äro tätt besatta och inifrån våningarna ljuda sång och strängaspel. Tänker man sig härtill det egentliga folkets stojande och lefnads-glada massa samt en mängd skrikande gatuförsäljare, hvilka söka på sitt sätt draga fördel af lustbarheten, så får man af det hela en bild, som på håret liknar en oafbrutet fortfarande karneval.

Dock — ej heller i den saknas afbrott, vållade af de politiska skakningarna, i hvilket afseende Peru måhända är värre deran, än någon annan af de sydamerikanska republikerna. Landet lider af oupphörligt återkommande inre kriser, de der ofta lösas på blodigaste sätt. Hvarje systemförändring medför i sådant fall äfven en förändring i de personliga förhållandena, enär det segrande partiet framdrager sina medlemmar och dessas anhöriga till allehanda sysslor och värdigheter, medan de besegrade ofta från den mest glänsande höjd störtas hufvudstupa ned i sitt forna intet. Detta är naturligtvis äfven en af skuggsidorna i Limas sociala lif, då hvarje upphöjelse liksom fall är af blott öfvergående art och familjelifvet under dessa vexlingar städse tager skada. Hvad helst således Limas och de öfriga stora städernas ofta och hårdt profvade invånare kunna taga till lösen, icke är det den lugna och sorgfria njutningen.

Bland sistnämnda städer är Cuzco, inkas gamla, historiskt ryktbara residens (Coz^co), utan ali fråga den intressantaste. Visserligen har den348

numera föga, som erinrar om ett bättre förflutet, men så finnes i stället så mycket mera sjelfkänsla hos dess "hvita" familjer, hvilka, der detta aldrig så litet har sannolikheten för sig, med ali ifver söka leda sina anor ända upp till Pizarro, inka-rikets grymme förstörare. Så beskaffade stamträd ser man ofta målade på väggarna i husens trappuppgångar, der de i sådant fall ersätta öfriga prydnader. Ett annat minne från det förflutna äro de peruanska fornsaker, oftast stympade inka-figurer, hvilka ej få saknas i någon salong. Hvad beträffar det sistnämnda rummet sjelft, så tager det sig ganska ödsligt och ledsamt ut. Det lefnadssätt, fruntimren här föra, skiljer sig ej så litet från det i Lima vanliga. De förströelser, som i Cuzco stå könet till buds, inskränka sig till de ömsesidiga aftonbesök, hvilka vi förut i Columbia och Ecuador sett utgöra den enda vederqvickelsen efter dagens arbete och tunga.

Ja, damerna i Cuzco arbeta verkligen: de brodera eller till-laga läskdrycker. I salongerna saknas väl sällan ett piano, men det är också sällan någon, som rör det, och ofta kan ett nothäfte månader igenom ligga uppslaget vid ett och samma ställe. Utom det att Cuzco lider af sitt isolerade läge långt från hafvet och från de sparsamma civilisationens frön, hvilka i Lima lyckats till hälften slå rot, har rasblandningen ej heller här förblifvit utan sitt inflytande. Bördsstoltheten hos några af stadens familjer finner en ganska bedröflig illustration i det yttrande, man af fruntimren litet emellan kan få höra: "So??ios indias, para que negario?" ("Vi äro indianskor, hvartill

tjenar det att neka det?") Verkligen är icke också hos dem den indianska typen omisskännelig, liksom deras ansigtsfärg betydligt brunare, än hos kuststädernas qvinnor. Cuzco ligger för öfrigt något mer än elfva tusen två hundra femtio fot öfver hafvet, således vid en höjd, der luften är så förtunnad och de klimatiska inflytelserna af så egendomligt slag, att

Indianska från Cuzco.5 YDAMERIKA.

det just skall vara ett dylikt blandadt slägte, som här skall kunna trifvas. Märkliga äro de anakronismer, dem man här i familjekretsarna esomoftast påträffar. Så vill det till exempel ej säga mycket, om en dam, äfven en sådan, som "följer med modet", kan uppvisa detaljer af sin toalett, de der förskrifva sig den lilla obetydligheten af fyratio år tillbaka i tiden; vanligtvis går man mycket längre än så, och några bära till och med den gamla nationaldrägten. Sminket står i högt anseende och de sköna, hvilka deraf hafva behof, äro nog naiva att bedja

Gaucho-qvinna.

äfven manliga gäster om en vänlig liten handräckning vid anbringandet af detta skönhetsmedel. I öfrigt äro dock dessa cusquenas ännu mera omeddelsamma och inom umgängeslifvet bortkomna, än Limas eller Callaos qvinnor.

Härmed hafva vi sagt ungefär allt, hvad om de peruanska städernas qvinno- och familjelif är att säga. Om vi från Perus sydöstra gräns taga ännu ett steg högre upp i Andernas storartade bergverk!, så befinna vi oss i Bolivia och med detsamma inom hela den nya verldens350

högst belägna område. Här, på högslätten närmast gränsen, hafva vi sjön Titicaca på nära elfva tusen åtta hundra femtio fots höjd öfver hafsytan. Kring den obetydligt högre liggande grufstaden Potosi är luften så tunn, att en europe der beständigt lider af andnöd. Att under sådana omständigheter ingen större skörd af bidrag till våra anteckningar här kan vara att påräkna, förstås af sig sjelft; det är blott om landets hufvudstad, La Paz, vi hafva något litet att berätta.

Nämnda stad räknar omkring sjutiofem tusen invånare och besökes ytterst sällan af europeer, hvilka här oundvikligen falla offer för soroché, en i dessa bergstrakter gängse, gåtfull sjukdom. Lifvet inom staden är också lika enformigt, som naturen rundt omkring den är ödslig och liksom utdöd; någon växtlighet förekommer ingenstädes och ej ens vid de allmänna promenaderna bestås i detta afseende annan prydnad, än några få tvinande fruktträd. Emellertid hafva till och med i denna ensliga nejd, belägen vid foten af den nära tjugofyra tusen fyra hundra femtio fot höga snötoppen Illimani, franska moder och bruk funnit insteg, och Bolivias damer skola i detta afseende, åtminstone hvad beträffar god vilja, ingalunda stå sina systrar inom den civiliserade verlden efter. Ett visst infödt barbari skämmer likväl bort saken, i det nämnligen damerna, särskildt i La Paz, inom sina hem lära älska att förekomma i djupaste negligé; på sin höjd och då det gäller att visa sig för någon besökande kasta de öfver sig en schal, såmedelst döljande hemligheter, hvilka ej alltid torde vara af fördelaktigaste slag. Nämnas må slutligen, att de få härvarande europeerna till större delen utgöras af spanjorer och fransmän.

Söder om Bolivia vidtaga tvänne andra fristater, hvilka tillsammans från det ena hafvet till det andra fylla den redan här betydligt smalnande kontinentens hela bredd. På den åt Stilla hafvet vettande sidan hafva vi Chile, en jämnförelsevis smal landsträcka, hvilken inneslutes mellan detta haf och Anderna. Det långt betydligare utrymmet mellan de sistnämnda och den atlantiska kusten å ena samt La Platas flodområde å andra sidan upptages af republiken Argentina, till hvilken vi längre ned återkomma.

Chile har sedan längre tid tillbaka det rykte om sig, att vara den bäst ordnade bland alla Sydamerikas stater och att jämte ett mönstergillt förvaltningssystem äga en arbetsam och ordningsälskande befolkning, till följd hvaraf landet aldrig förnedras till någon tummelplats för politiska lidelser eller ärelystna individers vilda tilltagsenhet, allt företeelser, hvilka förläna de land på båda sidor om eqvatorn, dem vi hittills i denna verldsdel genomvandrat,

karaktären af något stundligen vexlande5 YD AMERIK A.

och kaotiskt. Chilenernäs hela äregirighet hvälfver sig kring vidmakthållandet och det ytterligare utvecklandet af deras välstånd och nationella dygder. Sjelfva jämnföra de sig gerna med kalifornierna, och skulle än denna jämnförelse ej i allo utfalla till deras fördel, så äger den dock i åtminstone tvänne afseenden sitt fulla berättigande: vi mena den i Anderna förekommande stora rikedommen på metaller, synnerligast ädla, samt vidare den hjertliga gästfrihet, som här är utmärkande för alla samhällets kretsar. Chilenerna äro allt igenom ett älskvärdt och af europeernas sympatier väl förtjent folk. Alla resande prisa med en mun den bland den så kallade aristocracia de sangre azul rådande angenäma sällskapstonen, det utsökta umgängessättet och det medfödda behag, som i så hög grad är i synnerhet qvinnorna eget. Familjelifvet lemnar föga öfrigt att önska, och måhända ingenstädes på sydamerikansk botten göres främlingen så hastigt förtrolig med eller finner sig med sådan lätthet i de lokala förhållandena, som i det ena eller andra af de förnäma husen 1 Valparaiso eller Santiago.

Något, som ej minst medverkar till det ömsesidiga goda förståndet, torde vara den omständighet, att här inom nästan hvarje familj af stånd finnes någon medlem, som antingen längre tid vistats i eller åtminstone besökt något eller några af Europas kulturland. Jämnförman härmed den grofva okunnigheten hos Mexikos damer samt de barbariska samhällsförhållanden — en följd, såsom vi sett, af den ytterliga rasblandningen —, hvilka äro utmärkande för i synnerhet de norr om eqvatorn belägna fristaterna, så är olikheten mellan chilenerna och de öfriga spansk-amerikanska elementen så mycket mera i ögonen fallande.

Göra redan de smärre kommunerna på främlingen ett fördelaktigt intryck, så är detta i ännu högre grad fallet med landets hufvudstad, Santiago. Gatorna äro rena och omsorgsfullt stenlagda, husen prydliga och rörelsen i det allmänna, trots de trafikerandes sydländska lynne, preglad af en viss jämnhet och måtta. Hvarje steg, man tager, rotfäster det en gång vunna intrycket af sträng ordning och ostörd trefnad, egenskaper, genom hvilka Santiago vida skiljer sig från Cartagena, Medellin, Guayaquil, Lima, Cuzco, La Paz och hvad de allt heta, de städer, med hvilka vi i det närmast föregående gjort bekantskap.

Efter dessa förberedelser inträda vi nu i någon framstående chilensk familjs hem. Ett dylikt, på en gång luftigt och smakfullt, hem består vanligen af ett hus med en enda våning och en ej bred fronton? på hvilken hufvudingången är belägen. Sedan vi passerat förstugan, befinna vi oss i ett af portiker omgifvet mellanting af trädgård och borggård, dit utgångar leda från hvart och ett af boningsrummen. An-352

ordningen är liksom enkom uttänkt för ett idylliskt lif. På denna gård är man fullkomligt skild från gatlifvet och kan röra sig så ogeneradt som möjligt; inga besvärliga grannar äro här vittnen till det mera förtroliga familjelifvets små såväl nöjen som friheter. För umgängeslifvet reserverar man vanligtvis de åt gatan belägna rummen, vid hvilkas fönster också husets vackra invånarinnor ofta, i synnerhet i de svala qväll-stunderna, infinna sig, för att språka med förbigående bekanta. Vilja

Araukan- qvinnor.

dessa stiga in, så kunna de lita på, att de ej komma olägligt, och en hvar, som sätter värde på godt sällskap, kan här tillbringa en den angenämaste afton. Mången kring verlden irrande vandrare, som, lik Wallensteins kyrassier hos Schiller, "ingenstädes äger varaktigt qvarter", torde hafva åtskilligt att förtälj a om dylika samqväm i Santiago.

De chilenska damernas skönhet skall, enligt det allmänna påståendet, vara höjd öfver hvarje tvifvel; hufvudsakligen kommer sig väl detta deraf, att de förnämare familjerna så godt som oförfalskad be-5 YDAMERIKA.

varat sin spanska härkomst. En anblick, lik den af de talrika, svartklädda bedjerskorna i kyrkornas halfskymning

eller — för kontrastens skull — af de klassiskt sköna, i eleganta och luftiga aftontoaletter höljda gestalterna i logeraderna kring stadsteaterns salong, torde i sjelfva verket ej mångenstädes stå att finna. I den otvungna umgängeston mellan personer af olika bildningsgrad, som här är rådande, spåras intet af den styfva grandezza, som eljest så gerna och ända till öfverdrift vill göra sig gällande hos den oblandade spanska rasen. Utom för èin skönhet, prisas de unga flickorna i Chile från flera håll äfven för sina många lofvärda egenskaper, dock med det smärtande tillägg, att de skulle vara blott allt för mycket utsatta för det förderfliga inflytandet af en hop unga o-duglingar. Då sagesmännen tillägga, att det varit i Europa, landets jeunesse dorée tillegnat sig dessa farliga vanor, så ligger det antagandet nära till hands, att den manliga ungdommen i Chile, ungefär på samma sätt som den i den österländska Levanten, mer än af några andra kultur-lifvets företeelser skulle finna sig tilltalad af vissa dess utväxter.

Från en synnerligt fördelaktig sida visar sig Santiago

sent om aftnarna, då den vackra verlden samlas på dess alameda. Denna promenadplats består af en tredubbel alle af omkring en tiondedels mils längd och hundra stegs bredd. "Dess vackraste del är centralailen, på hvilkens båda sidor, mellan tvänne rader träd, flyta kanaler, dem man hitledt från Mapocha, och vid randen af dessa kanaler finnes en mängd sittplatser för publiken samt på pålar uppförda paviljonger, hvilka inrymma musikkårer." Den lifligaste taflan företer ala-medan på helg- och festdagar; då trängas täta grupper af promenerande i hufvudallen, och i sidoalleerna hålla ekipager, i hvilka de åkande qvar-

Guarani- qvinna.

sitta under det de samtala med sina bekanta, hvilka efter hand uppsöka dem. Hela lustbarheten aflöper emellertid på ett öfverraskande stillsamt och beskedligt sätt, och den musikaliska njutningen stores här ej af den stora massans skrål, såsom till exempel i Lima, der detta, snart sagdt, hör till ordningen för dagen. Vid de broar, hvilka leda öfver kanalerna, finnas butiker med förfriskningar, dem man så mycket hellre uppsöker, som de ej blott äro rikt upplysta, utan äfven ligga i skuggan af trädens jättelika kronor, hvilka förläna dessa tillflyktsorter ett i sanning förtrollande behag.

Liksom de öfre, så utmärka sig äfven de undre samhällslagren för sin glädtighet och sitt goda lynne. Hvar helst den välkända melodien ljuder, det må nu ock vara på någon gata eller allmän plats, finnas flux dansande par till hands att utföra den omtyckta zamaqueca. Denna dans har något tvunget och konstladt och skall, ehuru ej utan behag utförd, vara den europeisk-spanska nationaldansen afgjordt underlägsen; sin glanspunkt når den, då den af brusande ackord på guitarren samt klapprandet och rasslet från åtskilliga andra instrument burna melodi, af hvilken den beledsagas, öfvergår i en flerstämmig sång af vild skönhet. Hvad angår den chilenska folkpoesien, så har den för öfrigt sin egen romantik, den läsaren sjelf bäst kan bedömma af följande prof-bit. Det är den eldige älskaren, som sjunger: "Ni Limache con sus quintas, Ni Quillota con sus riegos, Valen mas que el amor mio Y mi roya de chilena

Son tus d/os, dos brazitas De purisima candela;

Mas me agraaa mi gazela Que una copa de mistela",

eller på vårt spraK ungefär sålunda:

"Ej Limaches alla lunder, Ej Quillotas alla källor Kunna väga upp min kärlek. Ty min fröjd är här i Chile Dina ögons båda facklor; Rensta ljus åt mig de dela.

Får med min gasell jag kela, Rör mig ej — en skål mistela!"

Den sköna har, som man finner, skäl att känna någon stolthet vid sin seger öfver en sådan rival.

Återstår att omnämna Chiles ur-infödingar, araukanerna, numera nästan allesammans undanträngda till landets

sydliga del, der ett distrikt,5 YDAMERIKA.

Arauco, efter dem fått sitt namn. Man beräknar deras antai till omkring sjutiofem tusen; ännu i dag bibehålla de sitt gamla rykte såsom dugliga brukare af jorden. Utan att derför ingå i några etnografiska detaljer, vilja vi om dem meddela ett och annat, som kan stå i sammanhang med vårt ämne.

Den araukanska qvinnan är onekligen en något besynnerlig företeelse. Hennes ansigte är måladt med rödt och svart och i det yfviga, nedhängande håret äro inflätade glasperlor och små bjellror, hvilkas klingande vid ägarinnans minsta rörelse förråder hennes närvaro. Kring halsen bär hon en skinnrem, prydd med silfverknappar, öfver bröstet snören med stora mynt och annan grannlåt samt kring hand- och fotleder band eller perlsnodder. Såsom öfverplagg tjenstgör ett slags mantel (poncho), som frampå bröstet hopfästes med en stor, rund, silfver-beslagen skifva af läder; kjolen är åtsittande och uppehälles medelst en gördel, likaledes af läder. Tyget till dessa plagg förfärdigas af qvinnorna sjelfva och färgas svart eller indigoblått; på senare tid har dock den europeiska flanellen, helst den i brokiga mönster, funnit spridning äfven här.

En utförligare skildring af araukanskornas lefnadssätt blefve ej stort annat, än ett upprepande af de för alla naturfolk gemensamma drag, med hvilka vi i det föregående vid flerfaldiga tillfällen haft att sysselsätta oss. Äfven här är mannen qvinnans "herre och mästare", endast betänkt på sitt personliga välbefinnande, för hvilket tarfvas, utom den tillbörliga födan, äfven ett öfverdådigt qvantum sömn samt tillfälle till långa ridter, på hvilka senare han ända till lidelse är begifven. Alla bördor, allt ifrån matlagningen ända till hästarnas på- och afsadling samt plöjningen, åligga qvinnorna. De unga flickorna hafva, om de också ej precis torgföras till afsalu, dock ingen egen vilja vid valet af make och kosta sina män ett temligen ansenligt belopp, för hvilket de i sin ordning få göra skäl genom det mest ansträngda arbete i det nya hemmet.

Bruken vid trolofningar och bröllop äro äfven hos detta naturfolk af ett något sällsamt slag. Den unge man, som vill träda under det för honom åtminstone ej synnerligt tryckande äktenskapsoket, vänder sig för detta ändamål till sina vänner, hvilka på lämpligt sätt inleda saken och ofta äfven lemna honom ett mera materielt understöd, på det han ej måtte råka i förlägenhet för köpesumman. Sjelfva frieriet utsättes för det mesta till någon månljus natt. Den tillämnade brudgummen och hans vänner begifva sig då till den utkorades boning, der de uppföra följande, något ampert romantiska scen: Under det en del af följet

med brudens fader uppgör köpet, intränga de öfriga jämte friaren i det tält eller den hydda, der hon sjelf har sitt sofställe; från detta upp-ryckes hon nu, trots sina egna högljudda jämmerrop och de öfriga innevarande qvinnornas energiska bruk af de husliga vapnen, och släpas vid håret — hos araukanerna ett särskildt bevis på galanteri — af den lycklige giftaskandidaten till det ställe, der hästarna vänta. Här lyftes hon med tillhjelp af ett halft dussin händer i sadeln, äfven röf-varena kasta sig på sina hästar och det bär med vindens hastighet af till skogen. Några dagar derefter öfverlemnas köpesumman till den röfvade brudens fader, hvarmed det äkta förbundet anses definitivt beségladt. Någon gång kunna väl invändningar från den sistnämndes sida ifrågakomma, men tyckas just ej vara så allvarsamt menade, utan egentligen afsedda att tillfredsställa det passandes fordringar. De arau-kanska äktenskapen äro ej oupplösliga; i detta afseende gäller, att mannen, när han så för godt finner, kan skicka hustrun tillbaka till hennes fädernehem. Gifter hon sig derefter med en annan, så är denne förpligtad att ersätta den förre maken med hennes fulla inköpspris. En enka får oinskränkt frihet, utom i det fall, att hennes aflidne make med någon annan qvinna efterlemnar söner, i hvilken händelse hon blir dessas tillhörighet. Otrohet från hustruns sida straffas alltid med döden, hvaremot man visar sig öfverdrifvet liberal mot de ogifta, något, som just ej afgifver det fördelaktigaste vittnesbörd om araukanernas sedlighet.

Nära stamförvandter till araukanerna äro patagonierna. De bebo det vidlyftiga område, som sträcker sig från de chilenska Anderna till Atlantens kust samt från Rio negro till kontinentens sydliga spets och på andra sidan

Magelhaens' sund, utöfver Eldslandet och öfriga öar, ända till kap Horn. Namnet Patagonien, det vi efter dess infödingar gemenligen tillägga nämnda land, är hos dessa infödingar okändt; sjelfva kalla de sig tehuelcher. De äro af skön och kraftfull ras; qvinnorna, jämnförelsevis mindre resliga och saknande männernas rika hårväxt, äro icke dess mindre anmärkningsvärdt välbildade och muskelstarka. I synnerhet gäller detta om flickorna, hvilka, långt ifrån att försmå koketteriets små konstgrepp, tvärt om hafva upp drifvit detta, i enlighet med den inom landet rådande smaken, till verklig virtuositet.

De tehuelchiska qvinnornas drägt röjer en påfallande likhet med araukanskornas. De bära en ponchon liknande öfverklädning, hvilken dock ej tillfästes med en läderskifva, utan med en stor silfvernål. Liksom araukanskorna, måla de sig i ansigtet med rödt eller svart färgstoft, bära hvarjehanda prydnader af silfver och glasperlor samt infläta5 YDAMERIKA.

tagel i håret och sammanvrida det derefter i långa piskor. Som de äro mycket fallna för renlighet, upptager badet en. god del af den tid, de egna åt toaletten. De båda könen bada alltid hvart och ett för sig; dock pläga männen efter morgonbadet låta frisera sig af sina hustrur, döttrar eller älskarinnor. Qvinnorna, hvilka på sin lott hafva alla inom tältet (toldo) förefallande sysslor, förfärdiga äfven klädespersedlar, hvaribland mantlar af såväl guanacons, som pumans och vildkattens skinn. Deras minst tilldragande sida skall, enligt George C. Musters' försäkran, vara den tungans färdighet, i hvilken de lära kunna mäta sig med Europas mest konstförfarna te- och kaffesystrar.

Åtskilliga till familjelifvet och förhållandet mellan könen hörande drag häntyda på ett afgjordt menskligare uppfattningssätt hos tehuelcherna, än det vi hos araukanerna funnit. Så grunda sig äktenskapen nästan alltid på ömsesidig böjelse; äfven här betingas visserligen alltid för bruden ett bestämdt pris, men, oafsedt att de båda unga före föreningen få lära känna och blifva ense med hvarandra, erhåller dessutom brudgummen nästan alltid af svärfadern en gengåfva, hvilken i värde motsvarar köpeskillingen. Den tillkommande makan bortröfvas ej på ett rått och barbariskt sätt, utan af hemtas och beledsagas under vännernas jubel och qvinnornas sånger, liksom i ett triumftåg, till sitt nya hem. Månggifte är tillåtet i hvilken utsträckning som helst, men till-lämpas med hofsamhet; vanligtvis nöjer sig tehuelchen med en enda hustru, och få makarna inga barn, så adopteras i dessas ställe en — hund. Denna fyrbenta medlem af familjen hålles i sådant fall i högt anseende samt begåfvas med hästar och hvarjehanda husgeråd, och dör han, så måste alla minnen af hans jordiska tillvaro utplånas: hästarna dödas och öfriga skänker förstöras. Flickornas inträde i manbarhets-åldern firas alltid med en fest, då de föras till en enkom för detta ändamål uppförd toldo och der lemnas helt och hållet åt sig sjelfva; vid dessa tillfällen slagtas ston, hålles kalas och dansas, allt njutningar, i hvilka endast männen, med uteslutande af alla qvinnor, taga del. Barnens så godt som hela uppfostran består deri, att de få lära sig rida, och sålunda torde det påståendet nog hafva sin riktighet, att de små tehuelcherna förr kunna sitta i sadeln, än gå.

Patagonien är i öfvervägande mån steppland och så godt som hela dess befolkning för nomadens kringströfvande lif. Dess vidsträckta slätter (pampas) fortsättas ännu på andra sidan Rio negro, dess nordliga gräns, eller på republiken Argentinas område. Åsynen af detta omätliga gräs- och blomsterhaf verkar på den, som första gången befinner sig inför det, både mäktigt och sinneslyftande; tyst och enslig,358

som naturen här är, uppenbarar den dock på samma gång sin out-forskliga storhet och sitt upphöjda majestät, och menniskan böjer sig med vördnad för den makt, af hvilken hon omgifves. Detta öde och ali omvexling saknande lågland med sitt egenartade djurlif har emellertid, äfven det, sin romantik. Då pamperon, Andernas fruktansvärda stormvind, brusar deröfver, i rasande fart jagande framför sig kaotiska massor af damm och vissnadt gräs, då ter sig denna ensamhet lika så fasansfull, som den, då vårsolens strålar flöda öfver dess tusenfaldiga blomsterprakt, förefaller fridfull, ljuf och idyllisk.

Denna underbara nejds befolkning utgöres af gauchos, afkomlingar af de första spanska eröfrarna och indianska qvinnor. Gauchons drägt, J lefnads- och åskådningssätt skilja sig i grund från alla öfriga sydamerikanska

blandfödingars. Herre öfver den omätliga steppen, den han ej genomirrar såsom nomad, utan beskattar såsom rättmätig ägare,, känner han sig i intet afseende underlägsen den bortskämde och under konstlade behof slafvande stadsbon. Hans egendom utgöres af de präktigaste hästar — gauchon är en af de bästa ryttare i verlden —, af boskapshjordar, hvilka ofta representera en hel förmögenhet, och af hans estancia eller på slätten enstaka belägna hem. Till närmaste granne har han flera timmar, ofta en hel dagsresa, och med honom kan han någon gång sammanträffa; eljest ser han, utom sin familj, knappt en menniska, undantagandes vid de tillfällen, då det gäller att föryttra, hjordarnas afkastning. Med hvilken ömkan måste ej han åse städernas vekliga modedockor, han, som med lasson betvingar hvilken vild häst eller tjur som helst och för hvilken ryttarens, herdens och, då så måste vara, soldatens lif innefattar hvarje njutning på jorden!

För att rätt grundligt fatta motsatsen mellan denne steppbo, hvilkens lefnadssätt troget delas af hans maka och barn, och Argentinas stadsbefolkning, böra vi emellertid kasta en blick på republikens hufvudstad, Buenos Aires. Den bild, vi här möta, är en välbekant, ty vi hafva förnyade gånger tagit den i skärskådande i de öfriga fristaternas städer; den framvisar ingenstädes någon originel sida och blandningen af kultur och halfkultur trycker här i stundom ängslande grad på allt sin pregel. Låter möjligen någon sitt omdömme bestickas genom första anblicken af den temligen regelbundna och välbyggda staden, så torde han dock känna sig mindre stämd för öfverseende, så snart det för hans bortskämda ben gäller att taga sig fram öfver samma stads gatläggning. Farliga och halsbrytande bråddjup lura öfverallt mellan de i höjden löpande trottoarerna och gatans egentliga körbana, hvilken sistnämnda för den omisstänksamme vandraren ej heller saknar sina fällor i form5

af hål och pussar. Hvad beträffar stadens herrar och damer af stånd, så bete de sig som äkta civiliserade sydamerikaner. De förra döda tiden i de talrika kaffehusen eller studera det färskaste numret af någon modjournal och de sköna göra det förstnämnda i hemmet, i nödfall på egen hand, hvaremot de till det sistnämnda som oftast behöfva anlita lärdare väninnors biträde. Det är nämnligen ej alltid, en Buenos Aires-dam inträngt nog djupt i vetenskapens förgårdar, för att kunna uttyda hemligheterna i en från Madrid härstammande artikel rörande toaletten. Äfven det husliga arbetet spelar en nog underordnad roll. Väl kan se-noritan vid sin sida hafva ett påbörjadt broderi, men denna början ligger tio år tillbaka i tiden och tillhörde måhända de dagar, då konstnärinnan ännu ej riktigt hade sina små fingerspetsar i sin makt. Det var en medlem af den föregående generationen, det var hennes mor, som satte upp arbetet; det blir en medlem af den följande, som, låtom oss åtminstone hoppas det, en gång bringar samma arbete till ett lyckligt slut.

"Men hvarmed sysselsätta sig då egentligen dessa damer?" höra vi läsarinnorna fråga, och en enda blick genom de höga, jalusier saknande, parterrfönstren skall gifva dem svaret. Der innanför ligga de hulda varelserna liksom afstjelpta i sina gungstolar, och hvarje deras tanke liksom rörelse gäller cigarretten, från hvilken de ingen stund på dagen kunna skilja sig. Den negligé, i hvilken de förekomma, må efter sydamerikanskt föreställningssätt förefalla retande; vi europeer skulle genast för den hafva till hands ett annat, riktigare och mera träffande uttryck. Annorlunda är det på gatan. Här ser man dessa samma distinguerade, svartklädda gestalter framsväfva, liksom burna af osynliga vingar, och den gratie, de förstå inlägga i hvarje rörelse, snärjer fullkomligt åskådaren i deras nät.

Dessa Buenos Aires' drifhusplantor andas för öfrigt tidtals äfven steppens stärkande luft, då nästan hvarje familj har sin egen estancia (motsvarande våra landtgårdar eller "sommarnöjen"), och man skulle nästan kunna frestas till den förmodan, att dessa genomgripande vexlingar mellan förfining och halfbarbari snarare hindra än befrämja en förändring till det bättre i lefnadssätt och seder. Härtill sällar sig den omständighet, att äfven den argentinska republiken ända intill närvarande dag, till stort hinder för familjelifvet, hemsökts af oupphörliga politiska oroligheter, under det å andra sidan de ädlare behof, ur hvilka man kunde hoppas en bättre tingens ordning skola framgå, ej förmå göra sig gällande i befolkningens af medvetandet om dess välstånd och rikedom uppblåsta sinnen.

Samma slags företeelse upprepas i alla Argentinas städer, ja, gripa till och med öfver La Platas jätteflod, på hvilkens andra sida de träda oss till mötes i Uruguays eljest tvifvelsutan mera lysande hufvudstad det mångomskrifna och mångbeprisade Montevideo. På det stora hela är här dock bättre beställdt såväl med staden sjelf, som i allmänhet med dess sociala förhållanden. Sedt från hafvet, erbjuder Montevideo en praktfull anblick, och i dess inre ser man nästan uteslutande vackra och renliga gator; de prydliga husen, hvilka oftast hafva blott en

Frukthandlerska från Rio de Janeiro.

enda våning och platt tak, äro inredda på ett sätt, som förebygger den i Buenos Aires rent af motbjudande, förtroliga gemenskapen mellan hem- och gatlifvet. Stadens familjer tillbringa dagarna inom fyra väggar, men infinna sig om aftnarna, efter solens nedgång, gerna på de af balustrader omgifna taken, för att njuta af den aromatiska luft, som uppstiger från hafvet; vid samma tid får äfven lifvet på de allmänna platserna mera färg och rörlighet, i det fruntimren då till större antal blanda sig deri. Lifaktigheten nattetid är visserligen såväl i den nya som gamla verlden ett för alla städer med invånare af romansk5 YDAMERIKA.

härkomst gemensamt drag, men hvad särskildt beträffar Montevideo, så finner man här ett formligt återsken af ali den lysande glans, som med ett så egendomligt lockande behag omgifver den europeiska söderns hufvudstäder.

Montevideos förnämligare invånare väcka gerna uppseende medelst sina praktfulla villor. Sådana — quintas — finnas till stort antal på norra sidan af staden, men den anblick, de erbjuda, torde näppeligen tillfredsställa ett granntyckt, europeiskt öga. De besynnerligaste, mest oändamålsenliga, ja, rent af besatta byggnadsstilar komma här till användande; man ser quintas i form af grafmonument eller verkliga py-

Brasiliansk negrinna och indianska (af Canibo-stammen).

ramider, andra, som föreställa götiska borgar eller torn, och ännu andra, som hafva förtviflad likhet med dufslag eller fyrtorn, de många härm-ningarna af ruiner att förtiga. Så när som på dessa sina villor och det närbelägna vackra, flitigt besökta 'Santa Lucia, som genom en järnväg står i förening med hufvudstaden, äger denna ingen mötesplats för den eleganta verlden.

Innan vi skiljas från La Plata-staternas område, måste vi äfven omnämna det märkvärdiga stycke land, som utbreder sig mellan de väldiga floderna Parana och Paraguay och af Hellwald så träffande kallats ett "sydamerikanskt Mesopotamien". Vi mena indianstaten Paraguay, bebodd nästan uteslutande af guarani-indianer, hvilka under en362

senare tid gjort temligen betydande framsteg i odling. Familjen är här ordnad på fullkomligt patriarkalisk fot och den qvinliga delen af befolkningen utmärker sig genom stor idoghet och kärlek till arbetet. Redan tidigt på morgonen träffas dessa qvinnor vid sina husliga sysslor, och de bruna gestalterna i sina korta, hvita linnedrägter göra på åskådaren ett rätt behagligt intryck, så mycket mer, som de allmänt af naturen blifvit lyckligt utrustade och, för att visa sig i en så fördelaktig dager som möjligt, ej heller försmå en viss grad af koketteri. I likhet med männen, hafva de få och små lefnadsbehof; deras enda passion, och åt hvilken de i hvarje ögonblick skatta, är tobaksrökning. En guarani-qvinna utan cigarr, så lång och äfven så tjock som möjligt, i munnen är nästan lika sällsynt, som en hvit korp; till och med dibarnen få, då de behöfva lugnas, suga på detta slags napp. Enligt hvad tillförlitliga och samvetsgranna sagesmän påstå, skola dessa qvinnor utan ali fråga vara de i odling längst komna och af våra sympatier mest förtjenta bland alla Sydamerikas indianskor.

Härmed hafva vi nu besett det spanska Amerikas sista återstående vrå och vårt nästa och slutliga besök gäller kejsardömmet Brasilien, den ofantliga landmassa, som sträcker sig från eqvatorn bortom den tretio-tredje breddgraden i söder derom och omfattar nära nog hälften af den sydamerikanska kontinenten. Oafsedt, att Brasilien genom sin monarkiska statsform skiljer sig från Sydamerikas fristater, är det här särskildt dess etnografiska olikhet mot dessa, som tager vårt lifliga intresse i anspråk. De portugisiska brasilianerna utgöra ett

helt annat kulturelement, än deras spanska grannar inom öfriga delar af kontinenten, och hvad man knappast vill förmå sig att tro är, att de förra på det sedliga värdets skala intaga ett ännu lägre rum, än de sistnämnda. leke dess mindre få vi ej förbise en och annan fördelaktig sida hos kejsarrikets invånare, i hvilket afseende främst förtjenar påpekas deras ifriga sträfvan efter bildning. Den brasilianska familjen saknar ej heller hvarje sedlig grundval; barnen åtnjuta en jämnförelsevis sorgfällig uppfostran och följden deraf blir, att förhållandet mellan dem och föräldrarna gestaltar sig på ett sätt, vida mera tillfredsställande, än det eljest inom sydamerikanska familjer af hvit ras vanliga.

Då det skulle vara utan ändamål att framställa bilder ur kultur-och familjelifvet, hemtade från hela det vidsträckta riket, föredraga vi att, i enlighet med vår hittills följda grundsats, hålla oss till de stora städerna, i hviika såväl det sociala som folklifvet på det mest typiska sätt framvisar allt, hvad för det är betecknande. Rio de Janeiro är berömdt för sin bländande, tropiskt färgrika skönhet. Redan den stor-

artade hafsvik, vid hvilken det är beläget, med dess bakgrund af ett landskap, hvilket liksom upplöser sig i praktfulla, mörka bergssilhuetter, gifver en försmak af den obeskrifligt intagande anblick, staden sjelf erbjuder, der den framstår inom sin skiftande ram af luft, land och vatten. Dess inre lemnar visserligen mycket öfrigt att önska, men har det oaktadt likaledes partier, hvilka smeka ögat: främst af dessa den äldre stadsdelen med det kejserliga slottet S. Christovao.

Vi låna ett ögonvittnes — L. Rosenthals — skildring af det brokiga hvimlet i Brasiliens residensstad. "Det är", säger han, "ett bullrande, rörligt och sällsamt lif, det, som på Rios gator drager europeens häpna blick förbi i en mångfald af de mest vexlande och öfverraskande bilder. Allt glöder och strålar. Vi skynda att vika af på en af de raka, trånga och skuggiga gator, hvilka parallelt med hvarandra och i riktning mot bergen genomskära Rio till hela dess längd. Vi befinna oss på Rua do Savo, en af stadens lifligaste gator, der en ström af hvita, bruna och svarta menniskor böljar oss till mötes: ryttare på hästar och mulåsnor, stojande grupper af matroser, hvilka gå arm i arm, fruktförsäljare, bärare, trupper af soldater, alla slags promenerande i ofantliga halmhattar och med solskärmar — allt detta tränges brusande och larmande om hvart annat i en både syn och hörsel förvirrande oreda hela den ändlösa gatan utefter, så att vi äro glada att få rädda oss undan det in på ett närbeläget kafe."

Vilja vi anställa en jämnförelse mellan de spansk-amerikanska qvinnorna och de brasilianska, så måste den ohjelpligt utfalla till de senares nackdel. Man finner bland dem så godt som inga vackra ansigten. I Bahia, den gamla hufvudstaden, som fullkomligt har karaktären af en portugisisk stad, är det blott de få derstädes bosatta fransyskorna och spanskorna, som på främlingen göra något angenämare intryck. Hvad som för öfrigt inom alla brasilianska städer uppträder störande, är det svarta elementet, hvilket här finnes representeradt i verkligt fruktansvärd grad. Bland de tolf millioner invånare, man i landet räknar, äro nära en och en half million negrer. Om Bahia heter det, att nära två tredjedelar af dess nitio tusen själar starka befolkning utgöras af negrer eller mulatter, och i Rio hvimlar det svarta af båda könen.

Vid sidan af dessa och de hvita spela indianerna, ehuru uppskattade till godt en million, en underordnad roll. Den oafhängiga och vilda urbefolkningen sönderfaller i ett utomordentligt stoxt antal stammar eller horder, hvilka alla dock röja öfverensstämmelse i begåfning, seder och bruk, något, som deremot ej är fallet med språken, ty dessa framställa en sannskyldig bild af den babyloniska förbistringen. Då här är

stället att anföra några karaktäristiska drag ur dessa indianers lif, taga vi de första bästa sådana, som erbjuda sig. De flesta stammar lefva i enstaka grupper; fler än tre familjer förena sig sällan. Byar äro också något ytterst sällsynt och de, som fordom funnos, äro numera blott ruiner. Flickorna gifta sig redan vid sitt tolfte år och med förstkommande an-taglige friare, förutsatt att denne har en gåfva för deras föräldrar. En gång väl gifta, laga de maten åt mannen, väfva hans kläder och bära under resor hans packning, ledsaga honom i striden och på jagten, uppsamla hans bortskjutna pilar samt äro behjelpliga vid rodd och vid

krigs- eller jagtbytets hemförande, utan att allt detta synes dem vara en på något sätt tryckande börda.

Makarnas lif saknar alla fröjder. Stundar en tillökning i familjen, så afvaktar mannen den i tyst overksamhet; han ligger på sin matta, röker, snusar och värmer sig vid den öppna elden. Då allt lyckligt och väl försiggått, närmar sig honom hustrun med underrättelsen härom, som af honom upptages med största likgiltighet; på sin höjd gör han en vänlig eller förargad grimas, allt efter det kön, arfvingen tillhör. Barnen få växa upp på Guds försyn. Vid sitt femte år lära de sig simma och skjuta med pilar;

flickorna få utomdess hjelpa till vid väfstolen och matlagningen, ingenting vidare. Föräldrarna bemötas, sedan de unga hunnit mogen ålder, af dem med största missaktning och anses nästan som om cie ej funnes till. Qvinnornas drägt kan sägas inskaäi*ka sig till en från midjan ned på halfva öfverbenet räckande remsa af brunt bomullstyg, det de sjelfva väfva och färga; till smycken—<hafc- och armband — användas i synnerhet glasperlor. De, som vilja vara riktigt fina, hänga äfven på sig ett par silfver- och kopparmynt, dinglande i så långa band som möjligt. För öfrigt finnas stammar, (ter männen äro långt mera fåfänga än qvin-

norna; så kunna till exempel de, som tillhöra canibo-stammen, timmar igenom sitta sysselsatta med att bortrycka sina skäggstrån eller färglägga sin kropp.

Qvinnorna, ännu vid omkring sexton års ålder temligen smärta, blifva då, i högre grad än männen, undersätsiga och klumpiga samt för det mesta grymt fula. Deras svarta hår är ytterst groft och sträft och rakklippes tätt öfver ögonen; deras ansigte är rundt, pannan smal och låg, kindknotorna framstående, ögonen små och aflånga, näsan oftast plattryckt och munnen stor, men i stället utrustad med vackra och bländande hvita tänder. Deras mycket tjocka, grofva och väderbitna hud har i allmänhet en färg midt emellan sepia och ockra, men framvisar emellertid olika stammar en mängd nyanser, beroende på de olika breddgrader och klimat, under hvilka de lefva.

Att, vid ett försök till sammanfattning af de olika omdömmena rörande dessa indianer, en viss försigtighet är af nöden, visar dock bland annat det från vårt något skiljaktiga resultat, till hvilket fru Agassiz med afseende på flera stammar vid Amazonas kommit. Nämnda skarpsynta iakttagarinna finner det lif, dessa stammars qvinnor föra, afundsvärdt i jämnförelse med en brasiliansk "ladys" i samma trakter. "Indianskan rör sig med fullkomlig frihet, ror sin kanot eller går omkring i skogarna, arbetar och gör sig sålunda nyttig, medan en senhoras lif är öfver ali beskrifning enformigt och glädjelöst. I rikets norra provinser råda ännu de gammalportugisiska bruken, enligt hvilka qvinnan skall hålla sig inomhus och der lefva som en annan nunna. Mången brasilianska kommer ej på flera veckor utom sina fyra väggar och är alltid vårdslöst klädd. Dessa stela varelser äro bedröfliga att åse. De förblifva utan ali beröring med den yttre verlden, och det husliga lifvet har för dem hvarken krydda eller omvexling. Som de ej hafva några böcker och ej heller känna vetandets värde, så lefva de blott för dagen, utan plan eller mål och utan aning om sin egen onyttighet."

Fru Agassiz är det äfven, som omtalar följande egendomliga plägsed: Det gifves vid Amazonas en myrart, den så kallade eldmyran, hvilkens bett framkallar den våldsammaste smärta, och om några få af dessa djur sätta sig fast på arm eller ben, kännes det, som om den ifrågavarande kroppsdelen hölles i elden. Af denna ilskna lilla insekt begagna sig nu härvarande indianer på ett egendomligt sätt för att utröna, huruvida en man är fullt qvalificerad att inträda i det äkta ståndet. De binda nämnligen kring hans arm en med eldmyror fylld påse, den han under bröliopsmåltiden måste bära; uthärdar han dermed leende, så förklaras han duglig till äktenskap.

Bland samma stammar möta vi en annan märklig företeelse eller det med ursinne bedrifna jordätandet. De vid missionsstationen Pebas (belägen vid Napos mynning inom området af medeltidens fabelaktiga Eldorado) varande andliga uppbjödo, under loppet af många år, fruktlöst alla ansträngningar att motarbeta denna osed. På bar gerning er-tappade flickor, hvilka med bundna armar förts till missionshuset, begagnade hvarje obevakadt ögonblick till att luta sig ned och med obeskriflig begärlighet slicka i sig jord. Dessa olyckligas yttre varelse är i

hög grad hemsk att skåda: deras hud är gul som pergament och magen ända till vämjelighet uppdrifven, medan extremiteterna äro aftärda. Bates påstår, att det förnämligast är hos barnen, och det äfven af negrer samt till och med hvita, som denna onaturliga drift visar sig; den är sålunda hvarken inskränkt till de af Humboldt skildrade otomakerna vid Orinoco eller ens till den indianska rasen i allmänhet. En af dess hufvud-c-rsaker torde emellertid vara att söka i den temligen klena kost (fisk, vilda bär och maniok), som står indianerna till buds.

Här, vid Amazonas, hafva våra skildringar från Sydamerika nått sin gräns. En tacksam uppgift vore visserligen, att till dem slutligen foga en bild af denna jätteflod sjelf, af hvilken den sydamerikanska kontinenten till så godt som hela sin bredd genomströmmas och som jämte sina likaledes väldiga tillflöden bildar det största flodnät på jorden; och ännu mera lockande synes oss företaget att teckna det öfverväldigande naturlif, som här rör sig inom ramen af en makalös vegetation och en mångskiftande djurverld. Dock — utrymmet förbjuder oss detta. Den långa resan utför verldens största flod vore för öfrigt blott en bråkdel af den färd, som nu förestår oss — färden öfver Atlanten till den sydligaste udden af "de svartas .verldsdel".

Brasilianska indianers husgeråd.Indelning af de afrikanska folken. — Hottentotter och buschmän. — Frieri. — Bröllop. — Äktenskapligt lif. — Familjens hem och "kraalen".— Sysselsättningar inomhus. — Från de europeiska kolonierna. — Sociala missförhållanden. — Boers och deras farm-lif i Oranje-republiken och Transvaal. — Primitiv uppfostringsmetod. — Qvinnornas lefnadslopp. — Kaffrerna och deras egendomligheter i etnografiskt afseende. — Familjelif och bröllopsbruk. — Omständligt frieri hos betscnuanaerna. — Öfriga bantu-folk. — Kongo-stammarna. — Qvinnorna vid Gabon. — Sociala egenheter. — Qvinnornas betryckta ställning. — Laga häfd-vunnet cicisbeat. — Qvinnan såsom pant och lånesäkerhet. — Slutanmärkningar.

i/^/^^f mångfaldigt slag, som naturförhållandena inom denna väl-j diga kontinent, den man gifvit namnet "de svartes verldsdel",. ^ äro ock de folk, af hvilka den bebos, och det till både härkomst, språk och sedlig utveckling. Den tid ligger ännu ej så synnerligt långt bakom oss, då begreppen "afrikan" och "svart menniska" eller neger ansågos täcka hvarandra; det är först den nyare forskningen, till hvilkens bedrifter äfven hör, att den för oss afslöjat så godt som hela det mellan Medelhafvet och Kaplandet liggande området, som kommit till det intressanta resultat, att inom detta område stammar och raser finnas, på hvilka den gemensamma benämningen negrer ej längre träffar in. Ja, hvad mera är, det är jämnförelsevis blott en ringa del af Afrika, som bebos af negrer. Söder om dessas hemvist upptages hela landet mellan eqvatorn och de europeiska kolonierna på kontinentens södra spets af de så kallade bantu-folken, hvilka till språket helt och hållet skilja sig från negrerna; och norr om de sistnämnda bygga folk af "medelhafsras", hamiterna på Sahara-området, inbegripande Marokko, Nildalen från Khartum räknadt, samt somali- och galla-stammarna i östra Afrika, medan vi på kuststräckan Alger —Tunis—Tripolis öfverallt finna stammar af semitisk börd. Såsom qvarlefva af en fordom långt talrikare ras anses hottentotterna i kontinentens längst i sydvest belägna

hörn, liksom deras förgrening, buschmännen, och i vestra Afrika möta vi de dels för sig sjelfva bestående, dels med vestra Sudans negrer blandade fulah-stammarna. På ön Madagaskar, ändtligen, böra vid sidan af de infödda afrikanska stammarna äfven nämnas hovaerna, hvilka bevisligen tillhöra de malajiska folkens familj.

Denna Afrikas mångfald af befolkningselement har för fackmännen varit bestämmande vid de af dem på dels etnografisk, dels antropologisk grund uppställda systemen; någon öfverensstämmelse härutinnan har dock beklagligtvis ej ernåtts. Kännedommen om de respektive forskarnas individuella uppfattning i frågan kan visserligen vara i hög grad gagnande vid ett kritiskt studium af Afrikas etnografi, men lekmannen förvirras endast af dessa många från hvarandra afvikande åsigter. Vi förbigå för den skull här de öfriga, för att fasthålla vid ett enda system, det, såsom oss vill synas, klaraste, lättast öfverskådliga och mest uttömmande af dem alla eller det af F. Müller uppställda. Enligt honom, skilja vi således mellan de tre ullhåriga raserna eller hottentotter, kaffrer och afrikanska negrer — af hvilka de förstnämnda höra till den "tott-håriga", de båda sistnämnda till den "krullhåriga" grenen—, de "lock-håriga" nubaerna, med en vestlig gren, fulaherna, och en östlig, de egentliga

nubaerna, samt medelhafsfolken af hamitisk och semitisk stam.

I samma ordning eller, geografiskt, från söder till norr företaga äfven vi vår öfversigt. Det ligger i sakens egen natur, att vi, då det gäller naturfolken, hvilkas antal är det på afrikansk botten öfvervägande, ej kunna i alla enskildheter följa deras individualitet, såsom stammar betraktade; vår afsigt är blott att gifva läsaren en sammanfattning af deras yttre företeelse, fysiska typ, karaktärsriktning och allmännaste lifsyttringar, för såvidt allt detta är med planen för vårt arbete förenligt. Tillägg, rörande qvinnans och familjens lif, skola dock ej saknas på något ställe, der den lokala forskningen i detta afseende bragt i dagen något af intresse. I södra Afrika blir dessutom nödvändigt att meddela några flygtiga, men karaktäristiska, drag ur farmlifvet bland de europeiska Kap-kolonisterna på båda sidor om Oranje-floden, så mycket mer, som genom de senaste krigshändelserna den bildade verldens uppmärksamhet blifvit i hög grad fäst äfven vid dessa aflägsna rotskott från den europeiska odlingen.

Efter dessa förberedelser börja vi vår vandring. Från Kaplandets södra kust höjer sig marken terrassformigt. Den första eller kustterrassen är odladt land. Den derpå följande innefattar den så kallade karu, en ofantlig, af sand och lera bestående högslätt, hvilken i solhettan uttorkar till en hård skorpa, men under regntiden förvandlas till en leende

ängs- och blomstermatta och då af de närliggande bergstrakternas invånare användes till betesplats för deras talrika hjordar. Den nästa och sista terrassen är höglandet på ömse sidor om Oranje-floden eller den sydligaste randen af den ofantliga sydafrikanska midtlandsplatån.

Öfver hela detta område, äfvensom det på andra sidan Oranje-floden belägna, ända till den på kontinentens atlantiska sida rinnande kustfloden Kunene, med andra ord till nitton grader sydlig bredd, finna vi hottentotterna och deras stamförvandter buschmännen, de senare spridda i horder ända till Sambesi och sannolikt ännu högre upp. Utom totthårigheten gifves ingenting, som så mycket skiljer hottentotten från de krullhåriga kaffrerna (A-bantufolken) och negrerna, som hudens färg, hvilken hos den förstnämnde är gulaktigt brun, i ansigtet med en dragning i rödt. Den smala, något framstående pannan infattar ett platt, med små ögon, bred, trubbig näsa, starka kindknotor och tjocka läppar försedt ansigte. Håret är sträft, groft och starkt krusigt samt växer i spridda tottar på hufvudet, hvilket derigenom får utseendet af en af regnet illa medfaren sädesåker. Från denna typ skiljer sig buschmannens så vida, som hela gestalten här är mindre, ja, rent af dvärglik, medan hufvudet visar en oformlig förlängning bakåt och ansigtets nedre del starkt framträder. T. Hahn, son till en missionär samt född och upp» född i hottentotternas land och på denna grund otvifvelaktigt den mest tillförlitlige sagesman i förevarande fråga, tillägger, att de oproportionerligt stora öronen och de små, ostadiga och djupt i sina hålor liggande ögonen gifva hela ansigtet hos buschmännen ett aplikt uttryck.

Öfriga raskännetecken äro af mindre vigt och deras omnämnande skulle blott medföra en tröttande vidiyftighet. Hvad som här framför allt annat måste fängsla vårt intresse, är det lefnadssätt, dessa menniskor föra, de der, oafsedt det förtryck, för hvilket de tidigare från sina norr ut boende, krigiska grannars sida varit utsatta, äfven under den i Sydafrika oaflåtligt framträngande civilisationens inverkan synbart smälta tillsammans. Oväsentligheter, sådana som drägten, med afseende på hvilken hottentotterna närma sig de civiliserade folkens skick, utgöra väl dock en allt för svag ersättning för den djuriska slöhet och den osedliga vandel, som, trots alla missionärernas bemödanden, förblifvit Utmärkande för detta folk.

Den "civiliserade" hottentotten står framom den i helt och hållet vildt tillstånd lefvande derutinnan, att han är klädd i pantalonger af garfvadt skinn och på hufvudet bär en hatt med ofantliga skyggen. Hans följeslagerska genom lifvet fördrager till och med en hel röck af .skinn. I sådant afseende är hennes företräde afgjordt framför busch-

männens qvinnor, hvilkas hela kostym ofta utgöres af-blott en enda liten lapp af något slags hud. Om de vilja

skydda sig mot hårdt väder, men ej hafva tillgång till något större stycke hud, gräfva de ned sig i sanden, den de förut upphettat genom eld. Hottentottskorna tycka mycket om att måla sig i ansigtet, och de medel, de för detta ändamål i stora qvantiteter använda, äro röd jord eller sönderstött kol. Trots sin anspråkslöshet i öfrigt, försmå de ingalunda parfymer; såsom sådana anses bland dem de pulveriserade bladen af flera Diosma- och Croton-arter.

Hottentottskans lif företer från vaggan till grafven en nop karaktäristiska drag, dem vi i största korthet vilja sammanfatta. Som barn får

Kafferflicka. Buschqvinna. Hottentottska.

Typer från Sydafrika.

hon en ganska omsorgsfull vård ända tills hon blifvit afvänjd. Som flicka får hon sköta sig bäst hon kan och hennes toalett är, ända till manbarhetsåldern, den enklaste man kan tänka sig: den består nämn-ligen af några ringar kring armar och fotleder samt ett snöre kring halsen med dervid fäst amulett. Såsom fullmogen jungfru undergår hon i detta afseende en betydlig förvandling: från att vara splitter naken får hon nu en prydlig pels eller djurhud. Med denna hennes manbar-hetsförklaring är förenad en särskild fest, hvilken firas tre dagar efter det hon omgjordats med pelsen och, förutom några smärre ceremonier, utgöres af en storartad familjemåltid.

Hon är nu giftasfärdig och friare låta ej vänta på sig. Den yngling, som funnit henne i sin smak, yppar sig framför allt för sin egen far, som derefter i sällskap med sonen begifver sig till flickans fader. Här underhåller man sig med allmänna sam.talsämnen, men röker framför allt kopiöst med tobak, och sedan stämningen sålunda småningom hunnit lifvas, andrager den yngre eller äldre gästen bådas egentliga ärende. Krönes detta andragande, som alltid åtföljes af skänker, med framgång, så utvecklar sig saken så hastigt och med så liten ceremoni som möjligt. Man skrider genast till förlofningskalaset, efter hvars öfver-stökande de unga draga sig tillbaka i ensamheten i redan erkänd egenskap af lagligt äkta par. En hottentottsk ungmö, som ännu på morgonen kände sig så ensam i lifvet, kan på middagen oförtänkt hafva fått sig friare och på qvällen vara en kärleksfull ung mans maka -— en öfvergång från jungfrulighetens första, blyga aningar till den fullmogna äktenskapslyckans verklighet, som, hvad hastigheten beträffar, visserligen lemnar ingenting öfrigt att önska.

Någon synnerlig varaktighet synes emellertid denna lycka ej äga, då, såsom fallet är hos alla naturfolk, qvinnans lott hos hottentotter och buschmän är så tung som möjligt. Det är henne, alla arbeten och bestyr inomhus åligga; ej ens vid de utomhus förefallande aflöses hon i omsorgen för barnen, ty i de flesta fall bär hon öfverallt det minsta af dessa med sig på ryggen, vid hvilken det för detta ändamål fastbindes med en lång remsa af ett täcke eller en matta. Är familjen stadd på resa, så tjenstgöra qvinnorna formligen som lastdjur, i det de, utom ofvannämnda börda, äfven få sig anförtrodda männens redskap och förnödenheter. De röna emellertid sällan någon tack för sin uppoffrande möda; fastmera höra de gröfsta misshandlingar från männens sida till vanligheten, hvadan hottentottskorna också blifva skygga, försagda och sjukliga varelser, hvilka tidigt åldras och tyna bort. Under dessa bedröfliga förhållanden kunde det hos hottentotterna tillåtna månggiftet

Ilova-qvinna (Madagaskar).374

sägas hafva åtminstone det skäl för sig, att bördan derigenom fördelades på flera händer. Hvad hottentotten minst tänker på, är emellertid att begagna sig af denna sin rättighet; ytterst sällan händer, att någon tager sig mer än en hustru. Skälen till denna måttlighet äro att söka å ena sidan i otillräcklig utkomst och å den andra i en viss medfödd tröghet.

En hottentott- eller buschmanfamiljs hem utgöres af en bikupformig hydda af ris eller mattor, utan tillstymmelse till skorsten eller fönster. Mattorna, jämnförelsevis utmärkt väl flätade af mimosabarkens smidiga fibrer, äro naturligtvis hemgjorda och motsvara fullkomligt sitt ändamål att om sommaren genomsläppa luften och under

den våta årstiden af-hålla regnet. Midt i hyddan befinnes en låg härd af på hvarandra lagda stenar och på hvilken maten kokas. Buschmännen äro för öfrigt esomoftast ännu anspråkslösare än hottentotterna, och för de flesta af dem är en hydda lik den nu beskrifna ett tecken till den öfverdådigaste lyx. Hvar helst terrängen så tillåter, kryper buschmanfamiljen tillsammans som annan boskap eller inrättar i något tjockt busksnår åt sig ett tillfälligt hem, som åt vindsidan nödtorftigt skyddas genom der upp-lagdt ris eller mossa.

Flera familjer bilda tillsammans en -kraal och för det mesta äfven en egen stam, som beherrskas af en höfding. Lifvet inom familjekretsen saknar, såsom af sig sjelft kan förstås, nästan alla behag. Uppehållen mellan det mer eller mindre ansträngande arbetet användas sällan till andra förströelser, än dryckeslag och njutningen af narkotiska retmedeh Älsklingsdrycker äro honungsmjöd, äfvensom ett af söta bär tillredt bränvin; såsom narkotiskt medel begagnar man allmänt med största begärlighet bladen af vildhampan (dacha), hvilka rökas antingen enbart eller med någon tillsats af tobak. Den sistnämnda är i synnerhet omtyckt af qvinnorna; till och med under digifningen söka de stärka sig genom flitigt rökande och då barnet blir oroligt, får äfven det njuta af den kostliga örten.

Hvad som emellertid fördelaktigt utmärker buschmännen framför hottentotterna är deras afgjorda sinne för musiken. En buschmän ger sig ingen ro förr, än han skaffat sig en fiol; kan han ej få någon riktig sådan, så förfärdigar han sjelf af en urhålkad kurbits ett tvåsträngadt instrument, det han i ali dess otymplighet förstår aflocka ganska drägliga toner. Hahn säger sig till och med hafva hört "präktiga melodier".. Hvad helst han kan komma öfver, de gripande tonerna af koraler, sådana han hört dem vid de kristna gudstjensterna och föredragna af missionärerna, eller de profana af slagdängor, sjungna af invandrade

europeer eller i land gästande matroser, lägger denne naturvirtuos före med samma ifver. Hvad beträffar texten, så förstår han den ej, då han, för att ingenting säga om de europeiska språken, ej äger den mest aflägsna föreställning om något sådant som syndaelände, yttersta dommen, kärlekslust och kärleksqval eller hvad i allmänhet kan äga sammanhang med själslifvet.

Det torde vara öfverflödigt att längre uppehålla oss vid detta outvecklade folk. Snarare torde vi kunna påräkna våra läsares intresse i fråga om de drag ur några deras stamfränders lif i en aflägsen verldsdel, dem vi nu gå att meddela. Sanningen fordrar dock det erkännande på förhand, att detta lif är af temligen färglös beskaffenhet. I de större städerna, såsom Capetown, Port Elisabeth, Natal (D'Urban) och Pieter-Maritzburg, råder visserligen öfverallt materielt välstånd, men af ett samlif söker man der förgäfves något spår, och invånarna se till följd deraf ut, såsom hade de öfvermåttan ledsamt. På orter, belägna inne i landet, öfverraskas man formligen af dervarande (holländska, tyska och franska) kolonisters nästan österländska anstrykning och egenartade, kon.templativa lefnadssätt. Den här vid lag i synnerhet verkande orsaken torde väl vara den kännbara bristen på representanter af det qvinliga könet. Som befolkningen å dessa orter för det mesta rekryteras från Europa eller de vestra provinserna, der civilisationen redan vunnit fast fot, och det for öfrigt mest är unga män, som utvandra till nybyggena och der komma fort, låter det stora antalet ungkarlar ganska lätt förklara sig. Bristen på unga damer blir ännu förklarligare, då man besinnar, att de på sydafrikansk jord födda farmers gifta sig särdeles tidigt och sällan hinna hög ålder, utan att der förut hafva fått jorda sina två, tre hustrur.

De unga männen från Europa föredraga gemenligen att gifta sig med damer från nämnda verldsdel. Den med landets förhållanden nära förtrogne L. Holländer anmärker träffande, att en afrikanska, som genom familjeband är fäst vid Kaplandet och der känner sig lycklig, svårligen eller alis icke skulle låta förmå sig att för alltid och långt skild från de sina slå sig ned i Europa. A andra sidan betraktar sig flertalet af de unga europeer, hvilka anlända till Kaplandet, der endast såsom tillfälliga gäster, då hvarken det sunda och herrliga klimatet, lättheten af förvärf eller det der öfliga, fria och oberoende lefnadssättet någonsin synas dem lockande nog att förmå till ett qvardröjande för lifstiden i det från deras hemort så aflägsna landet; och på båda nu anförda omständigheter grundar sig sällsyntheten af ett äktenskap mellan dem och "landsens döttrar".

Så långt rörande det sociala lifvet inom Kaplandets nybyggen. En väsentligen annan och mera originell bild möta vi, då vi taga i skärskådande de bland de mångomtalade boers (bönderna) i Oranje-repu-bliken och Transvaal rådande familjeförhållandena. De flesta af de äldre boers äro födda inom Kapkolonien eller Natal och afkomlingar af holländska, tyska eller franska emigranter, hvilka begifvit sig från Europa, oftast med anledning af religiösa förföljelser. Trots boers' motvilja för den obevekliga, på stränga lagar fotade, samhällsordning, som

i hemlandet vållat dem så mycketlidande, äro de dock ett kärnfriskt, hederligt och gästfritt litet folk, hvars nya hem utgöres af de oöfverskådliga, gräsbevuxna slätterna på båda sidor om Vaal- och Oranje-floderna. Der den sistnämnda frigjort sig från basutolandets berg, smyckas dess stränder af mimosor, pilar, vild lager och knöliga olivträd; det är det första inbjudande landskap, som fängslar vandrarens blick under det långa och besvärliga uppstigandet från kusten.

Det lif, boers föra, är, som vi nämnt, mest ett kontem-plativt och i öfrigt nästan uteslutande upptaget af de omsorger, en på rationelt sätt bedrifven boskapsskötsel medför. I deras hem förekomma lika litet några beqvämligheter, som några mera förfinade sysselsättningar. Så mycket mera utveckladt är deras religiösa sinne, och bibeln har på sitt sätt för dem blifvit en sedlighetens kodex, ehuru visserligen genom utläggningar, de der ingalunda kunna göra något anspråk på logik. Så, till exempel, anser den ortodoxa farmer-hustrun det vara en stor synd att räcka handen åt någon annan man, än sin make. Dsssa qvinnors drägt är ungefär densamma, som de europeiska barmhertighetssystrarnas, men med den skilnad, att hvarken de yttre plaggen eller linnet äro så snygga, som de sistnämndas, och

Qvinna från Sambesi.

att i stället för den hufva, dessa bära, en styf, svart kapuschong här döljer det oftast okammade hufvudet.

Erinrar boerqvinnan i denna drägt föga om det qvinliga idealet, så torde detta väl ändå egentligen ej vara drägtens fel. Hvad boern anser för höjden af ali skönhet, är korpulensen, och enligt hans åsigt står den qvinna den kroppsliga'fullkomligheten närmast, om hvilken han kan säga, att hon är mycket fet. I sjelfva verket torde det väl också.

En afrikansk drottnings utfart (Eqvatorialafrika).

knappast vara möjligt, att i något annat land träffa en sådan vidunderlig frodighet, som här. Sydafrikas milda klimat, det ymniga förtärandet af animalisk föda och de husliga göromåiens föga ansträngande beskaffenhet äro orsaker, som samverka till denna ovanliga fysiska försigkommenhet; till och med sådana europeiska qvinnor, som vid sin ankomst till landet varit sjukliga och aftärda, hafva någon tid derefter fått ganska godt hull.

Såsom vi förut antydt, förefaller en boerfamiljs hem allt annat än inbjudande. För att nu ej vidare fästa oss vid den der rådande bristen378

på sinne för ordning och trefnad — en brist, som går så långt, att de ofta rätt talrika medlemmarna af familjen, män och qvinnor, gifta och ogifta, allesammans sofva i ett och samma rum —, torde för graden af dess invånares renlighet kunna anses betecknande, att de gå till sängs med kläderna på; endast skodonen aftagas. Någon morgontoalett kommer ej heller i fråga; den ene efter den andre tvättar sig i samma fat och samma vatten. Efter frukosten sjunges gemensamt en psalm och de närmast följande timmarna äro egnade åt andäktiga betraktelser. Redan klockan nio intages hufvudmåltiden, klockan ett kaffe, klockan fem te och klockan sju aftonmåltiden. Det enda arbete, med hvilket husfadern befattar sig, är det att dagligen, för vinnande af nödig kontroll öfver den ekonomiska ställningen, öfverräkna boskapen, då den kommer hem från betet. Barnen få ej lära sig det; ringaste förr, än de hunnit sitt trettonde år, men då griper man sig ock så mycket eftertryckligare an med deras undervisning i läsa, skrifva och kristendom.

Till och med vid en sådan uppfostringsmetod torde ungdommen dock ej blifva så synnerligt öfveransträngd, då den under sin uppväxande tid kan vegetera på alldeles samma sätt, som de gamla. Ynglingen uppnår sitt nittonde, tjugonde år, utan att under den föregående utvecklingsperioden hafva vetat af annan sysselsättning, än att rida, röka tobak och läsa bibeln. Så mycket ifrigare sysselsätter honom nu tanken på att i sin ordning skaffa sig familj. Vägen mellan önskningen och dess uppfyllande är här emellertid vida längre, än man vid ytligt betraktande kunde vara böjd att tro. Den unge giftaskandidaten förfogar visserligen öfver, på pricken, så och så många får, nötkreatur och hästar, men hvar finna en äkta hälft, som passar honom, då gårdarna ligga långt isär och bjudningar, familjefester, baler med mera äro något, som man här ej vet af? Detta bekymmer, så stort det nu är, rubbar likväl ej jämnvigten i hans själ; han lider ej det ringaste af den uppbrusning, som plägar åtfölja hans ålder, och det enda, han för det närvarande låter sig angeläget vara, är att skaffa sig de noggrannaste upplysningar om den förmögenhet, en hvar af de närmare eller fjärmare boende flickorna har att vänta.

Boers veta för öfrigt genom ett ganska enkelt medel förebygga, att deras barn vid den kritiska åldern på detta sätt komma i valet och qvalet. Detta medel består deri, att familjerna ömsesidigt redan i god tid uppgöra partier för de unga, och den blifvande äkta mannen har i sådant fall blott att genomströfva alla med frieriet förknippade, långtrådiga formaliteter. Giljarefärden företages i högtidsdrägt och på en så rikt som möjligt munderad gångare. Hvarken den utkorade sjelf

eller hennes familj gör någon synnerlig affär af den ovanlige gästen, hvilken å sin sida bär denna brist på uppmärksamhet med den vises hela lugn eller, rättare, en boers flegma. Man håller sig rak å ömse sidor, men i det ögonblick, då familjens öfriga medlemmar draga sig tillbaka, nappar friaren sitt hjertas utkorade i klädningen och ber henne tillbringa qvällen tillsammans med honom. Så sitta de timmar igenom under förlägen tystnad, tills han ändtligen kommer sig för med den afgörande frågan: "Skulle vi icke kunna låta våra får beta tillsammans?" Dessa få ord sätta den tillfrågade i en obeskriflig förvirring, men besvarar hon dem ändtligen jakande, så skiljas de unga åt, utan en kyss eller ens en handtryckning.

Den lycklige fästmannen tillbringar nu ytterligare några dagar hos familjen, utan att derunder ett ögonblick bortlägga sitt gravitetiska allvar, och fästmöns moder företager sig att komplettera hennes utstyrsel — ett göromål, som hör till de lindrigare, då den unga makan sällan till det nya hemmet medför mera linne och gångkläder, än hvad hon "går och står i". Ej en gång för anskaffande af den dyrbara brud-drägten behöfver man göra sig någon större kostnad eller möda, ty den finnes i komplett skick att — hyra från enkom för detta ändamål upprättade "garderober". Vanligen vigas flera par på en gång, och det hela tillgår ytterst affärsmessigt. Efter slutad ceremoni skynda de nygifta att så hastigt som möjligt återställa den lånade grannlåten, för att sedan anträda "bröllopsresan", hvilken har till mål den farm, der brudgummen bor. Här tillbringar den unga frun första natten i res-vagnen, men den nästa och alla derpå följande i familjens gemensamma sängkammare. Hennes förhållande till svärföräldrarna är en lydig dotters, ty först den stund, hon blifvit moder, kommer hon i åtnjutande af ett slags sjelfständighet, hvilken emellertid, äfven den, torde bereda henne flera mulna än glada stunder. En barndom utan fröjder, en ungdom utan drömmar, ett äktenskap utan ömhet och familjelycka, sådana äro, i nybyggena och farmerna vid Oranje och Vaal, de stationer, könet på sin väg från vaggan till grafven har att tillryggalägga.

Med denna vår utflygt till boers i Oranje och Transvaal hafva vi redan öfverskridit hottentotternas landamären och beträdt det af bantufolken upptagna område, som sträcker sig från Natals kust till eqvatorn, från Indiska till Atlantiska hafvet (Kap-, Namaqua- och Damara-landen vid det senares kust dock undantagna). "Bantu" är i sjelfva verket intet annat än en kollektivbenämning för de folkstammar, hvilka anträffas på detta område och alla i kaffern hafva sin gemensamma grundtyp. Namnet "kaffer" har emellertid fått en dubbel betydelse: å ena sidan tillägges

det hela den samling af stammar, som från Kap når till gallaernas område öster och från Kunene till närheten af

Niger vester ut och således innefattar hela södra och Eqvatorialafrika; å andra sidan menas dermed en särskild, i kontinentens södra del, öster och nordost om hottentotterna bosatt stam. Utom denna namnets etnografiska betydelse är äfven att märka dess språkliga; uppenbart ar det nämnligen ingenting annat, än det arabiska kafir— otrogen. Det är emellertid ej denna yttre omständighet allena, utan äfven andra, djupare liggande, etniska skäl, som berättiga oss till det antagande, att kaffer-rasen fordom varit utbredd öfver ett vida större område, än nu för tiden, eller sträckt sig äfven till nordöstra delen af Afrika och der ända ut till Röda hafvet och Aden-viken. Här stodo kaffrerna, såsom F. Müller påpekar, redan tidigt i förbindelse med stammar af medelhafsras, särskildt hamiterna, och hamitiska stammar (galla och somali) är det än i dag, som intaga Afrikas östligaste hörn allt intill kap Guardafui.

Den skiljaktighet i etniskt afseende, som förefinnes mellan kaffern och negern, röjes, utom i språket, äfven i bådas såväl fysiska som psykiska typ. Hos kaffern erinra såväl ansigtsbildning som färg om medelhafstypen; kroppen är reslig, om än ej jättelik, såsom till och med påståtts, pannan hvälfd och näsan ej platt, utan framspringande, ofta till och med böjd. Underkäken är mindre framskjutande än negerns och kindknotorna mindre utstående än dennes; med afseende på hårets beskaffenhet likna deremot båda raserna hvarandra. Det egentligen särskiljande kännetecknet är emellertid hudfärgen, som hos kaffern är gulbrun; blott der en blandning med negerblod försiggått, får denna färg en mörkare skiftning och öfvergår i svart, der negerblodet är det afgjordt öfvervägande.

Vi åtnöja oss här med dessa förberedande anmärkningar, för att öfvergå till skildringar, hvilka omedelbart stå i sammanhang med vårt ämne. Besinnar man, i hvilken mångfald af stammar och folk, kafferrasen befinnes splittrad, så inses lätt, att dessa skildringar ej kunna blifva detaljerade och ännu mindre uttömmande. Etnograferna nöja sig vanligen med att såsom ett slags modell uppställa kaffern i egentlig mening eller den stam, som har sitt hemvist mellan Sambesi och Natal, och vi följa denna deras vana, för att efteråt bifoga några utförligare meddelanden rörande åtskilliga af Kongo-folken vid nedre Gabon och Ogove. Vi vinna genom denna anordning en etnisk öfvergång från bantufolken till negrerna, enär redan hos Kongo-stammarna röjes en stark tillsats af negerblod, liksom mycket i deras lefnadssätt erinrar om negerfolken, hvilkas grannar i söder de äro.

Kaffrerna äro i öfvervägande grad ett nomadfolk, ehuru de äfven något sysselsätta sig med jordbruk, det de emellertid betrakta såsom ett mindre hedrande värf och för den skull öfverlemna åt qvinnorna. Kaffrerna ådagalägga en högre grad af sjelfkänsla, än negrerna: de känna hvarken slafveriet eller den oerhörda despotism, som med sådan tyngd hvilar öfver de flesta Sudans negerstater. Den militära styrelseform, som införts hos, bland andra, zuluerna, den tappraste af de södra kafferstammarna, hindrar ingalunda den enskilde att åtnjuta ett visst mått af personlig frihet, som yttrar sig i fri yttranderätt och mera sådant. Alla kaffrer utmärka sig genom mod, energi, en oförneklig ridderlighet i striden och i sättet att behandla den öfvervunno fienden. De äro måttligare och långt ärligare än negrerna, liksom de ock hafva en vida lifligare rättskänsla än dessa.

Familjelifvet är hos kaffrerna grundadt på månggiftet, för hvilket här, liksom hos de flesta naturfolk, inga inskränkningar uppställts. Hvar och en tager sig så många hustrur, som han tror sig om att underhålla. Giftermålet är alltid en affär, i det friaren till sin tillkommandes fader har att öfverlemna så eller så många kor. Utom fattigdom, gifves för kaffern intet svårare äktenskapshinder, än hans — ungdom. På grund af alla kafferstammars krigiska lynne och den ytterligare omständighet, att inom dem hären blott får bestå af ogifta män, hvilka sålunda böra finnas att tillgå i så stort antal som möjligt, äger ingen gifta sig, utan att hafva erhållit höfdingens uttryckliga tillåtelse dertill. Hvad beträffar den andra kontrahentens tycke, så är det ingen, som frågar derefter; allt beror på hennes far, hvilken, om flera friare på en gång uppträda, ger henne åt den, som betalar bäst. På sin höjd låter denna stränga fadersvilja något litet jämka sig, då det lyckas den ene eller andre af friarna att genom väl afpassade trollkonster göra sig antingen far eller dotter bevågen. Det sistnämnda sker, då samtliga medtäflare uppskattas till lika värde och fadern, högsinnadt nog, lägger valet i sitt barns hand.

Bröllopsbruken förete ej något särskildt karaktäristiskt. Bruden föres till brudgummens hus, der ett stort gästabud hålles och skänker å ömse sidor utdelas. De, som komma från bruden, bestå i prydnader (ringar, armspännen, halskedjor, fjädrar, amuletter af ben med mera), på hvilka kaffrerna äro lidelsefullt begifna; brudgummen å sin sida slagtar boskap, med hvilken han undfägnar sina svärföräldrar och öfriga gäster, under det han mer eller mindre likgiltigt lyssnar till de loford öfver hans nya maka, i hvilka qvinnorna utgjuta sig. Sedan denna glädje gått till ända, vidtager hvardagseländet, det hustrun uteslutande får vidkännas. Det är hon, som får vakta boskapen och sköta jorden;

till männens krets äger hon ej tillträde och kan således ej taga del i några husliga förströelser, då dessa inskränka sig till de samqväm, under hvilka männen, rökande och snusande, utvexla åsigter om stammens angelägenheter och boskapens skötsel eller kannstöpa i den högre politiken.

Kustkaffrernas vestra grannar äro betschuanaerna. Hos dem går man vida omständligare till väga vid både frieri och bröllop. Friaren kan här ej ensam sköta sitt hjertas angelägenhet, utan en hans vän måste först inleda saken hos såväl föremålet för hans val, som ock hennes föräldrar och sist hans egen far. Sedan alla intresserade parter sålunda vidtalats, skickar den sistnämnde till den utkorades kraal några qvinnor, hvilka hafva i uppdrag att taga henne i närmare skärskådande. Först derefter får friaren från sin tilltänkte svärfader en bestämd an-maning att förklara sig och på samma gång från sin tilltänkta svärmoder en välfylld snusdosa. För köpeskillingens fastställande användes nu å ömse sidor "högsta tillåtna tryck" och på de lofvärda bemödandena i denna riktning kunna båda partierna stundom offra hela veckor, ja, månader. Mellantiden upptages af ömsesidiga besök och kalas, hvilka senare nå sin höjdpunkt på sjelfva bröllopsdagen, som ändtligen randas, sedan alla svårigheter lyckligt och väl undanröjts.

Till kustkaffrerna i söder och betschuanaerna i det inre af landet komma nu ova-hereroerna i vester, såsom den tredje hufvudmedlemmen i de södra bantufolkens familj. De sönderfalla i flera stammar och deras område sträcker sig till Benguela i det portugisiska Nedra Guinea. I vår uppgift ingår ej, att här omnämna alla de stammar, hvilka norr om Sambesi och vester om Suahel-kusten bebo det inre af det på senaste tid förnyade gånger undersökta Högafrika. Beskrifningarna öfver Livingstones, Stanleys och Camerons resor, dem vetenskapen har att tacka för så många värderika upplysningar, gifva om landet och dess folk allt önskligt besked, men ett återgifvande af alla de smärre detaljer deraf, hvilka möjligen läte foga sig inom ramen af detta arbete, skulle lätt urarta till ett tomt inregistrerande, som sannolikt allra minst för våra läsarinnor blefve särdeles välkommet.

Vi föredraga derför att utan dröjsmål begifva oss till Afrikas vestkust, för att der se oss om bland några intressanta stammar, rörande hvilka vår kunskap på sista tiden, tack vare åtskilliga oförtröttade forskare, ej obetydligt utvidgats. Vi syfta på Kongo-folken, till hvilka räknas invånarna i Benguela, Angola, Kongo och Loango. Längre mot norr, vid kusten och kring Gabon-floden bo mpongve-, längre inåt landet bakalai-, schikani- och fan-stammarna jämte flera af dessas mindre

betydande förgreningar. Hela det område, som sträcker sig från ova-hereroernas land till hörnet af Guinea-viken, der den mäktige Niger utmynnar, sammanfattas geografiskt under benämningen Nedra Guinea, och största delen deraf, från Kunene i söder till Kongo i norr, är portugisisk besittning. Landet norr om Kongos mynning omfattar flera oberoende riken, hvilkas beherrskare äro prestkonungar af renaste vatten, blinda redskap för det gröfsta fetischväsende och de inom detta styrande mästarna.

De intressantaste af alla hit hörande stammar äro obestridligen fanerna, boende mellan Gabon och Ogove samt mpongveerna eller gaboneserna, såsom de äfven kallas efter den flod, vid hvilkens stränder deras boningsplatser ligga. De förstnämnda äro utom ali fråga bland vestra Eqvatorialafrikas alla invånare begåfvade med det fördelaktigaste utseendet. Deras qvinnor, hvilka öfverallt, der folket ännu ej trädt i beröring med den europeiska civilisationen, utmärka sig genom ärbarhet, hafva likaledes ett ej oskönt yttre. De hafva långlagdt hufvud, med hvälfd och starkt framträdande panna; deras ansigte är fylligare och mindre knotigt än männens och deras händer

ofta öfverraskande fina och späda. De behänga sig gerna med glasperlor, af hvilka hufvudet får sin beskärda del, så att dess prydnader dingla ned öfver panna och ögon; armar och ben utstyras med polerade ringar af järn och koppar och unga mödrar söka ytterligare förhöja sin skönhet genom att öfverstryka hela kroppen med ett rödt färgämne. Till lycka för dessa mörkhyade skönheter, äro de ej besvärade af några toalettomsorger i öfrigt. Deras enda klädesplagg utgöres af den så kallade ito, ett stycke röd, veckad bast, som lindas kring midjan, hvarpå dess andra ända solfjäderlikt utbredes öfver ryggen, ungefär som stjerten på en kalkontupp. Denna beklädnad hemtas af ett slags fikonträd, med hvars blad ju äfven det första menniskoparet lär fått nöja sig. De glada, små fan-barnen hafva, i likhet med mödrarna, ett ganska sympatiskt ansigts-uttryck; den egendomliga rastypen utvecklas emellertid hos dem ganska snart, åtminstone hvad beträffar gossebarnen: formernas rundning försvinner, kindknotorna framträda mer och mer och tinningarna falla in, så att pannan erhåller den karaktäristiska hvälfning, som, enligt Du Chaillu s försäkran, hos intet annat folk på Kongo-området skall förekomma.

Vi skola nu något närmare se oss om bland gaboneserna eller mpongveerna, om hvilka, äfvensom deras land, vi äga ganska utförliga beskrifningar af de franska resandena Griffon du Bellay och Serval. Såsom kändt, utgör detta land, liksom öfver hufvud hela området mellan Gabon och Ogove, fransk besittning. Gabon, ehuru ägande ett delta384

af betydlig utsträckning, är dock ej någon större flod, utan blott ett obetydligt, mellan de närmaste bergen och kusten flytande vattendrag, häri motsatt Ogove, hvilkens källor uppspringa djupt inne i landet, så att dess nedra lopp är det enda, om hvilket vi äga någon kännedom. Gabon-landet ligger midt under eqvatorn, och ehuruväl hettan här ej plägar vara öfver måttan intensiv, är klimatet likväl för europeer outhärdligt. Den ständigt höga temperaturen verkar ytterligt förslappande, helst luften tillika är i oerhörd grad fuktig och mättad med elektricitet. Den allmänna känslan af obehag stegras under regntiden, kroppen für-

Bröllopståg (Eqvatorialafrika).

svagas, sömnen skänker ej längre någon vederqvickelse, själsförmögenheterna aftaga och till råga på allt försvinner snart äfven matlusten. I synnerhet är detta klimat farligt för europeiska fruntimmer. Kunna de äfven trotsa det, så visa sig dess menliga följder så mycket säkrare hos deras afkomma.

Hvad deremot angår mpongveerna, den tropiska nejdens hemfödda barn, så må de rätt godt i denna grufliga stekpanna — på samma sätt som salamandern i elden. Gabonesiskorna äro, snart sagdt, vackra, hafva välbildade extremiteter, vackra, uttrycksfulla ögon och knappt märkbart trubbig näsa. Deras mun är ingalunda stor, ehuru under-

läppen är något för mvcket svällande; tänderna deremot äro, såsom af sig sjelft förstås, af otadlig skönhet. Hudfärgen har—något, hvarigenom gaboneserna, liksom i allmänhet de flesta af Eqvatorialafrikas stammar, afgjordt skilja sig från sina norra grannar negrerna — en mörk bronston. Prydnadsföremål, i ali synnerhet glasperlor, äro särdeles omtyckta och bäras kring halsen. För öfrigt firar civilisationen äfven vid Gabon triumfer: qvinnorna bära nämnligen med stolthet och till allmänt beskådande nycklarna till sina — koffertar, dem — nycklarna nämnligen — de för detta ändamål jämte öfriga amuletter träda upp på sina perlband.

Intet kan taga sig mera idylliskt ut, än ett stycke hvardagslif i byarna vid Gabon. De mörka skönheterna svänga sig här helt muntert

Gabonesiska qvinnor.

om hvarandra, allt under det de pladdra så mycket tygen förmå. Ingenting hindrar deras rörelser, ty deras toalett inskränker sig till ett kring länderna svept stycke bomullstyg; det är blott vid högtidliga tillfällen, bröstet och öfverkroppen på samma sätt betäckas. De gifta qvinnorna igenkänner man vid första ögonkastet på de tjocka kopparringar, med hvilka deras ben, från fotknölen ända till knävecket, äro belastade.

Såsom lätt kan tänkas, är för öfrigt dessa qvinnors lott af be-dröfligaste slag. De hafva att förrätta alla arbeten, äfven de tyngsta, och utgöra vid hvarje tillfälle mannens lastdjur. Allt detta släp, i förening med de ytterst tidiga giftermålen, har till följd, att de för tidigt åldras. Vid tio år inträda de i det äkta ståndet, vid fjorton äro de mödrar och redan vid tjugo så godt som gamla gummor.

Äktenskapen afslutas utan någon särdeles stor omständlighet. Äfven hos gaboneserna tillkommer här vid lag en vigtig roll fetischmannen, hvilken, då underhandlingarna taga ett för friaren ogynnsamt förlopp, af denne får rundligt betaldt mot löfte att genom sin trolldomskonst bibringa vare sig den utkorade eller hennes föräldrar en mera gynnsam stämning. Naturligtvis fordras det hela lifligheten af en älskares fantasi, för att vänta sig någon framgång af de medel, öfver hvilka hexmästaren förfogar och bland hvilka de förnämsta utgöras af kärleksdrycker. Närmast dessa i kraft kommer ett pulver, beredt af en planta, som besitter åtskilliga undergörande egenskaper, och mera sådant. Der dessa utomordentliga medel ej befinnas af nöden, försiggå ceremonierna utan ali tidsutdrägt. Såsom bevis på synnerlig tillgifvenhet mellan svärfar och måg gäller, att den senare, på samma gång han andrager sitt frieri, erbjuder den förre sin syster till äkta. Det är således ett slags bvtesgifte, som här äger rum; sådant får dock aldrig ske, der kontrahenterna komme att räkna allt för nära skyldskap med hvarandra. Denna stränghet i fråga om de förbjudna leden är i hvarje afseende anmärkningsvärd hos ett så outveckladt folk, som gaboneserna på det stora hela äro.

Rörande familjelifvet hos detta folk hafva vi, dess värre, endast de mest nedslående saker att förtälja. Ej nog med att mannen faktiskt förnedrar sin hustru eller sina hustrur — ty, såsom vi af det föregående kunnat finna, hylla gaboneserna månggiftet — till slafvinnor; han aktar ej ens till namnet deras rättigheter. Tröttnar han vid den ena eller andra, så "hyr" han helt enkelt ut henne åt grannen, en ganska drastisk illustration till den sats, att qvinnan hos afrikanerna är ett kapital, af hvilket ägaren söker draga största möjliga nytta. Hustrun lemnas likaledes såsom hypotek för varor, de der anförtrotts mannen. Har denne utestående fordringar, så söker han framför allt bemäktiga sig någon af gäldenärens hustrur. Trots detta nesliga behandlingssätt, händer det nästan aldrig, att en hustru rymmer från sin man. De arma varelserna tro, att allt detta måste så vara, och finna den hårdhet, med hvilken de bemötas, ganska förklarlig, något, som ännu mera gäller i fråga om det arbete, med hvilket de öfverhopas, enär man i detta land ej känner till dragare af något slag.

Märkligt är det förhållande, att» det slags uppvaktande, som i Europa fått namn af cicisbeer, här på visst sätt i lag äga denna sin ställning sig tillförsäkrad Den äkta mannen är, om ej precis svartsjuk på sin hustru, åtminstone nogräknad med afseende på sina husliga rättigheter, men måste dock, med eller mot sin vilja, finna sig i att hafv?

en konguieh. Med rätta har man i denna sed velat finna ett försök till korrektiv af det öfver måttan ovärdiga sätt, på hvilket qvinnan behandlas.

Till slut några ord om de här rådande sociala förhållandena. Slafveriet är jämnförelsevis lindrigt och svalget mellan herre och tjenare ej omätligt. Barn af slafvinnor hafva dock ej samma rättigheter, som de af lagliga hustrur, liksom man ej heller gerna låter slafvarna — hvilka till större delen tagas från landet vid Ogove — gifta sig med mpongve-flickor. Lika ogerna beviljar man de förra den för handelsföretag nödiga krediten, hvarförutom de i en mängd andra fall inom "samhället" tillbakasättas. Som man ser, äro ståndsfördommar något, för hvilket ej en gång barbarer äro främmande. Mpongveerna skola för öfrigt berömma sig af, att deras förfäder ej ägt några slafvar. I alla händelser hafva de ringa skäl att hysa någon stolthet öfver sina sociala inrättningar, i ali synnerhet hvad beträffar deras något luggslitna "konunga-dömme", tack vare hvilket de hafva den ej allt för dyrköpta äran att kunna kalla sig undersåtar. Visserligen kan blott en medlem af den kungliga familjen blifva konung — såsom hvarje gabonesisk höfding kallar sig—, men värdigheten är dock ej ärftlig; menigheten utkorar den telning af den kungliga stammen, som synes lämpligast, detta dock ej utan att derförut vid offentlig sammankomst hafva fört honom till minnes bela hans föregående syndaregister och på handgripligt sätt gifvit sin ovilja deröfver till

känna. Redan följande dag kan emellertid den sällsamme "valkonungen" påräkna ali hörsamhet af denna samma menighet, visserligen med någon tillhjelp af de franska myndigheterna, hvilka äro afgjorda vänner af god ordning och ingalunda fallna att uppmuntra smaken för krigiska tidsfördrif.

Mu 3 i k i n s t r u m c n t.Blick på Öfra Guinea. — Konungen af Dahomei och hans amasongarde. — Konungens af Ashanti tre tusen tre hundra tretiotre qvinnor. — Ur lifvet i en de-spoti. — Milda seder hos eveerna. — Negerrepubliken Liberia. — Dess ömkliga sociala tillstånd. — Senegambien. — De senegambiska negrinnorna. — Volof-qvinnorna. — Fulah-rasen och dess förhållande till de afrikanska negrerna. — Qvinnornas rena seder; deras toaletthemligheter. •— Timbuktu, "öknens drottning". — Negercivilisationen i Bornu, Baghirmi och Vadai. — Tibesti och dess qvinnor. — Deras böjelse för handgripligheter. — Bruk vid trolofningar och bröllop. — Allmänna anmärkningar om neger-rasen: dess typ, karaktär, drägt, sysselsättningar och hem. — Förhållandet mellan könen och familjelifvet. — Slafveri och menniskohandel. — Genom det "egyptiska Sudan". — Khartum. — Baker paschas expedition.

Jy ortsätta vi längs Gabon-kusten vår färd norr ut, så erbjuder sig såsom vårt närmaste mål området kring Niger-mynningen, till -Vr hvilket i vester sluta sig de af europeer koloniserade landsträckorna och Öfra Guineas negerriken. Vi hafva lemnat Eqvatorial-afrika bakom oss och stå vid södra randen af Sudan. Under denna benämning innefattas kontinentens hela mellersta del med en begränsning, som i vester och sydvest, från Guinea-vikens innersta hörn till Senegal, utgöres af hafvet samt i norr härifrån ända till Nil-regionen angifves af landets naturliga beskaffenhet, med andra ord derigenom, att den stora afrikanska öknen eller Sahara-området öfvergår i de rikt vattnade, fruktbara och välodlade landskap, hvilka öfverallt äro utmärkande för denna del af Afrika. Ytterst i öster omfattar detta vidsträckta område, här särskildt betecknadt såsom det "egyptiska Sudan", provinserna Sennaar, Kordofan och Darfur, under det i söder, således i riktning mot Högafrika, der forskningen först nyligen inbergat sparsamma skördar, någon bestämd gräns ännu ej står att uppdraga.

För att nu ej tala om detta områdes plastiska och fysiska egenheter, synes det oss äga en särskild och framstående vigt redan derigenom, att med dess gränser äfven de för negerfolkens utbredning äro utstakade. Visserligen finna vi, särskildt kring Niger och i denGENOM SUDAN.

389

öfre Nil-regionen, öfverallt stammar af annan ras inströdda i de nyssnämndas kompakta massor, men dessa stammar uppträda dock ingenstädes som det herrskande elementet. Vi spara till det följande framställningen af negerfolken, såsom ett etnografiskt helt, jämte alla för dem utmärkande och gemensamma yttre och inre kännetecken; för det närvarande vilja vi, vidtagande der vi senast afbröto vår vandring, genomströfva Sudans södra och vestra delar eller Guinea och Senegambien, för att sedermera till dessa detalj bilder foga anmärkningar af mera allmän natur.

Vi hafva således redan lemnat Gabon och draga vidare längs kusten, som vid det betydliga, mer än tretton tusen sju hundra fot höga Camerun-berget plötsligt förändrar sin riktning mellan norr och söder till en mellan öster och vester. Här uttömmer sig i Atlanten den väldige Niger med sina tjugotvå mynnings armar, och på de många delta-öar, hvilka af dessa bildas, lefver ett talrikt, kopparfärgadt folk i de mest otroliga ytterligheter af menniskooffer, vantro och kannibalism. På många ställen utbjudes offentligen till salu menniskokött i jämnbredd med alla andra födoämnen. I Brass och Bonny uppäta invånarna alla sina krigsfångar, i tro att derigenom blifva starka och modiga. Längre bort, der strandremsan vester om Nigers utflöde får namn af "Slafkusten", uppnå vi Öfra Guineas egentliga kustområde, hvars under-afdelningar, från öster till vester och nordvest räknadt, kallas, oberäknadt det redan anförda namnet, Guld-, Elfenbens-, Peppar- och Sierra Leona-kusten.

Af ett för oss särskildt intresse äro de båda negerrikena Dahomei och Ashanti, båda beryktade eller, snarare, vanryktade, genom de gräsliga blodsdåd af olika slag, som der ännu i våra dagar föröfvas. Konungen af Dahomei residerar i Abomeh, en stad på högst tretio tusen invånare. Hans afrikanska majestät har emellertid ej till sitt förfogande något egentligt palats, utan blott ett större antal hyddor, omgifna af trädgårdar och innehållande bostäder för hans talrika hustrur, slafvinnor och qvinliga kämpar. Säkerligen hafva dessa skönheter starka nerver,

ty utom att de hafva utsigt till det afgudahus, der menskliga varelser, snart sagdt hvarje stund, på det gräsligaste sätt slagtas, möter dem på alla de ringmurar, af hvilka den kungliga borgen omgifves, anblicken af dödskallar, hvilka der uppsatts som trofeer. Då konungen håller audiens, är han städse omgifven af en del af sin qvinliga hofstat. Till höger om potentaten sitta på marken några hundra qvinliga krigare med gevären mellan benen; bakom dem stå brunklädda "elefant-jägarinnor", och på venstra sidan äro uppställda, likaledes några hundra,

i rika drägter af siden och guld utstyrda qvinnor från det kungliga harem. Närmast tronen placera sig de tre förnämsta qvinliga favoriterna samt befälhafvarinnan för det qvinliga lifgardet.

Vidkommande denna amasontrupp, i sitt slag sannolikt ensam på hela jordklotet, har på åtskilliga håll gjort sig gällande den åsigt, att det militära värde, man tillagt den, varit alldeles för öfverdrifvet. Sådant är emellertid ingalunda förhållandet, ty i sjelfva verket äro dessa Da-homeis qvinliga garden vida tapprare och mera dödsföraktande, än deras manliga krigskamrater, och fall, då de tillkämpat sig segern, sedan de egentliga trupperna nödgats retirera, skola ingalunda höra till sällsyntheterna. Det gifves såväl artilleri- som infanteri-amasoner, alla bättre utrustade med kläder, vapen och öfriga förnödenheter, än de manliga krigarna, samt fördelade på olika kårer, af hvilka hvar och en har sitt särskilda märke. Den uniform, som bäres af den talrikaste, ehuru ej förnämsta, bland dessa, består af en blå röck med rödt skärp, hvita, med blåa ränder försedda, benkläder, hvilka blott räcka ned till knät, samt en hvit mössa med märke, föreställande en kaiman; kring halsen bäras olika slags amuletter. Den andra kåren bildas af de så kallade elefantjägarinnorna och utgör på visst sätt eliten; den igenkännes på en högst egendomlig hufvudbetäckning, en järnring, vid hvilken äro fästa två antilophorn. Tredje afdelningen, hvilkens uniformsrockar äro hälften blåa, hälften röda, tjenstgör såsom artilleribetäckning; åtminstone anses den som sådan af fransmannen Repin, som på sin tid sett och beskrifvit en paradering af amasoner. Han kallar kåren "en särskild afdelning af artilleriet". Fjerde och sista kåren utmärker sig egentligen derigenom, att den inom sina led kan uppvisa de vackraste flickorna; de hafva blå uniform, hvita mössor med en blå kaiman samt pilar och båge. Alla dessa amasoner ansågos länge för konungens bisofverskor, men man har sig numera bekant, att de lefva i celibat och egna sig blott åt sitt yrke, kriget, hvarförutom de roa sig med jagt och dans.

Konungen af Dahomei har till granne herrskaren öfver Ashanti. Äfven denne är en af de mest typiska representanterna för den afrikanska despotismens ursinne. Liksom den förre högtidligen offrar åt "bruket", genom att vid sina offentliga audienser låta slagta tusentals fångar, som annan boskap, blott på än värre sätt, så fordrar äfven konungen af Ashanti sina menniskooffer och på köpet sina "själar", det vill säga: personer ur potentatens närmaste omgifning, hvilka frivilligt måste följa honom till andra verlden, på det han ej heller der måtte sakna uppassning. Detta hindrar emellertid ej, att den svarte despotens nyck redan under hans lifstid förpassar en och annan af

hans gunstlingar till en lyckligare tillvaro; offren få oftast tjenstgöra såsom öfverbringare till konungens saligen aflidne fader af något fullkomligt intetsägande budskap. Stundom föras slafvar till hafvet och dränkas der, på det den aflidne monarken, i händelse han får lust att bada, måtte hafva att tillgå nödig betjening, flera liknande ohyggligheter att förtiga, de der för öfrigt alla hafva sina motstycken i Dahomei.

Konungen af Ashanti är i sanning en svart Salomo. Hans qvinnor kunna räknas i tusental; några berättare påstå dock, att hans majestät måste nöja sig med ett noga bestämdt antal, hvarken mer eller mindre än tre tusen tre hundra fretiotre stycken. Huru som helst, är dessa kungliga damers lott rätt erbarmlig. Flertalet är helt enkelt slafvinnor och måste förrätta alla både inomhus och i trädgården eller på åkern förefallande göromål; emellertid äro de temligen fredade för onda anslag från männens sida, enär den, som förfört något af de kungliga fruntimren, måste lida den grymmaste död. En enda af invånarinnorna i de kungliga gemaken intager en verkligt privilegierad ställning, och denna är konungens moder, hvilken äfven får blanda sig i statsangelägenheter och som för ett strängt regemente öfver alla de öfriga qvinnorna.

Ashantiqvinnorna i allmänhet åtnjuta för öfrigt åtskilliga friheter. En af dessa är, att de, då hären — som utgöres af allt det vapenföra folket — drager ut till strid, få prygla hvarje senfärdig både gul och blå. Lider hären nederlag, så äro de återkommande krigarna blottställda för allt möjligt hån och spe af sina respektive äkta hälfter — något, som dock visserligen är mindre farligt, än det retade majestätets vrede. Anförarna pläga derför, efter en förlorad batalj, föredraga att sjelfva taga lifvet af sig.

Säkert skall det öfverraska läsaren att höra, hurusom i en vrå mellan de båda nu omnämnda negerkonungarikena finnes ett litet folk, som icke blott har intet gemensamt med sina vilda och blodtörstiga grannar, utan på köpet utmärker sig genom ett i denna verldsdel sällsynt rent familjelif. Detta folk är invånarna i Eve, eveavo, såsom de sjelfva kalla sig. Trots slafhandel och en mängd andra sorgliga erfarenheter, fattas här dock ingenstädes känslan för hemmets fröjder. Särskildt innerligt plägar förhållandet mellan föräldrar och barn vara* Eveern bär vid hvarje tillfälle på läpparna sin moders namn, och ve den, som förolämpar eller på annat sätt tillfogar henne skada! Som alla medlemmar af detta folk ständigt hafva för ögonen den sanning, att man blott äger en mor, men att hustrur deremot kunna ersättas i oändlighet, så är den ömhet, de egna de sistnämnda, mera sparsam.

Giftermålet är en affär eller familjeangelägenhet, i det de unga ofta i sin spädaste barndom genom öfverenskommelse mellan föräldrarna bestämmas till ett par för hela lifvet. Hvarje friare är skyldig att, jämte en afbetalning på den af brudens fader bestämda köpesumman, prestera äfven bruden ett helt och hållet nyuppfördt hem, deri inbegripet utstyrsel, bohag, kökskärl och så vidare. Äktenskapsskilnad skall, enligt flera resandes intyg, ej vara tillåten; ja, ej en gång en enka äger förfoganderätt öfver sin person, utan öfvergår tillika med sin förmögenhet i dens ägo, som ärfver mannen och som alltid är en nära anförvandt till denne, ofta hans köttslige bror.

Konungens af Dahomei qvinnor.

Äfven med sådana ofullkomligheter, är detta dock alltid väsentligen andra förhållanden, än i Dahomei och Ashanti, der familjens hufvudman missbrukar sin maktställning ända derhän, att fullkomligt efter godtycke sälja dess medlemmar till slafvar. Giftermål, barnsbörd och dödsfall föranleda inga festligheter. En hvar köper sin hustru och skaffar sig så många sådana, som han kan betala och föda. Det är dem? allt arbete åligger. Medan deras herre och herrskare röker, dricker och sofver, måste hustrun pressa och koka palmolja, hemta ved och vatten samt laga mat. Hvad den sistnämnda beträffar, måste hon dessutom alltid knäböjande räcka den åt mannen, i hvilkens måltider hon sjelf aldrig får deltaga, med mera i samma väg.

Se vi oss ytterligare omkring på Öfra Guineas kuster, så stöta vi vid Pepparkusten på negerrepubliken Liberia, en verklig karikatyr på det fria statsskicket. Sannt att friheten står i full blomma, men en frihet, sådan negern förstår med detta ord: det obegränsade individuella godtycket, tygellösheten inom familj som kommun. På samma sätt drifver äfven giftträdet både knoppar, blom och frukt. Negerstaten Liberia har för sin tillkomst att tacka en af Förenta Staternas regering vidtagen åtgärd, i det denna regering, efter förvärfvandet af ifrågavarande område, dit lät öfverföra de genom slafveriets afskaffande (1816) befriade svarta. Detta skedde 1822; ett fjerdedels århundrade derefter förklarade sig kolonien for en oberoende republik, och sedan dess har, inom detta besynnerliga samhälle, utvecklingen tagit en högst beklaglig riktning.

Om någon moral kan knappast talas. Män sälja, för några tobaksblad, sina hustrur, föräldrar sina döttrar, ofta just under deras ömtåligaste ålder. Hvad för öfrigt angår qvinnornas beteende, så trotsar det ali beskrifning, liksom vi af samma skäl måste förbigå de förfärliga skildringar, som 1871 stodo att läsa i "African Times' och hvilka omständligt redogjorde för den allt mera kringgripande osedligheten. Förhållanden, som dessa, äro således det resultat, hvartill det "fria negerväsendet" hittills kommit, detta sträfvande, vid hvilket så stora förhoppningar fästs af dem, hvilka se allt från den ljusa sidan.

Senegambiska qvinnor.

Nordvest om Liberia börjar Sierra Leona-kusten, från hvilken vi dock ej hafva något af synnerligt intresse att meddela. Vi påskynda derför vår vandring, för att inkomma på ett annat betydande område eller Senegambien. Här hafva fransmännen sina kolonier, utom på en liten sträcka vid Gambias utlopp, med hufvudorten Bathurst, der engelsmännen äro de herrskande. Om någon Senegambiens gräns mot det inre af kontinenten kan man egentligen ej tala, ty åt detta håll bygga talrika, mer eller mindre mäktiga, negerstammar, med hvilka vi nu något litet skola sysselsätta oss.

Redan i de franska kolonistäderna S:t Louis och Dakar få vi i viss mån en försmak af det slags kultur, som är utmärkande för dessa, de vestligaste af alla negrer. Efter det fransmännen, i synnerhet under sin outtröttlige, sedermera under det fransk-tyska kriget flera gånger omtalade, general Faidherbe, på ett energiskt sätt infört ordning bland de infödda stammarna och deras chefer, höll den europeiska civilisationen här sitt intåg i form af — bränvinsflaskan. I ett af det kejserliga Frankrike, "i namn af himmelens och jordens skapare", afslutet fördrag talas nämnligen om så godt som ingenting annat än bränvin. Så heter der bland annat: "Regeringen betalar Valos brak (höfding) tio flaskor bränvin, hans tjenare två flaskor dito och en stång järn; prinsessan Gimbotte erhåller en liten kappsäck, ett stycke musslin och fyra flaskor bränvin." Hvad beträffar sistnämnda, högtuppsatta dam, så fordrade hon för öfrigt äfven tio rullar tobak och, "till sitt lifsuppehället ett fat konjak.

Till och med i kolonistäderna, sade vi, stöter man öfverallt på scener, hvilka vittna om det djupaste elände. Såväl negerqvinnorna, som deras barn, förete ett ytterligt motbjudande yttre; de senare springa omkring alldeles nakna och betäckta med smuts. Mödrarna bära öfverallt med sig de två minsta, det något mera försigkomna i en bindel på ryggen, dibarnet deremot vid bröstet. Huru de med denna börda kunna sköta sina sysslor, förefaller oss som en gåta, men det säkra är, att barnen ej tyckas hafva minsta olägenhet af någon moderns rörelse. De senegambiska negrinnorna skola emellertid just ej hysa någon öfverdrifven ömhet för sina små.

Senegambiens negerbefolkning är splittrad i talrika stammar, hvilkas hemvist sträcka sig ända till Niger, medan andra förgreningar draga sig nedåt Guineas kust. De förnämsta stammarna heta serare-volof, mandingo, soninke, susu och bambara, af hvilka den sistnämnda utan jämnförelse är den mäktigaste. Norr ut begränsas de senegambiska och vest-sudanesiska negrernas område af en linie, den man tänker sig

dragen från Senegals till Nigers nordligaste krökning; alla folk ofvan om denna linie tillhöra en annan ras eller medelhafshamiternas.

Man har kallat härvarande negrer "en ras af barn", och detta säkerligen med rätta, ty de äga alla de barndommens fel, som hos de vuxna uppträda i form af laster. De hafva intet begrepp om hvad vi kalla menniskovärde, hvaremot egenkärleken ingalunda är dem främmande; något sådant som erkänsla eller tacksamhet förstå de sig ej på: de blifva glada öfver en dem bevisad välgerning, men glömma den åter lika hastigt, som ett barn sin leksak. Förutseende och omtänksamhet hafva ej fallit på deras lott; hvad de förtjena, kasta de genast åter bort på bjefs och bränvin. Så länge de hafva penningar, nedlåta de sig ej en gång till det mest lönande arbete, hvaremot de ett par dagar senare kunna åtaga sig samma arbete för en spottstyfver. Franske konsuln Pichard, hvilkens embetsberättelse vi här hufvudsakligen följa, är till och med böjd att skrifva den gifmildhet, som eljest utgör en af deras vackraste egenskaper, på räkningen af deras bristande omtanke; äfven deras tidt och ofta prisade godmodighet visar sig blott vid umgänget med folk af deras egen färg. Hvad som i ali synnerhet kan läggas dessa vestra Sudans negrer till last, är dock deras brist på sanningskärlek, till följd af hvilken de med samma lätthet göra sig skyldiga till det allra obetydligaste löftesbrott och den gröfsta trolöshet.

Rörande de olika stammarnas familjeinstitutioner, hafva vi oss ej mycket bekant, och hvad vi känna är på intet sätt särskildt betecknande. Volof-negern äger att taga sig fyra hustrur; vill han sätta eget bo, så utser han först af allt ett stycke mark, det han omgifver med ett flätverk af halm. Innanför detta uppför han hyddorna, en särskild för hvarje hustru och alla runda, till skilnad från den för honom sjelf bestämda, hvilken alltid är fyrkantig; vidare

finnas inom hägnaden hyddor för slafvarna, stall för kreaturen samt särskilda kök.

Slafväsendet har här sammanvuxit med alla lefnadsförhållanden. Slafvarna, hvilka ju också befinna sig på samma kulturgrad som deras herrar, behandlas dock temligen väl, om än ej med fullt samma liberalitet, som inom muhammedanismens egentliga stamhåll (islam har nämnligen öfverallt vunnit insteg äfven inom dessa trakter). Så få till exempel de frigifna ej, såsom så ofta sker hos de rena islamiterna, genom gifte träda i förbindelse med den familj, de såsom slafvar tillhört, och barn af fria män med slafvinnor bilda ett slags lägre kast och hafva ej någon röst vid rådslagen om allmänna angelägenheter.

Volof-qvinnorna utmärka sig genom sin ovanligt välbildade gestalt och sin ej osköna ansigtstyp, hvilken sistnämnda man åtminstone kan396

tillerkänna det företrädet att vara regelbundet tillskuren. Hela deras figur kunde till och med kallas vacker, derest ej, såsom hos öfriga negerfolk, vaderna vore outvecklade, fötterna platta och hälarna bakåt försedda mecl en sporrlik förlängning. Anmärkningsvärda äro hudens djupt svarta färg, det krusiga ullhåret och de starkt svällda läpparna — allt kännetecken, hörande till den äkta negertypen.

De vestsudanesiska negrernas område innefattas åt ena hållet af hafskusten, från Senegals till Nigers mynning, och åt det andra af sistnämnda flod och den förut omtalade gränslinien åt Sahara-sidan till. Mellan vestra och mellersta Sudans negrer finna vi inkiladt ett folk af annan ras och upptagande ett temligen vidsträckt territorium; vi mena

Qvinna från Massina (fulah-ias). Soninka-flicka. Khassonka-flicka.

Vestafrikanska t}rper.

fulbe- eller fulah-folket, som hvarken är negrer (nigritier) eller medelhafs-hamiter, utan ett mellanting mellan båda. Liksom kaffrerna, utgöra de ett slags öfvergångslänk från neger- till medelhafsras, här särskildt af den hamitiska typen. Vid Nigers öfre och i synnerhet mellersta lopp bilda fulah-stammarna egna samhällen, de så kallade fellatah-rikena.

Är än den stolta sjelfkänsla, fulahn gent emot negern ådagalägger, ej i allo berättigad, så står han dock utan allt tvifvel på det sedliga området ett steg högre, än denne sin mörkhyade granne. Medlemmarna af förenämnda folk veta i ovanlig grad uppskatta arbetets värde och äro lika dugliga boskapsuppfödare och åkerbrukare, som användbara handtverkare. För dem karaktäristisk är vidare deras djupa religiositet,

som, då de bekänna sig till islam, antager formen af en ytterlig fanatism. Månggiftet förekommer blott sällan, och fulah-qvinnorna skola i allmänhet utmärka sig genom sträng renhet i secler.

Flickorna gifta sig oftast vid mycket tidiga år och blifva till följd deraf redan vid sitt tjugonde motbjudande matronor. Det obehagliga i deras utseende ökas ännu mera genom bruket att färga det grånade håret med henna, hvarigenom det får ett afskyvärdt, Ijusrödt skimmer. Nästan alla qvinnor insmörja för öfrigt håret med ricinolja i sådan ymnighet, att den ned dryp er äfven på den smula kläder, de bära och hvilka deraf få en vidrig lukt. Sjelfva frisyren utgöres af en mängd tunna flätor, hvilka, då de upplösas, få likhet med lockar. Såsom smycken tjenstgöra arm- och fotringar af metall och horn samt likadana örringar. Flickornas drägt består blott af en lädergördel med vidhängande fransar af samma ämne; de gifta qvinnorna anlägga dessutom ett slags benkläder, hvilkas allt utom smakfulla snitt gör, att de svårligen kunna sägas lända ägarinnorna till prydnad. Ej alla fulah-qvinnor begagna sig af slöja; många af muhammedanismens seder och bruk hafva emellertid bland dem funnit insteg. Det vill synas, som skulle föraktet för musiken och dansen, betraktade såsom ett nöje, samt intresset för den senare, såsom skådespel betraktad, vara något, som de lärt af araberna. Barnen äro förståndiga och läraktiga, och då det i fellatah-rikena till och med gifves offentliga skolor, få de en utbildning, som visserligen är af det anspråkslösare slaget, men i alla händelser tillräcklig att berättiga deras ställning, midt ibland den svarta rasens okunniga massor, såsom representanter af en något mera framskriden odling.

Det är tid att vi, efter denna utflygt till fulaherna, ytterligare se oss om på de afrikanska negrernas spridningsområde. Vi bryta upp i

Kanuri-qvinna (Bornu).398

GENOM SUDAN.

ostlig riktning från vestra Afrikas största handelsstad i det inre, det en gång af fabelns och legendens diktade glans omgifna Timbuktu, "öknens drottning", som det kallats. Staden, ett föremål för de kringboendes beundran, räknar en ständig befolkning af på sin höjd tretton tusen personer, till hvilken under marknadstiden kan läggas en tillfällig af omkring sju tusen. Staden är belägen nära Niger, från hvilkens nordligaste krökning den skiljes af ett afstånd, obetydligt större än två svenska mil. Vi följa den stolta flodens lopp och lemna den, der fulaherna bygga som tätast, för att efter en långvarig vandring hamna i Bornu, den första af mellersta Sudans negerstater. Detta konungarike har, i likhet med sultanens af Vadai der intill stötande land och den dit hörande vasallstaten Baghirmi, en muhammedansk, efter afrikanska förhållanden temligen civiliserad, svart befolkning; hvad särskildt angår Bornus — kanuri kallad —, så talar den ett eget språk. Inom hela detta område finna vi, vid sidan af på ett i ögonen fallande sätt utvecklade stats- och andra institutioner, barbariska sedvänjor och en ofta grym befolkning, såsom exempelvis Baghirmis, om hvilken vi, genom nyaste forskningar af den oförskräckte resanden doktor G. Nachtigal, erhållit de värdefullaste upplysningar.

Långt innan nämnde resande hunnit lyfta den slöja, som der förut höljt Schari-regionen med det dit hörande Baghirmi, hade vi genom forskningens första vågbrytare inom Centralsudan — Vogel, Barth, Clap-perton och Richardson — fått kännedom om ställningar och förhållanden i Bornu, med dess ofta besökta hufvudstad Ivuka. G. Rohlfs, som senast undersökt landet, har emellertid lyckats förvandla den i åtskilligt bristfälliga bilden deraf till en så godt som uttömmande, tack vare den välvilliga stämningen hos Bornus sultan Omar, en omständighet, som naturligtvis kom den djerfve resanden ytterst väl till pass. Bornu, veta vi sålunda, är ett skönt och fruktbart land, utrustadt med alla den tropiska verldens retelser, men också med alla dess plågoris. I dess nordliga del, således på gränsen mellan Sudan och Sahara-området, möter etl flera dagsresor bredt skogsbälte af tättväxande mimosor, allt emellanåt afbrutet af vidsträckt gräsmark. Invånarna äro särdeles företagsamma, förvaltningen öfverraskande väl organiserad och härväsendet ordnadt, hvarförutom hofhållningen i Kuka har en viss civiliserad anstrykning. Emellertid fotar sig ali denna herrlighet på det här, liksom öfver hufvud i hela mellersta och östra Sudan i yppigaste blomstring stående slafveriet, hvarigenom denna vidtbeprisade "negercivilisation" i sjelfva verket sammankrymper till de blygsammaste dimensioner. Ännu sämre är det för öfrigt beställdt med Baghirmi, under det sultanatet Vadai,G EN O M S UD A N. 399

med en befolkning, som i hyfsning vida öfverträffas af Bornus, likväl i sin nuvarande sultan, Aly, fått en styresman, åtminstone fullt jämnförlig med sistnämnda rikes.

Om qvinnorna i Baghirmi är ej stort att förtälja. Deras toalett inskränker sig till ett fint snöre eller ett perlband, som lindas kring höfterna och knytes framtill. Härtill komma "strumpeband" (förmodligen blott knäspännen) af läder, prydda med kaurisnäckor, halsband af glasperlor samt glas- eller träbitar, hvilka stickas genom läpparna. Dessa qvinnor afklippa sitt hår, antingen helt och hållet eller åtminstone framtill, i hvilket senare fall det öfriga kortklippes. Månggiftet är

o

här rådande; ofruktsamma hustrur kunna säljas till slafvinnor. A andra sidan äger hvarje hustru, som till verlden födt tre barn, rätt att återvända till föräldrahemmet, enär hennes make, genom de tre arfvingarna, anses godtgjord för den köpesumma, han för henne erlagt.

Nordvest om Vadai och nordost om Bornu skjuter negerområdet långt in på Saharas, ja, uppnår södra gränsen af oasen Fesan, hvadan det här öfverstiger Kräftans vändkrets. Denna dess afdelning, landet Tibesti, bebos af ett härdadt och viljestarkt, litet folk, som, ägande tillgång blott till de uslaste lefnadsförnödenheter, med sällsynt motståndskraft trotsar både hunger och törst. Då vi, för de underrättelser, vi rörande "tibbu"-folket äga,

uteslutande hafva Nachtigal att tacka, är det också hans uppgifter om detta folks qvinnor, vi här så godt som ord för ord, ehuru med någon förkortning, återgifva.

Tibbu-qvinnornas drägt utgöres temligen allmänt af get- eller fårskinn, med hvilka de, med snart sagdt beundransvärd skicklighet, förstå betäcka så godt som hvarje fläck af sin kropp. Ett annat deras plagg är den blåa Bornu-skjortan, öfver hvilken — liksom öfver skinnen — bäras stora, aflånga, blåa, röda eller röd- och hvitrandiga stycken kattun (fiitta). Äfven på smycken är ej någon brist. Till en början genomborra de högra näsvingen och insticka deri korallbitar af cylindrisk form. Finnas ej sådana, så tagas i stället elfenbens- eller till och med vanliga benbitar, ja, den gemål, som Tafertemi, Tibestis nuvarande sultan, underhåller i Fesan, aktar ej under sin värdighet att fylla öppningen helt enkelt med en dadelkärna. Vidare bäras armband, ofta ett dussin på hvardera armen, från tre linier till en tum breda och förfärdigade af elfenben eller horn; öfver armbågen plägar tillkomma ett smalare dylikt, sammansatt af agatstycken, kaurisnäckor och perlor. Naturligtvis saknas ej heller halsband. Håret upplägges i otaliga flätor, af hvilka den mellersta är den tjockaste och räcker från nacken till pannan. Gifta qvinnor bära tvänne dylika flätor.

Alla qvinnor gå beväpnade; de hafva under kläderna en dolk, af ungefär en hands längd, den de nästan aldrig bortlägga. Richardson misstager sig emellertid i sin förklaring, att de bära den ensamt för sina kärleksintrigers skull. Hustrurna i Tibesti äro tvärt om de mest pligt-trogna i verlden; dock äro de, i likhet med männen och sjelfva utrustade med ett snart sagdt manligt sinnelag, retliga och stridslystna samt slita dem emellan uppstående tvister ögonblickligen genom slags-

Aliab-qvinnornas dans (öfre Nil-regionen).

mål, hvilka stundom af löp a blodigt. Det är dock ej dolken, som vid dessa spelar första rollen, utan en tjock knölpåk, utan hvilken tibbu-qvinnan aldrig lemnar sitt hem. Den bäres öfver axeln och vid den är fäst' en bindel af läder, ämnad att i händelse af strid inpacka kläderna uti, då dessa i annat fall vore hinderliga för rörelserna. — Sådan kan seden vara!

Bruken vid trolofningar och bröllop afvika hos tibbu-folken nâgct från de hos andra muhammedaner öfliga. Trolofningstiden räcker längre

än hos dessa, på det brudgummen måtte hafva tid att förvärfva den erforderliga förmögenheten. Före giftermålet afläggas stränga och bindande förpligtelser, hvilka nästan aldrig brytas, huru lång tid än må förflyta .intill deras infriande. Ja, man går i detta afseende så långt, att brudgummens br.oder eller närmaste anförvandt, såvida de äro ogifta, i händelse af hans frånfälle måste intaga hans ställe hos bruden. Efter bröllopet, hvilket firas ungefär på samma sätt, som hos araberna, för mannen sin unga hustru till sitt hem, behåller henne der i sju dagar och återlemnar henne derefter till föräldrarna, medan han går att sköta sina öfriga angelägenheter. Under hela den tid, han häraf är upptagen, qvarstannar hon i sitt gamla hem; skulle skilsmessan emellertid blifva längre, än ämnadt var, återvänder hon till sitt nya och stannar der allt framgent. Månggiftet kommer ej till något vidsträcktare användande; det inträffar nästan aldrig, att mannen har två hustrur på samma ställe, hvilket åter ofta har till följd, att en och samma mans hustrur alis icke känna hvarandra. Någon större afkomma är så godt som exempellös.

Här, på gränsen till östra eller det egyptiska Sudan, med hvilket vi afsluta kapitlet om negerfolken, torde vara stället att låta inflyta en i allmänna drag hållen etnografisk teckning af nämnda ras, detta så mycket hellre, som någon verklig öfversigt näppeligen stått att vinna af de enstaka detaljer, vi hittills kunnat komma i tillfälle att meddela läsaren.

De för negertypen karaktäristiska kännetecknen äro: på längden utdraget, med starkt framträdande underkäk och låg, smal panna försedt hufvud, stor mun med tjocka, mörkröda läppar, små, kisande ögon samt bred, intryckt näsa med stora näsborrar. Håret är svart, kort och krusigt och växer nästan uteslutande på öfre delen af hufvudet. Hudfärgen genomlöper alla nyanser, från djupsvart till smutsigt ljus-brunt; äfven dess ljusaste färgtoner skilja sig

emellertid väsentligt från de för de närboende, mörkfärgade folken af annan (bantu-, fulah-) ras utmärkande. Omnämna vi vidare den korta, starka nacken, de för det mesta svagt utvecklade undre extremiteterna och de starkt framträdande underarmarna, så torde vi hafva bilden af negerns yttre menniska i det allra närmaste färdig. Äfven med afseende på qvinnokönet gälla naturligtvis så godt som alla dessa kännetecken, med undantag måhända deraf, att extremiteterna, särdeles de undre, hos många stammars qvinnor äro starkt utvecklade.

Vidkommande negerns psykiska karaktär kan anmärkas, att denna, enligt de flesta resandes intyg, "i många stycken liknar det outvecklade

barnets". Den skildring, F. Müller i detta afseende lemnat, är så träffande, klar och. uttömmande, att hvarje försök till omskrifning deraf synes oss vara en alldeles öfverflödig möda. "Negern", säger nämnde lärde, "är en på det hela sinlig varelse, bland hvilkens förmögenheter fantasien är den öfvervägande; grunddraget i hans temperament är till följd deraf uppsluppen glädtighet. Från hans otyglade fantasi härleda sig framför allt den fåfänga och smak för grannlåt, som framlysa i allt hans görande och låtande, äfvensom hans böjelse för bullrande upptåg och dans. Under denna sin stämning är han i stånd att förgäta alla sorger och lidanden och utan svårighet försona sig med sin hårda lott. Det yttre skenet, i ali synnerhet den tomma ståten, förfelar aldrig sitt djupa intryck på negerns sinne. Liksom barnet, uppgår han helt och hållet i det närvarande ögonblicket. Helst tillbringar han tiden i overksamhet, under en hop tokerier och innehållslöst prat eller sång. Hans i det hela obetydliga andliga energi har till följd en v.iss naturlig godmodighet, ja, vekhet; för en stamförvandt och gästvän har han städse en öppen hand och ett öppet hjerta. Lika vänlig och godsint, som han plägar vara mot vännen, lika grym och hänsynslös är han också i sitt beteende mot fienden. På detta sätt rör sig ständigt hans lif mellan motsatser, och i hans själ finnes rum för tankar och känslor af de sins emellan mest stridiga slag. Den galna uppsluppenheten afloses af dyster förtviflan, de öfverspända förhoppningarna af frätande oro, det ursinnigaste slöseri af den smutsigaste girighet." Denna förträffliga karaktäristik tjenar bättre än något annat att gifva läsaren ett begrepp om den svarta rasens äfven psykiska egenskaper; vi kunna derför saklöst, och såsom endast onödigtvis belastande minnet, förbigå alla ytterligare detaljer af samma slag.

Till de redan hvar på sitt ställe meddelade, korta notiserna rörande förhållandet mellan könen och lifvet inom familjen hos de olika stammarna af neger-ras, kunna ytterligare fogas följande anmärkningar af mera allmän natur. Äktenskapet är i regeln månggifte. Då qvinnan af negern betraktas icke såsom en personlighet, utan såsom ett ting, inses utan svårighet för hvilken kränkande behandling hela könet måste vara utsatt. De giftvuxna flickorna köpas af männen till ett visst, i husdjur eller värdeföremål bestämdt, pris, och det står hvar och en fritt ätt på detta sätt skaffa sig så många hustrur, som honom lyster. Qvinnorna, såväl ogifta som gifta, äro på det hela ärbarare, än man på grund af det primitiva tillståndet i sedlighetsväg skulle vara benägen att tro. Hvad beträffar de förstnämnda, skyddas de väl dock i någon mån af den sed, som bjuder en fader att utkräfva hämnd af sitt barnsA

förförare; i fråga om de sistnämnda åter gäller den grundsats, att ett ting blott kan taga skada af materielt slag, och i öfverensstämmelse härmed har, vid förefallande förbrytelser mot sedligheten, i de flesta fall den manlige parten blott att erlägga en — skadeersättning.

En negerfamiljs hem består af lika många hyddor, som hustrur finnas inom familjen. Dessa hyddor, uppförda i bikupform af pålar, vassmattor, bambu, ris eller halm, omgifvas af ett stängsel, inom hvilket stundom äfven förrådsbodarna och alltid kreaturen inrymmas. Hvarje hustru har i sin hydda sitt hushåll för sig och sköter särskildt sina egna barn. Mellan föräldrar och barn är, helst inom stammarna i mellersta och östra Sudan, stor ömsesidig tillgifvenhet rådande. För öfrigt upptages negrinnans lif af arbete och bekymmer, hvartill äfven, vid tilltagande ålder, kommer sorgen att se sig tillbakasatt af mannen, som i oupphörligt nya giften söker ersättning

för de gamla hustrurnas redan flyktade behag.

Beträffande drägten och andra toalettens angelägenheter låter väl knappast uppställa sig något allmängiltigt mönster. För alla negrinnor karaktäristiskt är det skört, med hvilket de omgjorda sina länder och som är ömsom en-, ömsom dubbelsidigt samt består af tyg, flätadt strå och läder eller helt enkelt band. Håret gifver negrinnan mycket att skaffa, visserligen ej till fördel för hennes behag, hvilket inses, då man får veta, att det dagligen insmörjes med fett, aska och åtskilliga jordarter; för öfrigt kortklippes det äfven ofta, med undantag af en tofs öfverst på hjessan, hvilken tofs då vanligen utstyres med fjädrar och annat bjefs. Till denna blygsamma toalettuppsättning komma vidare hals-, arm- och vadband af metall, ben eller glasperlor samt alla de försköningsföremål, för hvilka öron och läppar falla offer och hvilka gifva många negerqvinnor ett så vidunderligt eller löjligt utseende.

I socialt afseende kännetecknas negerfolken af ingenting så mycket, som af det bland dem gängse slafveriet. Visserligen är slafvarnas ställning åtminstone något så när dräglig, men med den sociala institutionen såsom sådan sammanhänger å andra sidan en angelägenhet, som blifvit en af dagens brinnande frågor, nämnligen menniskohandein. Efter det detta ofog under de senaste årtiondena antagit hittills oanade dimensioner, nödgades den egyptiska regeringen, på uppfordan af de europeiska makterna, förbjuda såväl bortröfvande, som försäljning af slafvar; någon egentlig reform i denna väg har emellertid ända intill närvarande dag ej kunnat åstadkommas. De lidanden, för hvilka dess?, olyckliga varelser varit och äro utsatta, trotsa hvarje beskrifning. Man bakbinder deras händer, lägger trägafflar kring deras hals och hop-

kopplar på detta sätt hela led; ofta fästes vid en eller flera af gafflarna en lina, hvilkens andra ända hålles af karavanens förare. Ett dennes oumbärliga attribut är för öfrigt den långa piskan, med hvilken han, vid hvarje än så obetydlig anledning, hugger in i kolonnen. Der vägen framgår genom- snår, intränga taggar i offrens kroppar, hvilka deraf sönderslitas, utan att de få stämma det nedrinnande blodet. Qvinnor och barn äro mindre hårdt fängslade, men duka dock hoptals under för de ansträngningar och den barbariska medfart, de under marschen hafva att uthärda.

Att här skildra slafjagterna och de gräsliga scener, som derunder förefalla, skulle vara en försyndelse mot ali god smak. Blott vid en från detta område hemtad, af en amerikansk författare (Whittier) i ett gripande skaldestycke återgifven, bild vilja vi för en stund dröja. Richardson skrifver i sin "Resejournal": "Sebah, oasen Fesan, den i o Mars 1846. Denna afton hade slafvinnornas sång ett annat uttryck än vanligt, hvilket föranledde mig att fråga min svarte tjenare, Said, hvad det var cic sjöngo. Som många af dessa slafvinnor härstammade från hans eget land, kunde han utan svårighet förstå det språk — man-dara eller burnu-språket —, de begagnade, och jag hade ofta förut bedt honom öfversätta deras visor, men utan att han efterkommit denna min begäran. Said svarade mig till en början: 'Ah, de sjunga om Rubie (Gud).' — 'Hvad menar du?' frågade jag otåligt. — 'Förstår ni inte?' återtog han; 'de bedja Gud, att han måtte gifva dem deras atka (fribref).' — 'Är det alltsammans?' frågade jag vidare och fick till svar: 'Nej, de säga: Hvart gå vi? Verlden är stor. O Gud, Gud, hvart gå vi?'—Jag fortfor att fråga: 'Hvad säga de vidare?' Said svarade: 'De tala om sitt hemland, Burnu, och säga, att det var ett skönt land, rikt på alla goda ting; men detta är ett uselt land och vi äro olyckliga.' — 'Är det ingenting annat, de säga?' — 'Nej, de upprepa oupphörligt dessa ord och tillägga: O Gud, gif oss vår atka och låt oss återvända till vårt dyra hem!' . . ."

Det är med själen fylld af denna veklagan, vi nu gå att återtaga och afsluta vår vandring genom Sudan. Till detta räknas i öster provinserna Darfur och Kordofan samt landskapen vid öfre Nilen, såvida som de införlifvats med egyptiska riket. Detta vidsträckta område, som genomströmmas af Hvita Nilen med hela dess storartade vattennät, omfattar bland annat schillukernas, nuernas, denkaernas, bongoer-nas, mittuernas, aliabernas och bardernas med flera stammars distrikt, äfvensom negerrikena Sandeh (Niamniam) och Monbuttu, hvilka alla först nyligen, genom den outtröttlige G. Schweinfurths forskningsresor, upplåtits för våra blickar.5

Det "egyptiska Sudan" framställer bilden af det djupaste elände. Det har ingen enda egenskap, som i någon mån kan hålla en europe skadeslös för dess pestilentialiska klimat och grymma seder. Dess hufvudstad är Khartum, en skapelse af Muhammed Ali och belägen i vinkeln mellan Blå och Hvita Nilens sammanflöde. Här bo mellan tretio och fyratio tusen menniskor, sammanpackade i den af öfversvämningarna alstrade gyttjan och stanken samt omgifna af sandöknar — en uppehållsort, så afskyvärd, som möjligt, men dock lifligt trafikerad, till följd af den här så indrägtiga handeln med elfenben och — "ebenholts". Här utbyta det hyfsade Europa och det barbariska Afrika sina laster; det är "ett helvete för hederligt folk och ett paradis för skurkar". Trots alla bemödanden af Europas makter och de hjeltemodiga ansträngningarna af Baker pascha, hvilken åratal igenom togs med slafjägarna i öfre Nil-regionen och derunder på köpet hade full sysselsättning med de krigiska ansatserna hos åtskilliga negerstammar, är affären med slafvar fortfarande i full gång. Ännu för få år sedan infördes de i Assuan (beläget vid de första katarakterna) i tullregistren såsom "kameler", hvarmed naturligtvis afsågs att sätta en vaxnäsa på de europeiska sträfvandena i humanitetens tjenst.

Nyssnämnde Samuel White Baker, en man af sällsynt energi och ädelt kunskapsbegär, hade öfvertagit den svåra uppgiften att sätta en gräns för menniskohandeln i trakten kring öfre Nilen. Var han än ej lycklig i denna den filantropiska delen af sin mission, så lyckades han så mycket bättre i den geografiska. Hans mål i sistnämnda afseende var att undersöka, i hvad förhållande den ur Speke?s "Victoria nyanza" (nyanza = sjö) rinnande floden stode till Nilens öfre lopp, och ingen af de många faror, hvilka hotade honom i det af urvilda och barbariska svarta stammar (niambara, bari, koschi med flera) bebodda landet, förmådde afskräcka honom härifrån. Med aldrig svikande viljekraft, med en hängifvenhet för vetenskapen, som väl må kallas beundransvärd, gick han sitt stora problem in på lifvet och bragte det, så som antydts, till en lycklig lösning. Hvad som gifver hans resa ett ökadt intresse är, att han under den beledsagades af sin unga hustru, hvilken med ett i sanning manligt mod delade alla dess mödor och umbäranden.

Och detta vill icke säga så litet, då man tager i betraktande det sorgliga öde, som drabbat andra qvinliga resande i Afrika. På en af den med skäl så berömda Alexandrine Tinné företagen Nilfärd dukade nästan hela hennes ressällskap under för en feber; offren utgjordes af hennes moder, baronessan van Capeilen, hennes syster, tvänne holländska tjenarinnor samt doktor Steudner och signor Contarini. Såsom be-406

kant, skulle hon sjelf ej heller få återvända från de svartas verldsdel. I förlitan på ett mellan Frankrike och den tuaregiska asdscher-stammen i Rhadames afslutet fördrag hade hon brutit upp från Mursuk, då ett band araber och tuareger, utan att fråga efter att hon för klingande betalning köpt sig fritt genomtåg, ställde sig i vägen för detta. Den i Augusti 1869 kom det mellan araber och tuareger till en strid, hvilken fröken Tirmé och hennes följe sökte bilägga; detta blef signalen till ett på dem anstäldt blodbad. Efteråt har det visat sig, att striden blott var låtsad och mordgerningen på förhand besluten; i viss mån var den djerfva qvinnan sjelf vållande till detta sitt slut, enär hon allt för oförbehållsamt lagt sin rikedom i dagen.

Baker framträngde så godt som ända till eqvatorn (rättast sagdt, till ej fullt första breddgraden norr derom) och framkom (den 14 Mars 1864) vid Vacovia till sjön Mvutan, hvilkens upptäckare han är. "Der låg den framför mig, skimrande i solskenet, lik ett haf af qvicksilfver, en ändlös, åt vester och sydvest sig sträckande vattenmassa; i vester derom, på ett afstånd af femtio till sextio engelska mil, reste sig blåa berg på en höjd af ända till sju tusen fot öfver dess yta. Jag kan ej beskrifva den känsla af triumf, jag i detta ögonblick erfor; jag njöt nu lönen för så många mödor och för min envisa uthållighet. Jag kallade sjön Albert nyanza; han och Victoria nyanza utgöra Nilens båda källor."

Samuel "W. Baker och hans fru.Abessinien: Allmänna anmärkningar. — Ett abessinskt bröllop. — Galla och so-mali. — Nubierna. — Från det nya Egypten: Ismail paschas våldsregemente och slöseri. — Den förnäma egyptiskan; hennes lefnadssätt. — Hennes yttre företeelse, toalett och gatkostym. — Öfriga qvinnotyper. — Ett

ryktbart fruntimmer. — Fellah-qvinnan och hennes eländiga lif. — Hennes kroppsliga företräden. — Tripolitanien: Fesans qvinnor. — Arabernas familjeorganisation. — Nomadernas qvinnor. — Beduinsk romantik. — En apoteos.— Ytterligare en etnografisk öfverblick. — Tuareg-folket och dess qvinnors ovanliga ställning, — Äktenskapsförhållanden, bröllopshögtidligheter, arfslagar. — Tunis och Alger: Tunesiska judinnor. — Kabylerna. — Deras qvinnors lefnadssätt. — Sociala förhållanden och missförhållanden. — Biskra och dess dansande flickor (nailijah). — Marokko: Qvinnans roll i fråga om slägtförhållanden. — Äktenskapligt lif. — De marokkanska

judinnorna.

ftjllf) ätt invid Sudans östra gräns, på det område, som vattnas af (gad) Blå Nilens källflöden, börjar marken småningom lyfta sig öfver $ den sumpiga och steppartade lågslätten. Den i förstone lindriga sluttningen växer med allt brantare terrasser ända upp till randen af ett betydande högland, hvars alplandskap, platåer och bergmassor med sin tropiska och för ögat vederqvickande växtlighet bilda den bjertaste motsats till de områden i mellersta Afrika, med hvilka vi hittills sysselsatt oss. Detta är Abessiniens högland, hvilket, liksom det i fysiskt afseende skiljer sig från så godt som alla sina grannland, äfven i etnografiskt och politiskt utgör ett för sig afskildt helt af alldeles eget slag. Naturligtvis kan det dock ej vara vår afsigt att inlåta oss på någon omständligare skildring af detta den »etiopiske konung Johannes'» herra-dömme, så intressant det än må vara. Dess invånare höra hvarken till negerrasen eller, liksom de på de närliggande Nil- och Sahararegionerna boende stammarna, till de hamitiska, utan till de semitiska folkens afdelning. Enligt F. Müller, härstamma de från en gammal him-jarisk koloni, som några århundraden före vår tidräknings början hit-408

kommit öfver Röda hafvet. Deras forna språk, den så kallade "etiopiskan" (gees), är närmaste slägting till det i inskrifter funna himjariska; för öfrigt är det numera utdödt och bibehållet blott genom den kyrkliga litteraturen. Det är emellertid nära beslägtadt med de ännu lefvande tigre, nordabessiniernas språk, och tigrana, hvilka båda idiom anses vara döttrar till förenämnda urspråk.

De flesta abessinier äro monofysitiska kristna, och hela landet är, i konseqvens härmed, öfversvämmadt af andliga, munkar, nunnor och skriftlärda. Både mångt och mycket skulle kunna andragas till stöd för den utsaga, att hela denna heliga skara långt ifrån förtjenar att

Mittu-qvinna. Flicka från Manyema. Abessinska. Typer från öfre Nilen.

vägas på guldvigt och minst af allt verkat för sina landsmäns sedliga lyftning. För folkundervisningen göres så godt som intet. Blott de för kyrkans tjenst bestämda barnen erhålla en nödtorftig uppfostran; de öfriga få växa upp vildt och användas från sitt femte eller sjette år till kroppsarbete. Äfven i Abessinien hvila alla hushållets bördor på qvinnans skuldror, hvilken emellertid tyckes äga blott måttlig böjelse för detta sitt verksamhetsfält. I det inre af boningarna är smutsen det mest i ögonen fallande; till det yttre äro dessa boningar bland de jämmerligaste i sitt slag, hopfogade af jord och grenar på ett sätt, som ej en gång skyddar invånarna mot väder och vind; den enda öppning är

dörren, som lemnar utgång äfven för röken, sedan denna, kommande från den midt i hyddan uppgjorda elden, förut hunnit nedsvärta både väggar och bohag.

Mot kulturens låga ståndpunkt inom landet svarar äfven qvinnans. Äktenskapen afslutas visserligen med kyrkans tillhjelp och i närvaro af för ändamålet tillkallade vittnen, men det står derjämte en hvar fritt att hålla sig bihustrur till obegränsadt antal. Detta förhållande torde

Fellah-qvinnor.

i sin mån hafva bidragit till det dåliga rykte, i hvilket abessinierna stå och som funnit sitt uttryck i det af åtskilliga resande framställda påståendet, att den abessiniska folkkaraktären fläckas af alla den civiliserade verldens laster

och att blygseln är något för den alldeles främmande.

Svårligen skulle det, under sådana omständigheter, löna sig, att något utförligare afhandla dessa höglandsboars qvinno- och familjelif. För att emellertid gifva våra läsarinnor åtminstone någon föreställning om huru i landet i allmänhet tillgår, gripa vi oss an med hvad som410

ligger vårt ämne närmast eller skildringen af ett abessinskt bröllop. Giftermålen ingås här ofta vid tidigaste ålder. W. Dalton omtalar i sitt intressanta, ehuru visserligen ej alltid tillförlitliga, arbete ett sådant, der bruden nyss fyllt sitt åttonde år. Trolofningstiden räcker vanligen tre månader, under hvilken tid fästmannen ofta — alltid medförande skänker — besöker de blifvande svärföräldrarnas hem, men utan att derunder få se en skymt af sin tillkommandes anlete, så framt han ej, genom öfvertalningsmedel af kraftigare slag, lyckas förmå någon hennes tjenare eller väninna att skaffa honom tillfälle dertill. Bruket fordrar, att bröllopsgästerna infinna sig redan dagen före den till denna högtid utsatta, och de vigtigaste bland dem, "brudförarna" eller de så kallade arkerna, till antalet åtta, draga redan flera dagar der förut, under sång och fantastiskt utstyrda, från hus till hus i hela grannskapet. Till ersättning få de på hvarje ställe en gåfva, så mycket säkrare, som husfolket i motsatt fall kunde bereda sig på att blifva utan skonsmål utplundradt. Äfven stölder, så illistiga som möjligt, föröfvas af dessa det unga parets besynnerliga handtlangare.

Är det inom en höfdings familj, bröllopet firas, så utvecklas alltid stor gästfrihet. Till följd häraf är också tilloppet ofantligt och trängseln derefter, ej blott i sjelfva bröllopsgården, utan äfven på de ofta trånga gatorna i den stad eller by, den tillhör. Innan kort har den oöfverskådliga massan gäster slagit sig ned i gröngräset utefter de improviserade borden och låter, bokstafligen, maten tysta munnen. Denna tystnad varar ända till det ögonblick, då ljudet af de i sin barndom varande musikaliska instrumenten låter sig förnimma, men vid denna signal rusar hela sällskapet upp under stor förvirring och det skallande ropet: "Bruden kommer!" Samtidigt springer en af de halfnakna slynglar, hvilka här spela rollen af ceremonimästare, beväpnad med en stor påk midt in i hopen, skrikande, att de skola packa sig sina färde; den, som ej efterkommer anmaningen, blir obarmhertigt genompryglad. Blott medlemmar af familjen och gäster af högre rang eller sådana, som man särskildt vill hedra, hafva tillåtelse att qvarstanna. Omedelbart derefter kommer bröllopståget, öppnadt af bruden, som, derest hon äger någon broder, derunder stöder sig på dennes axel. I tåget går äfven en mängd qvinnor med brinnande vaxljus. Det hör till goda tonen, att man vid detta tillfälle hembär bruden sina lyckönskningar och lägger välsignande händer på hennes hufvud. Genom dessa, stundom ändlösa, enskilda ceremonier fördröjes den officiella akten långt mer än skäligt. Det är derför med så mycket större glädje ungdommen, sedan bruden intagit den henne tillkommande hedersplatsen, lagar sig till den nuNIL - OCH MED ELH AF S-LÄN DERNA.

följande dansen, i hvilken äfven bruden deltager och med hvilken festens första dag afslutas.

Det är först påföljande dag, brudgummen uppträder. I spetsen för ett tåg, liknande det förut skildrade, begifver han sig, högtidsklädd, till bröllopshuset; ofta rider han dervid en mulåsna och har bakom sig en vapendragare med värdeföremål från vare sig hans egen eller hans faders rustkammare; närmast intill honom följa de förut nämnda arkerna, alla groteskt utstyrda och öfverlastade med silfverprydnader. På ett öppet ställe framför byn rider en beväpnad krigare tåget till mötes, vexlar sakta några ord med brudgummen och den förnämste arkern samt spränger derefter tillbaka till sina likaledes beväpnade följeslagare. De sistnämnda öppna leden, skilja sig i tvänne afdelningar och utföra, under högljudt härskri, ett slags vapenlek, allt i syfte att förströ brudgummen och på det han ej måtte råka i allt för stor förvirring vid sitt inträde i bröllopshuset och vid första anblicken af sin brud! Lyckligt och väl inkommen, mottages han af svärfadern och ledes i sin ordning till hedersplatsen, der han i ali högtidlighet slår sig ned och försjunker i en sfinxlik tystnad. Sin långa mantel har han dragit öfver mun och näsa och vid hans fötter ligga, liksom andra slafvar, hans bästa vänner, medlemmar af familjen och andra hans bekanta. I denna allvarliga ställning förblifver gruppen en hel timme, hvarefter gästabudet tager sin början, under musik och sång. Det hela afslutas med följande ceremoni : Bruden, helt och hållet dold' af ett stort täcke, införes i ett rum, der brudgummen före henne befinner sig; båda sluta sig tätt intill hvarandra, och sedan brudgummen, på

framställd fråga, huruvida han verkligen vill äkta föremålet för sitt val, uttalat sitt "ja", räcka båda hvarandra händerna under täcket. Den nyblifne äkta mannen fattar nu sin maka vid axlarna och framdrager henne ur omhöljet, hvarpå han qvar-lemnar henne under vännernas uppsigt, medan han sjelf återvänder till samlingsrummet, för att mottaga bröllopsgåfvor af den nygiftas slägtingar. Två dagar efteråt samlas arkerna å nyo och aflägga under samma täcke ed på, att alltid mot den unga makan uppföra sig som bröder, ja, förse henne med mat och dryck, såvida hon någonsin skulle råka i nöd.

Öster, sydost och söder om Abessiniens högland och delvis äfven inom detta uppehålla sig hamitiska stammar, alla hörande till den så kallade "etiopiska familjen", men med hvilka vi här ej kunna befatta oss. Nämnas må emellertid, att blott två af dessa eller galla- och somali-stammarna intaga något framstående rum. Somalierna äro muhammedaner, men skola i trossaker förhålla sig ganska likgiltigt. Arbetet inomhus åligger uteslutande qvinnorna, medan det på åkern skötes

af slafvar från Sansibar. Hos gallaerna är qvinnan, mot vanan, både fri och aktad. Flickorna hafva rätt att afvisa ett misshagligt giftermålsanbud; hustrun måste visserligen bära hushållets tunga, men har också, till ersättning derför, i hithörande frågor det afgörande ordet. Engiftet är regel och på rena seder före giftermålet hålles strängt.

Bland de många sinsemellan olikartade folk, som bebo förevarande kontinent, intaga nubierna, till hvilka vi komma, då vi från Abessinien öfver Khartum följa Nilen utför dess lopp, äfvenledes ett rum för sig; de höra nämnligen till den så kallade nuba-fulah-rasen, hvilkens vestra gren (fulaherna eller fulbeerna) vi redan vid Niger lärt känna. Vi hänvisa här till de meddelanden rörande de sistnämnda, som på sitt ställe lemnats och hvilka på det hela hafva sin tillämpning äfven på befolkningen i den mellersta Nil-dalen intill Assuan, om ock egyptiska inflytelser här under årens lopp på ganska märkbart sätt hunnit göra sig gällande.

Vid Nilens första vattenfall, vid Assuan, beträda vi Egyptens klassiska jord. Den del af landet, i hvilken vi befinna oss, är det på fornlemningar så rika Öfre Egypten, hvars skatter i detta afseende emellertid genom en mängd specialverk af en hvar äro kända. Vårt ämne närmare stå då det nedre Nil-områdets arabiska invånarinnor eller ej blott det moderna faraonresidenset El Kahiras (Kairo) glänsande harems-skönhet, utan äfven den erbarmliga, bruna fellah-qvinnan, hvilkens lidandes saga på samma gång utgör historien om det nuvarande egyptiska eländet. Säkert är, att det i detta land öfliga våldsregemente, hvars argaste skede först för ungefär tvänne år sedan inför allas våra ögon gick till ända, är så gammalt som islam, ja, säkerligen ännu äldre, om man tager i betraktande, hurusom Kleopatra, då för hennes ursinniga slöseri Egyptens kroninkomster ej längre förslogo, af sin Antonius lät begåfva sig med skatter, samlade genom utpressningar från hela provinser der utanför. Men denna qvafheta ande, som öfver Nil-landet urladdade det vilda hotet af sina • blixtar, var dock i grund och botten en annan, än den, som farit i hufvudet på de olika ottomanska satraperna derstädes och senast i Ismails. En enda gång uppgick ett fantastiskt ljus i sistnämnde despots hjerna; det var vid tiden för festligheterna med anledning af Suez-kanalens öppnande. Han lät då bygga ett fartyg, skönare än något på Ptolemeernas tid och på hvilket franska kejsarinnan skulle företaga en utflygt på Nilen; denna fegondol var ämnad att utgöra sjelfva kronan på den Nil-saga, som 1869 föregycklades Europas furstar. Kejsarinnan Eugenie kom aldrig att begagna sig af denna guld- och juvelskimrande dahabijeh, och på sådant sätt gick Ismail-

Antonius miste om det särskilda lilla nöje, på hvilket han bespetsat sig. Hvad ex-khedivens praktlystnad och slöseri i öfrigt beträffar, skola vi på dem ej spilla många ord; ett enda exempel derå må dock vara oss tillåtet att anföra. Då hans mest älskade dotter Zenab 1874 firade sin förmälning med Ibrahim, sonen till hans vid Kafr-ez-zaijat i Nilen "omkomne" äldre broder Akmed, utvecklades en glans, som förbländade till och med de mot sådant

mest härdade ögon: de på diadem, kronor, hals- och armband, gördlar, spännen och annat mer förekommande diamanterna skulle kunnat räknats skäpptals. Två hundra tusen menniskor voro på benen, för att se detta "ljusfulla under", och hopen betänkte ej, att i stenarna glimmade dess anhörigas tårar. Sedan nämnda hans älsklingsbarn kort derefter aflidit, lät Ismail, i de inhöstade diamanternas ställe, på Kairos gator utströ — dadlar, och pöbeln jublade. För att än en gång återkomma till den stora förmälningsfesten, så förbrukades då en obetydlighet af två hundra tusen stearinljus, och de vägar, bröllopståget passerade, bestänktes med rosenvatten!

Ofrivilligt faller oss här i minnet en bild, tecknad på det kända,, geniala sättet af Heinrich Heine. "Ni känna det väl, detta Egypten, detta hemlighetsfulla Mizraim, denna trånga Nil-dal, med utseende af en likkista ... I den höga vassen jämrar sig krokodilen eller uppenbarelsens utsatta barn . . . Klipptempel med kolossala pelare, mot hvilka stödja sig heliga odjurshamnar, hiskligt bjert färglagda . . . Vid porten nickar Isis' munk med sin hieroglyfbesatta hufva ... I yppiga villor hålla mumierna siesta och den gyllene larven skyddar dem för förruttnelsens flugsvärmar... De smäckra obeliskerna stå som stumma tankar. . . Öfverallt död, sten och hemligheter. . . Och öfver detta land herrskade den sköna — Kleopatra . .. Hvilket snille hos Gudi"

Ännu mer, än i Konstantinopel, har i de moderna faraonernas stad den lifliga samfärdseln mellan infödda och europeer gjort sitt till, för att sönderslita de slöjor, som svept sig kring det moslimitiska harems-lifvet. Äfven här var det vesterlandets damer, hvilka fingo på sin lott det väl ej alldeles oskattbara nöjet att intränga i de innersta qvinno-gemakens så kallade hemligheter; vi äro emellertid böjda för det antagande, att behållningen var, liksom den fortfarande är, obetydlig nog, då hvarken den tid eller det ställe, som valts för sammanträffandet mellan de respektive damerna, just torde varit egnade att gifva besked om de verkliga förhållandena. Vid de fester, hvilka i ali synnerhet Ismail pascha så gerna arrangerade, fingo de europeiska gästerna så godt som för hvarje gång se jämnt upp så mycket, som de borde: baler och maskerader, ackompanjerade af en qvinlig orkester, kalasande och-414

dylikt. Det var utomdess ett öfverflödigt skryt af khediven att lära de vice-kungliga prinsessorna kasta små guldmynt på de ankommande; ett sådant guldregn skulle otvifvelaktigt verkat långt mera befruktande, om det nedfallit kring de usla fellah-byarna, hvilka dag för dag utsögos af khedivens skatteindrifvare.

Hvad harems öfriga herrligheter beträffar, så hafva till och med de uppfinningsrikaste af gästerna ej mycket uppbyggligt att derom förtälja. Ja, det berättas, att sjelfva prinsessorna, efter det de förut låtit sitt hela förråd af dyrbarheter defilera förbi de främmandes blickar och derför skördat en beundran, som saknat ord, sedermera under djupaste själsångest tillstått, att allt detta vore lapprisaker, på hvilka de ej satte det ringaste värde och dem de gerna ville utbyta mot blott en bråkdel af den frihet, som i deras ögon gjorde de europeiska damerna till de lyckligaste bland dödliga. Man har ej svårt att tro dem på deras ord. Till och med i den utmärkta teatersalong, med hvilken Kairo kan skryta, äro alla damloger åt åskådarnas sida "griljerade" medelst broderadt tyll, på det inga otillbörliga blickar måtte komma i tillfälle att fråssa ens af de otydligaste konturerna af de med så ytterlig svartsjuka vaktade behag, de för ögonblicket inrymma.

Hvad nu beträffar dessa behag eller den yttre typen hos Egyptens arabiska qvinna, så låter hvad derom är att säga hufvudsakligen sammanfatta sig i följande. I fråga om österländsk qvinnoskönhet skilja sig åsigterna betydligt från hvarandra. Stränga dommare, dem det gamla hellenska skönhetsidealet både i tid och otid föresväfvat lägga gerna klassi-citetens tumstock på alla i deras praktik mötande anleten och finna på detta sätt naturligtvis en hel hop saker att mästra. Det är de, som med en axelryckning fråga: "Huru finna något skönt hos en egyptiska? Är icke hennes ansigte rundt, som fullmånens skifva, och hennes gång jämnförlig med en gödd ankas?" Denna fråga eller, rättare, den med frågan förenade negationen, har utan tvifvel sitt berättigande; men på det stora hela är man här bra litet behjelpt med såväl den Camperska ansigtsvinkeln, som hela den öfriga antropologisk-estetiska bråten. Ett ansigte behöfver ej precis vara skuret efter antiken, för att ändock hafva en tjuskraft, som kommer alla den hellenska typens normala skönhetslinier på skam, och detta gäller just i fråga om Egyptens arabiska qvinnor, hvilkas hufvuden sällan äro formade efter någon bestämd modell, men dock i det hela på åskådaren göra ett

särdeles fördelaktigt intryck. Nästan alla dessa qvinnor hafva fina, välformade händer och fötter; deras gång förråder den medfödda gratien, om ock måhända det egendomliga vaggande med höfterna, som af ara-

berna kallas ghung, ej rätt kläder dem alla. Verkligt förtrollande är deremot det djupt mörka, stundon} på ett oförklarligt sätt tillbakahållande, stundom åter mildt tilldragande, oftast af en fuktig glans skimrande ögat. Bicken i detta öga kan lika väl vara feberaktigt glödande, som trånmatt beslöjad, och dessa skiftningar komma så mycket säkrare till sin rätt, om förtjuserskan är djupt beslöjad, hvilket med andra ord vill säga: om bennes jaschmak ej är så tunn, att den tydligt förråder alla ansigtets drag.

I det allmänna lifvet hafva, som man lätt kan förstå, den qvinliga gestaltens företräden eller skönhet, der de nu förefinnas, ej något synnerligt tillfäll® att göra sig gällande. Toaletten utomhus är nämnligen i Egypten, liksom annanstädes i orienten, anlagd på att vanställa, ja, rent af förlöjliga ägarinnan. Man föreställe sig blott bilden af en arabisk sitt (dam), sådana man på "Muskin" vid hvarje steg dussinvis kan möta dem: en figur, höljd i en bjert färgad underklädnad af siden och ett säcklikt öfverplagg, som af hvarje luftdrag uppblåses till likhet med en ballong, medan hufvudet betäckes af en tjock slöja, som ofta ersättes af en från de nedre ögonlocken till knäna räckande väfnad af hästhår. Tänker man sig nu på köpet den oformliga gestalten ridande grensle på en beskedlig åsna, så måste man medgifva, att en europeisk fantasi svårligen torde kunna berusas af denna naturtrogna teckning af en modern egyptiska. Mindre ofördelaktigt presentera sig de damer, hvilka offentligen visa sig blott i vagn. Den slöja, dessa begagna, är af så tunn gas, att anletsdragen af den knappast döljas, och förråder sålunda för den uppmärksammes blick månget verkligt vackert ansigte — ett detaljintryck, som här ej försvagas hvarken af den i öfrigt otympliga figuren eller hela barlasten af en smaklös och löjlig toalett.

Hvad öfriga egyptiska qvinnotyper vidkommer, så äro de snart uppräknade. Nubiskan igenkännes på sitt guldprydda bröst samt de massiva silfverringar, hon bär i läppar och näsa. Beduinernas qvinnor äro öfverallt behängda med prydnader, och på den mask, de bära för ansigtet, glittra otaliga små guldmynt. Ett stående staffage i taflan af Kairos gatlif är den abessinska blomsterflickan. Utstyrd kring både armar och hals med guldplåtar, koraller eller färgade glasperlor, stryker denna Gondars eller Massauas bruna dotter från bittida till sent kring på Muskin, och nästan hvarje effendi förser sig, vare sig för sin egen eller sin utvaldas räkning, med något af hennes doftande vara.

Utom de tre nu beskrifna, äro vidare den med smycken belastade ghavasi eller danserskan och almeh eller sångerskan de typer, hvilka mest falla främlingen i ögonen och som vid intet folknöje få saknas.

Många af dessa sångerskor hafva ganska stort rykte, men det är dock blott det egentliga folket, som njuter af deras konst, medan de af Kairos förnäma verld fullständigt ignoreras. För ett par tiotal af år tillbaka var i synnerhet en Sakna i denna väg mycket berömd, och de mauäler (romanser), hon, vid bröllop och omskärelsefester, med ackompanjemang af en morisk trumma improviserade bakom qvinnogemakens galler, gjorde sedermera alla sin rund bland folket.

Anmärkningsvärd är detta lands brist på ryktbara qvinnor. Från vårt besök i Konstantinopel erinra vi oss ju ännu, hurusom mången osmanisk sultana, trots sitt isolerade lif bakom förhänge och muscharabi, dock förvärfvat ett namn i traditionen eller historien och till och med fortlefvat i den skygga visan på folkets läppar. Egyptens häfder hafva

ingenting i denna väg att förete, och stöter man här och der på ett qvinnonamn, som räddats undan glömskan, så beror detta på orsaker, af för vederbörande allt annat än smickrande art. Ett sådant, den nyaste tiden tillhörande, namn, som snarare kan kallas beryktadt än ryktbart, är Muhammed Alis älsklingsdotter Nasly's. Var än det arabiska blodet hos denna furstinna, liksom hos hela den rumeliotiska dynastien, starkt utspädt, så är det väl dock i sammanhang med det föregående hon, på grund af sin roll inom traditionen, rättast bör upptagas.

Den förut nämnde Vincenti har gjort Nasly till hjeltinnan i en längre novell, liksom han äfven å annat ställe gifvit en klar och intresseväckande skildring af hennes personlighet. "Vid Nilen, i Fostat ofvanför Kairo", säger han, "ligger en förfallen byggnad, numera betäckt af slingerväxter; seglaren på floden pekar på den och mumlar skyggt:

Egyptiskt husgeråd.

'Der bodde Nasly' . . . Hennes fader kallade henne den 'stora' prinsessan, ehuru hon, som Jesebel, var liten och spenslig. Vid tio års ålder var hon qvinna, diktade madrigaler, läste de persiska skalderna och komponerade till Beirams-festen en pantomim med dans. Ett år senare skickade hon sultan Mahmud sex hvita och sex svarta danserskor, dem hon sjelf undervisat i hvarje gren af pantomimens konst. Hon bodde då om vintrarna ej långt från "Jungfrurnas moské", i ett litet palats, som stod i förbindelse med det närbelägna "Röda badet". En jude var föreståndare för det sistnämnda och dog som rik man: det fanns folk, som satte honom i ett visst sammanhang med prinsessans kärleksäfventyr. Såväl palats som bad hafva länge sedan fallit för spetshackan; redan långt der förut hade dock palatsets fönster igenmurats på Muhammed Alis befallning. Hvad Nasly beträffar, blef slutet på visan det, att hennes fader förmälde henne med defterdaren eller storskattmästaren Muhammed b ej, en man med så grymma instinkter, att han af folket, med anspelning på en af hans bedrifter, det blodiga fredsverket i Dongola, kallades 'Dongolas tiger'; säkert är, att han verkligen i en bur, till fellah-befolkningens stora förskräckelse, höll ett dylikt, tamdt djur. Naslys äktenskap upplöstes genom en kopp förgiftadt kaffe, den hon sjelf skall hafva bjudit sin gemål; hon öfverlefde honom emellertid ej länge och var vid sin död ännu ung eller blott några och tjugo år."

Berättaren tillägger, att han i den praktfulla grift, dynastiens stiftare midt ibland mameluckernas grafvar åt sig och sin familj låtit uppföra, förgäfves sökt Naslys hviloställe; också tror fellahn fullt och fast, att defterdarens maka, ehuru i annan skepnad, ännu finnes i lifvet. Folktron plägar, som man vet, vara seg i fråga om sägner af detta slag.

Nomad-qvinna från Tunis.

En motsats, som väl må kallas gripande, mot den praktlystna damen ur Kairos högsta societet erbjuder den stackars fellah-qvinnan. Fattig, som landtmannen vid Nilen är, är det ofta ingenting annat, än den blåa bomullsskjortan, grepkrukan och några glasbitar, föreställande smycken, hans hustru kan kalla sitt eget. På den tid, då Ismail paschas hejdukar foro fram som värst, var landtbefolkningen nästan oaflåtligen föremål för de mest skamlösa utpressningar; bevisadt är, att uppbördsmännen ryckte bronsringarna ur qvinnornas öron och bortsläpade kopparkärlen från eldstäderna. Det gängse ordspråket, att fellah-qvinnan bär sitt elände på båda axlarna och sitt barn utomdess på den ena, hade således framför allt vid denna tid sitt fulla berättigande. Som barn uppväxer hon nästan uteslutande tillsammans med boskapen, tills hon, liksom genom ett trollslag, förvandlas till en intagande qvinna, full .af naturligt behag och med en gestalt, som är ända till fulländning harmonisk. Att detta dock ej på långt när kan vara fallet med alla, behöfver ej tilläggas. Vincenti tecknar idealet för en fellah-flicka på följande sätt: huden är ljust bronsfärgad, pannan smal och låg, men uttrycksfull, näsan liknar den på en sfinx och är lindrigt intryckt, det mörka, stora, välformade ögat ligger djupt inne i hufvudet och liksom simmar i glans. Många af dessa qvinnor äro emellertid öfvermåttan magra och hafva cirkelrundt ansigte med öron och mun af öfverdrifna proportioner; öppna sig denna osköna muns läppar, så framskimra dock de mest otadliga tänder, och ett småleende af samma läppar har en rent förtrollande verkan.

Sedan vi sålunda uttömt förrådet af de qvinnotyper, på hvilka Egypten har att bjuda, öfvergå vi till invånarna i de afrikanska Medel-hafs-landen: Tripolitanien, med det der bortom belägna Sahara-området, Tunis, Alger ^ch Marokko. Befolkningen i Tripolitanien, ett allt igenom högst tröstlöst land, består af flera element, bland hvilka de berbiska ur-invånarna, tebuerna, ett semitiskt-negritiskt biandfolk, samt de fria arabernas stammar äro de

förnämsta. Med afseende på lefnadssättet sönderfaller denna befolkning i tvänne delar, af hvilka den ena äger fasta bostäder och den andra nomadiserar. Rörande egenskaperna hos förstnämnda afdelning, särskildt hvad beträffar invånarna i den stora oasen Fesan, med dess palmbeskuggade hufvudstad Mursuk, skilja sig åsigterna hos de resande — Barth, Rohlfs, Richardson, Nachtigal, Barry med flera — betydligt från hvarandra. Hvad som är säkert är, att Fesans qvinnor hemfalla under det slags skönhetsideal, vid hvilket "vigten är det bestämmande". De hafva vanligen - redan i sin ungdom ytterst yppiga' former och då de för det mesta till växten äro små, blir derasNIL- OCH MEDELHAFSLÄNDERNA.

figur med åren nästan klotrund. Den enda klädespersedel, de begagna, är den så kallade burakan, hvilken lindas kring kroppen och derefter på ett eller annat sätt fastgöres. De, som ej gå barfota, använda sandaler, flätade af palmris. Trots ali denna toalettens ursprunglighet, kan naturligtvis ingen Fesans invånarinna undvara smycken af vare sig messing eller ädlare metall, liksom hon i sina landsmäns ögon skulle vara en föga intagande företeelse, derest hon underläte att smörja dugtigt med smält smör i sitt hår. Som nämnda pomada med egenskapen att snart stelna äfven förenar den, att vara en inbjudande bädd för öknens eller oasens fina stoftpartiklar, kan man till slut ej tala om den skönas "glänsande hår", enär det, som skall föreställa detta, i stället utgöres af en enda vidrig, filtad och skorpnad massa. Mot dessa yttre detaljer svarar äfven det sedliga tillståndet, hvilket är af sådant slag, att en skildrare allra helst går det förbi. Såväl i hyfsning som sedlighet vida öfverlägsen denna befolkningens bofasta del är den nomadiserande inom kustområdet och i Hamada, det öde taffelland, som är beläget mellan det förra och Fesan. Dessa nomader äro allt igenom araber, och ehuru sagda folk redan på annat ställe varit föremål för vår behandling, fordra dock vissa egendomligheter i dess seder och lefnadssätt här ett särskildt och något utförligare omnämnande.

Nordafrikas och Sahara-områdets kringströfvande araber likna ännu i dag—- der de ej, hvilket naturligtvis ofta är fallet, ingått föreningar med de berbiska ur-invånarna och negerfolken — i allt sina äldsta förfäder. Stamförhållandet är ingenting annat, än ett familjeband i mera vidsträckt mening; ursprungligen torde vid stammens bildande så tillgått, att familjens öfvertaliga medlemmar uppslagit ett nytt tält i närheten af stamtältet och så undan för undan, tills af familjen blifvit en slägt, af denna en stam och af flera mindre stammar en enda stor sådan, styrd, med oinskränkt makt, af det förnämsta familjeöfverhufvudet. På sådant sätt var det äfven som känslan af blodsfrändskapen kunde, under loppet af århundraden, med sådan styrka göra sig gällande hos dessa nomader.

På det sociala området utvecklade sig snart ett slags aristokrati, som ända intill närvarande dag bibehållit sig. Den är af trenne slag: en bördens (scherif—- schyrfa), en militär (dschuad) och en religiös aristokrati (marabuternd). Af ädel börd anses blott den vara, som bevisligen och i rätt nedstigande led härstammar från Muhammeds dotter Fatima, såsom bekant, gemål till Ali, den fjerde bland kaliferna. Trots den i ögonen fallande svårigheten att uppfylla dylika genealogiska fordringar, är antalet af denna adels medlemmar oproportionerligt stort,

Ett grunddrag i arabens karaktär är hans ytterst utvecklade familjesinne. Qvinnans lott är dock här — i motsats till förhållandet hos de berbiska tuaregerna — ingalunda den afundsvärdaste. Månggiftet är visserligen ytterligt sällsynt, till följd af de torftiga vilkor, under hvilka de arabiska nomaderna gemenligen tillbringa sitt lif, liksom qvinnan äfven i andra afseenden har kan vara jämnförelsevis mindre bunden;,

i öfrigt och på det hela är hon dock ej stort annat, än sin herres och mans slafvinna, helst då han saknar tillgångar att i sitt tält hålla någon verklig sådan. Utom de dagliga hushållssysslorna, åligger henne allt sådant arbete, som i någon mån gör skäl för benämningen nyttigt; hon väf-ver tältduken, den matta, på hvilken hennes make hvilar ut från sina ökenridter, sadeltäcket, tyget till burnus och burakan, och så vidare. Hennes fagra anlete är den enda

borgen för mannens fortfarande tillgifvenhet, öfver hvilken hon förfogar, och bland dessa nomadqvinnor finnes dock ingen, som kan hoppas att i längre tid än två decennier få behålla nämnda talisman.

Det är, såsom Maltzan träffande anmärker, endast helt kort tid, en arabisk flicka är fulländadt skön, men under denna tid är hon också en brud för gudasöner, ett stycke verklig ökenpoesi. Det vore paradoxt att antaga, det en så eldig natur, som den unge araben, ej skulle hafva öga för qvinlig fägring och tjusningsförmåga. Karnationens guldton, det fosforescerande hårsvallet, med dess vackra skiftning i blåsvart, den trånadsfulla blicken ur det djupt mörka ögat, med dess sammetslena förlåt af fransar, och, ej minst, den ädelt formade, smidiga gestalten, äro allesammans

Arabiska från Tunis.

behag, hvilka till fulla värdet kunna uppskattas äfven af kännare, de der ej gått i skola hos kulturen.

Kasta vi en blick på en etnografisk karta öfver Afrika, så är ingenting derå så i ögonen fallande, som den regelbundenhet, med hvilken de stora rasgrupperna uppträda i, man skulle nästan kunna säga, på hvarandra följande zoner. Särskildt gäller detta om mellersta och norra Afrikas trenne stora rasområden, af hvilka hvart och ett för sig mot-

Kabyl-qvinnor.

svaras af Sudan, Sahara och de afrikanska Medelhafsländerna. I Sudan uppehålla sig de egentligen så kallade "afrikanska negrernas" talrika stammar, i Medelhafsländerna — undantagandes en del af Marokko — utgöres befolkningen till den ojämnförligt större delen af araber; den mellanliggande zonen eller Sahara-området åter är det berbiska urfolkets hem. Berberna, imoschakh (singularis: amoschakh), äfven tuareg (singularis: targi) kallade, äro ett vida utbredt, nomadiserande folk, som bebor hela den vestliga hälften af norra Afrika, särskildt alla de oaser,

hvilka ligga mellan samma kontinents arabiska stater och de af negrer upptagna områdena. Alla de folk, som i äldre tider förekommo inom denna landsträcka, libyer, getuler, mauretanier, numider med flera, tillhörde dessa samma imoschakh. Till berberna hörde äfven medeltidens maurer eller morer, ett namn, som ännu i dag gifves åt de norra och nordvestra kustlandens invånare, hvilka emellertid utgöra ett blandningsfolk. Sjelfva uttrycket "maur" eller "mor" är i alla händelser temligen elastiskt, och Robert Hartmann reserverar sig mot det "lättfärdiga sätt att. handskas med namn", som till våra dagar varit utmärkande för den etnografiska vetenskapen, hvilken gifvit ofvan anförda benämning äfven åt rent berbiska stammar och samhällen. Af berbisk härkomst äro äfven de så. kallade "kabylerna" omkring Atlas, till hvilka vi nedanföre återkomma*

Vi återgå till tuaregerna. Den resande, vi hafva att tacka för de bästa skildringar af detta folk, dess härkomst, husliga lif, religiösa åsigter, sociala förhållanden samt bruk och seder, är den förtjenstfull Henri Duveyrier. J. Chavanne har i sitt förträffliga verk "Sahara" sammanfattat dessa skildringar till en öfverskådlig och intressant totalbild, den vi härmed i förkortad form återgifva.

Den från medeltiden härrörande, inom Europa numera öfverallt upphäfda, skilnaden mellan adel och lifegna gör sig hos tuaregerna fortfarande gällande. De hafva slägter eller klasser af adlig börd (ihaggarer) och lifegna sådana, hvilka fullständigt bero af de förra (imrhad); ädlingarna ensamt hafva politiska rättigheter och maktbefogenhet inom sin stam. I enlighet med detta aristokratiska uppfattningssätt är äfven qvinnans ställning hos tuaregerna en väsentligen annan, än hos araberna och öfriga afrikanska folk. Enligt den tuaregiska grundsatsen* att "moderlifvet färgar fostret", är sonen af en adlig qvinna med en slaf eller lifegen alltid adelsman, sonen af en lifegen qvinna och en adelsman deremot lifegen. Såsom vi längre fram skola få se, omfatta de marokkanska berberna en alldeles motsatt åsigt.

Targi-qvinnans förhållande till sin familj är sålunda ett helt annat än det, hvari den arabiska qvinnan står till sin.

Den förra är så godt som likställd med mannen och äger under sitt äktenskap att sjelfständigt förfoga öfver den hemgift, som utgör hennes förmögenhet; barnens uppfostran är uteslutande hennes sak, såsom ock, med kännedom om förutnämnda aristokratiska grundsats, var att vänta. Många skäl tala för öfrigt för det företräde, könet hos tuaregerna åtnjuter; targi-qvinnan skall nämnligen hafva framstående egenskaper, vara rätt-tänkande och uppriktig och äfven i männens rådsförsamlingar ofta yttra sin mening. Det mest talande bevis för det inflytande, hon utöfvar, är dock ovil-NIL - OCH MED ELH AF S-LÄN DERNA.

korligen det, att hon förmått afhålla de till islam hörande tuaregerna från månggifte, och det ända derhän, att engiftet, från att vara blott ett slags vana, småningom upphöjts till social lag, från hvilken så godt som intet enda undantag förekommer. Följden häraf är ett skarpt utpregladt sinne för familjen och en för hvarje tuaregiskt samhälle utmärkande högre grad af sedlighet, som äfven i fysiskt afseende bär sina välgörande frukter, i det targi-qvinnan bibehåller sin blomstring ännu vid en period af lifvet, då arabiskan länge sedan förvissnat. Af intresse är ytterligare att finna, det qvinnan hos tuaregerna representerar det bildade elementet, liksom det är af henne ali undervisning, såväl den manliga som qvinliga ungdommens, uteslutande ombesörjes; i synnerhet inom adelsklassen hör det till sällsyntheterna att träffa en okunnig qvinna. Häraf förklaras äfven i sin mån den ridderlighet, med hvilken könet hos förevarande folk bemötes och såsom prof på hvilken här må anföras, att asdschernas stora stam för detta köns medlemmar uppfunnit hedersnamnet timanokalin (kungliga qvinnor). Mycket i förhållandet könen emellan erinrar för öfrigt om riddarelifvets och minnessångens dagar; så den sed, att flickan på sin utkorades litham broderar en berömmande sentens eller på hans sköld skrifver en lyckönskan, under det älskaren å sin sida i bergen ristar sin älskades namn och offentligen prisar hennes dygder och upphöjda egenskaper. Tvätydig-heter äro härvid en gång för alla bannlysta, ty targin förklarar med stolthet, att "vännen och väninnan äro för ögat och hjertat; ej blott, såsom hos araberna, för begäret".

Vi öfvergå nu till det täktenskapliga lifvet. Det, som vid jämn-förelsen med de tidiga giftermålen hos öfriga österländska folk måste vara så mycket mera i ögonen fallande, är att targi-männen sällan gifta sig före sitt tretionde och flickorna nästan aldrig före sitt tjugonde år. Visserligen förskjuter äfven den uppmärksammaste äkta man sin hustru, så snart han anser sig hafva skäl dertill, men han är på samma gång ädel nog, att — något, som aldrig faller den arabiske nomaden in — sörja för den förskjutnas öde, innan han i sitt tält inför hennes efter-träderska. För öfrigt häftar dock alltid en fläck vid en sålunda förskjuten qvinnas rykte. Äfven hos tuaregerna är hustrun skyldig sin man blind lydnad, men är icke desto mindre, i jämnförelse med arabiskan, inom det husliga lifvets område en drottning: hon är hvarken nödsakad att mala kornet eller förrätta andra tyngre hushållsgöromål, hvilka här öfverlemnas åt tjenarinnorna eller slafvarna. Härigenom får hon äfven tid att sysselsätta sig med sådant som lektyr, skrifning, musik, tapisseri-arbeten med mera.

Bröllopshögtidligheterna skilja sig föga från de hos araberna öfliga, hvadan vi här ej behöfva uppehålla oss med någon skildring af dem. Af större intresse är den tuaregiska arfslagen, hvilkens like intet enda land kan uppvisa, enär den stadgar arfföljd på qvinnosidan och öfverlåter arfvet af familjeöfverhufvudets politiska rättigheter åt äldsta systerns son; denna lag kallas beni-ummia. Hvad angår sjelfva lagbestämmelsen, så skall den hafva till syfte fortplantandet, och i dess renhet, af såväl blodet som traditionen; antagandet, att dessa försigtighetsmått skulle

Targi-qvinnans drägt består hufvudsakligen af en eller flera hvita bomullsblu-ser, hvilka kring höfterna sammanhållas i veck medelst en lång, röd yllegördel; öfver denna bäres ett kulört, esomoftast röd- och hvitran-digt, öfverplagg af enkel beskaffenhet. Till fotbeklädnad tjena sandaler af kamelhud. Prydnader spela, såsom af det ofvan sagda med lätthet kan slutas, ingen framstående roll; de, som ifrågakomma, utgöras af några ringar, armsmycken af glas eller silfver och halsband af glasperlor. Trots denna sin enkelhet, är den tuaregiska qvinnan en skön, ja, till och med imponerande, företeelse och ingalunda obevandrad i konsten att göra effekt med de ringa hjelpmedel i toalettväg, som stå henne till buds.

Härmed torde vi hafva meddelat det vigtigaste rörande könet hos tuaregerna, hvilket inom qvinnoverlden i denna del af Afrika intager en så afgjord undantagsställning. De områden, vi närmast i ordningen hafva att skildra, äro Tunis och Alger, hvilka, ehuru i politiskt afseende skilda,

träffats enkom till motverkande af brott mot den äkta troheten från hustrurnas sida, saknar allt berättigande, då tuaregernas qvinnor hafva rykte för att lika strängt iakttaga sina pligter, som de vaka öfver sina så dyrbara rättigheter.

Arabiska från Alger.NIL - OCH MED ELH AF S-LÄN DERNA. 405

i etnografiskt ej kunna uppvisa ringaste skiljaktighet från hvarandra. Det är blott de tunisiska judarnas, särskildt qvinnornas, drägt, som utgör ett kuriosum för sig. Tillsammans med qvinnornas yppiga former bereda de på en gång skärande och brännande färgerna i denna drägt, hvilken försäkras på håret likna den, som enligt traditionen burits af de gamla israeliterna, främlingen ett skådespel, som hos honom framkallar en lätt förklarlig öfverraskning. De båda landens öfriga befolkningselement utgöras i städerna af morer (maurer) och araber (äfvensom blandfödingar af båda folken) och i bergstrakterna af berber. Bland dessa äro de sistnämnda, gemenligen kallade "kabyler", utan ali fråga mest förtjenta af vårt intresse. Den benämning, under hvilken vi känna dem och som förnämligast i Frankrike vunnit burskap, är för öfrigt ytterst intetsägande, då kabyleh (pluralis: kabail) i arabiskan hèlt enkelt betyder: stam.

Märklig är den allt genomgående olikheten mellan dessa kabyler och araberna. Redan till det yttre skilja sig de båda folken väsentligen från hvarandra: under det araben har svart hår och svarta ögon samt ovalt ansigte och lång hals, har kabylen fyrkantigt, djupare mellan axlarna sittande hufvud samt ej sällan rödt hår och blåa ögon. Araben har hufvud och, om möjligt, äfven fötter betäckta; kabylen går med dessa kroppsdelar bara och nyttjar för öfrigt en lång ylleskjorta, damasker, förskinn samt en smutsig och sliten, från far och farfar ärfd, burnus. Araben bebor tältet och flyttar det från en trakt till en annan; kabylen bygger sig ett hus och förändrar aldrig boningsort. Araben betraktar arbetet med motvilja, kabylen är flitig och uthållig och anser sysslolösheten skamlig. Medan den förre blott af nödtvång lägger hand vid jordbruket och helst vallar sina hjordar, sköter den senare sina dalar som vore de trädgårdar (förnämligast odlas oliven), men egnar sig äfvenledes med ej mindre ifver åt smedens, bergsmannens och — sedan gammalt — falskmynt arens näringsfång. Sistnämnda be-

Morisk qvinna från Tanger.426

érägeri tyckes emellertid vara det enda inom landet tålda, ty under det araben ganska väl förstår sig på att ljuga och äfven i striden gerna tager sin tillflykt till list, anser kabylen lögnen för en vanheder och låter sitt anfall föregås af en krigsförklaring. Hos araberna kan ett mord försonas med penningböter, i de kabyliska bergen måste mördaren deremot plikta med lifvet; araben fördrager stryk, icke så kabylen. Den sistnämnde sätter en ära i att lemna sitt skydd (annaya) äfven åt obekanta; till och med den qvinna, till hvilken hennes makes mördare, då han ser sig anfallen, vänder sig med ropet: "Jao åkallar din annaya", kastar i ögonblicket sin slöja öfver denne och räddar honom sålunda.

Hvad för öfrigt nu kabyliskan beträffar, så är hennes figur afgjordt mera proportionerlig än arabiskans. För henne karaktäristisk är den platta, något uppåtböjda näsan och den runda, inåt sluttande hakan. Lemmarna äro oftast ganska muskulösa; hand- och fotleder äro fina, fingrar och tår väl formade, ej sällan till och med af stor skönhet. Olyckligtvis åldras hon tidigt, och hennes i ungdommen så behagliga växt förlorar sig i korpulens, på samma gång som ansigtsdragen blifva platta och uttryckslösa. Påfallande hos qvinnorna, som hos männen, är den mångfaldiga nyanseringen i hudens, ögonens och hårets färg; af det sistnämnda förekomma alla skiftningar, från det ljusaste blonda till det djupaste svarta. Ett nationallyte är den här rådande, exempellösa osnyggheten. Husen hafva ingen annan öppning än dörren, och något rökfång förekommer ingenstädes; i en sådan boning vistas, utom husdjuren, vanligen nio till tio personer. Alla dessa sofva, höljda i smutsiga trasor, på bara golfvet, ty äfven mattor höra ytterst sällan till husgerådet. Om vården af barnens helsa bekymrar sig ingen; det är derför man bland

dessa träffar så många, som lida af ögonsjukdom, hvilket onda här blir ärftligt och fortplantar sig från den ena generationen till den andra. leke dess mindre kunna k åby 1-qvinnorna sägas vara ömma mödrar, enär de öfver måttan länge gifva sina barn di (ofta inpå dessas femte år), liksom de i öfrigt ej låta dem något fattas.

Kabyliskorna äro mycket svaga för grannlåter, med hvilka de ordentligt belasta sig. För öfrigt äro de, liksom männen, flitiga och outtröttliga i sitt arbete. Då skördetiden infaller, hafva alla händer fuljt upp att sköta; qvinnorna sitta då i ring och bearbeta taktmessigt axen; det verktyg, de använda, är en hammare eller klubba af trä, till formen liknande en vinbutelj. Andra harpa den sålunda erhållna säden, och på sjelfva logen figurerar såsom arbetsförman en kabyl, utan ali annan beklädnad, än ett skört kring midjan och en ofantlig halmhatt. En dylik landtlig tafla saknar ej sitt behag: rundt omkring

blomma aloer och kakteer och i bakgrunden höja sig, simmande i ett blåaktigt töcken, bergens fantastiska formationer. Något, hvari kaby-liskorna äro mycket skickliga, är konsten att bära de ovanligt tunga vattenkrukorna, hvilkas botten är så liten, att de ej kunna stå för sig sjelfva. Dessa oformliga tingestar, hvilka ofta väga mer än en half centner, bäras på ryggen och på det sätt, att deras nedre ände fästes vid bärarinnans gördel, hvarförutom de fasthållas af hennes ena, starkt bakåt böjda arm. Redan vid tolf års ålder få flickorna börja att på detta sätt två gånger om dagen släpa ur bergsskrefvorna hemtadt vatten upp på höjderna; den vana, de härigenom förvärfva, gör, att de utan svårighet bibehålla den nödiga jämn vigten och nästan som en lek sköta detta, enligt europeiska begrepp, för deras krafter så illa afpassade arbete.

Af kabylernas sociala institutioner må här följande omnämnas. Ett helt af flera sammanhörande familjegrupper, en slägt eller hvad vi skulle kunna kalla en klan, kallas en kharuba; hvarje sådan kharuba inom byalaget eller kommunen (dehera) utser bland sina medlemmar ett öfverhufvud (dhaman), som för dess talan i kommunens råd. Flera kommuner eller deheraer bilda tillsammans en arkh; äfven dessa hafva föreståndare, dem de hvar inom sig välja, men stamchefen (amin el iimend) utses omedelbart af franska regeringen. För öfrigt äro de rådande parti- och familjeförhållandena föga uppbyggliga. Husliga angelägenheter gifva ofta anledning till strider; så icke minst vid de tillfällen, då äktenskapsskilnad inträffar. Såsom exempel härå kan tjena följande. En ung man vill gifta sig med en flicka, öfverenskommer, såsom seden äfven här är, med hennes fader om en viss köpesumma och ryktet derom sprider sig öfver byn. Innan förbindelsen hunnit komma till stånd, skickar emellertid den trolofvades på honom svartsjuke svåger eller hans systers make sin hustru ifrån sig, utan att först, som uttrycket lyder, "hafva gjort sig henne qvitt", och gör derefter ett högre anbud, än svågerns, på den flicka, som lofvats denne. Flickans fader inlåter sig på handeln och bryter således sitt gifna ord. Nu tager hela stammen parti för den bedragne unge mannen och det kommer till stridigheter af ganska betänkligt slag, kanske till öppen fejd. Den förbigångne kan visserligen klaga inför närmaste myndighet, men det är då redan för sent; blod har redan flutit, och afgöres äfven saken till kärandens förmån, så är icke dess mindre utsådt ett frö till ytterligare osämja inom såväl familjen som stammen.

Saknar lifvet bland bergen omvexlingens krydda, så erbjuda å andra sidan de i oaserna belägna städerna fröjder och njutningar af hvarje sådant slag, som smeker nordafrikanens fantasi, hvilken ras han

än må tillhöra. Ett visst rykte i detta afseende åtnjuter Biskra, som med sina palmlundar, i hvilka det ligger så godt som begrafvet, för de föga bortskämda ökenboarna hägrar i skepnad af ett slags jordiskt paradis; i öfverensstämmelse härmed är det ock, som dess egna invånare med stolt sjelfkänsla kalla detta sitt hem ett "öknens Paris". Och ett Paris är det på sitt sätt, ty mer än på något annat ställe inom Atlas^ området finner här epikureerna i burnus eller burakan allt, som kan fröjda deras sinne. Biskra-boarnas lätta lynne röjer sig redan i den feststämning, som, snart sagdt, oaflåtligt är den rådande inom denna oas-arkipe-lagen Sibars hufvudstad. Araber och berber, stadsboar och nomader, tuareger, kabyler och hela svärmar af de små biandstammar, som

tumla om mellan Medelhafvet och Sahara, hysa blott en enda åtrå: den, att i Biskra finna en motvigt mot ökenlifvets nykterhet. Särskild dragningskraft äga i detta afseende stadens vidt och bredt beryktade, dansande flickor, de så kallade nailijah. De äro döttrar af stammen uled nail och deras kall är ej något ärofullt, om det ock ligger i sakens natur, att de lefnadsglada sällar, hvilka för sitt nöjes skull strömma till staden, just ej plågas af några moraliska betänkligheter. Dessa nailijah gå allesammans obeslöjade och äro öfverlastade med en mängd sällsamma smycken. Deras hår nedböljar i långa, mörka vågor på den blottade, i en matt bronston skimrande barmen, och deras drägt är förfärdigad af brokigt, rikt utsiradt tyg.

Chavanne gifver oss en i lifliga färger hållen skildring af dessa danser skors besök i ett arabiskt kafé. "De smidiga, lätta varelserna slå sig, likt en svärm glada fjärilar, som tröttnat under flygten, sjelfsvåldigt ned på den i rummet utbredda halmmattan och läppja på det kaffe, som från alla sidor bjudes dem. Liksom fattade af en ingifvelse, fara de dock plötsligt åter upp och börja springa och hoppa, slutligen äfven dansa. Men hvilken dans! Den rörelse, i hvilken den består, börjar först ofvanom fötterna och meddelar sig allt vidare uppåt, tills den når sin höjdpunkt i kroppens öfre del; derefter börjar den åter aftaga och blir allt svagare, tills slutligen dess enda spår utgöres af en knappt märkbar spottning i hufvud och bröst. Den stund, paroxysmen pågår, kan denna nästan kallas hemsk; flickorna vrida och vända sina späda kroppar, med sådan våldsamhet och bacchantisk yra, att man frestas tro, det de vilja tränga utom sig sjelfva, liksom funne de sitt kroppsliga hölje allt för vekt och svagt, att längre kunna inrymma vulkanen af så många glödande lidelser. Alla dessa flickor, af hvilka väl knappast någon hunnit öfver fjorton års ålder, hafva af barnslig lydnad egnat sig åt sitt sorgliga yrke; i den stam, de tillhöra, skicka alla männen sina döttrarNIL - OCH MED ELH AF S-LÄN DERNA.

till Biskra, för att ockra på dem." För öfrigt är detta slags danskonst ej af arabiskt ursprung, utan urgammal; så "dansade" redan i det gamla Rom de så beryktade och guterade "gaditanska flickorna" (Juvenalis XI, 162: Martialis V, 78; VI, 71 m. fl. st.) och äfven Höga visans hebreiska skönhet synes förstått sig på samma dans.

Med den berbiska befolkningen i Marokko (Marrakesch — Maghreb ul aksa), till hvilken vi nu vända oss, afsluta vi våra skildringar från den mörka verldsdelen. Mycket nytt skola vi dock ej inhemta af dessa våra slutbetraktelser, ty de för det berbiska och arabiska folkets lif karaktäristiska företeelser, vi redan lärt känna, upprepas i Marokko. Äfven här stå berber och araber såsom främlingar, om ej rent af fiender, mot hvarandra, utan att århundraden af fortfarande beröring förmått betaga den ömsesidiga motviljan det ringaste af dess skärpa. Liksom hos alla folk af berbisk härkomst, åtnjuter äfven den marokkanska qvinnan ett större mått af frihet, än eljest hos islams bekännare är vanligt. Emellertid afviker dock den hos marokkanerna gängse uppfattningen af blodsfrändskapen märkbart från den, vi funnit hos tuare-gerna; ja, lemnar rum för en af alldeles motsatt slag. Under det nämnligen, som vi sett, hos sistnämnda folk fullblodigheten uteslutande beror på mödernet och faderns härkomst i detta afseende ej meddelar någon den ringaste qvalifikation, är förhållandet i Marokko alldeles omvändt: för dess adel, schyrfa (singularis: scherif), gäller regeln, att scherifskapet ej på qvinnosidan är ärftligt; gifter sig till exempel en man af folket med en scherifa, så blifva barnen dock ej schyrfa,. hvilket deremot är fallet med barnen af en scherif, hans hustru må tillhöra hvad stånd som helst. Denna regel tillämpas äfven på judiska, kristna och hedniska qvinnor, och anmärkningsvärdt är, att af dessa blott de sistnämnda, då de ingå gifte med en rätt-trogen, behöfva antaga islam.

I Marokko är engiftet så godt som allmänt vedertaget; ej ens araberna utgöra, i detta afseende något undantag från regeln, och blott några få sådana af högre stånd begagna sig inom äktenskapet af den frihet, koranen medgifver. Giftermål, der tycket rådfrågas, skola ej vara så alldeles sällsynta; vanligen uppgöres dock partiet mellan de båda kontrahenternas föräldrar eller anförvandter. Hvad som möjliggör mannens fria val är uteslutande den omständighet, att flickorna här gå obeslöjade och att han sålunda, för att vinna behöfliga upplysningar, ej nödgas anlita några underhandlare eller mellanhänder. Någon egentlig köpeskilling erlägges heller ej, ty den summa, friaren lemnar sin blifvande svärfader, användes oafkortad till brudens toalett. Familjelifvet, ehuru patriarkaliskt anlagdt och ej saknande en viss sedlig halt, har

clock ej att uppvisa så fördelaktiga sidor, som hos tuaregerna. Barnen få knappast den ytligaste uppfostran och äro från första stunden så godt som lemnade åt sig sjelfva; sedan de hunnit erforderlig ålder, gå flickorna sina mödrar tillhanda i hushållsgöromålen, medan gossarna skickas ut på åkern eller i vall med boskapen. Hvarje familj har sitt eget tält, sammansatt af flera stycken mörk kamelhårsfilt, hvilka spännas öfver tvänne pålar. Vid den kalla årstidens inträde sänkes tältets tak ända ned till marken, hvaremot luften under den varma har fritt tillträde. Tältet har tvänne afdelningar, den ena för föräldrarna, den andra för barnen samt familjens öfriga medlemmar, en anordning, hvarigenom uppenbarligen anständighetskänslan mindre såras, än eljest hos tältinvånare plägar vara fallet. Qvinnan åtnjuter för öfrigt tillräcklig aktning, för att spela en roll äfven inom det dagliga lifvets fraseologi, ty många af marokkanernas ömsesidiga höflighetsformler hafva afseende på henne. Så säger man, enligt Rohlfs, till en man, som står i begrepp att gifta sig: "Gifve Gud, att hon (hustrun) måtte uppfylla ditt hus (med barn)", och senare: "Måtte barnet bringa dig lycka"; och vid en hustrus död heter det: "Betvinga din smärta; Gud skall ersätta din förlust."

De marokkanska qvinnorna äro i fysiskt afseende lyckligt utrustade. Särskildt stå landets judinnor i rop för stor skönhet, orsak nog, att göra dem synnerligt eftersökta för sultanens och de storas harem. Denna tvätydiga utmärkelse har emellertid ej medfört ringaste förbättring i deras härvarande trosförvandters djupt olyckliga läge. Det är först på senaste tid, diplomatien gripit sig an med försöket att reformera dessa förhållanden, hvilka bland så många andra utgöra en fläck på upplysningens århundrade. Med hvad verkan, skall framtiden utvisa.

Smycken hos kab3'l-qvinnoma.1. De romanska qvinnorna.

Vesterlandets kulturlif. — Förmedlande analogier mellan nordvestra Afrika och sydvestra Europa. — Portugiser och spanjorer. — Portugals qvinnotyp: Den i hvardagslifvet, inom familjen och hemmet rådande nykterheten. — • Senhoran i Portugals hufvudstad. — De spanska qvinnorna: Typernas mångfald.— Granadas,. Sevillas och Malagas qvinnor. — En bild från det moderna Madrids Prado. — Madrids qvinna vid tjurfäktningsarenan. — På Barcelonas Rambla. — Fransyskorna: Allmänna karaktäristiker. — Provinstyper. — Parisiskan. — Berömda franska skriftställares tankar om qvinnan. — Det moderna uppfostringssystemet och familje-lifvet. — "Hennes höghet qvinnan". — En bild ur det parisiska high life. — Italienskorna: Deras ringa betydelse för forna tiders sociala lif.— Renässansens qvinnor. — Italienskans karaktärsegenskaper. — Venetianskorna i sjuttonde och adertonde århundradena. — Lärda qvinnor i förra århundradet. — Lörd Byron

i Venedig.

rJUl dubbelt afseende upplifvande äro de intryck, vi röna, då vi nu, efter vår mödosamma färd genom fyra verldsdelar, beträda eu-^^ ropeisk mark. Den odling och sedlighet, som här, till och med i de jämnförelsevis försenade landen inom södra och östra Europa, trycka sin pregel på alla lifvets förhållanden, verka välgörande på vår fantasi, som hittills nödgats hålla till godo med så många sorgliga, stundom till och med motbjudande och förhatliga bilder, och den med vår egen hembygd beslägtade, mer eller mindre välbekanta omgifning, inom hvilken vi röra oss, uppfriskar å nyo vår vandringslust. Må nu bruk och seder, rasegendomligheter och yttringar af kulturlif hos de särskilda europeiska folken vara aldrig så mycket från hvarandra afvikande: ett gemensamt band omsluter dock alla dessa folk— det gemensamma sträfvandet i civilisationens tjenst. Och samma upplysningens ljus verkar på alla samhällets lager, samma drift till omdanande och fullkomnande af det andliga lifvet besjälar alla, nordens som söderns, österns som vesterns element, om det än gifves djup, dit ljusets förlossande stråle ännu ej hunnit nedtränga. Midt uppe i detta eviga jäsande och sjudande, i arbetet för framåtskridande och sedlig utveckling,

står qvinnan, tjenande den verldsdel, som utgör stamhåll för ali kultur och sedlighet, till bländande infattning, och

af hennes inflytande genom-tränges an hvar, för hvilken lifvet på jorden är något mer, än blott den hårda kampen för tillvaron.

Det är ej utan ali förmedling vi öfvergå till denna nya verld. Ännu den stund, vi lemna Afrikas nordligaste hörn, der redan spanska flaggan svajar, och beträda Portugals motliggande område, se vi på alla håll omkring oss röra sig ett lif, som i många afseenden är beslägtadt med det på andra sidan sundet vid Gibraltar. Det haf, som hvälfver sig mellan båda dessa landmassor, har ej förmått helt och hållet bortskölja alla spår af odlingens och verldshändelsernas gång. Särskildt i södra Portugal, liksom i södra Spanien, hafva invånarna bibehållit såväl den "moriska" typen, som äfven — i sådant, som beträffar det praktiska behofvet — moriska sedvänjor; så inom byggnadsstilen och så äfven i anordningen af bostadens inre. I Portugal möter man ornament, hvilka obestridligen hafva moriskt ursprung; fruntimren bära prydnader, tofflor med mera, hvilkas österländska form är omisskännelig, och till och med deras hela lif rör sig i en kretsgång, ej synnerligt olik den i norra Afrika vanliga.

Den portugisiska qvinnan skiljer sig betydligt från den spanska, om hvilken vi i andra rummet komma att tala. Den förra är mindre orörlig och lefnadsglad samt ej så böjd att uteslutande uppgå i det allmänna lifvet, som den senare. Hon föredrager — något, som vi redan i Brasilien haft tillfälle att iakttaga — att stanna inom sina fyra väggar och att reducera lifvets dagliga möda till en smula handarbete, samspråk och en del oskyldiga toalettomsorger. Lemnar hon någon gång sitt hem, så är målet för denna hennes utflygt vanligen — kyrkan, ty portugisiskan kan anses som den personifierade fromheten. Mindre sinlig .än spanskan, kan hon ej heller finna någon smak i den kärleksromantik, åt hvilken denna med sådan glöd och uthållighet hängifver sig. För öfrigt saknas här äfven hos det andra könet de härför nödiga förutsättningarna. De unga portugiserna äro ett sansadt slägte; de gå visserligen, så lång dagen är, gata upp och gata ned, om sommaren med till skydd mot solen uppspänd paraply, om vintern i en pittoreskt draperad schal, men sällan faller det någon in, att taga notis om den vackra verld, af hvilken han omgifves. Damerna hafva hjertans ledsamt der de sitta, blickande ned på gatan, som utgör tummelplatsen för dessa förtviflade kurtisörer, hvilka, der deras tilltagsenhet kommer som högst, nöja sig med att, likt andra bildstoder, posta i gathörnen och stirra på de qvinliga ansigten, som kunna visa sig i fönstren.-
----

Samma nyktra sans återfinna vi äfven inom hemmet och familje-lifvet. I Portugal är medelklassen särdeles talrik, något, som är vigtigt att veta, såvida man önskar bilda sig en riktig föreställning om der-varande sociala lif. Medlemmarna af denna medelklass äro hvarken rika dier fattiga; de hafva jämnt upp så mycket, att de nödtorftigt kunna berga sig, utan att familjen behöfver lida nöd. Det lefnadssätt, största antalet portugiser för, skulle mångenstädes anses ytterligt anspråkslöst. Ett borgerligt hus saknar så godt som hvarje spår till den komfort, vid hvilken vi äro vana. Möbleringen är inskränkt till det allra oumbärligaste, såsom några enkla trästolar och bord, sängar och hyllor. Vid inträdet i ett dylikt hem öfverraskas man af ingenting så mycket, som af dess nästan afskräckande tomhet, ty ögat möter stort ingenting annat, än nakna väggarna; förgäfves söker man någon bild eller tafla, någon öfverflödsmöbel, såsom blott ett väggur eller ett blomsterbord, något sådant, som böcker, vaser, nipper, mattor, gardiner, portièrer eller någon af dessa otaliga småsaker, dem hos oss så godt som en hvar söker efter sin egen smak arrangera och hvilka sålunda i viss mån förläna bostaden pregeln af dess ägares individualitet. Öfverallt kalhet och ödslighet — ingenting annat. Det besynnerligaste är emellertid, att ej ens modet här förmår göra gällande sin makt; lika sällan, som männen -sysselsätta sig med bok- och tidningsläsning, göra sig medelklassens fruntimmer det omaket att studera en modejournal. Till och med musiken odlas ej på långt när så mycket, som man, efter gjord bekantskap med landtbefolkningens musikaliska begåfning, skulle vänta. ' Öfverraskande är nämnligen den rytmiska skönheten och det smekande välljudet i den sång, af hvilken denna befolkning låter sitt arbete beledsagas; en engelsk resande har af denna anledning kallat en stor del af Portugal "ett Arkadien, rikt på ljufliga intryck och hänförande stämningsbilder". I städerna förnimmes emellertid ingenting, som erinrar om detta Arkadien, ty man ser här hvarken de i löfverket skimrande vinkrusen eller de glada vingårdsflickorna, utan blott den bruna senhoran, som flitigt förrättar sin bön och badar sina utom dess föga retliga nerver i den inom de urgamla katedralerna rådande svalkan.

Ett lysande undantag från ali denna medelmåttighet, som blifvit typisk till och med i de största af landortsstäderna, utgör hufvudstadens invånarinna, det stolta Lissabons stolta skönhet. Der prakt och glans till öfverflöd utvecklas, hafva nykterhet och slentrian ej heller något inflytande öfver individen; och praktfull är i sjelfva verket denna Lusita-niens hufvudstad, med sina borgar, katedraler och ändlösa, i en färg mellan himmelens blå och hafvets silfver skimrande, husmassor. Anblicken

af Lissabon från Tejo, som här vidgar sig till ett vidsträckt hamnbäcken, är så hänförande, så imponerande, att de torde hafva rätt, hvilka anse denna stad vara en af de skönast belägna i verlden. Lika lysande, som staden sjelf, är äfven dess societet, företrädesvis den qvinliga. Man vill hafva gjort den iakttagelsen, att öfver Lissabons vackra verld skulle falla liksom en förvissningens, en aftynandets skugga, något, som i sådant fall vore betecknande för det stadens eget tillbakagående, hvilket, trots det storartade i dess företeelse, icke dess mindre är ett obestridligt faktum. Hvad som är säkert är, att Lissabons qvinnor äro de skönaste i hela landet mellan Minho och Algarve, och sjelfva den skugga, om hvilken vi talat, gifver dem ett behag, närmast jämnförligt med det hos ett konstverk, som håller på att utplånas, hos någon antik skönhetsskatt, hvilken under årtusendens förlopp hunnit förvittra. En fantasi af ädlare slag tilltalas äfven af denna, fastän döende, fägring.

Om vi än, hvad beträffar den portugisiska qvinnan, varit i stånd att meddela en den trognaste möjliga bild, så visar sig deremot detta i fråga om den "spanska", benämningen kollektivt tagen, vara belt enkelt en omöjlighet. Den mångfald af folkstammar, med hvilken vi här hafva att göra, medgifver ej uppställandet af någon allmän typ; äfvenså förefinnas, med afseende på såväl kultur som seder, mellan de norra, mellersta och södra provinserna väsentliga olikheter.

Härmed må nu förhålla sig huru som helst, ett är dock obestridligen för de spanska qvinnorna gemensamt: deras skönhet. Ty denna är i sanning intet tomt inbillningsfoster; man behöfver blott kasta en enda blick på den rika samling qvinnotyper, öfver hvilken landet mellan Ebro och Guadalqvivir förfogar, för att röna den ojämnförliga tjusningskraft, som är dessa förtrollerskor egen. Må läsaren sjelf göra bekantskap med Granadas, med Sevillas invånarinnor, med en malaguena, en ma-drilena och med de stolta behag, hvilka förläna Barcelonas Rambla dess så egenartade färg! Är än det intryck, som verkas af denna mång-gestaltade skönhet, öfverallt på det hela sig likt, så vexla emellertid samma skönhets detaljer ej så litet. Mest fantastisk, mest förtrollande är tvifvelsutan Granadas qvinna. Hvilket mästerskap i hennes sätt att sammandraga eller fälla mantillan, hvilket vältaligt minspel, då hon blickar fram ur den prydliga, lilla fågelbur, som i Andalusiens Damaskus bär namn af "balkong"! Liksom purpurrosen i hennes hår, så glöda hennes läppar, då de le mot den älskling, hon upptäckt bland gatornas böljande hvimmel, och slöjan sluter sig som en förförisk skugga till hennes anlete, med dess lätt bronserade ton och dess öfver ali beskrifning eldiga ögon. Ett gammalt spanskt ordspråk säger: "Den Gud

älskar, den förunnar han att bo i Granada", och man behöfver blott passera den gamla till Alhambras berg ledande bron, för att fatta anledningen till detta ordspråk. Här tonar öfverallt mandolinen eller zem-bomban, liksom skulle i hela verlden råda ett evigt festjubel; den fattigaste tamburinslagare bär med behag sin trasiga kappa och sluter sig med gamman till den åskådande ring, inom hvilken andalusiska flickor med oefterhärmlig konst tråda en fandango. Det vill så glödande hjertan

Granadinskor.

till, som de, hvilka slå under granadinskornas sammetsjackor, för att kunna så meddela hela kraften af en lidelse äfven åt hvarje kroppens åtbörd, hvarje lemmarnas rörelse. Hvarje steg af denna, i sig sjelf så enformiga, dans förråder en hel verld af hemliga fröjder och poesirik öfverlåtenhet; af beräkning finnes ej ett spår, ty på samma gång Granadas qvinna är obekant med hvarje känsla af mildare och vekare natur, är hela hennes tillvaro ett enda,

obegränsadt, omättligt, förtärande begär. Må man förklara detta för öfverdrift: det är i sjelfva verket

endast rena sanningen. Då danserskan efter dansens slut liksom yrande kastar sig i famnen på den ene efter den andre af de kringstående männen, så må det förefalla dessa lyckliga såsom någonting helt vanligt— främlingen berusas vid blotta anblicken deraf och utan att ens den flygtigaste beröring kommit honom till del. Det är dock blott den i mantilla klädda granadinskan, som helt och fullt motsvarar den bild, af hvilken vår fantasi så uteslutande upptages och som dock af verkligheten öfverträffas. Iför sig andalusiskan den moderna drägten, åstadkommer hon af sitt glänsande hår någon ny babylonisk tornbyggnad och stjelper utomdess på sitt sköna hufvud en orimligt smaklös hatt, så är det, som varit en syn för gudar, på en gång förnedradt till en karikatyr och hvarje skymt af behag spårlöst försvunnen. Under så fatta omständigheter kan det ej väcka någon förvåning, att man lättare finner sitt spanska ideal bland qvinnorna af folket, än bland de grändernas stolta gemåler, hvilka i en fantastisk, men pompös och smaklös utstyrsel halfligga i karosser, som tyckas hafva öfverlefvat syndafloden, allt under det de lamt underhålla sig med någon Andalusiens frackbeklädde son.

På ett annat plan, än Granadas, befinner sig Sevillas qvinna. Om någonsin en stads natur och skaplynne i arkitektoniskt afseende varit i stånd att förläna invånarna en karaktäristisk pregel, så är detta fallet med de båda nu nämnda städerna såsom bäst visar sig vid en jämn-förelse dem emellan. De ålderdomliga lemningarna af Alhambra och de sagolika omständigheter, som med det ännu alltjämnt äro förknippade, utgöra en bakgrund, förunderligt stämmande mecl det stolta,,, något öfverspända kynnet hos Granadas qvinnor. I Sevilla, "vinets och sångernas stad", är massornas lif, obekymrade som de äro om det prosaiska behofvet, hvilket blott allt för ofta klappar på den fattiges-dörr, ett enda och aldrig försvagadt jubel. Då sevillanskan kastar spetsmantiljen kring sina axlar, är redan denna rörelse för sig en dikt; och den är ej den enda, hon bär med sig i vecken af nämnda plaggs ty, såsom den fantasirike sydspanjoren säger: "Tiene la sevillana em su mantilla wi lestrero que dice: viva Sevilla l" Den mantilla, i hvilken detta-oskrifna "Lefve Sevilla!" står att läsa, har på stället sitt särskilda namn och kallas "la mantilla de tirci\ emedan dess kanter ej äro släta, utan uddiga. Hvar helst en sevillana, med den mest oefterhärmliga ledighet bärande denna mantilla kring sina runda axlar, ses trampa sin stads gator, har man förkroppsligad framför sig den täcka folkvisa, i hvilken "majcüri' skildrar sig sjelf såsom oemotståndlig, och man förstår hennes ord i visan: "Ilar jag genom gatorna med mini

mantilla de tira, så äro alla hjertan mina och alla ögon flyga mig till mötes; träffar jag en franchute (fransos), så tänder jag hans hjerta och förvrider hans hjerna, så att han måste sjunga litanior."

Låtom oss företaga en utflygt än längre söder ut; den gäller Malaga, den stad, som spanjorerna sjelfva kalla "den evigt vårliga förtrollerskan, lägrad mellan jasmin och orange och badad af hafvet". I sjelfva verket är också Malaga en intagande stad, och dess qvinnor äro det fullkomligt värdiga. En malaguena intager rummet midt emellan de båda nu beskrifna typerna. Hon har ej granadinskans något stela drag* och är ej heller på det hela så rörlig — så qvicksilfverlik, skulle man kunna säga — som sevillanskan. Hennes hy är betydligt mörkare än dessa hennes nordligare systrars, och hennes ögon, om också i sig sjelfva ej så eldiga som deras, få dock, af de utomordentligt tjocka ögonbrynen, något genomglödgande och oemotståndligt fjättrande; härtill kommer, att ögonhåren äro ovanligt långa och en mellan dem förstulet kastad blick är af en verkan, som trotsar ali beskrifning. Förmodligen är det grannskapet med Afrika, som i öfvervägande mån inverkar på denna, till följd af både lokala och etniska inflytelser nära nog arabiska skönhetstyp. I södra Spanien har utomdess nära nog allt en morisk pregel. Många hus hafva en öppen gård med springbrunnar, hvilkas sorlande strålknippen skuggas af oranger och bananer; på dessa gårdar hemtar man svalka, dansar och musicerar, samt sjunger till guitarren gamla romanser eller de populära sydspanska kärlekssångerna, hvilka utmärka sig genom en underbar finhet i känslan och en verkligt hänförande bildprakt. Så sjunger en svärmande yngling: "Visa mig, du sköna lilla, Tåren, den din näsduk gömmer; Till Madrid vill den jag föra, Der skall in i guld den fattas." Fortsättningen lyder, på

originalspråket, sålunda: "Son tus labios dos cortinas, De terciopelo carmesi; Entré c or tina y c or tina Estoy esperando el 'si'/"

Vårt nordiska språk är allt för kallt, för att som sig borde återgifva denna sydländska liknelselek. Det är, som förflygtigades en kyss på kyska läppar, som gåfve en glödande ros i en suck ifrån sig sitt doft. Skulle vi emellertid våga oss på en öfversättning, så finge den ungefär följande lydelse: "Dina läppars förlåt bildas Af ett sammet, karmosinrödt;

. Mellan båda dess gardiner

Väntar jag med hopp ditt 'ja'!"440

DE RO MA N SKA Q VI NN O R NA.

Vid en öfversvinnelighet, lik denna, skulle man lätt kunna utsättas för misstanken att hafva lånat sin penna åt ett blindt smicker, derest ej orimligheten af en sådan misstanke från första början låge i så öppen dag. Ty hvar, tvärt om, finna någon, som vore i stånd att utan yt.erlig förvirring och tvekan gripa sig an med tecknandet af den bild, Malagas qvinna företer? Hvem skildrar väl denna beslöjade blick, denna så obeskrifliga skiftning hos det blåsvarta håret, i hvilket dag efter dag nya rosenknoppar blomstra och vissna? Hvem, ändtligen, tilltror sig väl, att med ett redskap, som clen saftlösa pennan, gifva fasta och naturtrogna konturer åt ett väsende, lik denna malaguena, som i ali sin bedårande skönhet bortdrömmer dagen bak blomsterskogen på sin balkong? Fruktlösa ansatser af en till dylikt oförmögen fantasi! . . . Och hennes namn, huru stolt de alla klinga! Känner du henne ej, den mildt leende Pilar, hvilkens tänder skimra som fuktiga mandlar; Assuncionmed de brinnande ögonen, hvilkens kyss gifver ett dödligt rus: Alegria med den veka midjan, som lik en dityramb vandrar genom Guadalqvivirs rosengårdar? Eller den svärmiska Dolores, i kärleksqval en hjeltinna; den lättfotade Ines, hvilkens hviskning om kärlek liknar suset i fläderblommorna, eller Angela, vid hvilkens födelse ett stjernskott flög från himmelen? . . .

Men öfvernog af detta galna svärmeri! Från Guadalqvivirs stränder fly vi norr ut, i förhoppning att der för våra sinnen finna svalka och ro. Vi äro i Madrid. Då aftonens sista skimmer sjunker bort öfver Pradon, gjuter sig en menniskoström öfver dennas skuggrika gångar. Glada barn sköta sina lekar, och från de ändlösa raderna af rörstolar ljuder öfverallt ett rasslande, liksom af tusen skallerormar. Hvad kan det vara? Det är stolta senoras i vårdslöst draperade mantillor, hvilka öfva sig i solfjäderlek. Hvilken kostlig ögonparad för såväl de sittande, som de förbiskyndande: vagnar, ryttare och ryttarinnor—de senare med fulländad konst tyglande sina andalusiska skimlar —, frasande sidenrober, glödande blickar och fladdrande gasljus, hvilkas lågor knappt förmå besegra den purpur, som från vestern stjäl sig dit ned genom almarnas täta kronor! Och i den mörka skuggan, der just nu en orkester stämmer upp Riego-hymnen, röra sig liksom tusentals små lysmaskar: det är cigarretter, blossande mellan läpparna på madrilenas, koketta damer från palatsen vid Alcala de Henares, hvilka nu egna ali sin uppmärksamhet åt de stolta ryttarna. Först sent, sedan stjernbilderna, en efter annan, hunnit släckas och de sista ackorden förklingat, stannar oron i denna obeskrifligt brokiga mekanism och marmorfontänerna plaska melankoliskt i natten, hvilkens stillhet blott gång efter annan af brytes af ett ystert qvinnoskratt; det är nämnligen vid denna tid af dygnet, MadridsDE GERMANSKA Q VINNORNA.

441

egentliga trollmakt företrädesvis utströr sina lockande snaror, ty i Spanien som Italien är nattlifvet det öfvervägande.

Men det är ej endast bland blommor, det är äfven på tummelplatsen för de råa tjurfäktningarna, madrilenan utgör det bländande staffaget. Den ofrånvända blicken, liksom ansigtsmuskiernas ofrivilliga spel, förråder tydligt den ljufva rysning, med hvilken dessa arenans hulda åskådarinnor följa kampen mellan männen och de vilda djuren. Med ens kan en eller annan af dem krampaktigt skrynkla mantillan mellan sina fingrar eller insticka en flik af slöjan mellan sina brinnande, röda läppar — hvad är då på färde? — En ståtlig torero, välväxt som Mars, skön som Apollo och vig sofn Akilleus, har sprängt fram mot den nyss insläppte tjuren; hans "inkarnation" är en eldig

andalusier, det ser man på dess afmätta galopp, dess stora, eldsprutande ögon samt den präktiga manen och svansen. Den trotsige, styfnackade motståndaren har emellertid ingen försyn för springarens ädla börd, utan inborrar med ett enda språng sina horn någonstädes mellan hans refben. Hästen stegrar sig, tills han står rak som ett ljus; ryttaren vacklar redan; genom den åskådande massan går en ängslig rörelse, som slutligen växer till ett brus, lik hafvets. Men scenen varar blott en eller annan minut; det sårade djuret börjar spruta en hvit fradga; dess bakben vika sig och slutligen kastar det sig stönande på sida till marken, under sig begifvande sin ryttare . . . Detta är det ögonblick, då månget gällt eller halfqväfdt anskri från vackra läppar genomskär den packade skådebanans rymd. Men sjelfva ångesten för den uppburne torerons öde är en njutning för den grymma sportens gynnarinna, och mellan hvart och ett af det klappande hjertats slag förgäter hon ej att kalkylera, huruvida man skall lyckas rädda hjelten undan den vilda besten eller ej och om han skall komma från stället död eller lefvande. Nästa sekund skall gifva svaret; men dit är en evighet af spännande väntan! Nu fladdra espaderos' röda dukar, djuret rusar ursinnigt mot dessa nya fiender, och medan hästen under konvulsiviska ryckningar utandas sitt lif, arbetar sig picadoren fram undan den tunga massan och helsas af publiken med stormande jubel.

En annan bild! Vi befinna oss i Barcelona och vandra vid bästa lynne fram och åter på Rambla, den mest lysande af alla Spaniens promenadplatser. Här är en byggnadsprakt, sådan man ej en gång känner i Madrid, ett menniskohvimmel, sådant, som eljest träffas blott i Europas största städer, ett sorl, som bröte sig hafvets vågor mot denna bulevard, der marmorbilder skimra i buskväxternas skugga och en fabelaktig lyx framblickar ur alla palatsens fönster. Och åter komma de i mängd i442

vår väg, de bedöfvande, vandrande blommorna! I ali synnerhet är detta fallet om aftnarna, då gaskandelabrarna mellan akasiornas kronor ned-gjuta sina strömmar af ljus; den främling, som lånar sitt öra åt de lättflytande, välljudande samtal, han här kan få höra, bereder sig dermed ett ganska egendomligt nöje.

Äro väl alla dessa högtidsklädda flanörer aspiranter till de damers hand, dem de uppvakta med ett smicker, som ej tyckes veta af någon gräns? Nej, seden är sådan i Barcelona. Stadens qvinnor äro sköna och ehuru de allt för väl veta detta, tillåta de dock gerna, att bekräftelsen derpå hvarje promenadqväll tillhviskas dem hundra gånger om. Så sväfva de, ljusomgjutna, fram och åter, allt under det i deras öron tonar den ljufvaste musik: "Din skönhet bländar mig, förtjuserskan, låter det här och "Dina ögon inbränna både lycka och qval i min själ", hviskas det der. En prisar den dyrkades hår, en annan hennes röst, en tredje hennes sväfvande gång; nybörjaren känner sig genomilas af en rysning redan vid blotta fläkten af hennes mantilla, medan den mera erfarne ej nöjer sig med mindre, än en handtryckning. Det är en bild, möjlig i intet annat land än Spanien.

Helt annan är den atmosfär, af hvilken vi omgifvas vid vår ankomst till det andra af de romanska kulturfolken — det franska. Otaliga äro de pennor, hvilka sedan årtionden sysslat med analyserandet, in i minsta detaljer, af det franska skaplynnet och, ej mindre, af det franska familjelifvet med dess glänsande medelpunkt, qvinnan. En öfverblick eller kritisk siktning af detta oerhörda litterära material vore visserligen ett både intressant och lönande arbete, men lämpar sig ingalunda för ramen af detta verk, som har till uppgift att framställa sitt ämne blott i de allmännaste af dess drag. Hvad som likaledes bör tagas i betraktande är, att på intet annat område af folkens psykologi åsigterna så mycket vexla, som i fråga just om det franska folket. Carus, som just ej ser det med de allra blidaste ögon, har såsom grunddrag i dess karaktär uppställt barnsligheten, hvilken, då den urartar, öfvergår till pjollrighet. "Fransmannen är lättantändlig "utan att vara djup, har en entusiasm, som lätt eldas, och till följd deraf ett lynne, som gör honom glad åt det lilla och nöjd äfven i olyckan. Häraf hans lust för sång och dans och hans tidiga färdighet i sistnämnda konst. För honom förefaller verlden som en gunga; han står omvexlande under lekens och skämtets inflytande. Med barnet delar han känslans oro, liksom han är uppbrusande och böjd för upproriska företag. Hos honom

lefvande är känslan för det sköna, i synnerhet det nätta och prydliga — glänsande ännu förnämligast i grannlåtsväg. Smak äger han, såsom en sinlig fullkomlighet, och vidare behag samt känsla för det passande,

hvilken senare alstrar hans smidighet och förmåga att i allt med lätthet finna sig till rätta. Känslan för det gratiösa äger ofta det fattigaste, lika väl som ett i yppighet uppfostradt barn; så äfven fransmannen. Hans sak är: den goda tonens artighet och egenskapen att aldrig förlora fattningen. Höflig visar han sig ej af egennytta, utan emedan hans smak så fordrar. Derför blir han ock ett mönster af smak i konversationen. Äfven inom begärförmågan visa sig fransmännen såsom barnets likar i antändlighet; deraf ali den föränderlighet i sträfvanden, som kommer dem att lefva hufvudsakligen för ögonblicket. I deras barnslighet finna vi grunden till det lättsinne, som yttrar sig i glömska, och den ombytlighet, som lätt öfvergår från en ytterlighet till en annan samt behandlar vigtiga saker såsom skämt. I ögonen fallande är hos dem behofvet af omvexling och det ständigt nya; deraf äfven deras modesjuka samt sinne för nyhetskrämeri och anekdoter. Fransmannen påverkas företrädesvis af stoffet och derför sättes han äfven i eld och låga af lidelser, elektriseras lätt af fantasiprodukter. Af hans naiveté och ytlighet alstras qvickhet, yttrande sig äfven såsom uppfinningsförmåga. Hans lätta halt uppenbarar sig i hvarje yttring af själsverksamhet, på samma sätt som hans hämndlust lättast tager form af en satir eller ett lon mot. Fransmän hafva ingen egentlig själsodling, men väl belles lettres och savoir faire; och vilja de någon gång gå grundligt tillväga, så misslyckas de, enär de då blifva positiva eller pedantiska. Det, hvarigenom de utmärka sig, är deremot deras lifliga fantasi, med hvilken — åter igen liksom hos barnen — para sig deras glada lynne och sinne för skenet."

Hvad träffande, som kan ligga i denna karaktäristik, må läsaren sjelf bedömma. Med rätta påpekar emellertid F. von Hellwald det förhållande, att man ej, för det man äger ett sangviniskt temperament, derför nödvändigt behöfver vara ytlig, ombytlig, osedlig, lättsinnig och, i förklenande mening, barnslig. Äfven engelsmannen Marshall samt tyskarna Schmidt-Weissenfels, M. Nordau och, i synnerhet, den förträfflige K. Hillebrand hafva i sina respektive hit hänförliga skildringar och verk visat, hurusom det franska folkets hela görande och låtande visserligen genomgås af ett starkt rationalistiskt drag, men på samma gång städse grundat sig på såväl ordningskärlek, som den strängaste redlighet, något, som är egnadt att i våra ögon ställa det franska folkets sedliga värde särdeles högt. Ännu i sina laster vet fransmannen att hålla sig

inom vissa gränser, såvida han måste befara att de i annat fall komme att antaga för samhällsordningen hotande proportioner. Genom Hillebrands framställning komma vi ytterst till den öfvertygelse, att folket med ovanligt skarpsinne förstått efter samhällsförhållandena lämpa alla sina mest framstående egenskaper, såsom glädtighet, godt lynne, qvickhet, finhet och egoism, på sådant sätt, "att nämnda egenskaper allesammans hafva fullt utrymme, utan att råka i delo med hvarandra". I enlighet med detta åskådningssätt vore likaledes mycket att modifiera i de inom många andra land — särskildt Tyskland — gängse föreställningarna rörande den ideala halten i fransmännens uppfattning af äktenskap och familjelif. Hvad som åtminstone kan anses såsom bevisadt är, att de flesta franska äktenskap, om ock grundade på så kallade räsonnemangspartier, ej dess mindre gestalta sig lika lyckligt, som någonsin flertalet af våra "inklinationsgiftermål".

Och fransyskan? Hvilken rikedom af bilder, på hvilkas kärleksfulla förarbetning till en enda de snillrikaste och finast skurna pennor pröfvat sina krafter, stormar ej in på oss viel detta ord! Också afstå vi från hvarje försök att gifva några bestämda konturer åt den leende bild, som i detta afseende föresväfvat äfven oss; teckningen skulle dock näppeligen vara alla till nöjes och sluta med att ådraga sig förebråelsen för partiskhet. . . Sjelfva benämningen "fransyska" är också mycket för omfattande, för att försöket med något hopp om framgång skulle kunna företagas. Hufvudstadsdamen är ett, de små landsortsfruntimren äro ett annat. Ett är att säga om Picardies rättframma och tilltagsna invånarinna, ett annat om den lättrörliga, eldfulla qvinnan från Provence. Gaskogni-skan lyser genom sin qvickhet, medan auvergnatskan med småborgerlig sjelfbelåtenhet bär till torgs sin fullkomliga färglöshet. Såsom bekant, är Bretagnes qvinna ärlig och trofast, medan Normandies deremot gjort sig känd för stridslystenhet. I rikets norra departement har det flandriska blodet meddelat till och med det franska folklynnet en viss tröghet, under det i trakten kring Pyreneerna seder, lefnads- och åskådningssätt i allt påminna om det närbelägna Spanien.

Sålunda sammanflyta alla de ljusa och glänsande färger, hvilka tillhöra det franska folkets skaplynne,

kaleidoskopiskt med hvarandra. Men typen för den franska qvinnan, sådan vår fantasi målar sig den och vi känna den af vare sig egen erfarenhet eller talrika skildringar, är och förblifver parisiskan, dep qvinliga varelse, hvars väsen, karaktär och hela företeelse för främlingens penna måste förblifva så godt som oåtkomlig. Det är för den skull vi ansett särskildt förmånligt, att upplåta ett visst, om ock inskränkt, utrymme åt franska skriftställares egnaDE RO MA N SKA Q VINN O R NA. 445

uttalanden om det kön, som så uteslutande fyllt och allt fortfarande skall fylla deras hjertan och hufvuden. Låt ock vara, att mycket af dessa uttalanden får tillräknas en bitande pessimism, så gifves dock intet, som på det stora hela mera träffande och snillrikt tecknar den franska qvinnoverlden, än dessa skimrande och bländande "aper^us", hvilka stråla likt kostbara juveler på den intagande bild, som låter sig frambesvärja ur Seinens mångförkättrade Babel.

Vi öppna raden med den fine qvinnokännaren Balzac, som säger: "Den enklaste qvinna i verlden fordrar till och med af den mest betydande man en smula charlataneri, och äfven den högsta kärlek är för qvinnorna intet, om den saknar nödig putsning; de fordra mise en scène, finslipning, kort sagdt, ett vackert ciseleradt arbete." Hvad angår äktenskapet, så påstår han visserligen att det liknar en vid domstol anhängiggjord process, med hvilkens utgång alltid endera parten är missnöjd, men han medgifver å andra sidan, att qvinnorna äro i besittning af ett ofelbart medel att förringa mannen — nämnligen genom vidden af deras egen uppoffring. På ett annat ställe framställer han dock denna fråga: "Har ni någonsin gifvit noga akt på qvinnornas sätt och hållning, då de framkomma med en lögn? — Hos dem är ingenting lånadt; bedrägeriet faller sig för dem så lätt och naturligt, som snön från himmelen." . . . Och detta sikande hån öfver de unga flickornas rosiga slägte, om hvilka Dumas så vackert yttrar, att "rodnaden är hos dem än ett visitkort, än — oskuldens dödsattest!" Balzac menar som så: "Vissa unga flickor äro så falska, att det är omöjligt att sluta sig till deras karaktär af något annat, än deras dans. Blott deras växt och rörelser kunna ej alltid ljuga." Och hvad damerna beträffar, håller han före, att de aldrig hafva behof af sina solfjädrar, då de ej mer behöfva rodna, ej mer behöfva gömma sig, ej mer hafva något att hviska. I alla fall, säger han, förstå dock qvinnorna konsten att efter behag flytta tyngdpunkten i hela den sedliga verlden, genom att kasta ett halmstrå i vågskålen — och det vill ändå något säga . . . Härmed öfverensstämmer dock svårligen ett annat yttrande af denne skiftande ande, hvilket lyder sålunda: "Qvinnorna vilja helst vinna den man, som redan tillhör en annan. Cupido är framför allt en tjuf." . . . Om "diskretionen" anmärker Balzac särdeles fint, att en af qvinnornas skickligaste manövrer är den, att beslöja sitt sätt, då orden blifva allt för ohöljda, samt att låta ögonen tala, då samtalet afstannar. Dessa, i deras kärleksmusik inlagda dissonanser äro af oemotståndlig verkan. Mindre smickrande låter det, då samme man påstår, att qvinnornas själsriktning yppar sig deri, att de hos talangfulla män pläga se blott deras fel, hos dumhufvuden deremot446

blott deras företräden. Vidare säger han: "Älska qvinnorna oss, så tiilgifva de oss allt, till och med våra förbrytelser; älska de oss icke, så förlåta de oss intet, ej en gång våra dygder. Inför den man, som hon af ali sin själ hatar, förstår dock qvinnan ännu alltjämnt framtrolla det leende, dansöserna visa publiken."

Mindre spaka, än den briljante, älskvärde Balzacs, äro andra fransmäns aforismer i samma väg. Den djupaste förolämpningen har uppenbarligen Montesquieu tillfogat sina landsmaninnor genom sin anmärkning, att i Frankrike männen nästan aldrig tala om sina hustrur, af fruktan att göra det inför män, hvilka känna dem bättre än de sjelfva. Att för öfrigt äfven den störste ande i fråga om qvinnan kan — något, som är högst betecknande — göra sig skyldig till de gröfsta misstag, har ingen på ett så lysande sätt bevisat, som J. J. Rousseau. — Äfven Voltaire medgifver qvinnans välde. Han säger (i „L,Ingé/iu,)i "Det är ett faktum, att Gud skapat qvinnorna blott för att tämja männen." Misstänkt låter det emellertid, då han i "Dictionnaire philosophique" framställer följande grundsatser: "Det gifves så många slag af kärlek, att man ej vet, hvart man skall vända sig för att definiera den. Kärlek kallar man utan betänkande en några dagars nyck, en förbindelse utan tillgifvenhet, en känsla utan aktning, en uppvaktares faddhet, en kylig vana, fostret af en romantisk fantasi, ett tycke, genast aflöst af motvilja — man inrymmer tusen chimèrer under detta namn." — Moliére medgifver, att, hvad helst man deremot må

invända, qvinnornas stora ärelystnad går ut på att väcka männens kärlek. "Alla deras bemödanden syfta blott till detta mål, och man finner ingen qvinna sa stolt, att hon ej i sitt hjerta skänker sitt gillande åt de eröfringar, hennes ögon gjort." — Och Diderot är af den åsigt, att det mellan qvinnorna gifves ett hemligt föreningsband, likt det mellan prester, tillhörande en och samma religion. "De hata hvarandra, men de taga hvarandras försvar." Den qvinliga troheten sätter han ej särdeles högt, ty han säger: "Det finnes ingen qvinna så trogen, att hon ej, i tankarna åtminstone, någon gång upphört att vara det." — Hvad La Rochefoucauld i samma ämne har att andraga, har ingen synnerligt smickrande klang. Hans yttrande, att de flesta dygdiga qvinnor äro förborgade skatter, hvilka befinna sig i säkerhet blott för det att ingen söker dem, är ännu på långt när ej så groft, som följande: "De flesta qvinnor begråta förlusten af sina älskare, ej så mycket för det de verkligen älskat dem, som ej fastmer för att synas så mycket mera värdiga att älskas af andra." En annan af hans satser lyder sålunda: "Att bedragas af en qvinna är något, som ofta gör mannen mindre olycklig, än det, att af henne tagas ur sin villa."

På de moderna franska författarnas tankar om det andra könet torde vi knappast behöfva spilla många ord. Dumas fils har i detta afseende angifvit tonen, som troget efterqvittras af hela den öfriga svärmen snillen och dumhufvuden. Den moderna doktrinen sammanfattas i följande Dumas'ska trosartikel: "Menniskan är dåraktig, det bör ej för henne fördöljas; hon, med en tillvaro, räckande från i dag till i morgon, vill, att hennes känslor skola vara i evighet! Af dessa är det en, den ljufvaste, men tillika ofrivilligaste och flygtigaste — man kallar den kärlek—, som har röst och vingar af en fågel. Så snart menniskan kommit öfver denna, spärrar hon den i en bur och säger till den: 'Nu skall du sjunga för mig så mycket mer och du skall ej flyga högre, än till min hand.' Sjelfviskhet! Antingen dör fågeln af brist på frihet och menniskan utropar: 'Hvarför dog den? Dess bur var ändå förgylld!' eller sjunger den så godt den förmår och menniskan går sina färde, sägande: 'Alltjämnt samma melodi—huru enformigt'!" — Alfred de Musset i sin ordning säger: "Jag känner dem, jag känner dessa intagande, gåtlika väsenden! Liten på mig, de tycka om att få 'sand i ögonen', och ju mer man kastar dit, dess mer spärra de upp dem, för att få rum med ännu mera." — De Maistre: "Qvinnorna önska, att man sysselsätter sig med dem; deras utmärkta, naturliga förstånd säger dem, att en helt vanlig fras, som blott tjenar mannen till förevändning att närma sig dem och inleda ett samspråk, är tusen gånger mera värd, än en af fåfänga in gifven, snillrik anmärkning eller till och med ett — hyllningsqväde. ' Och på ett annat ställe: "Det nu för tiden öfliga, dåliga skämtet rörande äktenskapets farligheter har till den grad uppskrämt en mängd godt folk, att en nygift liknar en person, som gjort ett fruktansvärdt fall, ehuru utan att dervid det ringaste skada sig, och som så förbluffats af på en gång förskräckelsen och tillfredsställelsen häröfver, att han nästan förefaller löjlig." — Elakare låter följande, af E. About gjorda, flygtiga utkast till teckningen af en modern salongsdam: "I nästan alla civiliserade land", säger han, "finnes en klass, som under namnet aristokrati skiljer sig från de öfriga. Inom detta, det menskliga samhällets hvarjehanda, hafva qvinnorna små, hvita händer, emedan de bära handskar och ej arbeta; matt ansigts-färg, emedan de ej utsätta sig för solskenet; sjukligt utseende och affallna anleten, emedan de vistas på baler alla fyra vintermånaderna igenom. Deraf följer, att 'distinktionen' är att söka i en matt teint, sjukligt utseende, ett par hvita händer och ett affallet ansigte. Rafaels jungfrur äro ej 'distinguerade' och Venus från Milo saknar likaledes distinktion." — I samma pipa blåser Théophile Gautier. "Det har

alltid förvånat mig", säger han, "att qvinnor, som hunnit tretio års ålder eller haft kopporna, icke kasta sig från första bästa torn." Vid ett annat tillfälle gör han den anmärkningen, att, "för qvinnan äro de romaner, hon sjelf 7gör?, intressantare än de, hon läser". — För att sätta kronan på det hela, lemna vi sista ordet åt Victor Hugo; det har följande lydelse: "O, höjd af försynens vishet! Den gifver hvar och en sin leksak: dockan åt barnet, barnet åt mannen, mannen åt qvinnan och qvinnan åt—djefvulen!"...

Fullkomligt i den riktning, som angifvits genom flera yttranden af betydande franska författare, är den undervisningsreform, för hvilken nu arbetas i Frankrike och som skall — genom qvinliga gymnasier —

åstadkomma en fullständig omgestaltning af det samhälle, i hvilket qvinnan är den styrande. Man börjar i Frankrike betrakta frågan om qvinnoundervisningen såsom en social-politisk angelägenhet af högsta vigt och en för de liberala institutionernas bestånd afgörande lifsfråga; också är afsigten med förevarande reform temligen påtaglig. Hitintills har vården om flickorna, från deras tionde år, öfvertagits af klosterskolan, och från denna återkomma de till sina familjer såsom förposter för den stridande kyrkan. De hedervärda lagstiftarna hafva till följd deraf sina värsta motståndare inom sina egna hem — i en makas eller dotters gestalt — och kunna de än ej i alla afseenden undandraga sig deras inflytande, så vilja de åtminstone befria kommande slägten från liknande olägenheter.

Mycket af intresse har redan förekommit under förhandlingarna om denna fråga. Så har reformens upphofsman, Camille Sée, betecknat det hittills rådande familjelifvet såsom rent af bedröfligt. (!) Äktenskapet, sade han, börjar med en moralisk och intellektuell skilsmessa de unga makarna emellan. Modern inplantar hos barnet sina egna fördommar och bibringar det en litterär föda, som förfäar det; det är härigenom hon gör clet i grund främmande för faderns ideer. Familjens enhet måste återställas, hustrun lefva i en äfven andlig gemenskap med mannen, och detta kan först blifva en verklighet, då staten tagit hennes uppfostran om händer. Frankrikes hela framtid innehålles i denna lag, ty en nations öden bero af dess qvinnor . . .

Skilnaden mellan det nya systemet och en uppfostran, såsom den här förut öfliga inom pensionnaten, faller af sig sjelf i ögonen. Här åsyftas en regelbunden undervisning i de humanistiska och reala facken, sådan den meddelas i mellanskolorna för gossar, och man utgår särskildt från deri synpunkt, att båda könen böra ställas i jämnbredd med hvarandra. Vid sidan af den behöriga hänsynen till lärjungarnas da-

nan de för det ena eller andra vetenskapliga kallet, spåras omisskänneligen äfven afsigten att vänja qvinnan vid ett metodiskt tänkande. En af de talare, som förordat förslaget, har, genom en lätt förklarlig tankeförbindelse, yttrat, att en sålunda uppfostrad och bildad qvinnas kärlek ej komme att förlora något af sin styrka, endast blifva så mycket mera upplyst. I hvad mån denna förutsägelse kommer att uppfyllas är ännu, och torde väl äfven under den närmaste framtiden blifva, för tidigt att söka afgöra. I alla händelser få fransmännen sjelfva se till, huru de finna sig till rätta med den klassiska qvinliga generation, som hos dem uppväxer; sannolikt är, att de folk, som härutinnan härma deras föredömme, ej blifva många, äfvensom att de gamla romarna och grekerna för de äkta männens myndighet innebära flera vådor, än Lour-des och alla dess vallfartshistorier.

Möjligheten af en sådan sakernas vändning ligger nära nog, derest man får fästa sig vid vittnesbördet

af en tysk kulturhistoriker. "Fransyskan", säger denne, "förtjenar de företräden, hon åtnjuter, ty hon är sedligt, som intellektuelt, fransmannen öfverlägsen; äregirig och, under en sansad yta, i högsta grad lidelsefull, klok i sitt handlingssätt, elegant till sitt yttre, af naturen utrustad med ett behag, det en härpå riktad uppfostran sorgfälligt utvecklat, framför allt karaktärsfast och viljestark, leder hon mannen, brodern, sonen, drif-

Landtflickor från Normandie.

ver honom framåt, jämnar hans vägar och tager i hans ställe de steg, som äro nödvändiga, men plågsamma — kort sagdt, tillkämpar honom hans ställning i verlden och är honom behjelplig att bibehålla den. Fransyskan är ännu den styrande i salongen, i ministeriernas byråer, i familjen, ja, i handeln, liksom fordom vid hofvet, och denna hennes framstående roll bidrager i sin mån att gifva det franska samfundslifvet, liksom staten, dess egendomliga riktning."

Det var Balzac, som uppfann den galanta frasen: "Hennes höghet qvinnan". Och en höghet är i sjelfva verket den unga flickan, som, från det ögonblick hon tager första steget inom sitt rike, behandlas såsom en drottning. Ingenting ådagalägger tydligare detta förhållande, än en blick på ali den ceremoniösa omständlighet, som åtföljer

en ung, den eleganta verlden tillhörande, parisiskas inträde i det äkta ståndet; och det må för den skull vara oss tillåtet att, med ledning af en i en fransk huvudstadstidning synlig skildring, införa våra läsarinnor i denna verld af doft och glans.

Giftermålen äro ej alltid, såsom man hos oss förmenar, räsonne-mangspartier, och ofta har äfven romanen sin andel i den förening, två unga varelser för lifvet ingå. Till första mötesplats väljes vanligen neutralt område, såsom till exempel en väninnas bostad, en konsert, en middag eller en religiös akt. På den tid, då ännu marskalkinnan Mac Mahon gaf sina fester i Elysé-palatset, var hon öfverlupen af ansökningar från invitationshungrande, hvilka såsom förevändning uppgåfvo ett tilltänkt parti; och den supplikant, som stödde sig på sådana grunder, kunde alltid vara viss att få sin önskan uppfylld. Teatrarna användas likaledes af vederbörande för nämnda ändamål; den eleganta verlden föredrager Operan, under det Opéra comique åtnjuter bourgeoisiens och från landsorten kommande resandes förtroende. Den unga damen ut-styres på bästa sätt, under det den manlige kandidaten tager plats i parterren. Kikaren börjar spela sin roll, och då den unge mannens känslor blifva honom öfvermäktiga, begifver han sig till den utkorades loge och låter der presentera sig. Följande dag framställer han sin önskan för hennes far, som i sin ordning meddelar den åt hustru och dotter; blir svaret derå gynnsamt, så inhändigar fästmön dagligen sin bukett och härmed vidtager "couren".

Dessa blomsterskänker kunna förtjena några ord för sig. Med afseende på dem gäller en föreskrift, välbekant för alla blomsterhandlare i den stora hufvudstaden. Buketten skall nämnligen på förlofningsdagen bestå af uteslutande hvita blommor och påföljande dag visa en svag dragning i rosa eller rödt, som derpå följande dagar småningom växer

i styrka, tills blommorna på sjelfva bröllopsdagen prunka i full purpur. Läsarinnan fattar utan svårighet den sinnrika hänsyftning, som innebäres i detta slags gåfvor, medelst hvilka gifvaren söker åskådliggöra sin, i den mån den efterlängtade dagen nalkas, allt mera glödande känsla. En fråga, som härvid osökt framställer sig, är emellertid den, huruvida ej denna skyldighet för vederbörande faller sig väl obeqväm, synnerligast der trolofningstiden kan räknas i åratal. Härpå kan svaras, att ifrågavarande bruk nästan uteslutande förekommer inom de kretsar, som till listan öfver sina sociala förmåner vanligen äfven kunna foga rikedom och inom hvilka tiden mellan trolofning och bröllop, om den också aldrig får understiga tre, sällan öfverskrider åtta veckor.

Vi återvända till skildringen af "kur"-tiden. Fästmannen mottages under denna dagligen af sin tillkommandes föräldrar på ett sätt, som hörde ban redan till familjen. Dagen efter undertecknandet af äktenskapskontraktet presenterar han sin fästmö en ring, som hos katolikerna oföränderligen följer ett fastställdt mönster och har en eller två perlor samt två diamanter; en annan, särdeles dyrbar, safir-, rubin- eller sma-ragdring lemnas först dagen före bröllopet åt bruden och bäres derefter beständigt. Buketterna bestå ofta af de mest sällsynta blommor och omgifvas med spetsar; användes i stället för sådana ett moireband, måste mottagarinnans namn vara broderadt på detta.

Vid ett giftermål inom de aristokratiska familjerna är påfven den förste, som erhåller notifikation derom; man utber sig hans välsignelse, och denna följer på sjelfva bröllopsdagen per telegraf. De, som äga bekantskaper inom furstliga och suveräna kretsar, aflåta till dem särskilda skrifvelser, och bruket fordrar härvid, att dessa skrifvelser, så framt adressaten vistas å samma ort som afsändaren, ej skickas med posten, utan med särskilda bud. Dessa högofficiella bref måste dessutom förses med afsändarens vapen eller monogram och få, äfven i händelse af sorg, aldrig förseglas med svart lack, enär den gammalfranska etiketten förbjuder detta i fråga om meddelanden till personer af kungligt blod. Der förhållandet till dessa högtstående personer är synnerligen förtroligt, uraktlåter aldrig brudens fader att muntligen frambära den glada nyheten. Derefter följa de särskilda besök, mor och dotter hafva att aflägga hos slägt och vänner; mågen medtages dock blott till de närmaste af de förra och till personer, dem familjen önskar uttryckligen betyga sin aktning.

I skildringen af ett giftermål inom det parisiska high life utgör brudens "utstyrsel" ett kapitel för sig. Visserligen har man, äfven på andra ställen, vid dylika tillfällen ej för vana att spara på styfvern, men

originell, som ifrågavarande utrustning allt igenom är, torde hithörande detaljer få anses för våra läsarinnor äga ett särskildt intresse. Vanligen åtföljes den unga damen till sitt nya kall af ett dussin fullständiga klädningar. Strumpor, skor, parasoller och hattar äro afpassade efter de respektive toaletterna, och alltsammans, inberäknadt linnet, representerar ett ungefärligt värde af femtio tusen francs. För att äfven nämna något om den unga fruns "intima" linne, så utgöres detta af det finaste batist och rent af eteriska spetsar. De silkesskjortor, man nyligen försökt bringa på modet, hafva ej vunnit bifall, om man undantager ett "fantasistycke": den blekröda eller turkosblåa peignoaren, öfversållad af hvita spetsar. Man begagnar sig af detta dyrbara plagg vid kylig väderlek, då det bäres öfver nattlinnet. De små morgonkapuschongerna af rosa-färgadt eller himmelsblått siden, kantadt med spetsar, torde synnerligt väl lämpa sig till ram kring den på så lysande sätt utrustade drottningens ungdomliga anlete.

Hvad beträffar näsdukarna, så varierar priset per dussin, då de äro afsedda för full gala, mellan sex hundra och ett tusen francs. En dylik pjes består af en nästan omärklig bit batist, garnerad med gammal-venetianska eller brabantska spetsar. Af de tolf dussinen strumpor äro tio dussin af silke, resten af skotskt lärft. Det är svårt för en icke invigd att bilda sig en föreställning om den smak och prakt, som slösats på dessa plagg, hvilka kunna vara svarta med flussbroderier, svarta med guldstoft, blåa med silfver, rosaröda med äkta perlor och så vidare.

Vi förbigå beskrifningen öfver de olika klädningarna, då dels dessa äro underkastade modets oupphörliga vexlingar, dels en sådan beskrifning skulle föra oss alldeles för långt in i detaljer, främmande för det egentliga syftet med dessa rader. Man har emellertid ej svårt att tro de franska "fackmännen" på deras ord, då de försäkra, att en dylik klädning är "en fläkt, en sky, ett stoff, egnadt att inspirera otaliga madrigaler".

Nu till brudgåfvorna. De nedläggas ej mer, såsom i den gamla goda tiden, i en med brokiga band och rosetter utsirad korg; denna "corbeille de mariage" är numera en allvarsam möbel och blott dess genre är gammal: ett skåp à la Marie-Antoinette. I denna möbel inlägger brudgummen en del skänker och dessutom en med guldmynt fylld börs, hvilkens innehåll dock är uteslutande afsedt för de fattiga. Den klassiska kaschmirschalen har numera ersatts af präktiga spets-klädningar, en hvit och en svart; för öfrigt förekomma ytterligare två till tre sidenklädningar och två fantasidrägter samt de af bruden sjelf beställda balkapporna och dylikt. Småsaker, som ej få fattas, äro:v

eleganta solfjädrar för den stora toaletten och enklare sådana för den mindre, luktflaskor, en sybehörsnecessär och en visitkortsväska. Äfven nipper måste, enligt gammal sed, förekomma i "korgen"; hedersrummet i detta afseende intages dock af ett gammalmodigt, sammetsklädt och med spetsar garneradt litet skrin, i hvilket förvaras synnerligt värdefulla presenter. Bruden finner här solfjädrar af måladt och med guld inlagdt elfenben, försedda med bilder à la Watteau, de der visserligen i en handvändning inviga henne i alla de koketteriets konstgrepp, af hvilka framfarna tiders förnäma damer betjenat sig; hon kan vidare kring sin nacke hänga den emaljerade kedja, som måhända en gång i tidén smyckat en prinsessas svanhals, och vid sin midja fästa en silfverkedja från Ludvig XIV:s sekel. Och vid denna kedja dingla rätt egendomliga föremål, såsom ett pennstift, en näpen flaska med hennes älsklingsparfym,- en sax, en liten spegel och ett ägg af silfver, innehållande poiirfre de riz. I en liten korg af Meissen-porslin lägges den sista bukett, hon mottagit som flicka. De stora vapenprydda handsklådorna äro hållna i matta färger, liksom vore de komna direkte ur farfars farmors gömmor. En teservis à la Louis XV är afsedd enkom "för madame"; på samma sätt de med hennes vapen märkta serveterna, hvilka skola tjenstgöra viel hennes frukost; detta är den så kallade "intima servisen". Här oumbärlig är slutligen någon kostbar relik, en kopp, en brosch eller en ring, som tillhört någon länge sedan afliden drottning, såsom till exempel Maria Leczinska eller Marie-Antoinette. Alla dessa effekter bära brudens vare sig vapen, monogram eller — infördt på senaste tiden — devis. Livad beträffar egentliga dyrbarheter, så är det brukligt, att här bifoga tvänne garnityr för

galatoaletten, ett ur med kedja, ett fantasismycke och ett gammalt dito, På sista tiden hafva i synnerhet perlor kommit på modet, och en sådan klenod kan ofta representera ett värde af fem hundra tusen francs och deröfver. Utom sistnämnda dyrbarheter, hvilka uteslutande förskrifva sig från brudgummen, får bruden äfven af slägtingar och vänner mottaga många och dyrbara gåfvor. Tilläggas må, att det förr vanliga, från England härstammande bruket att offentligen exponera såväl utstyrseln som gåf-"vorna, numera är af lagdt: bruden tackar hvarje gifvare särskildt och dermed nog. Vid bröllopet får hon för öfrigt ej bära andra prydnader, än dem, hon erhållit af sina föräldrar eller af brudgummen. Modern gifver henne alla sina egna fantasinipper, ofta äfven en del af sina - diamanter.

På sådant sätt uppstår och utvecklar sig det lysande prof på den mest förfinade lyx, som fått namn af ett "parisiskt bröllop". Den unga454

qvinnan är i sjelfva verket en drottning och såsom sådan värdig den Balzacska komplimangen: Hennes höghet qvinnan! Och efter det hon sålunda utträdt i verlden, kan hon väl återställa någon bråkdel af alla de galanterier, hon fått mottaga, men det är då -— allmosor blott åt de underlydande. Hyllningar och rökverk behöfver hon för öfrigt ej heller i det följande sakna, om man drager sig till minnes det faktum, att det

i Frankrike är qvinnan, som har makten och väl äfven — regerar.

* „ *

Öfvergången från den franska till den italienska qvinnan, med hvilken senare vi nu hafva att sysselsätta oss, är hvarken i etnografiskt eller geografiskt afseende oförmedlad. Den, som blott följer Medelhafs-kusten, från Liguriens littorale till det lefnadsglada och soliga södra Frankrike, skall knappt kunna märka, att skådeplatsen förändrats. Detta gäller emellertid blott gränsdistrikten. En annan verld är den, af hvilken vi omgifvas vid vårt inträde i de första stora städerna i Italien. Hvarken de modernt sociala företeelserna eller de fakta, dem historien meddelar oss, medgifva här någon jämnförelse mellan italienskt och franskt qvinno-lif. I historiskt afseende intressant är den iakttagelsen, att här, i hesperidernas soliga land, hemmet för en konstnärsverksamhet utan like, det paradis, der naturens skönhet i förening med invånarnas lyckliga lynne innebär idel uppfordringar till ett idealt lif—qvinnan af ålder på det sociala området haft så godt som ingen kallelse att fylla. Vi möta — undantagandes vid ett och annat af de små furstehofven — ingen enda qvinlig gestalt, som på något sätt afgörande ingripit i folkets och landets öde. Företeelser, sådana som Bartolomei-nattens dystra mediceiska eller den blott allt för bekanta Lucrezia Borgia eller Beatrice Cenci, utvisa, hurusom dö italienskor, hvilka haft makten i sin hand, användt denna, ej till att uppbygga, utan till att förstöra. Man har påstått, att nationens århundraden igenom fortsatta splittring i små stater bure skulden för denna, i de vesterländska kulturfolkens historia eljest osedda företeelse, och detta påstående må på sitt sätt vara berättigadt,, men kan alltid bemötas med den anmärkning, att den fordom rådande partikularismen inom stat och folk fördelaktigt inverkat på åtskilliga sidor af det sociala lifvet och för den skull ej bort omöjliggöra framträdandet äfven af imponerande qvinnogestalter.

Italien är emellertid rikt på ädla qvinnor, de der under vissa tidehvarf varit kulturlifvets, om än ej bärarinnor, dock ideala medelpunkter. Man ihågkomme blott skaldehofvet i Ferrara saint Delle' Roverernas kärleksförklarade lif i det däjliga Pesaro. Det var i denna slägts nu

öfvergifna palats, de ljufva tonfallen af herdespelet "Aminta99 flöto från Torquato Tassos läppar. Från det närbelägna Urbino kommo qvinliga, konst- och kärleksdruckna Mediceer, lyckobarn med solljusa löjen och brinnande håg för romantiska tidsfördrif. Blommande rosenbuskar skälfde vid mandolinernas klang, och det bleka månskenet sammanflöt med de hvita marmorbalustrader, invid hvilka dessa konstens unga väninnor försjunkit i drömmar. Och längre fram på natten stredo deras hviskningar ännu i det sista med sömnen, och i de skymmande gemaken, der guldfransade kuddar inbjödo till hvila, bortdog ljudet af någon dämpad kärlekssång. Det var som i en förtrollande, österländsk saga.

För det konstälskande lif, som rörde sig i Florens, Ferrara, Bologna, Pesaro och ännu andra städer, hade qvinnan utgjort medelpunkten. Alltid var det från en enstaka stående, ädel qvinnogestalt, det lifvande inflytandet utgick: så verkade på Dante Beatrice, på Rafael Fornarina, på Titian den okäijda "sköna", som återfinnes i denne mästares verk, på Boccaccio Maria af Neapel och på Tasso Leonora af Este. En litterär företeelse sådan som 99Decamerone" är betecknande för den ställning, den italienska qvinnan till och med under de mest glänsande epokerna intog. Man beundrade henne, man gaf vika för trollmakten af hennes sinliga behag och undanröjde alla hinder, som möjligen stodo i vägen för ett närmande till henne — men näppeligen torde väl dock någon på fullt allvar vilja i allt detta se ett bevis på qvinnornas öfverlägsna ställning i socialt afseende. De qvinnor, hvilka på landets största skalder och konstnärer utöfvade ett så lyckligt inflytande, voro företeelser af helt och hållet individuelt slag; och långt ifrån att de skulle varit bärarinnor af de olika konstepokerna, uppburos de fastmer sjelfva af dessa. De voro inga typer, utan från massan af det öfriga folket afsöndrade individualiteter. För mängden var och förblef qvinnan ett medel för materielt tidsfördrif, ej en gång omgifvet af det om en mera ideal uppfattning vittnande skimmer, som eljest så synbart framblickar ur den italienska: litteraturen.

Ännu i dag tänker och talar gemene man temligen missfirmligt om könet. Så- heter det: 99Chi ha moglie, ha doglie" — "Den hustru har, han illa far" ; eller 99 Tre figlie e uria madre, quatro diavoli per un padre"—"Tre döttrar och en mor, fyra djeflar för en far", eller 99La donna è c orne la c as tagna, de fuori è leila, e dentro è la ma g agna99 — "Qvinnan, som kastanjen, vacker utanpå, inuti står ingenting att få." Italienaren säger vidare: "Den ogifta qvinnan har sju händer och en tunsra; den <rifta siu tundror och en hand." Med kännedom om sina456

landsmaninnors talträngdhet, håller han också före, att "två qvinnor och en gås äro så godt som ett helt torg". Den, som ej kan föreställa sig en italiensk älskare under annan form, än den typiska, med den vekt ljudande mandolinen i händer, clen skall måhända med någon förvåning erfara, att dessa fingrar duga till annat, än blotta knäppar på strängarna; ett ordspråk säger nämnligen: "Donne, asini e noci vogliono le mani atroci" — "Nöt, åsna och qvinna böra hårda händer finna." Så väl, som någon annan dödlig, vet vår italienare, att kärleken tarfvar sina offer och ger derför det rådet: " Chi non lia danar i, non faccia alf amore ' — "Den, som ej har pengar, bör låta kärleken fara." Ja, han förstiger sig ända till clet djerfva påståendet, att "allting kommer från Gud, så när som på qvinnan". Med hån utbrister han om de giftaslystna flickorna: "De hafva knappt hunnit födas och redan se vi dem gifta", men skonar ej heller den äkta mannen, om hvilken clet helt lakoniskt heter: "Gift man — fågel i buren". Har emellertid skämtarens egen timme slagit, så är han undergifven och beredd på allt, ty "vid hästköp och giftas bör du sluta ögonen till och anbefalla dig åt himmelen". Och så kommer äktenskapet med sina vedervärdigheter, ty "qvinnorna äro sjuka — tretton månader af året" och "då kärleken gått, är det eländet som kommer", och så vidare.

På clet stora hela var och är italienskan, i hvilken del af landet hon än må hafva sett dagen, af öfvervägande passiv natur. En modern italiensk flicka är den mest uppoffrande varelse i verlden. I allmänhet af ett temligen jämnt sinnelag, är hon stark i känslan, utan att denna egenskap förhöjes genom makten af något sedlighetens inflytande. Hon är helt och hållet clen ögonblickliga ingifvelsens barn. Sin egentliga styrka har hon i reflektionen, och hennes tankeverlds alla trådar sammanlöpa i hennes hjerta, hvars port ögonblickligen upplåtes för det magiska ordet "Amore'. Hvad man hos henne framför allt saknar, är det ytterligheternas välde, som hos andra sydländskor plägar vara så bestämmande för den qvinliga karaktären. Energi är något för henne nästan lika så främmande, som clen moraliska kraften att försaka. Det kan derför knappast väcka vår förvåning, att Italiens historia, såsom vi redan påpekat, är så fattig på heroiska, liksom fromt milda gestalter. Italien har hvarken frambragt någon Jeanne d'Arc eller någon Elisabet af Thüringen; dess skönheter voro allt för känsliga för kronans tryck och lifvet syntes dem allt för skönt att bortkasta för en tragisk sjelf-uppoffrings skull. Den solklara himmel, som meddelat italienskans fantasi något af sin egen eld, förslappar på samma gång de fjedrar, hvilka skulle drifva henne till sjelfständighetens mål. Passiviteten i hennes—

karaktär alstrar »drag, hvilka taga sig mindre fördelaktigt ut; så en viss tankens tröghet, en brist på lefvande intresse för kulturlifvets företeelser och ej minst den till ordspråk vordna ringaktning för bildning och arbete, som på ett italienskt hem trycker en sådan vantrefnadens pregel. Af denna ringaktning följa nämnligen brist på ordnings- och renlighets-sinne, på regelbundenhet i lefnadssätt och på en själ och hjerta lifvande omvexling i det dagliga lifvets sysselsättningar. Ingenting kan vara outhärdligare, än det italienska familjelifvets tröstlösa enformighet. Härtill

Romerska qvinnor.

sälla sig stundom äfven underlåtenhetssynder i rent sedligt afseende och uppgåendet i en naivete utan gränser, men som naturligtvis i sjelfva verket gör skäl för allt annat än detta namn. För öfrigt kunna äfven på historisk botten uppvisas många sorgliga prof på italienskans karaktärssvaghet och lättleddhet. I Venedig voro qvinnorna under sjuttonde och adertonde århundradena nästan uteslutande verktyg åt i dogepalatset sysslande, politiska ränkmakare, på samma sätt som qvinnorna i det påfliga Rom läto bruka sig till intriger samt till och med mord-

gerningar. Det skulle vara der, en qvinna småningom kunde utvecklas till ett vidunder, likt det, som bar namnet Lucrezia Borgia! Karnevalen i Venedig, så ofta anförd såsom typ för ett folknöje af äkta skrot och korn, var i sjelfva verket blott ett medel för intrigen. Furstar nedstego från sina marmorsalar, för att blanda sig i folkhvimlet, och säkert var det mera politik, än längtan efter nöjen, som dref dem härtill. Under det den ena sköna fågeln bortjollrade sin tid i galanta damers bu-doarer, träffades den andra af den legda dolken i ett senatoriskt praktgemak. Man har svårt att föreställa sig en venetiansk statsintrig för ett eller annat århundrade sedan, utan en apparat af förklädda bravi, maskerade spioner, bödlar i qvinlig domino och förräderskor i frasande pagedrägter. Det förderfbringande i qvinligt sidoinflytande på offentliga angelägenheter har i Venedig allt igenom på det otvätydigaste och mest tragiska sätt gifvit sig till känna. Man erinre sig blott de med fanatiskt raseri utkämpade familjefejderna under dogen Pietro Tradonico, som fann sitt blodiga slut under väg till kyrkan San Zaccaria. Sedermera kom Pietro III Candiano och med honom det beryktade brud-rofvet. Under Memno upplätos nya fält för kabalen, och efter det Rimi-ero Zeno tillträdt dogevärdigheten, inbröto liderliga sångare och deras högt uppsatta beskyddarinnor med sin fräcka kärlekskult i familjelifvets drömlika stillhet. Familjerna Foscari och Loredano lågo i strid med hvarandra; patricier och senatorer spunno intrigens trådar, men den hufvudsakliga andelen i dem hade åter igen qvinnan. De förnäma ynglingarna lockades af förklädda pager ur palatsen till lustfärder med pagernas herrskarinnor, från hvilka de aldrig återvände. Men än värre tider kommo. De blänkande dukater, dem Giovanni Dandolo först låtit slå, voro i händerna på genueser, greker och turkar, och patricierna fingo suga ramarna. Inga diamantdiadem mer i böljande lockar, inga gyllene smycken kring marmorhvita handleder — armodet grinade genom de ornamentprydda bågfönstren och kärleken blef fal. Antonio Grimani sålde sina äreställen blott åt vederhäftiga personer; der en ärelysten qvinna önskade sin makes befordan till något sådant, hade hon blott att vända sig till den rike grannconten. Messalinas härmerskor hade slappats i sin energi; stiletten rostade i sin silfverslicla och patriciskorna förbyttes i lättvunna "gondolnymfer".

Det skulle emellertid vara en orättvisa, att på grund af nu skisserade förhållanden i sjuttonde och adertonde århundradenas Venedig afkunna en gemensam dom öfver alla Italiens qvinnor. Bland dem funnos många, som ej ägde några anlag för politiken, och då de i sådant fall — såsom alltid i det sköna Italien — socialt hade litet eller intet anseende,

kastade de sig in på det ideella området. Gent emot den tröghet i tänkandet, som vidlåder Italiens med oss samtida qvinnoverld, förefaller föregående århundradens stora rikedom på lärda qvinnor verkligt öfverraskande. Bland dessa nämna vi Helena Lucrezia af familjen Cornaro-Piscogia, som förvärfvade sig doktorsvärdigheten vid

universitetet i Padua 1678 — således två århundraden före våra moderna qvinliga lärda. Ett århundrade efter henne lyste Laura Bassi (död 1778), måhända den kunskapsrikaste af alla Italiens qvinnor. Hon tillhörde i ordets egentliga mening' de lärda och beklädde vid universitetet i Bologna en lärostol i de fysisk-medicinska vetenskaperna. Berömda äro vidare Maria Amoretti såsom jurist och Luisa Cicci såsom skaldinna. För öfrigt förtjenar särskildt påpekas den omständighet, att det blott var öfre Italiens qvinnor, som utmärkte sig genom en sådan andens rörlighet, medan inom landets öfriga del det ideella området förblef fullkomligt främmande för könet. Det var åter partikularismen, som här kom till genombrott, liksom den beherrskade alla samhällsförhållanden; och att dessa äfven i sedligt afseende lemnade mycket öfrigt att önska, inses bäst af det lättfärdiga lif, som fördes i de venetianska salongerna, under det eldsjälen Byron i dessa var lejonet. Den "italienska Staëls", sig-nora Abrizzis rykte visar sig, på närmare håll betraktadt, lysa med lånadt ljus och öfverskyler ej en Segatis eller Guicciolis tygellösa lefverne, men ännu mindre den omständighet, att Byron i sin gästväns hus afgjordt uppträdde och äfven erkändes såsom uppvaktare hos dennes maka. Detta skedde i andra årtiondet af vårt århundrade. Sedan dess hafva på det politiska området stora hvälfningar inträffat. Att samhället äfven på sedligt område skulle gjort några mera betydande framsteg, torde dock svårligen kunna påstås, hvarmed vi emellertid ej vilja hafva sagt, att detta samhälle skulle sammanhållas af hvarje annat kitt, än det sedliga. Hvad vi i synnerhet afse, är könets höjande i andligt afseende, sträfvandet för dess myndigblifvande och för dess införlifvande, i hvarje form och gestalt, med den moderna kulturen. Hafva dessa sträfvanden krönts med framgång, då skall äfven qvinnans individualisation inträda, den förra partikularismen försvinna och hon inom kort känna sig vara förmer, än blott en stundens lockande leksak eller det, om ock eftersökta, medlet för ett flygtigt sinnesrus^

% Sydöstra Enropa.

Albaneserna: Deras rum inom de europeiska folkens familj. — Primitivt familjelif.— Ovärdig behandling af qvinnokönet. — Blodshämndens upplösande inverkan på familjeförhållandena. — Den albanesiska qvinnans yttre företeelse. — Hemmet. — Grekinnan: Allmänna anmärkningar och karaktäristiker. — Den egentliga hellenskan. — Andra typer. — Drag ur det grekiska qvinnolifvet. — Trolofnings-och bröllopsbruk. — Perotiskan oeli egenheterna i Levantens fashionabla lif. — Rumanskan: Hvarjehanda vrångbilder. — Det konservativa boj ar väsendet. — Yppighet och lyx i det dagliga lifvet. — Kontraster. — En tummelplats för den fina verlden. — Landtfolket i Rumänien. — Bondqvinnornas poetiska anlag. — "Dragika" och "Papaluga". — Magyariskan: Hennes inre ocli yttre företräden.— Karaktäristiker. — En intagande bild. — Qvinnan af folket. — Bröllopsbruk.

en folkgrupp, till hvilken vi nu vända oss, omfattar de element, som upptaga Balkan-halfön och de så kallade Donau-fursten-dömmena, äfvensofri magyarerna, hvilka, till följd af den undantagsställning, de i etniskt afseende intaga, kommit att stå utanför hvarje annan större komplex af nationaliteter inom Europa. De osmaniska turkarna, hvilka i geografiskt afseende äfvenledes tillhöra det sålunda utstakade området, hafva vi, då flertalet af dem bebo stamlandet, Ana-tolien, upptagit till behandling redan i detta arbetes första afdelning, och på samma grund förvisa vi sydslaverna, såsom hörande till den stora slaviska familjen, till det kapitel, som afhandlar denna. De skildringar, hvilka här ifrågakomma, inskränka sig således till albaneser, greker, rumäner och magyarer.

Albaneserna eller arnauterna (sjelfva kalla de sig schkipetarer) äro ett på Balkan-halfön infödt folk. På alla sidor omkring dem hafva folk af olika raser nedsatt sig, för att åter undanträngas af andra eller på annat sätt försvinna. Blott albaneserna, afkomlingar af de byzantinska "arvaniti" och sannolikt äfven af den stam, af hvilken den makedoniske Alexander bildade sina kärntrupper, hafva, likt ett erratiskt block på Balkan-halföns högsta tinnar — höglandet närmast Drin —, bibehållit sigS YDÖ S TRÅ EUROPA. 4Q±

fasta och orubbliga. Albanesernas språk kan ej liknas viel något af de lefvande idiomen, och dess karaktär bidrager väsentligen till det erkännande, de förvärfvat, såsom ett från urminnes tid för sig bestående, på den illyriska halfön infödt folk. Trots denna sin höga ålder, stå albaneserna än i dag på den inom europeiskt område lägsta förekommande kulturgrad. Alla civilisationens medel och resultat hafva hittilldags för dem befunnits

obegripliga eller öfverflödiga; de känna inga lagar, blott traditioner, och ingen stat, blott den urgamla stamindelningen. Lika litet förstå de sig på rätt och orätt i vår mening och kunna i detta afseende ej jämnföras ens med osmanerna; tillåtet är, enligt deras åsigt, allt, hvarifrån ingen med fysiska medel kan hindra dem. Härigenom låter förklara sig, att näfrätt och blodshämnd i Albanien intagit såväl de allmänna, som de för krigföringen gällande lagarnas ställe. Allt sammanlagdt, är albanesen — såsom G. von Gyurkovics säger — "herde, krigsman och röfvare"; jordbruk bedrifver han blott till husbehof.

Ett på detta sätt artadt samhälle har naturligtvis äfven i socialt afseende ej annat, än nedslående förhållanden att framvisa. Albanesernas familjelif företer i sjelfva verket sidor, hvilka knappast på de mera hyfsade områdena inom Asien och Afrika skulle vara på sitt ställe och allra minst äro det i Europa. Qvinnorna befinna sig i sedligt afseende så lågt, att deras i sanning om slafvinnors erinrande ställning förekommer dem såsom den naturligaste i verlden; ett mildare behandlingssätt skulle af dem helt enkelt tydas såsom en svaghet hos deras herrar. Tidigt, ofta vid tolf års ålder, böjda under äktenskapets ok, som dessa qvinnor äro, gestaltar sig deras lif som en fortlöpande kedja af förödmjukelser och kränkningar, till hvilka sidostycken ej stå att uppvisa hos något annat europeiskt folk. Von Hahn har af en dylik tillvaro lemnat en noggrann skildring, den vi ej kunna underlåta att här i korthet meddela. Den nygifta hustrun måste erkänna mannen såsom sin oinskränkte herre, l f hvilken hon efter godtycke kan handgripligen tuktas samt till och med vid ringaste förseelse och mot erläggande af en genom bruket bestämd summa köras ur hemmet. Hon får ingenting företaga sig utan hans tillåtelse. Men äfven sina svärföräldrar måste hon bemöta med största ödmjukhet och uppmärksamhet, ty dessas myndighet sträcker sig, till följd af mannens ungdom, gemenligen så långt, att till och med svärmodern, mot dennes vilja, kan bortskicka henne från hemmet eller qvarhålla henne deri. Hennes älskvärda tjenstaktighet mot de gamla går så långt, att hon beledsagar dem till deras sofställe och stannar vid bädden, ända tills hon erhållit tillstånd att aflägsna sig. Det anses stridande mot ali anständighet, om hon undèr det första462

året af sitt äktenskap, ja, före födelsen af det första barnet, i svärföräldrarnas eller någon annans närvaro öppnar munnen till samtal. Hon får ej en gång nämna sin make vid namn och drager sig ofta för att ropa eller samtalsvis beröra andra personer med samma namn. Sällsamt är det bruk, enligt hvilket hon, liksom vore det ej nog med den ödmjukhet, hon i öfrigt ådagalägger, äfven måste kyssa hvarje mötande person, hvem det nu må vara, på handen. Äldre qvinnor får hon ej kalla annat än "herrskarinna", liksom hon måste gifva "herre"-titeln åt äfven de omognaste pojkar.

Albanesen vet ännu mindre, än osmanen, hvad "kärlek" är. Vanligtvis förvärfvas hustrun genom köp, och enär hon ej medför någon hemgift, ej en gång det allra nödvändigaste i utstyrselsväg, så tror han sig redan på grund af detta förhållande kunna betrakta henne som sin slafvinna. Då folket i religiöst afseende är deladt i tvänne läger eller kristna och muhammedaner, af hvilka de förra åter kunna tillhöra antingen den romersk-katolska eller den grekisk-österländska konfessionen, inses lätt, att samma sedvänjor ej kunna vara rådande öfver hela landet. De nordliga, till större delen katolska, bergsstammarna begå synnerligt gerna qvinnorof, då detta sätt att skaffa sig hustru mest tilltalar deras krigiska böjelser. Som rofvet oftast tillhör en muhammedansk familj, så har emellertid en dylik enlevering, på grund af blodshämndens här gällande rätt, i sitt följe en del oangenäma förklaringar med kandschar och arnautka. En besynnerlig trolofning, som får sin krydda af blodsutgjutelse! I norra Albanien äro tillika familjebanden vida stramare, man kunde säga mera patriarkaliska, än i det södra, der till exempel ålderdommen med så liten ceremoni, som möjligt, bemötes af de unga sprakfålarna i fustanell. Blodshämnden, medelst hvilken uppstående tvister så väl och grundligt lösas, att hela generationer på en gång hotas af clet mordiska stålet och hvars fasor sträcka sig genom åratal, uppträder inom äktenskapet under den skärpta form, att brott mot den äkta troheten ej får förlåtas. Den man, hvilkens ära genom ett sådant blifvit kränkt, äger upprätta den genom att — alldeles så, som den yngre Dumas vill hafva det — ögonblickligen nedskjuta såväl sin hustru, som hennes älskare. Såsom hämnare af familjens ära kan äfven den brottsligas broder eller annan manlig anförvandt uppträda — clet enda fall, i hvilket för henne gifves någon möjlighet af nåd. För öfrigt utveckla här qvinnorna ofta samma råhet och krigiska energi, som männen. De stå ej sällan, helst der stamintressena eller

politiken hafva sitt ord med i laget, bakom blodshämnarnas våldsbragder, och farmodern till miridi-ternas nuvarande furste nedsköt sin svärdotter utan annat skäl, än det,SYDÖSTRA E UROPA.

463*

att hennes äktenskap ej blifvit välsignadt med barn. Miriditerna bekänna sig nämnligen till katolicismen och Eib Do da (den äldre), som tarfvade en legitim arfvinge, skulle, äfven om han skilt sig från sin hustru, ej kunnat ingå något nytt äktenskap.

Dessa och liknande tilldragelser torde ådagalägga, huru litet man kan tala om något familjelif, efter våra begrepp, hos albaneserna. Blodshämnden utrotar hela familjer, hela stammar, och till och med den fredligaste familj kan, genom mordlusten hos någon dess medlem, bringas till tiggarstafven eller störtas i elände och förtviflan. Mången öfverdådig sälle begår en mordgerning af intet annat skäl, än för att i förderfvet draga någon välmående anförvandt, hvilkens blod han ej sjelf vågar utgjuta. Den mördades familj är för öfrigt ej blott berättigad, utan äfven på visst sätt förpligtad, att på lika sätt vedergälla mördaren eller dennes familj. Vedergällningsrätten tillkommer alltid offrets närmaste slägting, och är den skyldige ej åtkomlig, hvilket ofta inträffar, i det den på sådant sätt hotade plägar rädda sig genom flykten, så kominer ordningen till mördarens närmaste (oftast naturligtvis alldeles oskyldige) anförvandt. Då dessa gräsligheter således kunna växa ut till en ändlös kedja, kan man föreställa sig, huru pass mycket af tillvarelsens glädje i allmänhet faller på en albanesisk familjs lott.

De albanesiska qvinnorna äga sällan några yttre företräden. I bergsdistrikten äro de groft byggda och deras anleten hafva hårda, manfiga drag. I södra delen af landet kommer den grekiska typen här och der till genombrott, men äfven här äro qvinnorna i allmänhet fula. Deras drägt rättar sig mycket efter de olika distrikten och företer för den skull stor omvexling i detaljerna. De hufvudsakliga plaggen, hvilka öfverallt förblifva sig lika, utgöras af en lång öfverklädning med gördel och utan ärmar, bröstlapp och en kort, ofta rikt guldbroderad, jacka; hufvudet betäckes af en fez eller lös cluk, under hvilken glittra de i håret såsom prydnad anbragta kedjorna af uppträdda mynt.

Nedtryckt af husliga omsorger, missaktad och på köpet utsatt för ständiga faror, en följd af blodshämnden, som kan tillintetgöra hennes hem och sprida hennes familj åt alla väderstreck, tillbringar albanesiskan sitt bedröfliga lif till större delen inom sin hydda. Denna är uppförd af sten och har en öfvervåning, som bebos af familjen, medan jordvåningen innehåller förrådsboden eller stallet. Inom denna boning sitter lion dagen om vid sin väfstol eller sin korgflätning. Drager hennes man ut i striden, så följer hon honom, bortbär de sårade och framskaffar ammunition eller vatten. Omsorgen för barnens uppfostran tynger henne ej, och redan vid tjugo år är hon — då en vissnad matrona —4 66

SYDÖSTRA BI/ROPA.

förvandlad till ett husets öfverflödiga inventarium. Den enda gärd af ömhet, för hvilken hon är föremål, egnas henne — då hon redan ligger på bår.

Vida rikare på omvexling och intresse gestaltar sig qvinnolifvet hos grekerna, Balkan-halföns inom kulturens historia mest framstående folk. Som bekant, är det en vansklig sak, att hafva en namnkunnig man till far. I fråga om innehafvaren af ett berömdt namn plägar gemenligen den andliga måttstock, med hvilken han mätes, vara tilltagen efter någon af de lysande förfädren, och skulle dessas anspråkslöst begåfvade, men också med anspråkslöshet begåfvade, ättling ej befinnas motsvara de högstämda förväntningarna, så brytes stafven öfver honom, utan allt afseende derpå, att han kan vara en i det borgerliga lifvet ganska duglig medelmåtta. Verlden har nu en gång för alla lefvat sig in i vissa föreställningar och offrar ytterst ogerna dessa sina illusioner; finner den dem ej uppfyllda, så rynkar den föraktligt på näsan och utbrister: "Hvilket bedröfligt missförhållande!"

Såsom med individerna, går det ock med folken. Särskildt illa deran äro de, vid hvilka fästa sig högt klassiska minnen; ty ett visst slags forskare spjernar med sällsynt halsstarrighet emot i fråga om hvarje vexling inom kretsen af företeelser och envisas att städse betrakta folken blott i ljuset af deras respektive glansperioder. Sällan är emellertid denna belysning fullt tillförlitlig; också ser stångpiskeuppfattningen — och det gifves en sådan

äfven på det klassiska området — sakerna helt annorlunda, än hvad den, enligt sina teoretiska förutsättningar, borde göra. Att två till tre tusen år fullt förslå att omskapa en hel verld, är något, som ej kommer denna uppfattning vid, då klassicitetens målsman är oförbränne-ligt konservativ. För intet folk har emellertid detta förhållande visat sig så olycksbringande, som för nygrekerna, hvilkas hellenska härkomst, såsom bekant, af den lärde fragmentisten J. Ph. Fallmerayer helt enkelt förnekas. Hafva än nyare språkforskare (deribland den framstående F. Miklosich) på öfvertygande sätt ådagalagt den grofva villfarelsen i antagandet, att slavernas invasioner skulle medfört sitt inflytande på det grekiska språket, så förblifver dock deras uppträdande, hvad den stora allmänheten beträffar, af ganska tvifvelaktigt värde, då nämnda allmänhet litet bekymrar sig om lärda undersökningar och dessas resultat i de fall, der vedertagna fördommar och det lifliga intrycket af för ögonen varande förhållanden bestämmande inverka på de föreställningar, den i saken bildar sig. Efter det att den filhellenska yrsel, som för någotSYDÖSTRA EUROPA.

mer än ett halft århundrade sedan med styrkan af en naturkraft bemäktigat sig hela den civiliserade verlden, småningom hunnit förflygtigas, måste man snart inför sig sjelf framkomma med den förödmjukande bekännelsen, att en bornerad skolvishet och professorlig idealism här ej så litet skjutit öfver målet. Man hade svärmat för de ädla epigonerna till en Epaminondas och Pelopidas och fann ett urartadt, genom träl-dommen förnedradt slägte; man hade låtit bedåra sig af det en Apelles» Pindaros och Praxiteles omgifvande skimret och såg allt för sent det kimmeriska mörker, som omhöljde land och folk. Visserligen kunde

Argos. Korinth. Sparta.

Grekiska typer.

man äfven i det följande ej förneka det efter frihet sträfvande och med framstående krigiska dygder utrustade grekiska folket sin aktning; men på nära håll betraktad öfvergick dock dess prisade tapperhet vid snart sagdt alla tillfällen till omensklig grymhet, - och jämnför man i detta afseende grekerna med deras förtryckare, turkarna, så kommer man oundvikligen till den slutsats, att båda motståndarna voro hvarandra värdiga.

Sedan dess har emellertid, som sagdt, ett halft århundrade förflutit och civilisationen långsamt, men oaflåtligt, låtit sina välsignelser nedflöda äfven öfver Hellas. De klassiska gestalterna kunna ej mera återfinnas

och lika litet återuppväckas, ty andra tider skapa äfven andra menniskor; och våra dagars greker äro hvarken mer eller mindre, än produkten af på en gång sin egen half barbariska forntid och den vester-ländska odlingens inflytelser. Det vore dock en afgjord orättvisa att stämpla detta förhållande såsom ett bedröfligt, ty vårt moderna kulturlif står ej att förlika med de klassiska reminiscenser, i hvilka vissa teoretiker inhölja sig och föremålen för sina betraktelser, sålunda fallande ur den ena anakronismen i den andra. Men äfven hos grekerna låter sig den samfällda företeelsen af en infödd half kultur och ett främmande civilisatoriskt inflytande bäst bedömma der, hvarest just denna företeelse framkallar de mest omedelbara verkningarna — i familjen således, hvilkens medelpunkt, här såsom öfverallt i verlden, qvinnan är.

Den, som vill bilda sig en sjelfständig och med verkligheten öfverensstämmande åsigt om Greklands qvinnor, bör framför allt taga sig till vara för uppställandet, med afseende på dem, af någon allmän typ-En är "hellenskan" eller konungarikets invånarinna, en annan öarnas grekinna, och ännu en annan, slutligen, den förnäma representanten af den qvinliga verld, som på Pera, de kristnas stadsdel vid Gyllene hornet, trycker en så egendomlig social pregel. Fastlandets grekinna står i sedligt afsende jämnförelvis högst. Hon känner tyngden af en för det mesta ganska sträng och ej mindre svartsjuk makes hand och fogar sig villigt i ett stundom till och med tyranniskt husligt regemente. Någon ersättning för denna sin tryckta ställning finner hon i de bullrande och talrika lustbarheter, åt hvilka nordgreken med sällspord lidelse öfverlåter sig. Peloponnesiskan åtnjuter betydligt större frihet, än hennes syster på fasta landet. Hon har mindre, än denna, känning af äktenskapets, ok, och till

följd af den allmänt rådande älskvärdheten i umgänget samt den fina ton, som utmärker peloponnesiern, tynga ej heller hvardagslifvets-omsorger qvinnorna här som på förstnämnda trakt. Den märkbaraste skilnaden besticker sig dock deri, att en peloponnesisk familj så snart som möjligt skickar sina barn till utlandet, medan nordgreken, exempelvis, athenaren, håller familjen strängt tillsammans, i ändamål att för dess. medlemmar bana väg till förmögenhet och rang inom hemlandet. Lösast äro familjebanden på de grekiska öarna. Här lefver ett under ständig kamp med menniskorna och elementen uppvuxet, härdigt slägte, som till följd af hembygdens tillgängliga läge tidigt nödgats underkasta sig hemsökelserna och fasorna af talrika krig. Af samma orsak var det äfven, ögrekerna tidigast bland alla sina landsmän med öfriga europeer öppnade förbindelser, hvilka ända intill våra dagar utöfvat det mest. välgörande inflytande. Öarnas grekinna är vida stoltare än fasta landets;

af lifligt temperament och från barndommen utsatt för främmande inflytelser, som hon är, utvecklar sig hennes karaktär till betydligt större sjelfständighet och hennes sträfvanden genombryta stundom till och med familjelifvets trånga krets. Så äro till exempel joniskorna kända både för sin kärlek till musiken och sin större rörlighet på det andliga området. Inom öarnas större städer har emellertid under tidens lopp utvecklat sig ett socialt lif af den egendomliga lokalfärg, som vi skulle kunna kalla den specifikt "perotiska", hvilket vill säga, att clet har att uppvisa nästan alla de förvrängningar af Europas fashionabla och kulturlif, som komma till uttryck inom den förnäma grekiska och levantinska societeten i Pera. Genom sistnämnda omständighet blir tillika perotiskan en typ för sig, den vi här nedanför ytterligare skola flygtigt skissera.

I öfverensstämmelse med den ovedersägliga grundsats, att qvinnans sociala ställning är bestämmande för graden af det sedliga värdet hos det samhälle eller folk, till hvilket hon hör, kunna vi, till följd af grekin-nans, trots de berömvärda sträfvanden till högre kultur, hvilka i hennes hemland kommit till genombrott, ej annat än tills vidare sätta detta hennes land i linie med österlandet, liksom hon sjelf står med dettas qvinnor. Jämnförelsevis bättre hållen än sydslaviskan och turkinnan och vida höjd öfver sin stamförvandt albanesiskan, spelar .hon dock ej främsta rollen inom sin familj; det är mannen, denna roll tillkommer. Han är hennes "herre", och inför husfolket kallar hon honom aldrig annat än "vår herrskare". Rent orientaliskt är det bruk, enligt hvilket hon måste passa upp på honom under hans måltider. Naturligtvis är det här qvinnan af folket, vi hafva för ögonen. Denna till vana blifna tjenstvillighet går så långt, att husmodern oombedd räcker sin man tändstickan eller eldkolet till hvarje cigarrett, han påtänder. I norra Grekland, der landtfolket städse varit af ett krigiskt kynne och der hvarje boning liknar en arsenal i smått, åligger det äfven qvinnorna att hålla vapnen i skick. A andra sidan har i Grekland den barnsliga, syskon-och föräldrakärleken utvecklat sig till större höjd, än måhända inom hvarje annat land, och ingenting kan på främlingen göra ett mera välgörande intryck — vid sidan af den patriarkaliska enkelhet i seder, af hvilken han här i öfrigt omgifves —, än åsynen af den helgd, i hvilken familjebanden hållas. I Grekland finnas inga nödlidande enkor. Sonen betraktar såsom sin pligt att underhålla sin mor, och kan han det ej, så finnes alltid någon annan slägting, som öfvertager denna omsorg; — i det högciviliserade Europa har, som bekant, "den kära slägten" sin särskilda historia. Rörande är äfven den här förekommande sjelfförsakelsen hos

bröder, så länge deras systrar ännu äro ogifta. Först efter det dessa senare fått sätta foten under eget bord, blifva de förra betänkta på att göra sammaledes, och vid den utveckling, familjesinnet hos grekerna hunnit, förstås lätt, att detta är ett steg, för hvilket ingen ung man bäfvar tillbaka. Härmed i sammanhang står äfven den omständighet, att man i Grekland träffar så få ogifta qvinnor; der sådana finnas, hafva de säkerligen ännu ej uppnått giftvuxen ålder; gamla mör äro nästan lika så sällsynta, som — tjugoåriga ungkarlar.

På det stora hela vidlådes Greklands qvinliga verld af en viss kälkborgerligt^. Visserligen äro dess medlemmar alla, så godt som utan undantag, sköna och behagliga — särskildt gäller detta de blåögda peloponnesiskorna vid Taygetos, hvilkas gyllene lockars flöde, efter att hafva frigjort sig från hufvudklädet med dess guldgula mönster på blå botten, så pittoreskt nedsvallar på den hvita drägten —, men dessa älskvärda varelser äro derjämte skygga

som gaseller; knappt låta de beveka sig, att för den främmande gästen föredraga några af sina melankoliska, för det mesta i näston afsjungna, men genom rik och varm känsla utmärkta, folkvisor. I detta afseende skilja de sig väsentligen från sina systrar längre vester ut, italienskorna och spanskorna, hvilkas naiva sjelfsvåld och skälmska glädtighet så ofta utgjort hufvudtemat i resebref af författare, hvilka gjort studiet af qvinnan till sin specialitet. Äfven i denna grekinnornas nästan tafatta skygghet torde inflytandet af österländsk sed och lifsåskådning vara att spåra. Der europeisk inverkan mindre gjort sig gällande, träder likaledes oriental-ismen i dagen under mer än ett skede af äfven de unga flickornas lefnadslopp. Dessa — liksom qvinnorna i allmänhet — hållas så stängda inom hemmets fyra väggar, att på något närmande mellan dem och det motsatta könets ungdom knappast är att tänka. Romantiken, hvilken, som bekant, till och med i det öfriga, så nyktra Europa ofta drager ett tvärstreck öfver alla beräkningar, uppgjorda af de försigtigaste föräldrar, spelar i det solbelysta Hellas ingen roll. Omedelbara frierier förekomma ytterst sällan; för det mesta öfvertages underhandlarens kall, alldeles så som det hos de flesta österländska folk plägar tillgå, af en vän eller slägting. Af påtagligen asiatiskt ursprung är vidare den — synnerligast på ön Kios gängse — seden, att med hvarandra trolofva ännu ej födda eller åtminstone i spädaste ålder varande barn. Då det inom många trakter af Grekland ännu i dag är vanligt, att en ung man först efter det han bevisat sin utkorades fader väsentliga tjenster erhåller hennes hand, så saknas hos äktenskapet ej heller den karaktär af köp, vi först i orienten lärde känna. En annan hithörande omständighet är den,

att på flera ställen, exempelvis i Messenien och Lakonien, det unga paret ej af brudens föräldrar erhåller någon hemgift, utan att det snarare är brudgummen det åligger att prestera sådan. Äfven der detta ej är förhållandet, såsom inom större delen af norra Grekland och på öarna, utgöres hemgiften sällan af klingande mynt eller ens lösören; det är då (såsom i Ättika) så och så många oliv- eller (såsom i det poriotiska distriktet) citronträd, som öfverlåtas åt paret, hvilket således äger tillgodogöra sig afkastningen.

Österländskt åskådningssätt förråder sig ytterligare i bröllopspläg-sederna, särskildt i det öfvermått af symbolik, som härvid gör sig gällande. Vid val af maka är man nästan alltid inskränkt till ett enda distrikt, ja, till och med en enda by, i öfverensstämmelse med det inhemska ordspråket: "Tag skon, om också lappad, ur egen by." I många afseenden äro grekerna — öfverraskande nog — strängare, än de sediga nordeuropeerna. Flickor, som begått ett felsteg, äro formligen lysta i bann och löpa fara att få borttråna sin återstående lefnad, skilda från hvarje umgänge. Orientalisk är den anordning, att äktenskapet kan upplösas så godt som på lek; deremot förekomma — något, som visserligen ej i ringaste mån erinrar om orienten — aldrig illegitima förbindelser, hvilka också äro strängt förbjudna; förklarligt nog, då man besinnar, att i detta land alla, äfven de mest utblottade stackare och ynglingar i saknad af anställning, förmögenhet och erfarenhet, utan betänkande knyta hymens band. Sällsammast och grymmast bland de sedvänjor, vi här möta, är utan tvifvel den, att enkor, om än så unga, aldrig kunna tänka på nytt gifte. Enkan aflägger aldrig sorgdrägten under hela sitt återstående lif; hon visar sig aldrig i samqväm eller på offentliga ställen, utan innesluter sig i sitt hem, der hon egnar sig åt barnens uppfostran. Barnlösa enkor uppsöka ofta ensamheten inom ett kloster, der de glädjelöst tillbringa sina återstående dagar.

Härmed hafva vi framställt de vigtigaste dragen af den i hemlandet varande grekinnans lif. En helt annan företeelse är perotiskan, den fashionabla representanten af de levantinska och grekiska kretsarna i Pera. Ingenting kan för en europe taga sig mera kostligt ut, än det sätt, hvarpå moder, umgängesformer, samtalston, kortligen hela den till sällskapslifvet efter europeiskt mönster hörande, invecklade apparaten omsättes i levantinsk-greldsk bon ton. Hvarje perotiska eller öfver hufvud levantinska talar franska och med en viss nonchalans, utan att söka dölja de hårdheter, som åtfölja det i landet öfliga uttalet af detta språk. Hon beundrar för öfrigt allt, som är franskt, visserligen utan att sjelf känna föremålen eller motiven för denna sin beundran. Hon rör

nämnligen aldrig en bok; hon läser ej, dels af det skäl, att hennes vackra ögon, såsom vi snart skola få se, hela långa dagar der förutan hafva tillräcklig sysselsättning och dels emedan den verld, i hvilken hon uteslutande

lefver, ej finnes analyserad i ens det snillrikaste franska arbete. Men så är också denna verld just den specifikt levantinska — en mikrokosm, som, hvad beträffar anspråkslösheten i dimensioner, presterar det otroligaste.

Denna verld, i hvilken levantinskan herrskar, är det så kallade schahnischin. Inom detta "konungasäte" är hon verklig drottning och dertill en, som dag efter dag, från solens uppgång till dess nedgång, håller mönstring med den ändlösa skaran af undersåtar. Schahnischin är benämningen på de starkt framspringande utbyggnader, hvilka gifva husen i Pera och öfriga stora städer i Levanten det för dem karaktäristiska utseendet. De äro ett slags burspråk, ehuru ej af den hemtrefliga beskaffenhet, som vi känna från de gamla byggnaderna i flera af norra Europas land. Schahnischin är högt och rymligt; det har större fönster-än väggyta, ja, är egentligen att betrakta såsom det lilla växthus, deri Levantens blomma knoppas, blomstrar och vissnar. Här tillbringar nämnligen levantinskan hela sitt lif. Hon svärmar för Paris, hon hemtar derifrån sin dyrbara toalettuppsättning och låter sina uppvaktare för sig förtälja, huru det tillgått vid en soaré hos republikens president samt att Gambetta ännu ej gift sig. Sjelf kommer hon dock aldrig till detta sina jordiska önskningars Mekka, såvida hon nämnligen ej är af diplomatfamilj eller åtminstone af en familj, som med vesterlandet underhåller närmare förbindelser. I annat fall — och detta är regeln — är, som sagdt, schahnischin hennes hela verld. Såsom ung håller hon der från bittida till sent utkik efter de narraktiga flanörer, hvilka å sin sida kasta sina blickar från balkong till balkong, och ingen af dem förefaller henne så löjlig, att ban ju ej förtjenar ett uppmuntrande ögonkast, en kärvänlig åtbörd. Så växer hon upp, blir allt skönare och mera intagande, en verklig afbild af Afrodite; men blomman, som sålunda inför hundrade giriga ögon utvecklar sitt behag, saknar nästan alltid doft. leke dess mindre omgifves hon af en hel svärm tillbedjare; hon får sina första anbud, ju flera dess bättre, ty valet är brydsamt och materiell rikedom ovägerligen det enda, som gifver utslaget. Brutna förlofningar höra till ordningen för dagen, utan att dessa dock verka i ringaste mån störande på de deri intresserade individernas eller familjekretsarnas sällskapliga umgänge. Den ene fästmannen ersätter den andre, den ena fästmön likaledes den andra. Så fortgår leken, tills de rätta träffas och presten välsignar deras förbund.

Härmed börjar det andra skedet af levantinskans lif. Satt hon förut i schahnischin för att gripa lyckan i flygten, så sitter hon der nu för att locka beundrare. Hon vill ses och hon blifver sedd, ty hon har en hel klientel af umgängesvänner, hvilka göra henne sin kur på ett sätt, lika så andefattigt, som — hon sjelf är andefattig! Med åren aftager naturligtvis antalet af hennes tillbedjare, under det färdigheten i hennes tunga samtidigt tilltager. Hon sysselsätter sig nu med sin nästas angelägenheter, och ämnen för samtalet kunna ej tryta, då både de midt emot, de bredvid och de längre bort liggande husen äro byggda på samma sätt som hennes, det vill säga, hafva hvart och ett sitt schahnischin, der man lika väl kan se in, som ut. Och sålunda nedslagtas dag efter dag de olyckliga unga offren i de i grannskapet varande burarna; naturligtvis med stigande grymhet, ty hvarje dag, som förgår, inmänger ett nytt grått hår eller flera i det en gång så präktiga svallet af mörderskans blåsvarta lockar. Ehuru levantinskan ända från sin barndom allt intill sin mognaste ålder aldrig haft hvad man kallar "hjerta", upphör hon dock aldrig att bete sig, som hade hon ett sådant att bjuda på, skulle ock de "vänner", hon för det förvärfvar, slutligen inskränka sin hyllning till att helt artigt och sirligt presentera henne —

o 0 o o

nagra friska oliver. A andra sidan är ej heller någon man sa gammal, att han ej — helst om han är mycket rik — för hvarje giftvuxen flicka synes i besittning af en rent obeskriflig dragningskraft. Resultatet af alltsammans är, att för den unga mön en hvar är välkommen, som leder henne till altaret — för den gifta damen åter hvarje i skandalkrönikan bevandrad uppvaktare i glacéhandskar och lackerade stöflar — "C'est la vie cPime levantine".

* , *

En levantinskans själsfrände finna vi obestridligen i den moderna ru-manskan. Äfven för henne är skenet allt, äfven hennes den sträfvan att efterapa det stora kulturmönstret vid Seinens aflägsna strand, hos hvilket hon visserligen kan varsna det yttre skimret, men till hvars inre halt och ideella lif jämte allt, hvad dermed står i sammanhang, hon ej för-^ mår tränga. Det sätt, på hvilket rumanskan söker kopiera sin franska syster, är sådant,

att det formligen retar till motsägelse. En parisiska är dock, när allt kommer omkring, för god att tjenstgöra såsom modell för den flacka ytligheten hos de sköna vid den gyttjiga Dumbovitza. Det är ock vår tro, att den förra är vida bättre betjent med att man, utom de glänsande sidorna i hennes fysiska och andliga företeelse, belyser äfven de henne vidlådande bristerna, än dermed att man — så-472

som rumanerna göra — af det dyrbara originalet tillskär löjliga karikatyrer. Sanningen fordrar sitt erkännande — äfven med fara, att den dako-romanska pseudofransyskan upplåter sin nätta mun till ett föraktligt: "Vours allemand!" Det är först och främst en förolämpning mot den franska familjen, då rumanskan fördristar sig att ställa sin egen i jämnbredd med denna. Den uppfostran, som här erhålles i hemmet, är tilltagen efter en helt annan snitt, det vill rättast säga, att den icke alis existerar eller, om den gör det, är af den beskaffenhet, att man i ett annat land skulle betacka sig för den. Detta bekymrar emellertid föga rumanskan, ty, liksom fransyskan, är hon inom sitt hem den herrskarinna, kring hvilken röra sig hvarje samtal, allt känslo- och tankelif, Att det förstnämnda lifvet ej går så synnerligt på djupet, det senare ej i höjden, är dock troligt. Hvad rumanskan kallar känslolif, är ej annat än platt, sinligt joller. En fransk skriftställare, som vid sin ankomst till Bukarest frågade en ung dam, hvarmed "glädjestadens" vackra verld egentligen sysselsatte sig under hela dagens lopp, erhöll det betecknande svaret: "Den sysselsätter sig med kärlek eller talar åtminstone derom."

Liksom öfverallt i orienten — och Rumänien torde väl ännu kunna räknas till denna —, äro de konservativa elementen de bästa. I de gamla bojarfamiljer, der det ursprungliga patriarkaliska lefnadssättet ej fortfarande gör sig gällande, saknar man åtminstone ej vissa husliga dygder, och sedernas råhet kommer der mindre skarpt till genombrott. Bojarfamiljerna af gamla stammen äro i hög grad gästfria, och det ej blott mot främlingar. Der rikedommen lockar, der frodas äfven snyltgästernas ogräs, också bojarer. Värden är obekant med sparsamhetens dygd, och sålunda strömmar guldregnet i alla former i de snåla gästernas sköte, de skatter att förtiga, hvilka natt efter natt offras åt spelets demon. Spelraseriet beherrskar nämnligen hela det unga Rumänien, och den enda fiende till ett ordnadt och sedligt familjelif, som med det kan jämnföras, är ett annat nationallyte — de lösa äktenskapliga förbindelserna. Hela det rumanska väsendet är genombyrdt af en viss slapphet i sedligt hänseende, hvilken i främsta hand yttrar sig i båda könens kända tröghet i fråga om att lära, vidare i den omättliga nöjeslusten och sist i alla de sociala excesser, för hvilka Rumänien gjort sig vida kändt. Rumanskans sinlighet fordrar näring äfven af de döda ting, som omgifva henne; med andra ord, hon vill ej i .sitt hem sakna något af den yppighet, som tilltalar hennes utsväfvande fantasi. Deraf äfven den bojarhusens anspråksfulla prakt, som blott har det enda felet att vara ytterligt smaklös. Den äkta rumanskan anser aldrig sin budoar

öfverlastad, om än dess etagerer bågna under tyngden af dyrbara porslinsvaser och nipper, Smyrna-mattorna förvandla salongen i ett magasin och man ej kommer ur fläcken för idel guld och damast. Betecknande är för öfrigt, att lyxen förnämligast gäller guld och silfver, hvaremot konstföremål, såsom taflor, statyetter, bronser, majolika och fornsaker — således just de, som hafva ett af clen yttre glansen oberoende värde — nästan helt och hållet saknas. Som den falska konstmanien tillika dödar allt sinne för naturens skönhet, finner man i Rumänien högst få verkligt vackra, hemtrefliga trädgårdar. En annan sak, om det funnes träd af guld — sådana, som det fabelaktiga abbasidiska i Bagdad — eller jasminhäckar af silfver! I sådant fall vore visserligen rumanskan den första att åt sig — bakom den praktbur, som bär namn af bojarpalats — låta anlägga dylika bersåer, der hon kunde få "sysselsätta sig med kärleken eller åtminstone tala derom".

Rent tygellös är den rådande lyxen i toalettväg. Äfven här får dock den goda smaken oftast, om ej alltid, sitta emellan för begäret att ådagalägga rikedom. Detta är det enda afseende, i hvilket man ej så ängsligt håller fast vid mönsterbilden från Paris; äfven der denna genom sin smak kunde förtjena att så skedde, söker man dock "korrigera" modet, liksom i spel — lyckan. Öfverdrifterna i lyxväg taga sig så mycket fulare ut, då de jämn-föras med sina kontraster. Låt vara, att de summor, som åtgå i de parisiska salongerna, stiga till en svindlande höjd; det är dock åtminstone millioner händer, som med dem sättas i rörelse. Den rike slösar — ehuru visserligen ej med

bojarens råa ursinne —, men bourgeoisien arbetar, skördar inkomster derefter samt åtnjuter ett visst, om ock anspråkslöst, välstånd. Förbrukning och tillgång stå aldrig i något missförhållande till hvarandra, och har någondera öfvertaget, så är det den sistnämnda. I Rumänien är förhållandet alldeles motsatt. Man behöfver blott från någon hufvudstadens bojarsalong, med dess yppiga taffel, brusande musik och formliga stjernhimmel

af diamanter, vända sig till gatan, för att genast inse ruttenheten i det rådande tillståndet. Här är blott ett steg från rikedommen till nöden. I grannskapet af den öfverdådiga glansen finnas tusental, som hungra och hvilkas bädd består, ej af rosor, utan af hårda bräder. Detta vore visserligen blott ett af de sociala lyten, man stöter på vid så godt som livarje steg inom en stor stad; men utom det, att Bukarest ingalunda är någon sådan, rågas här eländet genom den i sanning österländska osnyggheten: de krokiga gatorna äro fulla af hål och pussar, och den orenlighet, som på dem får hopas, öfvergår ali föreställning. Och dessa kloaker stöta ej blott intill palatsen, utan utgöra äfven avenyerna till den fashionabla mötesplatsen för Bukarests fina verld, den så kallade Kisselevska parken. Den främling, som beträdde denna, utan att dessförinnan hafva sett Bukarest, denna stora by, skulle tro, att han befunne sig i någon af vesterns största hufvudstäder. Öfverallt ljus och grannlåt, präktiga qvinnohufvuden, diamanter och strålande ögon — ingenstädes okonstlad natur, ett naivt flickansigte, en blygsam, lefvande blomma. Finnes än en och annan, som af detta lif låter blända sig, så är å andra sidan visst, att en hvar, som ej för den sköna formens skull uppgifvit hvarje fordran på innehållet, i samma lif ej kan se annat, än en misslyckad och tröttsam karneval.

För att ej missförstås, skynda vi att tillägga, det de förnäma ru-manska familjer, på hvilka denna skildring ej passar, äro ganska många. Bekantskapen med dessa är alltid en vinst, och det sällskapslif, som inom dem erbjudes, så mycket angenämare, som rumanskorna nästan utan undantag utmärka sig genom behag och skönhet. Samma fysiska företräden träffa vi äfven hos landtfolket, i hvars lif drag, förtjenta af vår sympati, ingalunda saknas. Rumanskan ernår mycket tidigt dessa företräden, egna för hennes ras, hvilken, som bekant, anses i etniskt afseende räkna frändskap med de gamla romerska kolonisterna eller åtminstone med de romaniserade dakerna. Hos landtbefolkningens qvinnor kommer det fördelaktiga utseendet, till följd af deras pittoreska drägt, lättare till sin rätt, än hos stadsbefolkningens; äfvenså hafva de förra bevarat den poetiska känsla, som för de senare blifvit så godt som främmande. En författare (Franzos) säger härom: "Rumanskan är skaldinna! Den visa, som på blomsterfälten ena stunden födes på hennes tunga, för att i den nästa åter förgätas, är ganska konstlös, ganska enkel — men i den lefver mer, vida mer ursprunglig poesi, än i de vers, som åstadkommits af så mången tysk eller fransk skald på modet. Det är måhända denna naturgåfva, som begripligtvis, allt efter individualiteten, är mer eller mindre intensiv, hon äger att tacka för spänstigheten i sitt

väsen; måhända skulle hon den förutan förfalla eller rent af nedsjunka till djurets ståndpunkt. Dessa ögonblickets skapelser förflyga visserligen för det mesta; men de jämnförelsevis få, som fortlefva i folkets mun, bilda sammantagna en så rik, så intagande folkpoesi, att kanhända ingen nation i verlden förmår, helst hvad fortfarande lifaktighet beträffar, uppvisa dess make." Äfven musik älskar rumanskan, men hennes sånger äro nästan alltid djupt sorgsna och klagande — ett sannt och troget uttryck af det rumanska folkets ande. Detsamma gäller om national-dansen, hora. Dansare och danserskor röra sig i denna så afmätt och passionsfritt, i det de otaliga gånger upprepa samma turer, att en vest-europeisk åskådare löper fara att insöfvas dervid.

Denna öfver hela det rumanska folklifvet rufvande sorgbundenhet torde tillika vara grundskälet till folkets stora tröghet. Af rumänen på-bördas nästan allt arbete qvinnan, hvilken han dock söker hålla skadeslös härför, genom att om söndagarna bestå henne, liksom sig sjelf, ett dugtigt bränvinsrus. Vidskepelsen spelar, särskildt hvad könet beträffar, en stor roll i det dagliga lifvet. Hexväsendet står här ännu i full blomma, och det är ej blott den okunniga låndtflickan, som hos någon tandlös sibylla hemtar det trollmedel, .hvarigenom männen bedåras; äfven bojardamen söker dylik hjelp, blott med den skilnad, att hon stundom äfven, der så ske kan, i fråga om en

misshaglig medtäflerska anlitar polisens mellankomst. Med nämnda vantro stå äfven tvänne välbekanta folktyper, dragika och papaluga, i sammanhang. Den förra, en skön jungfru, drager, fantastiskt utstyrd i band och smycken samt en krona af ax, vid tiden för kornets mognad med stort följe, vid pukors och trumpeters klang, omkring byarna och fälten, för att öfver dessa nedkalla himmelens välsignelse; hon föreställer ett slags välgörande fe, och en hvar, som får se henne, är förvissad om en öfver måttan tillfredsställande skörd. Papalugan, som uppträder vid tider af svår torka, spelas af en minderårig flicka, iklädd en af gräs och blommor flätad skjorta och i handen hållande en grönskande gren. Hennes följe består af idel barn, och hvart hon kommer, bestänkes hon med vatten, under det de öfriga i tåget afsjunga en sång, i hvilken himmelen anropas om snar nederbörd.

o 0

Återstår att vid slutet af denna afdelning tillägga några ord om magyariskan. Att vi inom en så trång ram, som den förevarande, ej kunna åstadkomma någon utförligare teckning af den mångbeprisade "ungarska qvinnan", ligger i sakens natur, och våra läsarinnor torde476

till följd häraf nöja sig med nedanstående drag. I viss mån kunna de ock anses tillfyllestgörande, ty så vida som fullblodsmagyariskan tillhör det moderna kulturlifvet, med andra ord, andas samma luft och beherrskas af samma sedliga inflytelser, som hennes europeiska systrar, torde, hvad henne angår, några karaktäristiska sidor svårligen stå att uppvisa. I visst afseende är och förblifver hon dock en typ för sig, som väl i åtskilligt kan förefalla oss främmande, men på samma gång i de individer, hos hvilka den framträder, har något obeskrifligt tilldragande. Den magyariska rasens egenskaper göra sig i vida högre grad gällande hos dess qvinliga, än hos dess manliga representant. I sitt hvardagliga uppträdande stolt och full af sjelfkänsla, ledd mera af fantasien, än af det kalla förståndet, är det hufvudsakligen för sinliga intryck eller alla omedelbara, genom sin elementära kraft verksamma, inflytelser, som den förra är tillgänglig. Hon är själfull, emedan lifvet inom henne pulserar med sådan rörlighet; hon är känslofull, emedan hon har så varmt .blod. Med mannen delar hon det lifliga intresset för allt, som står i samband med hennes fosterland i trängre mening, och hennes folks historia är rik på drag, som vittna om qvinlig uppoffring. Vi vilja i detta afseende blott framhålla namnen Elisabet Szilágyi, Janos Hunyady's gemål, Helena Zrinyi (född 1643), dotter till den berömde grefve Peter Zrinyi och gemål till Frans Rakocy, Cecilia Rozgonyi, "den ungarska Jeanne d'Arc", samt Anna Tarczay, Tarkös hjeltemodiga försvararinna. Näst kärleken, finnes intet område, på hvilket den ungarska qvinnan är mera hemma, än — politiken. Äfven här, synes oss, är det ej af det allvarsamma räsonnemanget, den kalla beräkningen och den affärsmessiga spekulationen, utan af det omedelbara, lefvande intrycket, ögonblickets makt eller styrkan af en ingifvelse för stunden, som hon låter sig bestämma. Karaktäristisk för henne är den lätthet, med hvilken hon öfvergår från den ena ytterligheten till den andra. Liksom den äkta ungraren, då någon utifrån kommande väckelse — såsom till exempel nationalmelodier, utförda af någon zigenarorkester — frigör hans känsloverld, kastar öfver bord de vigtigaste politiska frågor och energiskt sätter sig till motvärn mot hvarje försök att härutinnan taga hans uppmärksamhet i anspråk, så offrar äfven den ungarska qvinnan åt en ögonblicklig hänförelse både sällskapstonens fordringar, sin stolthet och sin värdighet. Ofta färgas äfven detta underbara väsen af en lätt melankoli, måhända ett arf från förfäderna, sannskyldiga steppboar... Minnet af en sådan bild drager just nu i ali sin liflighet genom vår själ. Förbi några glesa lindar, på hvilkas veka qvistar ej längre gungar något enda honungssökande bi, skjuter en solbränd son af pusstanSYDÖSTRA E UROPA.

varligt en marmorblek qvinna i en sammetsklädd rullstol öfver den knarrande sanden. Hennes afgrundsdjupa, feberglänsande ögon röja en från den vanliga vida skild känsloverld, och den fina, himmelsblåa ådringen på den hvita hand, af hvilken hufvudet stödes, liknar svaga antydningar på Carrara-marmor till strimmor af ultramarin. Solens strålar bilda flammande ljusknippen af spetsarna på håren i hennes sobelpels, hvilka sakta röra sig för vinden, och i de mjuka vecken af den violetta sammetsdrägten skimrar det som af flytande malm. Solljusa drömmar kringgyckla detta Un-garns äkta barn och emellanåt bäfva hennes läppar, som framhviskade de någon

Petöfis sång; hon lutar sig tillbaka och sluter ögonen, medan den silf-versnörde lifhusaren fortfar att i sakta mak draga henne framåt.

Ett annat kapitel fram-ter den magyariska qvinnan af folket. Den, som lärt känna den verklige ungraren och hans goda egenskaper, såsom tro-hjertighet, obegränsad gästfrihet samt ärlighet i tanke och handling — den känner sig ock sympatiskt tilltalad af den

magyariske bondens lif på de enformiga stepperna och fälten. Härvarande landtfolk är af en såväl fysisk som intellektuelt högt begåfvad art. Ett drag af romantik genomgår till och med dess hvardagliga lif och ett öfvermätt af eld och lidelse vidlåder städse dess själsyttringar. Den qvinliga ungdommen erbjuder företeelser af pikant behag, verkliga mönster af kropps- och själshelsa. Härtill kommer en ovanligt pittoresk drägt: en veckrik, ej allt för lång, röd, mörkblå eller svart kjol, förkläde, ett trångt åtsittande

Mag3'arisk landtflicka.478

lif, med en deröfver korsvis lagd halsduk af hvitt linne, samt en liten mössa eller ett löst fladdrande hufvudkläde. Karaktäristisk är fotbeklädnaden, som består af svarta stöflar. En naturlig prydnad hos alla ungarska qvinnor är det rika håret, hvilket af de gifta flätas och lindas kring hufvudet, medan hos flickorna den i ändan med en sleif prydda flätan får löst nedhänga.

Liksom öfverallt bland landtbefolkningen i vår verldsdel, äro äfven för magyariskan ungdomsåren de gladaste. Hennes dagar fly då som en solig dröm, tills den yngling infinner sig, som bortför henne ur denna trollkrets. Älskaren skrider först efter en föregående förklaring mellan de unga till en anhållan hos sin flickas föräldrar om hennes hand; såsom böneman tjenstgör härvid städse någon äldre, gift man, som ej nödvändigt behöfver vara slägt med honom. Denne böneman begifver sig, i sällskap med antingen sin egen hustru eller någon friarens slägting, till flickans föräldrar och framställer för dem sitt ärende; följer bifall, så aflägsnar han sig, för att återkomma med sin hufvudman och dennes föräldrar. Härmed äro de hufvudsakliga svårigheterna^ derest sådana från början funnits, undanröjda, och nu följa en del mindre karaktäristiska formaliteter. På förlofningsdagen vexla de unga ringar och gifva hvarandra små skänker, hvarpå följer en måltid, i hvilken den förtroligare familjekretsen deltager. Förloppet vid bröllopet har något mera originalitet. Några dagar der förut inbjudas grannar och vänner genom tvänne af brudgummen utsedda brudriddare, af hvilka vanligen den ene är gift, den andre icke; under tiden hafva äfven de med en blomsterkrans eller den så kallade parta prydda brudtärnorna infunnit sig, och den för ändamålet tillsatte värden ordnar med oinskränkt myndighet det hela. Då stunden för vigseln är inne, afgå på en gång tvänne processioner, den ena från brudens, den andra från brudgummens hem, och sammanträffa först utanför kyrkan. Bruden är så pompöst utstyrd, som möjligt, och så vida hon ej nöjer sig med en enkel blomsterkrans, så intages dennas ställe af bruddiademet, bestående af glasperlor och gyllene spetsar eller annat broderi; alla öfriga biträdande af bägge könen äro likaledes prydda med blommor, band och lysande dukar. Efter vigseln griper man sig an med bröllopsmåltiden, till hvilken naturligtvis alla traktens honoratiores äro inbjudna. En af dessa har till uppgift, att i bunden form helsa den nu omklädda och ungmorsmössan iförda bruden, som vid sin makes sida derunder tager plats vid hedersbordet; bruket fordrar dock, att hon under det följande af måltiden med egna händer för gästerna framsätter hvarje rätt under uttalandet af en vers eller ett tänkespråk. Att efter måltiden följer

dans, torde ej behöfva nämnas. Detta är den bekanta csärdàs, den eldiga, vildt passionerade, af ungdomsmod och öfversvallande lefnadslust preglade nationaldans, som gifver ett så förträffligt uttryck åt magyarens kärnfulla och aggressiva individualitet. I dess hvirflar rasar ock bruden som en annan mänad. Hennes ögon glöda, hennes sammanpressade barm häfves, som ville den spränga sitt fängsel, och hela den spänstiga gestalten svingar om i oförlikneliga taktfall. Sist sänker sig natten öfver den oändliga pusstan och den nationella kärleksvisan låter höra sina melankoliska toner, tills den slocknar på lidelsefulla läppar och endast det blinkande stjernljuset spöklikt

belyser den stilla brudkammaren i den ensliga stepphyddan.

Och denna stepp — huru egenartad är ej den och hvilka öfverraskande kontraster hafva ej tagit form i dess natur! Blott på den är magyaren den liffulla företeelse, som, hvad det folkpsykologiska beträffar, knappt någonstädes inom vår verldsdel finner sin like. Och kontrasterna uttryckas genom vexlingen mellan tryckande enformighet och storartade naturskådespel. Morgon- och aftonrodnad, oväder och hägringar införa färg och rörlighet i den enformiga taflan — alldeles på samma sätt, som hos steppbon sjelf en affekt af det glada slaget med våldsamheten af en naturkraft genombryter det enahanda i hanstillvaro och frigör hans lifsglädje. Säkert är, att pusstans formlöshet är hvad som föranleder den melankoli, som är egen för landets folkvisor och som i ett enda nu slår öfver i den yraste uppsluppenhet» Men snärjes då hedens eldige son i kärlekens garn, så är hans vildhet lika plötsligt tamd.3. De slaviska qvinnorna.

De slaviska folkens familjesinne. — Serberna: zadruga, domatschin, domatschiza.— Syskonkärlek och fadderskap. — Giftermål och enleveringar. — Makan. — Serbiskans karaktärsegenskaper. — Hennes utseende ocli drägt. — Montenegrinskan: Hennes nesliga behandling. — Drägt och typ. — Bulgariskan. — Ryskan och hennes fria sociala ställning. — Den förnäma ryskans lif. — "Ogift enkestånd". — Giftermålsangelägenheter. — Formfel vid vigseln såsom medel för skilsmessa. — Familjeangelägenheter. — "Mir". — "Domostroi", en hustafla från sextonde århundradet. — En sedvänja från lifegenskapen tid. — Typer och drägter. — Till den förnäma ryskans karaktäristik. — Den qvinliga geheimediplomaten. — Qvinliga studenter. — Polskan: Hennes fysiska och sociala företräden. — Polskan såsom husmoder. — Typiska karaktärsdrag.

...... WA...

bestridligen är den stora slaviska folkkomplexen, som upptager Jßfåt. den väldiga sträckan från Hvita till Egeiska hafvets stränder, den på typer rikaste bland alla i vår verldsdel. Den sönderfaller i tvänne större grupper eller syd- och östslaverna å ena och vestslaverna å andra sidan; de olika stammarna inom dessa grupper söndra sig emellertid, om ock i betydligt antal förekommande, i etnografiskt afseende ej alltid tillräckligt skarpt från hvarandra. Man skiljer mellan serber, montenegriner, bosnier, bulgarer, kroater, raiser, slavonier, vender och dalmatier; vidare stor-, lill- och hvitryssar (rutener) samt slutligen tseker, mährer, slovaker, polacker, obotriter, drovaner och polaber.

Vissa bruk och seder äro utmärkande för så godt som alla de slaviska folken gemensamt. Framhållas må i synnerhet deras skarpt utpreglade familjesinne och dermed i förening stående patriarkaliska inrättningar, äfvensom qvinnans temligen underordnade ställning. Det lifliga intresset för familjens välgång finner hos serberna — med hvilka vi närmast skola sysselsätta oss — sitt uttryck i zadrugan, hvarmed förstås en förening mellan ett antal medlemmar af samma familj eller till och med flera beslägtade sådana, till gemensam hushållning och förvaltning af den (allt framgent odelade) fasta förmögenheten, hvarje485 DE SLA VI SKA Q VINN O R NA.

»enskild likväl oförhindrad att skaffa sig särskild inkomst. I spetsen för zadrugan står en af hela familjen väld domatschin, som i alla yttre angelägenheter är dess representant. Närmast honom står i den sociala rangordningen hans hustru, domatschiza, som har till åliggande att sköta samfundets inre angelägenheter. Hon är i patriarkalisk mening husfru, barnens uppfostrarinna, de äldre flickornas rådgifvarinna och så vidare. Trots den föreskrifna gemensamheten i pligter och rättigheter finnas dock trakter, der qvinnornas röster i familjerådet ej räknas. En domatschin åtnjuter vanligtvis stor aktning och zadrugans medlemmar kalla honom på många ställen gospodar (herre) samt kyssa hans hand. Det är honom, hedersplatsen och bästa biten vid familjens *bord tillkommer; då han inträder, resa sig alla; ingen röker i hans närvaro, utan att han först gifvit tillstånd dertill, och musik samt dans få ej börja, innan han anländt.

I ett visst sammanhang med zadrugan står den hos serberna allmänna syskonkärlekens sköna dygd, särskildt yttrande sig i förhållandet -broder och syster emellan. Serbiskan är ända till hänförelse sin broder tillgifven, och parallelt med denna tillgifvenhet löper en af annat slag, grundande sig på det vänskapsförbund, två män eller två flickor af fri böjelse sins emellan knutit. Detta fostbrödraskap (probratimstvo) eller fostsystraskap

(j>rosestrimstvo) ingås vanligast vid högtider af glad betydelse, såsom bröllop, dop eller andra familjefester. Det anses heligt och bekräftas medelst en ed vid Gud och den helige Johannes; den af parterna, som bryter det, nedkallar dermed öfver sig den andres hämnd.

Dessa på fast grund hvilande patriarkaliska sedvänjor, till hvilka vi ytterligare kunna foga det likaledes helighållna fadderskapet, förläna den serbiska qvinnans tillvaro dess enda behag. Den ställning, hon intager, är nämnligen i öfrigt temligen underordnad, något, som nogsamt inses af sådana henne åliggande skyldigheter, som de, att kyssa mannen på hand, stiga upp vid hans inträde och tjenstgöra som uppas-serska vid samqvämen, i hvilka hon i annan egenskap ej får deltaga. Redan vid valet af make saknar hon ali egen vilja, i hvilket afseende det emellertid ej står bättre till med den förre, ty partierna uppgöras uteslutande med hänsyn till zadrugans fördel. Naturligtvis är det härvid i första hand brudgummens fader, som det afgörande steget tillkommer och som uttager detta, i de flesta fall utan att sonen derom äger ringaste vetskap, genom att meddela sig med fadern till den utsedda bruden; först sedan de gamla hunnit blifva ense om saken, underrättas de unga derom och betraktas då officielt såsom trolofvade. Det ligger

i sakens natur, att denna fädernas maktfullkomlighet ofta måste vara af den menligaste inverkan på barnens lycka; mången folkvisa vet också att förtälja en sorglig historia om dylika tvångsföreningar, mot hvilka de dermed hotade å sin sida tillgripa utomordentliga åtgärder. Den mest omtyckta af dessa är enleveringen, i Serbien underkastad den inskränkning, att de älskande fly, ej till obekant ort, utan till älskarens boning, hvilket steg vanligen leder till deras erkännande i egenskap af ett äkta par. Emellertid häftar dock alltid vid dylika förbindelser en fläck, hvilkens anledning vältaligt nog uttryckes i folkvisans vers:

"Ve den mö, som sjelf till handling griper!

Det, som värde liar, ej kommer sjelfmantV

De sedvanliga bröllopsbruken hafva ingenting af framstående intresse. Till sjelfva bröllopet sluter sig en officiell ceremoni, om hvilken Kanitz berättar följande: "Morgonen efter bröllopsdagen företager den nygifta makan (mlada) tillika med sina ungdomsväninnor en högtidlig vandring till källan eller brunnen, för att der hemta vatten. Den hufvud-prydnad, hon vid detta tillfälle bär, är märklig nog och utgöres af en ofantlig, hästskoformig krans af papp, som bäres vertikalt öfver hjessan och fästes med band under hakan; den betäckes af stora rosor, sammansatta af silfvermynt, af naturliga och konstgjorda blommor samt påfågelfjädrar." Vanligtvis bäres samma prydnad af den unga hustrun viel alla högtidliga tillfällen, ända tills hon blifvit moder.

Trots den ofria ställning, hon inom familjen intager, är serbiskan i allmänhet en hjerteglad varelse. Framför allt älskar hon sången, och det ehuruväl folkets visor ingalunda äro af det muntrande slaget. De, hvilka uteslutande sjungas af qvinnor, äro de så kallade bröllops-, page- och drottningvisorna, allesammans af verldsligt innehåll och till stor del genomklingade af hedniska reminiscenser. Det sistnämnda gäller i synnerhet drottningvisorna, sjungna till de gammalslaviska äktenskaps- och kärleksgudinnornas (Lei och Polel) ära; de flickor, hvilka utföra dem, skänka dervid hvarje familjens medlem en blomsterbukett.. Förutom dessa urgamla finnas äfven nyare visor, hvilka till ämne hafva kärleken, det husliga och familjelifvet, med mera dylikt. Äfven här utgöres grundtonen af en djup känslans vekhet, och till och med der stoffet utgöres af svikna förhoppningar eller gäckad kärlek, dämpar den sorgsna stämningen hvarje lidelsefullt utbrott af klagan eller hämndlystnad. Det vill till följd af allt detta tyckas, som skulle de forskare i den serbiska folkpoesien hafva rätt, hvilka påstå, såsom exempelvis den framstående Talvj, att den serbiska ungdommens dagliga lif är formligen mättadt med säng och poesi.

Vidkommande serbiskans yttre kan anmärkas, att verkliga skönheter äro temligen tunnsådda. Träffar man i städerna ofta oklanderligt vackra, regelbundna ansigten, så äro landtqvinnornas så mycket gröfre. Blott de

vackra, bruna ögonen förläna stundom de sistnämnda ett pikant behag, men ingalunda gestalten, som är något undersätsig och nästan alldeles saknar spänstighet i sina rörelser. Alla serbiskor hafva rikt, svart hår, en prydnad, som i landet tjenar till beräkningsgrund vid uppskattandet af qvinlig skönhet. Hyns bristande finhet och något mörka färg upphjelpas, så godt sig göra låter, temligen allmänt med smink, liksom äfven håret ofta färgas. Den ursprungligen inhemska qvinno-drägten är särdeles rik och färgskiftande, men lemnar i städerna mer och mer rum för något, som på en gång är nationaldrägt och mode-toalett. Denna senare kostym består hufvudsakligen, hvad öfverkroppen angår, af en tunn, broderad skjorta med åtföljande brokig duk; kring höfterna lindas en gördel af brokad, hvilkens rikt ornamenterade ändar frampå nedfalla öfver kjolen, som är af mångfärgadt siden och efter europeisk snitt. Härtill komma halskedjor med mynt och perlor samt, för att nu förbigå en mängd andra vidunderliga hufvudprydnader, en liten, med blommor, mynt eller fjädrar prydd fez. Bondqvinnans drägt är naturligtvis mindre clvrbar, ja, inskränker sig egentligen till den långa, i halsen öppna skjortan, öfver hvilken kring höfterna anläggas tvänne skört, ett fram- och ett baktill. Någon gång tillkommer äfven en liten öppen jacka, en gördel eller en röck utan ärmar. Fotbeklädnaden utgöres af brokiga strumpor och opanker. Äfven qvinnorna af folket utstyra sig med en hop glitter, under hvars tyngd mången af dem svigtar.

Hos intet af de sydslaviska folken är qvinnans lott så bedröflig, som hos montenegrinerna. Här är hon rätt och slätt tjenarinna, ja, ofta ett slags hus- och lastdjur. Tungt arbete och ett ovärdigt bemötande utgöra hennes dagliga bröd. Under det montenegrinen stolt-serar i hela känslan af sin värdighet, ytterligare förhöjd genom den långa tschibuken, förutom hvilken han har intet att bära, utom på sin höjd den arsenal, han förvarar i gördeln, måste qvinnan släpa på såväl bränslet, som andra i hushållet förekommande bördor, stundom äfven på sin herres gevär, då detta faller honom sjelf för besvärligt. Missaktningen för qvinnan går så långt, att hon ej får vara i sällskap med män; kommer händelsevis någon gäst, så låtsar mannen antingen ej om hennes närvaro eller kan han säga: "Ursäkta mig, det är min hustru." Offentligen visa sig makarna aldrig tillsammans; till och med i kyrkan gå de hvar för sig, och en med hustrun företagen promenad

vore en löjlighet, den ingen son af de svarta bergen skulle våga underkasta sig. Emellertid vill det synas, som skulle exemplen från hofvet i Cetinje börjat utöfva sitt välgörande inflytande på höglandets råa invånare, hvadan utsigt förefinnes till någon lindring i qvinnornas sociala elände.

Montenegrinskorna beklaga sig för öfrigt ej öfver detta sitt elände, det de ej ens uppfatta som något sådant. Någon ersättning för mannens hårdhet finna de äfven i syskonkärleken, hvilken här, som i Serbien,

högt skattas. Bruket att röfva sig hustru (otrnitzä) har i Monte-negro helt och hållet upphört; deremot är hustrun, ännu som förr, mannens trogna följeslagerska i striden, deri hon ombesörjer munförrådet och frambär ammunitionen samt måhända deltager på det ännu mera aktiva sätt, om hvilket rätt mången tsernagorzisk hjelte-sång vittnar. Hvad beträffar öfriga sociala förhållanden, särskildt sedvänjorna inom familjen, så skiljer sig Montenegro föga från Serbien. Något afvikande från den i sistnämnda land vanliga är deremot qvinnornas drägt, som i många stycken liknar männens så pittoreska. Montenegrinskan är skön blott i sin tidigaste ungdom. Såsom gift, vissnar hon hastigt under inflytandet af arbete och bekymmer; hennes drag blifva hårda och väderbitna, men gestalten bibehåller ännu långt derefter en viss senfull elasticitet, som, genom det värdiga allvar, den förlänar dem, kommer äfven de gamla qvinnorna att uppträda till sin fördel.

En annan medlem i sydslavernas familj är bulgaren. Svårt vore, att anföra något drag ur qvinnolifvet hos detta folk, som ej, i sin all-

Montenegrinska.

mänhet taget, återfunnes äfven hos serberna eller något annat af hithörande folk. Äfven bulgariskorna hafva ett föga intagande yttre eller förlora åtminstone tidigt, genom öfveransträngande arbete, sin skönhet. Märklig är den

hos bulgarerna förekommande, eljest så sällsporda, likställigheten mellan man och hustru, mor och son. Passiv, som bulgarernas karaktär är, finner man ej sällan den största energien hos deras qvinnor. Naturligtvis finnes äfven här, liksom hos alla slaver, ett djupt rotadt sinne för familjelifvet. Trohet inom äktenskapet fordras och iakttages äfven strängt. Enkor gifta sig sällan å nyo.

Ehuru de syd- och nordslaviska folken tillhöra samma familj, förefinnes dock dem emellan såväl i kultur, som i etnografiskt afseende betydande skiljaktigheter, hvilka få sitt uttryck förnämligast i de från hvarandra starkt afvikande sederna och bruken; och afståndet blir ännu större, om vi i räkningen medtaga de högre stånden i Ryssland och Polen. Ryskorna äro, näst nordamerikanskorna, säkerligen de mest oberoende af alla de civiliserade folkens qvinnor. Känslan af personlig frihet och obundenhet går hos dem så långt, att till och med de till medelklassen hörande anse skötandet af ett hushåll för ett obehöfligt intrång i deras suveräna rätt till njutningen af sin tillvaro, hvadan också allt till de husliga omsorgerna hörande är dem fullkomligt främmande. Den förnäma ryskan är den typiska representanten för det fina Ryssland eller det Ryssland, som är oöfverträffligt i konsten att göra sig till godo hvad man kallat affallet från den europeiska hyfsningsprocessen. I likhet med alla österns efter civilisationens skal, men ej kärna, lystna folk, föresätta sig äfven ryssarna såsom mönster allt, som förskrifver sig från Frankrike; i synnerhet är detta fallet med ryskan, som formligen försänker sig i sitt ideal, parisiskan. Man måste också tillstå, att hvarken qvickhet eller snille fattas dessa nordiska kopior af Frankrikes genialt

Qvinna från Stor-Ryssland.486

anlagda qvinnoverld; ja, i fråga om raffinerad konst att på fördelaktigaste möjliga sätt presentera den yttre menniskan, torde ryskan till och med öfverträffa fransyskan, om hon än är henne underlägsen, der det gäller att ådagalägga verklig smak.

Den förnäma ryskans lif rör sig nästan oaflåtligt mellan toaletten och societeten. Så länge hon är ogift sysselsätter hon sig, förklarligt nog, uteslutande med tanken på ett så mycket som möjligt lysande parti; men huru naturlig hennes sträfvan i detta afseende än må vara, har den dock sin lilla bismak, i det äktenskapet för henne är rätt och slätt en modeangelägenhet. Den flicka, som uppnått en viss ålder, utan att dessförinnan hafva uppnått sitt mål, det vill säga utan att hafva funnit den man, hon kan lyckliggöra med sina vackra ögon och plåga med sitt halfasiatiska lynnes nycker, är så godt som förklarad i bann af den goda tonen eller åtminstone utsatt för alla sina umgängesvänners speglosor. Det är då hon tillgriper en i hela den öfriga verlden okänd utväg — vi mena det så kallade "ogifta enkeståndet". En vacker dag-får man i societeten höra, clet fröken Tatjana eller Vera eller Nadeschda eller hvad hon nu heter, anträdt en rekreationsresa eller något slags vallfart till utlandet, en utflygt, som, någon kortare vistelse i Paris eller Nizza deri inberäknad, i allt upptager en tid af två till tre år, efter hvars förlopp den qvinliga flyktingen helt oförvarandes åter uppenbarar sig inom kretsen af sina gamla bekanta, numera dock hvarken såsom flicka eller fru, utan såsom — enka. Hvem hennes man varit eller för hvilka förföljelser af ödet hon under mellantiden varit utsatt, det är något, som man aktar sig att fråga henne om; och hvad helst hennes vänner nu i tysthet må fråga eller förtro hvarandra, det säkra är, att den ogifta enkan i visst afseende åtminstone vunnit sina önskningars mål.

En hvar inser, att under sådana omständigheter, inom Rysslands sällskapslif intresset för giftermålsangelägenheter måste uppsluka hvarje annat. Furstinnor — här talrikare än stjernor på himlahvalfvet — borgarehustrur, mellanhänder utan bestämdt yrke och -— sist, ej minst — ärevördiga poper, alla sysselsätta de sig med sådana angelägenheter. Denna mani har beröfvat ända till bonden, den med knutpiskan styrde muschiken, friheten i åtminstone valet af maka, ty han måste i detta afseende foga sig efter popens föreskrift, hvilken, tillsammans med äktenskapsmäklerskan ex professo, uppgör saken, utan att kontrahenterna ens behöfva känna hvarandra. Äfven inom de högre stånden spelar presterskapet samma roll af äktenskapsstiftare, och att affären måste vara inbringande, inses utan svårighet af en hvar, som känner popernas

såväl inflytande, som skaplynne. I synnerhet det högre presterskapet har härmed öppnat sig en aldrig sinande källa för betydliga biinkomster. Afsedt äfven från de högst värderika gåfvor, hvilka vankas från såväl brudgum, som brud, förstå de sig nämnligen så utomordentligt väl på åtskilliga handgrepp vid den åt dem anförtrodda uppgörelsen om hemgiften, att en ganska vacker anpart af den sistnämnda alltid kommer att stanna i deras fickor. Dylika handgrepp finner man i det heliga Ryssland helt naturliga; ja, långt ifrån att af dem taga någon anstöt, skyndar sig den lyckliga bruden att till Mariebilclen i det kloster eller den kyrka, dit frennes själahercle hör, förära — allt efter råd och lägenhet — praktskrudar eller juveler. Man sätter på dessa popernas kärleks-tjenster så mycket större värde, alldenstund äktenskapen upplösas lika lätt, som de ingåtts. För denna upplösning är likväl åter popens mellankomst af nöden och anlitas sällan fåfängt, ehuru i Ryssland äktenskapsskilnad är i lag förbjuden. Också akta sig vederbörande försigtigtvis att bryta mot lagen; de inskränka sig till att, på skickligaste möjliga vis, kringgå den. Det är alltid vid vigseln begångna formfel, som härvid få tjena till förevändning, och mången bland folket öflig bröllopsceremoni är just anlagd på insmugglandet af dylika formfel, på det man sedermera med godt samvete måtte kunna sätta sig öfver svårigheterna vid en skilsmessa. Fördragsamheten går så långt, att hustrur, hvilka skilts från sina män — detta må nu hafva skett en eller flera gånger—, ej allenast icke äro utstötta ur sällskapslifvet, utan till och med der behandlas med största utmärkelse, hvilket visserligen ej vill så mycket säga, innan man får veta, att samma damer ofta nog för sina galanta nyckers skull gjort sig af med männen, medelst utbetalande till dem af en afträdessumma. Det är just qvinnans fria ställning, som här framkallat dylika sociala utväxter, hvilka naturligtvis uteslutande förekomma inom den förnäma verlden.

Annorlunda hos folket, inom hvilket i viss mån fullkomligt österländska förhållanden äro rådande, något, för hvilket vi hafva tillräckliga bevis i borgarehustruns hermetiska afsöndring från den yttre verlden, muschikens brutala, ända till kroppsstraff och arrest sig sträckande, rättigheter öfver hustrun, och så vidare.

Emellertid saknas i denna mörka tafla ingalunda hvarje ljuspunkt. En sådan är, bland andra, det starkt utpreglade sinnet för familjen och det anseende familjefadern åtnjuter. Familjens medlemmar äro alltid beroende af den sistnämnde eller af den äldste brodern såsom hans vikarie. I öfverensstämmelse härmed står den myndighet, fadern utöfvar öfver sin dotter, äfven efter det hon gift sig och lemnat föräldra-488

hemmet. Hon är förpligtad att, i händelse af behof, med åsidosättande' af alla andra skyldigheter, taga vård om fadern samt att efter sin makes frånfälle, tillika med barnen, för hvilka morfadern i sådant fall är laglig förmyndare, återvända till det gamla hemmet. Samma familjesinne har hos ryska folket föranledt uppkomsten af en ganska egendomlig institution eller den mot sydslavernas zadruga i viss mån svarande så kallade mir, hvilken emellertid är behäftad med en kräftskada, bestående deri, att den i såväl administrativt, som ekonomiskt afseende lägger ali makt i de "äldstas" (starosternas) händer och såmedelst öfverför den ryska träldommens princip äfven på medlemmarna af dessa 'bystater". En följd häraf äro, bland annat, de tvångsäktenskap, vi redan omnämnt. Tvånget gör sig för .öfrigt gällande blott i en riktning eller såsom åstadkommande giftermål; det äger ej kraft till förhindrandet af sådana. Vid en viss ålder, hos mannen det tretionde, hos. qvinnan det tjugofjerde lefnadsåret, äger hvem, som vill, att gifta sig utan vederbörande föräldrars samtycke. Jäf häremot kan grundas blott på förmögenhets- och arfsförhållanden, men naturligt är, att der sådana ifrågakomma och paret således är eller har utsigt att blifva bemedladt,,. det utslag, som fälles af popen, till hvars afgörande saken plägar hän-skjutas, nästan alltid är för de giftaslystna gynnsam; och annat blir sällan resultatet äfven då utslaget tillkommer ej den andliga, utan deri verldsliga myndigheten eller provinsens adelsmarskalk.

Huru neslig den ryska qvinnans lott i forna tider varit, visar mer än tillfyllest det föga bekanta, men i kulturhistoriskt afseende högst intressanta verk, som bär namnet "Domostroi" och hvilket, i sextondeårhundradet af en prest, Sylvester, affattadt i handskrift, först 1849 upptäcktes och sedermera offentliggjorts. I detta slags hustafla finna vb hela det barbari, som på Ivan den förskräckliges tid inom familjelifvet gjorde sig gällande, gjutet i systematiska, teoretiska former och ordentligt affattadt i paragrafer. I enlighet med den gammalryska

satsen: "Jag älskar dig, som min själ, och piskar dig, som min pels", ägde familjens öfverhufvud att utdela äfven kroppsliga bestraffningar, för hvilka husmodern sjelf, lika väl som den sämsta af hennes tjenarinnor, var utsatt. Såsom första grundsats gällde, att qvinnan "städse skulle vara i verksamhet, som ett handelsskepp", och "ej en gång 0111 natten finge släcka sitt ljus". Huruledes den här rådande uppfattningen, enligt hvilken familjen bör styras med piskan och qvinnan oaflåtligt hållas till strängaste arbete, inom Ryssland sträckt sitt inflytande ända ned till våra tider, skulle, derest sådant vore af nöden, ej blifva särdeles svårt att; bevisa.

Med lifegenskapens upphäfvande var den första breschen i det gamla barbariet färdig. Här är stället att omnämna en under träldomstiden gängse osed, bestående deri, att godsherrn ägde till sitt slott föra så många af de lifegnas döttrar, som honom lyste, och der använda dem såsom tjenarinnor; visserligen ej för uträttande af de gröfsta sysslorna, utan, såsom ryssarna sjelfva påstå, af "estetiska" skäl och för att — då det vanligtvis var cle skönaste, som härtill utsågos — tjena hela den högborna familjen till ögonfägnad och såmedelst för den förhöja hemmets behag. Folklynnet tog emellertid ut sin rätt, och mången slottsfru kunde det en vacker natt hända, att en ung man i allmogens drägt, lås och bommar till trots, uppenbarade sig vid hennes säng och bad

henne ursäkta, att Priska eller Habka eller Jevdocha toge sig orlof, emedan en Safka eller Grisko ville gifta sig med henne. Hvarken lagens bud eller de strängaste bestraffningar förmådde sätta en gräns för dessa nattliga enleveringar.

I fråga om de ryska qvinnornas utseende hafva vi att skilja mellan Stora och Lilla Rysslands invånarinnor, medan den förnäma ryskan utgör en typ för sig. Lillryskan, af ett eldigare temperament, än hennes nordligare landsmaninnor, innehar äfven cle yttre kännetecknen på en sydligare ras. Hon är lång, smärt, har mörka, uttrycksfulla ögon och svart hår, sammanhållet af ett fingerbredt, gyllene pannband. Kring halsen bär hon mångdubbla, brokiga perlband och på ryggen dinglar

Ryska qvinnotyper.

en mängd band och annat bjefs, med hvilket de präktiga flätorna prydas. Den på axlarna med röda figurer vackert utsydda hvita skjortan och den fotsida öfverklädningen uppenbara former af så aristokratisk finhet, att man ovilkorligen erinras om det polska blodet. Storryskan är, ehuru till växten kortare, vida gröfre byggd och har afgjord a anlag för fetma. Hennes ögon äro klara och hafva ett vänligt uttryck; man läser i dem en glädtighet utan svärmeri, men intet af den känslans värma, som, stundom stegrad till glödande lidelse, möter oss hos sydryskan. Utom ögonens blåa färg påminner äfven det ljusa, oftast askfärgade håret om storryskans nordiska hembygd. Det intryck, man af hennes företeelse röner, är i sin helhet ingalunda ofördelaktigt.

Men hvad skall man säga om den förnäma ryskan? Äger hon skönhet? Äger hon verkligen den förtrollande älskvärdhet, som ryktet tillägger henne, eller är denna blott ett sken, antaget för att inbilla främlingen, att hon tillegnat sig "vesterns bildning"? Svaret är ej lätt att afgifva. Framför allt bör man här, liksom vid allt hvad ryskt heter, söka skilja mellan det oftast vackra skalet och den för det mesta ännu temligen outbildade kärnan. Den förnäma ryskan har en otrolig virtuositet i fråga om savoir faire. Rikedommen äger för henne värde först, då den uppgår i en fabelaktig toalettlyx, spel och bad, rekreationsresor och hvarjehanda romantiska infall. Ädlare passioner känner hon näppeligen; visserligen beundrar hon konsten, men den sanna, innerliga uppfattningen af dess skapelser saknar hon så godt som helt och hållet. Äfven här är modet afgörande; och då Petersburgs fina verld med jubel helsar en Adelina Patti, gäller detta mindre den herrliga stämman och det hänförande spelet, än den omständighet, att hon är — en firad konstnärinna. Att ryskan för öfrigt förstår inlägga själ i sin dyrkan af modets afgud, visar den nästan oemotståndliga dragningskraft, hennes umgänge, då hon befinner sig i utlandet, utöfvar på dervarande societet. Hennes uppträdande har alltid med sig något bländande; hennes elegans är otadlig; hon talar korrekt och nästan utan märkbar brytning främmande språk, i synnerhet franskan. Ingen nyans

af det fashionabla lifvet finner någonstädes en pikantare tolkning, än den hon förstår att gifva den. Slughet och kall beräkning äro de mest utmärkande sidorna i hennes karaktär, i hvilken mildare drag så godt som alldeles saknas; också kostar det henne just ej någon synnerlig ansträngning att, i förekommande fall, bete sig som fullständig asiatiska. Hos hvarje ryska af börd och uppfostran gömmer sig för öfrigt något af "den ande, som städse förnekar", och det är ej blott en slump, att nihilisterna förfoga öfver så många, ofta till de högsta kretsarna hörande, anhängarinnor. Hvad

för öfrigt i det heliga Ryssland "det evigt qvinliga" förmår, det visar detta lands historia genom talrika exempel.

En specialitet för den ryska qvinnoverlden äro de hemliga diplomaterna, af hvilka ett ansenligt antal står tsarriket till buds. De hafva till uppgift att i det öfriga Europa inom det oskyldiga umgängeslifvet, i vissa fall äfven vid hofven, under älskvärdaste form "göra reklam" för Ryssland och allt, hvad ryskt heter. De flesta af dem äro af hög börd och gifta, ehuru man aldrig ser dem i sällskap med sina män, hvilkas öfriga egenskaper och vistelseort ej sällan äro svepta i ett hemlighetsfullt mörker. Naturligtvis är en dylik "furstinna" alltid stenrik; hon äger åtminstone ett halft guvernement och på alla nordens och söderns moderna samlingsplatser komfortabla villor, der hon under säsongen helt "oförtänkt" stöter tillsammans med sina vänner inom diplomatien. Jämte det jordiska goda utgöres hennes största skatt af en betydande dosis patriotism; hon omgifver sig företrädesvis med personer, för hvilka de ryska förhållandena just ej äro någon söt lukt och hvilkas omvändelse ligger henne om hjertat. Varmhjertade slavofiler höra ej till hennes folk, och finner hon någon gång att hon misstagit sig på detta, så nöjer hon sig med en axelryckning och ett malitiöst: " Je n ai pas en la main henr ense cette fois-ci." Hon älskar motsägelser inom politiken, då hon ju till hufvuduppgift just har att medelst sitt bedårande leende omvända pessimistiska sinnen och förunna omedgörliga "liberala" en fläkt af den förtrollning, som utströmmar ur den fuktiga kylan hos ett nordiskt ögonpar. Låta än ej alla hennes uppvaktare omvända sig, så finnas dock alltid några, hvilka, bländade af hennes snillrika konversation och — skenbart — öfverlägsna bildning, träda i hennes fotspår och göra propaganda för det rike, den sköna aposteln tillhör. Vår "furstinna" äger ännu en annan talang: hon är skriftställarinna, och gifver än hennes the à la russe ej tillfälle till några formliga soareer, så egnar hon i stället i sitt prydliga arbetskabinett så mycket längre tid åt affattandet af bref — till hvem, är ej så svårt att gissa. Officielt gälla de hennes gemål, men att de någonsin komma inför dennes ögon, torde vara tvifvel underkastadt. Hvarje sådan skrifvelse är en trogen krönika öfver alla, äfven de allra obetydligaste, händelser, hvilka försiggå inom den societet, der hon dagligen rör sig, ett riktigt praktverk af förtal, älskvärda indiskretioner och snillrika karaktäristiker. Otaliga äro dessutom de kända namn, från välackrediterade diplomaters till ursinniga radikalers, hvilka deri förekomma; understundom göra brefskrifvarinnans fina fingrar ett grepp äfven i de mest högtställda personligheters enskilda lif.

Tror man sig i den nu skildrade tillika finna typen för hvad Rysslands qvinnoverld äger mest emanciperade så bedrager man sig dock storligen. De, som i detta fall komma högst, äro de qvinliga studenterna. S:t Petersburg räknar för närvarande omkring sex hundra sådana*; de flesta lefnadsglada, käcka unga damer, hvilka redligt stå sina manliga kamrater bi, i hvad angår att slå ihjel tiden eller röra sig på ka-feerna och vid rykande papyrosser behandla både politiska och opolitiska temata. Deras rykte är ej det bästa, ehuru de nästan utan undantag tillhöra de mera framstående familjerna, något, för hvilket i öfrigt dessa familjer sjelfva bära skulden, då det just är de sjelfva, hvilka sända de unga till S:t Petersburg. Här blifva de ofta rof för gardesofficerarna eller för de bekanta äldre herrarna med stort månsken och stor portmonnä, under det de stadigare, utan att derför afbryta sin akademiska kurs, gifta sig med studiekamrater, för hvilka de fattat tycke. Senare etablerar sig måhända studenten-äkta-mannen såsom advokat, under det hans hustru på dörren till makarnas våning sätter en porslinsskylt med påskrift: "Doktorinnan Anna Ivanovna X., praktiserande läkare och ackuschös" eller något dylikt. Möjligen blir mannen så småningom något slags råd, och när han då om aftnarna, trött, nedstämd och längtande efter teet och aftonmåltiden, från embetsverket återkommer till den husliga härden, vill det sig kanske

ej bättre, än att ban finner hustrun frånvarande på sjukbesök eller upptagen af någon konsultation.

Vi afsluta vårt slaviska porträttgalleri med en af dettas mest lysande representanter, polskan. En omöjlighet är visserligen, att i förevarande få rader fullständigt teckna den polska qvinnans bild, med dess såväl ljus- som skuggsidor och allt, hvad medelbart eller omedelbart med den står i sammanhang; dock tro vi, att bildens konturer, äfven i denna knappa form, åtminstone böra kunna hafva den förtjensten att vara säkra och trogna. Att varma loftalare aldrig skulle fattas ett på det hela så utomordentligt begåfvadt, ridderligt och öppet folk, som polackerna, var naturligt. Men å andra sidan hafva under alla tider funnits ej så få objektiva skildrare, hvilka utan skonsmål blottat mången bedröflig eller åtminstone sällsam företeelse inom detta folks sociala och nationella lif. Hvad som förblifver obestridligt, är att polackerna bland alla slaviska folkslag utmärka sig genom en synnerlig temperamentets' liflighet, frihetssinne och en, i ali sin romantiska öfversvinnelighet, glödande kärlek till fosterlandet. Det är på denna grund, man jämnfört deras förhållande till öfriga slaver med fransmännens till de öfriga romanska folken.

* Läsaren torde erinra sig-, att detta skrifvits omkring ett ur iüre de senaste hvälfningarna i Ryssland. Öfvers, anm.

Ty värr, gestaltar sig det allmänna kulturtillståndet inom landet mindre gynnsamt, än man oftast är böjd att förmoda. Visserligen faller det af sig sjelft, att ett på det ideella området så uppåtsträfvande, medvetet arbetande och den nationella bildningen med nästan lidelsefull energi befrämjande folk ej kunnat undgå att utöfva ett mycket verksamt inflytande på kulturförhållandena i allmänhet; men det förrysknings-system, ryssarna i Polen följa, är tilltaget i allt för stor skala, för att ej betaga nyssnämnda sträfvanden det mesta af deras betydelse. Ensamt i Warschau finnas sex gymnasier, förutom ett universitet samt flera olika slags real- och specialskolor, der undervisningen meddelas på ryska. Polsk intelligens får ingenstädes göra sig officielt gällande, då ryssarna således äfven hafva skolväsendet i sitt våld och det polska språket förföljes. leke dess mindre är och förblifver nationens lifskraft oförstörbar. Härdar för den äro förnämligast de aristokratiska salonger, hvilka, såsom exempelvis grefve Kossakovskis i Warschau, utgöra en mötesplats för lärda, konstnärer och förmågor af hvarje hithörande slag. Beklagligt är dock presterskapets stora inflytande på adeln, till följd af hvilket sträfvandena i kulturens tjenst nedåt ej blifva tillgodogjorda som sig borde.

Polskan erkännes allmänt såsom ett af de europeiska skönhetsidealen. Hennes utseende har också i sjelfva verket något bländande, i synnerhet genom dragens lugna, nästan klassiska snitt. Hon har långt mera gratie, än ryskan, och hennes elegans röjer större smak, än dennas. Hon är vidare i allmänhet af mera späd kroppsbyggnad, hennes hy är genomskinligare och finare, det mörka ögat förråder stor liflighet utan att derför hafva den emalj lika, sinliga glans, som är egen exempelvis för den blåögda nordryskan. Allt sammanlagdt, företer hon en bild af verklig rasskönhet, till hvilken kommer ett naturligt behag, sådant man eljest plägar finna blott hos de romanska qvinnorna. Såsom bekant, dela polackerna med öfriga slaver den obegränsade förkärleken för Frankrike och hvad dermed står i sammanhang. Det skulle dock vara ett misstag att häri tro sig finna ett blindt efterapande af det löjliga slag, som vi mött hos grekinnor och rumänskor. Visserligen följer äfven polskan, i likhet med öfriga qvinnor i den civiliserade verlden, moderna från Paris, men hon gör det ej slafviskt; kulten af det nationella kommer tvärt om äfven här till sin rätt, och en förnäm invånarinna i Polens hufvudstad skulle blygas att till hvad pris som helst taga sina toalettförnödenheter från Paris. I Warschau finnas de mest glänsande och rikt försedda modemagasin, hvilka innehålla allt hvad en salongsdrottning kan önska. Härtill kommer, att vissa toalettartiklar, såsom till

exempel pelsverk, få vara blott af inhemsk tillverkning, och just i dessa utvecklas också största möjliga lyx. Polskan ler åt det i vesterlandet öfliga prålet med pelsverk, användt blott såsom bräm. Hufvudstadens damer insvepa sig vintertiden i pelsar, hvilkas snitt ingalunda låter främlingen ana deras värde; blott krage och uppslag förråda gedigenheten af det slags foder, som gömmes under den tunga öfverklädseln af sammet.

En af Polens glänsande sidor är likaledes dess sociala lif. Trots den otvungna umgängestonen, är en polsk salong de fina sedernas hemvist. Påståendet, att societetslifvet här företer ett drag af stark sinlighet, torde väl svårligen kunna gendrifvas, men könet tyckes dock af männens medfödda nobless och oföränderliga takt bäst skyddadt mot otillbörligheter, hvilka annanstädes både i salongen och på gatan nog allmänt förekomma. Till och med förtalet har här blott obetydligt spelrum, då polacken ej så mycket föraktar något, som att förklena en annans goda namn. Naturligtvis vilja vi med allt detta ej hafva sagt, att sed och sedlighet här fullkomligt täcka hvarandra. Temperament och lefnadslust torde blott allt för ofta åstadkomma försyndelser mot den senare, der skenet ofta omsorgsfullt bevaras i den förra. Ett obehag, som drabbar främlingen, är att han, trots den älskvärda och nästan besvärliga gästfrihet, som är polackernas kardinaldygd, så godt som aldrig lyckas komma på det klara med afseende på den för eller mot honom rådande stämningen. Man har, såsom icke-polack, en känsla af att vara utesluten från hvarje förtrolighet och nödgas lära känna

o ° o

nationens lif blott från dess yttre och allmänna sidor. A andra sidan ma dock ej förgätas, att just beröringen mellan så många olikartade nationaliteter, som till exempel Warschau inrymmer, förlänar vistandet härstädes dess krydda och omvexling, också visserligen ett socialt—om än ej strängt taget sedligt — moment.

Med afseende på förkärleken för det från Frankrike importerade kan tilläggas, att de förnäma af bägge könen visserligen samtliga tala franska, men polskan är ej dess mindre, såväl i hemmet, som i sällskapslifvet, det allmänt använda språket; man är för mycket fosterländsk, för att onödigtvis taga sin tillflykt till ett främmande idiom, något, som blott äger rum, då sällskapet är sammansatt af .olika nationaliteter. Inom sitt hem är polskan framför allt — polska: älskvärd och spirituell utan ali ansträngning, ty båda egenskaperna äro henne medfödda. Hon är bättre husmoder, än ryskan, och hennes gästfrihet mindre beräknande, än dennas. Ryskans stora hushållsapparat, framför allt hennes mångtaliga tjenareskara, är okänd inom den polska familjen af stånd. Till och med den rike har inga allt för högt flygande fordringar på materiell

välmåga, ehuruväl hans hem, till följd af det beqväma i dess inredning, med skäl kan kallas särdeles behagligt. Ett af dess företräden utgöres af den fria ljus- och värmecirkulation, som uppstår derigenom, att rummen ej afstängas från hvarandra och att korridorerna eldas. I detta angenäma hem sköter nu husmodern sitt värf med den otvungenhet, som är ett bland polskans mest utmärkande kännetecken; ingenting sökt, ingenting konstladt — men också trycka här etikettens band mindre, än på något annat ställe, utan att derför den goda tonen på minsta sätt såras. Energisk till sin karaktär, i kärlek som hat föga brydd i fråga om de rätta medlen och sätten, andligt sund och i alla lefnadslägen bibehållande en sällsynt spänstighet: sådan visar sig polskan, med sitt öfverskott af lifvets rent menskliga och sinliga fröjder en trogen afbild af det folk, hon tillhör.

I Warschau, liksom i så många andra af den gamla och nya verldens hufvudstäder, är på de offentliga promenaderna en skörd af intressanta iakttagelser att hemta. Man möter der typer, sådana som den något i förtid åldrade aristokraten, eliten af jeunesse dorée — smärta, unga män med fint modellerade, ädla drag —, markerade soldatansigten, officerare i de kaukasiska höglandens pittoreska drägt —, men först och sist henne, som äfv en liar utgör brännpunkten, den sol, kring hvilken hela den öfriga verlden uppför sin frivilliga ringdans, den polska qvinnan. Hvilken förtrollande kontrast mellan den bleka hyn och glöden i de stora, svarta ögonen! Hvilka böjliga, i ädlaste rytm sig rörande gestalter, hvilkas gång man med egna ögon bör hafva åsett, för att rätt förstå den in-hemske skald, hvilken prisar lycklig sjelfva den gatsten, som beröres af polskans sylfidiska fot!4. De germanska qvinnorna.

Ur folkens psykologi. — Till de germanska folkens karaktäristik. — Skandinaverna: Ur det svenska qvinnolifvet. — Norska bröllopsceremonier. — Det norska hemmet och kulturen i den högsta norden. —]NTederländarna: Den holländska qvinnan i sitt hem. —Egendomligt familjelif. — Socialt. — Klubbväsen. — Engelsmännen i allmänhet ocli det engelska sällskapslifvets väsen. — Emancipationsrörelsen; dess upphofsmän ocli befrämjare.

— Samtida framstående försvararinnor af qvinnornas rösträtt. — Konvenansens tyranni. — Ur Londons "high life". — Säsonglifvet och en "professional beauty". — Ett fälttåg i den goda tonens tjenst. — Den tyska qvinnan: Historiska återblickar. — Kulturhistoriskt. — Ur det alldagliga lifvet. — Den tyska husmodern och hennes dommarinna Hedvig Dolim. — Slutbetraktelser.

r

„ålet för dessa våra betraktelser hafva vi hunnit. Den ger-manska verlden, om än icke så färg- och omvexlingsrik, som den romanska, synes oss dock särskildt egnad att harmoniskt afsluta clen vidsträckta rundmålning, vi här för våra läsares blickar upprullat. Vi skola inom den hvarken stöta på några för oss ovanligare sociala företeelser eller på något, som kunde uppjaga vår fantasi utöfver dess normala mått. Bjöd oss södern på glad och sorglös lefnadsnjut-ning samt på den fängslande anblicken af tillvarelseformer, i mycket så olika våra, så träder oss norden till mötes med sund, kärnfull lifskraft, i många stycken tung och ovig, men fast och helgjuten i allt. En snillrik skriftställare — M. Nordau — har försökt ställa motsatsen mellan de germanska och romanska folkens individualitet i psykologisk parallel med könsmotsatsen mellan man och qvinna — ett försök, på hvilket vi ej kunna underlåta att fästa läsarens uppmärksamhet, då det här är fråga om en ursprunglig, djup, instinktartad känsloyttring, som finner sin förklaring i de innersta grundegenskaperna hos clen civiliserade verldens båda hufvudraser. "Inom denna folkfamilj", säger han, "föreställa romanerna clet qvinliga, germanerna det manliga elementet. Qvinlig är hos romanen snabbheten, men också flygtigheten i hans uppfattning; hans nervösa mottaglighet för intryck, det vexlande och osam-

manhängande i hans ingifvelser, hans lidelsefullhet i kärlek och hat; qvinligt det behagliga och smidiga i de former, hans lefnadssätt antager, det intagande i hans umgängessätt, det behag han finner i gladt, men resultatlöst samspråk, den konversationens konst, med ett ord, i hvilken han är mästare; qvinlig hans smak för små och ytliga skönheter hos tingen . . . Germanen, deremot, är manlig i sin tröghet och tung-roddhet, sin större andliga och fysiska senfärdighet, sin djupare uppfattning af lifvet, sin vakna pligttrohet, sin orubblighet i känsla och öfvertygelse, sitt ringa sinne för yttre prydlighet, sitt stela umgängessätt och sitt föga utvecklade sinne för harmlöst prat." ... Germanen är pessimist, svärmisk och idealist, romanen optimist, positiv och materialist. De nu påpekade motsatserna låta naturligtvis äfven hänföra sig till rent fysiska moment, skilnad i benbyggnad och muskulatur, med mera.

Påfallande är ock, att de germanska folken: skandinaver, holländare, engelsmän och tyskar (eller germaner i inskränkt mening) för hvarandra hysa liten eller alis ingen sympati, men deremot hylla sig till romanismen, särskildt den franska; äfven i hjertat på den vildaste "fransoshatare" döljer sig något, liknande intresse i ett eller annat afseende för dem, han förföljer. I synnerhet äro svenskar, danskar och holländare entusiastiskt tillgifna fransmännen, medan de ingalunda svärma för de stambeslägtade tyskarna. Denna iakttagelse finner sin naturliga förklaring i nyss anförda psykologiska motsatser.

Det vore för öfrigt en villfarelse, att förneka tillvaron af sådana motsatser äfven i skötet af germanismen sjelf. Vi möta dem, för att nu ej fästa oss vid dess särskilda gruppers förhållanden till hvarandra, till och med inom en och samma grupp, såsom fallet exempelvis är med skandinaverna. Sålunda är svensken*, så nordbo han är, glad och rörlig, en vän af lefnadslust och sång. Han njuter sin tillvaro på

Norsk qvinna från Tromsö.

* De misstag, författaren i denna afdelning här och der kan begå, hafva fått qvarstå, då äfven de torde vara af ett visst intresse för svenska läsare. Öfvers, anm.

ett ej alldeles oförfinadt sätt, något, som förskaffat honom benämningen "Nordens fransman". Äfvenså är, bland

alla skandinaviska dialekter, svenska språket den klangfullaste och rikaste och liksom skapadt för poetisk behandling. Är svensken meddelsam, öppen och färdig till hvarje förtroende, så se vi deremot såsom grunddrag i norrmannens karaktär framträda hans slutenhet och exklusivitet, äfvensom hans ringa behof af något lifligare umgänge. Djupt religiös, såsom alla skandinaver, egnar han sitt lif åt det samvetsgrannaste uppfyllande af sin pligt, och på denna hans religiositets räkning torde man ock kunna skrifva hans motvilja mot allt utländskt och hårda ofördragsamhet mot bekännare af annan tro. Den tredje i denna grupp, och på visst sätt dess mellanlänk, är dansken. De öden, danskarna i politiskt afseende genomgått, hafva bragt dem i ett temligen spändt förhållande till allt hvad tyskt heter, och det är derför lätt förklarligt, att de i närvarande stund mer än någonsin sluta sig till sina nordiska stamfränder. Mindre omeddelsam och allvarlig, än norrmannen, förfogar dansken likväl öfver ett mindre mått af lefnadslust, än sydsvensken. Denna lefnadslust andas ock Stockholm, Sveriges herrliga hufvudstad, "det nordiska Venedig", med sin vexling af berg och skog, af sjöar och kanaler, sin utsigtsterrass Mosebacke och sin lifliga "Djurgård". Till Djurgården måste man begifva sig, för att beundra stockholmskornas skönhet, liksom man i Venedig måste uppsöka de bleka venetianskorna på Piazza San Marco och i Sevilla de bruna sevillanskorna på Guadalquivir, för att se dem stråla i sitt fulla behag. Huru annnorlunda gestaltar sig ej, jämnfördt med denna präktiga bild, det temligen behaglösa och enformiga Kristiania! Befolkningen i de norska städerna fasthänger ännu helt och hållet vid sina urgamla traditioner och finner sin största stolthet i minnena af de gamla sjökonungarna och djerfva vikingarna. I Norge är öfverallt det personliga behofvet det öfvervägande, i Sverige det gemensamma; norrmannen lefver för sig sjelf och sin familj ensam på sin "g aar d", svensken tränger sig gerna fram i det offentliga och finner behag i det sällskapliga umgänget. Norrmannen är strängt konservativ, svensken mera böjd för framsteg, dansken, slutligen, ända till öfvermätt öppen för allehanda yttre inflytelser. Härigenom låter sig äfven den omständighet förklara, att lifvet i Köpenhamn, åtminstone för tyskar, knappast äger att uppvisa några karaktäristiska sidor.

Inom Sveriges och Norges nordliga landskap försvinna naturligtvis de inom dessa lands södra delar mellan i synnerhet städernas befolkningar rådande olikheterna nästan helt och hållet. Seder och bruk äro ännu öfverallt af det mest fornartade slag, och mången plägsed hän-DE GERMANSKA Q VINNORNA.

tyder än i dag på fornskandinaviskt väsen, liksom öfver hufvud hos nordskandinaverna den gamla gudaverlden ännu ej helt och hållet tillhör •en öfvervunnen ståndpunkt. Härtill sälla sig fördommar och öfvertro samt ej minst vissa grofheter i förhållandet könen emellan, de der till och med inom symboliken fått sitt oförtäckta uttryck. Så törs till 'exempel ingen nordsvensk brud till häst begifva sig till kyrkan, emedan det i sådant fall går henne illa. Brudgummen håller, såsom kännetecknande .sin nu vidtagande husliga värdighet, i ena handen en piska, den han ej en gång vid altaret bortlägger. Barbariskt är äfven att, som här, så framt brudens oförvitlighet ej är höjd öfver hvarje tvifvel, lägga denna omständighet i dagen, genom att förvägra henne den af konstgjorda blommor förfärdigade brudkronan, som får bäras blott af oförvitliga, jungfruliga brudar. En sådan utmärkelse faller sig för öfrigt temligen dyr, ty ett svenskt "kronbröllop" går ej af för mindre än åtta tusen kronor; till och med för de i kyrkorna enkom för detta ändamål förvarade brudkronorna måste en ganska hög afgift erläggas, så att bruden vid bristande penningtillgång måste försaka detta sitt dygdebevis.

En svensk brud är den mest pompöst-smaklösa företeelse, man kan tänka sig. Om någonstädes i verlden talesättet "grann, som en bondbrud" har sin tillämplighet, så är det i norra Skandinavien. Ofta måste alla socknens familjer plundras för flickans utstyrande med behörig ståt, och hvad man härvid får tag i, påhänges henne derefter: i håret, kring halsen, på armar och händer, men i synnerhet vid hennes sidenlifstycke. Brudens midja omslutes vanligen af en med silfver-berlocker behängd gördel och i den ena af sina skor gömmer hon en silfverring, underpanten på blifvande rikedom. Denna ring tillfaller senare på qvällen, vid brudens "sängledning", den gosse, som kommit i åtnjutande af äran att få afdraga hennes skor.

Nyssnämnda ceremoni tarfvar några ord för sig. Den vidtager efter måltiden och dansen, sedan man "offrat åt presten" och "burit brudgummen rundt". Dess första afdelning utgöres af strider om brudparet mellan de gifta och

ogifta. Flickorna slå en tät ring kring bruden och afvärja hustrurnas försök att bemäktiga sig henne, och likaså försvara ynglingarna brudgummen mot de gifta männens bemödanden i samma väg. Striden slutar naturligtvis med de giftas seger, och i det ögonblick, den vunnits, flyr det sålunda eröfrade paret in i sofrummet med den ståtliga brudsängen. Kort derefter uppslås dörrarna till detta och in stormar hela skaran af gäster, under musik och stojande glädje, för att här, såsom en sista välfägnad, mottaga ett glas vin (konjak före-

drages dock) af den på sängkanten sittande brudens hand. Derpå andrager brudsvennen hennes skor och springer glad sin väg med den hittade ringen. Bröllopsfesten varar nästan alltid flera dagar, vid rika partier ofta fulla två veckor. Till varaktigt minne af den planteras, enligt ett vackert, gammaldags bruk, af de nygiftas vänner på någon närliggande höjd en gran. Samma slags träd planteras äfven .utanför parets boning och fä ej sättas om förr, än den unga hustrun nedkommit med sitt första barn. .

Betraktas hos svenskarna en äkta förbindelse såsom en sak af föga mer än hvardaglig betydelse, så taga deremot norrmännen denna angelägenhet så mycket allvarsammare. Man har kallat nämnda folk ett demokratiskt, men i grunden är Norge intet mer och intet mindre, än en demokratiskt organiserad stat af aristokrater. En kännare af landet-säger med rätta: "Norrmännen äro uppfyllda af det stolta medvetandet att vara en andra kufvande, men sjelf aldrig kufvad, stam. Allt sedan Harald Hårfagers tid, under det nionde århundradet, då de afsätta norska småkonungarna gåfvo upphof åt en stor del af de förnäma familjerna i Europa, har landet, trots sin förening med Danmark och senare med Sverige, hvad angår dess inre förhållanden, förblifvit så godt som oförändradt. Många familjer i de långt afsides belägna dalarna inom landets norra del berömma sig ock af att härstamma från denne Harald; betecknande förblifver alltid, att ett så demokratiskt folk, som norrmännen, lägger vigt vid en dylik härkomst. Sällan bevistar man här något bröllop utan att höra försäkras, det bruden, visserligen genom många ätteled, men alltid i rätt nedstigande, räknar sin börd från landets gamla jordinnehafvare, liksom brudgummen från vikingarna."

Den norska flickans vigtigaste steg i lifvet, hennes bröllop, är också förenadt med stor omständlighet. Vore ej skådeplatsen för efterföljande skildring den kalla norden, skulle man tro sig andas orientens luft. Goda förebud äro af stor vigt, och der det låter sig göra, hjelper man sådana egenhändigt på tråden. Sålunda måste, om lycka skall följa, bröllopet nödvändigtvis stå under första qvarteret, och bruden tager natten före bröllopsdagen ett spädt gossebarn till sig i sängen, på det hennes första kärlekspant måtte tillhöra detta kön. Vid bröllopstågets färd till kyrkan eller de katedraler af trä, hvilka äro egendomliga för nordens städer, böra spelmännen noga se till, att inga strängar springa på deras fioler, hvilket vore ett lika dåligt tecken, som om en häst gnäggade eller det började regna. Som vi sett, framträder den svenske brudgummen med piskan i hand till sjelfva altaret; en norsk brud skulle föga bekymra sig om ett dylikt skyltande med den råa styrkans öfver-

vigt inom det blifvande hjonelaget, då hon å sin sida förfogar öfver medel att redan vid altaret omintetgöra denna öfvervigt. Hon behöfver nämnligen för sådant ändamål blott under vigseln sätta sin högra fot -en smula framom brudgummens. Hyser hon något tvifvel i fråga om tillförlitligheten af detta medel, så behöfver hon blott låtsa tappa sin näsduk, då brudgummen naturligtvis skyndar sig att taga upp den; har lian, under pågående vigselakt, krökt ryggen, så är det ute med hans välde i det blifvande hemmet. Frågan är nu blott, huruvida de unga män, mot hvilka dylika underkurer användas, ej å sin sida hafva lika god reda på dem, i hvilket fall de ju kunna taga sina mått och steg derefter. En rörande naivete ligger i det bruk, att paret vid altaret sins emellan vexlar en lång, innerlig blick, något, som skall förebåda dem en lycka utan slut; härtill tarfvas emellertid oundgängligen äfven en nära kroppslig beröring, hvarförutan "ett ondt öga" kan stjäla sig emellan de båda samt ådraga dem osämja och skilsmessa, måhända döden.

Huru man för öfrigt tillbringar sitt lif i ett norskt hem, är något, på hvilket vi ej behöfva spilla många ord. Detta

lif är det enformigaste, nian gerna kan tänka sig och möjligt att fördraga blott för naturmen-niskor, som dessa. Det är kärleken till barnen, som här utgör tillvarons krydda, ty hjertligare, än på något annat ställe i verlden, gläder man sig i Norge öfver sin talrika afkomma. I detta afseende stå fäderna ej mödrarna efter, och på ingendera sidan tröttnar man att inför främlingen skryta med $mdL. "smukke börn\ Man må emellertid ej tro, att denna patriarkaliska anda hindrar den fulla utvecklingen af någon kultur-lifvets blomma. Den bästa vederläggning af en sådan villfarelse erbjuder det under samma breddgrad som Behrings sund belägna Trondhjem, der man ännu anträffar alla civilisationens frukter: utmärkta skolor, på lysande sätt utrustade hospital, en domkyrka, en teater med mera. Ja, till och med i det aflägsna, redan bland nordens isar liggande Tromsö finner man smakfulla, med fönster af spegelglas försedda butiker, klädebonader och dylikt, som snarare erinrar om en storstad, än »en hvalfångarehamn.

Här hafva vi alltså ett talande bevis för den germanske andens förmåga att, till och med i en aflägsen, ofruktbar och kall jordmån, öfverallt utså frön till civilisatoriska sträfvanden och äfven uppdraga den unga grödan till behörig mognad. En vida mera lysande representant för denna ande finna vi dock hos nederländaren. Vi hafva redan påpekat bristen på sympati de germanska folken emellan; i öfverensstämmelse härmed hysa Nederlandens invånare temligen stor motvilja

mot sina tyska grannar, till hvilka de äfven bilda en i ögonen fallande-kontrast. I främsta hand äro de dock ett folk för sig, om än händels-verlden afgjordt lutar åt engelska sympatier och de förnäma, särskildt i hufvudstaden, Haag, dragas med hågkomster från tidén för det franska inflytandet.

Det hem, inom hvilket den nederländska qvinnan för sin spira, är,, som vi veta, en specialitet af §get slag, om ock ej utan stark inverkan af engelska mönster. I likhet med engelsmannen, vill äfven neder-ländaren gerna hafva det tak, under hvilket han bor, för sig sjelf; saknas tillgångar till detta, söker man åtminstone göra bostäderna så mycket som möjligt af hvarandra oberoende, genom att gifva dem egna ingångar och trappor. Husmoderns första och största dygd är hennes renlighet, och den pinliga omsorgen om denna har också länge sedan öfvergått till ordspråk. Från förstugan ända in i salongernas innersta uppfordras fotbeklädnaden af ändlösa mattor — på det senare stället framför den länstol, der gästen slutligen intager sin plats, framför kaminer, speglar, soffor och trösklar till och med dubbla — att afskudda sig äfven den ringaste återstod af den yttre verldens stoft, mot hvilket, äfven, åtminstone i den så kallade "goda kammaren", slöjor, hufvar och andra omhöljen skydda dervarande möbler och prydnadsföremål. Trots eller, rättare, till följd af denna ängsliga noggrannhet, sträckande sig ända derhän, att gångmattorna efter hvarje besök särskildt rengöras och dammas, är dock det nederländska hemmet ingenting mindre än behagligt. Har man lyckligt och väl praktiserat sig uppför dess smala trappor, skrubbat sina knogar på dess runda, olämpliga dörrvred och fullgjort sin äggdans öfver de svällande Deventer-fabrikaten, så längtar man åter, mest af allt, till något ställe, der man fritt och obehindradt kan få röra sig. I detta afseende äger det engelska hemmet afgjordt företrädet framför det nederländska, hvilket på köpet är nästan till smaklöshet öfverlastadt med en mängd bisaker, såsom kinesiska och japanska vaser, lackvaror, bronser, lyxporslin och dylikt; allt, liksom det öfriga, stundligen omskött af den outtröttliga ägarinnan, som, obekymrad om egen beqvämlighet, fladdrar från husets ena ända till den andra, för att hålla det hela glänsande af renlighet.

Ej mindre är hennes omsorg om familjens kroppsliga plägning. Som den hufvudsakliga måltiden, hvilken är ytterst riklig, intages på aftonen, förtäres dock jämnförelsevis ej så mycket under dagens lopp. Familjen samlas på morgonen kring frukostbordet, der den intager te med åtskilliga stadigare tillbehör; kaffet, vår morgondryck, serveras först fram emot middagen, den enda tid, då det inom ett äkta nederländskt hus

förekommer. Den, som ej nöjer sig med denna dryck, intager samtidigt en frukost nummer två. Hufvudmåltiden, serverad, såsom förut är nämndt, på qvällen, klockan sex eller sju, är af kraftigaste beskaffenhet och ej njutbar för hvilken måge som helst.

Lefnadssättet rör sig på det hela med en viss bred, materiell välbehaglighet och är ogement enformigt; dess insatser af andligt slag äro? till och med inom de förnämsta familjerna, fåtaliga nog. Största intresset ådagalägges, i motsats till hvad inom den öfriga kontinenten äger rum, för aflägsna land och folk; naturligt, då man betänker, att nästan hvarje familj äger en eller flera anförvandter inom någon af rikets kolonier på andra sidan hafvet. Också hör det ingalunda till sällsyntheterna, att, vid inom salongerna förda samtal, förnimma det javanska språkets veka tonfall. Den ångest för i fjärran land varande söners öde, som är så vanlig hos mödrar af annan nationalitet, finner man ej hos Nederlandens, hvilka veta att deras söner, efter några års vistande under tropikerna, skola återkomma, riktade med, om ej annat, erfarenhet och med en lofvande bana för sig öppen i hemlandet. Strängaste arbetsamhet och pligttrohet äro öfver hufvud nederländarnas nationaldygder; tiggeriet är i detta märkvärdiga land så godt som obekant, och tyckes än kapitalet här flöda i ymnigt mått, så är det dock oftast mödosamt förvärfvadt. Härmed sammanhänger ock den allvarliga riktningen hos hela folket, hvilket saknar så godt som allt sinne för förströelser. Haag och den originella badorten Scheveningen äro de enda ställen, som kunna framvisa ett afbrott i den inom städerna, äfven hvad gatlifvet beträffar, rådande enformigheten. Den, som ej vistas inom sin familj, är att träffa på klubben, der sällskap, läsning, spel och andra tidsfördrif jämte ett utsökt bord stå honom till buds; också befinner sig klubbväsendet här i större flor, än måhända inom något annat land i Europa.

* * *

Från Nordhollands dyner hafva vi blott få timmars väg till England, som utgör en så fullständigt afsöndrad verld för sig. Hvilken jättelik företagsamhet och arbetsifver, hvilket segt fasthållande vid lagbundenhet och ordning hos det folk, som blifvit verldsbeherrskande just genom dessa sina egenskaper och hvilkets nationaldygder: pligtkänsla, fosterlandskärlek och frihetssinne, genom den mängd glänsande yttringar, af hvilka de åtföljas, djupt inpregla sig hos främlingen, som beundrande stannar inför denna bild af den moderna civilisationen i ali dess öfverväldigande storhet!504 de germanska qvinnorna.

Ett skådespel, så upplyftande för förstånd och inbillningskraft, lemnar nödvändigtvis en lucka på känslans område. Det är dock ej på den tomma sentimentalitet, hvilken annanstädes blott allt för ofta får göra sig gällande, som vi härmed syfta; det är helt enkelt på det förhållande, att främlingen i London — och bakom detta döljer sig ju hela England — lär känna allt, utom sjelfva menniskorna. Brittens köld och oåtkomlighet, framför allt hans ej sällan förolämpande sjelfkänsla, uppfylla gästen från fasta landet med verklig afsky. Här, i brännpunkten för ali verldens verksamhet, känner han sig fullkomligt ensam och öfvergifven, individuelt död — han ser blott maskiner, ej menskliga varelser. Det är härigenom den falska åsigt gjort sig gällande, enligt hvilken Englands lif öfver hufvud intet annat skulle vara, än ett sorgligt skuggspel, åt hvilket ensamt nationens makt och rikedom förlänade en yttre glans. Den typiske engelsmannen, sådan man på kontinenten föreställer sig honom, är en torr, butter varelse; den engelska damen stel och högmodig, full af anspråk och nycker; man ser blott förhäfvelse och öfverdrift, och till och med blicken ur de vackra missernas blåa ögon förmår ej ingjuta någon värme i den tyske eller romanske klandrarens själ. Ett är emellertid att känna engelsmannen från kontinentens badorter och i alpturistens drägt, ett annat att se honom i sitt hemlif. Att han med sina många borgerliga dygder förenar äfven ett lefvande sinne för familjen, torde lika litet vara någon hemlighet, som den um-gängsamhet, älskvärdhet och humor han, inför den utländske gäst, som tillvunnit sig hans förtroende, inom kretsen af sin familj lägger i dagen. En sådan gäst kan ock med lätthet öfvertyga sig om tillvaron inom den engelska familjen — låt vara, att mycket går ut på en yttre anständighet och ej allt ligger så djupt, som det synes — af långt mera duglighet, sedlig kraft och verklig religiositet, än öfver hufvud på något annat ställe i verlden.

Vid det vi nu öfvergå till vårt egentliga tema, den engelska damen, inkomma vi på ett kapitel, som, näst efter det om Frankrikes qvinnor, skulle kunna fresta till större vidlyftighet, liksom det erbjuder flera såväl underhållande, som lärorika drag, än något af de föregående. Lika enfaldigt, som tilltaget att stämpla Londons high life såsom något uteslutande enformigt och färglöst, skulle nämnligen det vara, att frånkänna henne, som utgör medelpunkten för detta lif, anspråken på vårt lifligaste intresse lika väl, som på vår djupaste aktning; och

Englands alla framstående skriftställare — vi behöfva här blott erinra om Addison, Bulwer och Buckle — veta också att uppskatta sina landsmaninnor efter deras värde.

Det skulle varit ett prof på bristande logik hos ett folk, som, i likhet med det engelska, går i spetsen för den moderna civilisationen, att ej blygas öfver den afsöndring och dådlöshet, till hvilka de sett sina qvinnor i detta afseende dömda. Till en emancipation i samma afseende syfta föreningar, såsom den för befrämjande af qvinligt förvärf, de så kallade " Victoria Debating Society" och " Female middle c lass emigration Society", med flera. Qvinnotidningen "Victoria Magazine" har numera uteslutande qvinliga sättare och tidskriften "The home9 drager modigt i fält för qvinnans rättigheter. Under det emancipationsrörelsen i Nordamerika nästan helt och hållet utgick från könet sjelft, uppdrogo i England de manliga författarna först den fåra, i hvilken utsädet sedermera nedlagts af qvinlig hand. Redan Shelley förklarade, i företalet till sin " Queen Mab9\ att knappast något system med mera raffinerad (studi-ously) hätskhet kunde uppträda mot mensklig lycka, än — äktenskapet; efter honom dekreterade John St. Mill, i sitt epokgörande arbete 97 Subjection of wo-men", att "äktenskapet är den enda verkliga lifegenskap, våra lagar känna": det gifves ej mer några andra "slafvar", än husets "herrskarinnor", och äfven Bulwer uttalar sig, i " The last days of Pompeji", ogillande om den förtryckande lagstiftningen i fråga om könet.

Bland de qvinliga kämparna för könets rösträtt äro de mest framstående: grefvinnan Haberton, fruarna Scatcherd, Arnold, Webster, Paterson, misserna Lydia Becker, Rhoda Garrett, Helen Taylor, Tod, Craigen med flera. För ej så lång tid sedan hölls i S:t James' hall en. generalmönstring med dessa kämpar, till hvilken qvinnor hade fritt till —

"Lady and bab}-".

träde, medan manliga åhörare måste lösa sig inträdeskort. En ogift, äldre dam lät vid detta tillfälle höra en stämma, som skulle gjort ali heder åt en major midt i stridens buller. Man ordade mycket om nödvändigheten att medelst gåfvan af rösträtt förbättra arbeterskornas ställning; men märkvärdigt nog fordrade man denna rätt blott för den mera välmående klassens qvinnor — nämnligen husägarinnor, hvilka voro ogifta eller förlorat sina män. leke dess mindre påstods, att valrätten vore en "qvinnan i födseln förlänad rättighet" och miss Helen Taylor gaf ett prof på sin smak, genom att vända sig till närvarande damer och gentlemen — "såvida nämnligen några af sistnämnda slaget vore tillstädes".

Det ryktbara "cherchez la femme" har, visserligen ej såsom "be-vingadt", men i alla fall i tillräckligt karaktäristiska ord allra först framställts af en engelsk författare — Thackeray. Han säger i "Henry Es7nond": »Kunde du noga se hvarje mans lefnadsbana, så skulle du finna en qvinna, som fäster sig vid honom lik en blytyngd, står honom i vägen och uppehåller honom — eller uppmuntrar och påskyndar honom — eller från sin vagn gifver honom en vink, så att han närmar sig henne och lemnar äran af kappränningen åt andra — eller gifver honom äpplet och säger: 'Ät!' — eller gifver honom dolken och hviskar till honom: 'Stöt till (kill!): der ligger Duncan och hans krona och tillfället är gynnsamt!'»

Vi hafva i det föregående påpekat, hurusom lifvet i Englands förnäma kretsar, trots den pinsamma konvenans, som för det utgör lag, icke dess mindre har att uppvisa många karaktäristiska sidor. Visserligen sakna herrarna på Rotten row eller Regent street helt och hållet den fria ledighet, som utmärker den bildade fransmannen, men Londons high life äger dock alltid tillräckligt med blindskär, mellan hvilka det äfven för den renaste gäller att taga sig fram med aldrig svikande försigtighet. En flicka med förmögenhet behöfver, för att göra sin lycka, knappast några särskilda förhållningsregler. Annorlunda är det med dem, hvilka, ehuru hörande till societeten, dock ej förfoga öfver andra ägodelar än ett vackert ansigte. I sådant fall behöfva de, vid inträdet i den verld, som för dem utgör inbegreppet af all jordisk sällhet, särskild ledning af vare sig en mor eller, hvilket är det vanligare, en inflytelserik slägting.

Londons säsonglif är strängt schablonmessigt tillskuret och varar tre månader, från den första Maj till den första Augusti, ej en timme mer eller mindre. Under denna tid måste "the professional beauty\ såsom man kallar den unga dam, hvilken uteslutande på grund af sina yttre företräden införts i societeten, nödvändigt göra sin lycka; eljestDE GERMANSKA Q VINNORNA.

kan hon taga afsked af hvarje förhoppning i detta afseende. Man blir lika så litet under två på hvarandra följande "seasons" deras professio-nal beauty, som man två gånger å rad upptäcker nordpolen eller Nilens källor. Det förhåller sig med en sådan ung skönhet på samma sätt, som med någon af nämnda slags berömda upptäckare, med den ärorike segraren öfver någon barbarisk negerstam, en berömd virtuos eller en målare på modet, i det de nämnligen alla införas i high lifes lysande kretsar blott och bart för att i sin mån bidraga till dessas glans.

Säsongens fälttåg börjar med fullständigandet af toaletten. Mentor och skyddsling besöka för detta ändamål tillsammans West Ends elegantaste magasin, hvarefter det för den unga damen gäller att i en af de inköpta, dyrbara — icke derför nödvändigt smakfulla — drägterna, till häst eller i vagn, på någon af de offentliga promenaderna ådraga sig den förnäma verldens uppmärksamhet. Har detta, tack vare den smidiga gestalten, den friska hyn, de mildt glänsande ögonen och det guldskimrande håret, verkligen lyckats, så återstår emellertid fram till målet ett betydligt stycke väg och detta på köpet så beströdt med törnen, att det vill ungdommens hela spänstighet till, för att kunna lägga det till rygga. Undantag gifvas visserligen, de der till följd af sin medfödda naivete och lefnadslust lyckas afvinna äfven detta virrvarr flera glada än obehagliga sidor, men otvifvelaktigt väntas äfven de vid dess gräns af trötthet, förslappning eller rent af öfvermättnad. Redan vid dagens början gäller det att taga i tu med säsongens tvätydiga fröjder. Som man, äfven i dessa så rikt utrustade kretsar, ej fått allestädes-närvarelsen på sin lott, så fordras det — och detta är ingen småsak — att träffa ett riktigt val mellan de samma dag gällande, kanske till ett par dussin uppgående, bjudningarna till olika ställen. Har programmet fastställts, så skrider man, efter intagen frukost, till utförande af dess olika punkter. Ej alla inbjudningarna komma från familjer; tvärt om, många hafva en rent summarisk betydelse, det vill säga man besöker konstutställningar, museer, samlingar,' man infinner sig, här vid en blomster», der vid en hundexposition, man genomgår finansverldens skattkamrar, der konstflitens dyrbaraste alster presenteras för en fashionabel publik. Naturligtvis fordras härvid hvarken något särskildt sinne eller intresse för konsten. Man inställer sig på dessa mötesplatser, emedan modet så fordrar och emedan detaljer från dem, om hvilka man ej bör eller vill vara okunnig, i aftonsällskapet komma på tal.

Lejonlotten af dagens möda faller dock på dess "Dinner" eller "Evening party". För att förstå hvad detta vill säga, bör man erinra sig den engelska etiketten. En dinner är en formlig parad. Sällskapets508

qvinliga del utvecklar, i slutna led, alla cle bländande egenskaperna hos deras kostbara galatoaletter, medan det starkare könet stänger sin beundran inom gränserna af förnäm och kylig tillbakadragenhet. En gång samlade, ordna sig leden vid taffeln med stel formlighet, ty här är ej tummelplatsen för otvungen lefnadsglädje eller behaglig samtalston. De unga misserna vinnlägga sig om en militärisk styfhet, som kunnat tjena till exempel för de gamla preussiska grenadiererna. De äta ej, de läppja och smutta; de tala ej, de jaka eller neka, och det i stenstil: hela det förekommande ordförrådet sammanfattas i uttrycken "yes",

"no" — "very nice" och "very beau-iiful".

De unga damerna genomgå med verklig heroism dessa dagliga eldprof och störta sig om aftnarna, stärkta och återställda, in i de aftonsällskap, der man ej känner igen deltagarna i middagen, så lifligt böljar det nu i de rika salongerna, hvilka äro så fulla af folk, att de kunna spricka. Här är det de sköna, i synnerhet de professionella, kunna taga ut sin rätt, ty midt under den kaotiska trängseln, svimningarna och öfriga "events" ljuder här rösten af en inbjuden tenor, instrumentalföredraget af en berömd virtuos eller berättelsen af en från de grymma kaffrernas assegajer lyckligen undkommen officer. Här skördar alltså äfven den professionella sina triumfer, och då hon, i

så godt som sanslöst tillstånd och kippande efter luft, återkommer till sin budoar, vet hon dock med sig, att hon redan i salongen gjort så eller så många, mer eller mindre lysande, eröfringar.

Och denna kamp i modets tjenst varar tre månader igenom! Och hela denna tid gäller det att kämpa i främsta linien, blända genom skönhet och behag, fängsla genom smak i toaletten och snille i konversationen, djerft motstå anfallen i massa och, träffad ar Amors skott, blygt vända ögonen från segraren. Man gör sig ovilkorligen den frågan: Skall den arma lemna valplatsen död eller lefvande? Skall hon lyckas

Flicka från Lausitz.

med storm taga den fasta borg i gestalten af en lycklig framtid, den alla hennes ansträngningar gälla, eller skall hon krossas framför den redan öppnade breschen, för att, då säsongen brusat ut, åter nedsjunka i sin förra tillvarelses intet?

Hon skall segerrikt bestå profvet; "the fashion" är nådigt, ty det beviljar stunder af vederqvickelse och hvila, i form af söndagar, på hvilka dagar det rastlösa lifvet liksom genom ett trollslag afstannar. Söndagshvilan, alltså, bringar miss Jennys blod på nytt i regelbundet omlopp; det är under den, hon samlar kraft till nya mödor och — slutlig seger. Men är denna vunnen, så gör hon sig ej heller, vidkommande high life, några vidare illusioner. Emellertid har hon nått sitt mål och skall, under denna nästa season, i egenskap af mistress Soundso, med den mest fashionabla hållning i verlden genomtråka alla dess tillställningar; hennes förra roll i dessa har då likväl öfvertagits af andra professional beauties.

* * *

Härmed hafva vi afslutat våra egentliga meddelanden rörande qvinnolifvet hos de fem verldsdelarnas alla mera betydande folk. De ord, vi ännu hafva att tillägga, gälla den tyska qvinnan, en företeelse, allt för väl känd af och kär för våra läsare, för att dessa ord skulle behöfva blifva många. Kulturforskare och estetiker, historiker och skriftställare för dagen hafva sysselsatt sig med ämnet,'och hvad i sådant afseende presterats af en Scherr, Klemm, Arndt, Riehl, Hirt, Weinhold och andra torde i hufvudsak vara flertalet läsare bekant. Just rikhaltigheten af hithörande litteratur ålägger oss förpligtelsen att undvika ali vidlyftighet och söka blott i begränsade, men tydliga, konturer framställa den tyska qvinnans bild.

Och. bästa sättet att åstadkomma denna bild har synts oss vara, att hemta något för den betecknande drag ur hvart och ett af de förgångna tidehvarfvet lif. Här, såsom kanske ingenstädes på europeisk jord, upprullar sig för oss taflan af ständigt fortskridande odling, åvägabragt genom qvinnans växande inflytande och den aktning, med hvilken det starkare könet kommit henne till mötes. Alla känna vi, hurusom qvinnan i Tacitus' Germania uppställes såsom ett slags dygdeideal; och var det än ytterst tanken på romareverldens förderf, som gaf relief åt dessa skildringar, så låg det ej dess mindre sanning i påståendet, att qvinnan för de gamla germanerna vore "sanctum aliquid et providum ' (något heligt och sierskelikt). Jungfruligheten hölls hos dem i stor helgd, och äktenskapet betraktades som höjdpunkten i qvinnans tillvaro. Med

cletta sista förlorade hon dock äfven på visst sätt sin individualitet och blef ett med mannen, något, som bäst visar sig af det sätt, på hvilket hon tog del i dennes strider. Vi behöfva i detta afseende blott erinra om slagen vid Aquæ Sextiæ och Vercellæ; bekant är Plutarchos' berättelse om cimbriskornas försvar af sin vagnborg i det sistnämnda slaget.

Från en annan sida var ock hennes lott ännu allt annat än lysande. Hon var, enligt forngermanskt åskådningssätt, en varelse af underordnad betydelse, ungefär jämnförlig med barnet, och ägde långt färre rättigheter, än pligter. Äktenskapet var ett köp, och händelsen med Thusnelda, som af Arminius bortröfvades från sin far, står fullkomligt enstaka. Mannen kunde, såsom synes af en scen mellan Siegfried och Krimhild i Niebelungenlied, straffa och, i händelse af otrohet, äfven döda hustrun. För det ofta förekommande månggiftet sattes först i det

tionde århundradet eller långt efter kristendommens införande en gräns. Redan lifvets skänk medgafs qvinnan blott af gunst och nåd; i många fall utsattes flickebarnen för att ömkligen omkomma.

Med kristendommen inträdde i dessa förhållanden ett nytt skede; men i den fysiska misshandlingens ställe trädde nu en mörk öfvertro, som i synnerhet för qvinnorna skulle visa sig olycksbringande. Orda-lierna blefvo de förtalade hustrurnas plågoris, under hvilket äfven drottningar — exempelvis Richardis, Karl den tjockes gemål — måste böja sig. En ännu gräsligare hemsökelse voro hexeriförföljelserna, för hvilka mer än hundra tusen qvinnor skola fallit offer! Småningom börjar det dock dagas äfven inom denna verld, der gryningen representeras af Gudruns herrliga gestalt. Den äkta qvinligheten drifver sina första blommor i en Mathilda, Henrik fågelfängarens, och en Editha, Otto den förstes gemål, i nunnan Roswitha von Gandersheim, med flera.

Riddartiden gjorde med ens qvinnan till den lysande medelpunkten för hela samhällets lif. En samtida typ, som dock ej får förbises, är den religiöst anlagda, ehuru ej i kloster lefvande, qvinnans, sådan den uppenbarar sig hos den "heliga" Elisabeth af Thüringen. Medan trubadurväsendet på det hela blott tillgodosett riddarlifvets romantik, medförde det religiösa svärmeriet tillika sina rent praktiska verkningar, enär det väsentligen främjade den med Luther började reformationen, på hvilken i sjelfva verket ingen gjort större vinst, än just den tyska qvinnan. Genom den blef hon mannens med honom likställda följeslagerska genom lifvet, hans stöd och stridskamrat, numera hvarken, såsom under "minne"-tjensten, föremål för dyrkan eller, såsom under hedendommen, förnedrad till trälinna.

På denna så snabba och lyckliga utveckling följde, ty värr, en långvarig reaktion. Det tretioåriga kriget hade nedtrampat den unga kulturens brodd, och då råheten åter så småningom började försvinna, var detta följden ej af tyskt, utan romanskt inflytande. Den tyska qvinnan, åter nedsatt till en annan Cendrillon, måste upplefva, att man för henne föredrog det sedeslösa afskummet från de franska palatsen och till och med omplanterade denna giftväxt på tysk jord. Först den klassiska litteraturperioden kom denna skymning att aflösas af dag och förde qvinnan åter upp på de höjder, dit hon hörde. Det var från sångarhofvet i Weimar, lösen utgick för detta nya lif och för den nya, på samma gång ideala och rent menskliga hjertats kult, som fann sitt ädlaste uttryck i förhållandet mellan Goethe och Charlotte von Stein, på samma gång dess inflytande förnams af hela det tyska folket.

I sådan stämning träffades detta af den napoleonska invasionen. Den unge Körner, med sin eldsjäl och sitt kärleksfulla hjerta, var det lefvande uttrycket för det åter vaknade Tyskland, i spetsen för hvilket stodo ej blott handlingens män, utan äfven offervilliga qvinnor, hvilka, i sedligt afseende burna af tidens andliga sträfvan, äfven aktivt togo del i dess allmänna entusiasm. Det var då, en den renast lysande stjerna uppgick på Tysklands qvinliga firmament i gestalten af drottning Louise — verklig drottning äfven i själens mildhet och styrka. Ännu vår egen tid när sig af hennes storhet, liksom den ej förgäter de ädla exemplen af en Ferdinande von Schmettau, en Johanna Steger och en Eleonore von Prohaska. Sedan deras dagar har ingen ny omstörtning skakat den tyska qvinnans stilla verkningsrymd, och de dygder, hon således i ali sköns frid får utveckla, hafva säkert i sin stad ett värde, ej mindre än förra tiders såväl hjeltemod som sjelfförsakelse.

Så långt den kulturhistoriska sidan af vårt ämne. Hvad nu beträffar det alldagliga lifvet och det bedömmande, som från vår tids tyska skriftställare kommer deras landsmaninnor till del, så gifva samma skriftställares "bevingade ord", i förening med en mängd antologier, i detta afseende det bästa beskedet. Måhända böra vi, för att efter det föregående visa vår egen opartiskhet, i den ocean af smicker, som står "die deutsche Hausfrau" till buds, blanda äfven några droppar galla, genom anförande af åtminstone några få bland de mot henne af en de tyska qvinnornas fiende i eget läger, Hedvig Dohrn, riktade beskyllningarna. De värsta innebäras emellertid ej i "Den tyska husfruns trosbekännelse", hvilkens art för öfrigt kan bedömmas redan af dess början: "Jag, madame Schulz, tror af allt hjerta och af alla mina krafter på mig och mitt kök, på min barnkammare och min tvättstuga, på min torkvind och

min symaskin. Allt, hvad derutöfver är, är af ondo." För att råga måttet ådagalägges, att till och med de så beprisade husliga dygderna ingenting annat äro, än förklädda fel. "Man måste", utropar Hedvig Dohm förbittrad, "sjelf hafva varit i en gift qvinnas sällskap, då hon gjort sina uppköp, för att kunna bilda sig en föreställning om alla hennes dervid använda lögner, oförskämdheter och jesuitiska konstgrepp." Sjelfva sparsamheten — denna sparsamhet, som kommer husmodern att draga ut korfven på både längden och bredden, att presentera miniatyrsockerbitar, för hvilka hvarje anständig kopp te eller kaffe måste rodna och att, under det hon med gästen underhåller sig om Goethe-stoder och parlamentsbyggnader, oupphörligen sätta sin själ i rapport med skafferiet —, denna sparsamhet är, liksom fliten, vid närmare påseende intet annat än humbug. "Huru många enklingar", frågar häcklerskan, "hafva väl bragts till tiggarstafven genom hustrurnas död?"

Hvad härom må sägas — säkert är, att den tyska qvinnan besitter företräden, hvilka från intet håll kunna göras henne stridiga. Fransyskan, säger en annan författare, gifter sig af beräkning, engelskan emedan det brukas så, tyskan af kärlek. Fransyskan älskar till smekmånadens slut, engelskan hela lifvet igenom, tyskan evigt. Fransyskan har snille och fantasi, engelskan intelligens, tyskan känsla. Fransyskan pratar, engelskan talar, tyskan fäller omdömmen. Fransyskan erbjuder en törnros, engelskan en dahlia, tyskan en förgät-mig-ej. Fransyskans öfverlägsenhet ligger i tungan, engelskans i hufvudet, tyskans i hjertat.